

sunt Baronius *Histor. ecc.* xii, et in notis ad *Martyrolog.*, Leo Ostiensis *Chronic. Casin.* lib. iv, cap. 34, ejusque continuator Petrus Diaconus, anonymus *Mellicensis De script. eccl.* cap. 83; Bolland. *Act. SS. mensis Julii*, Philippus Malabayla, *disquisitio De ortu, canonicatu et recessu Casinen. S. Brunonis*, le Long, *bibl. Sac.*, tom. II, pag. 654; Legipontius, tom. II, *Histor. Lec. ord. S. Benedicti* p. 210, et

tom. III, p. 129. Opera S. Brunonis collecta, et illustrata ab abbate D. Constantino Cajetano Romæ existente, edita deinde fuere a Marchesio. Vid. *Armillini part. II. Bibliot. Benedict. Casinen.* p. 105. Expositio S. Brunonis in *Evang.* reperitur inter *latinos codices mss. bibl. Regiæ Parisiensis* cod. 2510, ejusdemque opuscula exstant in cod. 2314, ejusd. *bibl.*

S. BRUNONIS ASTENSIS

SIGNIENSIS EPISCOPI

EXPOSITIO IN PENTATEUCHUM.

I Rogasti me, dulcissime Pater et coepiscopo Petro, cujus dilectionis effectus tantum erga me semper exuberat ut merito non rogare, sed jubere debuissis, quatenus librum Geneseos tibi exponerem. Sed quia multis, ut tu ipse optime nosti, et quæ evitare non decebat, impeditus fui, ideo usque ad præsens tuam petitionem adimplere nequivi, magisque tibi, quem ad ignoscendum facilem esse sciebam, ad tempus inobediens existere volui quam ea non agere; quæ si non egissem, tibi quoque reprehensibilis apparerem. Tandem igitur, et si tarde, feci tamen quod rogando jussisti. A principio autem libri usque post arcæ Noe fabricationem, quoniam difficiliora esse videbantur, perneecessarium visum fuit, continue cuncta exposita sunt. Inde vero usque ad eum locum, in quo Jacob benedictionibus propriis filios benedicit, per singula quæque capitula, quæcumque expositione indigere videbantur, breviter historiis prænotatis satis compendiose allegorias subposuimus. Benedictiones quoque Jacob, quoniam et ipsæ difficultatis aliquid habere videbantur, continua expositione digestas invenies. Suscipe ergo quod rogasti, sitque tibi pignus amoris, nostrique te memorem semper tuis in orationibus facias.

INCIPIT

EXPOSITIO IN GENESIM.

CAPUT PRIMUM.

« In principio creavit Deus cælum et terram. » (71)
 In principio, inquit, et ante omnem creaturam creavit Deus cælum et terram. Hoc enim et Psalmista testatur, dicens: « Et tu in principio Deus terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt cæli (*Psal. ci, 26*). » Non igitur prius cælum, quam terram, sed simul et cælum Deus creavit et terram. Unde et Istud: « Qui vivit in æternum creavit omnia simul (*Eccli. xviii, 1*). » Nam et si sex diebus omnia Deus hoc (72) eodem in libro fecisse narratur, simul tamen ex nihilo cuncta creasse dubitari non debet. Ipsam omnium rerum materiam simul creavit, ex qua discretis temporibus cætera, prout voluit, fieri præcepit. Dicatur ergo: In principio creaturarum omnium creavit Deus cælum, et ea scilicet quæ continentur in eo, id est angelos, virtutesque cælestes, et terram jam quasi prægnantem et parturientem, omniumque eorum materiam et matrem quæ ex ea oriuntur. Manifestum est ergo quoniam nec eorum, quæ modo fieri videntur, et si tempore

B prima sint, natura tamen prior terra non existit.

« Terra autem erat inanis, et vacua, et tenebræ erant super faciem abyssi, et Spiritus Dei ferebatur super aquas. » Inanis enim erat terra, quia sicut informis materia nondum eas quas nunc videmus in se formas impressas habebat. Erat autem et vacua, nullo eam habitante. Sed quare similiter de cælo non dicitur quod inane fuisset et vacuum, nisi quia, ut arbitrator, statim in ipsa sui creatione angelos habuit habitatores? Terra ergo, et si naturaliter cuncta quæ ex ea fiunt in se haberet, tamen quia nihil adhuc ex ea temporaliter factum fuerat, non immerito inanis vocatur et vacua. « Erant autem tenebræ super faciem abyssi, » quia nondum lux facta fuerat, quæ novam illam creaturam illuminaret. Abyssus vero, alta cæli, terræque profunditas intelligitur, quæ quidem tota tenebris replebatur Dei. vero Spiritus ferebatur super aquas, quia ut bonus artifex, hanc, quam videmus, tam multiplicem creaturarum varietatem, jam tunc facere disponebat (73). Sic enim et nos, exempli gratia,

(71) Cod. S. Crucis min. in Bibl. Laur.

(72) Idem Cod. S. Crucis min.

(73) S. Bruno D. Ambrosii sententiam secutus est, qui lib. i Hexameron, cap. 18, uli omissis aliis.

domum compositorum, lignorum materiam oculis A menteque contemplantes, alia trabibus, alia vero columnis, atque alia aliis officiis destinamus. Quod autem de aquæ creatione nihil superius dixerat, et tamen quasi jam creatas eas loquendo introduxit, illud profecto demonstrat, quod nomine terræ omnia intelligi debeant, quæ in terra continentur ut ignis, et aqua; et nomine cæli, quicquid continet cælum, ut est aer, cujus creatio singulariter non describitur.

« Et dixit Deus : Fiat lux, et facta est lux, et vidit Deus lucem, quod esset bona; divisitque lucem a tenebris, vocavitque lucem diem, et tenebras noctem. » Apparet autem quod inter dicere et facere Dei nulla distantia est. Dixit itaque : « Fiat lux, et facta est lux. » Ipsam quoque dicere Dei quid aliud est quam velle (74). Non enim clamando, vel labia movendo, imo volendo perfecit omnia. Sed quæ est ista lux, quæ prior sole, luna, et stellis esse perhibetur? Audi quod sequitur : « Vocavit lucem diem, et tenebras noctem. » Lux igitur pro die ponitur. Bona ergo lux, quæ a tenebris divisa rerum formas, coloresque illuminat. Nos autem vix hanc lucem delectare valeamus, quoniam majore, solis videlicet luce, perfundimur. Sequitur :

« Factumque est vespere, et mane dies unus. » Vespere et mane noctem et diem quidam intelligunt. Nam quoniam noctibus prætermiſsis, omnes per ordinem dies enumerat, uno diei nomine, et diem, et noctem intelligere voluit. Sed mirabilis ordo locutionis, in quo ante mane ponitur vespere, quasi non mane, sed a vespere operari cœpisset. Si enim dixisset, Factum est mane et vespere dies unus, nulla fortasse quæstio esset, sed quia inter duo mane vespere posuit, ad quid illorum referatur dubitari potest. Si enim ad præcedens mane vespere refertur, nox præcui dubio tota relinquitur; quod si ad subsequentem, die quidem tota prætermiſsa, soli noctis termini ponantur. Unde convenientius factum est vespere et mane dies unus, sed nox una dici potuit. Sed quia divina providentia non ad laborem, sed ad quietem noctem creavit, nullum est inconveniens, si in Dei operatione, quæ utique non in nocte, sed in die fiebat, solius diei termini ponantur. Si enim hoc in loco totum, ut volunt, diei noctisque spatium, eam diem intelligimus, frustra Deus utraque a se divisit, divisisque diversa nomina dedit; vocavit enim lucem diem, ac tenebras noctem (75). Nulla igitur dies ex nocte constat ac die. Quia igitur non somnia, quæ in nocte videntur; sed opera, quæ in eo fiunt, hic describuntur, dies utique non noctes enumerare necessarium fuit (76). Fecit ergo Deus in principio cælum, et terram et lucem; quibus patris, factum

est vespere, atque hoc præcedente mane continuato, factus est dies unus, et tunc quidem a tenebris lucem divisit, quo finito die, factum est vespere. Neque enim in die noctem fecit, sed suo ordine post diem fieri præcepit. Quod autem dictum est, factus est dies unus, et non dicitur, factus est dies primus, ad hoc valet quod primus et secundus relativa sunt, neque sine altero alter esse potest. Cum igitur non solum esset secundus, erat utique dies unus, ipse tamen unus primus dici non poterat. His autem ad litteram dispositis, quid etiam allegorice significant, videamus.

« In principio creavit Deus cælum et terram (77). » In quo principio? In eo utique qui ait : « Ego principium qui et loquor vobis (Joan. viii, 26). — Omnia enim per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil (Joan. i, 3). » In hoc igitur principio omnem mundi fabricam, ipsosque angelorum ordines ab exordio creavit Deus. In hoc, in fine sæculorum, carne suscepta, cælum et terram, apostolos et Ecclesiam, justos et peccatores, Judæos et gentiles verbo prædicationis, et aqua baptismatis et S. Spiritus illustratione genuit, creavit et in novam pristinaque naturam restauravit. Adhuc tamen inanis et vacua erat terra, adhuc infecunda, et absque liberis erat Ecclesia, quam etiam propheta de sterilitate consolans, securitatemque promittens, dicebat : « Lætare, sterilis, quæ non paris; erumpe, et clama, quæ non parturis, quia multi filii desertæ magis, quam ejus quæ habet virum (Isa. liv, 1; Gal. iv, 27). » Sed quare inanis et vacua? Quia adhuc tenebræ erant super faciem abyssi. Nemo enim Scripturas intelligebat, utpote profundas et ignorantie tenebris obvolutas, quæ quidem ut intelligi valeant, « abyssus abyssum invocat (Psal. xli, 8). » Has autem tenebras Christus amovit, quando apostolis sensum aperuit, ut Scripturas intelligerent. Si enim Judæi has intelligerent, ad Ecclesiam confugerent; sed quia, ut Apostolus ait : « Usque hodie dum legitur Moyses, velamen positum est super corda eorum (II Cor. iii, 15), » eas quidem intelligere non valent. Cum autem plenitudo gentium introierit, tunc amoto velamine Israel salvus fiet (Rom. xi, 25). Neque enim ulterius inanis, et vacua terra nostra D vocabitur, tantorum filiorum plenitudine inhabitata. Hoc autem quomodo fiat sequentia docent.

« Et Spiritus Domini ferebatur super aquas. » Quod enim per abyssum, hoc per aquas intelligimus. Hæ sunt enim aquæ salientes in vitam æternam, quas qui biberit, non sitiet unquam (Joan. iv, 14). De quibus dicitur : « Sitientes, venite ad aquas (Isa. lv, 1). » (78) Super has ergo Spiritus sanctus fe-

opinionibus, « Nos, inquit, cum sanctorum et fidelium sententia congruentes, Spiritum sanctum accipimus, ut in constitutione mundi operatio Trinitatis eluceat. »

(74) Cod. Casinen. *Quam facere.*

(75) Idem S. Cruc. min.

(76) Idem cod. S. Crucis.

(77) Vid. August. De civit. Dei, lib. xi, cap. 32 quid sentiat de principio, in quo dicitur Deus cælum et terram fecisse.

(78) Cod. Casin. *Hæc autem quomodo fiant. U Trinitatis commemoratio completeretur, Et Spiritus, inquit, ferebatur super aquas. Eadem docet S. Aug. lib. et loco cit. De civit. Dei.*

rebatur, qui splendore suæ illustrationis, fugatis A tenebris eas illuminavit, atque potabiles, et intelligibiles reddidit. Unde bene subditur :

« Et dixit Deus : Fiat lux, et facta est lux. » Ac si dicat : Fugatæ sunt tenebræ, illuminata est terra, fiat ergo lux ; pereat ignorantia. « Surge, illuminare, Jerusalem, quia venit lumen tuum (Isa. lx, 1). » Hæc autem lux, hæc Spiritus sancti fidelibus inspirata conscientia, quia supernæ majestatis oculis perplævit, e tenebris eam divisit. Unde Apostolus : « Quæ enim participatio lucis ad tenebras? quæ pars fidei cum infidei? quæ conventio Christi ad Belial? » (II Cor. vi, 15.) Et alibi : « Hæreticum hominem post secundam correctionem devita (Tit. iii, 10). » Hanc enim separationem Deus significabat, quando lucem a tenebris dividebat.

« Dixit quoque Deus : Fiat firmamentum in medio aquarum, et dividat aquas ab aquis. Et fecit Deus firmamentum, divisitque aquas, quæ erant sub firmamento, ab his quæ erant super firmamentum ; et factum est ita. Vocavitque Deus firmamentum cælum; et factum est vespere et mane dies secundus. » Si enim, quod verum est, in medio aquarum factum est firmamentum, et aquas quidem ubique fuisse dubitari non potest. Quod si ubique erant, quæso, ubi reductæ sunt, tanto cæli terræque spatio vacuo relicto? Non hujus igitur, cuius nunc sunt, fuisse spissitudinis, sed veluti nebula et nubes cuncta replese manifestum est. Firmamentum autem, quod in medio aquarum perhibetur, non illud intelligitur, quod in principio Deus creasse dicitur, alioquin his cælum creatum fuisset, sed illud nimirum, quod sine intermissione volvitur, in quo sol, et luna et stellæ apparent. Est autem et illud cælum super hoc, valde dignioris, excellentiorisque naturæ, super quod antiquus hostis ascendere cupiens, dicebat : In cælum ascendam (Isa. xiv, 13). In cælum namque erat, cum ista diceret, sed altius ascendere cupiens talia loquebatur. Utrum autem etiam superiores aquæ, firmamento interposito, naturam mutaverint, non facile dixerim. His autem ita peractis, factum est vespere, quo mane cohærente sit dies secundus. Sed hæc ad litteram. Quid autem spiritualiter significant, audiamus.

« Fiat, inquit, firmamentum in medio aquarum, et dividat aquas ab aquis. » Quid enim firmamentum, nisi apostoli? Unde Psalmista ait : « Cæli enarrant gloriam Dei et opera manuum ejus annuntiat firmamentum (Psal. xviii, 1). » Hoc enim firmamentum nos munit et firmat, hæc salutis pluvias lumenque ministrat, hoc inferiores aquas a superioribus dividit. Aquæ enim, quæ sub firmamento sunt, Novum est Testamentum : quæ vero super firmamentum, Vetus Testamentum intelligitur. Sed quomodo has aquas apostoli dividunt? Vis audire quomodo? Præcipit enim lex ut unusquisque circumcidat carnem præputii sui. Econtra Apostolus : « Ego, (79) Id. cod. S. Cruc. in Laurent.

inquit Paulus, dico vobis quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit (Gal. v, 2). » Vides ergo quanta divisio, quantumque interpositum firmamentum aquis aquas jungi prohibeat. Illud quoque quod hic dicitur : « Vocavitque Deus firmamentum cælum, » apostolis convenire videtur ; celant enim, et servant secreta cælestia. Unde Apostolus inquit : « Audi vi arcana verba, quæ non licet homini loqui (II Cor. xii, 4). »

« Dixit vero Deus : Congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt in locum unum, et appareat arida. Et factum est ita. Et vocavit Deus aridam terram, et congregationesque aquarum appellavit Maria. » Iste autem locus in quem aquæ congregantur, mare, lacus et flumina intelliguntur, ipsaque abyssus de qua quasdam secretas terræ venas, fontes aquarum, manare videmus. Sic igitur divina providentia in unum locum congregatæ sunt aquæ, ut neque terræ superficiem, ut prius cooperiant, et tamen terræ ariditatem suo humore ubique fecundent (79). Ipsa quoque nomina satis rebus convenientia Deus imposuit, dum et aridam Terram vocavit, et aquarum congregationes Maria appellavit. Terra a terendo dicitur, quam et colendo, et calcando homines, et euncta animalia assidue terunt ; mare vero ab amaritudine, quod et salsum et amarum esse probavimus. Sed hæc ad litteram ; nunc autem significationem videamus :

« Congregentur, inquam, aquæ, quæ sub cælo sunt, in locum unum, et appareat arida. » Hunc enim locum, in quem aquæ congregatæ sunt, maria, lacus, et flumina, superius interpretati sumus, per quæ vel duo Novi Veterisque Testamenti volumina, vel apostolos, Ecclesiæque doctores intelligimus. In his enim omnis sapientiæ et scientiæ plenitudo continetur, quæ nimirum aquarum nomine significantur. Quod autem ait, « et appareat arida, » magis ad historiam quam ad allegoriam pertinere videtur. Sed quare mutato nomine aridam Deus vocavit terram, nisi quia jam tunc S. Ecclesiam flagellandam, conterendam, calcandam, multisque modis affligendam significabat? Aquarum vero congregationes, maria dixit, quoniam et si scire et intelligere sacras Scripturas dulce sit et suave, facere tamen quæ jubet amarum et asperum est. Mare enim ab amaritudine nomen accepit. Jejunare namque, vigilare, omniaque mundi hujus oblectamenta relinquere, cui non videtur esse amarum? Hoc enim sacræ Scripturæ præcipiunt ; merito igitur tali nomine significantur.

« Et vidit Deus quod esset bonum, et ait : Germinet terra herbam virentem et facientem semen, lignumque pomiferum faciens fructum juxta genus suum, cujus semen in semetipso sit super terram, et factum est ita. Et protulit terra herbam virentem et afferentem semen juxta genus suum, lignumque faciens fructum, et habens unumquod-

« que sementem secundum speciem suam. Et vidit Deus quod esset bonum; factumque est vespere et mane dies tertius. » Hæc quoque, quæ ad litteram satis aperta, si spiritualiter intelligantur, in sanctorum Ecclesia fieri videmus. Quid enim per terram, nisi Ecclesiam? Quid per herbam virentem, lignumque faciens fructum; nisi apostolorum, et prophetarum exempla, et doctrinam intelligimus? hæc enim semper virent, et vivunt, semper fructificant, et juxta genus, et species suas diversos fructus, et semina ferunt, habent enim in semetipsis naturaliter inditum semen, quod quidem semper spargitur, et nunquam deficit, semper pullulat, semperque crescit. Vide namque ex quanto tempore liber iste editus est. Vide quanta volumina ex se fructificavit. Considera ejus fructus et semina, doctrinam scilicet atque præcepta, quam viventia, quam valentia sint. Et alios quidem in Veteri, alios in Novo fructus reperies Testamento. Quot doctores, tot semina, fructuumque varietates.

Quod autem dicitur: « Et vidit Deus quod esset bonum; » tale est, ac si diceret: Nos videre et intelligere fecit, quia nihil nisi bonum ipse creavit. Et factum est vespere, nocteque transacta, factum est mane; atque simul cum nocte sua dies tertius completus est. Sic enim hunc locum quidam intelligunt. Quod si allegorice intelligatur, hoc modo dici potest: Quia finito hujus præsentis, laboriosæque vite termino, vespere fiet et mane. Vespere quidem his qui de luce et felicitate in tenebras et miserias præcipitabuntur; mane vero his qui de hac infelici et ærumnosa vita in lucem perpetuam et gaudia æterna transferuntur. Sequitur:

« Dixit autem Deus: Fiant luminaria in firmamento cœli, et dividant diem ac noctem, et sint in signa et tempora, et dies et annos, ut luceant in firmamento cœli et illuminent terram. Et factum est ita. Fecit quoque Deus duo luminaria magna, luminare majus, ut præset diei, et luminare minus, ut præset nocti; et stellas, et posuit eas in firmamento cœli, ut lucerent super terram, et præset diei ac nocti, et dividerent lucem ac tenebras. Et vidit Deus quod esset bonum; et factum est mane et vespere dies quartus. » Duo namque luminaria, sol, et luna intelliguntur, quæ in firmamento cœli posita, diem ac noctem dividunt, quæ etiam in signum nobis sunt, et sereni, et pluriæ, et in quacunque mundi parte fuerimus, mundi climata nobis designant. Quæ quidem signa, quam necessaria sint, nautæ intelligunt, qui subito in profundum a ventis rapti, nisi per signa cœli, quo tendant, ignorant. Dant autem et alia signa, de quibus in Evangelio dicitur: « Erunt signa in sole, et luna, stellis (Luc. xxii, 25). » Hæc autem et tempora, et dies, et annos determinant, quod qualiter fiat, quia facile patet ad alia transeamus. Et majus quidem luminare Solem

A dicit, qui in die quidem obtinet principatum; minus vero Lunam, quam noctis tenebris præesse videmus. Stellæ quoque, et splendore et magnitudine diversæ in cœlo positæ, et lumen nobis et signa præstant. Sed hæc ad litteram. Spiritualiter autem, duo magna luminaria, sol videlicet et luna, Novum et Vetus Testamentum designant, et majus quidem Novum, minus vero Vetus Testamentum intelligitur. « Lex enim, ut Apostolus ait, per angelos ordinata est in manu Mediatoris (Gal. iii, 19). » De Novo vero Testamento loquitur dicens: « Novissimis diebus istis locutus est nobis in Filio (Hebr. i, 2). » Itemque: « Quod si ministratio mortis, litteris deformata fuit in gloria, quomodo non magis ministratio spiritus erit in gloria? (II Cor. iii, 7). » Et paulo post: B « Nam nec clarificatum est, quod claruit in parte propter excellentem gloriam (Ib., 10). » Ex his vero, et similibus aperte colligitur Novum quidem Testamentum majus esse quam Vetus. Hæc autem in cœli firmamento posita, id est apostolorum et doctorum pectori firmiter in hærentia, diem et noctem dividunt, diei noctique præsent. Dies enim et nox, Ecclesia et Synagoga, gentium et Judæorum populus intelligitur. Novum ergo Testamentum diei præset, quia S. Ecclesiam sui fulgoris radiis illuminat, eamque recti itineris viam designando a noctis, et tenebrarum errorisque caligine separat. Luna vero obscura et pallida præset nocti et tenebris, quia Vetus Testamentum Judæorum populo tenebroso semper, et cæco obscurum et tenebrosorum lumen demonstrat; cæcitas enim ex parte in Israel contigit. Unde Moyses quando legem accepit, totum Sinai montem nubes, et caligo operuit (80). Hæc ergo et diem, et noctem dividunt, utramque tamen terram illuminant, utramque Ecclesiam regunt, utraque in cœlo, id est in apostolorum cordibus, fixa relucent. Dant autem nobis 5 et signa, quibus hostium incursus, insidiasque evitare possimus; ipsa dies et annos (81) determinant, dum ea, quæ videntur, fugitiva, et transitoria, ea, quæ non videntur, æterna esse dicunt, ideoque ista despiciere, illa vere nos appetere admonent. Unde Psalmista: « Melior est dies una in atriis tuis super millia (Psal. lxxxiii, 11). » Itemque: « Tu autem idem D ipse es, et anni tui non deficient (Psal. ci, 28). » Sic igitur hæc clarissima cœli lumina in signum nobis sunt, et in tempora, et dies et annos. Stellæ quoque fecit Deus, quas et ipsas in firmamento posuit, ut lucerent super terram, et diei ac nocti præset, et a tenebris lumen dividerent, per quas quidem singulos prophetarum et apostolorum libros intelligere possumus, quibus doctores Ecclesiæ, qui cœli nomine significantur, illustrati, terram nostram et sanctam Ecclesiam illuminant. Cum ergo hoc firmamentum, sole, luna et stellis, omnique venustate tam eleganter decoratum videamus, quid de illo superiori cœlo putabimus, in quo cœlestium spirituum

(80) Id. cod. sanctæ Crucis in Laurent.

(81) Id. cod. tempora.

ordines ipsum solem justitiæ admirantes contem-
plantur? Sequitur :

« Et factum est vespere, et mane dies quartus.
« Dixit etiam Deus : Producat aquæ reptile animæ
« viventis, et volatile super terram sub firmamento
« cæli. Creavitque Deus cete grandia, et omnem
« animam viventem, atque motabilem, quam pro-
« duxerant aquæ in species suas, et omne volatile
« secundum genus suum. Et vidit Deus quod esset
« bonum, benedixitque illis, dicens : Crescite, et
« multiplicamini, et replete aquas maris, avesque
« multiplicentur super terram. Et factum est vespere
« et mane dies quintus. » Duplex animalium ex aquis
oritur genus : unum scilicet, quod supra aquas inha-
bitat, et extra eas non vivit : alterum vero, quod
volando superiora petit, terræque vescitur alimentis.
Et mirabilis ordo divinæ dispositionis : priusquam
animalia creasset, herbas et ligna pomifera fecit, ut
statim orta, unde viverent, invenirent. Novissime
autem creatus est homo, cui hæc omnia ad utendum
a Deo donata sunt. Cete vero tam grandia in ulte-
riori maris parte esse referuntur, ut montium ma-
gnitudinem excedant. Cæterorum vero piscium et
volucrum quam diversæ multiplicæque species sint
et genera, dici non potest; quæ omnia Deus bene-
dicens, aquas, et terras multiplicando replere præ-
cepit, quæ quidem benedictio tantum prævaluit ut
et quotidie crescant, et nihil eorum ex toto perire
valeat. Quid autem metaphorice per aquas nisi
baptismum intelligimus? Quid vero per pisces et vo-
lucres, qui ex eis oriuntur, nisi fidelium populus
qui aquis baptismatis regenerantur? Quorum qui-
dem alii sapientiæ, et scientiæ, atque cæterarum
virtutum alis sumptis, usque ad cælestia volare ni-
tuntur. Ex quibus hæretici et philosophi importu-
narum volucrum specimen tenent, quoniam et alti-
us quam necesse sit sepius volant, et in rapinis
exultantes, animarum sanguinem avidissime fun-
dunt. Cæteros vero qui ab aquis non separantur,
simplices quosque intelligimus, qui quamvis per sa-
pientiam et inanem philosophiam volare non no-
runt, tamen taliter vivunt, ut ab Ecclesiæ piscato-
ribus in Christi convivium presentari mereantur.
Cete vero grandia, et principes designant; sed
pisces quoque, sicut et volucres quidam sunt, qui
prædonum more de rapina vivunt, qui eos quidem
significant, qui quamvis Christi fidem, et nomen in
baptismo susceperint, tyrannorum tamen, et ini-
quorum vitam agentes (82), inter immunda animalia
computantur. Merito autem his Deus benedixit,
quoniam nulli nisi baptizati Christi benedictionem
promerentur. Sequitur :

« Dixit quoque Deus : Producat terra animam
« viventem in genere suo, jumenta et reptilia, et
« bestias terræ secundum species suas, et jumenta,
« et omne reptile terræ in genere suo. » Hic autem
oritur quæstio. Cum universa præter hominem

(82) Idem cod. Laurent. *Qui quamvis fidem in
baptismo susceperint, et nomen Christianorum; tamen*

A Deus creavit, quare tam multa venenosa, et morti-
fera, et homini inimica facta sunt? Ad quod dicen-
dum : Quia nisi homo peccasset, cuncta ejus impe-
rio obedirent, nihil magis anguis quam anguilla no-
ceret; sicut ovis, ita et lupus ei obsequeretur. Sed
postquam suo Conditori superbiendo inobediens ex-
stitit, ab ipsis quoque animalibus contemptui haberi
cœpit, neque ei obedire voluerunt, quem illi inobe-
dientem viderunt, a quo illius ditioni subjecta fue-
rant, et quæ prius in obsequium creata erant. po-
stea in vindictam conversa sunt. Illud quoque quæ-
ritur : Quare et ante per tam immensa, et infinita
temporis spatia mundum Deus non creaverit? Unde
tam subita mentis permutatio ei acciderit qui mu-
tari non potest? Hæc autem quæstio ideo inutilis
esse videtur, quoniam si antea, vel postea id facere
Deo placuisset, nihilominus tamen quæri potest
quare tunc, et non alio tempore egerit. Mutatio
autem in Deo nulla est, cui nihil novi accidit, cui et
præterita et futura præsentia adsunt, qui prius-
quam mundum faceret, in suæ mentis dispositione
jam factum gestabat. Neque dum aliquid creat in
aliquo movetur, quia nihil, quantum ad se, novi
agit, sed quia ante tempora disposuit, quomodo, et
quo in loco, vel tempore disposita sunt, fieri jubet :
Erat igitur mundus, priusquam floret, qui in Dei
dispositione nullum unquam initium habuit. Nun-
quam enim Deus non habuit quod habet, alioquin
accidentibus subjaceret, si modo aliquid agere
disposuisset, quod antea non **6** disposuerat. Ideo
enim Joannes Apostolus ait : « Quod factum est, in
ipso vita erat (Joan. 1, 4). » Omnia enim, quæ tem-
poraliter fiunt, in ipso quidem ante tempora vive-
bant, et vigeant. Unde bene dicitur : « Qui vivit in
æternum creavit omnia simul (Eccli. xviii, 1). » Si-
mul enim cuncta creavit, quia quando, vel qualiter
cuncta fierent, simul disposuit. Cum ergo disposito
tempore cælum fieret et terra, nihil novi Deo ac-
cidit, quia quod tunc temporaliter fiebat, apud
Deum, ut tunc fieret, multo tempore dispositum
erat. Sed quia de his disputare periculosum, et
difficile est, tanta dixisse nos sufficiat. Spiritualiter
autem terram sanctam Ecclesiam intelligimus (83).
Per animam vero viventem omnium fidelium multi-
tudinem, quæ ideo quidem vivit, quoniam in ba-
ptismate cum Christo surrexit. Jumenta autem illos
significant, qui aliorum opera misericorditer por-
tant, de quibus Apostolus ait : « Alter alterius onera
portate, et sic adimplebitis legem Christi (Gal. vi,
2). » Reptilia vero sunt qui magis terrena quam
cælestia diligunt; ideoque toto corporis nisu his
adhærentes, vix aliquando oculos mentis ad cæ-
lestia dirigunt. Terræ vero bestię illos significant,
qui majora non cogitant, quæstionibus sese non
implicant, sed aliorum ducatu et regimine semper
indigent. Hæc autem omnia, quia terra nostra, id
est sancta Ecclesia, ea produxit, et baptismatis aquis
iniquorum, etc.

(83) Ex cod. Casin.

regeneravit, bona vocatur. Hoc est enim, quod dicitur. « Et vidit Deus quod esset bonum. »

Et ait : Faciamus hominem ad imaginem, et similitudinem nostram, et præsit piscibus maris, et et volatilibus cæli, et bestiis, universæque creaturæ terræ, omnique reptili quod movetur in terra. Et creavit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creavit illum, masculum, et et feminam creavit eos. » Vidit, inquit, Deus, quod esset bonum, et ait : « Faciamus hominem. » Deus ergo est qui loquitur. Nunquid ad angelos? Absit! Non enim ab angelis creatus est homo; alioquin non unus, sed multi creatores essent, ut solus Deus est omnium Creator. Sic enim scriptum est : « Creator omnium terribilis, et fortis (II Machab. 1, 24). » Itemque : « Omnia in sapientia fecisti (Psal. ciii, 24). » Si igitur verum est, quod negari non potest, solus Deus creavit omnia; quos ad hominem creandum invitabat, dicens : « Faciamus hominem. » Audiamus igitur quid in capite libri hujus dicatur : « In principio creavit Deus caelum et terram. » Habes ergo Deum, id est Patrem; habes et principium, id est Filium; sic enim ipse ait : « Ego principium qui et loquor vobis (Joan. viii, 25). » Sed quid sequitur? « Et Spiritus Dei ferebatur super aquas. » Habes igitur et Spiritum sanctum. Quod autem non solus Pater cælum creaverit, sed simul cum eo Filius quoque, et Spiritus sanctus, dicat Psalmista : « Verbo, inquit, Domini cæli firmati sunt, et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum (Psal. xxxii, 6). » Tota autem Trinitas, id est Deus, et Verbum ejus, et Spiritus ejus, unus Deus, et iste quidem dicit : « Faciamus hominem; » non extra se auxilium petens, sed in se cum Filio suo, et Spiritu sancto cuncta disponens (84). Semel enim locutus est Deus, quia simul cuncta disposuit, neque ulterius disponere aliquid necesse habet. Veniente ergo tempore, hora, vel momento, in quo, ut aliquid fiat, ante tempora dispositum est, Deo quidem in sua immobilitate permanente; ipsa ejus dispositio ineffabili voce proclamata : Tempus venit, hora est; modo fiat, factumque appareat, quod ut nunc fiet, ante tempora dispositum est. Aut igitur Trinitatem Judæi credant, aut alios præter Deum hominis creatores inveniant. Sed quia ut diximus, qui dixerit, et cui dixerit : « Faciamus hominem (85); » videamus etiam ad cujus similitudinem factus sit homo. « Ad imaginem, inquit, et similitudinem nostram. » Quamvis enim aliud sit imago, aliud similitudo,

(84) Ex hoc loco probari trinitatem personarum, multorum est sanctorum Patrum sententia; ita sanctus Basilius homil. 9 in Genesim; Joan. Chrysost. hom. 8 in Genesim; Augustinus De civit. Dei, lib. xvi, c. 6; Cyrillus Hierosol. adversus Jul. lib. 1, quorum auctoritates referuntur a Pelavio. De Trinit. lib. 11, cap. 7; cui consonat Calmetus in hunc locum; ubi ait his verbis : « Faciamus hominem ad imaginem, et similitudinem nostram, » plurimum exprimi inter se consultationem et deliberationem.

(85) Id. cod. Casin.

(86) « Fecit ergo Deus hominem, inquit Augustinus, ad imaginem, et similitudinem suam. Talem quippe

hoc tamen in loco idipsum significat et imago, et similitudo, sic ad Dei similitudinem factus est homo; sapiens quidem, justus et bonus, immortalis et incorruptibilis factus est; siquidem Deus talis est (86). Sed immortalitatem quidem tunc homo amisit, quando peccavit, atque in hoc Deo dissimilis factus est, quamvis nihil Deo per omnia simile sit. Quoties ergo peccavimus, Dei similitudinem amisimus. Soli ergo illi Dei similitudinem habent, qui sapientiam, justitiam, bonitatem, cæteraque his similia rationabiliter custodiunt. Magnus est honor homini virtutibus adhærere, secundum quas Deo similis esse videtur. Sed quoniam dicitur : « Creavit Deus hominem ad imaginem suam; » deinde subinfertur, « ad imaginem Dei creavit illum, » sic etiam intelligi potest ut talem corporaliter quoque homini imaginem daret qualem Filium, qui utique Deus est, quandoque suscepturum ante tempora disposuerat. Sic igitur non solum interior, verum et exterior homo noster Deo quodammodo assimilis esset. Neque hoc Deo sufficiens fuit, quod ad similitudinem suam fecit hominem; sed insuper omni creaturæ, quæ sub cælo est, eum præposuit. His autem ita dispositis, significationem videamus. Quis enim, inquam, iste homo, qui Dei similitudinem habet, cui pisces maris, et volucres cæli, et bestię, universæque creaturæ terræ, et omnia reptilia sunt subjecta? Quamvis enim Christum hunc esse quidam non immerito intelligant ego tamen apostolorum, et doctorum ordinem, cæterorumque qui in Ecclesia Dei obtinent principatum, hunc esse puto : hinc enim prælati vocantur, quia alii eis subjecti sunt; nam quia Dei similitudinem habent, ideo quasi superiores omnes eos venerantur. Dei namque similitudinem Apostolus habebat, qui dicebat : « Imitatores mei estote, sicut et ego Christi (Philip. iii, 17). » His autem pisces maris, id est baptismatis aquis regenerati; his volucres cæli, id est philosophi et sapientes; his bestię, id est idiotæ et indisciplinati; his universæ creaturæ terræ, id est cujuscuque sexus, vel generis, vel naturæ, vel conditionis, his omnia reptilia sunt subjecta. Cum enim sæculi amatores et terrenis voluptatibus inherentes eis serviunt, tunc eos procul dubio etiam reptilia venerantur. Sed quia inter Ecclesiæ doctores alii virilem fortitudinem, alii muliebrem molliem habent; merito dicitur quia masculum et feminam creavit eos. Sequitur :

« Benedixitque illis Deus, et ait : Crescite, et illi animam creavit, qua per rationem atque intelligentiam omnibus præstantior esset animalibus terrestribus, et natatilibus, et volatilibus, quæ mentes hujusmodi non haberent. Et cum virum terreno formasset ex pulvere, eique animam, qualem dixi sive quam jam fecerat, insufflando indidisset : sive potius sufflando fecisset eumque flatum quem sufflando fecit; nam quid est aliud sufflare, quam flatum facere, animam hominis esse voluisset, etiam conjugem illi in adiutorium generandi ex ejus latere osse detracto, fecit, ut Deus? » De civit. Dei, lib. xii, cap. 23.

« multiplicamini, et replete terram, et subjicite A
« eam, et dominamini piscibus maris, et volatilibus
« cœli, et universis animantibus quæ moventur super
« terram. » Hæc autem superius exposita sunt : Benedixit, inquit, Deus, et subinferens ipsam benedictionem, ait : « Crescite, et multiplicamini, » in sapientia videlicet, virtutibus et sanctorum filiorum progenie.

« Dixit quoque Deus : Ecce dedi vobis omnem
« herbam afferentem semen super terram, et uni-
« versa ligna quæ habent in semetipsis semen
« generis sui, ut sint vobis in escam, et cunctis
« animantibus terræ, omnique volucris cœli, et uni-
« versis quæ moventur in terra, et in quibus est
« anima vivens, ut babeant ad vescendum. » Hæc B
quoque eo loco exposita sunt, ubi dicitur : « Germinet
« terra herbam virentem, et lignum faciens fructum. »
Hæc autem, sicut juxta litteram, cunctis terræ animantibus ad vescendum data sunt, ita et secundum spiritualem intelligentiam, non solum sapientibus atque doctoribus, verum etiam cunctis eis uti volentibus hæc delicia præparantur. Unde Apostolus : « Indæis, inquit, et Græc's, et barbaris, sapientibus, et insipientibus debitor sum (Rom. 1, 14). » Et Dominus in Evangelio ait : « Ite in universum mundum; prædicate Evangelium omni creaturæ (Marc. xvi, 16). — Quæcunque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt (Rom. xv, 4). Quis igitur fame pereat, tot tantisque divitiis antepositis? Sequitur :

« Et factum est ita : viditque Deus cuncta, quæ
« fecerat, et erant valde bona, et factum est vespere,
« et mane dies sextus. » Cum igitur Deus cuncta fecerat, et sexta die, qua omnia patrata sunt, ea inspiciens, bona cuncta conspexit; ubi malum, ubi ipse diabolus princeps mali? An nondum ceciderat, qui, ut dicitur : « In veritate non stetit, et ab initio mendax fuit? (Joan. viii, 44). » Aut fortasse ipsa die qua factus est homo, ejus gloriæ invidendo, atque ideo mortifera suadendo; simul cum bonitate ipsum quoque principatum amisit? Simul enim, et non prius hominis et diaboli condemnatio legitur. Nam quia mulier dixit : « Serpens decepit me, et comedi » statim Domino serpenti maledicens ait : « Maledictus eris inter omnia animantia et bestias terræ : » Mulieri quoque dixit : « Multiplicabo ærumnas tuas. » Adæ vero : « Maledicta terra in opere tuo. (Gen. iii, 13, 17). » De his autem, quæ sunt in apostolorum, et prophetarum libris nihil certum reperi, et doctores Ecclesiæ diversa sensisse cognovi, aliis hæc disputanda relinquo. Dico tamen quoniam, et si prius cecidisset, nihilominus dici posset, quia « vidit Deus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona. » Valde, inquam, bona erant cuncta quæ fecerat, quoniam et in ipso diabolo adhuc bonum est quod Deus fecerat.

CAPUT II.

« Igitur perfecti sunt cœli, et terræ, et omnis
« ornatus eorum, complevitque Deus die septimo
« opus suum, quod fecerat, et requievit die septimo
« ab universo opere, quod patrarat. Et benedixit
« diei septimo et sanctificavit illum, quia in ipso
« cessavit ab universo opere suo, quod creavit Deus,
« ut faceret. » Quod autem dicitur, « complevitque
« Deus die septimo opus suum, quod fecerat, » non sic est intelligendum quasi in die septimo aliquid fecerit, sed quod ipso inchoante omnia sint completa, atque ipse terminus fuerit, post quem ad complendum nihil defuerit. Sed quid allegorice sex dies, nisi sex mundi ætates significavit? Prima quidem ætas, ab Adam usque ad Noe; secunda, a Noe usque ad Abraham; tertia, ab Abraham usque ad David; quarta, a David usque ad transmirationem Babylonis; quinta a transmiratione Babylonis usque ad Christum; sexta ab adventu Domini usque ad finem sæculi. In his operari Deus non cessat, sicut in Evangelio ipsa Veritas ait : « Pater, meus usque modo operatur, et ego operor (Joan. v, 17). » Quis enim, nisi ipse ea fecit quæ assidue fieri videmus; nam et si sex diebus omnium seminaria fecit, nihil tamen, nisi ipso jubente et volente, ipsa seminaria per se facere possunt (87) S
« Namque, ut Apostolus ait, neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus (I Cor. iii, 7). » Prius ergo disposuit, deinde creavit; postmodum vero ex ipsis creatis, omnia quæ sunt oriri fecit. Hæc autem tertia operatio Dei non cessabit, nisi prius hæc sexta dies, id est ultima ætas, finem faciat; qua finita, nova fient omnia, neque ulterius novi aliquid fiet. Sed cum cælum tunc novum fiat et terra nova, fiatque claritas lunæ ut claritas solis, et claritas solis septemplex, qualem tunc terra putamus, speciem habebit (88)? Neque enim post illam generalem exustionem etiam herbas, et ligna fructifera, sicut prius, producere necesse erit, cum nemo sit qui eis utatur. An forsitan ea solummodo erunt quæ oriendo et moriendo nulla ulterius renovatione indigebunt? Sed quia hoc fortasse querere superfluum est, ad alia transeamus.
« Et requievit die septimo ab omni opere, quod patrarat. » De hoc enim die scriptum est. « Quia melior est dies una in atriis tuis super millia (Psal. lxxxiii). » Hæc dies finem non habebit, huic nox ulla succedet; neque enim sicut in cæteris, ita et in ista dicitur : « Et factum est vespere et mane dies septimus. » Quare hoc? Quia et si mane habeat, ad vesperam tamen non declinabit. Huic Deus benedixit. Quid est benedixit, nisi quia omnem jucunditatem, omnem lætitiā, et omnem benedictionem ei tribuit? Sic enim benedixit Deus et sanctificavit illum. O admirabilis sanctificatio, post quam peccare nemo poterit! Sequitur. Quia in ipso cessaverat ab universo opere suo, quod creavit Deus, ut faceret. Creavit enim in sex diebus, ut faceret in sex æta-

(87) Idem cod. Laur., et Casinen.

(88) Id eod.

tibus, quod qualiter disposuerit, nemo novit (89).

« Istæ generationes cœli et terræ quando creatæ sunt in die quo fecit Dominus cœlum et terram, et omne virgultum agri antequam oriretur in terra omnemque herbam regionis priusquam germinaret. — Ipsæ, inquit, generationes cœli, et terræ quando creatæ sunt. » Vis audire quando? « In die quo fecit Dominus cœlum et terram. » Quid igitur? Nunquid uno, et non sex diebus creavit omnia? Et uno quidem die creavit, quia simul omnium materiam fecit, et sex diebus creavit, quia ex ipsa materia in diversas species cuncta formavit; et quotidie tamen creat, dum alia ex ipsis generando multiplicat. De his autem superius sufficienter diximus. Sequitur :

« Non enim pluerat Dominus Deus super terram, et homo non erat qui operaretur eam, sed fons ascendebat de terra, irrigans universam superficiem terræ. Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ, et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, et factus est homo in animam viventem. » Si enim antequam homo fieret intelligatur quod non pluerit Dominus super terram, et quod fons eam irrigaverit, non valde ad rem pertinere videtur, cum neque pluviis, neque fontium irrigatione illis tam paucissimis diebus terra non multum indiguisse videatur. Potest igitur intelligi quod in tota prima ætate usque ad diluvium Deus non pluerit, sed fons de terra ascendens competenti tempore eam irrigaverit, quod quidem Nilus per Ægyptum usque hodie facere perhibetur. Quod autem interpositum est : « Et homo non erat, qui operaretur eam, » recapitulatio est. Nam quia de hominis creatione, qui sexta die factus est, parum quid dixerit, nunc ad eandem diem revertitur, ut de eodem homine plenius loquatur. « Formavit, inquit, Dominus Deus hominem de limo terræ. » ecce carnis materia. « Et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, » ecce anima. « Et factus est homo in animam viventem. » Totus enim homo ex anima constat et corpore, sed corporis quidem materiam posuit, animæ non posuit. Pene enim ubique invisibilibus prætermisissis, de solis Moyses visibilibus loquitur. Unde non de his, quæ super cœlo, sed de his quæ sub cœlo sunt (90), rationem fecit. Expectabat enim eum, qui dixit : « Qui de terra est, de terra loquitur, qui de cœlo venit, super omnes est (Joan. III, 32). » Et plura quidem sunt, cujus materiam ignoramus; plura quoque, quæ non de aliquo, sed ex nihilo creavit Deus. De qua enim materia facti sunt cœli De qua terra? Unde aquæ, unde angeli? Cum igitur animæ creationem ignoremus, illud profecto sciamus, quia quamvis a Deo inspirata sit, ejus tamen, ut hæretici fingunt, pars non est, neque enim partem

A sui posset damnare suppliciis. Utrum autem omnes simul creaverit Deus an sicut ex carne caro, ita ex anima animæ oriantur, an certe in matris utero formato jam corpori eas inspiret (91), non parva quaestio est. De primo tamen homine dicitur, quod eum de limo terræ Deus creaverit, deinde subinfertur quod in faciem ejus spiraculum vitæ inspiraverit, ad cujus similitudinem, si cæteri quoque animas habeant, non est inconveniens (92).

« Plantaverat autem Dominus Deus paradisum voluptatis, ut operaretur a principio, in quo posuit hominem, quem formaverat. Produxitque Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu, et ad vescendum suave, lignum etiam vitæ posuit in medio paradisi, lignumque scientiæ boni et mali, et fluvius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum, qui inde dividitur in quatuor capita. Nomen uni Phison : ipse est, qui circuit omnem terram Heveth, ubi nascitur, et aurum terræ illius optimum est, ibique invenitur odellium, et lapis onychinus. Et nomen fluvii secundi Gehon; ipse est, qui circumcivit omnem terram Æthiopiæ (93). Nomen vero fluminis tertii, Tigris; ipse vadit contra Assyrios. Fluvius autem quartus est Euphrates. » Quantum autem Dominus hominem dilexerit, ex hoc quoque facile intelligi potest quod talem habitationis locum ei præparaverat, in quo, si non peccasset, et castissimo conjugio sine omni concupiscentia filios procreasset, ex quibus, completo electorum numero, nulla mortis amaritudine degustata, supernam Jerusalem conscendens, nec merito, nec numero ab angelis discrepans æterna beatitudine frueretur. Inter cætera quoque ligna paradisi (quorum odorem, saporem, pulchritudinem et virtutem enarrare non potest,) etiam lignum Vitæ Dominus posuit, cui hanc naturam dederat ut si quis de eo gustasset, mori non posset. Posuit et lignum scientiæ boni et mali, de quo postquam primi homines comederunt, quibus bonis caruerunt, quibus malis subjacerunt confestim intellexerunt. Omne enim contrarium per suum contrarium melius cognoscitur. Unde fit ut magnis laudibus sanitatem agrî extollant, de qua quidem, dum sani essent, raro loquebantur. Sic igitur et isti postquam peccaverunt, videntes quantum discriminis, quantumque periculi eis immineret, bonum ipsum, quod prius quidem ignorabant, multo magis quam prius admirari cœperunt (94). Vocatur igitur lignum scientiæ boni et mali, quia in primis prævaricatoribus nos docuit quam bonum sit Dei præcepta servare, et quam malum et periculosum sit ejus præceptis non obedire. Sed cujus saporis et jucunditatis fluvium illum esse putamus, qui de loco voluptatis egreditur? Cum enim in Orientis partibus,

(89) Id. cod.

(90) Id. cod. Laurent. sub cælo fiunt.

(91) Id. cod.

(92) D. Th., I p., q. 90, art. 3 et 4, probat animam hominis a Deo immediate creari, et corpori

præformato uniri, quia naturalis perfectio humanæ naturæ requirit, ut illi tanquam forma copuletur.

(93) Phison fluvius est Ganges, Gehon vero Nilus.

(94) Id. cod.

ut philosophi tradunt, flumina sint, quæ omni portione ad bibendum sint jucundiora, qualem fluvium illum esse dicemus, qui de paradiso procedit? Sed hæc ad litteram; nunc autem significationem videamus: Paradisus namque voluptatis, quem a principio Deus plantaverat, sanctam Ecclesiam designat. Et bene a principio eam plantasse dicitur, quia ante mundi constitutionem eam elegit. Interpretatur enim paradisus *hortus deliciarum*. Sed quis delicias enumerare valeat? Sotus enim panis vivus, qui in ea comeditur, omnes delicias superexclit. Quod autem lignum vitæ, nisi Christus? Ipse enim ait: « Qui manducat carnem meam, et bibit sanguinem meum, vivet in æternum (Joan. vi, 5, 3). » Itemque: « Si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? (Luc. xxiii, 1.) » Et Psalmista: « Et erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum (Psal. i, 3). » Et Salomon de Sapientia, quæ Christus est, loquens ait: « Lignum vitæ est his; qui apprehenderit, et tenuerit eam beatus (Prov. iii, 18). » Lignum vero scientiæ boni et mali transgressio est mandatorum Dei. Cum enim dicit: « Non occides, non mœchaberis, non furtum facies, non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium, non concupisces rem proximi tui (Luc. xviii, 25); » tunc quidem ne ad hoc lignum accedat, homini interdicitur. Si vero cuncta hæc fecerit homo, moriendo quidem sentiet quid boni sit hæc observare, et quid mali sit transgredi. Fluvius vero, qui de paradiso egreditur, doctrina evangelica intelligitur, cujus quidem saporem ille gustaverat, qui dicebat: « Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel et favum ori meo (Psal. cxviii, 103). » Hæc autem in quatuor capita dividitur, quia quatuor Evangeliorum libri ex ea conscripti totum aquis divini eloquii irrigant mundum. Vide quantum ipsa quoque fluviorum nomina quatuor Evangelii convenient. Phison namque *oris invocatio* interpretatur. Evangelium vero omnium gentium ora mutavit, ut non jam plures deos laudent, sed unum Deum in veritate colant et venerentur (95). Gehon vero *pectus* dicitur; quoniam evangelica prædicatio fidelium pectora et sapientia replevit, et contra hostes robustiora fecit. Tygris autem a velocitate nomen accepit, quia Evangelium quidem veloci cursu totum subito mundum replevit. At vero Euphrates *fertilitas* dicitur, quoniam Evangelii doctrina cunctis bonis S. Ecclesiam fertilem reddit, et abundare facit.

« Tulit ergo Dominus hominem, et posuit eum in paradiso voluptatis, ut operaretur, et custodiret

(95) Idem cod. Casin., *unum Deum in Trinitate colant.*

(96) Adam peccando morte multatus est; cui non subjecisset, si insons stetisset. « Constat, inquit, Aug. lib. xiii, De civit. Dei, etiam ipsam nobis corporis mortem non lege naturæ, sed merito inflictam esse peccati. »

(97) Id. cod. Casin. *Quocunque ergo die contra hæc facinus; illam sententiam mortis incurrimus, qua dicitur: « In quacunque die comederis ex eo, morte*

illum, præcepitque ei diceas: Ex omni ligno paradisi comede, de ligno autem scientiæ boni et mali ne comedas; in quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris (96). » Extra paradisum factus in paradiso ponitur homo. Et quia otiositas inimica est animæ, ne otioso vivat, operari jubetur. Audiant hæc, qui sacra, et religiosa loca inhabitant, et quantum diaboli insidiæ eos cavere oporteat, intelligant; dum non extra paradisum, sed in paradiso hominem tentatum et victum cognoscunt. Omnia paradisi ligna ad vescendum homini dantur, solum vero lignum scientiæ boni et mali ei interdicitur; ut nos intelligamus, eis solum nos uti debere, quæ Dominus fieri præcepit, ab iis vero abstinere, quæ ne fiant, interdicit. « Diliges, inquit, Dominum Deum tuum; et proximum tuum sicut te ipsum; honora patrem et matrem (Matth. xxii, 27). » Hæc sunt poma, hi sunt fructus quos nos comedere præcipit. « Non occides, non mœchaberis, » etc. Hi sunt, a quibus abstinere jubet. Quocunque ergo die comederis ex eo, morte morieris (97). Et Adam quidem **10** mortuus est; non quod de hac vita confestim exiret; sed ut quandoque exiret, in se suscepit, qui si non peccasset, nullatenus unquam mori potuisset. Nos quoque talia agentes morimur, quia a vita, quæ Christus est, peccando separamur. Est autem mors vitæ amissio.

« Dixitque Deus: Non est bonum hominem esse solum, sed faciamus ei adjutorium simile sibi (98). » Formatis ergo Dominus Deus de humo cunctis animantibus terræ, et universis volatilibus cœli, adduxit ea ad Adam, ut videret quid vocaret ea. « Omne enim quod vocavit Adam animæ viventis, ipsum est nomen ejus: appellavitque Adam nominibus suis cuncta animantia terræ, et universa volatilia cœli et omnes bestias terræ. » Dic, Adam, quibus in scholis ista didiceris? Quis te docuit, ut tam competentia nomina rebus imponeres? Non enim, ut quidam delirant, cæcus et insipiens factus es, neque tibi peccatum oculos aperuit; sed perfectus homo sapiensque creatus (99), tuæ nostræque perfectioni multa superbiendo derogasti. Et bene quidem ab eo nomina suscipiunt, cui obedire et servire debebant.

« Adæ vero non inveniebatur adjutorium simile sibi (100). Immisit ergo Dominus Deus soporem in Adam, cumque obdormisset, tulit unam de costis suis, et replevit carnem pro ea: (101) et ædificavit costam quam tulerat de Adam in mulierem, et adduxit eam ad Adam. Dixitque Adam: Hoc nunc morieris. »

(98) Idem cod. Casin. *Simile sui.* Cod. bibl. Mont. Amiat. *adjutorium simile sui.*

(99) Ita habetur in Eccles. cap. xvii, ubi facta mentione mulieris ex primo homine Adam formate, ait: *Creavit illis scientiam spiritus; sensu implevit cor illorum, bona et mala ostendit illis, etc.*

(100) Id. cod. *Adjutor similis ejus.*

(101) Id. cod. M. Amiat. *Ei applicavit Dominus Deus costam, quoniam tulerat Adam, etc.*

« os de ossibus meis, et caro de carne mea : hæc A
 « vocabitur virago, (102) quia de viro assumpta est.
 « Quam ob rem relinquet homo patrem et matrem,
 « et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne
 « una (103). Erant autem uterque nudi, Adam scilicet
 « et uxor ejus, et non erubescabant » Adam enim
 ad Dei similitudinem, et imaginem factus nihil in
 creaturis simile habebat. Facta est ergo mulier,
 quæ et in filiorum propagatione, et in aliis necessi-
 tatis eum adjuvaret. Sed, ut major inter eos dilectio
 foret, non aliunde, (104) sed de viri costa facta
 est mulier; unde fit, ut naturali quodam amore, viri
 insectantes costam suam, mulieri adhærere cupiant,
 quasi carni suæ, cujus amoris appetitum, qui divi-
 nitus adjuti in se vincere possunt, quasi qui prop-
 riam naturam dimicando vicerint, merito cæteris
 hominibus præferuntur. Subtracta quoque costa,
 locus ejus non osse, sed carne repletur, ut ex eo
 etiam nos infirmiores, et molliores esse sciamus.
 Sed quis neget, Adam non tantum sapientiæ, sed et
 prophetiæ spiritu repletum fuisse; cum statim, visa
 muliere, dixit : « Hoc nunc os ex ossibus meis, et
 « caro de carne mea? » Quamvis enim, eo dormiente,
 facta sit mulier; tamen non somniantem, sed Deo
 revelante, et os suum, et carnem in ea recognovit;
 unde et subditur : « Hæc vocabitur virago, quia de
 « viro assumpta est. » Secundum hoc enim, quod de
 viri costa facta est mulier, non magis cum uxore
 quam cum omni muliere una (105) caro est omnis
 homo. Sunt autem duo in carne una, quadam natu-
 rali delectationis commistione, unitatisque amore.
 Hunc autem locum in epistolis suis Apostolus expo-
 nit, ait : « Sacramentum hoc magnum est : ego au-
 tem in Christo, et in Ecclesia hoc intelligo (Ephes. v,
 12). » Quodam namque modo Patrem Christus reli-
 quit, dum semetipsum exinanivit, formam servi
 accipiens. Unde ipse ait : « Exivi a Patre, et veni in
 mundum (Joan. xvi, 28). » Reliquit autem et ma-
 trem, Synagogam videlicet, quæ secundum huma-
 nitatem, sicut aliorum Judæorum, ejus mater existit.
 Adhæsit vero uxori suæ, quia, ut Apostolus ait :
 « Gloriosam sibi Ecclesiam desponsavit, non haben-
 tem maculam neque rugam (Ephes. v, 27). » Sunt
 autem duo in carne una, quia caput Ecclesiæ Chris-
 tus est. Sequamur igitur et nos Apostolum, et ea
 quæ diximus allegorice exponamus. « Immisit, inquit,
 « soporem in Adam; » Adam namque Christum signi-
 ficat. Unde Apostolus : « Primus homo de terra ter-
 renus, secundus homo de cælo cælestis; sicut portavi-

(102) Id. cod. Casin. *quoniam*. Cod. M. A. *de viro assumpta est*. Id. cod. *relinquet homo patrem suum*.

(103) Id. cod. *Erat autem uterque nudus*.

(104) Uterque codex Laurent. et Casin. corrigunt editionem in qua habetur *creatio*.

(105) Mysterium, magnaue significari in creatione Evæ ex Adami costa putant SS. Patres; ut exponit Natalis Alex. dis. 3, art. 2, Vet. Test.

(106) « Dormit Adam, ut fiat Eva : moritur Christus, ut fiat Ecclesia. Dormienti Adæ fit Eva de latere : mortuo Christo lancea percussus latus, ut prodant sacramenta, quibus fornicetur Ecclesia. »

mus imaginem terreni, portemus et imaginem cælestis (I Cor. xv, 47). » Dormitio Adæ mortem Christi præ-
 tendebat. Sicut enim, dormiente Adam, una costa
 subtracta, facta est Ecclesia; ita Christo mortis somno
 in cruce dormiente, de latere ejus sanguis exivit, qui
 et redemit et fabricavit Ecclesiam (106). Sequitur :
 « Erant autem nudi, et non erubescabant. » Ut quid
 erubescerent qui nihil verecundiæ in se cognoverunt,
 in quibus nulla utilitatio carnis erat, in quibus
 nullum membrum contra eorum voluntatem se move-
 velat? Non magis in ipsis verendis, quam in oculis,
 vel manibus contemplando movebantur (107). Se-
 quitur :

III CAPUT III.

« Sed et serpens erat callidior cunctis animantibus
 B « bus terræ, quæ fecerat Dominus Deus; qui dixit
 « ad mulierem : Cur præcepit vobis Deus, ut non
 « comederetis de omni ligno paradisi? Cui dixit
 « mulier : De fructu lignorum, quæ sunt in para-
 « diso, vescimur : de fructu vero ligni, quod est in
 « medio paradisi, præcepit nobis Deus, ne comede-
 « remus, et ne tangeremus illud, ne forte moria-
 « mur. » Potest autem intelligi, quod serpens non
 solum diabolica inspiratione, qui in eo habitabat,
 verum etiam in propria natura, Deo largiente, loc
 habuerit, ut præ cunctis animantibus callidior esset.
 Malignus autem Spiritus, quia invisibilis est, nisi
 per aliquam formam, mulieri se ostendere non po-
 tuit. Si enim, ut ait Apostolus, « transfiguratur se ipse
 C Sathanas in angelum lucis (II Cor. xli, 13), » facile
 ei fuit ut in serpentem se transformaret (108). Et
 quidem poterat ibi mulier fraudem esse cognoscere;
 cum contra naturam serpentem loqui audiebat, nisi
 quia et Dei creaturas bonas omnes esse sciebat, et
 nihil mali usquam in aliquo suspicabatur; neque
 enim audierat ab aliquo aliquem fuisse deceptum.
 Quid igitur mali suspicari potuit; præsertim cum
 non serpens, qui videbatur, sed ipse diabolus ei in
 serpente tam callide loqueretur? Quasi enim nescius
 eam interrogat, et cur de omni ligno paradisi Deus
 præceperit, ut non comederent, sciscitatur. Volebat
 enim scire, an Dei præcepti memores essent, ut dum
 scientes, volentesque peccarent, majorem Dei indi-
 gnationem incurrerent. Sed quid ei mulier respondit?
 D « De fructu, inquit, lignorum paradisi vescimur :
 « de fructu vero ligni, quod est in medio paradisi, non
 « comedimus, ne moriamur. » Bene, inquam, dicit,
 mulier : in hoc permane, fidem tene, scis quale est
 lignum, scis tibi interdictum, et scis peccatum, et

Aug. tract. 9 in Joan. n. 10.

(107) « Adam, custodiens honestatis angelicæ dignitatem, erat quidem nudus mundanis vestibus, sed immortalitatis erat splendore vestitus. Nihil pravum respiciebant ejus oculi : non cor ejus turpe aliquid cogitabat, erat apud honestas mentes nuditas ipsa vestita. » Max. Taurinen. hom. 85, in edit. Rom. p. 286.

(108) Veri serpentis organo usum in tentatione mulieris diabolus SS. Patres communiter docent; et Natalis Alex. contra Cajetanum probat dis. 3, a. 3, Hist. Vet. Test.

pœnam peccati; nulla, si tetigeris, excusatio esse poterit, si qua autem erit, inutilis erit. Sequitur:

« Dixit autem serpens ad mulierem. Nequaquam « morte moriemini, scit enim Deus, quod in quo- « cumque die comederitis ex eo, aperientur oculi « vestri: et eritis sicut dii (109), scientes bonum « et malum. Vidit ergo mulier, quod bonum esset « lignum ad vescendum, et pulchrum oculis, aspe- « ctuque delectabile, et tulit de fructu ejus, et co- « medit, deditque viro suo, qui comedit, et aperti « sunt oculi amborum (110). » Non moriemini, in- « quit serpens, si comederitis, sed mentis oculis « apertis, ipsa quoque invisibilia videbitis, et eritis « sicut dii; » sicut angeli in cœlo, quia non videtis, « quanto vobis præstantiores sint, ignoratis. « Eritis, « inquit, sicut dii; » sed in quo? « scientes bonum, et « malum. » Scire enim, non ad corporis, sed a mentis « oculos pertinet; neque enim cum oculos aperimus, « sapientiores sumus; alioquin stolidi, et mente capti « cæci essent. Sed nunquid angeli sciebant bonum, et « malum, et primi homines adhuc ignorabant, quid « esset bonum, et quid malum? Si enim hoc ignora- « bant, stulti erant: quod si tales erant, ad imaginem, « et similitudinem Dei facti non erant: in hoc enim « præcipue Dei similitudinem habere dicuntur, quia « rationabiles sunt: est enim rationalitas boni mali- « que discretio; qui ergo rationabiles erant, bonum et « malum sciebant; in hoc ergo ab angelis non differe- « bant. Et quidem in hoc quoque loco callida diaboli « persuasio manifestatur; nam quia arbor illa, quæ « scientia boni, et mali vocata, ipsoque nomine, ne « forte ad se accedere præsumerent, eos terrere po- « terat, male ipsum nomen interpretatus est: « Eritis, « inquit, sicut dii, scientes bonum et malum. » Quod « tale est, ac si diceret: Scientes omnia; quidquid « utile vel inutile, quidquid prosperum, vel adversum, « quidquid prodesse, vel nocere vobis possit, omnia « scietis (111). Mentitur autem diabolus, quia non ideo « arbor illa scientiæ boni, et mali vocata est, quod « omnia hæc præstare debuisset, sed bonum et malum « pro justo ponitur et injusto. Sed quid tu, o infelix « mulier, facies? cui credes, Deo an diabolo? Dicit « enim Deus: « In quocumque die comederitis ex eo, « morte moriemini. » Dicit diabolus: « nequaquam « moriemini. » Sed ille quidem verax; hic autem a « principio mendax. Huic tamen, malo quidem tuo, et « nostro credidisti. Vidisti arborem atque ex ea et « gustu, et visu delectata comedisti, dedisti viro tuo, « decepta es, et decepisti; comedit et ipse, et sunt « aperti oculi amborum. Nunquid ergo et tui oculi, « o Adam, aperti non erant? Quomodo ergo videns « mulierem dixisti: « Hæc nunc os ex ossibus meis, et

(109) Id. cod. M. Amiatæ et eritis ut dii.

(110) Id. cod. M. A. oculi eorum.

(111) Tripliciter a diabolo aggressum primum hominem docet S. Thom. III, p. q. 41, art. 4. « Nam primo, inquit, sollicitavit mentem primi hominis de ligni vetiti esu, dicens: Cur præcepit vobis Deus. ut

« caro de carne mea? » Quæ es ergo oculi vobis aperti sunt? Utiq; oculi mentis? Tunc enim primum intellexistis, quantum bonum amiseratis, et quantum malum incurrebatis.

« Cumque cognovissent se esse nudos, consuerunt « folia ficus, et fecerunt sibi perizomata. Et cum « audissent vocem Domini Dei (112) deambulantis « in paradiso ad auram post meridiem, abscondit se « Adam, et uxor ejus a facie Domini Dei in medio « paradisi. » Prius 12 namque nudi erant, et non eru- « bescebant; postquam autem peccaverunt, quemdam « concupiscentiæ motum in membris suis cognoverunt, « quem in alterutrum videre erubuerunt. Et prius « quidem etsi nudi essent, nuditatem tamen in se non « cognoscebant, quoniam ipsa eorum nitidissima caro « ante peccatum quidem, omni veste ad intendum « delectabilior erat. Sed quare ficus folia consuetes « succinctorium sibi fecerunt? An fortasse, quia prima « occurrerant; sive etiam quia cæteris quæ tunc ad- « erant, ampliora erant. Ferunt enim ficus folia in « Orientis partibus esse, quæ clipei latitudinem excedant. Habent autem in se ficus folia quamdam asperitatem naturalis pruritus; unde ipsas corporis partes, quæ eis operiebantur, quodam fervore concupiscentiæ semper vexari, et inquietari significant. Sequitur:

« Et cum audissent vocem Domini Dei deambu- « lantis in paradiso, abscondit se Adam, et uxor « ejus. » Quam vocem Domini? Fortasse minantis, « et quia peccaverunt, errorem significantis; sive « etiam quia nudi erant, ei apparere erubescabant. « Sed quare ad auram deambulasse dicitur? Qui enim « auram querit, æstuationis calorem se passum esse « demonstrat. Unde datur intelligi, quia primi hominis peccatum in fervorem, et iram Dominum commoverat; non quod istæ passiones in Deo sint, sed quia ejus voluntas nisi humanis affectionibus significari non potest. Quod autem hora erat post meridiem, eorum mortem, et occasum significabat; præpinquabant enim morti, quia de lætitia ad mœrorem properabant. Hoc autem quasi hæreditarium nobis reliquerunt, ut peccantes nos abscondamus, et impia quadam excusatione nostra facinora occultare semper nitamur. Sequitur:

« Vocavitque Dominus Deus Adam, et dixit ei: « Adam, ubi es? » O piissimum Dominum, qui non vult mortem peccatoris, sed vitam: semper enim ad pœnitentiam vocat errantes. Quid enim ait? « Adam, « ubi es? » non ignorando locum, sed ejus compatiendo ruinæ loquitur, ac si dicat: « Adam, ubi es? » in quanta miseria es, de quanta gloria in quantum barathrum demersus es? Qui ait: « Vocem tuam audivi in paradiso, et timui, eo quod nudus essem,

non comederetis de omni ligno paradisi? Secundo de mani gloria, cum dixit: Aperientur oculi vestri. Tertio perduxit tentationem ad extremam superbiam, cum dixit: Eritis sicut dii, scientes bonum et malum. »

(112) In cod. M. A. in medio ligni paradisi.

et abscondi me (112). » Audivi, inquit, vocem tuam, A
sensi iram, et indignationem tuam, et timui. Quare
hoc? Eo quod nudus essem, quod ad flagella paratus
essem, quia illam iustitiæ vestem amiseram, qua cum
indutus essem, neque timebam, neque erubesceram.
Ideoque abscondi me. Sed quo fugiam a facie tua? « Si
enim ascendero in cœlum, tu illic es, si descendero
in infernum, ades (*Ps. cxxxviii, 8*). » Cui dixit :

« Quis enim indicavit tibi quod nudus esses, nisi
» quod ex ligno, de quo tibi præceperam ne come-
» deres, comedisti? » Ac si ille dicat : Si lignum
vetitum non comedisses, nunquam in membris tuis
verecundiæ nuditatem cognovisses; sed quia come-
disti, jam nunc vides aliam legem in membris tuis
repugnantem legi mentis tuæ (*Rom. vii, 23*); ideo
te abscondisti, ideo erubuiti. Dixitque Adam :

« Mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi
» de ligno, et comedi; » ac si patenter dicat : Ve-
rum est, Domine, negare non possum : sed quod ego
comedi, hoc mulier fecit. Sed quæ mulier? quam
tu in sociam dedisti. O infelix homo in tanta sa-
pientia creatus, quomodo tam cito sensum amisisti?
Peccatum tuum non tibi, sed Deo imputas, ut quia
tibi mulierem sociam dederat, ipse tui lapsus prin-
cipalis causa exstiterit? « Dixitque deinde ad mulie-
» rem : Quare hoc fecisti? Quæ ait : Serpens decepit
» me, et comedi. » Uterque comedit, neuter indulgen-
tiam petit, sed excusans peccatum, ideoque non veni-
am, sed maledictionis pœnam incurrunt. Hoc enim
i le timebat, qui dicebat : « Non declines cor meum
in verbum malum ad excusandas excusationes in
peccatis (*Psal. cxi, 4*).

« Et ait Dominus ad serpentem : Quia hoc feci-
» sti, (113) maledictus eris inter omnia animantia
» et bestias terræ : super pectus tuum gradieris, et
» terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ. Inimici-
» tias ponam inter te, et mulierem, et semen tuum,
» et semen illius, ipsa conteret caput tuum, et tu
» insidiaberis calcaneo ejus. » Non solum enim ma-
lignus spiritus, qui per serpentem significatur, ve-
rum etiam ipse serpens præ cunctis terræ animan-
tibus ab omnibus maledicitur, et odio habetur. Gra-
ditur autem super pectus suum hostis antiquus, qui
omne suum consilium, et sapientiam, quæ utique in
peccatore continetur, conculcat, et dissipat, eosque,
quorum pectora possidet, non derelinquit; sed in
eis superbe regnat, graditur, et dominatur. Terram
vero comedit cunctis diebus, quia peccatores, quos
decipit, æternis suppliciis insatiabiliter cruciat. Sunt
autem inimicitia in ter diabolus et Ecclesiam (114),
quæ quidem per mulierem significatur, et inter se-
men et filios utriusque, quia diversa sentientes,

(112) « Latenti et celanti se a Divinitate Adæ di-
citur : « Adam, ubi es? » Non quod Adam conspectum
Domini latere potuerat : sed quod peccatrici con-
scientiæ nullus locus tutus, vel certus sit, dum in-
venit deprehensum. » S. Max. hom. 53, p. 166.

(113) Id. cod. M. A. maledictus es.

(114) De hac inimicitia Christus Petrum admonuit,
dicens : « Simon, Simon, ecce Satanas expetivit vos

diversa cupientes, diversa sectantes, nunquam
pacem et concordiam inter se habere possunt. Con-
terit autem Ecclesia ipsius caput, quoniam ejus
callide machinationis principium præcavens, statim
in ipso exordio ejus consilium, ingenium, versutias
dissipat. Ipse vero insidiatur calcaneo ejus, quia nisi
recte incedat, et in boni operis itinere firmiter gra-
diatur, mox eam invadit, et quasi **13** titubantem
supplantare et dejicere nititur.

« Mulieri quoque dixit : Multiplicabo ærumnas
» tuas, et conceptus tuos, in dolore paries filios,
» et sub viri potestate eris, et ipse dominabitur tui. »
Hæc autem juxta litteram intellecta, expositione non
indigent. Ecclesiæ vero ærumnas multiplicatas
fuisse cognosces, si sanctorum carceres, vincula, et
flagella, aliosque diversos cruciatus recorderis. Quod
vero conceptus ejus sint multiplicati, propheta tes-
tatur, dicens : « Lætare, sterilis; erripe et clama,
quæ non parturis, quia multi filii desertæ, magis
quam ejus quæ habet virum (*Gal. iv, 27*). » Parit
autem in dolore, sicut ipse Dominus ait : « Mulier cum
parit tristitiam habet. (*Joan. xvi, 21*) » Est autem sub
viri potestate, quia nemo nisi Christus ei dominatur.

(115) « Adæ vero dixit : Quia audisti vocem ux-
» ris tuæ plus quam meam, et de ligno (116), de quo
» præceperam tibi ne comederes, comedisti, mal-
» dicta erit terra in opere tuo. In laboribus comedes
» ex ea cunctis diebus vitæ tuæ; spinas et tribulos
» germinabit tibi, et comedes herbæ terræ. In sudore
» vultus tui vesceris pane tuo; donec revertaris in
» terram de qua assumptus es, quia pulvis es, et in
» pulverem reverteris. » Nulla, inquit, tibi proderit
excusatio; sed quia præcepta mea contemnendo, mu-
lieri obedisti, maledicta erit terra in opere tuo, sed
non in meo (117). Cum enim male agis, opus tuum
est; cum vero bene, non tuum, sed meum : ergo
non in meo, sed in tuo maledicitur terra, id est caro
tua; de ligno vetito comedisti, opus tuum est. In
hoc autem opere, quid benedictionis terra amiserit,
quis ignorat? Cum manifestum sit quod ea sua
sponte omnibus omnia necessaria subministraret, si
hoc opus primi homines non egissent. Unde et sub-
ditur : « In laboribus comedes ex ea cunctis diebus
» vitæ tuæ. » Si enim non peccasses, omnibus bonis
D sine labore abundasses; sed quia peccasti, ipsius
quoque laboris debitum non dabit, sed « spinas et
tribulos germinabit tibi, et comedes herbæ terræ, »
quoniam paradisi deliciis male usus es. « In sudore
vultus tui vesceris pane tuo; » quoniam superbiendo
quietem despexisti, « donec revertaris in terram, de
qua sumptus es, » quia non, ut putabas, deus eris,
sed « pulvis es, et in pulverem reverteris. »

ut cribraret sicut criticum : ego autem rogavi pro
te, ut non deficiat fides tua. » (*Luc. xii, 31*).

(115) Id. cod. M. A. : Ad Adam vero dixit.

(116) Id. cod. ex quo præceperam tibi, ut non comederes.

(117) « Si bonum quis agat, ex Deo est; si malum,
ex ipso homine : quia Deus auctor mali non est. »
Fulgent. ad Monim., cap. 19.

« Et vocavit Adam nomen uxoris suæ Evam, eo quod mater esset multorum viventium. » Non enim cunctorum viventium, sed solummodo mater hominum est Eva: sed quia solæ animæ hominum mori non possunt, merito inter cætera terræ animalia, soli homines viventes dicuntur.

« Fecit quoque Deus Adæ et uxori suæ tunicas pelliceas, et induit eos. » In hoc enim eos mortales esse monstrabat, quia mortuorum pellibus eos vestiebat. Ergo quasi damnatici in ipso suo indumento, cui maledictioni subjacuerunt, ostendebant, dum suæ damnationis signa quasi pro vituperio ferebant. Unde et subditur:

« Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est, sciens bonum et malum. » Hoc autem ironice intelligitur, et tale est, ac si diceret: Ecce quoque sua dignitate imminutus est homo, dum superbiendo plus voluit esse quam homo.

« Videte ergo, ne forte mittat manum suam, et sumat etiam de ligno vitæ, et vivat in æternum. » Sicut enim de ligno scientiæ boni et mali gustando mortis se legibus subdidit; ita etiam de ligno vitæ sumere potuisset, recuperata, quam nuper amiserat, immortalitate, viveret in æternum (118). Ideoque factum est quod subditur:

« Et emisit eum Dominus de paradiso voluptatis, ut operaretur terram, de qua sumptus est. Ejecitque Adam, et collocavit ante paradysum voluptatis Cherubim, et flammeum gladium atque versatilem ad custodiendam viam ligni vitæ. » Cherubim namque scientiæ plenitudo interpretatur. Significat autem apostolos, Ecclesiæque doctores, in quibus sapientiæ et scientiæ thesauri reconditi sunt. Cum autem propter peccatum suum aliquis de paradiso, id est de S. Ecclesia, ejicitur, ne ad lignum vitæ, id est ad Christi carnem participandam, accedere præsumat, ab iis interdicatur. Est autem iste gladius lucens, et flammeus, splendidus, et sine rubigine, quo quis percussus fuerit, aut illuminatur, aut exurit. Unde Apostolus, « Aliis, inquit, sumus odor vitæ ad vitam, aliis odor mortis ad mortem (11 Cor. II, 16). » Est autem et versatilis, facilisque, et velox ad feriendum, undique circa se delinquentes percudit, pauperes pariter condemnat et divites.

CAPUT IV.

« Adam vero cognovit Evam uxorem suam, et concepit, et peperit Cain, dicens: Possedi hominem per Deum. » Ego, inquit Eva, propter transgressionem sub viri potestate constituta sum, jam nunc per filiorum generationem hominem habeo in possessionem. Unde datur intelligi, quia utrique parenti pari modo subjicit et obedire debemus.

« Rursumque peperit fratrem ejus Abel. Fuit Abel pastor ovium, et Cain agricola. » Cain, qui possessio interpretatur, ad 14 colendum, et possiden-

(118) Aliter hunc locum exponit D. Thomas, 2-2, q. 164, art. 2: « Dicendum quod si homo post peccatum de ligno vitæ comedisset, non propter hoc immortalitatem recuperasset, sed beneficio illius cibi

dum terram suscepit. Abel vero, qui dicitur lucens, oves pascebat, Christum significans, cujus oves nos sumus, quem Judæi secundum carnem fratres ejus, impia semperque lugenda morte occiderunt.

« Factum est autem post multos dies ut Cain offerret de fructibus terræ munera Domino: Abel quoque obtulit de primogenitis gregis sui, et de adipibus eorum, et respexit Dominus ad Abel, et ad munera ejus: ad Cain vero, et ad munera ejus non respexit. » Dominus enim non tantum ad munera, quæ ei offeruntur, quantum ad offerentium desiderium mentemque respicit. Unde hic quoque ad offerentes prius, quo videlicet animo offerrent, quam ad eorum munera respexisse dicitur. Sed unde Cain, quod ad ejus munera Deus non respexit, cognoscere potuit, nisi quia fratris sacrificium ab igne cœlitus veniente consumptum vidit, suum autem non vidit? Id ipsum autem de Abrahæ, Manue, et Eliæ sacrificio legitur. In hoc enim viri sancti sui sacrificia Deo placuisse putabant, quando igne cœlitus misso ea consumi videbant.

« Iratus est Cain vehementer, et concidit vultus ejus. » Irascitur enim Cain non tantum quod sua munera spernuntur, quantum quod fratris dona recipiuntur. Quod quidem invidiæ zelo contigisse non dubium est. Magnum igitur malum invidia, que primi homicidii causa exstiterit.

« Dixitque Dominus ad eum: Quare iratus es, et cur concidit facies tua? nonne si bene egeris, recipies? sin autem male, statim in foribus peccatum aderit: sed sub te erit appetitus ejus, et tu dominaberis illius. » Ac si dicat: Noli irasci, vel contristari, noli invidiæ facibus succendi, nihil adversum te Abel commisit; tu quoque bene age, ut bona recipias. Si enim male egeris, vel si leviter male agere cogitaveris, præsto est diabolus, ante januam stat princeps peccati, qui tui cordis domicilium ingressus, tuam malam voluntatem ad effectum usque perducit. Sub te tamen erit appetitus ejus, te assentiente veniet, te resistente recedet. Si ergo resistas, omni ejus appetitus, et desiderium frustra fiet. Quod si consenseris, non tu illius, sed ipse dominabitur tui. « Qui enim facit peccatum, servus est peccati (1 Joan. III, 41). »

D « Dixitque Cain ad fratrem suum: Egrediamur foras. Cumque essent in agro, consurrexit Cain adversus Abel fratrem suum, et interfecit eum. » Cain namque Judæorum populum; Abel vero Christum significat, qui tunc nimirum foras egrediebatur, quando Judæi ad crucifigendum extra civitatem Christum trahebant.

« Et ait Dominus ad Cain: Ubi est frater tuus? Qui respondit: Nescio, nunquid custos fratris mei ego sum? Dixitque ad eum: Quid fecisti? Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc

potuisset vitam magis prolongare. Unde quod dicitur: « vat in æternum, » sumitur pro diuturno hoc non expediebat homini, ut in miseria hujus vitæ diutius permaneret. »

« ergo maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, et suscepit sanguinem fratris tui de manu tua. Cum operatus fueris eam, non dabit tibi fructus suus, sed spinas, et tribulos germinabit tibi: vagus, et profugus eris super terram. » Interrogatus Cain de Abel ubi sit, se nescire respondit; quoniam et Judæi interrogati de Christo, quis sit, et ubi sit, sive timore, sive ignorantia, se nescire dicunt. Unde et in Evangelio interrogantes dicebant: « Si tu es Christus, dic nobis palam (Joan. x, 24). » Et alibi: « Hunc autem quis sit, nescimus (Joan. ix, 23). » Quibus ipse: « Et me scitis, et unde sim scitis (Joan. vii, 28). » Sed quid tunc sanguinem Abel clamasse putamus? Nisi quod sanctorum animæ clamare dicuntur, videlicet: « Vindica sanguinem nostrum, Deus noster (Apoc. vi, 10). » At vero Christus Dominus noster compatiens ait: « Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt (Luc. xxiii, 34). » Unde sanguinem Christi melius clamare, quam sanguinem Abel, Apostolus testatur (Hebr. xii, 24). Clamat autem etiam nunc sanguis Christi de terra, quia ejus passionis digna memoria fit quotidie in Ecclesia. Hæc est enim illa terra, quæ os suum aperiens Christi sanguinem quotidie sitibunda bibit, quem (119) impius Judæorum populus fundere non timuit; ideoque in omni terra maledicitur, et apud omnes opprobrio et derisioni habetur. Vagus et profugus est super terram, quia ubique dispersus, nunquam suæ dominationis possidet locum.

« Dixit Cain ad Dominum: Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear. Ecce me ejicis hodie a facie terræ, et a facie tua abscondar, et ero vagus, et profugus in terra; omnis, qui invenerit me, occidet me. » Hæc verba desperatione plena sunt. Major est iniquitas mea, quam satisfacere, vel pœnitere valeam, ut a te indulgentiam et veniam merear, a terra viventium ejiciar, a facie tua abscondar, te ulterius videre non merebor. Insuper et in hac terra peregrinationis vagus ubique et profugus ero, et non solum cælestia, verum etiam nec terrena sine timore et tristitia potero possidere. Hæc quoque Judæis conveniunt, qui ab hæreditate expulsi, ubique vagi et profugi, quia se divina facie illustrari non sentiunt, ab omnibus occidi pertimescunt. Quod jam forte eis accidisset, nisi is, quem occiderunt, Christus Dominus noster pro eis oraret, dicens: « Ne occidas eos, nequando obliviscantur populi mei (Psal. lvm, 12). »

« Dixitque ei Dominus: Nequaquam ita fiet; sed omnis qui occiderit Cain septuplum punietur. » Alia translatio habet: Septem vindictas persolvat,

(119) Id. cod. Casin. *ipsorum Judæorum.*

(120) Cod. Lauret. *de plena et integra angustia, et tribulatione.*

(121) Ejusdem opinionis fuisse S. Joan. Chrysost. in hunc locum; August. in Faustam lib. ii, c. 12; Hieronym. epist. ad Damasum; Theodoretus q. 43, in Genes.: LXX Interpretes secuti, qui pro illis verbis, *vagus et profugus eris super terram*, verterunt, *gemens*

A quod quidem planius intelligitur. Hoc autem tale est, ac si diceret: Nequaquam ita fiet, ut tu vis:

15 non morieris modo, neque omnis, qui te invenerit, occidet te, in longum servaberis, ad septimam generationem pervenies; qui te occiderit, septem in te vindictas persolvat, id est (120) de plena et integra tribulatione te liberabit. Septenarius namque numerus perfectionem designat. Hoc ergo septenario dum longe Cain pro fratricidio pœnitentiam ageret, tandem, ut fertur, septima generatione a Lamech interemptus est. Sic ergo septem vindictas Lamech in eo persolvit, dum, morte intercedente, ab omnibus angustiis eum liberavit, quas usque ad id tempus per septem jam generationes passus fuerat. Si vero dicatur, « septuplum punietur, » quod quidem nostra translatio habet, intelligendum est quod plus Lamech quam Cain peccaverit, ideoque majori pœna dignus habeatur; sciebat enim Lamech jam Cain propter homicidium fuisse damnatum; Cain vero nullum ante se pro tali causa damnatum audierat; hunc ergo vel pœna Cain corrigere potuit, Cain vero nullum, quo instrueretur, exemplum præcessit; et sicut in Evangelio dicitur: « Servus sciens voluntatem domini sui, et non faciens digna, plagis vapulabit multis; nesciens vero, et non faciens, vapulabit paucis (Luc. xii, 47). » Nihil autem aliud est septuplum punietur, nisi omnino abundanter, et valde punietur.

« Posuitque Dominus signum in Cain, ut non eum interficeret omnis qui invenisset eum. » Hoc autem signum membrorum tremor fuisse dicitur, quia quasi insaniens, et melancholico similis, ad miseriam sui homines provocabat (121). Quis enim occidere vellet, qui ipsa morte deteriora pati videbatur. Judæis quoque circumcisionis signum a Domino datum est, quo a cunctis gentibus discernuntur, et qui cunctis gentibus subditi sunt, semperque timori et respectui dediti, nemo est qui occidere eos velit.

« Egressusque Cain a facie Domini habitavit in terra profugus ad orientalem plagam Edem. » A facie namque Domini egreditur, qui ejus misericordiam respectum non meretur (122). Quod bene Judæis quidem convenit, qui Christum Dominum fugientes, vagi et profugi mundum inhabitant, et quia voluptati dediti, non occasus, sed ortus, id est non mortis perpetua, sed vitæ præsentis memores sunt; merito ad orientalem plagam Edem habitare dicuntur. Edem namque *voluptas*, sive *delicia* interpretatur. Ea vero in quibus vel historia sola narratur, vel non multum ad rem pertinere videntur, ut allegorice exponamus, huic operi non miscere (123) disposuimus,

eris et tremens, etc., unde omnium artuum illius tremorem, faciei abominationem, squaloremque pravæ conscientie morsus ostendentes, signum dixere positum a Deo in Cain, ut a cæteris hominibus distingueretur, ne ullus eum occideret.

(122) Uterque codex editionem corrigit; ubi legitur, *metitur*.

(123) Id. cod. Lauret. *non inserere.*

quatenus et volumen brevius fiat, et in magis necessariis diutius immoremur.

« Audite vocem meam, uxores Lamech, auctoritate (124) sermones meos, quoniam occidi virum in vulnus meum, et adolescentulum in livorem meum, (125) septies ultio dabitur de Cain, de Lamech vero septuagies septies. » Lamech primus bigamus duas habuit uxores, quibus quantum scelus (125*) fecerat manifestat. Narrant Hebræi quod cum aliquando Cain suo more solivagus inter fruteta per silvam incederet, Lamech sagittandi peritum ad sonitum sagittam direxisse; qui cum se feram aliquam occidisse putaret, invenit Cain suo vulnere interfectum, quo dolore commotus etiam adolescentulum quemdam, qui secum erat, interemit, sive ut causa occultaretur; sive etiam, quia ejus hortatu res acta fuerat; et hoc esse quod dicitur, « quia occidi virum in vulnus meum, » id est Cain, et adolescentulum in livore, » id est in ira et indignatione mea. Sed sive hoc, sive alio modo interfecerit, manifestum quidem est quod Cain Lamech interfecerit. Quod vero sequitur: « septies ultio dabitur de Cain, de Lamech vero septuagies septies, » prophetæ judicantis sententia est. Et fortasse id ipsum est septuplum, quod est septuagies, quoniam uterque numerus perfectionem significat. Si vero majorem pœnam de Lamech, quam de Cain sumptam, vel sumendam esse intelligamus, ideo fieri arbitramur, quia saltem exemplo damnationis Cain Lamech deterreri debuit, ne homicidium perpetraret. Audierat enim jam Cain propter fratricidium Dei indignationem et iram incurrisse; audierat fortasse et eum divinitus fuisse signatum, ne quilibet contra Dei præceptum eum occidere præsumeret. Multum ergo peccavit, quem nec signum impositum, nec exemplum damnationis, nec vox Dei minantis et contradicentis ab homicidio compescere potuit.

CAPUT V.

« Hic est liber generationis Adam in die: quæ creavit Deus hominem, ad similitudinem fecit illum: masculum et feminam creavit eos, et bene dixit illis, vocavitque nomen eorum Adam in die qua creati sunt. » Hic, inquit, est liber generationis Adam, in quo 16 qualiter sit generatus et creatus plenissime continetur. Et ne senior Adam fortasse quam Eva esse putetur, una die creatos esse dicit; siquidem in uno creati sunt ambo, atque uno nomine vocati, scilicet Adam. Simul enim cum Adam facta est Eva, non persona, sed materia; personæ nempe duæ sunt, materia vero una. Denique prima costa, de qua mulier facta est simul cum Adam, et in Adam creata est, et quia illa costa pars erat

(124) Id. cod. M. A. sermonem meum.

(125) Id. cod. M. A. Septuplum ultio dabitur de Cain, de Lamech vero, etc.

(125*) Id. cod. Laurent. quantum scelus egerit.

(126) Codex Samaritanus 240 annis Mathusalem vitam breviorē facit quam Hebræorum textus, et 70 Interpretēs, qui ad annos 969 protrahunt. Vid. Natal. Alex. Diss. viii de annis patriarchar.

(126*) Eadem est Joan. Chrysost., Theodoretī, Au-

A Adam, totus autem homo ille vocatus est Adam, merito et illa costa, imo mulier in costa vocata est Adam. Hoc est enim quod ait: « vocavitque nomen eorum Adam. » Quod autem dicitur, quia Enoch cœpit invocare nomen Domini, est intelligendum quod post mortem Abel iste dignius Deum invocaverit, eique servierit. De Mathusalem vero libri scriptorum vitio corrupti tantum errorem genuerunt, ut multi eum post diluvium vixisse contenderint, cum manifestum sit solummodo quinque annas in arca fuisse salvatas. Illius igitur difficillimæ questionis hæc facillime erit solutio, ut in ejus annorum numero libros dicamus esse corruptos (126).

CAPUT VI.

B « Noe vero, cum quingentorum esset annorum, genuit Sem, Cham et Japhet. Cumque cœpissent homines multiplicari super terram, et filios procreassent, videntes filii Dei filias hominum, quod essent pulchræ, elegerunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerant. » Hoc autem in loco periculose quidam errantes, vel angelos, vel dæmones filios Dei putaverunt, qui mulierum specie delectati ad terram descenderent, et quod dictu quoque nefas est, cum eis concumberent, unde et quoddam dæmoniorum genus incubos vocari dicunt. Nos autem filios Dei, filios Seth intelligimus, quorum primus est Enoch, de quo scriptum est, quia cœpit invocare nomen Domini (126*). Sunt filii Dei, qui Dei faciunt voluntatem; hominum vero filia illæ intelliguntur, quæ de Cain stirpe ortæ sunt. Ecce iterum mulieres sunt viris causa ruinæ: Qui enim Deo debuerant dignere filios, mulierum pulchritudine illecti, gigantes generant mundo. Talem igitur tantamque superbam generant prolem, quotiescunque filiabus hominum, id est hæreticæ et philosophicæ pravitati, conjunguntur filii Dei.

C « Dixitque Deus: Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est, eruntque dies ejus (127) centum viginti anni. » Si enim hoc loco spiritus ille intelligatur, de quo scriptum est, quia inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ (Gen. ii, 8); » divina est utique comminatio, ut homo, qui animæ vivificanti, et nunquam morienti obtinere noluit, carne caduca, et transitoria moriatur, quæ semper adversus spiritum concupiscit. Sunt autem qui hoc ita intelligunt, ac si diceret: Non permanebit spiritus iræ, et indignationis meæ in homine in æternum, id est, modo de homine ulciscar, et non ulciscar in æternum. Quare hoc? quia caro est, quia mutabilis est, quia fragilis materiæ est; nescirebatur ergo illius, sicut dignum est, eruntque dies

gustini aliorumque SS. PP. sententia, quod hic Scripturæ locus ita sit intelligendus; nempe quod non de angelis sac. textus loquatur, qui nullibi filii Dei appellati inveniuntur, sed de filiis Seth veri Dei cultoribus, qui amore carnali cum filiabus Cain se conjunxerant. Vid. Natal. Alex. Diss. vii, p. 1, Veter. Test.

(127) Id. cod. M. A. centum viginti annorum.

ejus centum viginti anni. Non quod postea plus non vixerit homo, sed quia usque ad diluuium tot dies ad poenitentiam concessit homini, in quibus si digne poenitisset, diluuium factum non esset. Quoniam autem in sua malitia homines perstiterunt, viginti annis de numero detruncatis, centum vero peractis, factum est diluuium. Sciebat enim Deus (quem nihil unquam latere potest) quoniam illi, qui per centum annos inconvertibiles exstiterant; etiam si reliquis viginti annis vixissent, nihilominus tamen in sua malitia permansissent. Merito igitur non veniunt ad numerum, qui nihil perficiunt in numero. « Gigantes autem erant super terram illis diebus. Postquam enim ingressi sunt filii Dei ad filias hominum, et illeque genuerunt; » subauditur, hoc genus hominum natum est. Omne enim animal rationale et morale utriusque sexus, cuiuscunque naturæ, sive membrorum numero, sive corporis quantitate aut crescit, aut minuitur: homo enim non ex alia quam ex Adam stirpe descendens; et « isti » quidem « sunt potentes a sæculo viri famosi (127). »

« Videns autem Deus quod multa malitia hominum esset in terra, et cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore, et præcavens in futurum, poenituit eum quod hominem fecisset in terra, et taetus dolore cordis intrinsecus: Delebo, inquit, hominem, quem creavi, a facie terræ; ab homine usque ad animantia, reptili usque ad volucres cæli: poenitet enim me fecisse eos. » Videns, inquit, Deus hominem, quem ad suam imaginem et similitudinem fecerat, et pro quo cætera mundi animantia, et quæque huic vitæ 17 necessaria creaverat, totum ad malum esse conversum, sese de hominis creatione (et si poenitere nequeat) poenitere dicit. Deus enim non poenitere, nec dolere, nec irasci potest; tamen cum poenitentis, et dolentis, et irascentis opus agit, et poenitere, et dolere, et irasci dicitur; quamvis ipse in se nullam commutationem recipiat, cuius utique natura incommutabilis est. Cum enim dicit: « Poenitet me fecisse hominem, » tale est, ac si diceret: Quia mea præcepta transgressus est homo, talem me erga eum exhibebo, ac si me poenitisset fecisse hominem. Quod enim fecisse poenitet, hoc delere placet. Ergo quoties de Deo loquimur, et eum loquentem introducimus, quia aliter de eo loqui non possumus, humanis utimur verbis, humanisque affectionibus (128). Sequitur: « Noe vero justus atque perfectus fuit in generationibus suis, et cum Deo ambulavit, et genuit tres filios, Sem, et Cham et Japhet. Corrupta est autem terra coram Domino, et repleta est iniquitate. Cumque vidisset Deus terram esse corruptam (omnis quippe

caro corruerat viam suam super terram) dixit ad Noe: finis universæ carnis venit coram me, et repleta est terra iniquitate eorum, et ego disperdam eos cum terra. » Fuit, inquit, Noe vir justus atque perfectus: non quantum ad iustitiam, et perfectionem consummatam, sed in generationibus suis; in illa hominum generatione nemo tunc temporis tam perfectus fuit. Sed quid aliud est, ambulare cum Deo, nisi Deum sequi, et ejus custodire præcepta? Quod autem dicitur terra esse corrupta, solius hominis corruptione et peccato corrupta est; non quod vel ipsa terra, vel terræ animantia aliquid peccaverint, unde ipsa terra merito dicatur esse corrupta. Omnis quippe caro in hoc loco nihil aliud intelligitur, nisi omnis homo (128). Merito tamen omnia perduntur cum homine, quæcunque facta sunt propter hominem; hoc enim est, quod ait, « finis universæ carnis venit coram me; » id est, sic mihi placet, sic a me dispositum est, ut omnis caro finiatur, et simul cum terra disperdantur homines, et ea quæ facta sunt propter hominem. In hoc enim ipsam terram disperdidit Deus; quia multo plus ante diluuium quam post diluuium secundior fuit. Unde et post diluuium carnes ad edendum homini concessæ dicuntur.

« Fac tibi arcam de lignis levigatis, mansiunculas in arca facies, et bitumine linies intrinsecus, et extrinsecus; et sic facies eam. Trecentorum cubitorum erit longitudo arcæ; quinquaginta cubitorum latitudo, et triginta cubitorum altitudo illius. » Hanc vero arcam, sanctam Ecclesiam intelligimus, extra quam qui inventus fuerit peribit. De lignis vero levigatis construitur arca, quia et S. Ecclesia de illis ædificatur, qui et gladio spiritus bene dolati et quadrati, et moribus et virtute ornati, omnique pulchritudine decorati, et nihil vitiosum, nihil vitiosum habere noscuntur; caret Ecclesia macula et ruga. Per mansiunculas autem, singulas designat ecclesias, quæ per provincias, et episcopatus divisæ infra universalem Ecclesiam, quasi quædam cameræ intra domum continentur. Omnia autem ligna, totaque arca bitumine liniri præcipitur, ut tota Ecclesia charitatis vinculo ligata, nulla hæresi vel discordia valeat separari. Bitumen enim charitatem significat, sine qua Ecclesia nec stare nec durare potest. Bituminis enim fertur esse natura, ut et diversa ligna inseparabiliter jungat, et perpetuo incorrupta conservet. Bene autem intrinsecus et extrinsecus liniri jubetur, quia vera dilectio, et intus per cordis affectionem tenetur, et extrinsecus per misericordiæ operationem exhibetur. Trecentorum vero cubitorum est longitudo arcæ, quia a principio primæ ætatis usque ad ultimæ ætatis finem Ecclesia

(127) Huiusmodi assertio communis est quoad SS. Patres contra illos qui perperam opinati sunt gigantes ex concubitu dæmonum cum mulieribus procreatos. Vld. Aug., l. e. civit. Dei lib. xv, c. 9; Cyrillum Alex.; Theodor., etc. citatos a Natal. Alex.

(128) Cum Deus natura sit incommutabilis, quo-

modo poenitere dicitur se fecisse hominem? Metaphorice intelligendum est, inquit D. Th., 1 p., q. 19, art. 7, secundum similitudinem nostram.

(128) « Carnem hic poenituit pro homine terreno, in quo carnis illecebra viam ejus corruerit. » Ambros. De Noe et Arca c. 5, n. 12.

extenditur longitudo. Trecenti namque cubiti sex A
 quinquagenas faciunt, per quas sex ætates intelli-
 ginus; quarum prima est ab Adam usque ad Noe;
 secunda a Noe usque ad Abraham; tertia ab Abra-
 ham usque ad Moysen; quarta a Moyse usque ad
 David; quinta a David usque ad Christum; sexta
 a Christo usque ad finem sæculi. Has autem ille
 sex hydræ significabant, quarum aquas Christus
 convertit in vinum. Tanta est igitur Ecclesiæ lon-
 gitududo, quanta est hujus vitæ dimensio. Merito
 autem latitudo quinquaginta cubitorum esse per-
 hibetur, ut unicuique ætatis aqualis inveniatur.
 Tanta enim est Ecclesiæ latitudo, quantum est et
 spatium mundi. Unde et Dominus apostolis præcep-
 tit, dicens: « Ite in universum mundum, prædicare
 Evangelium omni creaturæ (Marr. xvi, 20). » Et
 quia quinquagesimo numero et lex datur, et Spiritus
 sanctus mittitur, et per jubilæum annum prop-
 riis dominis hæreditas restituitur, insuper et
 David quinquagesimo psalmo pœnitentiam agens
 misericordiam est consecutus, non immerito per
 hunc numerum hæc arca dividitur. Hæ sunt enim
 maximæ et principales causæ, quibus Ecclesiæ
 longitudo, et latitudo crescit et dilatatur. Est au-
 tem et altitudo Ecclesiæ triginta cubitorum, quo-
 niam ad hanc plenitudinis suæ ætatem Christus
 perveniens baptizatus est, suæque prædicationis
 sumpsit exordium. De hac autem ætate Apostolus
 18 dieit quia « occurremus obviam Domino in
 virum perfectum in mensuram ætatis plenitudinis
 Christi (Ephes. iv, 13). » Ad hanc igitur altitudi-
 nem sese Ecclesia pervenire gloriatur, in qua
 perfecti hominis Salvator noster monstravit indi-
 cium.

« Fenestram in arca facies, et in cubito con-
 « summabis summitatem ejus. Ostium autem arce
 « pones ex latere deorsum, cœnacula, et tristegia
 « facies in ea. » Quid enim per fenestram, nisi
 doctores et apostolos intelligimus, qui sanctam
 Ecclesiam illuminantes, a Domino audire merue-
 runt: « Vos estis lux mundi (Matth. v, 14). »
 Omnis enim domus nisi fenestras habuerit, obscura
 est, et sine lumine. Merito ergo apostoli fenestræ
 dicuntur, per quos cœlestis sapientiæ, et doctrinæ
 claritatis nobis lumen illuxit. In cubito vero consum-
 matur Ecclesia, quia omnis ejus perfectio in unitate
 consistit, cui nimirum est cor unum, et anima una:
 « Unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus
 Deus, et pater omnium (Ephes. iv, 5, 6); » qui uti-
 que ad unam gloriam, et unam beatitudinem, et
 requiem tendens, unius ejusdemque denarii mer-
 cedem consequitur. Ostium autem, quod ponitur ex
 latere deorsum, ille est, qui ait: « Ego sum ostium,
 per me qui introierit salvabitur (Joan. x, 9). »
 Per hoc enim ostium qui non intrat, fur est et
 latro. Ponitur autem ex latere deorsum, quia per

(129) S. Max. Taurin. eadem versione utitur, cum
 serm. 6 de Quadrage. p. 450 habeat: « Triplex
 enim arca est Ecclesia; quia Trinitatis continet

humanitatem carnis deorsum assumptæ, sponsæ
 suæ lateri adhærens, omnibus ingrediendi præbuit
 iter. Cœnacula autem, et tristegia, sive etiam,
 ut alia translatio habet (129), bicamerata, et tri-
 camerata, quamvis et alia multa per hæc intelli-
 gantur, valeant. Cætera autem quæ sequuntur, non neces-
 sarium est cuncta exponere. Summatim igitur bre-
 viterque exponentes, ibi tantum, ubi necesse fuerit,
 allegorias ponamus. Sequitur autem quod Dominus
 adducet aquas diluvii super terram, et interficiet
 omnem carnem, ponetque fœdus cum Noe, cui et
 præcipit, ut ingrediens arcam, de cunctis animan-
 tibus bina et bina secum tollat, simulque et escas,
 unde vivere valeant. Hoc autem si allegorice intel-
 ligatur, illud significat, quod S. Ecclesia adversita-
 tum procellis, et aquis perturbationum assidue
 concutitur et turbatur, et æterna damnatione pe-
 reuntibus peccatoribus, hoc fœdus sancti cum
 Domino pepigerunt, ut eos non timeant, qui occi-
 dunt corpus, quia ipse eos non deseret, neque derel-
 inquet, sed usque ad sæculi consummationem cum
 eis erit. Quod autem dicitur de cunctis animantibus,
 quæ Noe secum in arcam tulit, omnium gentium
 diversitatem in Ecclesiam convenire significat.
 Omnis autem esca, quæ mandari potest, omnis est
 doctrina tam Novi quam Veteris Testamenti.

CAPUT VII.

« Fecit ergo Noe omnia quæ præcepit Deus. »
 Quia cum filiis, uxore, et mulieribus arcam ingres-
 sus, quæcunque Deus illi præceperat, secum inve-
 xit: de mundis videlicet animalibus septena, et
 septena, de immundis autem bina, et bina. Septena
 autem, et septena sic accipiuntur, quasi si de sin-
 gulis generibus septem, et non amplius introducere
 jussisset; et de immundis bina imponuntur tan-
 tummodo, ut semen servetur. De mundis vero
 septena introducuntur, ut et semen similiter ser-
 vetur; et Noe de arca egredienti supersit aliquid,
 quod Domino immoletur. Ergo in articulo diei,
 primo diluculo, die jam elucescente, ingressus est
 in arcam, et filii ejus, et uxor illius, et uxores
 filiorum ejus cum eo. Nec debet movere aliquem,
 quomodo Noe tot animalia in unam arcam, et per
 unum ostium coadunare potuerit, quoniam qui sine
 labore, et ex nihilo omnia fecit, facile et sine
 labore in unum cuncta collegit: majus est enim
 creare, quam adunare. Mihi autem hoc non mira-
 bilius esse videtur, quam quod ex omnibus mundi
 partibus tot gentes, tam feræ, tamque divisas
 Christus Dominus noster per paucos apostolos in
 unam Ecclesiam congregaverit. Quod autem ait:
 « Rupti sunt omnes fontes abyssi magnæ, et ca-
 « taractæ cœli apertæ sunt: » hoc significari vi-
 detur, quod non solum per occultos terræ meatus
 aqua sursum ebulliens mundum repleverit, verum
 etiam ea, quæ super firmamentum est, per quas
 sacramentum. Nam cum dicit Scriptura, bicamera-
 tam et tricameratam eam fuisse, utique demonstrat
 triplici Divinitatis illam gratia esse distinctam. »

dam cœli fenestras irrumpens terram inundaverit. Quamvis et hoc rectius intelligi valeat, quod totus aer iste, qui frequenter cœlum vocatur, in aquas more insolito ruentes solutus fuerit (129*). Quadraginta autem diebus, et quadraginta noctibus factum est diluvium, quoniam hic numerus, et ad peccata delenda, et ad pœnitentiam insinuandam, videtur esse sufficiens, quod etiam Novi et Veteris Testamenti in se continet plenitudinem, quoniam ex quatuor et decem conficitur, quatuor enim decem, vel decies quater quadraginta faciunt.

CAPUT VIII.

« Recordatus est autem Dominus Noe, et cunctorum animantium, et omnium jumentorum, quæ cum eo erant in arca, adduxit spiritum super terram, et imminutæ sunt aquæ. » Deus enim, qui nunquam obliviscitur, tunc recordari dicitur, quando peccatoribus miseretur. Adduxit **19** autem spiritum, id est ventum serenitatis super terram, quem nos aquilonem fortasse intelligere possumus (130). Si quis autem mirabitur, ubi tanta aquarum inundatio redierit, cogitet prius, unde exierit; quod quidem utrumque cognoscere difficile est. Scriptum tamen est, quod « Dominus super maria suadavit terram, et super flumina præparavit eam (Psal. xliii, 6). » Itemque: « Fiat firmamentum in medio aquarum, et dividat aquas ab aquis (Gen. 1, 6). » Multæ igitur sunt aquæ, siquidem in eis et cœlum continetur et terra.

« Cumque transissent quadraginta dies, aperiens Noe fenestram arce, quam fecerat, dimisit corvum: qui egrediebatur, et non revertebatur, donec siccarentur aquæ super terram. » Quid enim corvus iste, nisi peccatores designat? Qui si aliquando per schisma, vel hæresim, aut cætera peccata ab Ecclesia separantur, in sua malitia perseverantes, et mundi gloriam, et amplitudinem diligentes, pœnitentiam agere negligunt, ut matri Ecclesiæ reconcilientur: sicut enim ille colore, sic et isti mente immutabiles sunt.

« Misit quoque columbam post eum, ut videret si jam cessassent aquæ: quæ cum non invenisset ubi requiesceret pes ejus, reversa est ad eum in arcam; aquæ enim erant super universam terram, extenditque manum, et apprehensam intulit in arcam. » Columba autem illi sunt, de quibus Dominus ait: « Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem, et quietum, et tremementem verba mea? » (Isa. lxvi, 2.) Tales enim, si qualibet occasione quandoque ab Ecclesia recedunt, ad eam redire quantocius festinant, neque sibi ullam requiem fore putant, qui talem matrem reliquerunt; sponte redeunt, pacem, et olivam ore ferunt. Quid enim

(129*) Ex quibus fontibus tanta aquarum copia eruperit in diluvio Noetico designatur a Natal. Alex. De universalitate diluvii Noetici art. 4, p. unica, tom. 1.

(130) Contra sensit Ambrosius. « Non puto, inquit, hoc ita dicum, ut Spiritus nomine ventum accipiamus, neque enim ventus poterat siccare diluvium. » Concludit vero his verbis: « Spiritus igitur divini virtute invisibili diluvium illud repressum esse non dubium est, cœlesti operatione, non flatu. At nemo

aliud est olivam ore ferre, nisi pacem ostendere verbis? Et bene virentibus foliis hæc oliva fuisse dicitur, ut viva, et vera, et non ficta talis pax esse credatur. Hoc non agit corvus, hoc dedignatur facere hæreticus, hoc superbi ab Ecclesia excommunicati facere contemnunt. Sed quid est, quod post tertiam missionem jam ad arcam columba non redit; nisi quia carne soluta, aquis cessantibus, cunctisque adversis deficientibus majorem sibi requiem reperit? Ergo tertia emissio, carnis hujus mortalis est dissolutio. Ergo illos suos filios Rachel miserat, de quibus dicitur: « Rachel plorans filios suos, et noluit consolari, quia non sunt (Jer. xxxi, 15). » Quid est dicere, quia non sunt? (131) nisi quia in hac vita non sunt, quia superna bona relinquere non possunt, ut iterum ad hæc caduca et transitoria redeant.

« Et aperiens Noe tectum arce, aspexit, viditque quia exsiccata esset superficies terræ. » Dum enim hoc per fenestram satis cognoscere posset, ad hoc tamen intuendum super tectum ascendere maluit, quia quanto virtutum gradibus altius quilibet ascenderit, tanto magis mundi hujus (132) aquas, adversitatesque despiciens, spem sibi prosperitatis in futurum promittit.

« Egredere de arca tu, et uxor tua, filii tui, et uxores filiorum tuorum tecum. » Ecce viri cum mulieribus egrediuntur de arca, qui seorsum a mulieribus ingressi sunt arcam. Quia viri ecclesiastici (133) alio tempore vacant orationibus, alio, secundum quod Apostolus ait (1 Cor. vii), revertuntur in idipsum, ut vir uxori, et uxor viro debitum reddat, ne propter eorum incontinentiam tentet eos Satanæ.

« Ædificavit autem Noe altare Domino, et tollens de cunctis pecoribus et volucribus mundis, obtulit holocausta super altare, odoratusque est Dominus odorem suavitatis, et ait ad eum: Nequaquam ultra maledicam terræ propter homines: sensus enim et cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua; non igitur (134) percutiam omnem animam, sicut feci cunctis animalibus terræ. » Quia enim omnis caro corruperat viam suam, totusque mundus aquis diluvii purificatus fuerat, ideo de omnibus mundis animalibus Deo offerri holocaustum necesse erat, quatenus qui cunctis offensus fuerat, cunctorum sacrificio placaretur. Solus autem homo hoc sacrificio non est immolatus, quia restabat, ut Christus suo tempore immolaretur verus Agnus, qui tollit peccata mundi. Tamen, quia justus erat Noe, ejus devotione et pia voluntate, magis quam illo animalium fumo delecta-

negabit Deum vento virtutem illam dare potuisse. » (131) Id. cod. Laurent. *Nisi quia jam in hac vita non sunt, quia cum Deo, quia superna bona, etc.*

(132) Id. cod. *aquarum adversitatem despiciens.*

(133) Hic ecclesiasticus idem valet ac religiosus, et timens Deum, ut oportet esse eos qui sunt in Ecclesia Dei.

(134) Id. cod. M. A., *percutiam omnem animalium, sicut feci.*

ius est Deus; unde et dicitur: « Odoratusque est Dominus odorem suavitatis. » Nullum animal immundum immolatur Deo, quia soli sancti, et a peccatis mundati Deo placent. Quod autem dicitur, se non maledicere terræ propter homines, subsequenter exponit, dicens: « Non ergo percutiam omnem animalium, sicut feci. » Quid igitur hoc in loco est maledicere? Hoc est percutere, vel disperdere. Hoc autem cur fiat, adnectitur. « Sensus enim et cogitatio hominis prona sunt ad malum; » ipsaque humana natura per se fragilis, et miserabilis, nisi Dei auxilio protegatur, facile labitur in peccatum, unde digna esse videtur, cui misericordia præstetur. Sed quare ait, « ab adolescentia sua? » nisi quia qui in infantia et pueritia peccat, magis hoc ignorantia facit, quam sensu et cogitatione.

20 « Cunctis diebus terræ, sementis et messis, frigus et æstus, æstas et hyems, nox et dies, non requiescent. » Quam breviter et pulchre omnem temporum varietatem posuit, ut nobis et spem daret quietæ vitæ, et timorem diluvii auferret.

CAPUT IX.

« Benedixitque Deus Noe, et filiis ejus, et dixit ad eos: Crescite, et multiplicamini, et replete terram; et terror vester, et tremor sit super cuncta animalia terræ, et super omnes volucres cæli, cum universis quæ moventur in terra. Omnes pisces maris manus vestræ traditi sunt, et omne quod movetur, et vivit, erit vobis in cibum: quasi olera virentia tradidi vobis omnia, excepto, quod carnem cum sanguine non comedetis. » Sicut enim superius maledictio perditionem, ita et hic benedictio multiplicationem significat; quæ benedictio tantum valuit, ut usque hodie ubique efficaciter operetur. Sed quid est, quod hominem non timeat, cui vultus hominis terribilis non appareat? Quid tam ferox, tamque indomitum, quod humano ingenio aut non vincatur aut non dometur? Quod si allegorice intelligatur, crescut quotidie sancti, et non solum hominibus, verum etiam ipsis dæmonibus sunt terrore. Et quia omne quod movetur, et vivit, datur nobis in cibum et quasi olera virentia nobis traduntur, erubescant qui nobis carnes comedere interdiciunt, et ipsi, quia infirmi sunt, olera manducant. « Omnia enim, secundum Apostolum, sunt munda mundis; coinquinatis autem et infidelibus nihil est mundum (Rom. xiv, 20). » Sicut enim omnes gentes fidei gratiam suscipere (secundum quod beato Petro apostolo ostensum est (Act. x, 14)), ita et omnem cibum comedere, non est peccatum. Quædam tamen quia sunt nociva, quædam vero, quæ scandalum generant; quædam quia sunt fastidiosa, vel insuavia, in cibum ab ipsis catholicis non recipiuntur. Usus quoque multa respuit, quæ si sumerentur, non esset peccatum. Beatus enim Joannes locustas comedit, quæ nec ipsis gentibus sunt in usu. Quod autem ait: « Excepto, quod carnem cum sanguine non come-

(135) Id. cod. M. A. animam hominis.

« detis, » magis ad figuram, quam ad litteram attinet. Nullum peccatum est sanguinem manducare; neque enim ob aliud in Actibus apostolorum ab ipsis apostolis interdicitur, nisi ne Judæis ad fidem venientibus scandalum fieret (Act. xv, 29). Unde et Apostolus ait se magis nolle manducare carnem, et bibere vinum, quam ut fratrem scandalizet (1 Cor. x, 28). Allegorice autem carnem cum sanguine comedere est hæreticis, et criminosis viris, in suis iniquitatibus perseverantibus communicare. Non ergo prius hi tales in communionem ecclesiasticam recipi debent, quam sanguine dividantur. Hoc enim sanguine propheta minui cupiebat, cum diceret: « Libera me de sanguinibus, Deus Deus meus (Psal. l, 16). »

B « Sanguinem enim animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum: et de manu hominis, de manu viri, et fratris ejus requiram (135) animam ejus. Quicumque (136) effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis ejus: ad imaginem quippe Dei factus est homo. » Hæc sunt fortasse illæ bestię, de quibus Psalmista ait: « Ne tradas bestiis animas constitentes tibi (Psal. lxxiii, 19); » ut non solum ab hominibus, verum etiam ab ipsis dæmonibus mors, et sanguis hominis requiratur. Possunt autem et per bestias hæreticos, et tyrannos intelligere, qui et astutia et crudelitate Dei populum perdere non cessant. Requiritur autem sanguis iste de manu hominis, ut de manu Cain requiratur sanguis Abel. Unde et Dominus in Evangelio ait: « Requiritur a generatione illa omnis sanguis justus, qui effusus est super terram, a sanguine Abel justus, usque ad sanguinem Zachariæ filii Barachiz (Matth. xxiii, 36). » Sequitur: « De manu viri requiram animam viri, et de manu fratris ejus requiram animam ejus. » Omnes enim fratres sumus: Domini sententia est. Nemo autem impune proximum et fratrem suum interficiet. Unde et subditur: « Quicumque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius. » Non quod omnis homicida temporaliter occidatur, sed quia, nisi resipuerit et penitentiam egerit, pro morte quam fecit, mortem suscipiet æternam. Et hoc quidem merito; ad imaginem enim Dei factus est homo. Quicumque igitur hominiam non timet effundere sanguinem, saltem venerari debet in illo imaginem Dei.

« Hæc quoque dixit Deus ad Noe, et ad filios ejus: « Ecce ego statuam pactum meum vobiscum, et cum semine vestro post vos. » Hoc enim pactum posuit Deus cum Noe, cunctisque animalibus, ut ulterius non inducat aquas diluvii super terram. Quod ut firmum credatur, et nullatenus dubitetur, posuit insuper et signum quod inter Deum et hominem omni tempore maneat in testimonium, arcum videlicet, quem et Deus intuens sui fœderis recordetur, et homo cum viderit, cognoscens Deum non immemorem sui, omni expulso timore, tanti testimonii illu-

(136) Item fundetur sanguis illius.

stratione consoletur (137). Et quia prius per aquam A
judicatus 21 est mundus, iterum autem per ignem
est iudicandus; ideo duo principales colores in arcu
apparent, viridis scilicet, et rubeus; et viridis qui-
dem aquam, rubens vero ignem præterdit.

« Erant igitur filii Noe, qui egressi sunt de arca,
« Sem, Cham et Japhet, ex quibus disseminatum
« est (138) omne humanum genus. » Deinde sequi-
tur quod Noe plantavit vineam, et bibens inebria-
tus est, et nudatus jacuit in tabernaculo suo; quem
Cham vidit, et irrisit, fratribusque nuntiavit, qui,
accepto pallio, patrem operuerunt, et verenda pa-
tris non viderunt; unde et a patre isti benedicuntur,
ille vero maledictioni subicitur et servituti. Sed
quid per Noe, nisi Christum; quid per ejus vineam,
nisi Judaicum populum intelligamus? « Vineam enim
Domini Sabaoth, domus Israel est (Isa. v, 7); » cuius
vini ipse bibit, calicem videlicet mortis, de quo
et beato Petro dicebat: « Calicem, quem dedit mihi
Pater, non vis ut bibam illum? » (Joan. xviii, 11.)
Tali ergo calice tunc inebriatus obdormivit, quando
inclinato capite emisit spiritum. Sed quid nuditatis,
quid verendum, quid irridendum filius ejus Cham,
Judaicus scilicet populus, in eo vidit? Quid unde do-
lerent, et verecundarentur, et operire cuperent?
Illud scilicet, quod usque hodie nobis Judæi impro-
perant. Obijciunt enim nobis mortem Salvatoris no-
stri, et crucis ignominiam; se Deum viventem, nos
hominem mortuum adorare, hominem nimirum cap-
tum, ligatum, flagellatum, consputum, spinis coro-
natum, aceto potatum, et demum crucifixum. Hæc
sunt ejus verenda, hæc sunt quæ videre erubesci-
mus; hæc sunt, quæ pallio rationum et prophetarum
testimonio operire nitimur. Unde Apostolus ait:
« Christus pro peccatis nostris mortuus est semel
(I Petr. iii, 18). » — « Quod autem vivit, vivit Deo
(Rom. vi, 10). » Ipse quoque suam operiens nudi-
tatem dicebat: « O stulti et tardi corde ad creden-
dum in omnibus quæ locuti sunt prophetæ; nonne
sic oportuit pati Christum, et resurgere a mortuis,
et ita intrare in gloriam suam? » (Luc. xxiv, 25.)
Talis igitur nuditas tali indiget operimento. Isti duo
fratres gentiles sunt; isti sunt Græcus et Latinus;
his enim duabus linguis Dei gloria prædicatur, et
Judæorum protervitas expugnatur

CAPUT X.

« Evigilans autem Noe ex vino, cum didicisset quæ
« fecerat ei filius suus minor, ait: Maledictus Cha-
« naan, servus servorum erit fratribus suis. » Chana-
naan filius fuit Cham, de quo Chanaan, et Ethei,
et Jebusei, et Evæi, et Amorrhæi nati sunt, et cæ-
teri, qui terram promissionis inhabitantes Dei po-

(137) Putat Ambrosius arcum illum, ex refra-
ctione radiorum solarium in nube rosida efforma-
tum, non accipiendum esse pro signo a Deo Noe
promisso; sed significari « virtutem invisibilis Dei,
quæ et specie istius arcus extendendi et remittendi
moderatur, pro divina voluntate, misericordia, po-
testate, quæ neque omnia confundi nimia solutione,
neque dirumpi nimia irruptione patiatur. » Loc. cit.,

pulo resisterent; quorum Israelitæ alios peremerunt,
alios servituti subjecerunt, ut compleretur illud,
quod dictum fuerat, « Servus servorum erit fratribus
« suis. » Unde non Cham, sed Chanaan maledicitur,
a quo hæc gentes originem ducunt. Interpretatur au-
tem Chanaan negotiator, per quem Judæos intelli-
gimus, qui quoniam Dominum suum triginta argen-
teis negotiati sunt, nulla gens est cui servitute non
serviant, et non solum servi, sed servorum servi
merito dicantur. Sequitur: « Dixitque: Benedictus
« Dominus Deus Sem, sit Chanaan servus ejus; dila-
« tet Deus Japhet, et habitet in tabernaculis Sem,
« sitque Chanaan servus ejus. » De Sem quoque
qui merito nominatus interpretatur, natus est Abra-
ham, omnisque Hebræorum populus, unde patriar-
chæ et prophetæ orti sunt. Ipse quoque secundum
carnem Salvator noster, omnesque apostoli originem
habent, quibus non solum Chanaanæos, verum etiam
omnes gentes servire non dubium est. Ideoque in
suis benedictionibus dicit, ut Japhet habitet in ta-
bernaculis Sem, id est, sive in Ecclesiis ab apostolis
fundatis, sive in illis mansionibus, de quibus Domi-
nus ait: « In domo Patris mei mansiones multæ sunt
(Joan. xiv, 2). » De Japhet namque, qui latitudo in-
terpretatur, gentilis populus natus est, qui non so-
lum Chanaanæis, sed cunctis gentibus imperavit.

CAPUT XI.

De eo agitur, quod filii Noe venerunt in campum
Sennaar, et ut celebre nomen sibi facerent, turrim
ibi ædificare cœperunt, cujus cacumen cœlum tan-
geret. Sed Dominus descendens eorum linguam con-
fudit, ut se ad invicem non intelligerent: unde et
Babel ille locus vocatur, qui confusio interpretatur.
Sicque ubique terrarum (139) diffusi sunt. Una enim
et simili lingua loquebantur omnes, quam utique
Hebræam fuisse credimus (140). Hanc autem super-
bia, et vana gloria confudit, et cum omnes mundi
nationes se vicissim intelligere possent, jam in parvo
terrarum spatio quasi irracionales sese intelligere
nequeunt. Semper enim Deus superbiam odit, ideo-
que superbos humiliat, et exaltat humiles. Sic enim
et diabolus, cum super cœlorum altitudinem sedem
suam exaltare vellet, dejectus est. (141) Descendit
igitur Dominus in montem, imo non descendit, qui
D ubique est; qui enim descendit, ubi descendit, ibi
non est. Descendit ergo non per se, sed per angelos
sibi subjectos. Ideo, et vocans eos, ait: « Venite,
« descendamus, et confundamus ibi linguam 22
« eorum; » id est, descendite, me vobiscum facto,
meam in vobis virtutem et potestatem habete;
quidquid utile et necessarium fuerit, meo nomine
agite. Sic igitur descendit Dominus.

cap. 27, n. 104.

(138) Idem cod. M. A. hominum genus.

(139) Id. cod. divisi sunt.

(140) Hanc esse communiorem SS. Patrum senten-
tiam demonstrat Natalis Alex. Hist. Vet. Test. prop.
iv, eamque linguam mundo ipsi coævam fuisse docet.

(141) Id. cod. Laurent. corrigit hic editionem
valde corruptam.

« Hæ sunt generationes Thare. Thare genuit Abraham, et Nachor, et Aran. Porro Aran genuit Lot. Mortuusque est Aran ante Thare patrem suum in terra natalitatis suæ in Ur Chaldæorum. » Tradunt Hebræi Aran, quod idolis sacrificare nohuerit, ante patrem suum, id est in conspectu patris sui, igni traditum a Chaldæis interiisse. Ur enim ignis dicitur. Abraham quoque ob eandem causam in igne præcipitatus, et Dei auxilio liberatus, cum patre, uxore, et Loth nepote suo fugit, ut iret in terram Chanaan, veneruntque usque Aram, et habitaverunt ibi (142).

CAPUT XII.

« Dixit autem Dominus Abraham : Egredere de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui, et veni in terram, quam monstravero tibi, et faciamque te in gentem magnam, et benedicam tibi. » Rem valde difficilem in principio suæ locutionis præcipit Dominus Abraham, in quo ejus fides maxime commendatur, qui statim relicta domo, jubentis obedivit præcepto. Non permittitur Abraham diutius habitare in uno loco, sed semper de loco transfertur ad alium locum, ut facile intelligamus quia peregrini sumus in hoc mundo, neque habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus (Hebr. xiiii, 14). Quod autem ait : « Atque in te benedicentur omnes cognationes terræ, » id est in semine quod orietur ex te, in Christo videlicet, a quo, et in quo, et per quem omnes benedicuntur, et sine quo nemo benedicitur.

« Egressi sunt de Aram, ut irent in terram Chanaan, » in quam prius venire disposuerunt. « Apparuitque Dominus Abraham, et dixit ei : Semini tuo dado terram hanc. Qui ædificavit ibi altare Domino, qui apparuerat ei, et invocavit nomen ejus. » Cum enim ipse Dominus dicat : « Non me videbit homo, et vivet (Joan. i, 18); » et apostolus : « Deum nemo vidit unquam (I Joan. iv, 19), » quid est, quod Dominus Abraham apparuisse dicitur? Non enim Dominus in se, id est in propria substantia, quæ atque ineffabilis et invisibilis est, sed per angelum apparuit Abraham (143). Audita vero tanta promissione Abraham, quamvis pauper et advena, tamen non incredulus, vel ingratus, innox altare ædificavit, et Deo de promisso gratias egit, magnum videlicet posteris relinquens exemplum.

« Facta est autem fames in terra : descendit Abraham in Ægyptum, rogavitque uxorem suam, ut ejus sororem se esse diceret, ne ejus pulchritudinis causa occideretur. » Sublata est ergo mulier in domum Pharaonis, quam ob causam maximis plagis

(142) Hanc narrationem ut fabulam rejiciunt critici omnes, quamvis aliquam fidem habuerit apud Hieronymum, cujus vestigia Bruno secutus est. Vid. Ludov. Vives in adnotat. ad cap. 15 lib. xvi De civit. Dei.

(143) Eadem est D. Augustini sententia, qui lib. xvi, cap. 29, De civit. Dei, « Esse quidem, ait, divinx potestatis, et invisibilis, incorporalis, incommutabilisque naturæ, sine ulla sui mutatione etiam

eum Dominus flagellavit. Bis Sara propter pulchritudinem raptata est, sed, Domino protegente, non est violata. Sic enim in libro Esther legitur (Esth. ii). Sex mensibus myrrhino ungebantur, sex autem quibusdam aliis odoramentis, priusquam ad reges tales mulieres introducerentur. Hoc ergo temporis spatio, sicut scriptum est, corripuit pro eis Dominus reges, semperque intacta et incorrupta viro suo reddita est mulier. Sunt autem qui putant maximis plagis et Pharaonem et Abimelech in verendis corporis partibus fuisse flagellatos, ut quanto tempore Saram secum habuerunt, usum cum mulieribus habere nequiverint : inde est etiam quod, cognita causa, non resistunt, sed libentissime viro reddunt.

CAPUT XIII.

Nemo autem Abraham reprehendat, quasi uxorem mentiri coegisset; ut cum esset uxor, mentiretur suam esse sororem. Re enim vera, sicut Abraham ipse fatetur, soror ejus erat Sara, de patre tamen non de matre; unum enim patrem, non eandem matrem ambo habuerunt. Si quis autem ex hoc falsum esse contendat, quoniam superius scriptum est : « Tulit autem Thare Abraham filium suum, et Saram nurum suam (Gen. xi, 31), » quod non dixit filiam suam; defendit se Abraham illa sententia, qua dicitur : « Omnes vos fratres estis; unus est enim Pater vester qui in cælis est (Matth. xxiii, 9); » Dominus est qui loquitur. Secundum hoc igitur et Abraham et Sara, et si non unam matrem, unum tamen patrem habere probantur.

CAPUT XIV.

Hinc autem sequitur quomodo Lot captus fuerit; et Abraham, numeratis trecentis decem et octo venaculis suis, eum liberavit. Insuper et Melchisedech rex Salem sacerdos Dei altissimi quomodo, proferens panem et vinum, ei benedixerit, decimasque susceperit. Abraham namque, qui pater excelsus interpretatur, S. Ecclesiam designat. Quid vero Melchisedech nisi Christum, de quo in Epistola ad Hebræos plenissime Apostolus loquitur? Tulit ergo Abraham, id est **23** Deus omnipotens, trecentos decem et octo venaculos suos, id est trecentos decem et octo sacerdotes, quos in Nicænum concilium congregavit, atque per eos Lot, id est S. Ecclesiam, jam in hæresim declinantem liberavit, (144) et, cæsis principibus, hæretica pravitate damnata, fidem catholicam confirmavit. De qua victoria Melchisedech, id est Christus Dominus noster, rex pacis, et justitiæ gratulabundus, qui prius seipsum Deo Patri in sacrificium obtulit, jam ex eo tempore victis inimicis ejus, sacerdotio confirmato, quotidie per servos suos pa-

mortalibus aspectibus apparere : non per id quod est, sed per aliquid quod sibi subditum est. Quid autem illi subditum non est?

(144) Non quod tota Ecclesia a fide catholica deficere posset, contra Christi promissionem Petro factam. « Ego rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua (Luc. xxii, 32); » quod Ariana hæresis invalescere cœperat.

new et vinum, carnem videlicet et sanguinem suum, Deo Patri offerre non cessat. Decimas autem a Patre suscipit Christus, quia et propter decimam drachinam carnem suscepit, et propter centesimam ovem (quæ et ipsa decima est) in hunc mundum venit. Sciendum est autem, quoniam aliquando allegoria sequitur historiam, aliquando nominum interpretationem. Unde Abraham, qui *pater excelsus* interpretatur, secundum nominis interpretationem major est quam Melchisedech, minor vero secundum historiam; ideoque Apostolus de his loquens (*Hebr. vii*): Sine controversia qui minor est a majore benedicitur; minorem Abraham significans, cui Melchisedech benedicit. Nam et Christus, qui Patri æqualis est secundum divinitatem, minor est Patre in hoc quod factus est sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.

CAPUT XV.

Iterum factus est sermo Domini ad Abraham, promittens ei hæredem, et semen ad stellarum comparisonem. « Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam (*Rom. iv, 3*). » Jam enim Abraham simul cum uxore senectuti appropinquabat, cum ei Dominus sæpe filium promitteret, non tamen daret. Sciebat enim Abraham Deum mentiri non posse; ideo contra spem in spem credebatur, fides naturam superabat, nihilque Deo impossibile credens, ipso jubente, in qualibet ætate se filium habiturum non desperabat. Quia vero ita credidit, quia hanc fidem habuit, reputatum est ei ad justitiam. Ergo fides justitiam operatur (*Rom. iv, 3*): non circumcisio, sed fides justum hominem facit, nondum enim Abraham circumcisus erat.

« Dixitque Dominus ad eum: Ego Dominus, qui eduxi te de Ur Chaldeorum, ut darem tibi terram istam, ut possideres eam. At ille ait: Domine Deus, unde scire possum quod possessurus sim eam? Et respondens Dominus: Sume, inquit, mihi vaccam triennem et capram triennem, et arietem et annum trium, turturem quoque et columbam. » Per hæc enim animalia, tota Judæorum progenies, et quicunque Abrahamæ stirpe descenderunt, designantur. Siquidem per vaccam partem plebis, quæ Domino serviens legis jugum humiliter ferebat: per capram autem partem aliam prævariatricem, et peccatricem, et idolis servientem; per arietem autem duces populi, id est iudices, et reges, et principes: at vero per turturem et columbam, prophetas, et sacerdotes designat, quæ bene trium annorum esse referuntur, quoniam Hebræorum regnum, virtus et potestas, in tribus ætatibus, quasi in tribus annis perseveravit, viguit et floruit. Prima siquidem ætas ab Abraham, cui hæc ostenduntur, usque ad David: secunda a David usque ad transmigrationem Babylonis: tertia a transmigratioe Babylonis usque ad Christum. Habet autem unaquæque istarum ætatum generationes quatuordecim. In hoc igitur sacrificio ostendit Deus Abrahamæ quantus populus, et qualis de ejus stirpe esset futurus, quan-

atque regnaturus; quanta etiam adversa passurus.

« Qui tollens universa hæc, divisit per medium, et utrasque partes contra se altrinsecus posuit; et aves autem non divisit. Descenderuntque volucres super cadavera, et abigebat eas Abraham. » Merito autem cæteris divisit, aves non dividuntur, quoniam in solis spiritualibus et catholicis viris, qui per aves intelliguntur, unitas, et concordia regnat. Volucres autem, quæ super cadavera descendunt, vitia sunt, et maligni spiritus, qui semper insatiabili voracitate populum Dei diripere et laniare conantur. Sed Abraham abigit eas: per quem sanctos et apostolicos viros intelligimus, qui semper sanctam Ecclesiam ab eorum insidiis protegunt et defendunt.

« Cumque sol occumberet, sopor irruit super Abraham, et horror magnus et tenebrosus invasit eum: dictumque est ad eum: Scito prænosens, quia peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua, et subjicient eos servituti, et affligent quadringentis annis; veruntamen gentem cui servituri sunt, ego judicabo, et post hæc egredientur cum magna substantia. Tu autem ibis ad patres tuos in pace, sepultus in senectute bona. Generatione autem quarta revertentur huc, nec dum enim completæ sunt iniquitates Amorrhæorum usque ad præsens tempus. » — « Cum, inquit, sol occumberet, » et jam nox appropinquaret, sopor irruit super Abraham, in quo, quia, ut sæpe fit, mira et horrenda videbat, « horror magnus et tenebrosus invasit eum. » Neque enim non terreri poterat, cui, quamvis in somno, divina tamen revelatione talia monstrabantur. « Dictum est ergo ad eum: Scito » (inquit angelus, qui loquebatur ei) et multo antequam 24 fiat, prænoscas quia « peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua, » id est in terra Ægypti, « et subjicient » Ægyptii « eos servituti et affligent quadraginta annis. » Hoc autem in Exodo plenius narratur. « Veruntamen gentem, cui servient, ego judicabo; » quia decem plagis totum Ægyptum potenter afflixit: Hebræi autem exspoliata Ægypto egressi sunt cum magna substantia. « Tu autem ibis ad patres tuos in pace, » id est pacifice et quiete, « sepultus in senectute bona; » ipsi vero « quarta generatione revertentur huc. » Hoc autem verum est, si non secundum Judæ, sed secundum Levi generationem computetur. « Nec dum enim completæ sunt iniquitates Amorrhæorum; » — « Peccatum enim, cum consummatum fuerit, generat mortem (*Jac. i, 15*). » Sordidus igitur sordescat adhuc, ne forte convertatur et sanetur. Iniquus enim est, qui pœnitentiam agere renuit, qui quanto plus a Domino expectatur, tanto majori pœna dignus nullam habebit excusationem.

« Cum ergo occubisset sol, facta est caligo tenebrosa, et apparuit elibanus fumans, et lampas ignis transiens inter divisiones illas. » Solis occasus, qui finis est diei, hujus sæculi finem designat (145). Caligo vero tenebrosa est de qua dicitur: Quia sol obscurabitur, et luna non dabit lumen suum (*Matth.*

(145) Ita etiam Augustinus De civit. Dei, lib. xvi, c. 5.

xxiv, 29). » Sunt etiam tenebræ, quas in inferno A patientur iniqui. Clibanus fumans, et lampas ignis, hujus sæculi conflagratio est, qua ultimo iudicio totus mundus terribiliter succendetur. Bene autem ignis inter divisiones illas transisse, non tamen cadavera consumpsisse dicitur; quia, jam peracto iudicio, cunctisque immortalibus factis, transire per eos ignis poterit, penitus tamen incendere et consumere non poterit. Si vero per aolis occasum mors Christi intelligatur, per caliginem vero tenebræ, quæ in ejus passione factæ sunt, quid erit clibanus, et lampas ignis, nisi Spiritus sanctus, qui die quinquagesima descendens super apostolos venit, atque per eos transiit? Sequitur :

« In die illa pepigit fœdus cum Abraham, dicens: « Semini tuo dabo terram hanc. » Deinde vero describit terminos terræ quam ei daturus erat. Tantis enim revelatis secretis, cum jam nihil esset in quo Abraham dubitare posset, merito et fœdus cum eo ponitur, et hæreditas futura describitur.

CAPUT XVI.

Hinc autem narratur quod Abraham, rogatu uxoris, cum Agar ejus ancilla dormiens, Ismaelem genuerit; sed cum Sara domina ejus eam affligeret, ipsaque a facie ejus fugeret, ab angelo admonita ad dominam suam reversa est. Quid autem per has duas mulieres intelligi debeat, Apostolus exponens ait : « Hæc sunt duo Testamenta (Galat. iv, 24); » per Saram siquidem Ecclesiam, per Agar vero Synagogam intelligere volens. Unde Isaac filius Ecclesie, Ismael vero Synagogæ filios designat. Et prius quidem quam Sara, peperit Agar, quia prius Synagoga quam Ecclesia peperit. Quomodo autem Synagogam Ecclesia affixit, nisi fortasse fidem Christi prædicando, quam ipsa audire non vult, scire non possum. Tamen et ab Ecclesie filiis multis in locis temporaliter affligitur Synagoga, tributa solvendo, aliaque obsequia servitutis exhibendo. Angeius autem, qui Agar ad dominam suam redire admonet, Ecclesie doctores sunt, qui Judæis, ut ad fidem Christi, et ad Ecclesiam convertantur, sæpissime persuadent. Revertetur igitur, et si non modo, aliquando tamen Agar ad dominam suam, quia, « cum plenitudo gentium introierit, tunc omnis Israel salvus fiet (Rom. xi, 25). » Quod autem sequitur de Ismaele, quia fuerit « ferus homo, et manus ejus contra omnes, et manus omnium contra eum, » quantum ad historiam non procedit. Sed quia, ut dictum est, Ismael Synagogæ filios significat, nulli genti eum convenire et concordare manifestum est. Dum enim legem, et circumcisionem defendere nititur, non solum a Christianis, verum etiam a cæteris gentibus impugnatur; dumque præter suam, omnis religio ei displiceat, garrula disputatione cum omnibus contendit. Omnes igitur ejus tabernacula odio habent, omnes Judæorum Synagogas abominantur, qui contendere quidem volunt, veritati autem et

rationi acquiescere nolunt. Dixitque Agar : « Profecto cito hic vidi posteriora videntis me. (146) » Agar fugiens monetur ab angelo ut redeat ad dominam suam, quod utile sibi forte cognoscens, ait : « Tu es « Deus, qui audisti me, tanquam salubre consilium « mihi dedisti; » et adjecit : « profecto hic vidi posteriora videntis me. » Dictum est etiam quod Agar Synagogam, angelus autem Ecclesie doctores significat. Dicit igitur Agar, dicat Synagoga : Vera sunt, o doctores, quæ dicitis, utilia mihi nuntiat; revertar igitur ad Ecclesiam, revertar ad dominam meam; video enim quod videbam, video Christum Dominum meum, video ejus posteriora, cujus despexi anteriora, præsens mihi locus est, et non cognovi, transiit, et jam cognosco, quem utique non cognovissem nisi B ad puteum venissem. Sic enim mulier Samaritana ad puteum eum cognoscere meruit. Puteus iste Novum Testamentum est. Lege Evangelium, si vis cognoscere Christum. Vocatur autem puteus iste *putens 25 viventis, et videntis me*; viventis quidem, quia mortuum eum Synagoga esse putabat : videntis autem, quia, quamvis eum multum offendisset, misericorditer tamen semper eam respexit.

CAPUT XVII.

Longa autem debine describitur historia, quod Deus apparuit Abrahæ, et posuit sempiternum fœdus cum eo, et adjecta una littera vocavit eum Abraham, omnemque terram Chanaan promisit ei possessionem æternam. Sarai quoque, mutato nomine, appellavit Saram. Præcepit insuper ut Abraham circumcidat carnem præputii sui. « Masculus C « enim, qui circumcisis non fuerit, peribit anima « ejus de populo suo. » Merito enim Abraham tunc crevit nomine, quando filius ei promissus est, in quo hæreditare debebat omnes gentes. Unde et dicitur : « Nomen tuum non vocabitur ultra Abram, « sed Abraham erit nomen tuum, quia patrem multarum gentium posui te. » Sarai vero, quæ vocatur *princeps nostra*, e contra nomine diminuta est, ut jam non princeps nostra, sed princeps absolute dicatur; sic enim interpretatur Sara. Significat enim, ut diximus, Ecclesiam, quæ non unius populi, sed omnium gentium princeps est. De circumcisione D autem Abrahæ dicit Apostolus in Epistola ad Romanos, quia « signum accepit circumcisionis, signaculum justitiæ fidei (Rom. iv, 11). » Est igitur circumcisio signum, est autem et signaculum justitiæ fidei. Signum quidem, ut populus, qui ubique gentium dispergens erat, ab omnibus agnosceretur. Justitiæ vero signaculum, ut per illius superfluitatis diminutionem Ecclesie filii intelligerent, se aliter fideles, et justos esse non posse, nisi membris omnibus circumcisis, superflua omnia et nociva a se repellant; et Judæi quidem uno, nos autem membris omnibus circumcidamur. Pes enim circumcisis non currit ad malum. Manus circumcisa non percudit

(146) Id. cod. Laur. : *Profecto hic vidi posteriora videntis me; propterea appellavit puteum illum, viventis, et videntis me.*

innocentem. Lingua circumcisa non loquitur mendacium. Auris circumcisa non vult audire detractio- nem. Audi denique quod scriptum est : « Circumci- dite corda vestra, et corpora vestra (*Joel. ii, 13*). » Et beatus Stephanus loquens Judæis ait : « Dura corde, et incircumcisi cordibus, et auribus, vos semper Spiritui sancto resistitis (*Act. vii, 51*). » Sola enim ista sufficiunt contra eos, qui omnia ad litteram intelligere volunt : aut si non sufficiunt, abscedant aures, et secent corda, quod a nemine usque hodie factum audivimus. Aut hoc igitur non intelligunt, aut si intelligunt, facere negligunt.

CAPUT XVIII.

De eo quod tres viri apparuerunt Abraham (147), quibus occurrens adoravit, et dixit : « Domine, si « inveni gratiam in oculis tuis, ne transeat servum » « tuum : sed afferam pauxillum aquæ, et laventur » « pedes vestri. » Quibus acquiescentibus, talit Abraham butyrum et lac, et vitulum, quem coxerat, et posuit coram eis. Postquam autem comederunt, dicant quod, emenso anno, eodem tempore habebit Sara filium. Deinde surgunt, et vadunt contra So- domam ; Abraham autem deducebat eos. Cui Do- minus : « Clamor, inquit, Sodomorum et Gomorrhæ « multiplicatus est ; et peccatum eorum aggravatum « est nimis ; descendam igitur illuc. » Iverunt ergo Sodomam duo angeli. Abraham vero stans loqueba- tur cum Domino. Semper enim Abraham in fide crescit, semperque de Deo majora cognoscere me- retur (148). Ecce enim, quod ante id temporis om- nibus incognitum fuerat, in Trinitate Deum cernit, et in unitate adorat ; non quod Trinitatem ipsam viderit ; sed quia per hoc, quod viderat, in Trini- tate, et unitate Deum cognoscere meruit ; unde cum tres viderit, attamen non nisi unum adorat, non nisi unum Dominum vocat. De hoc enim Dominus in Evangelio ait : « Abraham pater vester exsultavit, ut videret diem meum, vidit, et gavisus est (*Joan. viii, 56*). » Angeli enim, quando volunt, ex aere corpus assumunt, quo et videri, et tangi, et loqui, et man- ducare, et bibere possunt. Sicut enim corpus est aer, ita et corpora, quæ sumuntur ex aere. His enim ad tempus induuntur, quibus cum se exspoliaverunt, rursus in eundem aerem resolvuntur. Angelus enim Raphael ad Tobiam loquens ait : « Pax vobis, no- lite timere : etenim cum essem vobiscum per volun- tatem Dei, videbar quidem vobiscum et manducare et bibere, sed ego cibo invisibili, et potu, qui ab ho- minibus videri non potest, utor (*Tob. xii, 17*). » Sec- undum igitur hanc sententiam, et cæteros angelos manducare et bibere intelligant, quibuscunque im-

possibile videtur esse, ut angeli manducent, et bi- bant. Moyses tamen eos comedissee testatur, dicens : « Cumque comedissent, dixerunt ad eum : Ubi est « Sara uxor tua ? Ille respondit : Ecce in taberna- « culo est. Cui dixit : Revertens veniam ad te tem- « pore isto, et habebit filium Sara uxor tua : quo « audito, risit Sara. » Desierant enim jam fieri mu- liebria, tempus menstrui ab ea cessaverat, post quod secundum legem naturæ mulierem parere impossi- bile est. Unde et a Domino Sara de risu reprehenditur. Abraham quamvis et ipse superius 26 risisse dicatur, non tamen reprehenditur, quoniam non dubitando, sed admirando risit ; sciebat enim Deo nihil impossibile esse. Sequitur autem de peccato Sodomorum, et Gomorrhæorum, quod pro sui mag- nitudine clamor appellatur. Sic enim et de peccato Cain dicitur : « Ecce sanguis fratris tui clamat ad me de terra (*Genes. iii, 10*). » Clamant igitur pec- cata, neque secundum hominum voluntates celari possunt, semperque aures Dei sollicitant, et inquietant. Sed mira Conditoris patientia, qui non statim punit, neque temere credens accusanti clamori, quamvis omnia sciat, descendit tamen, et videt utrum verasint, quæ sic de peccatoibus nuntiantur : magnum videlicet homini exemplum tribuens, ut nemo in iudicando sententiam temere depromat. Et hoc est, quod dicitur : « Descendam, et videbo utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint, an non est ita ut sciam. » Converterunt igitur sese duo angeli inde, et abiierunt Sodomani. Abraham vero stans loquebatur cum Domino, suisque ora- tionibus hæc ab eo impetravit, ut si saltem decem justi ibi inventi fuissent, illæ civitates non essent delendæ. Infelix ergo illa civitas, et perditioni jam proxima, quæ solis peccatoribus abundans, sanctos et justos viros habere non meruit !

CAPUT XIX.

Venerunt ergo duo angeli Sodomam, quos Lot in- vitavit, imo in hospitium coegit. Viri autem civi- tatis, ut eis impie abuterentur, domum violentè circumdant, quibus non hoc flat, duas filias suas exponit. Sed cum adhuc importune instarent, a mini- mo usque ad maximum, percussi sunt cæcitate. Lot vero cum uxore et filiabus egressus secutus est an- gelos. Uxor autem ejus post se respiciens versa est in statuam salis. Magna est virtus hospitalitatis, per quam ipsi quoque patriarchæ Domino placuisse pro- bantur. Magna iniquitas Sodomorum, qui tam impu- denter viros etiam ignotos polluere non erubescunt. Sed quid dicam de Lot, qui, ut hospites tueretur, propriis filiabus non pepercit (149) ? Allegorice au-

(147) Apparuerunt tres viri, etc. S. Ambrosius lib. 1 De Abraham : « Creditit tres hos viros, de quibus hic est sermo, sanctissimas Trinitatis personas representasse. » Alii Patres, ut Irenæus lib. iii, cap. 6, et lib. iv, c. 23. ; Tertull. lib. ii. contra Marcion., cap. 27 ; Justinus in Dialogo cum Triphone ; Hilarius lib. iv De Trinit., arbitrari sunt duos fuisse angelos, et tertium fuisse Filium Dei, secundam Trinitatis personam. Ecclesia in officio suo sententiam hanc

plexa videtur, ubi ea repetit verna, quæ in Scri- ptura non exstant, sed in SS. Patribus, velut apud August. lib. ii. contra Maximinum cap. 6, art. 3, Tres vidit, et unum adoravit.

(148) Emendatur editio valde errata a Codice Lau- rentiano.

(149) Excusatur ab Ambrosio hujusmodi filiarum oblatio, ne sceleratius in angelos ageretur. « Nam etsi, inquit, illa quoque flagitiosa impuritas erat ;

tem duo angeli, duo sunt Testamenta : his enim nuntiantibus, Accepimus quicquid sapientiæ, et scientiæ habemus : horum sententia damnantur mali ; horum consilio liberantur boni. Sodomitiæ autem, hæretici intelliguntur, qui semper verbum Dei adulterare conantur, qui utroque Testamento abutentes, prave intelligendo et exponendo, illud impie violare contendunt. Lot vero, qui *declinans* interpretatur, S. Ecclesiam designat, cui semper est cordi declinare a malo, et facere bonum. Per duas autem filias ipsius, carnem nostram, et substantiam, quam possidemus, significari puto. Has autem filias sancti Dei despiciunt ; has, inquam, furori objiciunt, magisque his privari volunt, quam peccare in legem Dei, et Testamentorum non defendere puritatem. Sed quid per uxorem Lot ? nisi fatuam illam Christianorum plebem intelligimus, quæ in bono perseverare negligens, facile ad pristina peccata delabitur ? Talibus autem Dominus ait : « Nemo mittens manum ad aratrum, et respiciens retro, aptus est regno Dei (*Luc. ix, 62*). » Merito quidem in salis statuiam conversa est mulier, ut de se, ne talia patiantur, cæteris sapientiæ præberet exemplum. Bene autem et duos generos suos secum Lot educere voluit ; quoniam etiam eos, quos carnaliter diligimus, a morte, si possumus, liberare debemus. At illi egredi Sodoma noluerunt ; perierunt ergo cum civitate universa. Quid autem est, quod dicitur : « Sol egressus est super terram, et Lot ingressus est Segor ? » nisi quod Sole justitiæ Domino Jesu Christo ad iudicium veniente, et sanctis viris in Segor, id est in cælesti patria, receptis, mox ignis super Sodomam descendet, ille nimirum qui habet incendere totum mundum. Segor enim interpretatur *parva* : « Multi enim sunt vocati, pauci vero electi (*Math. xx, 16*). » Parva igitur Segor, quia pauci electi. (150) Nemo autem dubitet ante ignem iudicium fieri.

Ascenditque Lot de Segor, et mansit in monte. Duæ quoque filiæ ejus, cum neminem virorum remansisse super terram putarent, inito consilio, patrem inebriantes cum eo dormierunt, et ex eo concipientes genuerunt Moab et Ammon. Hic autem solum historia narratur, quæ ideo quibusdam impossibilis esse videtur, quia non credunt, quod aliquis resciscens cum aliqua concumbere possit. Scimus autem quod in somnis aliquando nescientibus semen effunditur, quod si genitali alvo susciperetur, generare posse non dubitamus, et non minus Lot, qui inebriari potuit, peccasse putamus, quam eas, quæ non luxuriæ stimulis, agitatae, sed filiorum amore, ne hominum genus periret penitus, provocatae fuerunt (151).

27 CAPUT XX.

Sequitur autem quod Abraham profectus inde

tamen minus erat secundum naturam coire, quam contra naturam delinquere. » De Abraham lib. 1, c. 6, n. 52.

(150) Idem tradit aliis in locis, ut homil. in Septuag. homil. in Dominic. 11 post Pentecosten, et lib. 1 Sentent. cap. 2, de Arca Noe. Ita censent et plu-

venit in terram australem. Ibi quoque, sicut et superius, dicitur Saram suam esse sororem. Tulit igitur eam Abimelech ; propter quod ipse et uxor et ancillæ ejus flagellati sunt a Domino. Hoc autem superius expositum est, ubi Sara propter eandem causam a Pharaone rapta fuisse narratur. Quod autem dicitur : quia, « orante Abraham, sanavit Deus Abimelech, et uxorem, et ancillas ejus, » et peperit, hoc est quod superius diximus, ne inter se commisceri possent, eos in genitalibus ægrotasse. Unde et subditur : « Concluserat enim Deus omnem vulvam domus Abimelech propter Saram uxorem Abraham. » Tandiu nec sua vi potuit, quandiu aliena desideravit abuti uxore.

CAPUT XXI.

Visitavit autem Dominus Saram, et peperit filium eo tempore quo prædixerat ei Deus, vocavitque Abraham nomen ejus Isaac, quod *risus*, sive *gaudium* interpretatur. Unde et ait : « Risum fecit mihi Deus ; quicumque audierit, conridebit mihi. Rursumque ait : Quis auditorum crederet Abraham, quod Sara lactaret filium suum, quem peperit ei jam seni ? Crevit igitur puer, et ablactatus est, fecitque Abraham grande convivium in die ablationis ejus. » Merito enim in die ablationis fit grande convivium, ut a lacte separatus magnas inveniat delicias, quibus utatur. Unde Apostolus ait : « Lac vobis potum dedi, non escam (*I Cor. ii, 2*). » Quare hoc ? « Nondum enim poteratis (*ibid.*). » De ablactatis vero quid dicitur ? « Sapientiam loquimur inter perfectos (*I Cor. ii, 6*). » Hoc est enim grande convivium ; hoc Abraham, hoc Apostoli præparant filiis suis, utique jam ablactatis, jam ab uberibus avulsis.

Cumque vidisset Sara filium Agar Ægyptiæ ludentem cum Isaac, dixit ad Abraham : Ejice ancillam, et filium ejus, non enim erit hæres ancillæ cum filio meo Isaac. Mane igitur surgens Abraham, tollensque panem, et utram aquæ, imposuit scapulae Agar, tradiditque ei puerum, et dimisit eam. Quæ cum abisset, et errasset in solitudine Bersabee, et jam aqua consumpta esset, abiecit puerum subter unam arborum, quæ ibi erant. Misertus autem Dominus exaudivit puerum, ostenditque ei puteum aquæ. Puto autem quod ad turpem et inhonestum ludum puerum Isaac Ismael provocaverat, de quo Sara tam impatienter est indignata. Nam quia primogenita ei subripere desiderabat, ideo eum ad flagitia incitabat. Diximus enim superius quod Sara Ecclesiam, et Agar Synagogam significet : hoc enim et Apostolus ipse testatur (*Galat. iv, 25*). Tunc autem quantum ad litteram, Synagogam cum filio rejectam esse credo, quando capta Jerusalem, ubique gentium dispersi sunt Judæi. Spiritualiter autem tunc ejecta est, quando Judæis verbum Dei

rimi alii Patres, quorum testimonia collegit Petrus Franciscus Fogginus in libro inscripto : *Patrum Ecclesiarum de paucitate adulterorum fidelium salvandorum*, etc.

(151) Hæc eadem habet Ambrosius lib. de Abraham, c. 6, n. 56.

audire nolentibus, ad gentes apostoli sunt conversi. Unde Apostolus ait: « Vobis primum oportuit predicare verbum Dei, sed quia repulistis illud, et indignos vos fecistis æternæ vitæ, ecce convertimur, ad gentes (Act. xiii, 47). » Ejecta est igitur Synagoga, portavit panem et utrum aquæ, legem videlicet et prophetas, quibus suos adulterinos reficeret. Hæc enim Judæi secum ubique et portant et legunt, sed non intelligunt. Sequitur:

« Quæ cum abiisset, et errasset in solitudine Bersabee, » etc. (152). Errat igitur Synagoga, errat utique: sed ubi errat? in solitudine. In qua solitudine? in solitudine Bersabee, id est juxta puteum satietatis; sic enim interpretatur Bersabee. Puteum enim satietatis Ecclesiam, circa quam pluribus in locis Hebræi morantur, vel ipsam legem, quam portant, intelligere possumus; circa quam ideo errant, quia prave eam intelligunt. Quod quidem ex eo facile probatur, quia quoties nobiscum disputant, cito deficiunt, cito quid proferant non habent, cito eis aqua siccatur in utre; nobis autem non siccatur aqua, quia Spiritus est qui loquitur, cui nemo resistere valet. Sequitur:

« Cumque aqua consumpta esset in utre, abiecit puerum subter unam arborum, » etc. Quando enim Judæi in disputatione deficiunt, quando ex lege et prophetis competentia testimonia, quæ contra fidem Christianam proferant, non inveniunt; tunc eis aqua siccatur; in utre. Quod quidem tunc eis prodest, quando compuncti convertuntur ad Christum (153). Unde et sequitur: quia « exaudivit Dominus vocem pueri, et ostendit ei puteum aquæ, et implevitque utrem et bibit. » Hunc autem puteum S. Ecclesiam, Novum Testamentum, et Evangelia putamus. Huc igitur, Judæi, venite, huc fluentes et penitentes accedite, de hac aqua bibite, de hac utrem legis implete, et aridæ litteræ spirituales intelligentiam adhibete. Hoc enim etsi non modo, aliquando tamen facturi estis, ut Apostolus ait: « Cum enim plenitudo gentium introierit, tunc omnis Israel salvus fiet (Rom. xi, 25); » tunc Agar, id est Synagoga, implebit utrem, et sitientem morientemque Ismaelem, id est populum Judaicum, viva et nova aqua potabit, quam quidem de plenis semperque abundantibus Ecclesia fontibus hauriet.

De eo quod Abraham et Abimelech percusserunt fœdus inter se, ne nocerent sibi alterutrum, et de redditione putei, quem vi abstulerant servi Abimelech, deditque Abraham Abimelech oves, et boves, et septem agnos: Abraham enim *pater multarum gentium*; Abimelech vero *pater meus rex* interpretatur: quid igitur per hos duos patres, nisi animam et carnem intelligimus? Quæ si inter se convenerint, nihil molle et femineum habentes, sed totum virile et masculinum possidentes, merito non matres, sed patres appellantur. Unde ipsa

Veritas ait: « Si duo ex vobis consenserint, de omni re, quam petierint, fiet eis (Matth. xviii, 19). » Sed quoniam anima possidet intellectum, consilium et rationem, quod caro non habet, aliter vicissim convenire non poterunt, nisi animam caro sequatur. Abraham igitur vir sanctus et spiritu:lis significat animam: Abimelech vero carnalis homo et sæcularis carnem designat. Servi autem Abimelech, id est carnis ingluviæ, ebrietas, luxuria, et his similia intelliguntur, quæ utique soli carni serviunt. Per puteum autem, quem isti servi iniquissimi abstulerant Abraham, id est animæ, sapientiæ fontem intelligimus, quæ simul cum eis esse non potest. Unde scriptum est: « In malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis (Sap. i, 4). » Reddito igitur animæ sapientiæ puteo, et carne jam domita, spiritui conscientiæ dat Abraham, id est anima donat Abimelech, id est carni, oves scilicet, ut simpliciter vivat; boves autem, ut jam non vitiiis serviat, sed jugum Christi, quod suave est, ferens, in ejus agro laborare incipiat. Dat ei præterea septem agnas, id est septem gratias Spiritus sancti, quæ semper sunt (154) ei testimonium fœderis, ne contra se bellum ulterius servos suos movere permittat. Bene autem interveniente Fichol militiæ principe facta est hæc conventio; quia Fichol, qui *os omnium* interpretatur, sapientiam designat, quæ et linguas infantium facit disertas, et sine qua vera pax, et concordia esse non potest.

CAPUT XXII.

« Quæ postquam gesta sunt, tentavit Deus Abraham, et dixit ad eum: Tolle filium tuum unicogenitum, quem diligis, Isaac, et vade in terram visionis, atque ibi offeres eum in holocaustum super unum montium, quem monstravero tibi. » Præcipitur Abraham ut eo in monte immolet filium, in quo Christus Dominus est crucifixus. Mons enim visionis est Sion, qui et ipse *visio* vel *speculatio* interpretatur. Quamvis igitur non eodem loco, tamen eodem monte utrumque actum est, ut aptissime Deus monstraret quid per hoc sacrificium monstrare vellet. Ducitur ergo Isaac ad victimam, et cum resistere posset, sponte tamen se ligari, et super aram poni permittit. Sic enim Josephus ait: Jam illius erat ætatis, ut patrem, si vellet, facile superare posset; sed postquam hoc Deum præcepisse cognoverat, sponte se ad immolandum dedit, ne Dei resisteret voluntati. Quis igitur in hoc, Abraham an Isaac, laudabilior sit, non facile apparet. Abraham tamen resurgere mox filium, si occideretur, sperabat, quoniam Deum non posse mentiri sciebat. Quomodo enim gens illa cœli stellis comparata de Isaac nasceretur, si mortuus non resurgeret? Interdicitur ergo Abraham, ne puerum occidat. Puerum autem usitato locutionis more eum appellat, quo-

(152) Sensus, in editione mutilus, suppletur ab eod. cod. Laurent.

(153) Id. cod. Laurent., cum quo concordat Casin.
(154) Ab eod. cod. Laurent. textus emendatur.

modo majores quoque natu pueros dici consueverat. « Respicens ergo Abraham (155) vidit arietem inter vepres hærentem cornibus, quem assumens obtulit holocaustum pro filio. » Laudatur Abraham de facto, benedicitur a Domino, promittitur ei semen insuperabile, et in quo omnes gentes benedicantur; pro quo Christus intelligitur, in quo qui non benedicitur, non est benedictus. Allegorice autem Abraham, qui *pater multarum gentium*, vel *pater excelsus* interpretatur, Deum Patrem significat, de quo scriptum est: « Excelsus super omnes gentes Dominus (*Psal. cxii, 4*). » Isaac vero filium ejus Jesum Christum, qui et ipse factus est obediens Patri usque ad mortem. Ara vero crucem designat, in qua ipse est immolatus. Arias autem qui immolatur pro Isaac, caro Christi est; est enim Christus Deus et homo, secundum divinitatem quidem immortalis et impassibilis; secundum humanitatem vero passibilis atque mortalis. Christo igitur in cruce posito, solus aries immolatur, solus agnus occiditur, sola caro crucifigitur: non enim secundum divinitatem passus est Christus. Hoc igitur causæ existit, quare pro Isaac aries est immolatus. Quod autem circa cornua, et in capite arietis vepres hærebant, nonne tibi spinea corona esse videtur in capite Salvatoris? Quid est autem, quod Dominus Abrahamæ loquitur dicens: « Nunc cognovi quod timeas Deum? » Nunquid prius non cognoscebat? Tale est igitur, ac si diceret: Nunc te tentando, te probando cognovi, id est, cunctis gentibus notum feci quod timeas Dominum: nisi enim Abraham tentaretur, ejus obedientia non cognosceretur.

CAPUT XXIII.

Vixit autem Sara centum viginti septem annis, et mortua est; quam, empto agro, Abraham sepelivit in spelunca duplici, in qua Adam et Eva, Abraham et Sara, Isaac et Rebecca sepulti esse referuntur, in quam et Jacob de Ægypto delatus est. Quid enim per speluncam duplicem, in qua patriarcharum corpora requiescunt, nisi cœlestem patriam intelligimus? quæ ideo duplex dicitur, quia bona duplicia sanctis præstat. Unde scriptum est: « Duplicia in terra sua possidebunt (*Isa. lxi, 7*). » Ibi enim usque ad judicium solæ animæ; post judicium autem animæ et corpora æterna beatitudine perfruuntur. Merito igitur non in sepulcris Chanæeorum, sed in hac tam nobili spelunca vir sanctus et Spiritu Dei plenus uxorem suam sepelire voluit.

CAPUT XXIV.

Post hæc narratur quomodo Abraham præcepit servo suo ut poneret manum subter femur suum, et juraret quod non acciperet uxorem Isaac filio suo nisi de cognatione sua. Fecit igitur servus quod ei præceptum fuerat, tulitque decem camelos de grege domini sui, oneravitque eos ex omnibus bonis ejus, et pergens in Mesopotamiam invenit Rebecca filiam Bathuelis filii Nachor fratris Abrahamæ domini

sui, quæ venerat ad puteum, ad hauriendam aquam, cui in aures, et armillas, vasa aurea et argentea dedit, et vestes pro munere, eamque domino suo accepit uxorem. Dicamus ergo quid femur Abrahamæ, quid Isaac, quid servus, quid Rebecca, quid puteus, quid ornamenta sibi data, quid ejus propinqui significant. Quid enim per femur Abrahamæ (de quo, sicut Matthæus evangelista describit (*cap. 1*), Christus secundum carnem originem ducit,) nisi humanitatem intelligimus? Magnum est igitur hoc juramentum, quod super carnem fit mundi Conditoris. Quod autem Isaac Christum significet, Apostolus testatur, dicens: « Non dicit: In seminibus, quasi in multis; sed quasi in uno: Et seminum tuo, quod est Christus (*Galat. iii, 16*). » Decem vero cameli prophetarum est multitudo, qui ideo decem fuisse dicuntur, quoniam decenarius numerus omnes in se numeros continet: hoc est decem, quod omnes. Multum ergo conveniens fuit ut ad Rebecca deferendam omnes prophete ducerentur. Onerati pergunt cameli, quia magnæ sunt divitiæ prophetarum. Sed quis est iste servus, qui eos ducit? Quis, inquam, nisi apostolorum chorus, et præcipue Paulus, servus Jesu Christi? Isti ergo inveniunt Rebecca, isti inveniunt S. Ecclesiam, isti inveniunt patientiam. Sic enim interpretatur Rebecca. Ipsa est enim, cui Dominus ait: « In patientia vestra possidebitis animas vestras (*Luc. xxi, 19*). » Sed qualis erat Rebecca, dicat Moyses. « Puella decora nimis, virgoque pulcherrima, et incognita viro. » Talis est igitur Ecclesia, non habens maculam neque rugam. Hæc autem venerat ad puteum, hæc venerat ad hauriendam aquam. Sed quid invenit? Servus Abraham, servus Christi, eos invenit, qui vivam et indeficientem ferebant aquam. Sic enim et mulier Samaritana, dum venit ad puteum haurire aquam, et Christum ibi reperit promittentem aquam vivam. Sed multo melior Rebecca, quam mulier Samaritana: ab illa enim vix aqua extorquetur, hæc autem sua sponte promittit. Illa denique dicit: « Quomodo te, cum Judæus sis, a me bibere petis, quæ sum mulier Samaritana? » (*Joan. iv, 9*.) Hæc autem ait: « Bibe, Domine mi; nam et camelis tuis potum tribuam. » Sed quid est quod isti aquam ab eis petunt, quibus aquam dare venerant, nisi ut in re vilissima, et quæ plurimum abundat, eos probent, quam circa proximos habeant misericordiam et charitatem, quibus Christi sacramenta committere debent? Ideo enim dicitur, quia non perdet mercedem suam, qui vel calicem aquæ frigidæ proximo dederit (*Matth. x, 42*). Postquam autem obediens, patiens et misericors Rebecca esse probatur, dantur ei in aures, quibus ornata, fiat apta et docilis audire verbum Dei. Tales enim, et sic ornatas aures quærebat Christus, cum diceret: « Qui habet aures audiendi, audiat (*Luc. viii, 8*). » Merito autem prius aures Ecclesiæ ornantur, et sic per eas venit ad reliqua membra, quia ipsæ sunt, quæ

prius occurrerunt venienti Verbo Dei. Ideo Psalmista a
 ab auribus incipiens ait : « Audi, filia, et inclina au-
 rem tuam. (Psal. xlv, 12). » Quibus ornatis, venit
 ad manus, per quas opera intelligimus; quia non
 sufficit audisse, nisi et ea quæ audiuntur opere
 compleantur. Unde et ipse Dominus ait : « Beati
 qui audiunt verbum Dei, et custodiunt illud (Luc.
 xi, 28). » Et Apostolus : « Non auditores, inquit,
 legis iusti sunt apud Deum, sed factores (Rom. ii, 13). »
 His autem ita gestis, interrogatur cujus sit, quæ
 ait : « Filia sum Bathuelis, filii Nachor, et Melchæ. »
 Bathuel enim interpretatur *virgo Dei*; Nachor *requies*
luminis; Melcha *regina ejus*. Quæ est ergo virgo
 Dei, cujus filiam se esse Rebecca gloriatur, nisi illa
 de qua Apostolus ait : « Illa autem Jerusalem, quæ
 sursum est, libera est, quæ est mater nostra (Galat. B
 iv, 26). » De qua et Joannes ait : « Vidi civitatem
 sanctam, Jerusalem novam descendentem de cælo a
 Deo, paratam sicut sponsam ornata viro suo (Apo-
 c. xxi, 2). » Hujus ergo virginis filia est Rebecca, hujus
 filia est Ecclesia, quæ in hac vita moratur, et degit.
 Sed quid Nachor, id est requies luminis, nisi Deus
 pater intelligitur, in quo ille requiescit, qui dicitur
 lumen de lumine? Quid vero Melcha, id est regina
 ejus, nisi Christus, Dei virtus, et Dei sapientia? Tali-
 bus igitur parentibus, talique progenie exorta, ma-
 gnis ditata muneribus, prophetarum vehiculo, Chri-
 sto Domino desponsata, Rebecca deducitur. Est enim
 superedificata super fundamentum apostolorum et
 prophetarum. Quid autem vasa aurea et argentea, et
 vestes quæ dantur Rebecca, significant, **30** nisi
 doctrinam, exempla, mores, vitam, conversationem,
 et institutionem apostolorum et prophetarum, qui-
 bus instructa et ornata S. Ecclesia Domino placet?
 Eo autem tempore egressus fuerat Isaac ad medi-
 tandum in agro, quem Rebecca cum vidisset, de-
 scendit de camelo, et cooperuit se pallio. Qui intro-
 duxit eam in tabernaculum Saræ matris suæ, et
 accepit uxorem, et in tantum dilexit eam, ut dolo-
 rem, qui ex morte matris acciderat, temperaret.
 Eo, inquam, tempore, quo apostoli prædicare cæ-
 perunt, quo ad Christum Dominum suum Eccle-
 siam duxerunt, Christus Dominus egressus fuerat a Patre,
 et venerat in mundum : de quo scriptum est : « Post
 hæc in terris visus est, et cum hominibus conversa-
 tus est (Baruch. iii, 38). » Sed quare venerat? Ad
 meditandum : de eo namque dictum fuerat : « Sed in
 lege Domini fuit voluntas ejus, et in lege ejus
 meditabitur die ac nocte (Ps. i, 2). » Inde etiam
 animalia, quæ non ruminant, immunda vocantur.
 Venerat ergo ad meditandum; id est, ad hoc vene-
 rat, ut nos meditari, et scripturas ruminare, et spiri-
 tualiter intelligere doceret. Ideoque hinc dicitur :
 quia ambulat per viam, quæ ducit ad puteum, cujus
 nomen est viventis et videntis. Puteus iste Spiritus
 sanctus est, qui nos spiritualiter Scripturas intelli-
 gere facit. Ambulabat ergo per viam, non per illam
 (156) Hi sunt gentiles, qui, ob aliquas morales virtutes, bonis temporalibus, scientia et gloria multa
 ditati sunt.

quæ ducit ad litteram, qua Judæi gradiuntur, sed
 per illam, quæ ducit ad Spiritum, quæ Ecclesia ince-
 dit : quia « littera occidit, spiritus autem vivificat
 (II Cor. iii, 6). » Puteus viventis ideo dicitur, quia
 mentis oculos illuminat, et quia videre facit, videntis
 appellatur. Hac igitur aqua, hoc spiritu repletus Chri-
 stus dicebat : « Spiritus Domini super me, eo quod unxe-
 rit me, evangelizare pauperibus misit me (Luc. iv,
 18). » Quod autem Rebecca eum videns, de camelo
 descenderit, timoris, et humilitatis est indicium. Quod
 vero pallio se operuit, aut erubuit, aut decentior
 apparere voluit. Quanto igitur sancti viri Deo fami-
 liariter appropinquant, tanto magis se humiliare, ut ei
 placeant, et decentius adornare se debent. Introduxit
 autem eum in tabernaculum matris suæ, et accepit
 uxorem; quia eo amore Ecclesiam diligere cœpit,
 quo prius dilexit Synagoga : illa namque cadente,
 ista surrexit. Unde et subditur : « et in tantum di-
 « lexit eam, ut dolorem, qui ei ex morte matris ac-
 « ciderat, temperaret. » Plus enim hic optimus fi-
 lius de morte matris quam de sua dolebat, eum in
 cruce pendens diceret : « Pater, ignosce illis, quia
 nesciunt quid faciunt (Luc. xxiii, 34). » Mater enim
 illius, secundum carnem, Synagoga fuit, quia de
 Judæorum stirpe natus est Christus.

CAPUT XXV.

Sequitur autem quod Abraham duxit aliam uxo-
 rem nomine Cethuram, de qua plures filios habuit,
 deditque cuncta, quæ possederat, Isaac; filiis autem
 concubinarum largitus est munera, et separavit eos
 ab Isaac. Non est autem putandum quod vir sanctus
 et Deo charus libidinis causa alias duxerit uxores :
 sed quia nomine pater erat, re etiam multorum a-
 liorum pater esse volebat. Significabat præterea
 Deum unam sanctam uxorem habere, quæ sibi legiti-
 mos, et hæreditate dignos filios pareret, et multas
 haberet concubinas, quæ spurios et ab hæreditate
 pellendos filios generaret, quales sunt Judæi, pagani,
 et hæretici. Unde bene subditur : « Quia dedit filio
 « suo Isaac cuncta quæ possidebat; filiis autem
 « concubinarum largitus est munera. » Ipse enim
 Christus ait : « Omnia, quæ habet Pater, mea sunt
 (Joan. xvi, 15). » Si enim sua, ergo nostra. « Su-
 mus enim, ut Apostolus ait, hæredes Dei, et cohæ-
 redes Christi (Rom. viii, 17). » Filiis autem concu-
 binarum largitus est munera (156), bona scilicet
 temporalia, mundi substantiam, intellectum et ra-
 tionem, multarum artium peritiam, et multa alia bona
 præcipua, quibus illi male utuntur, et separavit eos
 ab Isaac. « Quæ enim societas luci ad tenebras? aut
 quæ pars fideli cum infideli? quæ conventio Christi
 ad Belial? » (II Cor. vi, 15.) Apostolus est, qui lo-
 quitur. Notandum vero est quod easdem et uxores,
 et concubinas vocat.

Vixit autem Abraham centum septuaginta quin-
 que annis, et deficiens mortuus est in senectute
 bona, utpote in cujus vita nihil reprehensibile in-

venitur. Et sepelierunt eum Isaac, et Ismael in sepulcro duplici. Et post obitum illius benedixit Deus Isaac filio ejus, qui habitabat juxta puteum nomine viventis et videntis omnia; quoniam sapientiæ, et justitiæ intentus, in lege Dei meditabatur die ac nocte. Supervixit autem Abraham, postquam Isaac duxit uxorem, triginta quinque annis.

Quadraginta autem annorum erat Isaac quando duxit uxorem, pro qua, quia sterilis erat, rogavit Dominum, et concepit. « Sed collidebantur in utero ejus parvuli. Ivit igitur, ut consuleret Dominum, qui respondens ait: Duæ gentes in utero tuo, et duo populi ex ventre tuo dividuntur, populusque populum superabit, et major serviet minori. Nati sunt igitur; sed prior Esau egressus rufus erat et in morem pellis totus hispidus: alter egrediens plantam fratris manu tenebat, ideoque vocatus est Jacob. » In Evangelio enim Dominus ait: « Petite, et accipietis, quærite, et invenietis, pulsate, et aperietur (Luc. xi, 9). » Apparet **31** ergo quia vult rogari Deus, et quod facturus est, precibus accelerat. Steriliserat Rebecca, paritura tamen; quæ non peperisset, nisi pro ea Isaac Dominum rogasset. Pugna vero eorum parvulorum in utero, discordiam, quam ipsi et filii eorum habituri erant, significabat. Sed quo ivit Rebecca, ut consuleret Dominum, nisi quia more solito sacrificavit, et responsum petiit? Accepit autem responsum, quod major minori serviret, et populus populum superaret. Non quod Esau servierit Jacob, sed quia filii Jacob usque ad Christi nativitatem, non solum filios Esau, sed cunctas gentes in circuitu afflixerint, et superaverint. Lege veteres historias, et invenies. Post Christi nativitatem, jam non Judæi, sed Christiani dicuntur semen Jacob, ejusque filii, quibus etiam secundum litteram et secundum spiritum, non solum filii Esau, verum etiam ipsi Judæi et cunctæ nationes serviunt. Quod autem post Christi nativitatem non Judæi, sed Christiani dicantur semen Jacob, dicat Apostolus: « Non utique omnes qui sunt ex Israel, hi sunt Israelitæ: neque qui semen sunt Abraham, omnes filii, sed in Isaac vocabitur tibi semen (Rom. ix, 6); » id est non qui filii carnis, hi sunt filii, sed qui filii sunt promissionis, æstimantur in semine. Et in Evangelio dicitur: « Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham (Luc. in, 8). » Et Dominus ad Judæos: « Si filii, inquit, Abraham fuissetis, opera Abraham faceretis (Joan. viii, 39). » Ex his ergo manifestum est quia jam non Judæi, sed Christiani semen Jacob appellantur. Qui etiam nunc Esau per plantam tenent, quoniam eos nequaquam Judæi eorumque servitia effugere possunt. Per primogenita vero, quæ Esau vendidit, sacerdotalis dignitas intelligitur, quæ quidem bene Jacob emissæ dicitur, quia S. Ecclesia, quæ per Jacob figuratur, modo possidet hanc dignitatem, Judæis sine lege, sine rege, sine sacerdotio permanentibus. Pro panis namque et lentis edulio, pro commodo terrenæ substantiæ, ne forte locum amitterent, clamaverunt Judæi: « Non habemus regem,

nisi Cæsarem (Joan. xix, 15); hac enim voce negaverunt Christum, et hac sacerdotem, et sacerdotium amiserunt, et qui timebant, nisi Christum occiderent, et locum et gentem perderent, eo occiso, omnia perdiderunt. At vero Jacob et filii Ecclesiæ esuriunt et sitiunt, et non solum panem et lentis edulium, verum etiam omnia, quæ possident, vendentes, hanc dignitatem et gratiam emunt. Miseri Judæi, qui tantam dignitatem perdiderunt, et qui omnium primogeniti fuerant, alios supra se in sacerdotii dignitate stare conspiciunt. Quanto melius eis fuisset esurisse, et jejunasse, quam ut eis male saturatis diceretur: « Incrassatus est dilectus, et recaltravit, incrassatus, impinguatus, dilatatus dereliquit Deum factorem suum, et recessit a Deo salutari suo (Deut. B xxxii, 15). »

CAPUT XXVI.

Sequitur autem quod, orta fame super terram, Isaac abiit ad Abimelech regem Palæstinarum, dixitque de Rebecca, quod soror sua esset; sed cognita causa, præcepit Abimelech ne quis eam tangere auderet. « Sevit autem in terra illa, et invenit in ipso anno centuplum. Benedixitque ei Deus, et locupletatus est valde. Ob hoc invidentes ei Palæstini, omnes puteos quos foderant servi patris sui Abraham, obstruxerunt, implentes humo, in tantum, ut ipse Abimelech diceret: Reccede a nobis, quia nobis potentior factus es valde. » Recessit igitur, sed jurgium pro puteis non quievit, donec Abimelech veniens posuit fœdus cum eo. Sciebat enim Isaac patrem suum sapientem virum fuisse, et exempla sequens, ubi habetur consilium evadente periculum, stultum esse putat casui se committere et fortunæ. Si enim dixisset Rebeccam suam esse uxorem, fieri poterat ut occideretur; maluit igitur dicere suam esse sororem, ne suspensus staret inter utrumque: sic enim et Abraham fecisse cognoverat. Sic et nos in rebus dubiis facere debemus. Noluit autem Moyses silentio præterire rem tam memorabilem, et quæ raro accidere solet, videlicet, quod Isaac de uno modio sementis centum colligere meruit. Hoc enim in Evangelio ait Dominus: « Semen cecidit in terram bonam, et protulit fructum, aliud trigesimum, aliud sexagesimum, aliud centesimum (Matth. xiii, 8). » In hoc igitur eum justum perfectumque virum fuisse demonstrat, qui centesimum fructum colligere meruit. Sed qui sunt servi Abraham, qui puteos fodiunt et tam laboriose omnibus in locis aquam quærunt? Qui sunt etiam Palæstini, qui eos obstruunt et humo replent? Servi enim Abraham, majoris videlicet Abraham, prophætæ sunt, apostoli et doctores. Isti puteos fodiunt; isti Scripturas perscrutantur; isti libros sacros spiritualiter exponunt; isti, abjecto velamine litteræ, vivam aquam nobis propinant. Palæstini, qui cadentes poculo interpretantur, hæretici sunt, Judæi et philosophi. Hi enim falsa et hæretica doctrina inebriati, et quasi frenetici, et ebrii propter insanix et falsitatis poculum cadentes, non solum alios puteos, verum etiam ipsa

quatuor Evangeliorum doctrinæ fluentia claudere, et A obstruere conantur. Sed quoniam in quibusdam nobiscum sentiunt; ideo etiam pro quibusdam puteis non contumidisse dicuntur. De fœdere autem Abimelech cum Isaac, id ipsum intelligamus, quod superius exposuimus de fœdere ejusdem cum Abraham. (157) Ut modo Isaac significat animam, 32 ut superius significavit, ita et Abimelech significat carnem. Veniat igitur Abimelech ad Isaac, veniat caro ad animam, audiat quod scriptum est : (158) *Redite, peccatores, ad cor*: faciant fœdus, convenient pariter, et jam non carnalem, sed et spiritualementiam sequantur: bibant aquam de fontibus Israel. Quod si fecerint, jam ulterius puteos Abraham obstruere non optabunt; servi quoque ejus puteos effodere non cessabunt. Quot enim puteos Hieronymus, quot Augustinus, quot Ambrosius fodit, ut merito locus ille, in quo isti habitant (Ecclesia videlicet), Bersabee, id est puteus (159) satietatis, appellatur.

CAPUT XXVII.

« Senuit autem Isaac, et caligaverunt oculi ejus, et « videre non poterat, vocavitque filium suum, ut « ei benediceret. » Sed consilio Rebeckæ intervenit Jacob, hædorum pellibus involutus, ne cognoscetur, ferens pulmentum et patrem ad vespendum invitans: quem postquam Isaac tetigit, et osculatus est, ejusque vestimentorum fragrantiam sensit, benedicens ait: « Ecce odor filii mei, sicut odor « agri pleni cui benedixit Deus: det tibi Deus, de « rore cœli et de pinguedine terræ, abundantiam « framenti, et vini, et olei, et serviant tibi populi « et adorent te tribus. Esto dominus fratrum tuorum « et incurveatur ante te filii matris tuæ: qui male- « dixerit tibi, maledictus erit, et qui benedixerit « tibi, benedictionibus repleatur. » Quid enim per Isaac, nisi Judaicus populus, qui alio nomine Synagoga vocatur? Quid vero per Esau, nisi Judæi carnaliter viventes? Quid autem per Jacob, nisi Christum, et Ecclesiam intelligere debemus, cujus ipse caput est? Senuit autem Isaac, quando, succedente baptismo, circumcisio cessare cœpit; qui enim veterascit et senescit, prope interitum est. Caligaverunt oculi ejus, et videre non poterat, quia spiritualementiam sub velamine litteræ non cognoscebat. Denique et cum Christo loquens cæcutientibus oculis, quis esset, nesciebat. Vocavit igitur Esau, vocavit carnales filios, præcepitque ut, more solito, de venatione sua sibi afferret. Nunquam hostiis et holocaustis, nunquam animalium sanguine et sacrificiis satiatur Synagoga. Præsens erat Christus, cujus eloquia super mel et favum sunt dulciora, immolabatur agnus, qui tollit peccata mundi: ad hoc tamen Synagoga carnes quærebat; adhuc hircos immolabat, et comedebat, et hoc quidem esuriens

Isaac significabat. Clamat Dominus: « Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos. (Psal. XLIX, 9). » Itemque: « Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum, dicit Dominus? plenus sum; holocausta arietum, et adipem pinguium, et sanguinem vitulorum, et agnorum, et hircorum nolui (Isa. 1, 11). » Et tamen Isaac dicit, insatiabilis Synagoga postulat: « Affer mihi de venatione tua. » Cum autem quotidie Synagoga his sacrificiis inbiaret, advenit Jacob, advenit Christus, sed quomodo venit? Vis audire quomodo? hædorum pellibus involutus, id est in similitudine carnis peccati. « Exinanivit enim se, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo (Philip. II 7). » Hoc enim fuit primum B hominis indumentum, quando primus homo de paradiso expulsus est. Tali igitur veste indutus venit Christus, ferens secum duos hædos optimos; alterum pro peccato, et alterum in holocausto, carnem videlicet et sanguinem suum: his etenim peccatum originale solvitur, et Deus ab indignatione placatur. Hos autem hædos coxit Rebecca, quæ interpretatur *patientia multa*. Multa igitur patientia hoc fecit, quod pro nobis Christus se coqui et occidi permisit; nisi enim patientiam multam habuisset, se a Judæis crucifigi passus non fuisset. « Ipse enim, ut Apostolus ait, dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis (Ephes. V, 2). » Oblatus est igitur, quia ipse voluit, et passus est patientia sua. De hoc enim hædo dictum fuerat: « Ne coquas hædum in lacte matris suæ (Exod. XXIII, 19). » Coquitur ergo hædus, sed non in lacte matris, quando occiditur Christus, sed jam ablactatus. Quid est autem, quod Isaac osculatur, et tangit Jacob, et in ejus vestimentorum fragrantia delectatur, nisi quia præsentia carnis cum Judæis Christus et locutus, et conversatus est, et odore notitiæ suæ et miraculorum, quæ faciebat, ad tempus sunt delectati? Scriptum est enim (Math. XIV, 36), quoniam et ejus vestimenta infirmos sanarunt; quotquot autem tangebant eum salvi fiebant a quacunque detinebantur infirmitate. Benedixit autem Isaac Jacob et non cognoscit: quoniam usque hodie Judæi Christum benedicunt; cui tamen benedicant, non intelligunt: omnes enim Scripturæ benedictionibus plene sunt, nam et patriarchæ et prophetæ Christi benedictiones scripserunt, quas quidem Judæi legentes, Christum etiam nolentes benedicunt (160). Putant enim se benedicere quemdam alium Christum, qui non est alius, nisi Antichristus. Sicut enim Jacob Christum et Ecclesiam significat, cujus caput iste est, ita Esau Antichristum et Judæos carnaliter viventes designat, qui ipsius membra sunt. 33 Hic autem cum venerit, cum de venatione redderit, omnes legis cæremonias et sacrificia restaurabit. Sed priusquam hic veniat, audiamus qualiter Judæorum, quamvis errantium, sed tamen legem prophetasque cantantium, benedicitur; id est veraciter dicitur, et alius benedici putatur, qui ab eis errantibus expectatur. » Aug. De Civit. Dei lib. XVI, c. 38.

(157) Idem cod. Laur. et Casinen.

(158) Is. XLVI, 8. Vulgata habet: *Redite, prævaricatores, ad cor*.

(159) Uterque codex editionem emendat.

(160) « Christus Dominus noster etiam ex ore

Isaac benedicat Jacob. « Ecce, inquit, odor filii mei, » sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. » Hoc autem, et ipse Dominus ait: « Ego flos campi, et liliū convallium (*Cant. ii, 1*). » Falis est igitur odor Christi, qualis odor campi, liliorum, et rosarum, et aliorum odoramentorum repleti. Per quæ virtutes intelligimus, et sancti Spiritus gratias, quibus ipse unctus est pro participibus suis. Unde et subditur: « Det tibi Deus de rore cælis. » Quid est enim ros cæli, nisi spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis spiritus scientiæ et pietatis, et spiritus timoris Domini? (*Isa. xi, 2*). Tali enim rore abundat Christus (160*). Terræ vero pinguedine, quæque meliora, quæ terra, id est Ecclesia, possidet, intelliguntur. Unde consequenter adjungitur: « Frumenti et vini et olei abundantiam. » Per hæc enim, quibus homines nutriuntur et vivunt, fidem, spem et charitatem, sive apostolos et doctores, qui nos spiritualibus nutriunt alimentis, intelligimus. De fide enim dicitur quod: « Impossibile, est sine fide placere Deo (*Hebr. xi, 6*). » De charitate autem: « Deus charitas est (*II Joan. iv, 16*), qua Christus dilexit nos, et lavit a peccatis nostris in sanguine suo (*Apoc. i, 5*). » De spe vero: « Quia spe salvi facti sumus (*Rom. ix, 34*). » Quod autem populi ei serviant, et tribus eum adorent, et quod ipse sit dominus fratrum suorum, et filii matris ejus, id est Ecclesiæ vel Synagogæ ante eum incurventur, tam manifestum est, ut expositione non indigeat. Ipse enim ait: « Vivo ego, dicit Dominus, quia mihi curvabitur omne genu, et confitebitur omnis lingua (*Is. xlv, 23*). » Et Apostolus: « Propter quod et Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Domini omne genu flectatur cælestium, terrestrium et infernorum (*Philip. ii, 10*). » Hæc autem dum agerentur, venit Esau. Venturus est enim in fine sæculi cum magna multitudine Judæorum. Non solum enim venit, quia nondum Synagoga a Christi benedictione cessavit; benedicit enim ei et manifeste per bonos, benedicit et in Scripturis sanctis per non bonos. Veniet igitur cibos afferens, sacrificia immolans. Hæc autem sacrificia non recipiet Isaac: isti cibi non placebunt patriarchis et prophetis. Jam enim suscepit Isaac cibos Jacob, jam sanctorum Synagoga saturata est de sacrificiis Christi. Sed quia scriptum est: « In diebus illis salvabitur Juda, et Israel habitabit confidenter (*Jer. xxxiii, 16*). » Et, « cum plenitudo gentium venerit, tunc Israel salvus fiet (*Rom. xi, 25*); » et: « Si fuerit numerus filiorum Israel, sicut arena maris, reliquiæ convertentur ad Dominum (*Rom. ix, 27*). » Quia, inquam, hoc scriptum est, necessario credere debemus quia non ex toto privabitur Esau, id est populus Judaicus, benedictione patris; sed quicunque convertentur ad Dominum, suscipient bene-

dictionem Synagogæ, id est patriarcharum et prophetarum. A Christi ergo nativitate usque ad id tempus, Esau errans in venatione, maximoque labore cibum quaerens, tunc convertetur, tunc gemens, plorans et poenitens ædificabit meribitur: « In pinguedine terræ et in rore cæli desuper erit benedictio tua. » Hoc autem superius expositum est. Et quia poenitit, eandem cum fratre benedictionem suscipiet. Quod autem sequitur: « Vives gladio, » secundum litteram, ad Esau pertinet, quia venator exstitit. « Et fratri tuo servies. » Quoniam in circuitu Israeliticus populus dominatus est. « Tempusque veniet, cum excuties et solves jugum ejus de cervicibus tuis (161). » Hoc totum juxta litteram completum est, multumque Judæis nocuit, quod jugum fratris excusserint de cervicibus suis. Jugum enim ejus suave est, et onus ejus leve (*Matth. xi, 36*). Hoc autem sciendum est quod non omnia quæ historia narrat allegorice exponenda sunt; alioquin historia non esset.

CAPUT XXVIII.

« Olerat ergo Esau Jacob, et cogitabat occidere eum. Nuntiata sunt autem hæc Rebeccæ. » Sol a quo nuntiata sunt, nisi ab eo, qui solus novitas cogitationes hominum, et nunquam deserit aperantes in se? Ex præcepto igitur patris et matris profectus est Jacob in Mesopotamiam ad Laban avunculum suum. « Cumque venisset in quemdam locum, et vellet ibi requiescere, tulit unum lapidem, et superponens capiti suo, dormivit in eodem loco. Viditque in somnis scalam, stantem super terram, cuius cacumen cælos tangebatur, et angelos ascendentes, et descendentes per eam, et Dominum in summitate scalam, dicentem sibi: Ego sum Dominus Deus Abraham patris tui, et Deus Isaac; terram, in qua dormis, tibi dabo, et semini tuo eam. Quicunque evigilasset Jacob de somno, ait: Vere Dominus est in loco isto. Quam terribilis, inquit, est locus iste! non est hic aliud, nisi domus Dei, et porta cæli. Surgens ergo mane, tulit lapidem, quem supposuerat capiti suo, et erexit in titulum, fundens oleum desuper; » vovens se decimas ex omnibus esse daturum, si Dominus eum custodiret, et vitæ necessaria ei tribueret. Dicamus ergo quid lapis, quid scala, et quid angeli significant. Lapis ille, super quem Jacob dormivit, Christus 34 est, qui pluribus in locis pluribus vocatur. Super ejus pectus quoque Jo. Evangelista recumbens, non minora, quam Jacob, videre meruit. Super hoc igitur lapide dormiant (« beati » enim « mortui, qui in Domino moriuntur *Joan. xiv, 13* »), quicumque cælestia videre desiderant. Scala vero, quæ cælum tangebatur, virtutum et honorum operum concatenatio intelligitur. (162) Sicut enim per scalam quibusdam gradibus ad altiora conscenditur, ita de virtute in vir-

(160*) Emendatur editio hoc in loco depravata.

(161) Idem cod. Laurent. corrigit, et supplet elisionem. Cod. vero Casinensis ita habet. *Tempusque veniet, cum excutias, et solvas jugum de cervicibus*

tuis. Hoc totum juxta litteram completum est, multumque Judæis nocet, quod jugum fratris excusserint de cervicibus suis.

(162) Vid. Aug. De civit. Dei, lib. xvi, c. 38.

tutem profectibus, et videbitur Deus deorum in Sion (*Psal. lxxxiii, 8*). » Angeli vero, qui per hanc scalam ascendebant et descendebant, sanctos viros significabant, qui virtutum gradibus et bonis operibus ad caelestia regna ascendunt; sic enim iur ad astra. Quid est autem quod angeli non solum ascendere, sed descendere quoque videntur, nisi quia sancti viri in hac vita sine peccato esse non possunt? « Si enim dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est (*I Joam. 1, 8*). » Quoties igitur sancti peccant, per hanc scalam descendunt. Bene autem huic scale innixus, sive obfirmatus Dominus stare videtur, ut nos quoque doceat quod semper virtutum baculo inniti debeamus. Hic enim non est baculus arundineus, et qui facile frangatur; qui innixus fuerit, secure stare poterit. Evigilans autem a somno Jacob ait: « Vere Dominus est in loco isto, » in quo eum et loquentem audivi, et super dormiens quievi, et ego nesciebam; ideoque, si quid peccavi, non exhibens huic lapidi dignam reverentiam, ignoranter feci. « Quam terribilis est locus iste, » in quo Deus habitare dignatur; « non est hic aliud, nisi domus Dei, et porta caeli: » in quo et angeli habitant, et sanctorum scala conspicitur. « Exiit igitur lapidem in titulum, » venerans illum in lapide, qui per illum lapidem significabatur, quem quia Deus oleo laetitiae unxerat praecipuis suis, ipse quoque super eum oleum fudit. Deinde ait: « Et lapis iste, quem exiit in titulum, vocabitur domus Dei. » Ille etenim lapis Christi carnem significabat, in quo omnis plenitudo divinitatis habitabat corporaliter, de qua scriptum est: « Sapientia aedificavit sibi domum (163) (*Prov. ix, 1*). » Sapientia Verbi aedificavit sibi domum, carnem videlicet, quam assumpsit; quia « Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (*Joan. 1, 14*). » Et « excidit columnas septem; » id est septem Spiritus sancti gratias, quae semper hanc domum sustinerent. Nondum autem de decima lex scripta erat, et jam se Jacob decimas daturum esse promittit. Hoc enim et Abraham fecisse legitur. Mirum enim per hoc significare volebat, ut quia decimus est homo (novem enim sunt ordines angelorum), illuc quasi pro pignore sui decimas mitterent, ubi se quasi decimas venturos esse sperarent.

CAPUT XXIX.

Profectus inde Jacob venit ad quemdam puteum, juxta quem tres greges ovium accubabant. Ibi, quia cognoverat Rachel cum grege esse venturam, eam praesolatus est, et adequato grege, osculatus est eam. Deinde venit ad Laban, servivitque ei pro Rachel septem annis, septemque aliis pro Lia. Dicendum est ergo, quid Jacob, quid Laban, et filiae ejus significant. Jacob autem multis de causis Christum significat, praesertim haec in loco, quia pastor

existit. Laban vero, qui *candidus* interpretatur, mundum designat, quorum nomina satis sibi convenire videntur. Quis enim mundi hujus candorem et pulchritudinem non miretur? Lia vero, quia *lippis* erat oculis, et *laboriosa* interpretatur, Synagogam, sive activam vitam demonstrat. At vero Rachel, quae decoram faciem habebat et interpretatur *ovis*, Ecclesiam, sive contemplativam vitam ostendit. Sequamur igitur ordinem. Venit Jacob ad puteum. Puteus iste Novi Veterisque Testamenti scientia mihi esse videtur. Tres vero greges ovium, Judaei sunt, Samaritani et haeretici: hi enim tres de hoc puteo bibunt. Bene autem puteus iste magno lapide clauditur; illo scilicet, de quo scriptum est: « Qui claudit, et nemo aperit, qui aperit, et nemo claudit (*Apoc. iii, 7*). » — « Ipse est leo de tribu Juda, qui aperuit librum, et solvit septem signacula ejus (*Apoc. v, 5*). » Stabat igitur Jacob juxta puteum, et stabant greges ovium; sed quia nondum venerat Rachel, adhuc puteus clausus erat. Tandem enim clausus est puteus, quando Christus loqui non incipit. Venit Rachel, aperitur puteus, adquantur oves, baptizantur fideles, loquitur, et praedicat Christus. Hoc est enim, quod ait: « Et osculatus est eam. » De hoc enim osculo dicitur: « Osculetur me osculo oris sui (*Cantic. 1, 4*). » Quod autem Rachel nuntiavit Laban patri suo de adventu Jacob, hoc datur intelligere, quod S. Ecclesia Christi adventum huic mundo praedicavit. Qua annuntiante, occurrit Laban; quia praedicante Ecclesia totus mundus ad Christum convertitur. Septem autem annis servivit Jacob pro Lia, septemque pro Rachel, quia per se, sive per servos suos tota hac ultima aetate, quae in septem diebus volvitur, pro jungendis sibi animabus fidelium Christus Dominus noster huic mundo servit; « Non enim venit ministrari, sed ministrare (*Matth. xx, 28*). » Quid est autem quod pro Rachel subintroducta Lia, nisi quia prior est activa vita, quam contemplativa? Praedicare namque, baptizare, eleemosynas dare ad activam vitam pertinent, quae nisi praecedant, nemo erit, qui in Dei contemplatione delectetur. Quis enim contemplabitur, quod nescit? Sequitur:

35 « Videns autem Dominus quod Jacob desperet Liam, aperuit vulvam ejus, sorore sterile permanente. » Sterilis namque a principio erat Ecclesia, cum jam Synagoga innumerabiles filios peperisset. Activa semper Deo filios parit; contemplativa vero sibi soli proficit. Et illa quidem lippis est oculis; haec vero decora facie, sed sterilis. Haec, omnibus praetermissis, solum Deum videre desiderat; illa sic ad Deum caligantes mentis oculos dirigit, ut hujus vitae necessaria non amittat.

CAPUT XXX.

Sed quid est, quod haec sanctae mulieres, nimio desiderio filiorum non solum per se, verum etiam

(163) Id. cod. Laurent.

per ancillas filios pariunt, (164) nisi quod S. Ecclesia, non solum per justos et catholicos, verum etiam per peccatores et hæreticos, et baptizat, et filios generat? Non tamen hi ancillarum filii dicuntur; quoniam quicumque baptizet, sola tamen mater Ecclesia est. Sequitur autem, quod Ruben egressus in agrum invenit mandragoras, quas dedit Lia matri suæ; pro quibus Rachel concessit sorori, ut ea nocte Jacob dormiret cum ea. Dicuntur autem mandragoræ hanc habere naturam, ut somnum provocent, et hominis imitentur imaginem, et sterili præsentent fecunditatem. Per quod datur intelligi quod sancti viri, et solius Dei amplexibus inhærentes, aliquando quasi gravi somno gravati, eos, quibus Deum contemplantur, oculos claudunt, et cæterorum hominum imitantes imaginem, nolentes huic vitæ penitus inutiles esse et infecundi, terrenarum rerum dispositionem et procuracionem in se suscipiunt. Hoc autem et Apostolus faciebat, qui, quasi Rachel, raptus ad tertium cælum, mox quasi Lia ad maritales descendens concubitus, ait: « Vir uxori debitum reddat, similiter et uxor viro. Vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier; et mulier non habet potestatem sui corporis, sed vir (1 Cor. vii, 3). » Et quoniam exemplo activæ vitæ agit hoc contemplativa, non immerito dicitur, quod Rachel has mandragoras emerit a sorore. Quia vero non nisi una nocte ei maritum concessit, non diutius ab ejus contemplatione se extraneam fore significavit. Aliter autem cum Lia, aliter vero cum Rachel habitat Jacob; cum illa carnaliter, cum hac spiritualiter. Ex qua filios generat, huic se visibilem præbet. Suscipiens igitur mandragoras Rachel, id est terrenarum rerum ad tempus curam gerens, concepit, et peperit filium. « Latere igitur, sterilis, quæ non parit; erumpe, et clama, quæ non parturit: quia multi filii desertæ, magis quam ejus quæ habet virum (Galat. iv, 27). »

Sequitur autem de eo quod Jacob postulavit a Laban, ut quicquid in ovibus, et capris rufum fuerit et maculosum et varium, sibi pro mercede daretur. Hoc autem cum Laban concessisset, vidissetque in somnis Jacob omnes mares varios et maculosos super feminas ascendisse, tulit virgas populeas, et amygdalinas, et ex platanis, quas ex parte decorticavit, et ex parte cum corticibus reliquit, posuitque eas in canalibus, ubi effundebatur aqua, ut, dum venissent greges ad bibendum, in earum conspectu conciperent. Dicunt enim philosophi quod in conceptu exteriorem visum natura sequatur, et quod visus contemplatur exterius, hoc

(164) Notandum cum August. quod, « ex eo tempore quoniam multiplicandæ posteritatis causa, plures uxores lex nulla prohibebat, accepit Jacob etiam illam, cui uni futuri conjugii fidem fecerat. » De civit. Dei lib. xvi, c. 38.

(165) Philosophi ex recentioribus plures existimant commotam matrum phantasiam esse non posse causam cur maculæ, aut alia signa fetibus appareant; id vero censent potissimum post Blondellum

A natura operatur interius. (165) Unde in conceptu equarum sive canum, quidam eis ante oculos mares optimi generis ponere solent. Narrant enim quamdam muherem Æthyopem peperisse, quoniam eo tempore quo concipiebat, ejus figuram in pariete depictam conspexerit; quod quidem ex his, quæ jam modo narrantur, satis verisimile esse videtur. Sed quid per canales, quibus aqua effundebatur, nisi Ecclesiæ doctores intelliguntur, ex quorum ore, quasi ex quibusdam canalibus, sapientiæ et scientiæ fluente decurrunt? Quid vero per virgas, nisi sermones prolixi, longæque sententiæ Scripturarum, quæ quidem ex ea parte decorticatæ sunt, secundum quam spiritualiter intelliguntur? Ex ea parte vero quæ cum corticibus relinquuntur, illæ Scripturæ sunt quæ juxta litteram et solam superficiem exponuntur; quia quæ semper crescunt et nunquam deficiunt, merito virides fuisse perhibentur: quarum aliæ quidem his, qui vitiorum æstu ardent, refrigerii et suavitatis umbram præbent, secundum populi platanique naturam: aliæ vero dulcedinem et delectabilem saporem præstant ad amygdake similitudinem. In istorum igitur conspectu et intelligentia, oves S. Ecclesiæ, quas pastor bonus nutrit, verbi Dei semen concipientes, multarum varietatum filios pariunt. De quibus scriptum est: « Omnis gloria ejus filiæ regis ab intus, in fimbriis aureis circumamicta varietatibus (Psal. xlii, 14). » Non enim unius coloris Ecclesiæ filii sunt, sed pro diversitate virtutum, quasi quædam gemmæ diversi coloris in eis refulgent. Hoc autem Jacob ex eo tempore prævidebat, 36 quando mares in somnis super feminas, non nisi varios ascendisse videbat. Hanc autem varietatem, non solum doctores Ecclesiæque magistri, verum etiam ipsæ plebes habere probantur.

CAPUT XXXI.

Dehinc autem narratur quod Jacob fugiens Laban, cum uxoribus et liberis omnique substantia quam possederat, reverteretur in terram nativitatis suæ; quem Laban septem diebus persecutus, comprehendit in monte Galaad. Admonitus autem a Domino, ne contra Jacob quiddam asperum loqueretur, facto fœdere cum eo, reversus est in locum suum. Jacob vero abiit itinera quo cœperat. Diximus enim, quod Laban hunc mundum significet. Merito igitur Jacob cum uxoribus et filiis omnique substantia fugiens Laban, revertitur in terram patrum suorum, quatenus nobis daret exemplum, ut non diligamus mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Fugiamus ergo mundi servitatem cum omnibus

philosophum Anglum, qui hac de re metaphysicam physicamque dissertationem conscripsit. Rationibus quidem anatomicis uti videtur Blondellus ad rem probandum validissimis; sed quam multa latent adhuc incomperta quoad ipsas physicas hominum actiones hominumque affectus! Scriptura sacra hoc in loco aperte omnino non tribuit effectum illum commotæ genitorum phantasie, sed naturalis loquendi ratio videtur illud suadere.

amicis, et propinquis, quos vel exemplo, vel ad-
 moneione salvare valemus. Revertamur in terram pa-
 trum nostrorum, in terram lacte, et melle manan-
 tem, in terram, quam habitat Abraham, Isaac, et
 Jacob, nostramque substantiam bene disponentes
 nobiscum feramus, ut Deo serviat, et non mundo.
 Non timeamus Laban, id est non timeamus hunc
 mundum, qui septem diebus, id est omni tempore,
 nos persequitur, ut suæ nos subiciat servituti.
 Deus enim non patietur nos tentari supra id quod pos-
 sumus (*I Cor. x, 13*); ponamus fœdus cum Laban,
 ponamus fœdus cum mundi deliciis et voluptatibus,
 ut neque ipsæ ad nos, neque nos ad ipsas reverta-
 mur. Hujus autem fœderis testis sit Galaad. Inter-
 pretatur autem Galaad *acervus testimonii*, per quem
 Scripturas sacras intelligimus, in quibus sanctorum
 testimonia sunt coacervata. Hæc autem separant
 nos a mundo; hæc sunt, quæ separant nos ab hujus
 sæculi vanitatibus. Beatus igitur ille, qui stat juxta
 Galaad, qui sanctorum credit testimoniis, et in lege
 Domini meditatur die ac nocte.

CAPUT XXXII.

Ivit igitur Jacob itinere quo cœperat; fueruntque
 ei obviam angeli Dei, quos cum vidisset, ait: «Castra
 Dei sunt hæc:» misitque nuntios ad Esau, ut inve-
 niret gratiam apud eum. Insuper et munera ei
 obtulit, ut, si non precibus, saltem muneribus pla-
 cæretur. Cumque omnibus ante missis, solus in
 castris remaneret: «Ecce vir luctabatur cum eo
 usque mane, qui cum eum superare non posset,
 tetigit nervum femoris ejus, et statim emarcuit.
 Dixitque ad eum: Dimitte me, aurora est. Re-
 spondit: Non dimittam, nisi benedixeris mihi. Ait
 ergo: Quod nomen est tibi? Respondit: Jacob.
 At ille: Nequaquam Jacob appellabitur nomen
 tuum, sed Israel: quoniam si contra Deum fortis
 fuisti, quanto magis contra homines prævalebis?
 Interrogavit eum Jacob: Dic mihi, quo appellaris
 nomine. Respondit: Cur quæris nomen meum?
 (166) Et benedixit eum in eodem loco. Vocavitque
 Jacob nomen loci illius Phaniel, dicens: Vidi
 Dominum facie ad faciem, et salva facta est ani-
 ma mea: ortusque est ei statim sol, postquam
 transgressus est Phaniel. Ipse vero claudicabat
 pede.» Quam ob causam non comedunt filii
 Israel nervum, qui emarcuit in femore Jacob. Merito
 autem Jacob, postquam separatus est a Laban, obviam
 angelos habuit: quoniam qui mundum relin-
 quunt, mox in Dei militia computantur, et qui castra
 fugiunt sæculi, videre et habitare merentur castra
 Dei. Nemo autem a mundi principibus virisque
 secularibus pacem quærere dedignetur; cum Jacob
 vir sanctus, et cui se auxilium præstiturum Deus
 promiserat, tam suppliciter et precibus et præmiis
 Esau placare contendat. «Superbis enim Deus re-
 sistit; humilibus autem dat gratiam (*Jacob. iv, 6*).»
 Quid autem hoc in loco significat Jacob nisi Judæo-
 rum populum, qui ab eo originem ducit? Quid vero

A angelus nisi Christum designat? De quo scriptum
 est: «Et statim veniet ad templum sanctum suum
 dominator Dominus, quem vos quæritis, et angelus
 testamenti, quem vos vultis (*Malach. iii, 1*).» Si
 enim luctamen angeli cum Jacob tantum ad litteram
 intelligere velimus, nonne ridiculum esse videtur?
 Quid enim utilitatis fuit cum Jacob angelum pu-
 gnasse? præsertim cum dicatur quod eum superare
 non posset. Quis hoc credat? Quid est denique quod
 claudicare eum facit et benedicit? Angelus igitur
 iste Christus est; ideoque modo vir, modo angelus
 appellatur. Qui carnem suscipiens, et in mundum
 veniens usque mane cum Jacob luctatus est; quo-
 niam usque ad horam resurrectionis, quæ primo
 mane facta est, eum Judæi persequi non cessarunt.

B Luctabatur autem Christus cum Judæis, quoniam
 admonendo, agendo, increpando, eos sapissime ad
 iracundiam provocabat. Luctabantur Judæi cum
 Christo, insidiando, accusando, irridendo, multis-
 que modis persequendo. Qui cum eos superare non
 posset (non potuit quidem, quia noluit, «oblatus
 est enim, quia ipse voluit [*Isa. lvi, 7*];») noluit au-
 tem per carnem vincere, quia carnem redimere
 venerat) tetigit nervum femoris ejus, et statim
 emarcuit. Sic igitur Christus et ex parte benedixit
 Jacob, et ex parte non benedixit. **37** Benedixit
 pedem rectum, non benedixit pedem claudum. Be-
 nedixit Apostolos, cæterosque credentes, non be-
 nedixit crucifigentes et persequentes. Secundum igitur
 hanc partem benedicuntur Judæi, secundum autem
 illam claudicant. Unde et dicitur: «Filii alieni
 mentiti sunt mihi, filii alieni inveterati sunt et
 claudicaverunt a semitis suis (*Psal. xvii, 46*).»
 Usque hodie namque uno pede claudicant Judæi,
 Vetus et non Novum Testamentum suscipientes (167).
 Ergo quia in duo dividitur Jacob, id est credentes
 et non credentes, altera ejus pars luctatur cum
 Christo, illa videlicet quæ claudicat; altera ejus
 benedictionem petit a Christo. Et illa quidem pars,
 quæ superbe luctabatur, emarcuit; hæc autem,
 quia pie eum detinere nitentur, benedicitur. Non
 enim vi, sed amore detinetur Christus. Cur enim
 non totus, sed ex parte percutitur Jacob, nisi quia
 non totus Judaicus populus, sed ex parte ei contra-
 rius fuit? Unde Apostolus: «Cæcitas ex parte con-
 tigit in Israel (*Rom. xi, 15*).» Quare autem dicit:
 «Dimitte me, aurora est?» bonis utique dicit, qui
 post auroram, post resurrectionem per dies qua-
 draginta eum tenere in hoc mundo meruerunt. Unde
 ipse quasi teneretur, dicebat: «Expedit vobis, ut
 ego vadam: nisi ego abiero, Paraclitus non veniet
 ad vos (*Joan. xvi, 7*).» Neque enim prius eum di-
 mittunt, nisi benedicat. Sic enim evangelista ait:
 «Et elevatis manibus benedixit eis. Et factum est,
 dum benediceret illis, recessit ab eis, et ferebatur
 in cælum (*Luc. xxiv, 50*).» Sola ergo pars bonorum
 eum tenuit; sola benedicitur, sola, mutato nomine,
 vocatur Israel. Interpretatur enim Israel *vir videns*

(166) Cod Casin. addit, *quod est admirabile?*

(167) Eandem interpretationem, sed compendiosius offert August. lib. cit. De Civit. Dei, cap. 39.

Deum. Soli igitur huic parti dicitur: « Quoniam si A
contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra ho-
mines prævalebis? » In hoc enim contra Deum fortis
fuit, qui tandiu eum tenuit, donec ei benediceret.
Sic et Moyses eum tenebat, cum Dominus ait:
« Dimitte me, ut destruam populum hunc, et fa-
ciam te in gentem magnam. » Nisi enim teneretur,
non dixisset, dimitte me. Prævaluerunt autem sancti
contra hostes, quoniam sancti per fidem vicerunt
regna (*Heb. 11, 33*). Dixitque Jacob: « Vidi Dominum
facie ad faciem, et salva facta est anima mea. »
Vidit enim Jacob Dominum, non in propria sub-
stantia sua, qui quidem invisibilis est, sed per an-
gelum, qui ei loquebatur. Viderant et apostoli
Christum, prius quidem secundum humanitatem;
postea vero contemplatione spiritualis intelligenti- B

CAPUT XXXIII.

Audiens autem Jacob quod Esau veniret ei ob-
viam, divisit pueros suos et uxores, dicens: Si
percusserit Esau unam turmam, salvabitur altera.
Gregibus præmissis, posuit ancillas et liberos earum
in principio, Liam vero cum suis secundo loco;
Rachel autem et Joseph novissimos. Hoc autem
facto Ecclesiæ persecutiones et martyrum pugnæ
significabat Jacob. Prius enim substantia et pos-
sessionibus privabantur sancti, ut et Apostolus
quosdam laudans, ait: « nam et rapinam honorum
vestrorum cum gaudio suscepistis (*Hebr. x, 34*). »
Cumque sic tyranni superare non possent, domos
ejus et familias auferebant, sed cum neque sic sancti
vincerentur, tormenta eorum corporibus, quæ per
Liam intelliguntur, adhibebant; sic enim ad Ra-
chel, id est animam se pertingere posse sperabant.
Sed quia Dominus dixerat: « Nolite timere eos qui
occidunt corpus, quoniam animam non possunt
occidere (*Matth. x, 18*), » cæteris omnibus relictis,
solam animam defendere nitentur. Id ipsum et
Job significavit, qui prius omnem substantiam,
deinde filios et filias perdidit, postmodum vero
toto corpore gravissime flagellatus, solam animam
custodire studuit, de qua Dominus dixerat ad Sa-
tan: « Verumptamen animam illius conserva (*Job 11*). »
Hinc enim per Psalmistam dicitur: « Dominus cus-
todiat te ab omni malo; » et statim determinans,
ait: « Custodiat animam tuam Dominus (*Ps. cxx,
10*). » Negligitur ergo Lia propter Rachel; negli-
guntur ancillæ et filię earum propter Liam, negli-
guntur greges, cunctaque substantia propter an-
cillas; quoniam et caro negligenda est propter ani-
mam, totaque familia negligenda est propter car-
nem, omnique possessioni privata familia præponi
debet.

CAPUT XXXIV.

Postquam autem Esau, viso Jacob, reversus est
in Seyr, et Jacob veniens habitavit juxta urbem
Salem, egressa est Dina filia Liæ, ut videret mulieres
regionis illius. Quam Sichem filius Emor princeps
illius terræ rapuit, et dormivit cum ea. Unde Si-

meon et Levi, fratres Dinæ, vehementer indignati,
opportuno tempore considerato, ingressi sunt ur-
bem, cunctisque interemptis, sororem suam eripue-
runt. Quid enim per Dinam, nisi simplices quosque
et carnales intelligimus, qui ad matris similitudi-
nem lippitudinem in oculis habentes facillime decipi
possunt? Quid vero per Sichem, qui interpretatur
humerus, nisi hæretici intelliguntur, qui quasi viri
fortes, quoscumque decipere possunt, in suam
gregem ferre conantur? Bene autem Sichem filius
Emor esse dicitur; Emor enim asinus interpretatur:
hic igitur humerus et hic asinus multos ferunt in
perditionem æternam. Hæretici igitur, quia asini
filii sunt, sanum et rationabilem intellectum habere
non possunt. Egreditur autem Dina ad videndas
mulieres regionis illius, quoniam simplices viri ab
Ecclesia separantur, quos hæreticorum et philose-
phorum dogmata audire **38** delectat. Mox igitur
capiuntur et decipiuntur, et in hæreticorum gregem
transferuntur; unde fit ut anima Deo desponsata
scortum diaboli esse incipiat. Sed mira hæreticorum
astutia! non sufficit eis unam animam rapuisse;
quinimo in totam Ecclesiam animum intendunt:
circumciduntur igitur, et sanctorum religionem se
habere velle simulant, ut, inter sanctos conversan-
tes, facile eos decipere valeant; hoc est enim quod
dicit Sichem et Emor. Si circumcidamus masculos
nostros, ritum gentis imitantes, et substantia eorum,
et pecora, et cuncta quæ habent nostra erunt. Non
ergo religionis causa circumciduntur, sed ut domum
et universa quæ possident sibi subjiciant. Sed quid
faciunt Simeon et Levi? Quid faciunt sacerdotes et
levitæ? Quid faciunt episcopi Ecclesiæque doctores?
Accipiunt gladium spiritus, quod est verbum Dei,
conveniunt in usum, invadunt conventicula hæreti-
corum, deteguntur hæreses, patefiunt simulationes,
a maximo usque ad minimum aut rapiunt, aut
occidunt: occidunt autem, quoniam, eos anathemate
percutientes, æterna morte condemnant; eos vero
rapiunt, quos ab hæretica pravitate ad fidem Christi
convertere valent. Sic igitur eripiunt Dinam et
simplices animas Ecclesiæ conciliant. Hæc autem
vindicta ex hoc Deo placuisse probatur, quia terror
Domini omnes per circuitum civitates invasit, neque
D sunt ausi persequi recedentes. Quod autem Jacob
displicuisse dicitur, ad historiam magis pertinere
videtur.

CAPUT XXXV.

Post hæc autem præcepit Dominus Jacob ut as-
cenderet Bethel et habitaret ibi. Jacob vero jussit
domui suæ ut abjicerent deos alienos, et munda-
rentur, et vestimenta mutarent. Dederunt ergo ei
deos quos habebant, et inaures quæ erant in auribus
eorum. At ille infodit ea subter terebinthum, quæ
est post urbem Sichem. Bethel enim interpretatur
domus Dei. Merito ergo illuc ascendunt qui hæretici
interea erant, priusquam ascenderant; deos alienos
abjiciunt, quia nemo habitat in domo Domini; qui
diis serviat alienis. Mundantur præterea, et vesti-

menta mutant, ut, anima et corpore baptizati, Christum induere mereantur. Jacob autem et deos, et inaures terræ infodit, ut velut mortui intelligantur et ad homines decipiendos ulterius non appareant. Sed quare inaures cum eis infodiuntur, nisi ut nemo ulterius in eorum memoria aures hominum sollicitare præsumat? Sunt enim inaures aurium ornamenta, pro quibus auditus intelligitur. Aures enim, quæ non audiunt, ornatae non sunt. Sic igitur Jacob domesticorum suorum aures circumcidens, ad eorum laudes audiendas, surdos, et sine auditu esse voluit. Unde scriptum est: « Perit memoria eorum cum sonitu (*Psal. ix, 8*). » Si enim non sit qui audivit, et sonitus, et prædicatio, et memoria perit. Venit ergo in Bethel, et ædificato ibi altare, vocavit nomen loci illius domus Dei. « Eodem tempore mortua est Debora nutrix Rebeccæ, et sepulta est ad radices Bethel subter quercum, vocatumque est nomen loci illius, Quercus fletus. » Eodem, inquit, tempore, quo Jacob ascendit de Bethel, mortua est Debora nutrix Rebeccæ, quoniam eo tempore mortua est Synagoga, quo Christus domum Domini, id est Ecclesiam ædificare et inhabitare cœpit. Debora enim interpretatur *apis*. De hac enim Dominus, ait: « Circumdederunt me sicut apes (*Psal. cxvii, 12*). » Fuit vero Debora nutrix Rebeccæ, quoniam Ecclesiam parvulam et lactantem Synagoga nutrit. Ipsa enim et legem et prophetas nos docuit, et quidquid habemus Veteris Testamenti, ab ipsa suscepimus. Locus autem in quo Debora, id est Synagoga, sepulta est, vocatur Quercus fletus, quia in tenebris exterioribus posita Synagoga, umbra ejus, et refrigerium, fletus est et stridor dentium. Cum enim a calore nimio mali transeant ad aquas nivium, molius erat eis semper sub sole esse, quam sub illius quercus umbram succedere, quæ eos nimio frigore et flere et stridere cogeret.

« Egressus autem inde Jacob venit in terram quæ dicitur Ephratam, in qua cum parturiret Rachel, periclitari cœpit ob partus difficultatem. Vocavit igitur nomen filii sui Belom, id est filius doloris mei: « pater vero vocavit eum Benjamin, id est filius dexteræ. » Pulchre autem eo in loco peperit Rachel, in quo S. Ecclesia sumpsit initium, de qua scriptum est: « Audivimus eam in Ephrata (*Psal. cxxxi, 6*). » Ephrata enim est ipsa Bethlehem, in qua Christus dominus noster secundum carnem natus est. Pariens autem filium moritur Rachel, quoniam S. Ecclesia moriendo parit. Pariendo namque decollatus est Paulus: pariendo crucifixus est Petrus. Quomodo enim moriendo non pariebat, qui in cruce positus prædicando filios generabat? Nullo enim tempore sancti martyres plures filios genuerunt Domino, quam eo tempore, quo patiebantur. Inde in Evangelio Dominus, ait: « Mulier cum parit, tristitiam habet (*Joan. xvi, 21*). » Vocat autem filium suum Belom, id est filius doloris mei, quia in dolore, id est morte, et in angustiis eum peperit, Pater vero vocavit eum Benjamin, id est filius dexteræ. Si enim Christus

A dextera vocatur, Jacob autem significat Christum, ergo filii Christi, filii sunt dexteræ. Inde autem et de Benjamin dicitur, quia utebatur utraque manu pro dextera. In morte autem Rachel non fuit fletus, quoniam S. Ecclesia non ad mœrorem, sed ad gaudium moriendo tendit. Fletur autem, **39** et flet Debora anus decrepita et despicienda, de qua per Jeremiam dicitur: « Plorans ploravit in nocte, et lacrymæ ejus in maxillis ejus, non est qui consoletur eam ex omnibus charis suis (*Thren. 1, 2*). »

CAPUT XXXVI.

Hinc autem sequitur: quia completis centum octoginta annis, mortuus est Isaac, quem filii ejus Esau, et Jacob sepelierunt in spelunca duplici. Inde narrantur filii Esau, et duces eorum; similiter filii Seyr et duces eorum. Quod autem dicitur: iste est Onan, qui invenit aquas calidas in solitudine, cum pasceret asinos Sebeon patris sui, sic accipiendum est ac si diceret: Iste Onan sua arte suoque ingenio reperit, ut ex asino simul et equa mulus nasceretur; sive etiam ad litteram: invenit aquas, quæ difficile in solitudine reperiuntur.

CAPUT XXXVII.

« Joseph cum sedecim esset annorum, pascibat greges cum fratribus suis adhuc puer: accusavitque fratres suos apud patrem crimine pessimo. « Israel autem diligebat Joseph, fecitque ei tunicam polymitam bene ornata. » Vidit autem in somnis se ligare manipulos cum fratribus in agro; surgens autem, et stans manipulus ejus, a fratrum manipulis adorabatur. Quod cum fratribus retulisset, responderunt ei: « Nunquid rex noster eris et subjeciemur ditioni tuæ? » Aliud quoque vidit somnium, quod narrans fratribus, ait: « Vidi per somnium quasi solem, et lunam, et stellas undecim adorare me. » Quod pater audiens, et intelligens, ait: « Nunquid ego, et mater tua, et fratres tui adorabimus te super terram? » Invidebant ergo ei fratres ejus. Joseph enim, qui *accrescens* interpretatur, Christum significat, cujus regnum, et imperium tantum crevit, ut mundum impleat universum, de quo Joannes ait: « Me oportet minui, illum autem crescere (*Joan. iii, 30*). » Hic autem cum adhuc puer esset, sedens in medio seniorum audiebat, illos et interrogabat, omnesque in ejus responsis et doctrina mirabantur (*Luc. ii, 46*). Sic igitur et noster Joseph adhuc puer, et gregem pascibat. Quod autem dicitur quia Joseph accusavit fratres suos apud patrem crimine pessimo, plurale pro singulari posuit; non enim omnes fratres, sed solum Ruben accusaverat, qui cum Bals concubina patris sui concubuerat. Sed nunquid Christus aliquando accusatus est? Apostolus enim dicit: « Quis accusabit adversus electos Dei? Christus, qui justificat. Quis est qui condemnet? Christus Jesus, qui mortuus est, imo qui et resurrexit, qui etiam interpellat pro nobis (*Rom. viii, 34*). » Si ergo constat Christum apud Patrem interpellare pro nobis, non dubium est

etiam ipsum accusare et damnare malos. Fecit autem pater huic filio suo dilecto tunicam polymitam, per quam, carnem, qua divinitas induta est, intelligimus. Ejus autem manipulum optimo grano plenum, et quò totus mundus nutriendus erat, fratrum manipuli adorant, quia « in nomine Jesu omne genu flectetur caelestium, terrestrium, et inferiorum (Philip. II, 10). » Ipsum præterea sol, et luna, et stellæ (168) undecim adoraverunt; quoniam reges, et principes, totaque Ecclesia, omnesque ejus discipuli eum adorant, et venerantur. Quomodo ergo, juxta litteram, luna Joseph adorare potuit, siquidem per lunam Rachel intelligitur, quæ jam defuncta erat? (169.) Invidebant igitur ei fratres, et jam eum occidere Judæi cogitabant, quoniam ejus somnia, ejus monita atque doctrina eis videbatur esse contraria, et talem tanquam justum regem sibi præesse metuebant; unde et dicebant: « Venite, occidamus eum, quoniam inutilis est nobis, et contrarius est operibus nostris, et promittit se scientiam Dei habere, Filium Dei se nominat (Sap. II, 15). » Post hæc autem, jubente Jacob, ivit Joseph visitare fratres suos, qui pascebant greges. Cum eum a longe vidissent, « cogitaverunt illum occidere, et mutuo « loquebantur: ecce somniator venit, venite occidamus eum, et mittamus in cisternam veterem. » Confestim ut pervenit ad fratres, nudaverunt eum tunica talari et polymita; postea vero consilio Judæ vendiderunt Ismaelitibus. Postquam eum Judæi viderunt signa et miracula quæ Christus faciebat, et quod omnis populus eum venerabatur et sequebatur, zelo et invidia commoti pontifices et Pharisei « collegerunt concilium, quomodo Jesum dolo tenerent et occiderent (Joan. XI, 47). » Deinde « cum diabolus misisset in cor, ut traderet eum Judas Simonis Iscariotæ (Joan. XIII, 2), » ivit igitur ad pontifices, et dederunt ei triginta argenteos. Fuerunt igitur et facti similes, qui nomine non differebant; ut alter Judas Joseph, alter vero venderet Christum.

« Dixit enim Judas fratribus suis; ecce Ismaelitæ « transeunt, venite, vendetur. » Acquieverunt ergo fratres, et vendiderunt eum viginti argenteis. Recte autem Joseph quia minoris erat meriti, minori etiam venditur pretio. Per Ruben, qui Joseph liberare nitebatur, eum populi partem intelligimus quæ in morte Salvatoris non fuit consentiens. Per hædum, quem occiderunt, Christi mortem, per tunicam vero, quam in ejus sanguine tinxerunt, carnem Christi sanguine proprio cruentatam designamus. Liberatur igitur a morte Joseph, si ejus tunica cruentatur, quoniam 40 et Christus secundum carnem passus est, qui secundum divinitatem mori non potest.

CAPUT XXXVIII.

Quod vero sequitur de filiis Judæ, qui fuerunt nequam in conspectu Domini, et ab ea occisi sunt, et de ipso Juda, qui concubuit cum nuru sua, aliis

(168) Cod. Casin. omittit undecim.

(169) Aliquid deest amanuensium inscitia.

(170) Ab eod. cod. Laurent. errata editio corri-

ad exponendum reliquimus, non magnopere decentes hominum flagitia spiritualibus inserere sacramentis. Veruntamen quoniam omnia quæ scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, nos talia facere timeamus, ne hæc agentes similia patiamur. Et quidem nisi quia primogenitus Jule nequam fuit; secundus ejus filius Judæos et hæreticos significare poterat, qui primogenito fratri, id est Christo invidentes, (170) illud verbi solum in aures audientium infundere nolunt, per quod veritas, quæ Christus est, in aurum cordibus oritur; effundunt igitur illud in terram, ubi sciunt nullum ex eo posse fieri fructum. Hoc autem fit, ne in fratris nomine filius oritur. Secundum legem namque, si quis conjugem fratris uxorem duceret, non sibi, sed fratri suo filios generabat.

CAPUT XXXIX.

Igitur Joseph ductus est in Ægyptum, emitque eum Putiphar eunuchus Pharaonis princeps exercitus, qui præposuit eum omnibus quæ possidebat. Ille vero nihil aliud noverat, nisi panem quo vescabatur; sed quia noluit dormire cum domina sua, ut putabatur, ab ea accusatus in carcerem missus est. Deinde vero, jubente Pharaone, de carcere eductus, atque ab eo præpositus ordinatus, totum Ægyptum a fame liberavit; unde et salvatorem mundi lingua Ægyptiaca eum vocaverunt. Cujus abstinentiæ Joseph fuerit, ex eo facile dignoscitur, quia cum multis divitiis præesset, necessariis tantum contentus, solo pane vescabatur; unde et vitiorum strenuus dominator, maximeque libidinis exstitit, quæ ex nulla re magis vincitur quam carnis maceratione. Sic et Daniel cum tribus illis nobilissimis pueris, pane et leguminibus contentus fuit. Quævis panis nomine cibus omnis intelligi possit; unde in Evangelio dicitur: « Cum introisset Jesus in domum cujusdam principis Phariseorum sabbato manducare panem (Luc. XIV, 1). » Quod ergo dicitur nihil noverat nisi panem quo vescabatur, id est nulla gloria vel honore, nullisque divitiis delectatus, solius corporis necessariis utebatur. Sed quia Joseph significat Christum, Christus autem non nisi semel venditus est, quid secunda venditio Joseph in Christo significavit? Semel enim in se, multoties autem in fidelibus suis Christus Dominus noster venditus est. Unde ipse discipulis ait: « Qui vos audit, me audit; et qui vos spernit, me spernit (Luc. XVI). » Et Saulo persequenti: « Saule, Saule, quid me persequeris? » (Act. IX, 4.) Itemque: « Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis (Matth. XXV, 40). » Sic igitur Christus in servis suis et flagellatur, et tenetur, et venditur, et occiditur. Hæc enim lex a tyrannis quodam tempore data fuerat, ut quicumque proderet Christianum, ejus facultates haberet; qua cupiditate ducti ubique (171) mali, Christianos studiose quærebant. Sic igitur fiebat, ut suismetipsis

gitor.

(171) Id. cod. mendosæ editioni occurrit.

facultatibus christiani venderentur. Sed cui vendebant, nisi Putiphar, nisi principi Pharaonis, per quem diabolus intelligitur? Putiphar enim *os inclinat* ad discendum interpretatur. Cum enim sancti martyres ante iudices ducerentur statim qui et unde, servi in ingenii, et cujus essent religionis examinabantur. Hoc igitur modo Putiphar, os ad discendum inclinans, subtili examinatione de eis omnibus interrogabat; qui, cum se esse Christianos dicerent, mox eos omnibus facultatibus suis, quantum in ipso erat, proponebat, divitias, honores, et dignitates eis promittens, si suae voluntati consensissent. (172) Dicitur autem Putiphar iste ad nefarios usus emisse Joseph, quia pulcher erat et decora facie; propter quod, exsiccatis testiculis, divino iudicio sic eunuchatur; deinde vero sacerdos Heliopoleos constitutus, cujus filiam Joseph postea duxit uxorem. Et hoc quidem tyrannus satis convenire videtur, qui sanctorum fidem polluere et corrumpere cupientes, multis modis a Domino percussi fuisse leguntur, ut illi praesertim qui sacras virgines violare tentarunt. Sed quid per uxorem Putiphar, nisi idololatriam intelligimus? Cui, quia Joseph et SS. martyres consentire auctorunt, quasi sacrilegi et adulteri, et carceri, et morti, et exsilio damnati sunt. Cum hac enim meretrice Israel fornicatus est, de quo dicitur: «Fornicatus est Israel post deos gentium (Judic. viii, 27).» Positi igitur sancti in carcere, ibi quoque Deum adiutorem invenerunt, qui nunquam deserit sperantes in se. Quamvis enim Joseph, qui venditus, accusatus missusque in carcerem, omnes martyres significare posset, eos tamen principaliter significat, qui temporibus Diocletiani et Maximiani exsisterunt. Ibi enim adeo idololatriam persecuti sunt ut quicumque sacrificare noluissent, mox carceri vel exsilio traderentur, aut diversis suppliciis puniretur. Post hos autem secutus est Constantinus Maximus imperator, cui Deus per visionem piscinam pietatis revelare dignatus est, **¶** in qua et ipse, et totus mundus a vitiorum lepra mundatus est. Queritur igitur Joseph, queritur Silvester, qui *regis somnia* interpretetur. Trahitur igitur Joseph de carcere, ducitur Silvester de latibulis in quibus jam ex multo tempore latitaverat; interpretatur somnia, exponit mysteria, sicut amicus imperatoris, magis quam ille Pharaonis. Joseph enim a Pharaone secundus in regno declaratur et annulum, et stolam, et torquem auream circa collum suscepit: Silvester vero a Constantino primus omnia Romani imperii insignia suscipere meruit, quibus usque hodie Romani pontifices in magnis festivitatibus utuntur: inde est, quod pontifices clamide, quodque purpura vestien-

tur (175). Si ergo Joseph salvator mundi, quia solum Aegyptum a fame liberavit, cur et Silvester salvator mundi non dicatur, qui pane verbi Dei, et spiritualibus alimonis totum mundum refecit? Illi filia Putipharis: huic sancta et universalis Ecclesia traditur; multoque plura Silvester quam Joseph fecisse narratur. Ille horrea, iste Ecclesias aperuisse legitur. Ille Aegyptiis servitutem; iste christianis tribuit libertatem. Quod autem Jacob cum filiis et nepotibus, totaque domo ac familia sua letus ad Joseph super plaustra ducitur in Aegyptum, nonne tibi significasse videtur quod ex voluntate Silvestri, jubente Constantino, ex carcere et exsilio, ubi detinebantur, cum gloria et honore omnes sancti ad propria remearunt? Si enim, quod verum est, ubicunque sunt duo vel tres in Christi nomina congregati, ibi et ipse est in medio eorum, quis negare audeat quod noster quoque Joseph simul cum sanctis suis de carcere et exsilio non duceretur? Longum autem est singula singulis comparare. Illud tantum nos dixisse sufficiat, quia non magis tunc Pharaeo, amore Joseph, profuit Israelitis, quam postea Constantinus, Silvestri gratia, profuit Christianis.

Prætermittens S. Bruno expositionem in sequentia septem capita, devenit ad caput XLVII, quod cum reliquis illustrat, praesertim extremum, ubi singulae prædicationes a Jacob moriente filiis suis factæ eleganter, copioseque explicantur.

CAPUT XLVII.

Venit igitur Israel in Aegyptum, benedixitque Pharaoni, et habitavit in terra Gessen, auctusque est, et multiplicatus nimis, factique sunt omnes dies vite illius centum quadraginta et septem annorum. Cunque appropinquare cerneret mortis diem, vocavit filium suum Joseph, et dixit ad eum: Si inveni gratiam in conspectu tuo, pone manum tuam sub femore meo, et jura mihi, quod de hac terra auferas me, et sepelias in sepulcro patrum meorum. Juravit igitur Joseph; quo jurante, adoravit Israel Deum, conversus ad lectuli caput. Venit, inquit, Israel in Aegypto, quia et Dominus noster Jesus Christus in hunc mundum veniens benedixit Pharaoni, cunctisque mundi hujus principibus, qui sanctorum meritis obedire non renuntiant; tantumque in eo auctus est, ut a solis ortu et occasu, ab aquilone et mari ejus imperium dilatetur.

CAPUT XLVIII.

Quid autem significet quod Joseph sub patris femore juravit, jam superius expositum est, ubi sub femore quoque Abraham servus ejus jurasse narratur. Quod autem dicitur: et adoravit Israel Dominum, conversus ad lectuli caput, versus orientem caput le-

(172) Ex Hebraeorum fabulis hoc commentum fortasse desumpsit auctor.

(173) Vigebat adhuc Brunonis ævo hujusmodi opinio ex canone 14, distinct. 96, posteriori tempore inter apocryphos relato; quem affert clar. Sebast. Berardi tom. I, diss. 1, § de archiep. insigniis, eumque valde antiquum ait, Nihil tamen hoc

officit supremæ Rom. pontificis dignitati in Ecclesia; cum jam antea, ut inquit Spondanus ad an. 324, n. 28, pontifices corona, vel lamina aurea, aliisque summi sacerdotii sui insignibus uterentur. Vid. Anast. Bibl. in Vita S. Silvestri, edit. Rom. 1731, tom. I, p. 27.

culi fuisse significat, in qua parte Deum adorare solitus erat, cum jam ex eo tempore solem justitie Christum Dominum ipse veneraretur. De hoc autem Apostolus, aliam sequens translationem, sic ait: « Fide Jacob benedixit duobus filiis Joseph, et adoravit fastigium virgæ ejus (*Hebr. xi, 21*); » ut sit sensus quod Jacob senio confectus, fastigio virgæ ejus innixus Deum adoravit, non quod ipsam virgam, vel sceptrum Joseph filii sui Jacob adorasse intelligatur (174).

CAPUT XLIX.

Illis ita peractis, nuntiatum est Joseph, quod ægrotaret pater ejus, qui, assumptis duobus filiis suis Manasse et Ephraim, ivit ad eum, quos Jacob sibi hæredes esse constituit, ut pariter cum filiis suis dividerent possessionem. Cumque eoa Joseph applicuisset ad patrem, commutatis manibus, benedixit eis, posuitque manum dexteram super caput Ephraim, qui ei sinister erat: sinistram vero super caput Manasse, qui erat ei a dextris. Hoc autem Joseph graviter ferens, nitebatur patris dexteram super caput Manasse transferre, qui major natu erat. Ille vero renuens ait: « Scio, filii mi, scio; et iste quidem erit in populos, et multiplicabitur; sed frater ejus junior major illo erit, et semen ejus crescat in gentes. » **42** Benedixitque eis in ipso tempore, dicens: In te benedicetur Israel, atque dicetur: Faciat tibi Deus sicut Ephraim, et sicut Manasse; constituitque Ephraim ante Manassen. » Joseph enim filios suos sic ad patrem applicuerat, ut Manasses, qui major erat, esset a dextris, Ephraim vero a sinistris. Vir ergo sanctus, et Spiritu Dei plenus, manibus commutatis, et quodammodo ipsis suis brachiis crucis signum super eos faciens, eis benedixit, deprecans Deum patrum suorum, et angelum qui eruit eum de cunctis malis, in quo et Patrem, et Filium intelligebat, ut eis benediceret, ut nomen suum, et nomen patrum suorum Abraham et Isaac super eos invocari faceret, ut videlicet tales existerent, qui talium patrum filii digne vocarentur. Hæ autem duæ tribus valde multiplicatæ sunt; si quidem Ephraim decem tribubus imperavit, quia proverbium erat in Israel, ut cuicumque bona quis optaret, ei in prædicando diceret: « Faciat tibi Deus sicut Ephraim, et sicut Manasse. » Quod autem dicitur: « Quia constituit Ephraim ante Manassen, » tale est ac si diceret: Constituit, firmavit, et præcepit ut ex inde Ephraim major esset quam Manasses. Sic enim et Joannes Baptista in Evangelio dicit: « Qui post me venit, ante me factus est (*Joan. i, 27*). » Dixitque Jacob Joseph filio suo: « En ego morior, eritque Deus vobiscum, reducetque vos in terram patrum vestrorum; do tibi partem unam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi in gladio, et arcu meo. » Quod enim Jacob Amorrhæis violenter terram abstulerit, nusquam superius legitur; sed quia hic dicitur, factum quo-

(174) Vide Cornel. a Lap. Comment. in cap. xi. Ep. ad Heb.

que fuisse intelligi potest: aut si ita non intelligitur, propheta est de futuro, ut se jam fecisse dicat, qui filios Joseph facturos esse cognoscit. Fortasse autem hoc est illud prædium, de quo in Evangelio dicitur: « Venit Jesus in civitatem Samariæ, quæ dicitur Sichar, juxta prædium quod dedit Jacob Joseph filio suo (*Joan. iv, 5*). »

CAPUT L.

« Vocavit autem Jacob filios suos, et ait eis: « Congregamini (175) et audite, filii Jacob, audite Israel patrem vestrum; congregamini, ut annuntiem vobis quæ ventura sunt novissimis diebus. « Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, et principium doloris mei, prior in donis, major in imperio: effusus es sicut aqua, non cresces, quia ascendisti cubile patris tui, et maculasti stratum ejus. » Ruben namque filius Lia primogenitus fuit; ipse autem, et Gad, et dimidia tribus Manasse possedit omnem terram quam ceperunt filii Israel, priusquam transirent Jordanem. Relictis igitur uxoribus, liberis, et gregibus, cunctaque suppellectile expediti, et armati incedebant ante fratres suos. Ideoque modo Jacob dicit Ruben: « Tu fortitudo mea, quo præcedente et præliante vincam: et principium doloris mei, quia concubuit cum Bala concubina patris sui. Unde in sequentibus dicit: « Quia ascendisti cubile patris tui, et maculasti stratum ejus. » Principium igitur doloris sic est, ac si diceret, maximus dolor. « Prior in donis, vel quia prior benedicetur, sive quia prius hæreditatem suscepit. « Major in imperio; » major quippe in imperio fuisset, nisi propter peccatum supradictum primogenita perdidisset. « Effusus es sicut aqua, » non considerans ubi te præcipitares, libidinis furore devictus, ideoque non cresces; si enim non crescet, quomodo in imperio major erit? Major enim esse debuerat, sed quia inconsiderate fuit, suæque effusionis impetum non retinuit, neque crescet, neque major erit. Unde et Moyses ei benedicens ait: « Vivat Ruben, et non moriatur, et sit parvus in numero. » Potest autem et sic intelligi, non cresces in peccatis, videlicet ut peccatis peccata adjicias; sed peccasti: quiesce. Quoniam autem superius dicitur: « Congregamini, filii Israel, annuntiem quæ ventura sunt vobis diebus novissimis; » juxta litteram quidem ad Ruben, allegorie vero ad totum populum Judaicum pertinere videtur, ut sit vox loquentis Domini: « Ruben primogenitus meus. » Sic enim scriptum est: « Filius meus primogenitus Israel. » Hunc enim populum quasi filium primogenitum præ cunctis gentibus quodam tempore Deus dilexit; principium doloris mei, id est, tu mihi principalis es, maximusque dolor, tum propter alia, tum quia filium meum charissimum occidisti. « Prior in donis, » quia tibi legem, tibi manna, tibi spiritualia dona mandavi. « Major in imperio, » quia quandiu fidelis fuisti, nulla gens te

(175) Vulgata ita habet: *Ut annuntiem quæ ventura sunt vobis in diebus novissimis. Congregamini, etc.*

sperare, imo tibi resistere potuit. « Effusus es sicut aqua, » cunctos submergens, et destruens inimicos, sive etiam supra numerum multiplicatus. Non creases, sed sicut timebas, venient Romani, qui tibi locum tollant, et gentem. Quare hoc? « Quia ascendisti cubile patris tui, et maculasti stratum ejus, » multorum videlicet animas Domino desponsatas doctrina, et exemplis, et violentia maculasti et corripisti. Et quoniam Pater est in Filio, et Filius in Patre, quasi alter alterius cubile dicitur.

« Simeon et Levi fratres, vasa iniquitatis bellantia, in consilio eorum ne veajat anima mea, et in costa eorum non sit gloria mea; quia in furore suo occiderunt virum, et in voluntate sua suffoderunt murum, maledictus furor eorum, quia pertinax, et indignatio eorum, quia dura: **43** dividam eos in Jacob, et disperdam eos in Israel. » Nam quia superius legimus, Simeon et Levi fratres, propter Dinam sororem suam, Sichem et Emor dolo interfecerunt, ideo vasa iniquitatis bellantia appellantur, quorum conventus atque consilia, furore, ira, et indignatione plena, nec ab ipsis satisfaciendis et indulgentiam querentibus placari poterunt; ideoque precatur Jacob ne in eorum consilium, et potestatem ejus vita et gloria aliquando veniat; sive etiam, ut eorum nunquam credat consiliis, qui dolo, et simulatione tantum facinus perpetrare poterunt; de quo et subditur: « Quia in furore suo occiderunt virum, » Sichem videlicet et Emor. « Et in voluntate sua suffoderunt murum, » et totam civitatem illorum destruentes, vel aditum sibi ad intrandum preparantes. « Maledictus furor eorum, quia pertinax, » id est implacabilis, « et indignatio eorum, quia dura, » quæ mitigari non potest. Notandum autem, quia non ipsis, sed eorum furori et indignationi maledicit, ut videlicet post maledictionem jam hæc in eis ulterius esse non valeant. « Dividam eos in Jacob, et disperdam in Israel. » Simeon namque infra sortem Judæ suscepit hæreditatem, habitavitque in medio filiorum Judæ. Levi autem de cunctis tribubus datæ sunt civitates ad inhabitandum. Spiritualiter vero per Simeon et Levi, Judæos omnes, maximeque sacerdotes et levitas intelligimus, qui vasa iniquitatis bellantia, tota die constituebant prælia, qui pravo consilio inito, in furore suo occiderunt virum, Christum scilicet: « et in voluntate sua suffoderunt murum, » ipsum eundem, qui munitus, et defendebat Jerusalem. Ideoque divisi sunt in Jacob, et dispersi sunt in Israel: id est ubique terrarum, ut per Jacob Ecclesiam intelligamus, quæ per totum mundum diffusa est.

« Juda, te laudabunt fratres tui. Manus tua in cervicibus inimicorum tuorum, et adorabunt te filii patris tui. Catulus leonis Juda, ad prædam, fili mi, ascendisti, requiescens accubisti ut leo, et quasi leæna, quis suscitabit eum? Non auferetur sceptrum de Juda, et dux de femore ejus, do-

« nec veniat qui mittendus est, et ipse erit expectatio gentium. Ligams ad vineam pullum suum, et ad vitem, o fili mi, asinam suam. Lavabit in vino stolam suam, et in sanguine uræ pallium suum. Pulchriores sunt oculi ejus vino, et dentes ejus lacte candidiores. » Tribus namque Juda, quia templum habebat, et legem, et prophetas, a cæteris semper laudari meruit. Qualiter autem super cervices inimicorum manus tenuerit, libri Regum testantur. Quomodo vero et David, et alios reges ab eo, totus populus adoraverit, et veneratus fuerit, ibi quoque reperitur. Dicitur est autem catulus leonis Juda propter fortitudinem, quam ille populus habuit. Ascendit autem ad prædam, omnes in circuitu civitates devastans. Requievit ut leo, et quasi leæna, quia quandiu legem sibi datam custodivit, omnes ejus quietem et pacem portarere, sibi que bellum movere timebant. Unde et subditur: « Quis suscitabit eum? » ad bellum scilicet provocando. « Non auferetur sceptrum de Juda, et dux de femoribus ejus (176), donec veniat, qui mittendus est, et ipse erit expectatio gentium; » manifesta est de Christo prophetia. Ipse est enim, quem omnes gentes expectabant, et a quo de morte perpetua sunt liberati. Ex quo autem tribus Juda regnare cepit, id est a temporibus David, de nulla alia, nisi de propria tribu regem habuit. Quod autem dicitur: « Non auferetur sceptrum de Juda, » sic est accipiendum, non quod omnino non auferetur (ducta enim in captivitatem non semper regem habuit) sed quia hæc dignitas ab hac tribu non auferetur, ut detur alteri tribui, quæ huic imperare debebat. Namque unoquoque rege moriente, sceptrum quidem auferebatur; dignitas tamen, et honor regius, quasi quiddam naturale et hæreditarium in hac tribu permanebat. Unde et post regis cujuslibet obitum, et post reditum de captivitate, sine ulla contentione de hac tribu Juda rex eligebatur. Hoc autem sicut Jacob prædixerat, usque ad Christi adventum perseveravit; tunc enim Herodes, quamvis fraudulenter in Judæa regnabat, qui tamen uxorem de tribu Juda habebat, eam qua et regnum, et sceptrum possidebat quod autem sequitur: « Quia ligabit pullum et asinam ad vitem, et quia lavabit stolam et pallium in vino, » quantum ad litteram, pacem, et quietem habiturum esse significare videtur, ut secure dormiat sub vite sua, tantamque vini abundantiam habere, ut in eo, si necesse fuerit, etiam pannos lavare sufficiat. Spiritualiter autem per Judam Christum intelligimus, quem non solum fratres, verum etiam omnis creatura laudat, et benedicit, cujus quidem manus in cervicibus est inimicorum suorum, quoniam nemo est qui ei resistere valeat. Hunc autem et filii patris sui adorant, angeli videlicet atque homines. Ipse autem est et catulus leonis, qui omnium fortissimus bestiarum, ad nullius timebit occursum. Dicitur autem quod catulus leonis quando nascitur, usque ad tertium diem, quasi mortuus

(176) Vulgata legit. *Et dux de femore ejus.*

dormiens, non movetur; die vero tertia rugitu quodam, et voce parentis a somno excitatur. Christus autem de se loquens ait: « Ego dormivi, et somnum cepi, et resurrexi, quoniam Dominus suscepit me (Psal. iii, 6). » Dormivi in sepulcro, die tertia resurrexi, **44** scilicet voce Patris a somno excitatus. Unde et subditur: « Requiescens accubavisti ut leo, et quasi leona, quis suscitabit eum? » pater utique, qui non derelinquet animam ejus in inferno, sive ipse seipsum, quoniam potestatem habet ponendi animam suam, et iterum sumendi eam. Quod autem ait: « Ad prædam, filii mi, ascendisti; » hoc est, quod alibi dicitur: « Ascendens Christus in altum captivam duxit captivitatem (Ephes. iv, 8); » ascendens enim crucem, prædam de manu diaboli rapuit, id est totum mundum. Sed quid est, quod ait: « Ligans ad vineam pullum suum? » Quid per vineam, quid per pullum? « Vineam enim Domini Sabaoth, domus Israel est (Isa. v, 7); » pullus autem, populus gentilis lascivieus et indomitus. Ligavit igitur pullum ad vineam, Judæos et gentiles in unam fidem conjungens, ut fiat unum ovile et unus pastor. « Et ad vitem, filii mi, asinam suam. » Ego, inquit Dominus, suam vitis vera, et vos palmites (Joan. xv, 5). Asina autem est Synagoga, quam secundum eam quidem partem, quæ credidit, insolubili viaculo sibi Dominus conjunxit, atque ligavit. Unde Paulus hujus asinæ filios, huic viti indissolubiler ligatos dicebat. « Quis nos separabit a charitate Christi? tribulatio, an angustia? Certus sum enim, quia neque mors, neque vita separabit nos a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu (Rom. viii, 35). » Si ergo pullus ligatur ad vineam, id est ad Synagogam, asina autem, id est Synagoga, ligatur ad vitem, ergo et pullus ligatur ad vitem. « Lavabit in vino stolam suam, et sanguine urvæ pallium suum. » Stola et pallium Christi caro est, quam militis lancea perforavit, et continuo exivit sanguis, et aqua. Unde et dicitur: « Quis est iste, qui venit de Edom tinctis vestibus de Bosra? iste formosus in stola sua (Isa. lxiii, 1). » Notandum vero, quod vinum sanguis vocetur, quia in sanguinem vinum convertitur. Pulchriores sunt oculi ejus vino, et dentes ejus lacte candidiores; oculi Christi prophetæ intelliguntur, qui superciliis mentis acemine, usque ad sæculi consummationem Ecclesiæ sacramenta videre meruerunt. Hi autem sunt pulchriores vino, quia Spiritu ferventes omnia superflua et nociva a se mandantes expulerunt; sic enim et vinum fervendo et bulliendo purgatur. Dentes autem apostoli sunt, qui nobis Scripturarum difficilia, et duriora ruminando et exponendo, quasi infantes nos nutrierunt. Et isti quidem sunt lacte candidiores, quia super nivem dealbati, nulla in eis apparet macula peccati.

« Zabulon in litore maris habitabit, et in statione navium pertingens usque ad Sidonem. » Hæc autem magis sortis hæreditatisque descriptio quam benedictio esse videtur, quamvis et ipsa sors ei pro benedictione data sit, de qua scriptum est: « Primo

tempore alleviata est terra Zabulon et terra Nephthali (Is. ix, 1). » Istæ namque duæ tribus juxta mare Galilææ habitaverunt. Unde et Matthæus ait: « Cum autem audisset Jesus, quod Joannes traditus esset, recessit in Galilæam; et, relicta civitate Nazareth, venit et habitavit in Capharnaum maritima, in finibus Zabulon et Nephtholim (Matth. iv, 15). » Multum enim Christus in Galilæa conversatus est, quæ sanctorum apostolorum Petri, et Andreæ, et Jacobi, et Joannis habitatio quondam fuit, pro quibus videlicet Nephtholim merito dicatur cervus cunisus, et dans eloquia pulchritudinis. Cervi namque sunt apostoli, quibus cum a Domino mitterentur, dictum est: « Ite in universoni mundum, prædicato Evangelium omni creaturæ (Marc. xvi, 15). » Cujus autem pulchritudinis eloquia isti dederint, lege et vide. Magna est igitur benedictio Zabulon et Nephthali, quia tantos, talesque viros habere meruerunt.

« Issachar, asinus fortis, habitans in terminis; » vidit requiem, quod esset bona, et terram, quod optima, et supposuit humerum suum ad portandam, factusque est tribulus serviens. » Habitat autem Issachar in terminis, quia sicut in libro Josue scribitur, ab Austro est Ephraim, ab Aquilone Manasse, et conjunguntur ab Oriente in tribu Issachar, ita ut Issachar sit terminus utriusque. Hic autem, quia parum quid secundum litteram dicere valeamus, ad allegoriam nos transferamus. Issachar enim asinus fortis, Ecclesiæ doctores sunt, quia totius Ecclesiæ pondus ferunt. Hi autem habitant in terminis: inter activam vitam videlicet, et contemplativam, nunc orationibus vacant, nunc fidelibus necessaria subministrant. Isti vero, quia cognoscunt requiem cælestis beatitudinis, quod bona sit, quia sciunt etiam hanc terram, id est sanctam Ecclesiam optimam esse, supponunt humeros ad portandum, totisque viribus elaborant, ut hanc terram ad hanc requiem transferre valeant, unde et facti sunt tribulus servientes. Quoniam, sicut Apostolus ait, omnibus omnia facti sunt, ut omnes lucrifaciant, et quasi omnium tributarii omnibusque debitores, admonendo, increpando, arguendo omnibus serviunt. Cum enim Apostolus dicat: « Græcis ac barbaris, sapientibus et insipientibus debitor sum (Rom. i, 14), » nonne tibi omnibus tributa solvere videtur? Sequitur:

« Dan judicabit populum suum, sicut alia tribus Israel. Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens ungulas equi, et cadat assessor ejus retro. Salutare tuum exspectabo, Domine. » De tribu namque Dan fuit Samson, qui viriliter satis, et strenue populum judicavit, et Philisthæos affixit. De hac quoque tribu, ut fertur, Antichristus est nasciturus, de quo cetera, quæ sequuntur, intelligi debent. « Fiat, inquit, Dan, » id est Antichristus, « coluber in via, » quatenus, ad antiqui serpentis similitudinem, **45** populum in viam mandatorum Dei gradientem, sua fallaciæ veneno perdat et decipiat.

Sed qualis serpens? « Cerastes in senita. » Cerastes enim *cornutus* interpretatur. Lege Daniele, et invenies quomodo Antichristus per cornua significetur. Nam et in Apocalypsi cornua duo, agni similia habere describitur; per quæ ejus hypocrisis et falsa humilitas intelligitur. Erit autem serpens iste cornutus, quoniam regiam præferet dignitatem, pluresque cornibus, et violenta fortitudine quam opere, vel sermone ad se convertet. « Sedebit » enim « in insidiis cum divitibus in oculis, ut interficiat innocentem (Pa. v, 8). » — « Mordens ungulas equi (177). » Quid vero per ejus ungulas, nisi mundi finem significat? Est enim in ungulas ultima pars corporis; mordet igitur serpens iste ungulam equi, quia in mundi fine Antichristus apparens mundi amatores mordendo devorabit. « Ut cadat ascensor ejus retro. » Quia hujus equi ascensores, reges, et principes, cunctique mundi hujus potentes intelligi possunt, quibus mundus iste subijcitur, et quasi a quibusdam equitantibus regitur, et gubernatur. Hi autem retro cadent; qui autem retro cadit, non videt quo cadit: merito igitur retro cadere isti dicuntur, quia non intelligunt quæ tormenta post casum mortis expectant. Quoniam autem non diu post hæc finis sequetur, et Dominus in majestate sua ad judicandum veniet; Hæc subdidit dicens: « Salutare tuum expectabo Domine, » nequaquam ad Antichristum respiciens, qui et ipse cum cæteris retrorsum cadet.

« Gad accinctus præliabitur ante eum. » Ante quem eum? Uti que ante Israel. Tribus namque Gad trans Jordanem, accepta possessione, omnibus expeditus, armatus præcedebat fratres suos. Hoc enim Moyses præceperat. Sequitur: « Et ipse accingetur retrorsum; » id est ipse quoque Israel accinctus, et ad bella paratus, sequetur post eum. Si autem spiritualiter intelligatur, Gad accinctus præliabitur Christum significat; de quo modo dixerat: « Salutare tuum expectabo, Domine » Et per Gad apostolos intelligamus, qui nihil timentes et ad bella parati, etiam inter ipsos adversarios Christi nomen prædicabant. Ipse vero quasi bonus imperator sequelatur post eos, signis et miraculis eis auxiliando. Unde scriptum est: « Illi autem profecti prædicaverunt ubique, Domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis (Marc. xvi, 20). » D Ipse quoque Salvator, ait: « Sine me nihil potestis facere (Joan. xv, 5). » Hoc est ergo, quod dicitur: « Et ipse accingetur retrorsum. »

« Aser, pinguis panis ejus, et præbebit delicias regibus, » Hoc autem ad litteram non procedit, nisi forte terræ fecunditatem significet. Spiritualiter autem Aser, qui *beatus* interpretatur, Ecclesiam significat. Panis vero ipsius Christus est, qui ait: « Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi (Joan. vi, 42). » De quo pane scriptum est: « Memor sit Dominus omnis sacrificii tui, et holocaustum tuum pingue fiat (Ps. xix, 4). » Hoc enim pane non corpora,

A sed mentes saginantur. Præbebit autem delicias regibus, id est episcopis et sacerdotibus, qui cælesti benedictione super mensa altaris hunc panem conficiunt. His autem panis iste præbet delicias, qui ipsi ejus saporem gustant, et intelligunt. « Gustate, inquit, et videte, quoniam suavis est Dominus (Paal. xxxiii, 9). »

« Nephthalim, cervus emissus, et dans eloquia pulchritudinis. » Hoc autem ibi expositum est, ubi Zabulon benedicitur. Hæc enim duæ tribus juxta mare Galilææ habitabant, ubi apostoli nostri piscari consueverant. Omnis igitur benedictio ad illos referatur.

« Filius accrescens Joseph, filius accrescens, et decorus aspectu. Merito enim Joseph accrescens filius dicitur, qui in tantum crevit, ut mundi Salvator, et dominus Ægypti, et pater Pharaonis vocaretur. Filius quoque ejus Ephraim decem tribubus imperavit, sola Juda et Benjamin sequentibus domum David. Fuit autem et decorus aspectu, in cujus pulchritudinem et Putiphar, et uxor ejus vehementer exarsit. Unde et Ægyptiæ mulieres, filiarumque nobilitum, si quando transibant ad eum intuendam, super murum ascendebant. Hoc est enim quod ait: « Filia discurrerunt super murum, » ut ejus pulchritudinem mirarentur, « et jurgati sunt, invideruntque illi habentes jacula. » Quid autem per habentes jacula, nisi milites, cæterosque potentes Ægypti intelligamus? Illi autem cum hominem externum, et captivum super se cernerent exaltatum, inter se (ut moris est) quod talia paterentur, et fortasse contra ipsum regem, propter invidiam jurgati sunt. Hoc autem eos fecisse parum profuit, quoniam vigilantibus fortique consilio, et dispositione, Joseph cuncta agebat. Unde et subditur: « Sedet in forti arcus ejus. » Fortis erat manu, fortis erat et arcu, ideoque insurgentes adversarios non metuebat. Sequitur: « Et soluta vincula brachiorum et manuum ejus, per manus potentis Jacob: » — « Humiliaverunt » enim dicit Psalmista, « in compedibus pedes ejus; postea vero misit rex, et solvit eum princeps populorum, et dimisit eum (Psal. civ, 18). » Hoc autem solius Dei voluntate, suisque intercedentibus meritis factum esse manifestat, cum dicit: « per manus potentis Jacob; » id est ut Joseph solveretur, utriusque Jacob meritum, vel potentia fecit. « Inde pastor egressus est Israel lapis, » inde, inquam, id est ex Jacob pastor egressus est, pastor utique bonus. Sic enim ipse ait: « Ego sum pastor bonus (Joan. xi, 14); » hic enim, secundum carnem, de semine Jacob natus est. Dicitur ergo: inde pastor egressus est. Quis pastor? 46 Israel. Quis Israel? Lapis. Ergo non primus Israel egressus est de Jacob (alioquin de Jacob egressus esset Jacob), sed ille Israel egressus est de Jacob, qui vocatur lapis, per quem Christum intelligimus, de quo scriptum est: « Lapis quem reproba-verunt ædificantes, hic factus est in caput anguli (I Petr. iii, 7). » Hinc autem ad Joseph loquitur di-

(177) Cod. Casin.: Quid enim per equum, nisi mundum? Quid per ejus ungulas, etc.

ceas : « Deus patris tui erit adiutor tuus, et omnipotens benedicet tibi. » Hoc autem nullo pacto de Christo intelligi potest; nullum enim dominum pater ejus habet, imo ipse est ei Deus deorum, et Dominus dominantium. Hoc igitur, et cætera quæ sequuntur, super Joseph intelligantur. Sequitur : « Benedictionibus cæli desuper, et benedictionibus abyssi « jacentis deorsum, Omnipotens, » inquit, « benedicat « tibi; » sed quibus benedictionibus ? « Benedictionibus cæli, inquit, desuper. » Similiter enim et Isaac eum benedixerat, dicens : « Det tibi Deus de rore cæli, et benedictionibus abyssi jacentis deorsum, » id est de pinguedine terræ abundantiam. Terra enim cælo comparata, abyssus vocatur. Possumus autem per benedictiones cæli, Dei, et Angelorum benedictiones intelligere; at vero per benedictiones abyssi, prophetarum et patriarcharum. Abyssus enim dicuntur prophætæ, propter spiritualis intelligentiæ profunditatem. Unde scriptum est : « Abyssus abyssum invocat (Psal. xli, 8), » id est apostoli prophetas in testimonium vocant. « Benedictionibus uberum, et vulvæ, » subauditur, benedicat tibi Omnipotens. Hæc autem benedictiones, si ad litteram intelligantur, et dicere, et audire satis absurdum, et turpe esse videtur. Secundum litteram tamen et filiorum multitudinem, et victus abundantiam, ei sic benedicendo, optasse intelligi potest. Sed quid per ubera, nisi duo Testamenta intelliguntur ? Unde per Salomonem Ecclesiæ dicitur : « Duo ubera tua sicut duo hinnuli capræ gemellæ (Cant. iv, 5). » Hæc autem ubera cunctis fidelibus sufficienter lac subministrant : iis uberibus Ecclesiæ filii nutriuntur : in iis benedictionibus illæ continentur, quibus omnes populi benedicuntur. Quid vero per vulvam, nisi baptismum intelligamus ? Omnes enim Ecclesiæ hac vulva regenerantur et nascuntur, neque inter ejus filios computantur qui per hanc vulvam non regenerantur. « Nisi enim quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei (Joan. iii, 5). » Hic autem illæ benedictiones recipiuntur, quibus et anima et corpus mundantur a peccatis. Et nusquam majores benedictiones, quam in hac vulva, suscipit homo. Magnæ igitur sunt uberum et vulvæ benedictiones, quibus et nascimur et alimur. Sed quare non prius vulvæ, et deinde ubera ? Nisi quia uberibus concipimur, vulva vero nascimur ? Præcedit enim conceptio natiuitatem, præcedit prædicatio baptismum : mirabilis generatio, in qua homo prius lactatur quam nascatur. Quis enim in primitiva Ecclesia prius ad baptismum venit, quam fidei sacramentis instrueretur ? Sequitur : « Benedictiones patris tui confortatæ sunt, » id est fortes, et efficaces factæ sunt. Hæc autem, benedictionibus patrum ejus adjunctæ, in vanum cadere non possunt, donec veniat desiderium collium æternorum; ac si dicat : Hæc benedictiones, fili mi, ad præsens tibi sufficiant ; his interim contentus vivas,

A donec veniat desideratus cunctis gentibus, cujus benedictionibus nullæ unquam benedictiones comparari poterunt. Ipse est enim semen, in quo benedicentur omnes gentes; ipse est desiderium collium æternorum; id est patriarcharum et prophetarum, de quibus dicitur : « Montes exultaverunt ut arietes (Psal. cxliii, 4); » itemque : « Montes et colles cantabunt coram Domino laudes. » Et iterum : « Fundamenta ejus in montibus sanctis (Psal. lxxxvi, 1); ipse est enim, in quem desiderant angeli prospicere. » Hæc autem benedictiones fiant in capite Joseph, et eorum qui imitantur Joseph; et in vertice Nazareti inter fratres suos. Nazareus erat Joseph, huiusmodi primogenitus fuit Rachel, et Deo ab infantia consecratus. « Omne enim masculinum, adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur (Luc. ii, 23). »

« Benjamin lupus rapax, mane comedet prædam, et vespere dividet spolia. » Jerusalem namque in tribu Benjamin sita est; ibi et templum et altare constructum. Dicitur ego Benjamin lupus rapax, propter altare, super quod quotidie sine intermissione immolabatur, et tamen quasi rapax lupus cunctis sacrificiis saturari non poterat. Tanta enim erat sacerdotum et levitarum multitudo, ut vix in sumptu quotidiano multa animalia eis sufficerent. Unde et tale sacrificium præda vocatur. Hanc autem prædam mane post immolationem comedebant; vespere autem spolia, id est animalium pelles sacerdotes et levitæ inter se dividebant. Allegorice autem Benjamin Paulum apostolum significat, qui de ea tribu originem duxit; Unde ipse ait : « Nam et ego Israelita sum, et ex tribu Benjamin (Rom. xi, 1). » Hic autem quasi lupus rapax, magno furore sanctam Ecclesiam persequendo, tantam stragem ubique faciebat, ut ab ipsis quoque apostolis ejus sævitia timeretur. Ideoque et ipse dicit : « Ego enim sum minimus apostolorum, qui non sum dignus vocari apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam Dei (I Cor. xv, 9). » Mane autem et vespere, tale est ac si diceret : Primum, et postea. Primum enim comedebat prædam, persequendo, vastando et dilaniando Ecclesiam; sic enim dicitur : « Qui comederunt Jacob. » Postea vero dividebat spolia Christi, prædicando, sacros ordines distribuendo, per episcopatus et Ecclesias episcopos et presbyteros ordinando (178-9).

47 « Hæc autem locutus est Jacob, benedixitque filios suos benedictionibus propriis; finitisque mandatis quibus filios instruebat, collegit pedes suos et super lectulum, et oblit. » O quam pretiosa est in conspectu Domini mors sanctorum ejus! Ecce enim Jacob vir sanctus et Deo charus, quandiu voluit locutus est, et quasi mors et vita in illius esset potestate, quando voluit, oblit. Vixit autem centum quadraginta septem annis, et conditum aromatibus sepelierunt eum, sicut ipse jusserat filio suo, in spelunca

(178-9) Eadem habet S. Augustinus, serm. de Sanctis

deplici. Ibi autem Abraham et Sara, Isaac et Re- A conditi sunt; ibi etiam ossa Joseph a filiis Israel (119)
becca, Jacob et Lia, et (ut fertur) maximus Adam delata ex Ægypto, locata sunt.

Explicit expositio Venerabilis Brunonis episcopi in Genesim; ita Codex Laurentianus.

INCIPIIT

EXPOSITIO IN EXODUM.

Librum Exodi (180) expositurus omnipotentem Deum adiutorem invoco, cujus digito non solum duas tabulas, quæ in hoc volumine continentur, verum etiam totum librum scriptum, et editum credo.

CAPUT PRIMUM.

« Hæc sunt, inquit, nomina filiorum Israel, qui B ingressi sunt in Ægyptum cum Jacob; singuli cum domibus suis introierunt. Ruben, Simeon, Levi, Issachar, Zabulon et Benjamin, Dan et Nephthaim, Gad et Asser. Erant igitur omnes animæ eorum, qui egressi sunt de femore Jacob septuaginta quinque (181). Joseph autem erat in Ægypto; quo mortuo, et universis fratribus ejus, (182) omnique cognatione sua, filii Israel creverunt, et quasi herba germinantes multiplicati sunt, ac roborati nimis impleverunt terram. » Hæc autem ideo præmissa sunt, ut intelligatur ex quorum paucis quasi seminibus tanta hominum creverit multitudo. Soli enim illi, qui ad bella procedere poterant a vicesimo anno, et supra numerati fuerunt sexcenta tria millia virorum, et quingenti sexaginta sex: cæteros vero, qui numerati non sunt, multo plures fuisse non dubitamus. Semper enim honorum numerus crescit et multiplicatur. Quod autem ait: « Quia erant omnes animæ, quæ egressæ sunt de femore Jacob, septuaginta quinque, » per eas filios et nepotes in utroque æxus significat, nisi et eos, qui jam defuncti fuerunt, et eos qui nondum nati erant intelligamus, stare non potest. Nam in Genesi dicitur, quod omnes animæ domus Jacob, quæ ingressæ sunt in Ægyptum, fuere septuaginta, quod utique verum non est, nisi duo filii Judæ, qui jam mortui fuerant, Her videlicet et Onan, et duo filii Joseph, qui in Ægypto nati sunt, cum cæteris annumerentur. Hinc autem quidam hæreticorum suum confirmare errorem videntur, qui ex traduce animas descendere opinantur, quoniam de femore Jacob exisse dicuntur; ponitur autem pars pro toto, et a privilegio majoris partis totus homo anima vocatur; et tale est ac si diceret: Omnes homines qui egressi sunt de femore Jacob, fuere septuaginta animæ.

« Surrexit interea rex novus super Ægyptum, qui C ignorabat Joseph, et ait ad populum suum: Ecce

(180) Exodus vox Græca, voce Ἔξοδος, quæ valet idem ac Latina *exitus*: ut in psal. cxiii: *In exitu Israel de Ægypto*. Hic igitur liber continet narrationem egressus Israelitarum de Ægypto, duce Moyse.

(181) Vulgata habet *septuaginta*; unde videtur

« populus filiorum Israel multus, et fortior nobis est, venite, sapienter opprimamus eum. » Rex enim iste diabolus est, rex utique tenebrarum, quoniam Ægyptus *tenebræ* interpretatur; et iste quidem ignorat, id est non diligit Joseph. Hac enim significatio dicitur: « Amen dico vobis, nescio vos (Math. xv, 12). » Joseph autem Christus est, qui vere mundi Salvator, non solum Ægyptum, verum etiam totum mundum a fame liberavit. Unde et ipse dicebat: « Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos (Math. xi, 28). » Hujus autem populum rex niger, et tenebrarum ideo persequitur, et opprimere nititur, quia multus et fortis esse videtur: « Venite, inquit, et sapienter opprimamus eum. » Quid est sapienter, nisi astute et callide? Hoc autem cur facere debeant, subjungit: « Ne forte multiplicetur, et si ingruerit contra nos bellum, addatur inimicis nostris; » per quos Deum ipsum et angelos intelligimus. Sequitur: « Expugnatisque nobis, egrediatur de terra. » Tunc enim revera diabolus se expugnatum et victum esse intelligit, quando viri sancti egrediuntur de terra, quando Ægyptum fugiunt, 48 quando terrena spernentes, caelestia appetunt, quando de terrenis ad caelestia transeunt. « Præposuit itaque magistros operum, ut affligeret eos oneribus. » Qualis rex, tales et præpositi. Talibus namque oneribus Propheta afflictus dicebat: « Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, et sicut onus grave gravatæ sunt super me (Psal. xxxvii, 5). » — « Ædificaveruntque urbes tabernaculorum Pharaoni, Phitom et Ramesses. » Phitom namque *os abyssi*, Ramesses vero *tinea* interpretatur. Quid enim *os abyssi*, nisi porta inferni? Quid vero *tinea*, nisi vermis ille, qui non moritur, intelligitur? Qui igitur diabolo serviunt, tales et sibi, et diabolo urbes ædificant: lacum aperiunt, et cadunt in eum, quorum vermis non morietur, et ignis non exstinguetur.

« Præcepit autem rex Ægypti obstetricibus Hebræorum, quarum una vocabatur Sephora, altera Phua, ut masculos occiderent, et feminas reser-
rent. Timuerunt autem obstetrices Deum, et non fecerunt juxta præceptum regis Ægypti, sed con-
S. Bruno usus alia versione, cui suam aptavit interpretationem.

(182) Cod. Bibl. M. A. *Omnique cognatione ista, filii Israel creverunt, et quasi germinantes multiplicati sunt*

servabant mares, et quia timerunt obstetrices Deum, ædificavit eis domos. Præcepit igitur Pharaon, ut in flumine masculos projicerent, et feminas reservarent. Semper enim rex iste iniquus eos, qui fortes sunt, et ejus iniquitati resistere possunt, perdere querit: diligit autem feminas, quas quidem facile decipere potest, per quas sibi a principio mundum subjecit et quia primum hominem per feminam perdidit, idcirco, et modo per obstetrices, quæ Deum timent, masculos occidere nititur. Sed quid per obstetrices, quæ Deum timent, et Pharaoni non obediunt, nisi Ecclesiæ ministros intelligimus? Hi enim statim in Christo renatos suscipiunt, alunt et conservant, et ad vitam introducunt. Ideoque ædificatur eis domus ab illo, qui ait: « In domo Patris mei mansiones multæ sunt (*Joan. xiv, 2*). » Unde et Apostolus: « Scimus, inquit, si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod domum habemus non manufactam in cælo (*II Cor. v, 1*). » Neque enim juxta litteram intelligi potest, quod Deus obstetricibus domos ædificaverit: nisi fortasse per hoc intelligatur, quod earum familias Deus amplificaverit. Ecce autem novo iterum invento consilio, masculos omnes in flumen projicere jubet; hoc est flumen utique, quod in sanguinem versum est, in quo nec ipsi pisces vivere potuerunt. Per quod nimirum philosophorum et hæreticorum falsam doctrinam intelligimus, in quam qui ceciderit, iniquitatis et deceptionis sanguine suffocabitur.

CAPUT II.

Eo tempore natus est Moyses, quem cum pater ejus diutius celare non posset, posuit eum in fascellam scirpeam, et misit in flumen; cujus miserta filia Pharaonis suscepit eum, et adoptavit eum in filium. Narrat autem Josephus de Moysæ, cum adhuc puer esset, et filia Pharaonis lætabunda eum ad patrem detulisset, sacerdotem quemdam idolorum exclamasse: hic est qui destruet Ægyptum, et insurgens volebat occidere eum; sed mox puella accipiens puerum, aufugit. Qui tantæ pulchritudinis fuisse dicitur, ut si quando per civitatem egredere-tur, certatim viri cum mulieribus, relictis necessariis, ad eum speculandum occurrerent. Crevit igitur Moyses, cuniquè omnes sapientia et fortitudine præiret, magister militum factus est. Inde prospere cuncta gerens, omnes circumquaque inimicos superavit. Cumque dominus Ægypti, si vellet, esse potuisset, maluit tamen cum fratribus suis humiliter vivere. Unde Apostolus: « Fide Moyses grandis factus, negavit se esse filium filia Pharaonis (*Hebr. xi, 24*). » Quid autem Moyses, nisi Christum significat? De quo ipse ait: « Prophetam vobis suscitabit Dominus de fratribus vestris, tanquam me ipsum audietis (*Deut. xviii, 15*), » quia et ipse propter Herodis timorem in Ægyptum a parentibus delatus est, ibique terra Ægypti (quam filiam Pharaonis intelligimus) aliquanto tempore eum cum parentibus suis quasi proprium defendit, et aluit. Inde vero

A postea reversus est in terram Juda, completa prophetia quæ ait: « Ex Ægypto vocavi filium meum (*Osee xi, 2; Matth. n, 15*). »

In diebus illis egressus est Moyses ad fratres suos, viditque afflictionem eorum. Vidit autem et virum Ægyptium percutientem quemdam Hebræum, quem ipse occidens, abscondit sabulo. Similiter et Christus Dominus noster veniens in hunc mundum visitare fratres suos, totum videlicet genus humanum, multos Ægyptios, id est malignos spiritus interfecit, virtute privavit, atque de obsessis corporibus eiecit. Qui merito sabulo absconduntur, ut per hoc detur intelligi, quod maligni spiritus in terra arenosa, sterili et infructuosa nec latere, nec habitare queunt. Egressus autem altera die, cum duos Hebræos rixantes vidisset, et eum, qui injuriam faciebat, redarguisset, indignatus ille respondit: « Quis te constituit principem et judicem super nos? Num occidere metu vis sicut occidisti heri Ægyptium? » Illic sermo nuntiatus est Pharaoni, et quærebat occidere eum. Fugiens ergo Moyses venit in terram Madian. Sic autem Christus cum frequenter pro suis iniquitatibus Judæos redarguisset, et ad salutis viam provocasset, illi e contra insidiabantur, observabant, et accusabant, et occidere cogitabant. Unde et ipse dicebat: « Qui ex Deo est, verba Dei audit, propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis (*Joan. viii, 47*). » Reliquit propterea Judæos, secundum quod ipse ait: « Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta (*Luc. xiii, 35*). » Et venit in terram Madian, id est ad gentes. Erant autem sacerdoti Madian septem filia, per quas omnes mundi hujus Ecclesias intelligimus. Hic autem numerus in divina pagina frequenter universitatem 49 significat. Hæ autem venerant ad puteum adaquare greges; sed pastores supervenientes ejecerunt eas. Surrexit igitur Moyses, surrexit et Christus, et de manu pastorum, id est de violentia philosophorum et hæreticorum Ecclesias liberavit. Insuper et greges adaquavit, dicens discipulis suis: « Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti (*Matth. xxviii, 19*). » Quoniam autem, et si ob diversitatem locorum, multæ in hoc mundo sint Ecclesiæ, in fidei tamen veritate, non nisi una catholica, et universalis Ecclesia esse creditur, de qua dicitur: « Una est columba mea, perfecta mea, immaculata mea (*Cant. vi, 8*). » Ideo Moyses non omnes has puellas, sed unam tantum accepit uxorem, quæ bene Sephora nuncupatur, quoniam Sephora pulchritudo interpretatur. Ipsa est enim, de qua Apostolus ait: « Ut exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, neque rugam (*Ephes. v, 17*). » Ipsa est cui dicitur: « Si ignoras te, o pulcherrima inter mulieres, abi, etc. (*Cant. i, 8*). » Post multum vero temporis mortuus est rex Ægypti, ille videlicet, qui quærebat occidere Moysen. Quo mortuo, clamaverunt filii Israel ad Dominum, et exaudivit eos.

CAPUT III.

« Moyses enim pascebat oves Jetiuro cognati sui sacerdotis Madian. Cumque minasset gregem ad interiora deserti, venit ad montem Dei Oreb; apparuitque ei Dominus in flamma ignis de medio rubi, et videbat quod rubus arderet, et non comburere:ur. » Jam incipiunt mysteria, jam revelantur sacramenta. Hæc est autem prima visio Moysi, hic primum cum Deo loqui incipit. Sed quid per rubum, nisi beatam Virginem Mariam, quæ sic de Judæorum spinosa et peccatrice gente exorta est, sicut de rubi asperitate pulchra et odorifera nascitur rosa? Hæc autem visa est ardens, sed non arsit, quia sine carnis concupiscentia, sine libidinis æstu, sancto Spiritu obumbrata concepit. Hoc est enim, quod Angelus ait: « Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi (*Luc. 1, 35*). » Erat igitur ignis in rubo, splendor in virgine, lux in Maria, lux illa, quæ ait: « Ego sum lux mundi (*Joan. viii, 12*), lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (*Joan. 1, 9*). » Volebat enim propius accedere Moyses, ut videret quare rubus non combureretur, sed quia nondum aptus erat tanta cognoscere sacramenta, dictum est ei: « Ne appropies huc; » id est non quæras ea quæ supra te sunt; noli Virginis castitatem, noli Christi incarnationem investigare: « solve calcamenta de pedibus tuis. » Quare hoc? Locus enim in quo stas, terra sancta est; in terra sancta non licet habere calcamenta, non licet indui pellibus mortuorum; ideo enim Adam in paradiso nudus exiens zona pellicea indutus est. Et ait Dominus: « Ego sum Deus patris tui Deus Abraham, et Deus Jacob: vidi afflictionem populi mei in Ægypto, et clamorem ejus audivi, et descendi liberare eum. Veni igitur, et mittam te ad Pharaonem; ne timeas, ego ero tecum, et hoc habebis signum quod misericoriam te. » Id est, in hoc te a Deo missum esse cognosce, quia Deus semper tecum erit, et signa, et miracula quæcumque facere volueris, per te, et in te semper operabitur. Cumque eduxeris populum meum de Ægypto, immolabis Domino super montem isum, id est super montem Dei Oreb, qui *corvus* interpretatur, per quem populum gentium intelligimus, a quo, et in quo magnum et singulare sacrificium quotidie Domino immolatur. Huic enim corvo Apostolus ait: « Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino (*Ephes. v, 10*). »

« Dixitque Moyses: Ego vadam ad filios Israel, et dicam eis: Deus patrum nostrorum misit me ad vos, si dixerint mihi: Quod est nomen ejus, quid dicam eis? Dixitque Dominus ad Moysen: Ego sum qui sum. Sic dices, filiis Israel: Qui est, misit me ad vos. » Mirabile nomen! Nunquid enim cælum non est? Nunquid terra, mare, angeli, et homines non sunt? An quia scriptum est: « Omnes gentes quasi non sunt, sic sunt coram eo? » Quid est quod dicitur: « qui est, misit me ad vos? » Dicat ergo, qui semper est, qui idem semper est, qui nunquam

A cœpit esse, qui nunquam desinit esse, qui omnibus dat esse, qui de proprio esse non mutatur in esse, vel non esse. Ille qui sic vocatur, misit me ad vos: hoc enim nomen nulli alii convenit, hoc nomen solius Dei est.

« Dixitque Dominus ad Moysen: Hæc dices filiis Israel: Dominus Deus patrum nostrorum, Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob, misit me ad vos; hoc nomen mihi in æternum, et hoc memoriale meum in generationem et generationem. » Ecce jam familiarius nomen, et quod ipsum non intelligant Hebræi, dicere non possunt. Hoc nomen et vetus et nova generatio cognoscit, hoc Synagoga, hoc Ecclesia intelligit. « Vade igitur, et dic filiis Israel, quia ego vidi afflictionem illorum, et educaui eos de terra Ægypti, ingredierisque tu, et senioribus Israel ad regem Ægypti, et dices ad eum: Dominus Deus Hebræorum vocavit nos: ibimus in viam trium dierum per solitudinem, ut immolemus Domino Deo nostro. » Quid est enim viam trium dierum? Quid est solitudo? « Ecce, inquit David, elongavi fugiens, et mansi in solitudine (*Psal. lrv, 8*). » Est ergo solitudo gentium Ecclesia; hic immolatur, hic sacrificatur; extra hanc non est locus veri sacrificii. Via vero trium dierum Trinitatis fidem demonstrat; uno siquidem die venit ad Patrem, secundo ad Filium, tertio ad Spiritum sanctum. Sufficit hæc venientibus **50** ad immolandum, nec infra stare, nec ultra procedere libet; qui enim aliter egerit, ejus sacrificium non suscipietur. Veniunt Judæi usque ad Patrem; fuerunt hæretici, qui crediderunt in Patrem, et in Filium, et non suscipiebant Spiritum sanctum; fuerunt autem qui multos crederent deos, sicut gentiles, qui idola colebant. Nulli ergo horum ad præfixum fidei terminum veniebant; abominabile igitur est eorum sacrificium. Sequitur:

« Sed ego scio, quod non dimittet vos rex Ægypti, ut eatis, nisi per manum validam; extendam enim manum meam, et percutiam Ægyptum in cunctis mirabilibus meis, quæ facturus sum in medio eorum. » Vere judicia Dei abyssus multa. Scit quia non dimittet, mandat tamen, ut dimittat, in quo Dei justitia, et Pharaonis iniquitas manifestatur. Non vult violenter auferre, quod ab alio, quamvis injuste, possideatur: exercet suum jus, ne forte injuste fecisse dicatur quæ contra Ægyptios facturus est. Denique et suos cautiore reddat, dum ea, quæ ventura sunt, eis manifestat. « Post hæc, inquit, exhibitis, daboque gratiam populo huic coram Ægyptiis: postulabit mulier a vicina sua vasa argentea, et aurea, ac vestes, et spoliabitis Ægyptum. » Hoc autem alicui injustum videtur, ut populus Dei fraudulenter rapiat; sed quia hoc fieri Deus ipse præcepit, non potest injustum esse, quod justitia fieri jubet; nondum enim dictum fuerat: « Diligite inimicos vestros (*Matth. v, 44*), » imo lex erat, quæ postea promulgata est: « Diliges proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum (*Ibid., 43*). » Si igitur inimici erant, qui eos

affligebant, qui gravi jugo servitutis eos opprimebant, qui non solum sua, sed seipsos injuste detinebant, cur injustum esse dicatur, quod juste fieri videatur? Justitia enim est, quæ jus suum unicuique tribuit. Ubi enim neque iudex est, neque justitia, ibi vindicta est necessaria. Hæc tamen specialiter intellecta magnum videtur habere sacramentum. Quamvis enim Ægyptum, id est mundum istum violentum et tenebrosam fugiamus, si quæ tamen bona, si quæ utilia et honesta in eo esse judicemus, amplectenda, rapienda, et tenenda sunt. Habent enim multoties et sæculi amatores scientiam litterarum, mores honestos, multarum artium peritiam. Multa enim a poetis et philosophis accepimus, quæ valde amplectenda, et diligenda sunt: hæc rapere, hæc possidere, et habere, his Ægyptum exspoliare non est peccatum.

CAPUT IV.

« Dixit autem Moyses: Non credent mihi, neque audient vocem meam; sed dicent: Non apparuit tibi Dominus. » Incredulitas Moysi ad totum populum refertur. In se enim ipse ostendit quam durus et semper incredulus ille populus fuerit. Non credit sine signis, quoniam Judæi signa petunt, et Græci sapientiam quærunt. « Generatio enim prava et perversa signum quærît (Matth. xvi, 4). » Unde et subditur:

« Dixit ergo Dominus ad Moysen: Quid est hoc quod tenes in manu tua? Respondit: Virga; dixitque Dominus: Projice illam in terram; projecit, et versa est in colubrum, ita ut fugeret Moyses. » Interrogatur enim Moyses, non propter aliud, nisi ut de suæ responsionis vinculo teneatur. Ipse enim confessus est se tenere virgam, quam mox in serpentem conversam expavit. Signum est hoc, et mirabile signum. Credat ergo signo, qui non vult credere verbis. Sed quid per virgam, nisi Dei correctio signatur? Unde scriptum est: « Virga tua, et baculus tuus, ipsa me consolata sunt (Psal. xlii, 4). » Itemque: « Virga directionis, virga regni tui (Psal. xlii, 7). » Et Salomon: « Qui parcat baculo, odit filium (Prov. xiii, 24). » Et Apostolus: « Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in misericordia, et mansuetudine? (I Cor. iv, 21). » Hæc autem virga illis vertitur in draconem, qui sæpius correcti se emendare nolunt, quia incorrigibiles existunt, tandem divinæ ultionis iram et indignationem super se sævientem sentiunt. Unde et Psalmista: « Reges eos in virga ferrea, et tanquam vas figuli confringes eos (Psal. ii, 9). » Sic igitur divina correctio, aliis est virga, aliis est draco: alios misericorditer castigat, alios insanabiliter percussit. Hujus autem caudam Moyses tenet, et in virgam serpens convertitur; quoniam aliquis vir justus est, qui vindictam peccatoribus imminentem suis orationibus avertit. Cum enim Deus ultionis ab ira placatur, tunc draco sæviens in virgam vertitur. Hujus serpentis caudam David tenebat quando videns angelum percutientem, cla-

ma-
batur: « Ego sum, Domine, qui peccavi, ego inique
egi, isti, qui oves sunt, quid fecerunt? (183) Avertatur, obsecro, furor tuus a populo tuo (II Reg. xlii, 47). » Similiter et Phinees, de quo scriptum est: « Stetit Phinees, et cessavit quassatio (Psal. cv, 30). » Sic et Moyses iste, cui a Domino dicitur: « Dimitte me, ut deleam populum istum. »

« Dixitque Dominus rursus: Mitte manum tuam in sinum tuum, quam cum misisset in sinum suum, protulit leprosam tanquam vivis. Retrahe, et ait, manum in sinum tuum; retraxit, et protulit iterum, et erat similis carni reliquæ. Si non crederint tibi, nec audierint sermonem signi prioris, credent verbo signi sequentis. » Manus namque Moysi Hebræorum populus intelligitur. Sinus ejus terra promissionis. « Mitte, inquit, manum tuam in sinum tuum, » id est, duc populum in terram promissionis. Traxit autem Moyses manum de sinu, **51** significans populum propter peccata sua ducendum esse in captivitatem; unde et manus leprosa apparuit, quia, nisi leprosa fuisset, de sinu non traheretur; nisi populus peccasset in captivitatem non duceretur. Sed quid ait Psalmista: « Ut quid, Domine, avertis manum tuam, et dexteram tuam de medio sinu tuo in finem? (Psal. lxxiii, 41). » Hoc est enim quod sequitur. Retrahe, ait, manum in sinum tuum, id est, reduc populum de captivitate iterum in terram suam. Ductus namque in captivitatem, quoties se peccasse confitebatur, et pœnitentiam agens Dei misericordiam implorabat, mox a misericordiosissimo Domino exaudiebatur, et qui leprosus de patria ejectus fuerat, mundus per pœnitentiam redibat. Unde et subditur: « Retraxit, et protulit iterum, et erat similis carni reliquæ. » Sic igitur qui neque per virgam, neque per serpentem, neque per duram correctionem corrigebantur, saltem de patria expulsi ad pœnitentiam redire cogebantur. Quod si neque sic convertebantur, sed adhuc in sua malitia persistebant, ejectos quoque divinæ ultionis gladius persequeretur, quo semper cadentes in proprio sanguine volutabantur. Et hoc est, quod dicitur: « Si non crederint tibi, neque audierint sermonem signi prioris, credent verbo signi sequentis. »

« Quod si nec duobus quidem signis crederint, neque audierint vocem tuam, sume aquam fluminis, et funde eam super aridam, et quidquid hauseris de fluvio, vertetur in sanguinem. » Quod enim dicitur: Si non audierint sermonem signi prioris, hoc est, quod in Evangelio Dominus ait: « Si verbis non vultis credere, operibus credite (Joan. x, 38). » Nam et signa suo modo loquuntur, et non minus signis, quam verbis creditur. Sed quid per aquam fluminis, quid per aridam intelligitur? « Aquæ enim multæ populi multi (Apoc. xvii). » Aqua sumitur de flumine, quando de toto pars aliqua separatur. Funditur autem super terram, quando a suæ habitationis loco, ad alias ducitur nationes. Quæ quidem in sanguinem vertitur, si inimicorum

(183) Vulgata habet: *Vertatur, obsecro, manus tua contra me, et contra domum patris mei.*

gladiis percussa cadat. Hoc est enim, quod Ezechiel dicitur (*cap. v, 1*), ut caput et barbam radat, et accepta statera, in tres partes pilos dividat; unam partem igni comburat in medio civitatis: alteram gladio concidat: tertiam in ventum dispergat, postquam se Dominus gladium missurum esse dicit. Barba namque prophetæ populus est Judæorum, cujus una pars in medio Jerusalem igne et fame periit; altera in eodem loco gladiis est trucidata; tertia vero super terram effusa, et ubique gentium dispersa, divinæ ultionis nusquam gladium effugere potuit. « Dixitque Moyses: Obsecro, Domine, non sum eloquens ab heri, et nudius tertius; et ex quo locutus es ad servum tuum, Impeditoris et tardioris linguæ sum (184). » Non sum eloquens ab heri, et nudius tertius, per quod totum tempus intelligitur præteritum. Deficit enim omnis sapientia, et eloquentia, summæ illi et incomparabili sapientiæ, et eloquentiæ comparata. Nam et in hominibus hoc sæpe contingit, ut aliquis, qui se sapientem esse putabat, cum aliquo sapientiore rationem habens, mox quid minus habeat, et quam multis ad discendum indigeat, colloquendo intelligat. « Dixitque Dominus ad eum: Quis fecit os hominis? aut quis fabricatus est mutum et surdum, videntem et cæcum? nonne ego? » Ego, inquit, omnes feci, ego propria dona unicuique largitus sum, ego eloquentem et mutum, sapientem et insipientem creavi: non amisi potestatem, facio quod volo; perge igitur; et ego ero in ore tuo, et cui nec sapientia, nec eloquentia deerit, doceboque te quid loquaris. At ille: « Obsecro, inquit, Domine, mitte quem missurus es, » tantumque negotium alii agendum committe.

« Iratus Dominus in Moysen ait: Aaron frater tuus levites, scio quod sapiens et eloquens sit (levites autem erat, quia primogenitus); loquere, inquit, ad eum omnia verba mea, et ego ero in ore tuo, et in ore illius, ipse loquetur pro te ad populum, » et quia eloquens est, adimplebit officium oris tui. Sacerdotum est ergo loqui ad populum. Tu autem eris in his, quæ ad Deum pertinent, sicut internuncius et mediator. Abiit autem Moyses ad Jethro cognatum suum, dixitque ei: « Vadam in Ægyptum videre fratres meos. Dixitque Jethro: »

« Vade in pace. »
« Dixit ergo Dominus ad Moysen: Revertere in Ægyptum: mortui enim sunt, qui quærebant animam tuam. » Manifestum est igitur, quia non solum Pharaos quærebant occidere Moysen. Omnes autem reges Ægypti Pharaones dicebantur. Alius igitur

(184) Hic locus valde corruptus in editione a Cod. Laurent. emendatur.

(185) Cod. Bibl. Mont. Amiatæ: *Vide ut omnia offensa, quæ posui in manu tua facias coram Pharaone: Ego indurabo cor ejus, et non dimittet populum.*

(186) Libertas arbitrii stabilitur. Deus auctor mali esse non potest; deficientem hominem a bono, hoc est a justitia, si placet, in prava ejus voluntate relinquit, et a pravitate, et justitia non retrahit.

A Pharaos Ægyptiis modo præerat, qui illi quidem successerat, quem fugerat Moyses. « Tulit ergo Moyses uxorem et filios, et imposuit eos super asinum, et reversusque est in Ægyptum. Dixitque ei Dominus: (185) Vide ut cuncta signa facias coram Pharaone, quæ tibi facere præcepi, ego indurabo cor ejus, et non dimittet populum. » Quid est hoc, Domine? Tu indurabis cor ejus? « Tu enim, ut Apostolus ait, cui vis miseris, et quem vis induras (*Rom. ix, 18*). » Quod si induras, cui nemo resistere valet, quid ad Pharaonem? Cur qui populum dimittere non potest, ideo punitur, quia non dimittit? Non potest quidem, quia induratur: a quo? a te. Tu enim dicis: « Ego 52 indurabo cor ejus. » Aliter ergo est intelligendum (186). Quod ergo dicitur: « Ego indurabo cor ejus; » tale est ac si diceret: Ego cor ejus indurari permittam, nullam vim ei faciam, totum se sibi dimittat, faciat quod velit, ut sive bene, sive male egerit, totum sibi, et non mihi imputetur. Miser ille, qui sic suæ voluntati relinquitur. Hinc ergo colligitur, quia (187) quod boni salvantur, Dei gratia est, qui eos suæ misericordiæ freno ad se trahens, etiam cum peccare velint, peccare eos non patitur; hoc autem non vim faciendo, sed cor molliendo, et in melius immutando. Quod vero mali pereunt, justitia est; quæ enim semina-verit homo, hæc et metet (*Galat. vi, 2*). » Nunquam enim humana natura ad malum proclivis est, ut nisi coacta bene agere queat (188). Ex hoc igitur apparet quam iniquus Pharaos iste fuerit, qui toties flagellatus, qui tot miraculorum signis, nullo in signo, et naturali bono ad misericordiam flectebatur. Noluit ergo eum Dominus emollire, ne fortasse bonus pareretur, qui sua sponte tam malus et iniquus erat.

« Vade, dic Pharaoni: Filius meus primogenitus est Israel; dixi tibi: Dimitte filium meum, et non luisti: ecce ego interficiam filium tuum primogenitum. » Primogenitus est namque Dei filius Israel, non natura, sed gratia. Hæc enim gens, prima omnium a Deo electa, præ cunctis dilecta fuit. Quando autem omnia primogenita Ægypti interfecta sunt, tunc et primogenitum Pharaonis interfecit Dominus; non enim est personarum acceptor Deus. Cumque esset Moyses in itinere in diversorio, occurrit ei Dominus, et volebat occidere eum. « Tulit illico Scaphora acutissimam petram, et circumcidit carnem præputii filii sui, tetigitque pedes ejus et ait: « Sponsus sanguinum tu mihi es. » Ex hoc datur intelligi, quia Moyses de filio circumcidendo jam admonitus fuerat, sed quia mater ejus alia lege vivebat, ea fortasse resistente, aut non potuit, aut ne-

(187) Doctrina gratiæ efficacis non cogentis, sed admirabiliter allicientis traditur; homines enim, quos peccare non sinit, misericordia sua excipit; auferit eis cor lapideum, et dat cor carneum, hoc est flexibile ad bonum.

(188) Natura humana etsi per peccatum originale vulnerata, ejus tamen bonitas absumpta non est, ut nisi coacta bene agere valeat. Bone enim operationis potentiam habet. Vide Natal. Alexand. Dissert. 26, sect. 3, adversus Manichæos.

glexit. Non igitur jam mater ejus, quæ alia lege vivebat, tunc admonetur, sed quodammodo cogitur, ut eum circumcidat. Si enim ad fratres suos, qui omnes circumcisi erant, filium suum incircumcisum detulisset, quasi Dei pacti prævaricator, scandalum eis movere poterat. Tulit ergo Sephora acutissimam petram (*petra autem erat Christus*) et circumcidit præputium filii sui. Hac enim petra et Judæi circumciduntur, et baptizantur. « Quicumque, inquit Apostolus, baptizati estis in Christo, Christum induistis (*Galat. iii, 27*). » De circumcissione autem, in libro Geneseos plenissime exposuimus. Sequitur :

« Tetigitque pedes ejus, et ait : Sponsus sanguinum tu mihi es. » Cur enim pedes ejus petra tetigit, nisi quia circumcisio, et baptismus inutilis est, si post baptismum, vel circumcisionem pedes supra petram non stabiliantur? Unde Psalmista : « Eduxit me de lacu miseræ, et de luto fecis, et statuit super petram pedes meos (*Psal. xxxix, 3*). » Quæ cum ait : « Sponsus sanguinum tu mihi es, » feminea pietate videtur loqui, ac si dicat : Hoc ex tua conjunctione beneficium capio, ut filiorum meorum sanguinem fundam. Quod si hoc ad Dominum Sephora dixisse intelligatur, sic exponetur, ac si diceret : Novum genus conjugii, in quo ex sanguine filii generantur; mirabilis sponsus, qui vel ex aqua, vel ex sanguine filii generantur. « Et dimisit eum, postquam dixit : Sponsus sanguinum tu mihi es, » non quia hoc dixit, sed « ob circumcisionem. » Ad hoc enim venerat, ut non mulieris verba attenderet, sed ut puer circumcideretur.

CAPUT V.

Venit ergo Moyses, et narravit fratri suo quæcunque audierat. Veneratque simul ad seniores Israel, locutusque est Aaron, quæ Dominus jusserat, et fecit signa, et credidit populus, omnesque gavisii sunt, et proni adoraverunt. Ad majora tendimus, ideo in exponendis historiis laborare nolumus, ne forte, sicut quorundam moris est, quæ per se plana sunt, difficulta reddamus. Inde autem venerunt ad Pharaonem, dixeruntque ei ut dimitteret populum; quod audire noluit, sed vehementius quam prius eos affixit. Hoc autem Dei providentia fiebat, quo et Pharaonis malitia, et Dei potentia innotesceret.

CAPUT VI.

« Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : Ego Dominus, qui apparui Abraham, Isaac, et Jacob, in Deo omnipotente, et nomen meum Adonai non indicavi eis. » Quid est hoc, quod dicitur : apparuit Dominus patriarchis, sequæ et Deum omnipotentem illis esse ostendit, et tamen nomen suum, quod est Adonai, non indicavit eis? Per hos enim tres patriarchas, ex quibus omnes Judæi originem ducunt, omnem Judæorum populum intelligere debemus. Dei vero nomen Jesus Christus est (189). Ipse enim et Verbum vocatur. « Ecce, inquit propheta, nomen Domini venit de longinquo (*Isai. xxx, 27*). » Hunc autem non cognoverunt Judæi, « quia

si cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent (*I Cor. ii, 8*). » Excæcavit enim eos malitia eorum, secundum illud : « Excæca cor populi hujus, ut videntes non videant, et audientes non intelligant (*Isai. vi, 10*). » Interpretatur autem Adonai Dominus Deus. Salvator autem discipulis suis loquitur dicens : « Vos vocatis me Magister, et Domine, et bene dicitis; sum etenim (*Joan. xiiii, 13*). » Itemque : « Si quis vobis aliquid dixerit, dicite quia Dominus hic opus habet (*Matth. xxi, 3*). » Ignorantia igitur ista patriarcharum, non est patriarcharum, sed seminis patriarcharum. Indicavit eis Dominus nomen suum, et non indicavit. Indicavit secundum se, non indicavit secundum membra. Indicavit primis, non indicavit novissimis. Sic enim terram promissionis illis promittit, et illis non datur. « Tibi, inquit Dominus, dabo terram hanc, » tibi, et non tibi. Tibi in semine, tibi non personaliter. Potest autem et sic intelligi : nomen meum Adonai non indicavi eis, quia non quasi Dominum, sed quasi Patrem me eis exhibui. Nunc autem vos liberando, et Ægyptios affligendo, qualiter et rex et Dominus esse noverim, cunctis gentibus innotescet. Unda et frequenter dicitur : « Ego Dominus Deus vester. » Itemque : « Et scietis, quia ego Dominus. »

CAPUT VII.

« Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens : Ego Dominus. » Hoc est, quod modo superius dixit, Adonai. Hoc est illud nomen, quod patriarchis non indicavit, id est filiis patriarcharum. Sequitur : « Loquere ad Pharaonem quæ ego loquar tibi. Et ait Moyses : En incircumcisis labiis ego sum, quomodo audiet me Pharaos? » Incircumcisis enim labiis est, qui superflua, vana et inutilia loquitur : circumcisis vero, qui et interrogare, et respondere rationabiliter novit. Quod hic Judæi dicant, cum labiorum inusitatam circumcisionem audiant; et ut ego quoque incircumcisis labiis eloquar; utinam et nares sibi circumcidant, ut jam nunc ab inutili circumcissione quiescant.

« Dixitque Dominus ad Moysen : Ecce constitui te Deum Pharaonis; » eam videlicet potestatem tibi tradendo, ut juxta voluntatem tuam eum affligas, et in signis, et miraculis, quæ feceris, obstupescat, tibi que in nullo nocere valeat. Et Aaron frater tuus erit propheta tuus, ut quia facundus, et eloquens est ipse, pro te loquatur ad Pharaonem. « Sed ego indurabo cor ejus. » Hoc autem superius expositum est. Hinc autem simile est, quod dicitur. « Et ne nos inducas in tentationem (*Matth. vi, 13*). » Similiter et Pharaos dicere poterat : Ne indures cor meum, Domine. Deus enim neque indurat, neque in tentationem aliquem inducit : sed quia in ejus est potestate et induratum mollire, et in tentationem euntem retinere, ideo et indurare, et in tentationem ducere dicitur.

« Fecit itaque Moyses, et Aaron, sicut præceperat Dominus; tulitque Aaron virgam coram Pharaone,

(189) Id. cod. Laurent. Ipse enim et nomen, et sermo, et Verbum vocatur.

« et servis suis, quæ versa est in colubrum. » De virga quidem ejusque commutatione satis superius dictum est. Bene autem principium signorum virga fuit, quoniam correctionem Dei significare diximus. Venit igitur Moyses ad Pharaonem, non cum gladio, sed cum virga : unde si pœnitere voluisset, facilem ad ignoscendum Dominum, per hoc cognoscere poterat. Sed quia pœnitere noluit, in colubrum virga convertitur, ut majoribus dignus supplicii, majoris correctionis tormenta se exspectare intelligat. Et ideo qui virga non corrigitur, draconi, id est diabolo puniendus traditur. « Vocavit autem Pharao sapientes, et maleficos, et fecerunt ipsi per incantationes Ægyptiacas, et arcana quedam similiter, projeceruntque singuli virgas suas, quæ versæ sunt in dracones, sed devoravit virga Aaron virgas eorum. » Infelix Pharao, cum humiliare se debuisset, ad suæ deceptionis signa confugit, ut per falsa, quæ ipse operatur, probet non esse verum, quod Dominus ait. Hoc enim tyranni sæpe fecisse leguntur, qui videntes signa et miracula, quæ per martyres suos Deus faciebat, maleficos eos et incantatores esse putabant. Ipsi quoque Salvatore nostro Judæos dixisse legimus : « In Beelzebub principe dæmoniorum ejecit dæmonia (Luc. xi, 15). » Nec mirum si suis incantationibus et arte diabolica hoc malefici facere potuerunt; cum ipse Satanus, ut Apostolus ait, transfiguret se in Angelum lucis (II Cor. xi, 14). Quod autem virga Aaron virgas eorum devoravit, nihil divinæ ultioni resistere posse significat.

« Dixit autem Dominus ad Moysen : Ingravatum est cor Pharaonis, non vult dimittere populum. » Vade ad eum mane, ecce egredietur ad aquas, et dic ei ut dimittat populum. Quod si audire contempserit, tolle virgam, et extolle super aquas Ægypti, et super rivos, et paludes, et lacus, ut vertantur in sanguinem, et pisces moriantur. » Hæc est enim prima plaga, qua Ægyptus a Domino percutitur. Decem enim plagis flagellavit Dominus Ægyptum, quibus significavit quibus modis, et propter quam causam mundum affligat universum. Quoniam autem denarius numerus omnes in se numeros continet, ideo frequenter decem pro omnibus 54 accipiuntur. Unde in Apocalypsi de sanctis dicitur : « Quia habebunt tribulationem diebus decem (Apoc. ii, 10), » id est cunctis diebus. Decem namque et centum, et mille, nisi per se, et in se resolvantur, nihil habent ulterius ubi crescant; unde cum sint finiti, sæpe pro infinitis accipiuntur. Decem ergo plagæ omnes plagas significant, quibus ob duritiam cordis nostri in hoc mundo a Domino flagellamur. Omnis enim homo Pharao dici potest, qui Dei præcepta per Ecclesiæ doctores audiens parvipendit, eisque indurato corde et animo resistit. Detinet autem Dei populum in servitute, quando homo quinque corporis sensus, animæque virtutes Deo servire non permittit. Ille est enim populus Dei, qui gravi corporis servitute

A deprimitur. Hic dum in populosa Ægypto habitat, vitiorum et malignorum spirituum multitudo valatus Deo sacrificare non potest. Vult igitur ire in desertum, quærere locum secretum, iniquorum evadere conversationem, hoc autem non corpore, sed mente. Qui enim a vitiis et malignis spiritibus separatur, ubicunque sit, in deserto est, quoniam desertus est, derelictus est, et a malo populo mente et spiritu sequestratus, jam solitarius cum Deo est. Cætera videamus.

« Vade, inquit Dominus Moysi, ad Pharaonem, ecce egredietur ad aquas. » Quid enim hoc in loco per aquas, nisi stultam hujus mundi et philosophorum et poetarum sapientiam designat? Quæ quoniam voluptatem summam bonum prædicat, quoniam mundi gloriam, et honores, et delicias laudat, quoniam vitia, carnisque concupiscentias non reprehendit, ideo Pharao omnesque mundi amatores ad eam currunt, eam sitiunt, eam bibere cupiunt. Ideoque Moyses correctionis virgam ferens, sortemque manum potenter extendens, eam in sanguinem convertit. In sanguinem quidem eam convertit, quia quam sit venenosa, quam periculosa, quam fetida, quam peccatorum sordibus plena, Christus Dominus noster, ejusque discipuli vera ratione probaverunt. Qui ergo non vult mori, qui timet perire, fugiat has aquas, neque suscipiat hanc doctrinam; moriuntur enim, qui eam bibunt, quod quidem illi pisces significabant, qui in Ægypti flumine mortui sunt. Malefici autem, qui sicut Moyses signa faciunt, hypocritæ intelliguntur, quoniam et ipsi, sicut Ecclesiæ doctores, philosophorum et poetarum scientiam damnant; de quibus Dominus ait : « Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisei (Matth. xxiii, 2). » Hi autem omnia opera sua faciunt, non ad laudem Dei, sed turpis lucri gratia, et ut videantur ab hominibus. Foderunt autem aquam Ægypti per circuitum fluminis, quoniam cognita veritate, hanc ulterius bibere noluerunt. Aquam quippe fodere, est pure et sincere sapientiæ fontem investigare. Quæ bene quidem circa flumen foditur, quoniam non nisi in divinis Scripturis invenitur. Fuit autem sanguis iste per septem dies, quoniam prædicta philosophorum scientia in sanguinem et peccatum conversa, amplius in æternum a viris catholicis non suscipietur; non enim sunt dies nisi septem. Hoc est ergo diebus septem, quod est diebus omnibus. Noluit autem Pharao dimittere populum.

CAPUT VIII.

« Dixitque Dominus ad Moysen : Dic ad Aaron : « Extende manum tuam super fluvios, et super rivos, et paludes, et educ ranas super terram Ægypti. » Extendit Aaron manus super aquas Ægypti, et ascenderunt ranæ, operueruntque terram Ægypti (190). » In prima namque plaga philosophi, et poetæ perierunt, omnisque eorum scientia, et paganorum ritus destructus est. Ecce autem in hac se-

(190) Omnes plagas a Deo Pharaoni, et Ægyptiis inflictas. S. August. perstringit lib. xvi De civit. Dei, cap. 45.

cunda ranæ ebulliant : hæretici insurgunt, qui et loquacitate omnes iniquitant, et sua immunditia cuncta commaculant; non aliunde veniunt, sed de aquis ascendunt, quoniam male Scripturas intelligendo, perverseque exponendo, ibi errores concipiunt, et ibi hæretici fiunt. Prius enim philosophi et poetæ, deinde vero hæretici erronea sapientia mundum deceperunt. Eo ergo ordine ponuntur, quod temporaliter sese sequuntur. Merito autem hæreticos ranæ significant, quoniam non in ratione, sed in loquacitate hæretici confidunt. Fecerunt autem et malefici per incantationes similiter, jam tunc significantes, quoniam et hypocritæ sanctorum exempla (191) quadam similitudine imitaturi erant. « Dixit Pharaos : Orate Dominum, ut auferat ranas a me, et a populo meo, et dimittam populum, ut sacrificet Domino. Oravitque Moyses, et mortuæ sunt ranæ. » Hoc enim usque hodie peccatores agunt, et in arcto positum Dominum orant, cujus mox liberalitatis obliviscuntur. Mors vero ranarum hæreticorum monstrat interitum. « Videns autem Pharaos, quod data esset requies, induravit cor suum, et non dimisit eos, sicut præcepit Dominus. Dixitque Dominus ad Moysen : Loquere ad Aaron : Extende manum tuam, et percute pulverem terræ, et sint sciniphes in universa terra Ægypti. Feceruntque ita, et facti sunt sciniphes in hominibus, et in jumentis, et omnisque pulvis terræ versus est in sciniphes. » Sciniphes autem culices, alii muscas minutissimas vocant, ad quarum differentiam musca canina dicatur. Sed quid per sciniphes, qui et homines, et jumenta nimis angustis inquietabant, nisi cura, et sollicitudo rerum temporalium intelligitur? Cum enim aliquem pro hac substantia transitoria et fugitiva tam anxio animo laborare, discurrere, sudare, et festinare videas, nonne sciniphes eum stimulent, et sequantur, tibi videtur? Qui merito de terræ pulvere oriuntur, quoniam hæc talis cura, et sollicitudo ad terrena et fugitiva bona homines invitat. Et isti quidem in hominibus sunt, et in jumentis, quoniam et sapientes, et insipientes fatigant. Ipsa quoque juxta litteram, jumenta non fatigarentur, nisi hæc talis sollicitudo fuisset. Hæc enim et boves arare, et equos in bella ruere, cæteraque jumenta oneribus deprimi cogit. Ab hac autem sollicitudine liberare nos volens Dominus, dicebat : « Nolite solliciti esse dicentes : Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? » (Matth. vi, 31). Hæc autem tertia plaga, qua mundus percutitur, nulla magis quam ista eum vexat. Voluerunt autem et malefici sciniphes facere, et non potuerunt, non quod difficilius sit facere ranas, vel colubros; sed quia ibi tantum possunt, ubi eos Deus posse permittit. Unde ipsi quoque dicunt : « Digitus Dei est hic; » intelligentes Dei manus hanc esse potentiam, quæ a solita operatione tam subito eos coercere valeat.

« Dixitque Dominus ad Moysen : Dic Pharaoni : Dimitte populum, alioquin imittam in te, et in (191) Cod. S. Cr. in Laurent., quadam simulatione.

« servos tuos et populum tuum, et in domum tuam omne genus muscarum. Factumque est ita. Venieruntque muscæ gravissimæ in domum Pharaonis, et in omnem terram Ægypti, corruptaque est terra ab hujuscemodi muscis. » Quid enim per muscas, nisi spiritum fornicationis, ipsamque omnium vitiorum turpissimam libidinem intelligimus? De qua Apostolus : « Omne, inquit, peccatum, quod fecerit homo, extra corpus est; qui autem fornicatur, in corpus suum peccat (I Cor. vi, 18). » Unde et hic dicitur, quod ab hujuscemodi muscis terra corrupta fuerit. Quid est enim, quod libidinis æstus terram, id est carnem nostram corrumpit? Hujus autem multæ sunt species; idcirco et muscæ diversorum generum fuisse referuntur; quas quia gravissimas dicit, quantum hoc vitium in hominibus grassetur, innuit. His etenim muscis adulter, his fornicator, his sodomita, his cujuscunque libidinis operator stimulat, vexatur, incenditur, persequitur, corrumpitur. Hæc tamen muscæ non erant in terra Gessen, ubi filii Israel habitabant, quoniam sancti viri jejuniis, vigiliis, orationibus, carnisque maceratione omnem libidinis impetum a se repellunt. « Vocavitque Pharaos Moysen, et Aaron, et ait illis : Ite, sacrificate Deo vestro in terra hac. Et ait Moyses : Non potest ita fieri; abominationes enim Ægyptiorum immolabimus Domino Deo nostro? quod si mactaverimus ea, quæ colunt Ægyptii coram eis, nos lapidibus obruent. » Abominationes Ægyptiorum dicit. Et est mirabilis viri prudentia, qui coram ipso rege suos deos abominationes appellat; Ægyptii enim non solum hircos, et oves, et vaccas, sed alia multa portenta adorabant. « Viam trium dierum pergemus in solitudine, et sacrificabimus Deo nostro, sicut præcepit nobis. » Quid vero via trium dierum significet, supra exposuimus. « Dixitque Pharaos : Ego dimittam vos; verumtamen ne longe abeat, orate pro me. » Considera, Pharaos, quid possit virtus, et potentia tua : rogas Prophetam, ut ipse pro te Dominum roget, quatenus a te, et a populo tuo muscas repellat : adhuc te virga percutit, et ferre non potes : quid si ignem de cælo pluat? Noli ulterius indurare cor tuum, noli amplius fallere servos Dei, ne si forte pro te orare desierint, pereas et tu, et populus tuus. Egressusque Moyses a Pharaone oravit Dominum, et perierunt muscæ. Ingratum est autem eor Pharaonis, et noluit dimittere populum. Qui autem Pharaos sapius induratur, ideo sapius flagellatur. Sequitur :

CAPUT IX.

« Dixit autem Dominus ad Moysen : Vade dic Pharaoni : Hæc dicit Dominus : Dimitte populum meum, alioquin ecce manus mea erit super agros tuos, et super equos, et asinos, et camelos, et boves, et oves, pestis valde gravis. Fecit ergo Dominus verbum altera die, mortuæque sunt omnia animalia Ægyptiorum; de animalibus vero filiorum Israel nihil omnino periit. » Quid autem

per hæc, quæ modo numerata sunt, nisi exteriorem substantiam intelligimus, quam cum Dominus repente peccatoribus aufert, aut probatio est, aut vindicta. Sic enim et beato Job fecisse legitur, qui patiens, tamen patienter gratias agens dicebat : « Dominus dedit, Dominus abstulit (*Job* 1, 21). » Vir etenim sanctus in hoc quoque Dei misericordiam agnoscebat, quod non se, sed sua feriebat. Cum ergo in exterioribus homo flagellatur, gratias agat, convertiatur et pœniteat. Denique misericordiam recognoscat, qui eum tam misericorditer ad pœnitentiam vocat. Corripit enim Dominus omnem filium, quem recipit (*Hebr.* xii, 7). Et beatus homo, qui corripitur a Domino. Non induretur ut Pharaos, sed confessus se peccasse, veniam postulet, ne forte usque ad animam vindicta desæviat. Unde scriptum est : « Dominus custodiat te ab omni malo, custodiat animam tuam Dominus (*Psal.* cxv, 7). » Hæc autem quinta plaga est per quam in his quæ possidet, et non in se homo percutitur. « Et induratum est cor Pharaonis, et non dimisit populum : et dixit Dominus ad Moysen, et Aaron : Tollite plenas manus cineris de camino. spargat illum Moyses in celum coram Pharaone, sitque pulvis super 56 universam terram Ægypti. Erunt enim in hominibus, et in jumentis vulnera, et vesicæ turgentes in universa terra Ægypti. Factumque est ita. Nec poterant malefici stare coram Moyse propter vulnera, quæ in illis erant. » Ecce non animantia tantum, sed ipsi homines percutiuntur, ut qui virgam non sentiunt, saltem tormentis corrigantur. Quid enim per caminum nisi afflictionem? Quid vero per cinerem, nisi populum diuturno jam afflictionis igne crematum? Cinis ergo de camino tollitur, et in cœlum spargitur, quoniam afflicti populi preces in cœlo exaudiuntur. Et bene quidem per manus Moysi cinis in cœlum spargitur, quia Christi, et sanctorum manibus omnis populus Domino præsentatur. Vulnera vero, et vesicæ turgentes, quas et videre horribile, et pati intolerabile est, futura illa tormenta significantur, quibus nulla tormenta comparari possunt. Hæc autem tormenta illos expectant, qui obstinato corde usque ad finem in sua malitia perseverant. Fit autem hæc plaga et in hominibus et in jumentis, quia et sapientes et insipientes, nobiles et ignobiles, divites et pauperes æqualiter divina ultione affliguntur. Hoc enim sunt stulti ad sapientes, quod jumenta ad homines. Malefici vero propter vulnera coram Moyse stare non poterant, quia sicut leprosi, et Christi visione indigni, extra castra expulsi, in sanctorum civitate non habitabant. « Induravitque Dominus cor Pharaonis, et non dimisit eos. »

Sequitur autem sexta plaga, in qua sicut et in ceteris monetur Pharaos dimittere populum; quod si facere contempserit, minatur Dominus se immittere omnes plagas super eum, et super populum ejus, et plueri grandinem multam nimis, qualis non fuit in Ægypto a die, qua fundata est, usque in præsens. Unde præcipit Moyses, ut homines, et ea, quæ

A foris sunt, intus congregentur, ne moriantur. Quid est autem, quod Moyses prius admonet Pharaonem dimittere populum, deinde omnem plagam, priusquam fiat, ei denuntiat? Nisi quia et Christus, qui per Moysen intelligitur, ejusque discipuli, quos Aaron significabat, prius populum ad pœnitentiam vocabant, deinde mala futuri sæculi, et infernos cruciatus eis denuntiabant? Quasi enim grandineam super eos pluebant, quando tormenta diabolo, et angelis ejus in inferno præparata exponebant. Fulgura autem discurrantia tunc mittebant, quando quasi ignitis jaculis, sententiis Scripturarum vitia, et malignos spiritus in humanis pectoribus interficiebant. Cum quibus et ignis mistus ferebatur, quia signorum et miraculorum fulgor eorum prædicationem sequebatur, ut qui verbis credere volebant, saltem miraculorum igne et splendore illuminati, territi, et corde compuncti ad Dominum converterentur. Pereunt autem omnia, quæ foris sunt, quia quicumque a sanctorum fide, et consortio separati, extra Ecclesiam inventi fuerint, judicio peribunt. Unde et Moyses congregari omnia præcipit, ne forte doctorum incuria et negligentia foris manentes pereant. Quod autem ait : « Idcirco posui te, ut ostendam in te fortitudinem meam, et narretur nomen meum in omni terra; » sic est accipiendum, ac si diceret : Idcirco tuam dicitiam patior, ideo toties tibi parco, ut per te mea fortitudo monstraretur, et quoties volo, te supero, et superatum vires iterum sumere permitto, ut narretur nomen meum in omni terra, cui obediens est omnis creatura, cujus miraculorum non est numerus, cui nemo impune resistere valet, qui per ranas et muscas non minus quam per fulgura, qui ad reges et principes superandos non armatos milites, sed locustas et culices mando. « Misitque Pharaos, et vocavit Moysen et Aaron, et dixit eis : Peccavi etiam nunc; Dominus justus, reddens mihi secundum opera, et juxta peccata puniens; ego et populus meus impii, quibus toties Dominus miseretur, et non cognoscimus : orate Dominum, ut desinant tonitrua, et grando, et dimittam vos, et nequaquam ultra hic maneat. » Felix eses Pharaos, si hanc sententiam terminasses, si sicut dicis ita fecisses, si cor ulterius non indurasses. Oravitque Moyses Dominum, et cessavit grando.

« Induratum est ergo cor Pharaonis, et servorum ejus, et non dimisit populum. » Quod autem serotina non sint læsa, posterioris et christiani populi salutem significare potest.

CAPUT X.

Post hæc autem, cum Pharaos admonitus, sicut prius, nolisset dimittere populum; cum Moyses locustas denuntiasset esse venturas, et ille contempisset, « extendit Moyses virgam super terram Ægypti, et Dominus induxit ventum urentem tota illa die, et nocte, et mane factus ventus urens levavit locustas, quæ ascenderunt super universam terram Ægypti, operueruntque eam, vastantes

« omnia. Devorata est igitur herba terræ, et quid-
 « quid pomorum grando reliquerat. » Quid enim
 per locustas, quæ quasi imperatorum agmina, facto
 exercitu, cuncta vastantes incidunt, nisi vitiorum et
 malignorum spirituum multitudinem intelligamus?
 Has autem ventus urens elevat, et portat, quo-
 niam violento et impetuoso spiritu superbæ vitia
 quæque et maligni spiritus deferunt. Initium enim
 omnis peccati superbia: hæc vitia portat, hæc
 demones elevat, hæc peccatores exultat. Hac
 enim superbus ille inflatione, hoc superbæ
 vento **57** inflatus dicebat (192): « Super cælum
 ascendam, et super sidera cæli exaltabo solium
 meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus
 aquilonis et ero similis Altissimo. » Sic ergo locustæ
 volant, sic vitia, et maligni spiritus feruntur. Omnis
 enim inobedientia superbia est. Quicumque autem
 peccat, inobediens est. Sic ergo vento superbæ uni-
 versa peccata feruntur. Hæ sunt illæ locustæ, quæ
 omnia devorant, corrodunt, cuncta dissipant, nihil
 pulchrum, nihil viride in arboribus relinquunt, ideo
 steriles et infructuosæ fiunt, ad nihil aliud utiles,
 nisi ut excidantur et in ignem mittantur. Hoc autem
 fit tantum in terra Ægypti, in regno Pharaonis, in
 terra tenebrosa, quæ solis justitiæ radiis non illustra-
 tur. Sequitur:

« Quam ob rem Pharaon festinus vocavit Moysen
 « et Aaron, et dixit eis: Peccavi in Dominum Deum
 « vestrum, et in vos; sed nunc dimittite peccatum
 « etiam hac vice, et rogate Dominum Deum vestrum,
 « ut auferat a me mortem istam. » Sic igitur es tu
 homo quicumque es, si senseris locustarum exerci-
 tum devorare terram tuam: si senseris luxuriam,
 avaritiam, discordiam, concupiscentiam, fornicationem,
 ingluviem, ebrietatem, vanam gloriam, iram,
 et cætera his similia, quæ per locustas intelli-
 guntur, vastare, et disperdere carnem tuam; curre
 festinus, curre ad Moysen, deprecare Christum, ut
 tibi pareat, ut tibi peccatum dimittat. Sed noli cor-
 tuum postea indurare cum Pharaone, ne et tu pereas
 ad similitudinem Pharaonis. Audi Prophetam dicen-
 tem: « Hodie, si vocem ejus audieritis, nolite obdu-
 rare corda vestra (Psal. xciv, 8). » Quod autem,
 orante Moyse, omnes locustæ a vento elevatæ, et in
 mare Rubrum projectæ perierunt, hoc est intelligen-
 dum, quod vitia, et maligni spiritus, qui populum
 jam pœnitentem, et se peccasse confitentem prius
 persequabantur, Christo jubente, in baptismo omnino
 delentur. « Et induravit Dominus cor Pharaonis,
 « nec dimisit filios Israel. »

« Dixit autem Dominus ad Moysen: Extende ma-
 « num tuam in cælum, et sint tenebræ super ter-
 « ram Ægypti, tam densæ, ut palpari queant. Ex-
 « tendit Moyses manum in cælum, et factæ sunt te-
 « nebræ horribiles in universa terra Ægypti tribus

(192) Vulgata habet: *In cælum conscendam, super
 astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte tes-
 tamenti in lateribus aquilonis; ascendam super alti-
 tudinem nubium, similis ero Altissimo.* (Isai. xiv, 15.)

« diebus. Nemo vidit fratrem suum, et movit se de
 « loco in quo erat. Ubicumque autem habitabant
 « filii Israel, lux erat. » Ecce qui regem sequuntur
 tenebrarum, qui toties admoniti et flagellati, qui
 tot signa et miracula videntes, adhuc indurato
 corde in malitia perseverant, tenebris involuti, nihil
 vident, et quasi lapides immobiles permanent, ut sal-
 tem per tenebras exteriores cordis sui cæcitatem
 intelligant (193). De his enim tenebris Apostolus ait:
 « Fuisit aliquando tenebræ, nunc autem lux in
 Domino (Ephes., v, 10); » et Joannes: « Omnis, qui
 odit fratrem suum, homicida est, et in tenebris
 manet (1 Joan. iii, 15). » Qui igitur non vult ma-
 nere in tenebris, vitis expulsis, sequatur lucem,
 lucem videlicet, quæ ait: « Ego sum lux mundi
 B (Joan. viii, 12). » Sed quia Moyses significat Chri-
 stum, manus ejus, quam in cælum extendit, Christi
 manus in cælo extensas significare potest, nam et
 in Christi passione tribus horis tenebræ factæ sunt,
 ut merito in his tribus diebus tres illas horas signi-
 ficatas fuisse intelligamus. Has autem tenebras non
 patitur populus Dei, illum sequens, qui ait: « Qui
 sequitur me, non ambulat in tenebris (ibid.). » Voca-
 vit autem Pharaon Moysen et Aaron, dixitque eis, ut
 cætera relinquentes cum filiis irent sacrificare Do-
 mino, noluitque Moyses sine gregibus ire, ne quid
 sibi forte in sacrificio deesset. « Dixitque Pharaon:
 « Recede a me, et cave ne ultra faciem meam vi-
 « deas: quocumque die apparueris mihi, morieris:
 C « At ille ait: Ita flet, ut locutus es: non videbo ul-
 « tra faciem tuam. » Quid est hoc, quod dicit Moy-
 ses: Non videbo ultra faciem tuam? postea eum
 vidit, et locutus est cum eo. Sed quia frequenter in
 sacro eloquio videre, misereri significat, sic accipi
 potest, ac si diceret: Non ultra videbo faciem
 tuam, non ultra miserebor tui, non te ulterius po-
 pulum dimittere admonebo, neque amplius pro te
 Deum rogabo.

CAPUT XI.

« Et dixit Dominus ad Moysen: Adhuc una plaga
 « tangam Pharaonem et Ægyptum, et post hæc
 « dimittet vos, et exire compellet. Dices ergo omni
 « populo, ut postulet vir ab amico suo, et mulier a
 « vicina sua vasa argentea et aurea; dabit autem
 D « Dominus gratiam populo suo coram Ægyptiis. »
 Hoc autem quid significat superius positum est;
 facilius est autem illuc reverti, quam iterum eadem
 replicare. Fuitque Moyses vir magnus valde in terra
 Ægypti coram Pharaone et omni populo. Magnus
 quidem fuit in verbis, magnus in miraculis, magnus
 in constantia, et ideo magnus, quia Christi figuram
 gerebat. Et ait ad Pharaonem: « Media nocte ingre-
 « diar in Ægyptum, et morietur omne primogeni-
 « tum, a primogenito Pharaonis, qui sedet in solio
 « ejus usque ad primogenitum ancillæ, quæ est ad

(195) Videtur Bruno illis Patribus adhærere, qui
 induratos peccatores in pœnam suæ obstinationis
 omni prorsus gratiæ lumine, et auxilio privatos asserant.

« molam, et omnia primogenita jumentorum.... A
 « Descendentque omnes servi tui isti ad me, et ado-
 « rabunt me dicentes : Egredere tu, et omnis popu-
 « lus, qui subjectus est tibi. » Hæc autem in se-
 quentibus exponemus, eo videlicet loco, **58** ubi
 complebuntur. « Post hæc egrediemur. Et exivit a
 Pharaone iratus nimis. » Bona ira, qua superbia
 vincitur, stultitia superatur, cor impœnitens ad po-
 nitentiam, quamvis inutilem revocatur, et Dei popu-
 lus de servitute gravissima liberatur.

CAPUT XII.

« Dixitque Dominus ad Moysen et Aaron in terra
 « Egypti : Mensis iste vobis principium mensium,
 « primus erit in mensibus anni. » Mensis, inquit,
 iste aliorum mensium principium est, qui apud nos
 Martius vocatur. Hic autem sit vobis primus, id est
 maximus et principalis in mensibus anni, quoniam
 majora in hoc mense, quam in cæteris, sunt sacra-
 menta. « Loquimini ad universum cœlum filiorum
 « Israel, et dicite eis : Decima die mensis hujus,
 « tollat unusquisque agnum per familias et domos
 « suas. Sin autem minor est numerus, ut sufficere
 « possit ad vescendum agnum assumet vicinum
 « suum, qui junctus est domui ejus, juxta numerum
 « animarum, quæ sufficere possunt ad esum agni.
 « Erit autem agnus absque macula, masculus, anni-
 « culus; juxta quem ritum tolletis et hædum, et ser-
 « vabitis eum usque ad quartamdecimam mensis
 « hujus, immolabitque eum universa multitudo
 « filiorum Israel ad vesperam. » Decima namque
 die tolluntur agnus et hædus, et servantur usque ad
 diem quartamdecimam ejusdem mensis, et tunc
 immolantur. Nam quia tabulæ Testamenti decem
 verba, id est decem præcepta principalia scripta ha-
 buerunt, in quibus tota lex quodammodo contineba-
 tur, ideo frequenter per decem totum Vetus Testa-
 mentum intelligitur. Quia vero quatuor sunt Evan-
 gelia, in quibus Novum Testamentum clauditur, ideo
 per quatuor Novum Testamentum designatur. Decima
 igitur dies Vetus Testamentum, quarta vero post dec-
 imam Novum designat. Decima autem die tollitur
 agnus, sed usque ad quartamdecimam immolandus
 servatur; quoniam Christi passio in Veteri Testa-
 mento per figuras et ænigmata significata, tandem in
 Novo veraciter est adimpleta. Ibi Christus monstra-
 tur; hic immolatur. Ibi significatur; hic sacrificatur.
 Ibi denique agni immolatio narratur; hic vero
 Christi passio prædicatur. Vetus enim Testamentum
 eo tempore finem fecit, quo Christus Dominus noster
 suis discipulis ait; « Amen dico vobis, non bibam
 amodo de hoc genimine vitis, usque in diem illum,
 cum illud bibam vobiscum novum in regno meo
 (Matth. xxvi, 29). » Vetus igitur vinum spernitur,
 novum promittitur, non quod lex vetus omnino de-
 struat, sed quod novo et spirituali sensu intelliga-

(194) Quia Christus sanctus et innocens pro no-
 bis victima in cruce fieri voluit, in agno sine ma-
 acula sacrificandus et edendus representatur; quin
 item Dominus tanquam impius a Judæis morti tra-
 dendus erat; ideo hædi figuram sumpsit in eadem

tur; hoc autem in regno Dei, quod est Ecclesia.
 Christus autem et agnus est propter innocentiam, et
 hædus dicitur propter similitudinem carnis peccati.
 De hoc enim dicitur: « Ecce agnus Dei, ecce qui
 tollit peccatum mundi (Joan. 1, 29). » Et de hoc si-
 militier dicitur: « Ne coquas hædum in lacte matris
 suæ (Exod. xxiii, 19). » Ad hunc autem vescendum
 propinquos et vicinos invitare debemus, ut qua cha-
 ritate omnium salutem desideramus, innotescat. Vi-
 cinus enim noster omnis Christianus est, et quicun-
 que ab Ecclesia longe non est. Est autem agnus iste
 absque macula; quoniam sic scriptum est: « Qui
 peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore
 ejus (I Petr. ii, 22). » Est autem et masculus, ani-
 culus, quia nihil habet molle, nihil femineum,
 nihil corruptioni obnoxium, nihil carnalis sentiens
 titillationis. Et agnus quidem per domos comeditur,
 hædus vero ab omni multitudine immolatur, per
 quod apertissime designatur, et hoc sacrificium,
 quod modo in Ecclesia assidue sumitur, et illud,
 quod a Judæis insanientibus in ara crucis est obli-
 tum. Quamvis enim et hoc et illud unum idemque
 sit; tamen aliter et aliter fit; unde illi hædum
 occidunt, inter iniquos et peccatores mundi Salva-
 torem deputantes, sicut scriptum est: « Et inter
 iniquos deputatus est (Luc. xxii, 37). » Itemque:
 « Nisi hic esset malefactor, non tibi tradidissemus
 eum (Joan. xviii, 30). » Nos autem, quia innocen-
 tem, sanctum et justum, et sine ulla contagione pec-
 cati Dei Filium esse credimus, agnum absque macu-
 la, et immolamus, et sumimus (194). Ideoque quam-
 vis agnus et hædus immolatur, solus tamen agnus
 a populo manducatur; illud enim sacrificium in isto
 sumitur, quia hoc in illud verissime convertitur.
 Nunquam enim illud comederetur; nisi hoc in illud
 converteretur. Est enim hæc mutatio dexteræ Ex-
 celsi. Omnis autem multitudo filiorum Israel
 hædum immolavit, sed quando? Ad vesperam, quo-
 niam pro litor Judas circa hanc cum Judæis loqui-
 tur, Christum vendidit, nummos accepit, atque altera
 die circa horam vespertinam, id est post nonam
 Salvator noster spiritum emisit. Unde Psalmista ait:
 « Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum
 (Psal. cxi, 2). » Sed quia Dominus noster VIII
 Kalendas Aprilis est crucifixus, et pridie quam cru-
 cifigeretur, hæc agni immolatio facta fuerat, quo-
 modo verum est quod quarta decima die prædicti
 mensis agnus dicitur immolatus? Judæi namque
 non sicut nos menses computant, sed secundum lunæ
 innovationem, mensium quoque principia su-
 munt (195). Sequitur:

59 « Et sument de sanguine agni, et ponent super
 « utrumque postem, et in superliminaribus domo-
 « rum, in quibus comedent illum. » Super utruum-
 que enim postem agni sanguinem ponunt, qui ore
 Paschatis solemnitate immolandus; sed diversimode
 ob diversam representationem.

(195) Judæi a lunæ innovatione menses compu-
 tant, nos autem a cursu solis.

et corde illum suscipiunt. Qui vero vel indigne illum suscipiunt, vel suscipientes, Christi sanguinem esse non credant, isti in unum tantummodo postem sanguinem ponunt, de quibus Apostolus ait: « Qui enim manducat, et bibit indigne, iudicium sibi manducat, et bibit (I Cor. xi, 29). » Nos igitur et ore sumentes, et corde Christi sanguinem esse credentes, in utrumque postem eum ponamus, et corpore, et mente eum suscipiamus. Cum autem crucis signum in nostris frontibus facimus, tunc in superlimaribus domorum Christi sanguinem ponimus. Sequitur:

« Et edent carnes nocte assas igni, et azymos et panes cum lactucis agrestibus. » Idem enim hoc in loco, et per carnes, et per panes azymos intelligimus, et bene utrumque posuit, quoniam de panibus hæ carnes sunt. Has autem cum lactucis agrestibus comedunt, qui corde compuncto et humiliato eas suscipiunt, et crucis amaritudinem patientes, in cordis palato quodammodo sentiunt. « Non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, sed assum tantum igni. » Agni enim carnes, si vel crudæ, vel aqua coctæ edantur, facile stomachum pervertere solent, si vero assæ fuerint, et confortant, et avidius sumuntur. Qui ergo eas a cæteris carnibus non discernit, et omni cibo suaviores esse non intelligit, et quasi fastidiens, digne eas sumentibus salutem et vitam præstare non credit. Ille vel crudas, vel aqua coctas has carnes comedit. Ille vero assas igni eas manducat, qui vitam in eis credens, avidissime suscipit, et suscipiendo Christi passioni communicat (196). Ipse enim Dominus dicit: « Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam (Joan. vi, 55). » Non sunt præterea hæ carnes crudæ, quia passus est Christus, neque in aqua coctæ, quia non occulte, sed palam, et cunctis videntibus, est crucifixus. Redolet caro, cum assatur, redolet et passio Christi.

« Caput cum pedibus ejus, et intestinis vorabit, nec remanebit ex eo quidquam usque mane. » Caput enim Christi, sicut ait Apostolus, Deus est; pedes vero, qui terram tangunt, ejus carnem significant, quæ de terra sumpta est. Quid vero ejus intestina, nisi occulta omnia, et profunda mysteria designant? Caput ergo illius cum pedibus et intestinis vorant, qui et Deum et hominem esse credunt, et quæcumque de eo scripta sunt digne fideliterque suscipiunt. Non enim sufficit, si et Deum et hominem esse credamus, nisi intestina quoque suscipientes, et de virgine natum, et circumcisum, et veraciter passum, et die tertia resurrexisse, et cætera, quæ de eo scripta sunt, indubitanter crediderimus. Unde et subditur: « Nec remanebit ex eo quidquam usque mane; » omnia sumantur, omnia credantur, nihil de

A hoc agno remaneat, quod in fidei pectore non claudatur. Mane autem vitæ hujus finis intelligitur, quoniam Christus sol justitiæ apparebit, et fugatis tenebris, nox ulterius non erit; tunc autem non erit tempus convertendi, nec agni carnes comedendi, quia qui tunc credere incipient, cum fatuis virginibus audient: « Amen dico vobis: Nescio vos (Matth. xxv, 12). » — « Si quod residuum fuerit, igne comburentis. » Residua sunt, quæ comedi nequeunt, ut est pellis et ossa. Pellis etenim agni caro Christi est, quæ quidem qualiter Deo unita, qualiter Verbum caro factum est, neque dici neque intelligi potest. Sed quis illa ossa comedere, vel, ut ita dixerim, corrodere valeat, ut qualiter ante omnia tempora sit a Patre genitus, diutissime, si licuerit, semperque investigando intelligat? Sunt autem et alia multa, quæ quoniam comedi et intelligi non possunt, charitatem fideique ardore comburantur (197). Sufficit enim credere, si non datur intelligere. Plures enim credendo quam intelligendo has carnes comedunt. Comedunt ergo qui possunt; qui vero non possunt, credant, et charitatis igne comburantur. Sequitur:

« Sic autem comedetis illum. Renes vestros accingetis, et calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, et comedetis festinanter. Est enim phase, id est transitus Domini. » Renes quidem accingere est castitatis et continentie cingulo luxuriam refrenare. Unde ipse Dominus ait: « Sint lumbi vestri præcincti (Luc. xii, 35). » Calceamenta vero in pedibus habent, qui quasi alio pergere parati, peregrinos in hoc mundo se esse cognoscunt: et isti quidem viam mandatorum Dei currentes, secure, et sine timore, utpote bene calceati, super serpentes et scorpiones incedunt. Baculos autem in manibus teneant, ut se ab incurrentibus adversariis defendere valeant. Habes humilitatem, baculus est tibi, hoc enim superbiam vincis. Habes castitatem, et hic baculus est quo luxuria superatur. Sed quid multa? Quot virtutes, tot et baculos habes. Sic igitur præparetur, sic muniatur, sic armetur qui has carnes comedere venit. Cito autem et festinanter comedetis ea, ut cum Dominus venerit, jam plani et saturi sitis, ne tunc credere incipiat, quando per fidem liberari debetis. In fide namque suscipienda, nulla mora debet esse: « Vigilate itaque, quia nescitis diem, neque horam (Matth. xxv, 12). »

« Et pertransibo per terram Ægypti nocte illa, percutiamque omne primogenitum in terra Ægypti, ab homine usque ad pecus, et in cunctis diis Ægypti faciam judicia, ego Dominus. » Agno etenim immolato, Christo Domino crucifixo, postquam Jesus, inclinato capite, tradidit spiritum, mortua sunt omnia primogenita in terra Ægypti, quoniam

(196) Sumentes eucharistiæ sacramentum passioni Christi communicamus.

(197) Hic adnotandum quanta de ritu edendi agni paschalis præscripsit Moyses, quæ omnia signifi-

cativa erant spiritualis puritatis, et dispositionis, quibus novæ legis fideles ad edendas carnes veri Agni cuius sacrificium quotidie mystice in Ecclesia innovatur, accedere debent.

originale peccatum, per universum mundum in omnibus illis perit, qui crediderunt, et baptizati sunt, ut peccatum, quod per lignum concupiscentiæ coepit, per lignum crucis destrueretur. Quot enim sunt homines, tot sunt et originalia peccata; omnis enim horum cum eo nascitur, quod, nisi Christi sanguine, et aqua baptismatis deleri non potuit. Merito autem ab homine usque ad pecus omnia primogenita feriuntur, quoniam sine personarum acceptatione, in omni gente, et in omni sexu, et in omni ætate omnia peccata originalia destruuntur. « Omnis enim quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit (Rom. x, 13). » Fecit autem Dominus judicia sua in cunctis diis Ægypti, quoniam ejus morte interveniente, infernus exspoliatur, templa ruunt, et ubique gentium deorum cultura et religio abominatur.

« Erit autem vobis sanguis in signum in ædibus in quibus eritis, et videbo sanguinem, et transibo vos, nec erit in vobis plaga disperdens, quando percussero terram Ægypti. » De hoc enim signo Joannes apostolus ait: « Vidi supra Sion Agnum stantem, et cum eo centum quadraginta quatuor millia, habentes nomen ejus, et nomen Patris ejus scriptum in frontibus suis (Apoc. xiv, 1). » Vidit etiam duodecim millia signatos ex omni tribu filiorum Israel. In his autem non est quod percussatur, quoniam in utroque poste Agni sanguinem suscipientes, et ore et corde ipsius carnes comedentes, totos se intus et foris se Domino dedicaverunt. Sequitur:

« Habebitis autem hanc diem in monumentum, et celebrabitis eam solemnem Domino in generationibus vestris cultu sempiterno. » Sic enim Dominus ipse præcepit, dicens suis: « Hoc facite in meam commemorationem (I Cor. xi, 24), » cum de hoc sacrificio loqueretur. Unde et Apostolus ait: « Quotiescunque enim manducabitis panem hunc, et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat (ibid., 26). »

« Septem diebus azyma comedetis (198); in die primo non erit fermentum in domibus vestris: quicumque comederit fermentum, peribit anima illius de Israel, a primo die usque ad septimum. » Hoc est enim quod Apostolus dicit: « Modicum fermentum totam massam corrumpit. Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi; etenim pascha nostrum immolatus est Christus. Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ et nequitiae, sed in azymis sinceritatis et veritatis (I Cor. v, 7). » Et Dominus in Evangelio: « Cavete, inquit, a fermento

Pharisæorum, quod est hypocrisis (Luc. xii, 1). » Non solum enim vetus et prava intelligentia legis, verum etiam omnis corruptela, omnisque depravatio mentis fermentum dici potest (199). Azyma autem e contra sinceritatem et veritatem appellat. Jubeatur ergo septem diebus azyma comedere, quatenus omni tempore, quo vivimus, et in hoc mundo sumus sinceritatis et veritatis alimentis nutriamur, ut non regnet peccatum in nostro mortali corpore, neque carnis concupiscentiis serviamus. Nam quia septem diebus factus est mundus, et septem volvitur, atque consistit, ideo frequenter omne tempus in septem diebus intelligitur. In die, inquit, prima non erit fermentum (200) in domibus vestris. Prima namque hujus solemnitatis dies est, quoties ad participandam (201) Christi carnem, et sanguinem accedimus. Cum ergo omni tempore in sinceritate et veritate vivere debeamus, eo maxime die omne fermentum malitiæ et nequitiae in domibus nostris esse non debet, quo Christi carnem et sanguinem sumimus. Mundenur ergo hac die ab omni peccato, ne indigne Christi carnem suscipiamus. « Qui enim manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit (I Cor. xi, 29). » Hoc est enim quod ait: « Quicumque comederit fermentatum, peribit anima illa de Israel, a primo die usque ad diem septimum, » id est toto tempore solemnitatis istius.

« Dies prima erit sancta atque solemnis, et dies septima eadem festivitate venerabilis; nihil operis facietis in eis, exceptis iis quæ ad vescendum pertinent, et observabitis azyma. » Quæ sit autem prima dies, dictum est. Septimam vero illam esse patamus, de qua Apostolus ait: « Relinquitur ergo sabbatismus populo Dei (Hebr. iv, 9). » Hæc autem quam sit venerabilis, illi sciunt, qui in cælesti Jerusalem sine omni cura et sollicitudine cum Domino gloriantur. In utraque autem solemnitate nihil operis fieri debet, exceptis iis, quæ ad vescendum pertinent (202), de quibus ipse Salvator ait: « Meus cibus est ut faciam voluntatem Patris mei, qui in cælestis est (Joan. iv, 34). » Hoc autem in nulla festivitate fieri prohibetur: **61** facere elemosynam, voluntas Dei est; vestire nudos, voluntas Dei est, et quidquid ad misericordiam et pietatem respicit semper operari, voluntas Dei, et cibus animæ est. Si ergo his et similibus nutritur et vescitur anima, et sola ea quibus anima vescitur in festivis diebus operari licet, ergo in festivis diebus bene facere non prohibemur. Sic igitur in his solemnitatibus nihil operis agere debemus, exceptis quæ ad vescendum pertinent, ut nullo scilicet die suo cibo anima careat. Quod autem ait: « Et observabitis

(198) Animadvertit eruditissimus Mazochius Spicil. in cap. xii Exod. divinum præceptum Hebræis traditum de abstinencia a pane fermentato septem diebus Paschatis, tale esse, ut non illo solum tempore, vel illa præcipue celebritate vim habuerit, sed ut in perpetuum, hoc est quotis annis eodem ritu Pascha celebrarent.

(199) Cod. S. Crucis. in Laur. *Christus enim hy-*

pocrisim, Apostolus vero malitiam et nequitiam fermentum vocat.

(200) Id. cod. *Non erit fermentatum.*

(201) Id. cod. *Ad percipiendum.*

(202) Ab Hebræis ritum habendorum dierum festorum gentiles accepisse docet idem Mazochius Spicil. in Exod., p. 37, et cessationem ab operibus famulis præcipue observatam.

« azyma; » quam sincere et caste nos vivere velit, A
patenter insinuat.

« In eadem ipsa die educam exercitum vestrum
« de terra Ægypti, et custodietis diem istum in
« generationes vestras ritu perpetuo. » Ipsa enim
eademque die qua Agnus noster est immolatus,
inferius exspoliatus est, et universus mundus de
diaboli servitute liberatus. Quo circa omni tempore,
ritu perpetuo hunc diem solemnem habet Ecclesia.
« Primo mense quartadecima die mensis ad vespe-
« ram comedetis azyma usque ad diem vigesimam
« primam ejusdem mensis ad vesperam. » Hæc autem
computatio, nisi secundum Hebræos accipiatur,
stare non potest. Sæpe enim hæc solemnitas sic
totum primum mensem transit ut penitus infra
mensem Aprilis contineatur, cum tamen secundum
Hebræos, nunquam nisi quartadecima die mensis
primi celebretur; post quam celebrationem, mox
proximo Dominico nostra quoque celebratio est.
Sequitur: « Septem diebus fermentatum non inve-
« niatur in domibus vestris. » Confirmatio est eorum,
quæ dicta sunt. Quæ quidem idcirco repetit, ut fir-
missime memorizæ commendetur.

« Vocavit autem Moyses omnes seniores filiorum
« Israel, et dixit ad eos: Ite tollentes animal per
« familias vestras, et immolate Phasæ: fasciculumque
« hyssopi tingite in sanguine, qui est in limine,
« et aspergite ex eo superliminare, et utrumque
« postem. Nullus vestrum egrediatur ostium domus
« suæ usque mane. » De hoc animali quando tolla-
tur, superius dictum est. Restat igitur ut de hyssopo
dicamus. Dicit enim Psalmista: « Asperges me hys-
sopo, et mundabor (Psal. l, 9). » Hyssopus enim natu-
raliter in petris nascitur; « Petra autem, dicit
Apostolus, erat Christus (I Cor. x, 4). » Nascitur igitur
hyssopus in Christo, bona herba hyssopus, quæ
in Christo nascitur, et merito, quia nulla herba
tangit sanguinem Christi, nisi ea quæ nascitur in
Christo; sola enim Ecclesia in Christo nascitur, et
renascitur, sola Ecclesia in Christo fundatur. Hæc
est ergo hyssopus, quæ tangit et spargit sanguinem
Christi, unde non immerito fasciculus dicitur, quoniam
multos in se et ligat, et colligit. Hic ergo
fasciculus Christi sanguine tingitur, Christi sangui-
ne inebriatur, Christi sanguine superliminare, D
et utrumque postem aspergit, quoniam sancta Ec-
clesia interior et exterior hoc sanguine munitur.
Est enim in limine, id est in introitu domus, in ore
videlicet, unde super utrumque postem aspersus
et animam et corpus sanctificat. Quod autem præci-
pit, ut nullus usque mane ostium domus egrediatur,
ut fideliter usque in finem in sancta Ecclesia ha-
bitemus, significare videtur, extra quam qui in-

(205) Aliter habet Vulgata: Surrexitque Pharao
nocte, et omnes servi ejus, cunctaque Ægyptus, et ortus
est clamor magnus in Ægypto; neque non erat domus,
in qua non jaceret mortuus. Vocatisque Pharao Moyses,
et Aaron nocte ait: Surgite, et egredimini a populo
meo vos, et filii Israel; ite, immolate Domino, sicut

« Factum est autem in noctis medio, percussit
« Dominus omne primogenitum in terra Ægypti a
« primogenito Pharaonis, qui sedebat in solio ejus,
« usque ad primogenitum captivæ, quæ erat in
« carcere, et omne primogenitum jumentorum.
« Unde clamor magnus ortus est in Ægypto, voca-
« vitque Pharaon Moysen, et Aaron nocte, et ait: Ite,
« sacrificate Domino, sicut scitis, et euntes bene-
« dicite mihi (203). » Quid enim per primogenitum
Pharaonis, nisi illud primum, et maximum pecca-
tum; quo in paradiso primus homo deceptus est,
intelligamus? Quod quia maximam stragem dedit
mundo, ideo magno suscepto triumpho, quasi rex
in solio Pharaonis, sedere describitur. Captivam
vero, quæ in carne erat, multitudinem animarum,
quæ in inferno propter originale peccatum tene-
bantur, intelligere debemus. At vero per ancillam,
quæ est ad molam (204), omnem hominum multitu-
dinem huic laboriosæ vitæ servientem, et quasi
molam dierum, mensium et annorum rotam vol-
ventem intelligere voluit. Horum autem primoge-
nita Christus interemit, quia non solum viventium,
verum et mortuorum, et nondum natorum origi-
nalia peccata suo sanguine interficiens, omnia Deo
Patri reconciliavit. Ideoque maximus clamor fit in
Ægypto, diabolo cum omni malitia sua lagente,
atque de tanta sibi crepta præda dolente, jamque
in sanctorum animabus nullam spem habente.
C Quod autem Pharaon ait: « Euntes benedicite mihi, »
hoc est intelligendum, euntes, ab hoc periculo me
liberate. « Urgebant Ægyptii populum Israel de terra
« Ægypti exire velociter, dicentes: Omnes mo-
« riemur. »

« Tulit ergo populus conspersam farinam ante-
« quam fermentaretur, et ligans in pallis posuit
« super humeros suos, et petierunt ab Ægyptiis
« vasa argentea, et aurea, et vestem plurimam.
« Dedit autem Dominus illis gratiam coram Ægy-
« ptiis, ut commodarent eis, et spoliaverunt Ægy-
« ptum (205). » Populus 62 enim egrediens ex
Ægypto farinam incorruptam, et sine fermento
portat, quoniam Pascha celebraturi novis sinceris-
que cibis uti debemus. Nam quia in hac festivitate
de Veteri Testamento in Novum transferimur, omnia
nobis sincera, nova et incorrupta esse debent,
ut aqua baptismatis, et nova lege immutati, exspol-
lienus nos veterem hominem, cum actibus suis, et
induamus novum, qui secundum Deum in justitia,
et sanctitate veritatis creatus est (Col. ix, 3). Quid
autem exspoliatio Ægypti significet, jam superius
dictum est.

scitis. Oves vestras, et armenta assumite, ut petieratis,
et abeuntes benedicite mihi.

(204) Errata editio a cod. s. Cr. in Laurent.
emendatur.

(205) Id. cod. M. A. Ægyptios: ita et Vulgata.

« Profectique sunt filii Israel de Ramesse in So-
 « chot. » Ramesses namque interpretatur *linea*, vel
 intonuit *lætus*. Populus igitur egrediens de Ra-
 messe, id est de diaboli servitute, ubi omnium cor-
 ruptionum *linea* vastabatur, *lætus* intonuit, utpote
 qui in Sochet veniebat, quod *tabernacula* interpre-
 tatur, dicens cum Psalmista: « Quam dilecta ta-
 bernacula tua, Domine virtutum! Concupiscit, et
 deficit anima mea in atria Domini (*Psal. lxxxiii*,
 1). » Statim enim, ut de *Ægypto*, id est, de hujus
 mundi conversatione homo exit, in Sochet, id est in
 Ecclesie tabernacula *lætus* venit. Hic autem sibi
 panes azymos facit, hic nova pulmenta sibi præpar-
 rat, ut relicto fermento malitiæ et nequitie, vivat
 in azymis sinceritatis et veritatis. « Habitatio autem
 « filiorum Israel, qui manserant in *Ægypto*, fuit
 « quadringentorum triginta annorum. Quibus ex-
 « pletis, eadem die egressus est omnis exercitus
 « de terra *Ægypti*. Nox ista est observabilis, hanc
 « observare debent filii Israel in generationibus
 « suis. » Hæc namque nox est observabilis quam
 tam læta dies subsequitur, in qua Christus de se-
 pulcro procedens sua resurrectione mundum illu-
 stravit.

« Dixit Dominus ad Moysen, et Aaron: Hæc est
 « religio Phase: omnis alienigena non comedet ex eo. »
 Phase enim hoc in loco agnum qui immolabatur signi-
 ficat. De hoc autem nulli alienigenæ comedere licet;
 non hæretico, non gentili, non falso Christiano; solis
 enim Ecclesie filiis comedendus traditur; ceteri
 sunt alienigenæ. « Omnis autem servus emptitius
 « circumcidetur, et sic comedet. » Quis est iste
 servus emptitius? dicat Apostolus: « Empti enim
 estis pretio magno, glorificate, et portate Deum
 in corpore vestro (*I Cor. vi, 20*). » Nos ergo sum-
 mus servi emptitii, quoniam nobis ista dicitur.
 Nobis igitur hunc Agnum comedere licet, sic tamen,
 si prius circumcidamur: nostra autem circumcisio
 non in solo præputio, sed in cunctis membris exigi-
 tur; nam et Moyses incircumcisus labiis se esse,
 superius conquestus est. Qualiter autem omnia
 membra circumcidantur, in Genesi exposuimus,
 cum de Abraham circumcissione tractaremus.

« Advena, et mercenarius non comedent ex eo. »
 Advena enim est omnis homo, quem Ecclesia non
 genuit; mercenarius autem, qui non sincero affectu,
 neque pro salute animæ, sed pro mercede, et lucro
 Domino servit, de quibus Dominus ait: « Mercena-
 rius autem fugit, quia mercenarius est (*Joan. x*,
 15). » Si ergo mali pastores mercenarii sunt, mer-
 cenario autem de hoc Agno edere non licet, quo-
 modo malis pastoribus edere licebit, quod edere
 non licet? In una domo comedetis, nec deferetis
 de carnibus ejus foras; nec os illius confringetis.
 Si enim per domos, et familias, ut superius dixit,
 tollitur Agnus, quomodo in una domo comeditur?
 Una enim domus Ecclesia est, extra quam non est
 veri sacrificii locus. Et quoniam scriptum est:
 « Nolite dare sanctum canibus (*Math. vii, 6*); » ideo

A hic dicitur: « Non deferetis de carnibus ejus foras. »
 Quod autem sequitur: « Nec os illius confringetis, »
 beatus Joannes evangelista exposuit, dicens: « Et
 primi quidem fregerunt crura, et alterius, qui cum
 eo crucifixus est. Ad Jesum autem cum venissent,
 ut viderunt eum jam mortuum, non fregerunt ejus
 crura, ut Scriptura impleretur: Os non comminuetis
 ex eo (*Joan. xix, 32 et 33*). »

« Omnis cœtus filiorum Israel faciet istud. Quod
 « si quis peregrinorum in vestram voluerit transire
 « coloniam, et facere Phase Domini, circumcidetur
 « prius omne masculinum ejus, et tunc rite cele-
 « brabit, eritque sicut indigena terræ. Si quis
 « autem circumciscus non fuerit, non vescetur ex eo.
 « Eadem lex erit indigenæ, et colono qui peregri-
 « natur apud vos. » Constat ergo, quia non digni-
 tate gentis, sed merito sanctitatis homo vel abji-
 citur, vel eligitur; non enim Judæorum Deus tantum,
 sed et gentium. Quicumque ergo in sanctorum colo-
 niam et societatem transire, et nova circumcissione
 circumcidi, et baptizari volunt, accedant ad carnes
 agni, et comedant. Notandum est autem quia ipsa
 die, qua agnus comeditur, exit populus de *Ægypto*,
 quoniam nulla est participatio luci ad tenebras,
 neque Christo ad Belial (*II Cor. vi, 15*).

CAPUT XIII.

« Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: San-
 « ctifica mihi omne primogenitum, quod aperit
 « vulvam in filiis Israel tam de hominibus quam
 « de jumentis; mea sunt enim omnia. » Nam quia
 noviter omnia primogenita *Ægyptiorum* Dominus
 occiderat, idcirco omnia primogenita filiorum Israel
 sibi dedicavit, ut nunquam de eorum memoria la-
 beretur, primogenita *Ægypti* fuisse deleta. Et ait
 Moyses ad populum: « Hodie egredimini mense
 « novarum frugum; » quoniam primum terra gelu
 soluta novam herbam incipit producere. « Venietis
 « in terram fluentem lacte et melle; » quæ propter
 hæc quod terram viventium **63** significat, omni
 terra fertilior est. « Ibi celebrabitis hunc morem
 « sacrorum mense isto; septem diebus comedetis
 « azyma, nec erit aliquid fermentatum in domibus
 « vestris. » Hoc autem quid significet, sufficienter
 dictum est. Sequitur:

D « Et narrabit hæc filio suo in die illa, dicens:
 « Hoc est, quod fecit mihi Dominus, cum egressus
 « sum de *Ægypto*, et erit quasi signum in manu tua,
 « et quasi monumentum appensum ante oculos
 « tuos. » Quod enim manu tenemus, et ante oculos
 habemus, non facile obliviscimur. « Cumque intro-
 « duxerit te Dominus in terram, de qua juravit
 « tibi, separabis omne primogenitum Domino,
 « quidquid fuerit sexus masculini. Primogenitum
 « agni mutabis ove; quod si non redemeris, inter-
 « ficietur. » Primogenitum namque agni ove muta-
 mus, quando stultum aliquem, et indisciplinatum
 arguendo, increpando, observando, et admonendo
 ad ovinam simplicitatem convertimus. Hic vero si
 non relinquitur, interficietur, qui si poenitentiam non

egerit, et Ecclesie doctoribus non crediderit, morte morietur. « Omne autem primogenitum hominis de filiis tuis pretio redimes. » Hominis enim primogenitum fides est, sine qua impossibile est placere Deo. Hæc autem omnium virtutum prima in mentibus fidelium nascitur : hæc prima a sacerdotibus in Christianorum cordibus gignitur; sed quia fides sine operibus mortua est, ut pretio redimatur, necesse est. Baptizatus es? fidem habes : cessas a bono opere? moritur fides tua. Si ergo in iis, qui a bonis operibus cessant, fides otiosa et mortua est, quanto magis in homicidis, adulteris, sacrilegis et in ipsis perjuris fides mortua credenda est? Apostolus enim dicit : « Qui enim suorum, et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior (1 Tim. v, 8). » Non ergo semel, sed multoties fides redimenda est, quæ nisi redimeretur, cum toties mori videamus, perpauca essent, quibus eam semel emisse sufficeret. Inde autem maximas gratias Deo agere debemus, qui nobis hanc legem de redimendo charissimo primogenito nostro instituit. quem si non habeamus, ei placere non possumus. Redimat ergo; sed quando? Post unum mensem; post unum namque mensem offerebantur primogeniti Domino; post unum ergo mensem redimi debent. Quæ enim redimimus, nostra fuisse monstramus. Postquam ergo offerimus fidem nostram, si propter peccata a nobis alienata fuerit, tunc redimenda est. Sed quanto pretio? Quinque utique siclis argenti. Ego quinque siclos argenti, quinque corporis sensus intelligo, qui tunc quidem argentei sunt, quando pro sua pietate digni sunt ut in Dei thesauros reponantur. Quinque igitur siclis fides redimitur, quia et si peccator fuerit homo, postquam tamen omnibus viribus mentis et corporis, postquam interioribus et exterioribus sensibus Deo servire cœperit, jam non infidelis vocabitur. Vivant ergo Deo, et nunquam moriantur primogenita nostra ei, qui primogenita Ægyptiorum propter nos interfecit.

Noluit autem Dominus ducere populum per terram Philistinorum, quæ vicina est, ne forte si bellum insurgeret contra eum, cito reverterentur in Ægyptum, sed circumduxit eos per desertum longo itinere. Per hoc enim significare voluit, quia non brevis, neque facilis via est, quæ ad patriam ducit, sed per multas tribulationes oportet nos intrare in regna caelorum. Denique quanto plus in Dei servitio excitati longius ab hoc mundo recedimus, tanto minus vitiorum insurgentium bella timemus. Si vero in terram Philistinam venientes, quæ Ægyptiis vicina est, ebrietati et voluptati operam damus (Philistinam namque *cadentes poculo* interpretantur), facile quidem in prælio victi revertimur in Ægyptum. Quod autem filii Israel armati ascenderunt de Ægypto, significatio est, quia ex quo mundum relinimus, semper contra vitia et malignos spiritus a dextris et a sinistris armati pugnare debemus. Sequitur :

« Nunquam defuit columna nubis per diem, neque columna ignis coram populo per noctem. » Altera

A enim eos a solis ardore, altera vero a tenebris defendebat. Hæc autem columna sancti Spiritus gratia est, quæ nos et a vitiorum æstu defendit, et ne errorum tenebris involvamus, illuminat. De hac enim columna dicitur ad beatam Mariam : « Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi (Luc. 1, 35). » Profectique de Sochet, castrametati sunt in Ethan in extremis finibus solitudinis. Ethan namque *insipiens navigationem* interpretatur. Merito igitur de Sochet, id est de tabernaculis venit in Ethan, quia postquam ad Ecclesiam homo veniens baptizatus est, non otiosus sedere, sed per huius maris pericula cum apostolis navigare debet; positusque adhuc in extremis finibus solitudinis, quoniam ad deserti loca periculosa nondum pervenit, præparare incipiat animam suam ad tentationem

CAPUT XIV.

Profectique filii Israel venerant e regione Atharoth, quæ est inter Magdalum et mare, contra Beelsephon. Atharoth interpretatur *corona*, Magdalum *turris*, Beelsephon *habens speculam*. Venit igitur populus de Ethan in Atharoth, quia jam cœpta navigatione, quibusdam virtutum gradibus proficiens, venit ad coronam, sperans, si necesse fuerit, mori posse pro nomine Christi. Est autem hæc corona inter Magdalum et mare, id est **64** inter fidem et baptismum, quoniam per fidei fortitudinem et per baptismi gratiam pervenitur in coronam. Respicit C contra Beelsephon, quia Dei populus speculatorum Ecclesie recordatus, nunquam sanctæ prædicationis obliviscitur, ideoque non timet eos, qui occidunt corpus, quia animam non possunt occidere.

Nuntiatum est autem Pharaoni quod fugisset populus Israel, immutatamque est cor ejus; persecutusque est Israel cum omni exercitu Ægyptiorum. Quos cum vidissent Hebræi, timuerunt valde. Dixitque Dominus ad Moysen : Quid clamas ad me? Eleva virgam, et extende manum tuam super mare, et divide illud. Quod cum fecisset Moyses, divisum atque siccatum est mare, et ingressi sunt filii Israel per medium maris sicci. Erat autem aqua quasi murus a dextris et a sinistris. Persequentisque Ægyptii ingressi sunt post eos. Angelus autem Domini, qui præcedebat castra filiorum Israel, posuit se medium simul cum nube inter Ægyptios et Hebræos, ita ut ad se invicem toto noctis tempore accedere non valerent. Jamque advenerat vigilia matutina, et jubente Domino, Moyses supra mare manum extendit, reversæque sunt aquæ ad priorem locum, omnesque Ægyptii mortui sunt. Quid enim Pharaeo cum omni exercitu Ægyptiorum; nisi diabolus cum omni militia dæmoniorum? Quid autem Hebræi, nisi Christianorum populus? Quid vero mare Rubrum nisi baptismatis aqua intelligitur? Persequuntur ergo Ægyptii Hebræos, ibique moriuntur, quoniam vitia, et maligni spiritus usque ad baptismum Christianos persequentes, viribus amissis, pereunt et deficiunt.

Tunc cecinit Moyses, et filii Israel carmen hoc Do- A
mino, et dixerunt.

CAPUT XV.

« Cantemus Domino, gloriose enim magnificatus
est (206), » tam potenter destruens inimicos.
« Equum et ascensorem projecit in mare. » Equus
superbia est, ascensor diabolus; hoc enim equo ele-
vatus, furibundus in bellum ruit, omnisque ejus
exercitus hoc equo in omnia facinora præcipitur.
« Fortitudo mea, et laus mea Dominus, » per quem
fortis et laudabilis sum. « Et factus est mihi in sa-
lutem, » suo sanguine me salvans et liberans.
« Iste Deus meus, et glorificabo (207). Dominus
quasi vir pugnator. » Ubique pro nobiscertat (208)
et vincit. Omnipotens nomen ejus, cui nihil impos-
sibile est. « Currus Pharaonis, » de quo modo dixi-
mus, « et exercitum ejus, » omnium victorum scilicet
multitudinem, « projecit in mare, » id est per-
didit in baptismo. Quot enim sunt vitia, tot sunt et
currus, quibus diabolus fertur. « Electi principes
ejus submersi sunt in mari Rubro, » quoniam ori-
ginale peccatum, et idololatria in baptismo perierunt.
« Abyssus operuerunt eos, descenderunt in profun-
dum quasi lapis, » ut ultra non appareant. Cætera
vero transcurrimus, quia expositione non indigent.
« Ascenderunt populi, et irati sunt. » Prophetia est
de futuro: ascenderunt enim populi, de quibus in
sequentibus dicitur, contra eos ad pugnandum. « Et
irati sunt: » quia, quamvis fortiori exercitu et
majori apparatu, eis tamen resistere non valebant.
« Dolores obtinuerunt habitatores Philistiim; »
videntes gentem insuperabilem insurgentem adver-
sum se. « Tunc conturbati sunt principes Edom, »
hujus populi fortitudinem audientes: « robustos
Moab obtinuit tremor; » prope jam de salute de-
sperantes. « Obrigerunt omnes habitatores Cha-
naan, » plusquam febrium terrore percussi. Unde
Moyses lætabundus et jubilans ait: « Sic, Domine,
sic fiat semper; Irruat super eos formido, et pa-
vor in magnitudine brachii tui. Fiant immobiles
quasi lapis, donec pertranseat populus tuus, Do-
mine, » donec pertranseat populus tuus iste,
quem possedisti. Introduces eos, et plantabis in
monte hæreditatis tuæ, » de qua jurasti patribus
nostris. « Firmissimo habitaculo tuo, quod operatus
es, Domine. » Hoc autem magis ad supernam
Jerusalem, quam ad hanc pertinere videtur, in quam
Dei populus est introducendus. De qua adhuc subdi-
tur: « Sanctuarium tuum, Domine, quod firmaverunt
manus tuæ, » per quod cælum intelligitur, ubi sunt
Sancta sanctorum. « Dominus regnabit in æternum et
ultra; » hoc quomodo vel dici vel cogitari possit? Do-
minus regnabit in æternum, et ultra: » quid dicam?
In æternum dixi, quid ultra dicere non habeo: si quid
ultra æternum scissem, ultra æternum aliquid dixis-
sem. Dixi ergo: « Dominus regnabit in æternum. » Quid

est in æternum? semper, et sine fine. « Ingressus est
enim equus Pharaeo cum curribus, et equitibus
ejus in mare; » insultatio est, « et reduxit super
eos Dominus aquas maris. Filii autem Israel am-
bulaverunt per siccum in medio ejus. » Sumpsit
ergo Maria prophetissa soror Aaron tympanum in
manu, egressæque omnes mulieres post eum cum
tympanis et choris, quibus pertinebat, dicens:
« Cantemus Domino, gloriose enim magnificatus
est; equum et ascensorem projecit in mare. »
Quid enim Maria nisi S. Ecclesia intelligitur? Hæc
autem in tympano cantat, quia in carnis maceratione
Deum laudat. Nam quia ex mortuorum anima-
lium pelibus tympana fiunt, ideo pro carnis
mortificatione sæpe ponuntur. Hanc autem cæ-
teræ mulieres cum tympanis et choris sequun-
tur, quoniam et ipsæ carnem domant, pulchro-
que 65 et regulari ordine vitæ Domino serviunt; in
choro enim et ordinate statur, et consonanter canit-
tur. De his autem mulieribus Psalmista dicit:
« Adducentur regi virgines post eam (Psal. xiv, 15); »
id est post Mariam; ab hac namque nostræ virginis
nomen deductum est; quæ, quoniam post filium
suum, totius Ecclesiæ caput est, non immerito cæ-
teræ tympanistæ eam tympanizantem sequuntur.

« Tulit autem Moyses et Aaron Israel de medio
mari Rubro, et ingressi sunt in desertum Sur. »
Quid est autem, quod Israel mox ut de mari exivit,
in desertum venit, nisi quia Christianorum populus
stetim ut baptizatus est, arcum et periculosam
viam ingreditur, et ad sui Salvatoris similitudinem a
diabolo tentatur? Sic enim et Christus de baptismo
ducitur in desertum, ut a diabolo tentaretur. Quod
autem mare Rubrum baptismum significet, Apostolus
manifestat, dicens: « Et omnes baptizati sunt in
nube, et in mari (I Cor. x, 1). » Quid est in nube et
in mari, nisi in aqua et spiritu? « Nisi enim quis
renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non intrabit
in regnum cælorum (Joan. iii, 5). »

« Ambulaveruntque tribus diebus per solitudinem,
et non invenerunt aquam, et venerunt in Marath,
nec poterant bibere aquas de Marath, eo quod
essent amaræ, et ostendit Dominus Moysi lignum,
quod cum misisset in aquas, in dulcedinem versa
sunt. » Tres namque ætates ab Abraham usque ad
Christum, quas per hos tres dies intelligimus, in
quibus populus per solitudinem, per terram inviam
et inaquosam gradiens, aquas invenire non potuit.
Nondum enim venerat ille, qui ait: « Si quis sitit,
veniat, et bibat, et de ventre ejus fluent aquæ vivæ
(Joan. vii, 37). » Habebant enim Hebræi aquas, sed
non inveniebant; quia tenentes legem non intelli-
gebant. Tandem ergo tertia die transacta, id est
tertia ætate venerunt in Marath, venerunt ad mon-
tem Myrrhæ, et ad collem Thauris, venerunt ad locum,
et ad tempus amaritudinis, quando Dominus est cru-

Deus patris mei, et exaltabo eum.

(208) Cod. Casin. pro nobis certat, et pugnat vin-
cens.

(206) Cod. Mont. Amiat. gloriose enim honorifica-
tus est.

(207) Cod. S. Cr. Laurent. Et glorificabo eum.

cifixus : ibi invenerunt aquas ; quia « de latere ejus A
exivit sanguis, et aqua (Joan. xviii, 34). » Tunc
velum templi scissum est, et Scripturæ apertæ sunt.
Et istæ quidem sunt aquæ, quæ quoniam prius
amaræ erant, ideo populus bibere non poterat. Misit
ergo Moyses lignum in eas, et in dulcedinem versæ
sunt. Lignum hoc, lignum crucis est, hoc enim
omnis aqua (209), omnis Scripturarum amaritudo
in dulcedinem vertitur. Cum enim Scriptura dicat :
« Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui ode-
runt vos (Luc. vi, 27) ; » cui hæc aqua non videtur
esse amara ? quis eam potare et suscipere velit ?
Memores tamen crucis Christi, memores Christi
passionis, qui pro impiis mortuus est, et pro iniquis
et peccatoribus exoravit, magistri exemplum sequi-
mur, dulcescunt aquæ, inimicos diligimus, et pro
persecutoribus oramus. Ideo enim semper crucem
portare præcipimur ut ipsius semper memores, nihil
amarum et impossibile divinæ Scripturæ nobis præ-
cipere videantur ; nihil enim nobis præcipiunt quod
sit amarum cruce Christi ; legis enim amaritudo vin-
catur amaritudine crucis, et Christi tormenta consi-
derantes, tormenta hæc transitoria non sentiamus.
Sic igitur omnes aquæ dulcescunt, quæ cum ligno
potatæ fuerint. Merito autem, transfretato mari,
populus venit in Marath, quia statim baptizatus
Christi compungitur passione, et quæ prius amara
videbantur, desiderio bibendi, dulcia reputat. Ibi
constituit ei præcepta atque judicia, et ibi tentavit
eum. Ubi ? In Marath, id est in aquis amaris, quæ
ligno crucis dulces factæ sunt. Ubi enim, nisi in
sacris voluminibus constituuntur præcepta atque judi-
cia ? Ibi enim et instruimur et judicamur, ibique a
Deo tentamur, inde tentationis præcepta ferimus, qui-
bus obedientes coronamur, inobedientes damnamur.

« Venerunt autem in Elim, ubi erant duodecim
« fontes aquarum, et septuaginta palmæ, et castra
« metati sunt juxta aquas. » De Marath namque ve-
niunt in Elim, quod interpretatur *aries*, quia post
Christi passionem, apostolos Ecclesia suscepit
doctores. Duodecim autem fontes aquarum et
septuaginta palmæ, duodecim apostoli et septua-
ginta Christi discipuli intelliguntur ; de his enim
fontibus aqua manavit, quibus totus mundus reficitur,
et irrigatur (210). Quoniam autem palmæ victo-
riam significant, merito palmæ illi vocantur, qui per
fidem vicerunt regna. Christi autem discipuli
duodecim, et septuaginta duo fuerunt ; quatenus
duodenarius numerus septies completeretur, ut ipso
quoque numero, omni gratia Spiritus sancti eos re-
pletos fuisse intelligamus.

(209) Apud S. August., q. 56, in Exod., aqua illa
vocatur *Merra*, eo quod amara, et inquit ex injecto
in eam ligno, dulcis facta, quod lignum gloriam, et
gratiam crucis Christi præfigurabat. Eandem inter-
pretationem habet S. Maximus homil. 3. De Qua-
drag., pag. 116, de qua hæc pauca sermō : *Austeri-
litem, quam noxia unda gestabat, signi abstulit
sacramentum.*

CAPUT XVI.

« Profectique sunt de Eli, et venit omnis multi-
« tudo filiorum Israel in desertum Sin, quod est
« inter Elim et Sinai. » Sin etenim *amphora* inter-
pretatur, per quam mensura intelligitur. Merito
igitur de Eli venit populus in desertum Sin, quoniam
postquam ad apostolos Ecclesia venit, qua mensura
viveret, 66 invenit ; audivit enim Evangelium, ubi di-
citur : « Qua mensura mensi fueritis, remetietur
vobis (Matth. vii, 2). »

Sequitur autem de eo, quod populus murmuravit,
dicens : « Utinam mortui essemus per manum Do-
« mini in terra Ægypti, quando sedebamus super
« ollas carniū, et comedebamus panem in satura-
« tate. Et dixit Dominus ad Moysen : Ecce ego
« pluam panes de cœlo ; colligat ex eo unusquisque
« quantum sufficiat ad vescendum gomor per sin-
« gula capita : die autem sexto colligant duplum,
« quam colligere solebant per singulos dies. » Mur-
muravit populus exasperans et incredulus, et
quamvis multa armenta bovum et greges ovium
habeat, tamen sibi propter carnes mortem exoptat,
desiderabat enim avium carnes, quibus in Ægypto
uti solebat. Aves enim in Ægypto, et circa Nilum
multum abundant. Unde lautiores cibos (211) appe-
tere, nemo dubitet esse peccatum. Datur autem
unum gomor per singula capita, ut et natura se
pares intelligant, et his tantum, quæ sibi sufficiant,
contenti vivant, neque de crastino cogitantes plus
colligant ; quia neque qui plus collegerat habebat
amplius, neque qui minus, habuit minus. Et melius
quidem est minus colligere, et abundare, quam
plus, et inutiliter fatigari. Die enim sexta duplum
colligitur, quia die septima non invenitur. Nam et
nos modo parare debemus, unde post hanc vitam
in sabbatismo vivere valeamus (212).

« Dixitque Dominus ad Moysen Loquere filiis
« Israel : Vespere comedetis carnes, et mane satu-
« rabimini panibus, scietisque quod sim Dominus
« Deus vester. Factum est ergo vespere, et ascendens
« coturnix operuit castra : mane quoque ros jacuit
« per circuitum castrorum, cumque operuisset su-
« perficiem terræ, apparuit in solitudine minutum,
« et quasi pilo tusum in similitudinem pruinæ super
« terram. Quod cum vidissent filii Israel, dixerunt
« ad invicem : Manhu ? quod significat, quid est
« hoc ? ignorabant enim quid esset. » Carnes enim
hoc in loco, et panes idem significant. Divina nam-
que Scriptura, et caro, et panis est ; caro quidem
quantum ad litteram ; panis vero secundum spiri-
tualem intelligentiam. Unde et Elias vespere carnes,

(210) Consonat Bruno S. Maximo Taurin. qui,
hom. 5 De Quadrag., hunc eundem locum eloquan-
tissime illustrat et exponit.

(211) Cod. S. crucis in Laurent. *lautiores
escas.*

(212) Item codex addit. *Quæ enim seminaverit
homo, hæc et metet. Galat. vi, 7.*

mane vero panes suscepit, quia prius juxta litteram, A postea vero secundum spiritum Scripturæ intelliguntur. Nam et panis de cælo descendit; aves vero de terra ascenderunt: et quia non est difficilis, atque scientiæ juxta litteram Scripturas intelligere, inde prope terram aves volasse referuntur. Illud quoque attendendum, quod usque hodie dum Scripturas legimus, *manu* dicere non cessamus: nam per unamquamque sententiam interrogantes, dicimus: Quid est hoc? Quid hoc significat? Quid hoc vel illud interpretatur? Fertur autem et hic panis pro utentium voluntate omnis saporis fuisse, per quod dabatur intelligi, quia divina Scriptura multis diversisque modis intelligenda esset. Nam et ipsi quoque hæretici ad suum sensum eam convertunt. Principalis tamen ejus gustus quasi similis cum melle erat. Quid enim melle dulcius? Quid tritico pane robustius? Sanus ergo intellectus Scripturarum, et dulcis ad gustandum, et fortis ad alendum et roborandum esse debet: infirmus enim cibus, infirmos nutrit humores. Quod vero ad mensuram gomor manna colligebatur, hoc est quod Apostolus ait: « Non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem (Rom. xii, 3). » Sanus namque sensus mensuram non excedit, hæreticus autem in mensura non continetur. Semper enim alta hæretici dicunt, et fidei mensuram excedentes, terminos a patribus constitutos transgrediuntur. Tantum enim unicuique de hoc pane colligere licet, quantum ei in cibo quotidiano sufficere possit. Hoc enim et nos Dominus oratio jussit: « Panem nostrum quotidianum da nobis hodie (Math. vi, 11), » quod quidem nihil aliud significat, nisi ut fides nostra catholica, sola veritate contenta, cuncta superflua a se repellat. Verbum enim abbreviatum posuit Deus super terram. Quod vero superfluum erat, id est quod in diem alteram servabatur, scatebat vermibus et putrescebat, et sole incalescente liquebat; quoniam omnis hæreticorum superflua scientia, veritatis lumine illustrata evanescit et deficit. Præcipitur ergo ut nihil ex eo relinquat usque mane, quia quod relinquitur superfluum est. Et melius quidem est ut in campis liqueat, quam ut collectum putrescat; quoniam melius est divinam Scripturam in sacris voluminibus otiosam manere, quam in hæreticorum cordibus collectam prava intelligentia sordere. Quid est autem quod in sexta die colligitur, unde in septimana vivitur, nisi quia hac in vita preparare debemus, unde in futura vivamus? Præcipitur autem Moysi, ut ex eo impleat gomor, et reponat coram Domino, servetque illud in memoriam in omnes generationes, per quod nimirum intelligere possumus, quia sana et spiritualis intelligentia Scripturarum nulla unquam generatione sit evacuanda. « Cælum et terra transibunt, Dei autem verba non præteribunt (Math. xxiv, 35). »

Filii autem Israel comederunt manna quadraginta annis, donec venirent in terram habitabilem.

213) Ex cod. Casin. corrigitur editio.

Quid enim per quadraginta annos, nisi utriusque testamenti opera intelligimus? Ille enim numerus ex decem et quatuor constat; de omni namque quatuor, vel quatuor decem quadraginta sunt; 67 per decem omne illud tempus intelligitur, in quo Vetus Testamentum ad litteram observabatur; per quatuor vero hoc, in quo quatuor Evangeliorum fides tenetur. Comederunt ergo filii Israel manna quadraginta annis, quia sancti et spirituales viri, spiritualiter et in Novo et in Veteri Testamento Scripturas intellexerunt. Hic autem cibus non deficit, donec in terram habitabilem et in terram viventium veniamus, quia postquam illic venerimus, jam nobis Scripturæ amplius non erunt necessaria. Erit enim Deus omnia in omnibus. Unde Apostolus: « Sive linguæ cessabunt, sive scientia destruetur. (I Cor. xiii, 8). »

CAPUT XVII.

« Igitur profecta omnis multitudo filiorum Israel de deserto Sin per mansiones suas, juxta sermonem Domini castrametata est in Raphidim, ubi non erat aqua ad bibendum populo, qui jurgatus contra Moysen petivit aquam. » Raphidim namque interpretatur *sanitas judicii*. Sanum autem judicium est: « Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et proximum tuum, sicut te ipsum (Math. xxii, 37). » — « Et quod tibi non vis, alteri ne feceris (Tob. iv, 16), » et similia. De deserto ergo Sin venit populus in Raphidim, quia postquam ab apostolis vivendi mensuram accepit, et eadem mensura, qua mensus fuerit, sibi quoque remetendum esse cognovit, mox ad sanum judicium conversus, Deum et proximum diligere nullique hominum nocere disposuit (213). Cibi autem potusque penuria, quam tunc corporaliter populus patiebatur, eam quam nunc spiritualiter homines patiuntur significabat, de qua Dominus quibusdam comminatur, dicens: « Immittam vobis famem et sitim, non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Domini (Amos viii, 11). » Unde in Ezechiele dicitur: « Linguam tuam adhærere faciam palato tuo, nec poteris loqui, quia domus exasperata est (Ezech. ii, 6). » Propter peccata namque populi sæpe silet lingua doctorum. De plebe quoque Judaica sub vineæ specie a Domino dicitur: « Mandabo nubibus meis, ne pluant super eam imbrem (Isai. v, 6). »

« Et ait Dominus ad Moysen: Antecede populum, et sume virgam in manu tua, et vade; en ego stabo coram te ibi supra petram Oreb, percutiesque petram, et exibit ex ea aqua, ut bibat populus. Fecitque Moyses ita coram senioribus Israel. » Quod autem et hæc, et ea, quæ superius dicta sunt, spiritualiter intelligi debeant, Apostolus manifesta, dicens: « Quoniam patres nostri omnes sub nube fuerant, et omnes mare transierunt, et omnes in Moysè baptizati sunt in nube, et in mari, et omnes eandem escam spiritalem manducaverunt, et omnes eundem potum spiritalem hiberunt; bibebant au-

tem de spiritali consequente eos petra; petra autem erat Christus (*I Cor. x, 1*). » Quis autem igitur ad litteram ea intelliget, quæ Apostolus spiritalia esse dicit? Venit ergo Moyses cum omni multitudine filiorum Israel ad petram, quoniam principes sacerdotum cum tota populi multitudine tenuerunt Christum. Stabat autem Dominus ibi coram populo super petram, nec videbatur, quoniam Deus manens in homine non cognoscebatur. Sed quid per virgam, qua petra bis percussit, nisi arundinem et lanceam intelligimus? Semel autem petra nostra arundine percussa non dedit aquas; iterum autem lancea percussa est, et exivit sanguis et aqua. Sunt autem, qui per duplicem virgæ hujus percussione[m] duo crucis ligna intelligere vident. Et vocavit nomen loci illius tentatio, propter iurgium filiorum Israel, et quia tentaverunt Dominum dicentes: « Estne Deus in nobis, an non? » sic et Judæi tentantes Christum dicebant: « Si tu es Christus, dic nobis patam (*Joan. x, 25*). » Item: « Si Filius Dei est, descendat nunc de cruce, et credimus ei (*Math. xxvii, 43*). » Et rursum: « Si tu es rex Judæorum, salvum te fac (*Luc. xxiii, 37*). » His enim verbis quid aliud significabant, nisi: « Est Deus in nobis, an non? » Vere non est Deus in vobis, quia Deum repellitis a vobis. Et sicut ipse ait: « Relinquitur vobis domus vestra deserta (*Math. xxiii, 38*). » Erat tamen Deus in vobis, quia Deus erat, qui inter vos manens loquebatur vobis.

« Venit autem Amalec, et pugnabat contra Israel in Raphidim. Dixitque ad Josue: Elige viros, et egressus pugna contra Amalec. Moyses autem, et Aaron, et Hur ascenderunt super verticem collis, et cumque levaret Moyses manus, vincebat Israel, si autem paululum remisisset, superabat Amalec. » Quid enim Amalec, qui *populus brutus* interpretatur, nisi vitiorum multitudinem significat? Contra hæc autem Josue minister Moysi cum viris electis pugnat, quia sancti et catholici viri semper contra vitia bellum gerunt. Stat autem Moyses in vertice collis, virgam Dei in manu tenens, quia episcopi, populi que rectores in altioribus Ecclesiæ solis constituti, virgam correctionis et directionis manibus ferunt. Levat autem Moyses manus, et vincit Israel; levant sacerdotes et episcopi puras manus cum precibus ad Deum, et victoria datur fidelibus; remittit Moyses manus, et superat Amalec; cessant ab orationibus sancti, et regnant in populo vitia et peccata (214). His autem facile intelligitur quam necessarium sit, Ecclesiæ rectores semper pro populo Dominum exorare. Unde Apostolus ait: « Obedite præpositis vestris, et subjacete eis; ipsi enim pervigilant, quasi rationem **68** pro animabus vestris reddituri (*Heb. xiii, 17*). » Manus autem Moysi erant graves. « Sumentes ergo lapidem posuerunt subter eum, quo sedit. Aaron autem et Hur sustentabant manus ejus ex utraque parte, et factum est ut manus illius non lassarentur usque ad occasum solis. »

(214) S. Maximus Taurinen. hom. 2 De cruce, eundem Scripturæ locum similiter interpretatur.

A Manus, inquit, Moysi erant graves, quoniam et sacerdotum manus peccatorum pondere sæpe gravantur. Multum enim maligni spiritus in hoc laborant, ut sanctorum orationes et manus impediunt. Hoc autem Aaron et Hur sentientes lapidem posuerunt subter eum, quo sedit Moyses, quatenus supra firmam petram firmatus, stabilis et inconcussus permaneat. Sed quid per Aaron, qui *mons fortis* interpretatur, nisi illum intelligimus, de quo dicitur: « Dominus fortis et potens, Dominus potens in prælio? » (*Psal. xxiii, 8*). Quid vero per Hur, qui *ignis* dicitur, nisi Spiritus sanctus, qui in igne discipulis apparuit? Merito igitur Aaron, et Hur Moysi manus sustentant, ne lassentur, quoniam quod sanctorum manus, virtutes et opera stant, neque riant, hoc Christus, Dominus noster, et sancti Spiritus gratia operatur. Factum est igitur ut manus Moysi non lassarentur usque ad occasum solis, quoniam quem Christus, et Spiritus sancti gratia sustentat, sine omni lassitudine usque ad mortem in bonis operibus perseverat. Per solis occasum diei et vite terminum intelligimus. Beatus ille, cujus manus talibus adiutoribus sustentantur. Fugavitque Josue Amalec, et populum ejus in ore gladii. Quod tamen Josue vincit, quod vitia, et maligni spiritus superantur, non Josue, sed Moysi, non populo, sed sanctorum orationibus ascribendum est. Unde et subditur: « Scribete hoc ad monumentum in libro, et trade in auribus Josue; delebo enim memoriam Amalec sub cælo. » Ideo enim hoc in libro scribi, et memoriæ commendari, et in auribus Josue tradi præcipitur, ut quicumque ad similitudinem Josue spirituales vincat inimicos, non sibi, sed sanctorum meritis et orationibus, et Deo miseranti et adjuvanti victoriam imputet; ipse enim pugnat, et vincit; ipse memoriam Amalec sub cælo delet; ipse vitiorum multitudinem destruit. « *Ædificavitque Moyses altare, et vocavit nomen ejus Dominus exauditio mea, dicens: Quia manus solii Domini, et bellum Dei erit contra Amalec a generatione in generationem.* » Merito enim Moyses post victoriam Domino altare constituit, ut ei gratias agat, qui eum exaudiens victoriæ tribuit facultatem; inde autem et altari nomen imposuit: « Dominus exauditio mea, » id est Dominus exaudivit me; atque addit protinus: « Quia manus solii Domini, » id est virtus, et fortitudo sanctorum, in quibus, quasi in propria sede Dominus sedet, et habitat: « et bellum Dei erit contra Amalec, » id est contra vitia et malignos spiritus a generatione in generationem, quia pacem et concordiam nunquam inter se habebunt.

CAPUT XVIII.

« Cumque audisset Jethro sacerdos Madian cognatus Moysi omnia, quæ fecerat Dominus Moysi, et Israel populo suo, tulit Sephoram uxorem Moysi, quam remiserat, et duos filios ejus, et duxit eos ad Moysen, qui mutuo se salutantes lætati sunt. »

Obtulit autem Jethro holocausta, et hostias Domino, deditque consilium Moysi, ut constitueret tribunos, et centuriones, et quinquagenarios, et decanos, qui iudicaret populum, tales videlicet, qui potentes essent et timerent Dominum, in quibus esset veritas, et odissent avaritiam; ipse vero majoribus negotiis operam daret. Fecitque Moyses, ut ille suggesserat. Quod enim Moyses, qui assiduum cum Domino loquebatur, utile consilium Jethro cognati, quamvis gentilis, non respexit, viris ecclesiasticis, et in sublimitate constitutis exemplum præbuit, ut minoribus, quamvis peccatoribus, bona et utilia suadentibus credere non desinantur. Unde et Apostolus ait: « Non alta sapientes, sed humilibus consentientes (Rom. xii, 16). » Quales autem iudices esse debeant, satis compendioso sermone comprehendit, dum eos potentes, dominumque timentes, veraces et sine avaritia eligi ammonet. Impeditur enim nunquam turbatur rectum iudicium, ubi ex his unum aliquid defuerit. Quod vero Christiani non passim, nec temere omnibus communicare debeant, ex hoc facile intelligitur, quia non prius Jethro cum senioribus filiorum Israel cibum sumpsit quam holocausta et hostias Domino obtulerit. Unde et beatus Joannes ait: « Si quis venit ad vos, et hanc doctrinam non avertit, nolite recipere eum in domum, nec ave ei dixeritis; qui enim dicit illi: Ave, communicat operibus illius malignis (II Joan. 1, 10-12). »

CAPUT XIX.

« Mense tertio egressionis Israel de Ægypto (215) in die hac venerunt in solitudinem Sinai. Nam et profecti de Raphidim, et pervenientes usque in desertum Sinai, castrametati sunt in eodem loco. Ibi quoque Israel fixit tentoria e regione montis. Eadem, inquit, die qua Jethro recessit ab eis, filii Israel profecti de Raphidim, castrametati sunt in deserto Sinai. Raphidim namque, ut diximus, *santitas iudicii* interpretatur. Venit ergo populus de Raphidim in desertum Sinai, quia, postquam viri ecclesiastici, sanum iudicium suscipientes, Dei mandata custodire promittunt, ad majora deducuntur, ut et Deum loquentem audiant, et Spiritus sancti gratias plenius suscipiant. In Sinai enim filii Israel legem susceperunt, et Deum in nube et caligine loquentem audierunt. Moyses autem ascendit ad montem. Vocavitque eum Dominus de monte, et ait: Hæc dices filiis Israel: Vos ipsi vidistis quæ fecerim Ægyptiis, quomodo portaverim vos super alas aquilarum, et assumpserim mihi. Quod enim super alas aquilarum filios Israel Deus portaverit, verum non est, nisi fortasse metaphorice intelligatur. Nam quoniam aquilæ præ cæteris avibus altius volant, inde super alas aquilarum elevati fuisse dicantur, quod eos terrena pericula lædere non potuerunt. Si ergo audieritis vocem meam, et custodieritis pactum meum,

« eritis mihi in peculium de cunctis populis; mea est enim omnis terra, quoniam quasi proprios, et peculiare præ cæteris gentibus vos magis diligam. Et quamvis mea sit omnis terra, attamen vos soli eritis mihi in regnum sacerdotale, et gens sancta, quia non diabolus, non vitia, neque tyranni, sed Spiritus sanctus, sacerdotes, et virtutes super vos, et in vobis regnabunt.

« Venit Moyses, et convocatis majoribus natu populi, exposuit eis omnes sermones, quos mandaverat Dominus. Responditque universus populus simul: Cuncta, quæ locutus est Dominus, faciemus. Omnia enim, quæ illi populo dicebantur, nobis dicta esse intelligere debemus (216). Nos enim, si volumus ipso adjuvante gens sancta sumus et regnum sacerdotale, diabolo et operibus ejus abrenuntiantes, Deo fideliter servire promissimus. Teneamus ergo fidem, servemus promissa, quia propitium et veracem Dominum habemus, cui nos servisse non poenitebit. Cumque retulisset Moyses verba populi ad Dominum, ait ei, dicens: Jam nunc veniam ad te in caligine nubis ut audiat me populus loquentem ad te, et credat tibi in perpetuum. Quod enim in caligine nubis cum Moyses Dominus loquebatur, jam tunc suæ incarnationis mysterium significabat. Sicut enim tunc Moysi loquebatur, sed nubis caligine tectus non videbatur, ita et postea cum Judæis loquens carnis velamine tectus videri non potuit. De hac enim nube scriptum est: « Ecce Dominus ascendet super nubem levem, et ingredietur Ægyptum (Isai. xix, 1). »

« Et dixit Dominus ad Moysen: Vade ad populum, et sanctifica illos hodie, et cras, laventque vestimenta sua. Et sint parati ad diem tertium, die autem tertia descendet Dominus coram omni plebe super montem Sinai. Constituesque terminos per circuitum, et dices ad eos: Cavete ne ascendatis in montem, nec tangatis fines illius. Quid enim per hodie et eras, nisi præsens et tempus futurum intelligimus? Qui igitur hodie et cras sanctificatur, omni tempore sanctificatur. Vestimenta vero lavare, est a peccatorum sordibus carnem mundare. Nam quia carne anima vestitur, ideo vestimenta carnem significant. De his enim vestimentis dicitur: « Omni tempore sint vestimenta tua candida (Eccle. ix, 8). » Tertius vero dies, tertius post agni immolationem mensis intelligitur, quo et tunc Dominus super montem Sinai, et postea Spiritus sanctus super Christi discipulos descendens, omnis scientiæ plenitudine fecit eos esse perfectos. Constituuntur autem termini supra montem Sinai, quoniam et mons Sion suos terminos habet, ultra quos eos qui vocati sunt accedere non licet. Quod enim Sinai hoc in loco Sion significet, audi Apostolum dicentem: « Non enim accessistis ad tractabilem montem et accessibilem ignem, et turbinem, ac caliginem; sed accessistis

(215) Vulgata habet de terra Ægypti.

(216) Hæc ad dicta Apostoli, Rom. xv, referuntur. Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam

scripta sunt. Multo enim majoribus, donis quam Hebræi a Deo cumulati omnem fidem et obedientiam ei præstare studeamus.

ad Sion montem, et civitatem Dei viventis (217): *(Hab. xii, 18)*. » Qui enim non vocatus ad gradus et honores ecclesiasticos ascendere nititur, ille procul dubio ad interdictos terminos montis accedit, morte morietur. Unde et subditur: « Omnis enim qui tetigerit montem, morte morietur. Manus non tetiget eum, sed lapidibus opprimetur, aut confoediatur jaculis, sive jumentum fuerit, sive homo, non vivet. Cum coeperit clangere buccina, tunc ascendant in montem. » Quæ enim prope sunt, manu tanguntur; quæ vero longe, aut lapidibus, aut jaculis feriuntur; per quod non in præsentem, sed in futuro contra hos tales judicandum esse significat, quasi enim de longinquo super eos lapides, et jacula venient, quoniam non modo feriuntur, sed post hanc vitam æternis suppliciis damnabuntur. Sive jumentum fuerit, sive homo, non vivet, quoniam sive stultus, sive sapiens hæc talia præsumserit, mortis periculo subiacebit. Multos enim et fatuos, et sæculi sapientia præditos, quamvis non vocentur, mentis tamen hujus excelsa audacter conscendere videmus; expectent igitur, donec vocentur: expectent, donec buccina clangat. Hoc est enim, quod dicitur: « Cum coeperit buccina clangere, tunc ascendant in montem, » tunc ascendant, quando eis invitatis dicitur: « Amice, ascende superius (*Luc. xiv, 30*). »

« Descenditque Moyses de monte ad populum, et sanctificavit eum. Cumque lavissent vestimenta sua, ait ad eos: Estote parati in diem tertium, et ne appropinquetis uxoribus vestris. » O quantum ad illicitis abstinere debent, quibus ipsa quoque licita interdiciuntur. De his enim Apostolus ait: « Qui habent uxores, tanquam non habentes sint (*1 Cor. vii, 29*). » « Jam advenerat tertia dies, mane incluserat, et ecce coeperunt audiri 70 tonitrua, ac micare fulgura, et nubes densissima operire montem, clangorque buccinæ vehementer obstrepebat. » Vide quam bene utrumque testamentum sibi respondeat, et quam convenienter Pentecostes in utroque celebretur. In Actibus apostolorum scriptum est: « Tunc reversi sunt Jerosolimam a monte, qui vocatur Oliveti, et cum introissent in cœnaculum, ascenderunt ubi manebant Petrus, et Joannes, et Andreas, et Thomas, Bartholomæus, et Matthæus, Philippus, Jacobus Alphæi, et Simon Zelotes, et Judas Jacobi. Hi omnes erant perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus, et Maria matre Jesu, et fratribus ejus (*Act. i, 12*). » Hæc tam sancta eoadunatio vocatur Ecclesia; hæc dicitur mons Sion. In hanc montem descendit Dominus, servata quodammodo similitudine, et tempore quo descendit in montem Sinai. Jam enim, inquit Moyses, advenerat dies tertius, et mane incluserat, et coeperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, etc. Dicamus ergo et nos: jam advenerat tertius mensis, et Pentecostes, id est quinquagesimus dies incluserat, et

(217) Id. cod. S. Cr. Laurent.: *Non enim accessistis ad tractabilem, et accessibilem ignem et turbidum, et caliginem et procellam, et tubæ sonum, etc.*

A sicut beatus Lucas evangelista scribit: « Factus est repente de cœlo sonus tanquam advenientis spiritus vehementis, et replevit totam domum, ubi erant sedentes. Et apparuerunt illis dispersitæ linguæ tanquam ignis, seditque super singulos eorum, et repleti sunt omnes Spiritu sancto, et coeperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis (*Act. ii, 2*). » Ecce enim in utroque et sonus auditur, et ignis videtur. Sed in illo nubes caliginosa, in hoc autem clarissimi luminis splendor apparet, quoniam illa umbra erat, atque figura, hoc autem veritas; quod enim ibi tonitrua, hic apostolorum voces intelliguntur, quod ibi micantia fulgura, hic miracula ubique fulgentia; nubes vero densissima, quæ montem operiebat, apostoli sunt, salutaribus pluviis Ecclesiam irrigantes. Clangor vero buccinæ perstrepsens vehementer, doctorum omnium prædicationem longe lateque intonantem significabat.

« Timuit populus, qui erat in castris. Cumque eduxisset eos Moyses in occursum Dei de loco castrorum, steterunt ad radicem montis; totus autem mons fumabat, eo quod descendisset Dominus super eum in igne, et ascendit fumus ex eo, quasi de fornace. » Hic autem timor admirationis et reverentiæ erat. Quod autem dicitur quia venerunt de loco castrorum in occursum Dei ad radices montis Sion, id est quod in Actibus apostolorum dicitur: « Facta autem hac voce convenit multitudo, et mente confusa est (*ibid. ii, 6*); » convenit populus de tota Jerusalem ad radices montis Sion, id est ad eum locum, ubi Sion, id est S. Ecclesia, jactis quodammodo fundamentis ædificabatur. Ibi enim erant apostoli, ibi erat mater Jesu, ibi in semine, atque principis erat totus mons Sion, et mente confusa est, præ timore videlicet, et admiratione. Unde et hic dicitur quia « timuit omnis populus, qui erat in castris; » hic enim timor illum timorem significabat. Totus autem mons fumabat, eo quod descendisset Dominus super eum in igne, et ascendit fumus ex eo, quasi de fornace. Hoc enim prædixerat Joel propheta, dicens: « In diebus illis effundam Spiritum meum super omnem carnem, et prophetabunt filii vestri, et filiae vestræ, etc., et dabo prodigia in cœlo sursum, et signa in terra deorsum, sanguinem, et ignem, et vaporem lani (*Joel ii, 28*). » Non enim poterant non ardere, et non fumare, quos tantus ignis Spiritus sancti succenderat. Sicut enim per fumum ignis adesse monstratur, ita per verborum constantiam, per linguarum diversitatem, Spiritus sanctus in apostolorum cordibus ardere monstrabatur, Beata illa corda, quæ hoc igne replentur! beati illi, qui sic ardere mereantur! Stupebant autem omnes, et mirabantur dicentes: « Nonne isti, qui loquuntur, Galilæi sunt? Et quomodo nos audivimus unusquisque linguam non

sed contra accessistis ad Sion montem, etc. Consonat cod. Casinensis.

stram illos loquentes? » (Act. 11, 8.) Hic ergo A
 fumus monstrabat exterius, quantum qualisque ignis
 arderet interius. Sequitur : « Eratque mons om-
 nis terribilis, et sonus buccinae paulatim cresce-
 bat in majus, et prolixius tendebatur. Moyses
 loquebatur, et Dominus respondebat ei. » Cui
 enim mons iste, id est costus apostolicus non vide-
 batur esse terribilis, qui homines prius lascios, et
 vix unius linguae peritos, nunc omnibus linguis
 loqui audiebat? Crescebat autem paulatim sonitus
 buccinae, et prolixius tendebatur, quoniam aposto-
 lorum vox, et praedicationis paulatim proficiens cresce-
 bat, et longius audiebatur donec « in omnem terram
 exivit sonus eorum, et in fines orbis terrae verba
 eorum (Psal. xviii, 5). » Hæc est enim illa buccina,
 cui dicitur : « Clama, ne cesses, quasi tuba exalta
 vocem tuam (Isai. lviii). » — « Moyses autem loque-
 batur, et Dominus respondebat ei; » quoniam,
 praedicantibus apostolis, eorum corda Dominus res-
 pondendo docebat. Siquidem non ipsi, sed Dominus
 loquebatur in eis.

« Descenditque Dominus super montem Sinal,
 « in ipso montis vertice, et vocavit Moysen in cacu-
 « men ejus. » Stat autem Dominus super verticem
 montis Sinal, per quem Sion intelligitur de quo
 ait : « Ego autem constitutus sum rex ab eo super
 Sion montem sanctum ejus (Psal. 11, 6); » ibique
 in ipsum ejus cacumen Moysen vocat, per quem
 apostoli intelliguntur, qui super universam Eccle-
 siam principes constituti, altiores præ cæteris pos-
 sident sedes. « Dixitque ad eum : Descende, et con-
 testare populum, ne forte velit transcendere terminos
 ad videndum Dominum, et pereat ex eis plerima mul-
 tudo. » Terminos namque transcendere est eccle-
 siasticas dignitates contra Dei voluntatem usurpare.
 Stet igitur unusquisque in suo ordine, neque prius-
 quam vocetur, interdictam sibi terminum transcon-
 dere velit. ¶ Sacerdotes quoque et populi, qui ac-
 cedunt ad Dominum, sanctificentur ne percutiat eos.
 hoc est enim, quod Apostolus ait : « Ideo inter vos
 multi infirmi, et imbecilles, et dormiunt multi. Si
 enim nosmetipsos judicaremus, non utique judica-
 remur (II Cor. xi, 30). » Timeat ergo ne percutiatur,
 qui non sanctificatus ad Dominum accedere præsumit.
 Accessit enim rex Ozias, et lepra percussus
 est; accesserunt filii Aaron, et mortui ceciderunt;
 accessit Dathan et Abiron, et devoravit eos terra;
 accessit Oza ad arcam, et percussus a Domino in-
 teriit. Sequitur :

« Vade et descende, ascendesque tu, et Aaron
 « tecum : sacerdotes autem et popules, ne trans-
 « eant terminos, nec ascendant ad Dominum, ne
 « forte interficiat illos. » Hoc audiant sacerdotes, et
 suis terminis contenti illuc ascendere non præsumant,
 quo soli Moyses et Aaron jubentur ascen-tere;

alius enim episcopis quam sacerdotibus ascendere
 conceditur, et quædam Dei secretorum agunt
 episcopi, quæ cæteris sacerdotibus agere non licet.
 Descenditque Moyses ad populum, et omnia narravit
 eis. Sic enim et apostoli, quæcumque audierunt a
 Domino narraverunt nobis.

CAPUT XX.

« Locutusque est Dominus cunctos sermones hos :
 « Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra
 « Ægypti, et de domo servitutis. » Hos autem ser-
 mones cum Dominus loqueretur, cunctus populus
 audiebat. Hæc sunt decem verba legis, in quibus
 tota lex continetur, quæ quidem, cunctis audientibus,
 prius in monte locutus est; postea vero bis in
 tabulis lapideis scripsit, quoniam primas tabulas
 Moyses iratus confregerat. In principio autem locu-
 tionis docet eos, quis sit, dicens : « Ego sum Domi-
 nus Deus tuus, » cui non immerito obtemperare, et
 credere debes; quoniam ego « eduxi te de terra
 Ægypti, et de domo servitutis. »

« Non habebis deos alienos coram me. » Hoc est
 mandatum, quo omnes dii abjiciuntur, et unus ac-
 verus Deus adorari præcipitur, qui ubique est, in
 cujus conspectu stat omnis creatura. Et ideo dicit,
 coram me, quia qui coram eo non sit, nusquam sit.
 Pro hoc autem mandato et SS. apostoli et cæteri
 martyres sunt interfecti. Merito igitur ponitur pri-
 mum, quod prius defendere necesse erat. Secundum
 autem mandatum est : « Non facies tibi sculptile, »
 in quo idolorum et simulacrorum omnium religio
 evacuetur (218). Neque omnem similitudinem, quæ
 est in cælo desuper, ut solis, lunæ et stellarum, et
 quæ in terra deorsum, ut Saturni, Jovis et Mercurii,
 nec eorum quæ sunt in aquis, ut Neptuni, et Nym-
 pharum, et quæ sub terra, ut Plutonis, Charontis,
 Cerberi et similibus. Hæc enim omnia gentilitas
 decepta colebat, et quia eos videre non poterat,
 eorum simulacra adorabat. « Ego enim sum Dominus
 « Deus tuus, fortis, et zelotes; » et quia fortis sum,
 vindicare me possum; quia vero zelotes, utrobique
 merita reddam. Zelotes enim, qui diligit, et qui
 odit, intelligi potest. « Visitans iniquitatem patrum
 « in filiis in tertiam et quartam generationem
 « eorum, qui oderunt me, et faciens misericordiam
 « in millia his, qui diligunt me, et custodiant præ-
 « cepta mea. » Filius enim, si bonus fuerit, non
 portabit iniquitatem patris; si vero malus fuerit, et
 suam, et patris iniquitatem luendo sustinebit. Quod
 si et pater bonus fuerit, et a patris bonitate filius
 non recesserit, multo majoribus bonis pro patris
 bonitate ditabitur. Inde enim est, quod semen
 Abraham a Domino diligebatur; inde et de tribu Juda
 propter David, regnum penitus non aufertur. « Non
 « assumes nomen Dei tui in vanum; nec enim habe-
 « bit insontem Dominus eum, qui assumpsit nomen

gendum, ut non vetentur modo alta sculptilia, sed
 nec etiam picturæ et levia sculptilia, quæ anagly-
 phica dicuntur.

(218) Castus Innocens Ansaldus O. P. in libro
 inscriptio : *De sacro et publico apud ethnicos picturarum
 tabularum cultu, adversus Græcos schismaticos*, eru-
 ditissime demonstrat, locum illum Exodi ita intelli-

« Dei sui frustra. » Hic enim et omne mendacium tollitur, et gratia Dei, ne in vanum recipiatur, indicitur. Nam uterque reus est, et ille, qui in Christi nomine jurat, et non custodit, et ille qui in Christi nomine vocatur Christianus, et fidem Christi non observat. Et quidem nomen Domini in vanum assumit, et quasi parvipendens pro nihilo reputat, quicumque ea, quæ vel affirmat vel negat, non custodit. Cum vero quasi pignus nomen Domini tibi creditur, recordare pignoris, et noli abjurare promissum. « Memento ut diem Sabbati sanctifices. » Sic enim dicitur: « Sanctificate jejunium. » Sabbatum sanctificare est, a bonis operibus non cessare. Cum enim Sabbatum per se sanctum sit, bene operando fit sanctus. « Sex diebus operaberis, et facies omnia opera tua; » id est opera tuæ utilitatis. Cum enim male agis, non tua, sed diaboli opera facis. « Septimo autem die Sabbatum Domini Dei tui est: » non facies in eo omne opus. » Reprehenditur Christus quasi male agens, quoniam multa in Sabbatis operabatur. Sabbato enim homini, quem sanaverat, præcepit, dicens: « Tolle grabatum tuum, et ambula (Joan. v, 8). » Aliter ergo Christus, aliter Judæi de Sabbato intelligebant. Nam quia dicitur: « Nihil operis facietis in eo, » etiam bonum opus si in eo fieret, putabant esse peccatum. Quorum stultitiam Dei sapientia irridens, dicebat: « Si licet Sabbato curare? » (Luc. xiv, 3.) Et nullo quidem die tot homines, quot in Sabbato Salvator noster sanasse legitur; unde datur intelligi, **72** quia ille melius Sabbatum colit, qui plus bonitatis, misericordiae et pietatis in eo operatur. Sed nunquid uno tantum die in hebdomada, bona agere, et sabbatizare debemus? Omni namque die Sabbatum est illis, qui omni die declinant a malo, et faciunt bona. Quiescere enim ab operibus, quid nisi a peccatis debere quiescere significabat? Dicatur ergo: « Sabbatum est, non facies in eo omne opus tu, et filius tuus, et filia tua, et servus tuus, et ancilla tua, et jumentum tuum, et advena, qui est intra portas tuas; » hæc enim omnia nocere possunt, atque in his omnibus peccamus. Non enim solum si filius, et servus meus, et advena, qui in mea custodia est, per meam negligentiam furantur et occidunt, et aliis modis delinquant, peccatum mihi est; verum etiam si jumentum meum aliis damnum inferat, mihi imputari debet. Sex enim diebus fecit Deus cælum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt, et requievit in die septimo; idcirco benedixit Dominus die septimo, sive Sabbato, et sanctificavit eum. Requiescamus igitur et nos omni die, nihilque mali operemur, quatenus, et dies nostri omnes benedicantur. « Dies enim illi, ut Apostolus ait, mali sunt, in quibus mala opera fiunt (Ephes. v, 16). » Omnes igitur dies nostri vertantur in Sabbatum, si in omnibus quiescamus et cessamus a malo. Nec hoc

(219) Alludit S. Bruno ad SS. canones quibusdam temporibus et festivis diebus vetantes solemnitates lupularum, choreas et venationes, quæ alias licite

dico, quod in festivis diebus, etiam a licitis vacare non debeamus, quoniam quicquid contra sanctorum constitutiones fit, peccatum est (219).

« Honora patrem tuum, et matrem tuam, ut sis longævus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi. » Magnum est hoc mandatum, quod qui observaverit, et terra habitationis, et longa vita eis promittitur. Quamvis enim juxta litteram intellectum mentem adificet, plenamque sit pietatis; majus tamen aliquid significare videtur. Pater enim noster ille est, cui quotidie dicimus: « Pater noster qui es in cælis (Matth. vi, 10): » mater vero nostra, sancta Ecclesia, quæ nos ex aqua et Spiritu sancto Domino genuit. Hos autem si honoramus, omnia legis mandata adimplemus. Qui enim peccat, Dominum inhonorat, qui peccare omnibus interdicit: qui vero proximum in aliquo lædit, contra Ecclesiam facit, cujus membrum et filius ipse est. Id ipsum igitur est: honora patrem tuum, et matrem, quod est: « Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et proximum tuum, sicut teipsum (Matth. xxii, 37). »

« Non occides, non mœchaberis, non furtum facies, non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium: non concupisces domum proximi tui: non desiderabis uxorem ejus, non servum, non ancillam, non ovem, non bovem, non æninum, nec omnia quæ illius sunt. » Hæc enim quinque mandata ad proximum, quinque vero superiora ad Deum spectant. Et quamvis hæc in illis contineantur, satisque in illis intelligi possent, voluit tamen Deus nominatim et speciatim ponere, quoniam in his homines frequentius peccant. Cum enim præ cæteris hæc interdici audiant, curiosius hæc evitare et fugere debent. De concupiscentia vero dicit Apostolus: « Concupiscentiam nesciebam esse peccatum, nisi lex diceret: Non concupisces (Rom. vii, 8). » Quomodo enim non potest esse peccatum, quod pene in omnibus est causa peccati? Fornicatores enim, adulteros, fures et raptos concupiscentia facit, et alia quidem multa ex hac radice oriuntur, quæ si succisa fuerint, pariter cum ea cessabunt.

« Cunctus autem populus audiebat voces, et lapides, et sonitum buccinæ (220), montemque fumantem, et perterriti, ac pavore concussi steterunt proci, dicentes: Loquere tu nobis, et audiemus, non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur. » Mons enim iste apostolos designat, per quem igne Spiritus sancti interiorius ardent; ideo exterius fumare videntur. De his enim dicitur: « Tange montes, et fumigabunt (Psal. cxliii, 5); » non enim fumarent, nisi arderent; fumus igitur pro incendio ponitur. Per voces autem et sonitum buccinæ, qui in monte audiuntur, verbum prædicationis intelligitur, per apostolorum ora ubique resonans. « Non enim, ut ipsa Veritas ait, ipsi loquebantur, sed Spiritus san-

sunt.

(220) Ita Vulgata, et cod. bibl. M. A.

ctus in eis (*Act. vi, 10*). » Lampades autem splendor sunt miraculorum. Perterriti autem, et pavore concussi Judæi fuerunt, quoniam ad apostolos venientes dixerunt : « Quid faciemus viri fratres? » Quod beatus Petrus ait : « Pœnitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum (*Act. ii, 38*). » Quid enim aliud dicere erat : « Quid faciemus, viri fratres? » nisi quod populus dicebat Moysi : « Loquere tu nobis, et audiemus? » Utrumque enim ex timore procedit. Quid faciemus, inquit, loquimini, date consilium : « non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur. » Qui enim apostolis loquentibus credere noluerunt, quandoque ipsum Dominum loquentem, et mortis sententiam inferentem, audituri sunt. Hoc igitur timentes dicant : « Loquere tu nobis, quid faciemus? » Date consilium, monstrate viam, non loquatur nobis Dominus, non irascatur nobis, peccavimus, veniam petimus. « Et ait Moyses ad populum : Nolite timere ; tu enim probaret vos, venit Deus, et terror illius esset in vobis, et non peccaretis. » Hoc enim et Petrus dicebat : « Pœnitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum. » Nolite timere : non ad perdendum, sed ad servandum vos, venit Deus. Si enim non venisset, et locutus fuisset, peccatum non haberetis. **73** amodo excusationem non habebitis de peccatis vestris : probati enim estis, vocati estis, signa et miracula vidistis ; nolite ergo peccare, convertimini, et timeate Dominum. Sequitur :

« **S**ectisque populus de longe : Moyses autem accessit ad caliginem, in qua erat Dominus. » Quid enim per caliginem, nisi Scripturarum obscuram, et profundam scientiam intelligimus ? secundum illud : « Tenebrosa aqua in nubibus aeris (*Psal. xvii, 12*). » Ab hac autem populus longe stat, solus Moyses eam ingreditur, quoniam soli sancti, et spirituales viri secreta. Scripturarum sacramenta intelligunt, ibique Deum inveniunt. Neque enim credendum est totum illum populum hæc intellexisse, quæ tunc in illa caligine Moysi revelata fuerunt.

« Dixitque præterea Dominus ad Moysen : Hæc dices filiis Israel : vos vidistis, quod de cælo locutus sum vobis. » Non enim de cælo, sed de monte Dominum loquebatur. Nisi forte per cælum, aerem intelligamus, qui frequenter pro cælo accipitur. Unde est illud : « Volucres cæli (*Psal. viii, 8*), cum utique volucres in cælum non ascendant. » Non facietis deos argenteos, nec deos aureos (facietis vobis. » Hoc audiant avari, qui aurum et argentum quasi deos colunt et venerantur. Unde avaritia idolorum servitus dicitur (*Gal. v, 20*). « Altare de terra facietis mihi ; » altare namque de terra homo est, quia de terra factus est homo. In hoc enim altari Christi carnem et sanguinem suscipit ; in hoc altari fit illud sacrificium, de quo Psalmista loquitur, dicens : « Sacrificium Deo spiritus contribulatus (*Psal. l, 19*). » Unde et subditur : « Et offeretis super eum holocausta, et pacifica vestra. » In hoc altari, Deum quidem nobis

placabilem et propitium facimus, oves videlicet et boves offerendo. Oves enim offerimus, cum patientiam et simplicitatem Deo vovemus. Boves autem, quando nos sub jugo Christi humiliamus. Hoc autem non in sola Jerusalem, sed in omni loco fieri jubet, in quo fuerit memoria nominis ejus ; quoniam et altare ubique habemus ; siquidem nos ipsi altaria sumus, et hostiæ, quas offerimus, quia non aliunde eas accipimus, sed in nobis eas portamus. « Quod si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de sectis lapidibus. » Fit enim altare de lapidibus, quando ex infructuosos et peccatoribus hominibus Ecclesia ædificatur. Unde scriptum est : « Potens est Deus de lapidibus suscitare filios Abraham (*Matth. ix, 9*). » Non autem de sectis lapidibus hoc altare ædificatur, quia non est personarum acceptator Deus, sed in omni gente, qui timet Deum et operatur justitiam, acceptus est illi. Unde et Apostolus ait : « Videte, fratres, quia non multi nobiles secundum carnem, non multi potentes, vel sapientes sunt inter vos. Sed quæ stulta sunt, eligit Deus, ut perdat sapientiam, et infirma elegit Deus, ut confundat fortia (*I Cor. i, 26*). » Si ergo solos sapientes, divites, nobiles et potentes admonissent apostoli et prædicassent, tunc de sectis lapidibus altare construere conarentur ; sed quia hi tales magis terrena, quam cœlestia appetebant, apostolorum prædicationem et Christi passionem stultitiam reputabant. Unde Apostolus ait : « Nos prædicamus Christum crucifixum, Judæi quidem scandalum, gentibus autem stultitiam (*ibid., 23*). » Ideo autem subditur : « Si enim levaveris cultrum tuum super eo, polluetur. » Quid enim per cultrum, nisi gladium spiritus, quod est verbum Dei, intelligamus ? Hic autem culter ad mactandam hostiam super altare levatur, quando in populo Christi passionem, et qualiter agnus in cruce immolatus fuerit, doctores prædicant. Polluitur autem culter, id est sanctorum prædicatio super tali altari elevata, quando contemptui et derisioni ab eis habetur. Unde ipse Dominus ait : « Nolite dare sanctum canibus, neque mittere margaritas ante porcos (*Matth. vii, 6*). » Sequitur : « Non ascendes per gradus ad altare meum, ne reveletur turpitudine tua. » Ecce jam aliud altare, cæterisque excellentius, ad quod per gradus tamen ascendere interdicitur. Hoc enim altare fides est Trinitatis, ad quam ille per gradus ascendit, qui majus et minus in Trinitate credit, et intelligit. Plane igitur, et non per gradus ad hoc altare ascendamus, et Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum æquales esse credamus. Per gradus enim Arius ad altare ascendit ; ideoque ejus turpitudine, ejus stulta et nefanda hæresis cunctis gentibus est revelata : ascendens enim cecidit, fuisque visceribus turpiter, et inaudita morte interit.

CAPUT XXI.

« Hæc sunt judicia, quæ propones filiis Israel. « Si emeris servum Hebræum, sex annis serviet tibi, in septimo egredietur liber gratis. Cum quæ

« veste intraverat, cum tali exeat; si habens uxorem, et uxor egrediatur simul. » Quid enim per Hebræum, qui transiens interpretatur, nisi eos, qui ad Ecclesiam et ad fidem catholicam transeunt, intelligimus? Hos autem Christus Dominus noster (qui per Moysen, cui ista dixerunt, significatur) suo pretioso sanguine emittit. Sed quia sex diebus factus est mundus, et sex ætatibus consistit, frequenter per sex annos, vel dies omne vitæ hujus tempus intelligitur. Sex ergo annis servit, qui omni vitæ suæ tempore servit. Sunt autem qui fideliter servant, et a Domini sui servitio, et servitute nunquam recedere volunt. Sunt autem alii, qui, quamvis servire videantur, et in domo Domini sui, quæ est *Ekkelesia*, omni vitæ suæ tempore conversantur, graviter tamen serunt $\frac{7}{4}$ servitutem. De talibus igitur dicitur: « In septimo anno egrediatur liber gratis. » Bonus et clemens Dominus qui, quamvis servum suum infidelem et nequam esse sciat, de domo tamen eum non expellit; exspectat septimum annum, exspectat si eum hebdomada, et terminum vitæ; si vel tunc conversus poeniterit, et nocivam libertatem non dilexerit, adhuc cum Domino suo poterit habitare; alioquin egrediatur liber, sed mala libertate. Soli enim illi liberi sunt, qui Domino servant. Et gratis quidem liber egreditur, quia nihil apud Dominum de ejus pecunia, vel substantia retinetur. Unde et subditur: « Cum quali veste intravit, cum tali exeat: » male quidem indutus venit, et male indutus recedit; quoniam illam vestem candidam perdidit, quam in baptismate suscepit. Induitur autem prima veste, primæque conversationis indumento. De hac enim veste Ecclesia dicit: « Exposuisti mihi tunica mea, quomodo induar illa? » (*Cant.* v, 3.) Qui enim sic loquitur, non vult a Dei recedere servitute. « Si habet uxorem, et uxor egreditur simul; » malum maritum mala uxor sequatur: hæc enim vana religio est, et stulta mundi hujus sapientia intelligitur; hæc uxor malus, et vitiorum filios gignit et nutrit: de hac enim avari, superbi et raptores oriuntur. Hæc ergo tam impia pellatur de Ecclesiæ penetralibus.

« Si enim dominus suus dederit illi uxorem, et peperit filios, et filias, mulier, et liberi ejus erunt domini tui, ipse vero exiit cum vestitu suo. » Nulli servorum sit violentia, nullus retinetur invitus, vult recedere, relinquat domesticas vestes, recipiat proprias, eas videlicet, de quibus modo superius diximus. Hinc enim servo dominus suus dedit uxorem, sanam scientiam et ecclesiasticam religionem, quæ peperit et filios et filias, per quos mores honestos et virtutes intelligimus; tales enim filios et filias generat Christiana religio. Hæc igitur mulier cum liberis suis ingratum et fugitivum servum non acquirit, sed, ea recedente, cum eo remanet, a quo, servo tunc fidem promittenti tradita fuerat. « Quod si dixerit servus: Dillgo dominum meum, et uxorem, et liberos, non egrediar liber: offerat eum

dominus dñs, et applicabitur ad ostium et postes, perforabitque aurem ejus subula, et erit servus in perpetuum. » Bonus servus, qui dominam diligit, tanque religionem uxorem, et tam præclaros filios et filias, magisque vult cum his servus manere, quam, his relictis, egredi cum libertate. Non enim omnes servi mali. Bonus enim servus ille est, cui dicitur: « Euge, serve bone et fidelis, intra in gaudium Domini tui (*Matth.* xxv, 21). » Hinc ergo servum offert dominus dñs: ille utique dominus, qui super jumentum suum hominem a latronibus vulneratam imponens, duxit in stabulum, et curam ejus egit. Sed quibus dñs, nisi episcopia et Ecclesiæ rectoribus? Si enim regum filii reges dicuntur, cur Dei filii dñi non dicuntur? Dicit enim Psalmista: « Ego dixi: Dñi estis et filii Excelsi omnes (*Psal.* lxxxii, 6). » Isti autem dñi, et ostium dicuntur et postes; quoniam in introitu ecclesiæ stantes, omnes venientes in ecclesiam introducunt. Merito ergo bonus servus dñs offerri, atque ad ostium et postes applicari dicitur, quoniam omnis qui Christum et Christianam religionem diligit, his semper adherere desiderat, et verba vitæ ab eis desinentia, vigilantia semperque aperta aure cordis incessanter suscipit; « qui enim ex Deo est, verba Dei audit (*Joan.* viii, 47). » Unde et subditur: « Et perforabit aurem ejus subula, et erit servus in perpetuum. » Illæ enim aures sunt apertæ et perforatæ, quæ semper verbum Dei audire cupiunt; sic e contrario illæ sunt clausæ, de quibus dicitur: « Sicut aspidis surdæ, et obturantis aures suas, quæ non exaudiet vocem incantantium (*Psal.* xvii, 6). » Stemus igitur et nos ad ostium, et postes, et aures perforatas et apertas altius erigentes, Dominum dicentem audimus: « Qui habet aures audiendi, audiat (*Mar.* iv, 23); » et beatum Joannem: « Qui habet aures, audiat, quid Spiritus dicat ecclesiis (*Apoc.* ii, 29). » Subula autem, qua aures perforantur, Spiritus sancti afflatio intelligitur.

« Si quis vendiderit filiam suam in famulam, non egrediatur; sicut ancillæ exire consueverunt. » Quæ enim superius exstitit uxor, nunc filia vocatur. Christiana namque religio et uxor est, cum filios generat; et filia est, cum ipsa ab aliis generatur. Generatur enim a prædicatoribus in cordibus auditorum. Unde hic dicitur: « Si quis vendiderit filiam; » vendit enim prædicator filiam suam, id est Christianam religionem, quando pretio fidei quodammodo generat. Bene autem famula vocatur, quoniam nulli sine fidei pretio datur: nemo enim baptizatur, nisi prius fidem promittat. Hæc autem non egreditur, sicut ancillæ exire consueverunt, sed caste traditur, honeste ducitur, et religiose suscipitur: bene induta, bene composita, et bene ornata, ut merito placeat emptori. Si displicuerit oculis domini sui, cui tradita fuerit, dimittat eam; populo autem alieno vendendi non habeat potestatem (221), si spreverit eam. Multi enim baptizati sunt, et Christianam re-

(221) Cod. Casin. non habebit potestatem.

ligionem cum amore susceperunt, qui male vivendo, et per flagitia ruendo, quantum eis ea displiceat, potenter ostendant. Irascuntur enim et fugiunt, si bene agere admoneantur: hi autem dimittunt eam, quia nolunt vivere et habitare cum ea. Populo autem alieno vendendi non habent potestatem, quoniam **75** qui eam spernit, aliis eam tradere, et prædicare non licet; secundum illud: « Peccatori autem dixit Deus: Quare tu euarras justitiam meam, et assumis testamentum meum per os tuum? » (*Psal.* **LVIII**, 16.) Unde et Apostolus: « Qui prædicas non furandum, furaris; qui dicis non moechandum, moecharis; qui abominaris idola, sacrificium facis (*Rom.* **II**, 22). » Soli igitur illi filii Christi aliis vendant, et tradant, qui eam diligunt, et ab ea recedere nolunt.

« Si autem filio suo desponderit eam, juxta morem filiorum faciet illi. » Iste enim filius animus est, qui de cordis utero procedit et gignitur. Si ergo desponderit eam filio suo, et eam diligens, casto et sincero amore colligaverit animo suo, juxta morem filiorum faciet illi, bene dotando, bene ornando, bene tractando matrem familias, et dominam totius domus constituendo. « Quod si alteram ei acceperit, providebit puellæ nuptias, et vestimenta, et pretium pudicitæ non negabit; si tr'a ista non fecerit, egredietur gratis absque pecunia. » Illis etenim verbis illi apertissime denotantur, qui a sincera et vera religione in hypocrisim et amorem sæculi postea delabuntur. Isti enim prioris amoris oblitii, et a prioris uxoris complexibus longius distracti, aliam uxorem filio suo, id est animo, et desiderio suo accipiunt, atque conjungunt; sequuntur avaritiam, congregant divitias, et sæculi voluptatibus traditi, caduca, et transitoria diligunt et quoniam prioris uxoris religione multa conquirunt, eam se adhuc habere et tenere simulantes, illam laudant, illam extollunt, illam prædicant, illam verborum compositione ornant et vestiunt. Hoc est enim et nuptias puellæ providere, et vestimenta, et pretium pudicitæ non negare. Nuptias quidem ei provident, dum eam laudantes, dignam esse dicunt, quæ ab hominibus suscipiatur, dum neque legitimos filios ex alia nasci, neque legitimum matrimonium cum alia fieri posse testantur. Dant autem ei et vestimenta, dum verborum compositione eam exornant. Dant et pretium pudicitæ, dum ejus castitatem, verecundiam, et mores laudant, et hæc agentes non hypocritæ et simulatores, sed veri et religiosi

A Christiani esse creduntur. Si vero tria ista non fecerit, et ea, quæ modo diximus, simulare nescierit, illa egredietur gratis, et absque pecunia, quia et illa religionem perdet, et pecuniam non acquirat. Et multos quidem tales videmus, qui a prima suæ conversationis religione separati nescientes decipere, quales sunt interius, tales exterius apparent.

« Qui percusserit hominem, volens occidere, morte moriatur. » Omnia enim, quæ vel in Veteri, vel in Novo Testamento scripta sunt, si juxta litteram intelliigi non possunt, spiritualiter intelligere necesse est. Homicidæ autem alii corporis, alii animæ. Hæretici enim, et adulatores animas occidunt, quod quia sponte faciunt, nisi poenitentiam egerint, morte æterna moriuntur. Ad quorum similitudinem **B** de corporis quoque homicidis intelligendum est. « Qui autem non est insidiatus, sed Deus tradidit illum in manus ejus, constituam tibi locum, quo fugere debeat. » Hoc autem de illis dicitur qui non sponte, sed casu hominem occidunt. Illis enim ad civitates fugitivorum fugere conceditur, in quibus manere debent, donec maximus pontifex moriatur. Sex enim civitates aequali spatio inter se divisæ fuerant, in quibus hi tales homicidæ salvi erant. Sed quid per sex civitates, nisi sex dies, in quibus operari licet? Quid vero per maximum pontificem, nisi Christum intelligimus? Fugiebant ergo homicidæ ad has civitates, ut quandiu in hac vita consisterent, non otiose in his civitatibus, id est in his sex diebus vitam ducerent, sed dura poenitentia carnem domaret, mortis periculum evadere desudarent. Unde etiam extra eas inventi impune occidebantur; quoniam et peccatores sine poenitentia reperti damnabuntur. Manebat autem in civitate, donec summus pontifex moreretur; quoniam ante Christi passionem, etiam peracta poenitentia, nulli in cœlestem patriam redire concedebatur (222).

« Si quis de industria occiderit proximum suum et per insidias, ab altari meo avellas eum, ut moriatur. » Ubique autem subaudiendum est, nisi satisfecerit et dignam poenitentiam egerit. Mors quoque, sicut supra, dupliciter intelligi debet.

« Qui percusserit patrem suum, aut matrem suam, moriatur. » Quamvis enim patrem et matrem percutere magnum sit peccatum, ego tamen majus aliquid hic intelligo. Patrem enim et matrem, Deum et Ecclesiam dici puto. Illis autem qui derogaverit, vel linguæ jaculo eos blasphemando percusserit, mortis sententiæ subiacebit. Id ipsum autem ei con-

(222) A Christo Domino mortis, ac diaboli triumphatore ad paternam sedem remeante, apertas fuisse paradisi portas; divinis adherentibus oraculis omnes fassi sunt a primis usque sæculis Ecclesiæ Patres, nec ante hujusmodi divini Servatoris triumphum, et ingressum in cœlum, ulli justorum datum in supernam illam mansionem introire, sed detenti sunt cuncti justi in sinu Abraham, donec veniret Christus eos ab illo carrere liberare, et secum ad cœlestem beatitudinem adducere. Unum pro omnibus afferam S. Maximum Taurin. qui scribit. 44,

primo De Ascens. Domini pag. 514, edit. Rom. 1784, hæc habet: « Letemur itaque, fratres, et exultemus in Domino, quia hodie cœli alta transcendens ad paternæ sedis incogitabilem majestatem Christus ascendit, et hominem quem invidia malignantis inimici prima illa paradisi habitatione depulsum, projectumque, angelica in patria collocavit, et paradisi exulenti, civem cœlestium fecit. » SS. ergo Patribus hanc catholicam veritatem asserentibus accensendus est S. Bruno, qui idem aliis in locis confirmat.

tingit, qui patri, vel matri maledixerit; quod nisi a deo et Ecclesia **76** intelligatur, valde severa sententia esse videtur. Maledicere autem Ecclesie, male loqui intelligi potest.

« Qui furatus fuerit hominem, et vendiderit eum, convictus noxæ, morte moriatur. » Hoc enim et Romanis legibus cavetur, et hi tales plagarii vocantur. Hominem enim furari et vendere, est Christianum aliquem diabolica versutia a Christi fide, et religione separare, et diaboli subicere servituti.

« Si rixati fuerint viri, et percusserit alter proximum suum lapide, vel pugno, et ille mortuus non fuerit, sed jacuerit in lecto; si surrexerit, et ambulaverit foras super baculum suum, innocens erit, qui percusserit; ita tamen, ut opera ejus, et impensas in medicos restituat. » Quod enim ait, innocens erit, qui percusserit, tale est ac si diceret: Non moriatur; quamvis enim peccaverit, non tamen usque ad mortem. Possunt per eos, qui rixantur inter se, illi qui de lege divina arroganter disputant, intelligi; quorum si alter alterum superaverit, et sophistice in errorem duxerit, si tamen de fide non agatur, et tale quid non fuerit, ubi anima non periclitetur, innocens erit; id est, non morietur qui percusserit, ille videlicet qui sic proximum suum errare fecerit; debet enim eum tamen et verbis placare, et vel per se, vel per aliquem sapientem ad veritatis scientiam revocare.

« Qui percusserit servum suum, vel ancillam virgæ, et mortui fuerint in manibus suis, criminis reus erit. » Hoc autem de Ecclesie doctoribus dici videtur. Fit enim multoties, ut pastor Ecclesie peccantem servum, vel ancillam, id est masculum, vel feminam sibi subjectos, eorum facinora exaggerando, et futura tormenta minando, duramque canonum poenitentiam nuntiando, nimis aspere virga correctionis percutiat. Quod si in ejus manibus mortui fuerint, si eos propter immanitatem sceleris et importabile onus poenitentiae, veniam desperare senserit, eosque verbis mitioribus, et antidoto pietatis non confortaverit, quasi qui male medendo ægrum occiderit, reus erit. « Sin autem uno die supervixerit, vel duobus, non subiacebit poenæ, qui a pecunia illius est. » Si, inquam, uno die, vel duobus supervixerit, id est si in ejus præsentia nulla impossibilitatis, vel desperationis signa monstraverit, et correctionis, et poenitentiae flagella scepserit, postea vero ita discedens, eodem vel secundo die poenitentiam agere veniamque se posse consequi diffidit, non subiacebit poenæ. Quare hoc? Quia pecunia illius est, quia subjectus est, quia ad eum illum arguere, admonere, increpare opportune et importune pertinebat. Ille enim in sua iniquitate morietur, qui uno vel duobus diebus superveniens, cum poenitentiam ferre non posset, ad eum non rediit, et misericordiam non petiit.

« Si rixati fuerint viri, et percusserit quis mulierem prænantem, et abortivum quidem fecerit, sed ipsa vixerit, subiacebit damno quantum mari-

« tus mulieris expetierit, et arbitri judicaverint. » Viri enim rixantes, legis periti intelliguntur, de Scriptura divina inter se disputantes. Prægnans vero mulier, anima est, quæ jam verbi, et prædicationis semen in cordis utero suscepit, sed nondum perfecte intelligendo formavit, neque memorie commendavit. Dum ergo viri rixantur, et inter se de legibus disputant, prægnans mulier percutitur, et abortivum facit, quia in earum disceptatione, dum cui credere debeat anima ignorat, verbum Dei, quod conceperat, imperfectum informatumque amittit. Percussor igitur, secundum mariti et arbitrorum existimationem subiacet damno, quoniam, secundum Dei, qui animæ maritus est, et apostolorum sententia, hic talis judicabitur. Ait enim Dominus: « Vae illi, per quem scandalum venit (*Matth. xviii, 7*). » Ait et Apostolus: « Utinam abscedantur qui vos conturbant (*Gal. v, 12*). » Sin autem mors ejus fuerit subsequuta, ut videlicet amisso semine, in errore anima moriatur, reddet animam pro anima, ut, qui animam occidit, in anima moriatur. Hic autem aperte demonstrat quod de anima in mulieris figura loqueretur. « Oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, adustionem pro adustione, vulnus pro vulnere, livorem pro livore. » Hoc autem breviter Dominus exponens, ait: « Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis (*Matth. vii, 2*); » non quod ibi oculum perdat, qui hic oculos excæcaverit, sed quia pro hoc, et similibus digna poena ei recompensabitur.

« Si percusserit quispiam oculum servi sui, aut ancillæ, et luscus eos fecerit, dimittet liberos pro oculo, quem eruit. » Oculum enim servi, vel ancillæ Dominus percussit, quando prælatus aliquis errorem docendo subjectum aliquem suorum in animæ oculo ferit, quem quidem luscum facit, si sua prava doctrina a veritatis lumine deviando separat. Illic autem servus nullam debet subjectionem, sed liber egreditur, ne diutius morando penitus cæcus fiat. Dentem quoque si excusserit servo, vel ancillæ suæ, similiter eos dimittet liberos. Idem enim et per dentem, et per oculum intelligitur. Dentem namque extruere, est sanum intellectum, quo panis divini eloquii ruminatur, et violenter et fraudulenter ab ore cordis evellere.

« Si bos percusserit virum, et mulierem, et mortui fuerint, lapidibus obruetur, et non comedentur carnes ejus, dominusque bovis innocens erit. » Boves enim sacerdotes intelliguntur, qui Christi jugum ferunt, et ejus agrum colunt, et sanctam Ecclesiam arando, et prædicando fertilem reddunt, de quibus dicitur: « Non alligabis os bovi trituranti (*I Cor. ix, 9*). » Quot ergo **77** sacerdotes, tot boves habet episcopus, et quidem ipse quoque bos est. Bos igitur virum aut mulierem cornu percussit, quando sacerdos aliquis maledicendo, superbix cornu et hæretica doctrina interiorum hominem, loquendo, imo vulnerando et feriendo, occidit. Hic autem lapidibus obruitur, quando multorum sanctorum concilio congregato, plurimorum

sententiis, quasi multis lapidibus percuitur atque damnatur. Quot enim linguis damnatur, tot lapidibus obruitur. Ejus vero carnes non comeduntur, quia ejus carnalis et hæretica sententia non suscipitur. Talis bos fuit Arius, Montanus, Manichæus, Novatus, Jovinianus, qui superbis cornibus multos interemerunt. Dominus autem bovis tandiu innocens est quandiu bovis malitiam non cognoscit. Si vero sciens consenserit, ipso quoque occidetur; quia non solum qui faciunt, sed qui consentiunt facientibus, digni sunt morte. Hoc est enim, quod ait: « Quod si bos cornupeta fuerit ab heri, et nudius tertius, et contestati sunt dominum ejus (potest enim fieri, et ut domino, nesciente bos cornupeta sit) nec recuserit eum, occideritque virum aut mulierem, et bos lapidibus obruetur, et dominus illius occidetur. » Hic enim per prophetam dicitur: « Si non annuntiaveris ei (id est impio) neque locutus fueris, et avertatur a via sua impia, et vivat, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguineum autem ejus de manu tua requiram (Ezech. iii, 18). » Multum autem ab episcopis est providendum, ne suis in ecclesiis hæresis aliqua prædicetur.

« Quod si pretium ei fuerit impositum, dabit pro anima sua quicquid fuerat postulatus. » Pretium enim episcopo imponitur, quando ei de negligentia, quam in subjectis habet, pœnitentia injungitur. Unde et quicquid postulatus fuerit, pro anima sua dare jubetur, quia non aliter valet pœnitentia, nisi pœnitens se totum illius arbitrio, qui sibi dat pœnitentiam, tradat. « Filium quoque aut liliam si cornu percusserit, simili sententiæ subiacebit. » Unde manifestum est quia, quantum ad tutelam fidei, eandem curam de omnibus sibi subjectis, quam de propriis filiis prælatum habere oportet. « Si servum, ancillamque invaserit, triginta siclos argenti dabit Domino. » Servum enim hoc in loco gentiles, et cæteros alterius religionis homines intelligimus, qui quamvis inter Dei servos, non tamen inter Dei filios computantur; soli enim filii Dei sunt, de quibus dicitur: « Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri (Joan. 1, 12). » Per triginta vero siclos Decalogi scientiam triplicatam accipimus. Dat igitur Dominus bovis triginta siclos argenti, pro servi, vel ancillæ redemptione, quoniam episcopus totam legis plenitudinem ad Trinitatis fidem convertit, et eos, quos prius bos vulneraverat, ipse rationabili medicina jungendo sanat.

« Si quis aperuerit cisternam et foderit, et non operuerit eam, cecideritque bos vel asinus in eam, dominus cisternæ reddet pretium jumentorum; quod autem mortuum est, ipsius erit. » Quis enim per hunc alius significari videtur, nisi ille, qui inveterato odio fratri suo insiliatur, et in odio perseverans tandiu insidiarum foveam apertam tenet, donec proximum suum in ea capiat et occidat, qui quoniam pravam voluntatem ad effectum usque perduxit, jumentorum pretium reddit, quoniam vel dura

(223) Illic locus ex cod. S. Crucis in Laur. suppletur.

pœnitentia peccatum solvit, vel ipse pro eo occidetur. Unde et subditur: « Quod autem mortuum est, ipsius erit, » quia quasi ad collum ejus pendens, ut dici solet, mors illius sibi, et non alii imputabitur. Ille quoque cisternam fodit, et aperit, qui de profundis fidei quæstionibus coram simplicibus disputat. Qui enim cisternam aperuit, videlicet, vel a tali disputatione subito cessando, vel in tantum auditoribus satisfaciens, ut omnia plana, et nihil ibi profundum esse videatur, quicquid illic errans perierit, domino cisternæ persolvat.

« Si bos alienus bovem alterius vulneraverit, et ille mortuus fuerit, vendent bovem vivum, et dividunt pretium; cadaver autem mortui inter se disperient. »

« Si, inquit, bos meus bovem tuum vulneraverit; id est si aliquis de populo meo hæreticæ pravitatis veneno infectus vulneraverit, et seducendo occiderit aliquem de populo tuo, vendamus bovem vivum, et dividamus pretium, id est conveniamus, et tradentes hæreticum hominem Satanæ, æternæ mortis eum damnemus; pretium autem ejus damnationis, et retributionem a Domino suscipientes pariter dividamus, ut qui pares fuimus in ejus damnatione, parcsimus in ea, quam pro ipso suscipiemus, retributione (225). » Cadaver vero mortuum inter nos dividamus; quia ambo peccavimus, ambo negligentes fuimus, ambo de bovis cadavere, et peccato partem habemus. Nam et ego meum, et tu tuum diligentius custodire debuisti. « Si autem sciebat quod bos cornupeta esset ab heri et nudius tertius, et non custodivit eum dominus suus, reddat bovem pro bove, et cadaver integrum accipiat. » Quoniam si episcopus illum hominem de plebe sua hæretica dogmata prædicare prius cognoverat, eumque non redarguit, neque ab ea perversitate compescuit, reddet bovem pro bove, quia pro anima illius, qui seductus, et deceptus fuerat, erit anima ejus. Unde et subditur: « Et cadaver integrum accipiet, » quia totum peccatum mortis illius in episcopum redundabit.

78 CAPUT XXII.

« Si quis furatus fuerit ovem, aut bovem, et occiderit, vel vendiderit, quinque boves pro uno bove restituet, et quatuor oves pro una ove. » Nam quia boves majorem præstant utilitatem quam oves, merito quantum ad litteram majori pœna digni sunt, quamvis alii converso modo hoc capitulum legere velint; sicut enim per boves sacerdotes, ita per oves cæteram hominum multitudinem intelligimus. Nam et secundum canones, majori pœnæ subicitur qui sacerdotem occidit, vel ei injuriam facit, quam ille qui cæteris hominibus vel injuriam, vel mortem infert. Ovem enim, et bovem furari, occidere, et vendere est, qualicumque occasione Christianum hominem a Christi fide, et a Deo separare. Sed quid per quinque boves, nisi quinque corporis sensus? Quid vero per quatuor oves, nisi quatuor corporis elementa intelligendum? Item igitur et per boves, et

per oves intelligitur, quoniam in utrisque solum corpus hominis figuratur. Qui ergo corde punctus pro anima quam occidit, et a Deo separavit, quinque sui corporis sensus Christi jugo subjiciens, totum se lamentis, et pœnitentiæ tradit, ille procul dubio quinque hoves pro uno bove restituit. Qui vero quatuor sui corporis elementa in omnem simplicitatem convertens, pro reatu, quem patravit, soli Deo servire compellit, ille nimirum pro una ove, quatuor oves Domino reddit.

« Si effringens fur domum, aut suffodiens inventus fuerit, et accepto vulnere mortuus fuerit, percussor non erit reus sanguinis; quod si, orto sole, hoc fecerit, homicidium perpetravit, et ipse morietur. » Inter manifestum namque, et non manifestum furtum et furem differentiam facere videtur. Est autem manifestus fur, qui die, non manifestus autem, qui nocte furatur, et secundum humanas quidem leges major pœna est furti manifesti; hic autem econtra, qui furem in die occidit, reus est; qui autem in nocte, innocens est. Et ego quidem hunc furem, qui nocte domum confringit et fodit, diabolum intelligo, qui semper occulte per insidias domum corporis nostri, quod et templum Dei vocatur, corrumpere et dissipare nititur, quatenus virtutum et honorum operum thesaurum nobis furetur et rapiat. Hunc autem si quis invenerit, et domum suam depopulari senserit, occideritque, non solum innocens, sed insuper munere dignus erit; facile autem ab his invenitur, qui ejus insidias cognoscunt. Homo autem, quia visibilis est creatura, orto sole, id est in die, et in manifesto furari dicitur; quem si quis pro vindicta suarum rerum occiderit, et non magis carnem suam, et proximum suum, quam pecuniam suam dilexerit, ipse quoque in anima morietur. Hac autem lege iudices non tenentur, qui totum quod agunt, amore justitiæ faciunt. Unde et Apostolus ait: « Non enim sine causa gladium portat; vindex enim Dei est (Rom. xiv, 4). » Sequitur: « Si non habuerit, quod pro furto reddat, ipse venundabitur. » Ille enim non habet, quod pro furto reddat, qui tam nequam et impius est ut pœnitere nesciat; pœnitentia namque et furtum, et cætera peccata redimuntur, et sine pœnitentia nullum peccatum redimi potest. Hic igitur venditur, diabolo traditur, in carcerem mittitur; inde non exiit, donec solvat universum debitum. Si inventum fuerit apud eum, quod furatus est, vivens, sive bos, sive asinus, sive ovis, duplum restituat. Duplum quidem restituit quia et quæ furatus est reddidit, et super hoc si conversus fuerit, duram pœnitentiam pro peccato agit; vel si inconvertibilis fuerit, duplici contritione conteretur.

« Si læserit quispiam agrum, vel vineam, et dimiserit jumentum suum, ut depascatur aliena, quidquid optimum habuerit in agro suo, vel vinea, pro damni æstimatione restituat. » Hoc autem de hæreticis intelligi potest, quisuperbum, indomitum, luxuriosum, et insatiabile jumentum, id est animum

A suum in Dei agrum, et vineam, quod est Ecclesia dimittunt, ut eam vastet et depascatur. « Sepulcrum enim patens est guttur eorum (Psal. xlii, 3). » Hi autem pro damni æstimatione quidquid melius habent in agro suo restituunt, quia ipsam animam, quæ cunctis quæ possidet melior est, pro hoc facinore amittunt. Quod autem ipse homo ager vocetur, audi Apostolum dicentem: « Dei enim agricultura estis (I Cor. iii, 9). » Homo enim et ager, et vinea vocatur, quoniam et frumentum boni operis, et vinum sacri eloquii generat.

« Si egressus ignis invenerit spicas, et comprehenderit acervos frugum, sive stantes segetes in agris, reddet damnum, qui ignem succenderit. » Dominus in Evangelio loquitur, dicens: « Ager enim est mundus (Matth. xiii, 38). » Si ergo mundus ager est, quid spicæ, et acervi frugum, et stantes segetes, nisi homines intelliguntur? Ignis igitur egrediens, spicas, et acervos frugum, et stantes segetes in agris comprehendit, quando furor indignationis, et odii totum populum conturbat, et amore præliandi astuare, et ardere compellit. Hujus autem incendii damnum ille restituat, qui primus ignem succendens principalis dissidii causa exstitit.

« Si quis commendaverit amico pecuniam, aut vas in custodiam, et ab eo qui susceperat, furto ablata fuerit, si invenitur fur, duplum reddet. » Per hunc enim, qui pecuniam amico commodat, nemo melius quam Christus intelligi potest, qui ait: « Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis (Joan. xv, 14). » Pecunia autem fides, et vera scientia intelligitur; vasa vero, homines sunt, in quibus Dei thesauri reconduntur. Unde et vas electionis Apostolus dicitur. Amicus vero, cui pecunia commodatur, prælatos ecclesiæ, doctoresque significat, quoniam pecuniam suam, fidem et doctrinam, et populum suum istis ad custodiendum Deus tradidit. Et bene prius pecuniam, deinde vasa commendat, quia sine fide et doctrina nemo animarum custos esse debet. Hæc autem furto a custodibus auferuntur, quoniam hæreticorum, vel malignorum spirituum erroribus, insidiisque decepti a Christi fide homines separantur. Quoniam vero furum alii inveniuntur, alii vero omnino latent, subditur: « Si invenitur fur, duplum reddet; » hæretici enim inveniri possunt; maligni vero spiritus, quia natura invisibiles sunt, inveniri, et ad rationem cogi omnino non possunt. Duplum autem hæretici reddunt, quoniam ad fidem conversi, eos quoque quos deceperant, converti faciunt; insuper et pro commissis pœnitentiam agunt. Si vero in malitia perseverant, duplum tamen nihilominus reddunt, quoniam duplici contritione conteret eos Dominus. Sequitur:

« Si latet fur, dominus domus applicabitur ad deos, et jurabit quod non extenderit manum ad rem proximi sui, ad perpetrandam fraudem tam in bove, quam in asino, et ove, ac vestimento et quidquid damni inferri potest, ad eos utriusque causa perveniet, et si illi judicaverint, duplum

« restituet proximo suo. » Usque hodie namque videmus, si aliquis de populo male, et in gravi facinore moriatur, totum crimen in episcopum converti, illum homicidam esse illius culpa, et negligentia; illam animam periisse, et Deo furatam clamant. Tunc episcopus currat ad deos, festinet ad canones, audiat ibi apostolos doctores, et sanctos Patres loquentes et judicia ponentes, ipsorumque iudicio si se defendere nequiverit, damnum persolvat. Sed quomodo se defendet, nisi iuramentum? Iuramentum autem propria conscientia est. Unusquisque enim sua conscientia, quasi iuramento defenditur. Unde Apostolus ait: « Mihi autem pro minimo est, ut a vobis iudicer; nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum (I Cor. iv. 3). » Si ergo tua conscientia tibi dixerit, si hoc iuraverit (iurat enim, si non mentitur) quod hominem illum sæpe admonueris, sæpe rogaveris, sæpe docueris, ut a malo declinaret, et ille tibi credere noluerit, conscientia tua quidem defenderis, quod in re proximi fraudem non commiseris; sed nunquid idcirco liberatus es? Apostolus enim dicit: « Sed non in hoc iustificatus sum (ibid., 4). » Potest autem fieri ut per negligentiam peccaverit, qui fraudem non commisit. Expecta igitur iudicium, et quamvis conscientia te defendat; tamen, si iudices iudicaverint, duplum restituere: duplum enim restituere est, et de peccato poenitentiam agere, et in futuro, ne quid tale contingat, magnam vigilantiam et curam habere. In bove autem et asino, et ove, ac vestimento, potest aliquid proprie et differenter intelligi, ut per bovem, sacerdotes; per asinum, stultos; per oves, simplices; per vestimentum, fidei ornamenta intelligamus.

« Si quis commendaverit proximo suo asinum, bovem, ovem, et omne iumentum ad custodiam, et mortuum fuerit, aut debilitatum, vel captum ab hostibus, nullusque hoc viderit, iurandum erit in medio, quod non extenderit manum ad rem proximi sui. » Facile hoc capitulum intelligit, qui in superiori non dormivit. Hoc tantum notandum, quia in his, qui per se moriuntur, aut debilitantur, aut violenter ab hostibus auferuntur, non tenentur custodes, quoniam neque illi ab episcopis requiruntur, qui sine eorum culpa et negligentia pereunt. Exigitur tamen iurandum, si nullus hoc viderit, qua conditione spirituales custodes solvi videntur. Quis enim audeat dicere, quod nullus hoc viderit; cum ipse Deus et Dominus, qui eis res suas ad custodiendum tradidit, quod factum est, viderit? Ipsa enim veritas illis testis est, quia illi in hoc damno peccaverunt, et quoniam conscientia defenduntur, conscientia illorum testimonium suscipitur, et illi reddere non coguntur. Hoc est enim, quod ait: « Suscipietque Dominus iuramentum, et ille reddere non cogatur. » Quod si furto ablatum fuerit, restituet damnum domino. Furto enim ablatum ideo restituitur, quia negligentiam ibi fuisse aperte digno-

(224) S. Petrus Romam veniens eam quasi virginem vacantem sibi in uxorem duxit, et ex ea verbi

A scitur; non enim furantur quæ diligenter eius custodiantur. Si comestum a bestia perferet ad eum, quod occisum est, et non restituet; et hoc quod non negligentia, sed violentia perit: inimicus enim noster diabolus tanquam leo rugiens circuit querens quem devoret. Occisum autem ideo ad dominum perfertur, ut videns cadaver, credat animal a bestia comestum, hoc autem si spiritualiter intelligatur, sola episcopi conscientia probatur, et soli conscientia creditur.

« Quod si a proximo suo quidquam horum inunctum postulaverit, et debilitatum, aut mortuum fuerit, domino suo non presente, reddere compelletur. Quod si in presentiarum fuerit dominus, non restituet, maxime si conductum fuerit pro mercede operis sui. » Ideo enim, non presente domino, animal debilitatum aut mortuum a suscipiente restituitur, quia sine eius culpa debilitatum aut mortuum esse non creditur; si vero dominus presentis est, animal non redditur, quia ipse cognovit quod sine culpa suscipiente debilitatum aut mortuum fuerit; quod quidem ex eo probari potest, quoniam si ille qui animal mutuum accepit, presente domino, illud occidisset, nihilominus quidem reddere compelleretur **80** quasi, absente Domino, hoc fecisset. Unde manifestum est quod animalis restitutio pro sola culpa et mala custodia iubetur: ubi ergo non est culpa, ibi nec restitutio. Hæc autem ideo dixi, quia hic Dominus noster, a quo hæc animalia, quæ custodimus, mutua et conducta accepimus, quamvis semper in presentiarum sit, tamen sine nostra culpa, si aliqua ex eis debilitata aut mortua fuerint, nos tamen reddere non compellet. « Si seduxerit quis virginem nondum desponsatam, dormieritque cum ea, dotabit eam, et habebit eam uxorem. Si pater virginis dare noluerit, reddet pecuniam juxta modum dotis, quam virgines accipere consueverunt. » Sunt seductores boni, et seductores mali. De bonis enim seductoribus Apostolus ait: « Ut seductores et veraces (II Cor. vi, 8). » Talis seductor Christus fuit, de quo Iudei dicebant: « Scimus quia seductor ille dixit adhuc vivens (Math. xxvii, 63). » Et: « Alii quidem dicebant, quia bonus est: alii vero non, sed seducit turbas (Joan. vii, 12). » De malis vero quid attinet dicere? Manifesti enim sunt. Bonus ergo seductor beatus Petrus exstitit, qui ad fidei iustitiaeque amorem Romanorum multitudinem convertit (224). Invenit enim hanc quasi virginem vacantem, necdum desponsatam, neque viro traditam, dormivitque cum ea, et multos ex ea filios genuit. Cum ea namque tunc dormiebat, quando prædicationi instabat, et verbi semine filios generabat; postea vero dotavit eam fide, scientia, virtutibus et sancti Spiritus gratia eam roborando; et habuit eam uxorem, quia et gener, et dolens patri virginis placuerunt. Sequitur: « Si pater virginis dare noluerit, reddet pecuniam juxta modum, quem virgines accipere consueverunt. » Si, inquam, talis seductor fuerit, qui Dei prædicatione, et Spiritu sancti gratia plurimos A dei filios generavit.

patri virginis non placeat, quamvis eam seduxerit, A corruperit, et dotaverit; uxorem tamen eam habere non poterit. Simon Magus namque Romanam plebem seduxit, violavit, corrupit, multisque magicis illusionibus, quasi quibusdam magnis dotibus suo amori copulavit; attamen quia non solum patri hujus virginis, sed et cunctorum omnipotenti Deo displicuit, eam utique uxorem habere non potuit. Pro dotibus tamen illicite maleque compositis, pecuniam et pretium integrum reddidit, quia pro iniqua sua præsumptione æternis incendiis traditus est.

« Maleficos non patieris vivere. Qui coierit cum jumento, morte moriatur. Qui immolat diis, occidatur, præter Domino soli. » Quibus enim lex mortem corporis irrogat, eos, nisi pœniteat, morte perpetua, damnatos esse significat. Coire vero cum jumento, hæreticis, et immundis commisceri potest intelligi. « Advenam non contristabis, neque affliges eum; advenæ enim, et ipsi fuistis in terra Ægypti. » Hoc est enim, quod dicitur: « Quod tibi non vis fieri, alii ne feceris. » Advenæ enim illi sunt, qui aliam patriam se habere intelligunt; sicut Psalmista ait: « Quoniam advena ego sum apud te in terra, et peregrinus, sicut omnes patres mei (Psal. xxxviii, 13). » Tales qui affligit, damnationem sibi acquirit. « Viduæ, et pupillo non nocebis; si læseris eos, vociferabuntur ad me, et ego audiam clamorem eorum, et indignabitur furor meus, percutiamque vos gladio, et erunt uxores vestræ viduæ, et filii vestri pupilli. » Quamvis enim super omnibus visus, et pupillis valde pius sit hoc intelligere, ego tamen hanc viduam, Ecclesiam esse puto, de qua scriptum est: « Viduam ejus benedicens, benedicam (Psal. cxxxii, 13). » Pupilli autem sunt, quibus diabolus pater antiquus mortuus est, aqua et Spiritu sancto regenerati, facti sunt filii Dei; hos autem qui lædit, Deum vindicantem exspectet (225).

« Si pecuniam mutuum dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non urgeas eum quasi exactor, nec usuris opprimes. » Hoc autem avari feneratorum intelligant, quia hoc propter eos scriptum est: « Si pignus a proximo tuo acceperis vestimentum, ante solis occasum redde ei: ipsum est enim solum, a quo operietur indumentum carnis ejus, nec habebit aliud, in quo dormiat. Si clamaverit ad me, exaudiam eum, quia misericors sum. » Illis ergo præcipitur vestimentum reddi, qui tam pauperes sunt, ut aliud, quo operiantur, non habeant. Et in vestimento quidem cætera quoque intelligere possumus, quibus miseri homines vitam sustentant, quæ si eis auferantur, magnum est peccatum. Penuria namque constricti, non solum vestimentum, sed seipsum tradunt servituti; et quod adhuc durius est, ipsam quoque candidissimam fidei vestem, quam in baptisinate susceperunt, et qua sola anima induitur, et sine qua unde nudita'em et turpitudinem tegant, non habent, necessitate compulsi, loco

pignoris dare coguntur. Quam qui accipiunt, nisi ante solis occasum, id est antequam ad diem vitæque finem miser homo perveniat, ei reddant, et a tali obligatione eum absolvant, fraternam charitatem non habere probantur. Cum enim ille reddere pretium nequeat, et tu propter avaritiam dimittere nolis, subito ille de hac vita subtrahitur, et tu pro illo exactori traderis. Hoc illi audiant, qui eos, quos injuste in carcerem clausurant, tandem ad peccatam deferendam in fide susceptos abire permittunt; cumque illi pecuniam habere non possint, et iterum ad carcerem reverti timeant, utique æternæ damnationis periculum **81** incurrunt. « Diis non detrahes, et primitiæ non maledices. » Dii apostoli, Ecclesiæque doctores sunt, quibus illi quidem detrahunt, qui de eis male loquuntur, sicut Judæi et hæretici. Princeps autem populi nostri Christus est, cui qui maledixerit, maledictus erit.

« Decimas tuas, et primitias non tardabis offerre. » Decimas enim dare jubemur, quoniam ipsi decimæ sumus. Nos enim sumus drachma decima, pro qua inventa mulier gratulatur; his enim decimis electorum numerus adimplebitur. Primitias vero damus, quoniam primogenita Ægypti, et peccata originalia Dominus percussit. « Primogenitum filiorum tuorum dabis mihi. » Primogenitus enim iste Christus est, de quo dicitur: « Qui est primogenitus mortuorum, et princeps regum terræ (Apoc. 1, 5). » Hunc autem Israel dono dedit, quoniam eum B. Maria, de ipsius stirpe nata, in templo Domino obtulit. « De bobus quoque et ovibus similiter facies. » Si enim per boves prælatos, per oves vero subjectos intelligimus, manifestum est quia tota Ecclesia in bobus et ovibus consistit; horum autem primogenita soli illi intelliguntur qui sanctorum fidem et exemplar sequuntur, quoniam inter omnes fratres soli primogeniti obtinent principatum. « Septem diebus sit cum matre sua, die octava reddes illum mihi. » Per septem namque, ut sæpe jam diximus, omnis hæc præsens vita intelligitur; dies vero octavus, quo Christus resurrexit, dies judicii est, in quo et nos omnes resurgemus. Unde et pro octavo quidam psalmi titulatur. Septem ergo diebus est primogenitus cum matre sua, quia sancti viri, quoadusque vivunt, ab Ecclesiæ uberibus non recedunt. Octavo vero die reddunt Domino, quia, hac vita finita, statim post carnis resurrectionem Domino præsentantur. « Viri sancti eritis mihi, carnem, quæ a bestiis fuerit prægustata non comedetis, sed projicietis canibus. » Quid enim per bestias, nisi hæreticos? Quid vero per carnem a bestiis prægustatam, nisi vel Scripturas ab eis depravatas, vel peccatores ab eis corruptos intelligimus? Talem igitur carnem comedere non debemus, quia neque eorum dogmata recipere, neque his qui ab eis violati sunt communicare, sed canibus et latronibus, quales ipsi sunt, projicere debemus.

(225) Ex cod. S. Crucis in Laurent. corrigitur errata editio.

CAPUT XXIII.

« Non suscipies vocem mendacii, non junges manum tuam ut pro impio dicas falsum testimonium. » Prope enim simili modo peccat, et qui mentitur, et qui mentientes libenter audiens, non redarguit. Manum autem jungit impio, qui eum sequitur, et falsum testimonium pro eo dicat. Quantum autem peccatum sit falsum testimonium dicere, ex eo apparet quod inter decem mandata hoc in tabulis lapideis a Domino scribatur.

« Non sequeris turbam ad faciendum malum. » Sed quia multi sunt, et eos retinere non vales, salutem eorum iniquitatibus auxilium et consensum præbere noli. « Nec in iudicio pessimorum acquiesces sententiæ, ut a vero devies. » Non enim quia a multis falsitatis sententia datur, ideo non peccat, qui ei acquiescens, a veritate deviat. « Pauperis quoque misereberis in negotio. » In omni enim negotio illis maxime misericordia facienda est, qui plurimum misericordia indigere videntur.

« Si occurreris bovi inimici tui, aut asino erranti, reduc ad eum. » Inimicus enim noster est sermo divinus, qui semper nobis, id est carni nostræ, contraria præcipit; et quamvis hic bonus noster inimicus carnem nostram semper affligat et persequatur, attamen si ejus bovem, aut asinum, id est doctum, vel indoctum aliquem errare viderimus, ad eum reducere debemus, quatenus ejus salutifera mandata suscipiat, et ab illius plenis præsepibus non recedat. Carnem quoque nostram, quæ prius ejus jugo subdita fuerat, aut quasi ejus asinus onus subinde portaverat, si jam fatigatam fugere et errare senserimus, ad eum reducere debemus, et quidquid nobis præceperit, sive jejulare, sive vigilare, sive aliud aliquid agere jusserit, adimplere.

« Si videris asinum odientis te jacere sub onere, non pertransibis, sed sublevabis eum. » Hoc est enim quod Apostolus ait: « Alter alterius onera portate (Gal. vi, 2). » Asinus sub onere jacet, quando peccator pondere peccatorum premitur. Unde Psalmista ait: « Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, et sicut onus grave gravatæ sunt super me (Psal. xxxvii, 5). » Est ergo asinus corpus humanum: quare si tibi odientes et inimici fuerint, si sub tali onere jacere videris, noli pertransire, subleva eum et adjuva; da ei consilium et auxilium quo tantum onus deponere valeat. Recordare illius Samaritani, qui hominem a latronibus vulneratum suo jumento superposuit. Et quidem in salvatione animarum, nemo inimicitias et odium attendere debet. « Non declinabis in iudicium pauperis, sed semper sine personarum acceptione judicabis. » Mendacium fugies, insontem et justum non occides, » quia adversus impium Deus est (226).

« Ne accipias munera, quæ excæcant etiam prudentes, et subvertunt verba justorum. » Deus est qui loquitur, et qui mentiri non potest. Quicumque

A igitur excæcari, et subverti non vult, libenter munera non accipiat.

82 « Peregrino molestus non eris; scitis enim advenarum animas, quia et ipsi peregrini fuistis in terra Ægypti. » Hoc autem superius dictum est, sed ideo hic repetit, ut firmiter teneatur.

« Sex annis seminabis terram tuam, et congregabis fruges ejus; anno autem septimo dimittes eam, et requiescere facies, ut comedant pauperes populi tui; et quidquid reliquum fuerit, comedent bestię agri. Ita facies in vinea et in oliveto tuo. Sex diebus operaberis, septima die cessabis, ut requiescat bos, et asinus tuus, et refrigeretur filius ancillæ tuæ, et advena. » Sæpe namque jam diximus quod sex anni, et sex dies, et sex ætates nostræ operationis tempus significant, quoniam sex diebus totum suum opus Deus peregit, et quia septimo requievit; ideo septimus annus, et septimus dies pro requie ponitur, in quo et bos, et asinus, et servus, et ancilla, et advena in cœlesti Jerusalem requiem habebunt; non quod hi, sed quod horum significata ibi habitabunt. Quod autem ista significant, prudens lector intelligit. Tunc enim adimplebitur quod scriptum est: « Euntes ibant, et flebant mittentes semina tua; venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos (Psal. cxxv, 6). » Quod autem hic dicitur « ut comedant pauperes populi tui, et quidquid reliquum fuerit comedant bestię agri, » ad litteram tantum intelligendum est. Sex ergo annis terra nostra, vinea et olivetum exercetur, quoniam in hac præsentia vita carnem nostram exercere debemus; quatenus et frumentum boni operis, et vinum, quod lætificet cor hominis, et oleum misericordiæ et pietatis Deo fructificemus. Septimo autem anno requiescit, quia post hanc vitam beatitudo et requies sequitur. « Omnia quæ dixi vobis custodite, et per nomen exterorum deorum non jurabitis, neque audietur ex ore vestro; » homines enim per ea jurare solent. Ut ergo tales deos nec colant, nec venerentur, per eorum nomen jurare prohibetur.

« Tribus vicibus per singulos annos mihi festa celebrabitur. » Tribus enim vicibus in uno anno festa celebrat, qui in unitate et trinitate Deum adorat. Hoc autem Judæus non intelligit, quia, quamvis ter in anno festa celebret, tamen Trinitatis mysterium non agnoscit. « Solemnitatem azymorum custodies, septem diebus comedes azyma, sicut præcepi tibi tempore mensis novorum, quando egressus es de Ægypto. » Hæc est autem prima festivitas, quæ quando, vel qualiter celebrari debeat, satis diligenter superius exposuimus.

« Non apparebit in conspectu meo vacuus. » Illi enim ter in anno cum muneribus Domino præsentabantur; nos autem ante conspectum et in præsentia Dei sumus. Nunquam vacuum et sine muneribus es oportet. Unde Apostolus ait: « Sine intermissione

(226) Hæc addit cod. S. Crucis in Laurent.

orate, in omnibus gratias agite (*I Thessal. v, 17*). » Qui enim sic agit, neque vacuus est, neque sine munere. « Et solemnitate primitiarum operis tui, « quæcunque severis in agro. » Hæc autem secundâ solemnitas tunc agebatur, quando primum metere incipientes, primitias Domino offerebant.

« Solemnitatem quoque in exitu anni, quando « congregaveris omnes fruges tuas de agro. » Et hæc quidem tertia solemnitas, prima die mensis Septembris fiebat, de qua scriptum est : « Canite initio mensis tuba, in insigni die solemnitatis vestræ (*Psal. lxxx, 4*). » Hic autem mensis ideo in exitu anni esse videtur, quoniam, totius anni tunc fructibus collectis, iterum a principio homines seminare, et annum quodammodo renovare incipiunt. De his autem solemnitatibus, vita comite, in Levitico plura dicere speramus. « Ter in anno apparebit omne masculinum « tuum coram Domino Deo tuo. » Soli masculi Deo præsentari jubentur, quoniam nihil feminum, nihil molle, nihil voluptati et luxuriæ deditum recipit vel intuetur Omnipotens.

« Non immolabis super fermento sanguinem vitæ climæ meæ. » Fermentum enim corruptionem, et peccatum ac malitiam, Apostolo teste, significat. Sanguinem vero victimæ, Christi sanguinem intelligimus. Præcepit ergo sanguinem victimæ super fermento non immolari, id est Christi sanguinem ab iniquis non recipi, nec sacrificari. Super fermento namque victimæ sanguis immolatur, quoniam Christi sanguis vel ab iniquis sacerdotibus conficitur, vel iniquis ad bibendum traditur. « Non remanebit adeps « solemnitatis meæ usque mane. » Omnis enim adeps Domini erat, semperque in odore suavitatis super altare incendebatur. De hoc enim adipe dicit psalmus : « Sicut adipe, et pinguedine repletur anima mea (*Psal. lxxii, 6*). » Itemque : « Memor sit Dominus omnis sacrificii tui, et holocaustum tuum pingue fiat (*Psal. xix, 4*). » Ut autem holocaustum pingue fiat, ut et gustu et odore Deum delectet, nunquam sine adipe victima offeratur, nunquam ille qui immolat adipis obliviscatur. Noli eum servare in alteram diem, quia ignoras si veneris ad alterum diem; hodie illum incende, hodie odorem suavitatis Domino redde; non sit macra solemnitas, non sit sine adipe victima; hoc est enim victima sine adipe, quod servitium sine fide. Apostolus enim dicit : « Obsecro vos per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum (*Rom. xii, 1*). » Quando ergo sic immolas, quando carnem maceras, non obliviscaris adipis, pinguescat et redoleat sacrificium tuum. « Frange esurienti panem tuum, et egenos, vagosque induc in domum tuam; cum videris nudum, operi eum, et carnem tuam ne despexeris (*Isa. lviii, 7*). » Hic est enim adeps, hæc est pinguedo tuæ solemnitatis; sic pinguescat sacrificium, et sic igne charitatis accendatur in odore suavitatis.

83 « Primitias frugum terræ tuæ deferens in do-

« mum Domini Dei tui. » Terra namque homo est, quia de terra factus est, cujus primitiæ, fides, spes, charitas dici possunt, quoniam de baptismo natus, has ante omnia fructificavit; sine his autem in domo Domini offerre non potest. Si autem per terram Ecclesiam intelligamus, primitiæ quidem apostoli erunt, quos Christus in domum Patris deferens ait : « Pater, volo ut ubi ego sum, et ipsi sint mecum (*Joan. xvii, 24*). »

« Non coques hædum in lacte matris suæ. » Salvator enim noster, per similitudinem carnis peccati, hædus erat. Hunc autem, cum adhuc ad Virginis Matris ubera penderet, Herodes iniquus occidere voluit; cui nunc dicitur : « Non coques hædum in lacte matris suæ, id est, non occides Christum, cum adhuc lactens et parvulus est; cessa a stultitia tua, quia sic a Domino prænitum est.

« Ecce ego mitto angelum meum, qui præcedat te, et custodiat in via, et introducat ad locum quem paravi; observa eum, et audi vocem ejus, nec contemnendum putes : quia non dimittet, cum peccaveris, et est nomen meum in illo. » Ipsum enim, quem modo hædum dixerat, nunc angelum appellat, de quo alibi scriptum est : « Et statim veniet ad templum sanctum suum Dominator quem vos quæritis, et Angelus testamenti quem vos vultis (*Malac. iii, 1*); » Ideoque ait : « et est nomen meum in illo. » Patris enim nomen in Filio est, quoniam et Filius, sicut et Pater Deus est. Hic ergo Angelus a Patre missus, nos præcedit, et custodit, et in æterna tabernacula introducit. De nobis enim ista dicuntur, ut Apostolus ait : « Omnia hæc in figura contingebant illis (*I Cor. x, 11*). » Hunc observare, hunc audire, huic obedire debemus, quia non dimittet ei qui peccaverit, id est qui in peccato obduraverit.

« Quod si audieris vocem ejus, et feceris omnia quæ loquor, inimicus ero inimicis tuis, et affligam affligentes te, præcedetque te angelus meus, et introducam te ad Amorrhæum, et Hæthæum, et Pherezæum, Chananæumque, Hevæum, et Jebusæum quos ego conteram. » Per has enim gentes, vitia et maligni spiritus intelliguntur, quos Dominus contrivit, et de terra lacte et melle manante ejecit, et de Ecclesia spiritualium gratiarum dulcedine abundante expulit.

« Non adorabis deos eorum, nec coles; non facies opera eorum, sed destrues, et confringes statuas eorum. » Si quis sanctorum martyrum passiones legerit, hoc eos fecisse inveniet; quapropter et diversis tormentis ab impiis interfecti sunt. « Servietisque Domino Deo vestro, ut benedicam panibus tuis et aquis, et auferam infirmitatem de medio tui. » Ideo enim de medio nostri, ideo de anima, et corde nostro, peccata et iniquitates auferuntur, quia panes verbi Dei quos edimus, et aquæ baptismatis quibus abluimur, efficaci benedictione a Domino benedicuntur.

« Non erit infecunda nec sterilis terra tua. » Primo namque homini dictum est : « Cum operatus fueris

terram, non dabit fructum suum, sed spinas et tribulos germinabit tibi (*Genes. II, 18*). » Nunc autem contra terræ nostræ fecunditas promittitur, quatenus et nos, qui terra sumus, spiritualibus donis semper abundantes, et de spiritu metamus vitam æternam. Illa enim terra non est sterilis, in qua virtutum segetes oriuntur et crescunt. « Numerum « dierum tuorum implebo. » Scriptum est enim quia : « Viri sanguinum, et dolosi non dimidiabunt dies suos (*Psal. LIV, 24*), » quoniam neque hic tantum vivunt quantum se vivere sperant, et ad æternæ beatitudinis dies non perveniunt. Sanctorum vero dies implebuntur, quoniam per prædestinationem qua ante secula prædestinati sunt vivent in æternum (227).

« Terrorem meum mittam in præcursorum tuum, et occidam omnem populum ad quem ingredieris. » Populi enim illi, quos illi vincebant, vitia et peccata, quæ et nos vincimus significabant. Et quidem tanto hæc pugna fortior est, quanto et inimici sunt fortiores, fortiores quidem quia invisibiles. « Guntorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam, et emittens crabrones prius, qui fugabunt Hevæum, et Chanæum, et Hethæum, antequam introcas. » Quamvis enim per crabrones et vespas aliqua pars illius terræ a suis habitatoribus derelicta fuisse intelligi possit, tamen major pars magnis et duris preliis superata est.

« Non ejiciam eos a facie tua anno uno, ne terra in solitudinem redigatur, et crescant contra te bestiæ; paulatim expellam eos de conspectu tuo, donec augearis et possideas terram. » Hæc autem nos juxta litteram intelligimus; quæ si otiosus aliquis allegorice exposuerit, non contradicimus.

« Ponam terminos tuos a mari Rubro, usque ad mare Palæstinorum, et a deserto usque ad fluvium: tradam in manibus vestris habitatores terræ, et ejiciam eos de conspectu vestro. » Per hos enim quatuor terminos, quatuor mundi partes intelligi possunt, ex quibus, gentium diis et malignis spiritibus expulsis, S. Ecclesia jam nunc ad eas in pace sub Christo duce tenet ac possidet. Unde scriptum est : « Et dominabitur a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terræ (*Psal. LXXI, 8*). — « Non inibis cum eis fœdus, nec cum diis eorum. » Hoc autem Judæi non audierunt. Nos autem nec gentium ritus, nec gentium deos colentes unquam Deum colimus et adoramus, qui ait : « Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies (*Matth. IV, 10*). — « Non habitent in terra tua; ne forte peccare te faciant in me, si servieris diis eorum qui certe tibi erant in scandalum. » Propter hoc enim Judæi, sæpe in captivitatem ducti, quantum scandali sustinuerint, ipsi noverint. Nos quoque, quia has gentes, vitia intelligimus, quorum utique dii sunt maligni spiritus, non permittamus eâ habi-

tere in terra nostra; ejiciamus ea de carne nostra, ne et nos diis suis servire compellant, et in magnæ tentationis scandalum inducant. Donec enim in terra nostra vitia inhabitant, eorum insidias evitare non possumus, ideoque Apostolus ait : « Non igitur regnet peccatum in vestro mortali corpore (*Rom. VI, 12*). »

CAPUT XXIV.

« Moysi quoque dixit : Ascende ad Dominum, tu et Aaron, Nadab et Abiu, et septuaginta senes ex Israel, et adorabitis procul; solumque Moyses ascendet ad Dominum, et illi non appropinquabunt, nec populus ascendet cum eo. » Moyses enim legislator, et Dei populi mediator, mediatorem Dei et hominum Jesum Christum significat, utriusque Testamenti datorem. Aaron vero, qui *mons fortis* interpretatur, apostoli sunt, de quibus dicitur : « Fundamenta ejus in montibus sanctis (*Psal. LXXVI, 1*). » Nadab vero interpretatur *spontaneus*, per quem martyres figurantur, qui sua sponte morti se pro Christo tradiderunt. At vero Abiu, qui interpretatur *pater meus est*, significat episcopos et sacerdotes, qui, quasi patres, ceteros in baptisate generant. Unde Apostolus Corinthiis ait : « In Christo enim Jesu per Evangelium ego vos genui (*I Cor. IV, 16*). » Septuaginta vero senes, septuaginta Christo discipuli accipiuntur. Omnes enim isti ad Dominum ascendere, et procul adorare jubentur. Solus tamen Moyses ad Dominum ascendens ei appropinquat, quoniam nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit Filius hominis, qui est in cælo (*Joan. III, 13*). » Solus enim Filius appropinquat Patri, solus sedet ad dexteram Patris. « Nemo enim novit Patrem nisi Filius, et cui Filius voluerit revelare (*Luc. X, 22*). » Ascendit ergo unus, ascendunt et omnes; solus tamen ascendit, quia nemo cum eo vel ad illius similitudinem, unquam ascendit. « Venit ergo Moyses, » postquam cum Domino locutus est, et narravit plebi omnia verba Domini, atque judicia. Responditque cunctus populus una voce : Omnia verba Domini quæ locutus est, faciemus. » Nunquam enim Dominus qualis fuit, vel erit, sed qualis est, hominem judicat. Videbat enim hos quales futuri erant; recipiebat tamen eos, quales tunc erant apud Deum, non quales postea futuri (228).

« Scripsit autem Moyses universos sermones Domini, et mane consurgens ædificavit altare ad radicem montis, et duodecim titulos per duodecim tribus Israel. Misitque juvenes de filiis Israel, et obtulerant holocausta, immolaveruntque victimas pacificas Domino, vitulos duodecim. » Ille enim Moyses sermones Domini scripsit, ut temporis longitudine oblivioni non traderentur. Et quoniam in morte testatoris testamentum confirmatur, hic autem testator mori non poterat, aliquid fieri necesse erat, quo testamentum illud confirmaretur. Con-

ratur; non tamen tales tunc erant apud Deum, quales postea erant futuri.

(227) Ita emendatio Cod. S. Cr. in Laurentiana.
(228) Alia lectio in cod. S. Cr. in Laurent. : *Sciobat enim quia postmodum vitulum aureum erant ado-*

matum est ergo sanguine vitulorum, donec veniret Iſe, qui per vitulos significabatur. Unde Apostolus ait : « Ubi testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris; testamentum enim in mortuis confirmatum est, alioquin nondum valet, dum vivit, qui testatus est. Unde nec primum quidem sine sanguinis effusione dedicatum est (*Heb. ix, 16*). » Mane ergo consurgens Moyses ædificavit altare ad radices montis, quoniam et Judæi, qui per Moysen significantur, primo mane super montem Calvariae ad radices Jerusalem, et montis Sion Christo Domino crucem præpararunt; altare enim crucem significat. In hoc enim altari Christus Dominus immolatus est. Sed quia nulla duodecim tribuum de Christi morte se excusare valet, ideo duodecim vituli per duodecim tribus immolantur. Et quamvis unus fuerit vitulus, quoniam unus immolatus est Christus, tamen quia unaquæque tribus, imo unusquisque homo tenetur in integrum, ideo duodecim vitulos Moyses immolari præcepit. Et quidem unus Christus crucifixus est, immolatus est; unusquisque tamen, qui ejus morti consentiens, interfecit, totius Christi homicida est, et quamvis non omnes manus in Christum injecerint, omnes tamen Judæi per consensum occiderunt. Possumus etiam et per duodecim vitulos, duodecim apostolos intelligere, qui in Christi passione contristati, et scandalizati et quodammodo immolati sunt. Unde Apostolus ait : « Si Christus pro omnibus mortuus est, et omnes mortui sunt. Sed pro omnibus mortuus est Christus, ut qui vivunt, non sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est et resurrexit (*II Cor. v, 15*). » Et unus ergo vitulus fuit, quantum ad immolatum, et duodecim fuerunt, imo multe plures quam duodecim, quantum ad compatientes et occidentes. Missi sunt autem « juvenes de filiis Israel, » per quos omnes Judæos intelligimus, Christi morti consentientes. « Et obtulerunt holocausta, immolaveruntque victimas pacificas Domino; » quibus et Deus mundo, et inter se totus pacatus est mundus. Sed quas victimas? vitulos duodecim; unusquisque enim unum vitulum immolavit, quia quicumque Christi morti auxilium præbet, Christi mortis in integrum reus habetur.

« Tulit itaque Moyses dimidiam partem sanguinis, et misit in craterem; partem autem residuam fudit super altare. » Hunc enim sanguinem Ecclesia bibit, hic ad totius populi emundationem ubique gentium effusus est. Partem vero, quam super altare fudit, illam sanguinis Christi partem intelligimus, quæ de ipsius manibus et pedibus manans crucis lignum cruentavit. « Assumensque volumen fœderis, legit audiente populo. Qui dixerunt : Omnia quæ locutus est Dominus faciemus, et erimus obediētes. Ille vero sumptum sanguinem respersit in populum, et ait : Hic est sanguis fœderis quod pepigit Dominus vobiscum super cunctis sermonibus his. » Postquam enim populus legem sibi datam audivit, et fœdus quod cum eo pepigerat in-

tellexit promisitque se legem tenere et fœdus servare, confestim Moyses, assumens sanguinem et spargens in populum, confirmavit testamentum, dicens : « Illic est sanguis fœderis, quod pepigit Dominus vobiscum super cunctis sermonibus suis. » Hoc enim et Christus fecit, qui Novum Testamentum confirmans, calicem accipiens, ait : « Hic est calix Novi Testamenti in meo sanguine, qui pro vobis, et pro multis effundetur in remissionem peccatorum (*Luc. xxii, 21*). » Totum enim quod Moyses aiebat hoc quod Christus postea peregit significabat.

« Ascenderunt Moyses, et Aaron, Nadab et Abiu, et septuaginta de senioribus Israel, et viderunt Deum Israel, et sub pedibus ejus quasi opus lapidis sapphirini, et quasi cælum, cum serenum est. » Quod enim Moyses, confirmato testamento, simul cum senioribus Israel ad videndum Deum ascendit, significatio erat quod immolato agno, et Christi sanguine fuso Novoque Testamento confirmato, cœli porta aperitur, et Jesus Sacerdos magnus, Sancta sanctorum ingreditur, et in cœlesti palatio ab hominibus Deus videtur. « Ubi enim fuerit corpus, illuc congregabuntur et aquilæ (*Luc. xvii, 37*). » Erat autem « sub pedibus ejus quasi opus lapidis sapphirini » Sapphirinus enim cœli sereni habet colorem; unde et subditur : « Et quasi cælum, cum serenum est. » Qui igitur ad Deum accedere, Deum videre, Dei pedibus propinquare desiderat, fugiat tenebras, pellat nubes, ejiciat animi perturbationes, totus tranquillus, totus serenus, cœlo similis, terræ dissimilis, quatenus totus clarus et purus angelorum consortia mereatur. Sequitur : « Nec super eos, qui procul recesserant, misit manum suam. — Longe enim a peccatoribus salus (*Psal. cxviii, 135*), » et qui Deum fugiunt et funibus peccatorum distracti procul ab eo recedunt, ejus protectione indigni sunt. « Videruntque Deum, et comederunt ac biberunt. » Deus enim, qui natura invisibilis est, se quodammodo videri permittit, dum qualicunque similitudine potentiam suam demonstrat. Unde superius in rubo ardente se Moyses eum vidisse testatur. Quod autem isti comederint ac biberint, nisi de supradicto sacrificio intelligatur, scire non possum. Sanctorum vero et Deum videntium cibi et potus, summi boni contemplatio est.

« Dixit autem Dominus ad Moysen : Ascende ad me in montem, et esto ibi, daboque tibi duas tabulas lapideas, et legem, ac mandata, quæ scripsi, ut doceas filios Israel. » Quicumque Dominum videre, alloqui et audire desiderat, ascendat in montem, propinquet cœlo, et totus a terrenis voluptatibus elevetur. Hoc enim Moyses toties in montem ascendens significabat. Quod vero filii Israel legem et mandata in lapidibus scripta suscipiunt, eorum duritiam et incredulitatem demonstrat; lapides enim erant, ideo dura mandata in lapidibus efformata suscipere meruerunt.

« Surrexeruntque Moyses et Josue, minister ejus, ascendensque montem, senioribus ait : Expectate

« hic, donec revertamur ad vos. Habetis Aaron, et A

« Hur vobiscum. Si quid natum fuerit quæstionis,
« referetis ad eos. » Ascendens enim Moyses in
montem, reliquit pro se vicarios, qui lites, quæstiones
et discordias vice sua in populo definirent.

« Cumque ascendisset Moyses, operuit nubes
« montem, et habitavit gloria Domini super Sinai,
« tegens illum sex diebus. Septimo autem die vo-
« cavit eum de medio caliginis. » Moyses enim hoc
in loco, apostolos et doctores; mons vero Sinai, mon-
tem Sion, id est sanctam Ecclesiam, significat. Ut
enim Moyses in monte Sinai, ita apostoli et doctores
in monte Sion legem susceperunt. Nubes vero;
quæ montem operuit, est omnis scientiæ et sapient-
iæ plenitudo, quæ super Ecclesiam descendit et
pluit. « Habitavit autem gloria Domini super Sinai,
« tegens illum nube sex diebus; » quoniam virtus mi-
raculorum et gratia Spiritus sancti usque ad sæculi
consummationem Ecclesiam non relinquit, secun-
dum illud quod Dominus ait: « Ecce ego vobiscum
sum omnibus diebus usque ad consummationem sæ-
culi (Matth. xxviii, 20). » Sex enim dies, ut jam
sepe diximus, totam hanc laboriosam vitam signifi-
cant. « Septimo autem die vocavit Dominus Moysen
de medio caliginis; » quia, finitis hujus vitæ labori-
bus, et diebus, de hoc mundo, tenebris et caligine
pleno, fideles suos ad se Dominus vocabit.

« Erat autem species gloriæ Domini quasi ignis
« ardens super verticem montis in conspectu filio-
« rum Israel. » Illud enim est gloria Domini: in quo-
cumque glorificatur Dominus. Si enim videns ignem,
glorifices Dominum, gloria Domini est ignis. Simi-
liter autem sol, luna, et stellæ gloria Domini sunt,
quoniam in eis glorificatur **SS** Dominus, et **ad** hunc
modum, cætera. « Ingressusque Moyses medium
« nebulae, ascendit in montem, et fuit ibi quadra-
« ginta diebus et quadraginta noctibus. » Non im-
merito quidem Vetus Testamentum obscurum et
profundum est, siquidem in nebula et caligine da-
tum est; illa enim nebula prætendebat hanc obscu-
ritatem quam nos modo sentimus. Et quia nos quo-
modo nebulam et profundiorum hujus libri
caliginem intrare incipimus, omnipotentem Dominum
deprecemur, qui lucem habitat inaccessibleem, ut
ea quæ Moysi in caligine dedit, nobis in luce reve-
lare dignetur. Illud quoque non vacat a mysterio
quod in quadraginta diebus lex data est; quadragen-
arius enim numerus ex quatuor et decem constat;
quatuor enim decem, et decies quater quadraginta
sunt. In decem ergo Vetus, in quatuor vero Novum
Testamentum accipias, quoniam illud in decem
mandatis, hoc in quatuor Evangeliiis continetur; dies
ergo quadraginta significant, quoniam ambo Testa-
menta unum sunt, et alterum in altero datum, et
sine altero alterum esse non potest, sicut in quadra-
ginta, quatuor et decem sine se esse non possunt:
utrumque enim Testamentum novum fit, si spiritali-
ter intelligamus.

CAPUT XXV.

« Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
« Loquere filiis Israel, ut tollant mihi primitias ab-
« omni homine qui offeret ultroque, accipietis eas.
« Hæc sunt autem quæ accipere debetis: aurum,
« et argentum, et æs, hyacinthum, et purpuram,
« coccumque bis tinctum, et byssum, pilos caprarum,
« et pelles arietum rubricatas, pelles hyacinthinæ,
« et ligna Setim, et oleum ad luminaria concinnan-
« da, aromata in unguentum, et thymiamata boni
« odoris, lapides onychinos, et gemmas ad ornan-
« dum ephod et rationale. » Præcipit enim Dominus
Moysi, ut eorum primitias et oblationes, ad taber-
naculi usum, suscipiat qui eas sponte et voluntario
Domino offerant. Nullam enim oblationem diligit
Deus, nisi eam, quæ cum affectu animi, et desiderio
offertur. Hæc sunt autem prima munera, quæ filii
Israel Domino obtulerunt, unde et primitiæ non
immerito vocantur. « Hæc sunt, inquit, quæ accipere
« debetis; aurum, et argentum, et æs. » Aurum pro
sapientia ponitur, unde scriptum est: « Desiderabilis
thesaurus requiescit in ore sapientis (Prov. xiv,
33). » Et Apostolus: « Habetis, inquit, thesaurum
istum in vasis fictilibus (II Cor. iv, 7). » Argentum
autem eloquii puritatem designat; unde Psalmista
ait: « Eloquia Dei, eloquia casta, argentum igne
examinatum (Psal. xi, 7). » Æs vero quia præ cæle-
stis metallis clarius sonat, facundiam et eloquentiam
significat. Unde Apostolus: « Si linguis, ait, homi-
num loquar, et angelorum, charitatem autem non
habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum
tinniens (I Cor. xiii, 1). » Aurum igitur, argentum
et æs simul ad tabernaculi ædificium deferuntur,
quoniam sapientia sine veritate, et eloquentia, mala
et inutilis est; ideoque de sapientibus sine veritate
scriptum est: « Sapientes sunt, ut faciant mala;
bene autem facere nesciunt (Jer. iv, 21). » De mul-
tis quoque et infacundis sapientibus dicitur: « Canes
multi, non valentes latrare (Isa. lvi, 10). » Et il-
lud: « Qui abscondit frumentum, maledicitur ia
populis (Prov. xi, 26). » Itemque: « Sapientia oc-
cultæ, et thesaurus absconditus, quæ utilitas in
utrisque? (Eccli. xx, 32.) » Habet igitur Dei taber-
naculum aurum, id est sapientiam; habet et argentum,
id est eloquii puritatem; habet et æs, id est eloquen-
tiæ fecunditatem. Tale ego ædificium, talem decet
habere materiam. Sequitur: « Hyacinthum, et pur-
puram, coccumque bis tinctum, et byssum. » Hæc
autem et Josephus exponens, quatuor elementa si-
gnificare dixit, volens per hyacinthum, qui aerei
coloris est, aerem significari; per purpuram vero,
aquam, quia ex piscium sanguine tingitur, qui de
aqua oriuntur et in aqua versantur. Coccum vero,
quoniam penitus ardentis, et sanguinei coloris est,
ignem significare voluit. Byssum vero terram, quo-
niam de terra oritur. Per hoc nimirum significare
volens, quoniam Dei tabernaculi homines ipsi ma-
teria sunt, et sicut ex his quatuor elementis con-
stituitur homo, ita ex hominibus Dei tabernaculum

constituerit. Alter autem per has quatuor res nobilissimas, quatuor virtutes principales intelliguntur, in quibus cæteræ omnes virtutes continentur, et sine quibus vanæ et inutiles esse probantur; sunt autem hæc, prudentia, justitia, fortitudo, temperantia. Hyacinthus igitur, qui cœlestem, et divinum colorem habet, prudentiam significat, quæ de cœlestibus a Deo descendit, secundum illud: « Omnis sapientia a Domino Deo est (Eccli. 1, 1). » Purpura vero, qua reges et principes induuntur, justitiam designat. Unde et his qui purpura induti sunt dicitur: « Diligite justitiam, qui judicatis terram (Sap. 1, 1). » Per coccum vero, qui sanguinei coloris est, fortitudo signatur, qua SS. martyres, usque ad sanguinem pugnantes, in Christi fide fortissimi existere. At vero per byssum, qui de terra oritur, temperantia intelligitur, quoniam sicut terra omnium elementorum media est, et in se omnia recipit elementa, ita et temperantia inter omnes virtutes media discurrit, omnesque conciliat, atque conjungit. Hæc autem in Dei ædificio posita sese respiciunt, et sibi vicissim decorem et pulchritudinem subministrant; aurum ad argentum inspicit, et sapiens sine paritate eloquii non loquatur; argentum respiciat aurum, et sine sapientia ipsum quoque, quod purum et verum est, non dicatur.

87 Non enim quod verum est, dicere idoneum, et utile est, et non magis mentiri, quam verum dicere, aliquando nocet. Aurum quoque, et argentum æstimateur, ut nec sapientia, nec veritas sit otiosa. Otiosa quidem est, si non dicatur, si non proferatur, si æris, vocisque sono non audiatur. Æs quoque aurum et argentum attendat, et qui facundus et eloquens est, sine sapientia, et veritate, silentium habeat. Similiter autem prudentia, justitia, fortitudo, temperantia, quæ per hyacinthum, purpuram, coccum, et byssum intelliguntur, sic consentiant seque vicissim sequantur, quoniam unaquælibet earum sine cæteris inutilis est. Sapiens enim erat Salomon, sed quia fortitudine carebat, a mulieribus victus est. Ozias rex justus, quia temperantiam non habuit, ab hostibus interfectus est. Fortissimus inter omnes fuit Samsen, sed sapientiæ pauper, oculos amisit. Sed quid de temperantia dicam? quæ nisi aliarum auxilio virtutum muniatur, facile Deum et veritatem negare compellit; ipsa tamen cæterarum est condimentum, atque sine ea omnes aliæ vanæ et stultæ esse videntur. Cætera videamus.

« Pelles caprarum, et pelles arietum rubricatas, pelles hyacinthinas et lignum Setim. » Hæc quoque ad tabernaculi constructionem offerri jubentur. Offerunt ergo pilos caprarum, ut peccatoribus ad penitentiam venientibus non desint cilicia quibus induantur. Offerunt autem et pelles arietum rubricatas, ut et martyres inveniant indumentum; offerunt et pelles hyacinthinas, quibus prælati quique induti sola cœlestia contemplantur. Sed quid per ligna Setim, quæ fortia et imputribilia esse prohibentur, nisi virus

(229) Cod. S. Cr. in Laurent. aliquid ædificatur in ea.

sanctos intelligimus, qui quoniam per fidem vicerrunt regna, æternas adepti sunt reprobationes? Bene autem Setim spinas interpretatur; siquidem viri sancti per multas tribulationes intrant in regna eorum. Setim autem locus est, de quo in libro Numeri dicitur: « Morabatur autem eo tempore Israel in Setim (Num. xv, 1). » Cætera autem, quæ sequuntur, suo loco exponenda relinquimus. Nunc autem quod instat, dicamus.

« Facientque mihi sanctuarium, et habitabo in medio eorum. Juxta omnem similitudinem tabernaculi, quod ostendam tibi, et omnium vasorum in cultum ejus; sicque facietis illud. » Sanctuarium, totum tabernaculum dicit, quod ad eam similitudinem fieri jubet, quæ Moysi in monte monstratur. Non solum enim verbis narrata, sed spirituali quadam visione hæc Moysi a Domino fuisse revelata, non incongrue dici potest. Totum autem tabernaculum in duo dividitur, in Sancta videlicet, et Saucta sanctorum. Unde Apostolus: « Tabernaculum, inquit, factum est primum, in quo erat candelabrum, et mensa et propositio panum, quod dicitur Sancta (Hebr. ix, 12). » Post velamentum autem, secundum tabernaculum, quod dicitur Sancta sanctorum, aureum habens thuribulum, et aream testamenti, circumtectam ex omni parte auro, in qua urna aurea, habens manna, et virgam Aaron quæ fronderat, et tabulas testamenti. Hæc autem ideo præmissi, ut de arca loeaturi facilius quid significant intelligamus.

« Arcam de lignis Setim compingite, cujus longitudo habeat duos et semis cubitos; latitudo cubitum et dimidium; altitudo similiter cubitum, et semissem, et deaurabis eam auro purissimo intus et foris. » Quid enim per hanc arcam, nisi Ecclesiam catholicam intelligamus? Non autem hanc, quæ in hoc mundo adhuc degens, multas injurias patitur; in illam, quæ cœli velamentam transgressa jam habitat et moratur in Sancta sanctorum. De qua Apostolus ait: « Illa autem Jerusalem, quæ sursum est, libera est, quæ est mater nostra (Gal. iv, 16). » De hac autem arca et Joannes apostolus ait: « Et apertum est templum Domini in cœlo, et visa est arca testamenti ejus in templo ejus (Apoc. xi, 19). » Hæc autem arca compingitur atque construitur de lignis Setim, id est de lignis fortibus, et imputribilibus, de lignis spinarum, de quibus Christus coronatur. Christi namque corona, sancti sunt, quoniam propriis et certavit, et vicit, et coronatus est. Omnis autem hujus arcae dimensio aliquid imperfectionis habere videtur, quoniam et in longitudine et in latitudine dimidium posuit; in altitudine vero semissem. Hoc autem ideo fit, quia illa nobilis et cœlestis arca nondum perfecta est, neque ad sæculi consummationem perficietur; quotidie enim aliqui ædificantur in ea; quotidie, deferentibus angelis, lapides, id est sanctorum animæ, illuc ascendunt, ex quibus ejus muri ædificantur (229). Unde Psalmista ait: « Benigne fac, Domine, in bona voluntate

tna Sion, ut adificentur muri Jerusalem (*Psal.* l. 20). » Unde et sanctorum animabus a Domino dicitur: « Adhuc sustinete modicum tempus, donec impleatur numerus fratrum vestrorum (*Apoc.* vi, 11). » Non enim perfectam beatitudinem habebunt sancti, donec animabus, corporibus conjunctis, tota simul sanctorum multitudo super cœlos elevetur. Et tunc quidem, omnibus perfectis, nihil erit in quo hæc arca crescat, nihil erit in quo minui timeat; nihil tunc habebit dimidium, quia « cum venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est (*I Cor.* xiii, 10). » Deauratur autem auro purissimo intus et foris, quia sapientiæ nitorem, quem interius habet, foris quoque prædicando monstrabit. Qui enim sibi datam sapientiam celant, illi intus, et non foris sunt deaurati. Cum enim Apostolus dicit: « Sapientiam **SS** loquitur inter perfectos (*I Cor.* ii, 6), » tunc intus et foris se deauratos esse significat.

« Faciesque super coronam auream per circuitum. » Quid est enim quod hæc arca per circuitum coronatur, nisi quia sanctorum multitudo, quæ per hanc arcam significatur, jam bello peracto et superatis inimicis, pro victoria et triumpho a Deo est coronata? « Nemo enim, ait Apostolus, coronabitur, nisi qui legitime certaverit (*II Tim.* ii, 5). » Itemque: « Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi; de reliquo reposita est mihi corona justitiæ (*II Tim.* iv, 7). » Coronatur ergo tota arca, coronatur et unusquisque, qui est in arca, quoniam et singuli proprias, et omnes simul unam habent coronam. « Facies et quatuor circulos aureos, quos pones per quatuor angulos arcæ: duo circuli sint in latere uno, et duo in altero. » Quatuor enim circuli, quatuor sunt virtutes principales, siue quibus hæc arca nec moveri, nec portari potest. Ponuntur autem per quatuor arcæ angulos, ut line habeat prudentiam, inde justitiam, hinc fortitudinem, inde temperantiam. Quatuor quoque Evangelia, per quatuor circulos intelliguntur, quæ quoniam sapientiæ fulgore rutilant, non immerito auro comparantur; horum autem prædicatione hæc arca construitur, levatur et portatur. « Facies quoque vectes de lignis Setim, et operies eos auro, iaducsesque per circulos, qui sint in arcæ lateribus, ut portentur in eis. Qui semper erunt in circulis, nec unquam extrahentur ab eis. » Quid enim per vectes, nisi doctores? Hi autem sunt de lignis Setim, utpote fortes, æterni, indeficientes. Qui ideo auro operi dicuntur, quoniam sapientiæ luce præfulgent. Inducuntur autem per circulos aureos, ut arca portetur in eis, quoniam Evangeliorum sententiis involuti ad arcam sublevandam debent esse parati. Unde et in circularis semper esse, et nunquam ab eis extrahi recte jubentur, ut quoties arcam elevare necesse fuerit, nulla in eis mora inveniatur. Arcam enim elevare, est sanctorum virtutes, triumphos, gloriam, et honorem, et beatitudinem verbis extollere, et prædicare. Arcam enim Apostolus levabat, cum diceret: « Quæ

A oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se (*I Cor.* ii, 9). » Christus quoque non solum eam levabat, sed etiam super cœlos exaltabat, quando dicebat: « Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram (*Matth.* v, 3), » etc. Non ergo separantur vectes a circulis, non recedant doctores ab Evangeliiis, semper præsto sint, semper ad arcam ferendam, et Evangelium prædicandum sint parati, ut valeant reddere rationem de quibuscunque fuerint interrogati; ne forte tunc circulos quærant, et non inveniant, quando eis respondere, et arcam elevare necesse fuerit.

B « Ponesque in arcam testificationem, quam ego dabo tibi. » Hanc autem testificationem legem intellige, quam in duabus tabulis lapideis Dominus scripsit. Hæc autem in arca posita est, quoniam sanctorum cordibus tradita est. Et bene lex in arca clauditur; Evangelium autem circa eam per quatuor angulos ponitur, quoniam legis ritus, et cæremoniæ absconsæ jacent; Evangeliorum vero præcepta per quatuor mundi partes diffunduntur et prædicantur. Erat autem in hac arca, ut Apostolus ait, « urna aurea habens manna (*Hebr.* ix, 4), » per quod Christum intelligimus, omnis sapientiæ et scientiæ dulcedine plenum. Erat ibi et virga Aaron, quæ fronderat, id est Virgo Maria, quæ arida et sine semine peperit filium.

C « Facies et propitiatorium de auro mundissimo: « duos cubitos et dimidium habebit altitudo ejus, « semissem et cubitum latitudo. » Propitiatorium, oraculum vocat, quo arca tegebatur (230). Merite autem arca Dei sanctarum animarum et beatorum spirituum collectio est, et propitiatorium appellatur; quoniam Dei clementiam, et propitiationem super se semper intuentes, non solum quæ petunt et orant, verum et quæcunque desiderant, adipiscuntur: nihil enim aliud velle possunt, nisi quod Dominum velle cognoscunt. Et si igitur aliquid desiderant, sic illud desiderant ut a Dei voluntate non recedant. Est et propitiatorium de auro mundissimo, quoniam tam sapienter propitiatur Deus, ut sua propitiatione nunquam fallatur, quoniam nisi penitenti nulli unquam propitiatur. At vero homines illis multoties propitii sunt, quibus propitii esse non deberent. Et quoniam nec semper, nec omnibus propitiatur Deus, ideo in propitiatorii quoque dimensione imperfectum aliquid, semissem videlicet et dimidium posuit.

D « Duos quoque cherubim aureos et productiles « facies ex utraque parte oraculi, et cherubim unus « sit in latere uno oraculi, et alter in altero, utrumque « que latus propitiatorii tegant, expandentes alas, « et operientes oraculum. » Quid enim per duos cherubim nisi duo Testamenta intelligere debemus? Interpretatur enim cherubim scientiæ plenitudo; at vero scientiæ plenitudo in his duobus continetur. Qui bene aurei et productiles esse dicuntur, quo-

(230) Errata editio corrigitur a cod. S. Cr. in Laurent.

niam et sapientia fulgent, et non sine magno labore in cordis incide formari possunt. Est autem cherubim unus in latere unæ oraculi, et alter in altero, quoniam nisi per eos, nemo ad oraculum venire potest. Nemo enim Deum propitium inveniet, nisi prius ab his fidei documenta suscipiat; hæc enim, prius etiam quam scriberentur, Abraham et cæteri patriarchæ docuerunt; omnis enim divina sapientia hinc manavit. Tegunt autem utrumque latus propitiarii, quatenus ipsum propitiarium, et quæcunque sub eo sunt, id est arca et vectes, Ecclesia et doctores, sapientia et scientia repleantur; et videntes eorum alas, volare discant, quoniam in pennis eorum sanitas est, omnesque eorum sententiæ homines ad cœlestia ferunt: his enim aëris volant, his ad corda hominum dilabuntur.

« Respiciantque se mutuo versis vultibus in propitiarium, quo operienda est arca; in qua ponetur testimonium, quod dabo tibi. Inde præcipiam, et loquar ad te supra propitiarium, ac de medio duorum cherubim, qui erunt super arcam testimonii, cuncta quæ mandabo per te filiis Israel. » Quod cherubim se mutuo respiciant, amborum testamentorum amicitiam et concordiam significat; idem enim ambo testantur et dicunt. Habent autem vultus versos in propitiarium, quo tegitur arca, quatenus ab omnibus videantur et cognoscantur, nullusque in arca et sanctorum congregatione sit, qui eorum faciem extraneam et incognitam habeat. Hoc autem illi audiant, qui sacras Scripturas meditari negligunt. In hac autem arca, ut superius dixerat, testimonium ponere jubetur, per quod tabulæ testamenti intelliguntur; quatenus S. Ecclesia nunquam legis sibi datæ obliviscatur; et quoniam duo sunt Testamenta, Vetus videlicet et Novum; ideo bis in arca Testamentum ponere jussit. Sequitur: « Inde præcipiam, et loquar ad te; » id est, si quando tibi loquar, si qua filiis Israel per te mandavero, ibi me quæras, ibi me invenies, inde tibi loquar; unde? super propitiarium et de medio duorum cherubim. Qui ergo vult loqui cum Deo, veniat ad cherubim, currat ad Scripturarum testimonia, ibique Dominum et loquentem, et propitiantem inveniet. Vis enim in cherubim Dominum loquentem audire? « Ego, inquit, sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti: non habebis Deos alienos absque me (Levit. xi, 45). » Et in Novo: « Ego sum ostium; per me si quis introierit, salvabitur (Joan. x, 9). » Sic igitur loquitur Deus de medio cherubim.

« Facies et mensam de lignis Setim, habentem duos cubitos longitudinis, et in latitudine cubitum, et in altitudine cubitum ac semissem, et inaurabis eam auro mundissimo. » Post arcæ fabricationem, mensam Moyses facere jubetur, quæ quidem id ipsum significat, quod modo cherubim significare diximus. Mensa enim hoc in loco divina sapientia intelligitur, de qua mensa scriptum est: « Parasti in conspectu meo mensam (Psal. xxii, 5). » Itemque:

« Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum (Psal. lxxviii, 22). » Divina namque Scriptura et cherubim dicitur, quoniam omnis scientiæ est plenitudo, et quibusdam velocibus alis subito volans omnia replet; et mensa vocatur, quia multis diversisque delictis animam pascit. Fit autem hæc mensa de lignis Setim, quæ fortia quidem et imputribilia sunt, per quod divinam Scripturam æternam et indeficientem demonstrat. Est autem mensa ista et in longitudine, et in latitudine perfecta, et sine diminutione, quoniam neque in longitudine, neque in latitudine semissem habet; in altitudine vero semissem habet, unde et imperfecta in altitudine esse videtur; ad semissem namque ut cubitus perficiatur, semper addere aliquid necesse est; cubitus autem nihil indiget. Et bene quidem in longitudine et altitudine diminutionis nihil habet hæc mensa; quoniam usque ad sæculi consummationem, quæ est ejus longitudo, cunctis ad eam venientibus, spirituales cibum sufficienter ministrabit. In latitudine quoque, qua per universos mundi terminos dilatatur, nihil habens diminutionis, abundanter reficit omnes; at vero cum in altum se extendit, ut de superioribus loquatur, quoniam de Deo, et de unitate, et Trinitate, qualiter etiam Spiritus sanctus a Patre et Filio procedat, nos ad plenum instruere et satiare non valet, magnam in altitudine diminutionem hæc mensa habere videtur. Beatus enim Paulus in altitudinem captus, quædam se audisse dicit, quæ super hanc mensam ponere non audeat. « Audi, inquit, enim arcana verba, quæ non licet homini loqui (II Cor. xii, 4). » Quæ enim loqui non licet, nec scribere licet; quæ vero scribere non licet, super hanc mensam non ponuntur. Est enim hæc mensa divina Scriptura. Patet igitur, quantum diminutionis hæc mensa in altitudine habeat; est autem auro mundissimo inaurata, quoniam sincerissimo sapientiæ et scientiæ nitore tota refulget. Sequitur:

« Faciesque illi labium aureum per circuitum, et ipsi labio coronam interrasilem, altæ quatuor digitis, et super illam alteram coronam auream lam. » Quid est enim, quod huic mensæ latum fieri jubetur? nunquid ipsa locutura est, et dictura: « Domine, labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam? » (Psal. l, 17.) Ipsa certe hoc dicit, quoniam quicumque hoc dicit, per eam dicit; imo ipsa non per se, sed per alios hoc dicit: illi ergo sunt hujus labia, per quos hæc dicit. Vos quidem, vos, apostoli, hujus mensæ labia estis; vos labia aurea in circuitu ejus omnes ejus delicias devoratis. Tu labium aureum, beate Paule, quid dicis? Vis audire quid? « Sapientiam loquimur inter perfectos (I Cor. ii, 6). » Vere utique hoc labium aureum est. Et illud quidem labium aureum est, a quo dicitur: « In principio erat Verbum (Joan. i, 1). » Quid est hoc, quod dicere volui? Omnes enim apostoli labia aurea sunt. Indulge mihi, Deus, indulge, qui pollutis labiis, de labiis aureis loqui presumo. Et ipsi quoque labio fecit coronam interrasilem,

altam **90** quatuor digitis. Non ergo mensa, sed labium coronatur. Quis enim regum, sicut apostoli, dignus unquam fuit corona? Quis tot hostes vicit? Quis tot regna superavit? Quis toties de suis adversariis triumphavit? De hac enim corona certus Apostolus dicebat: « De reliquo reposita est mihi corona justitiæ (*II Tim. iv, 8*). » Habet igitur labium coronam intrasilem, sculptam et variatam, multoque artificio compositam, quoniam per multos labores victoriæ palmas et coronas apostoli susceperunt. Hæc autem corona quatuor digitis alta esse dicitur, quia quatuor mundi partibus superatis, hanc sui sanguinis pretio apostoli mercati sunt. Ergo juxta regnorum mensuram crevit et quantitas coronæ. Nam et mundi principes quot regna vincebant, tot sibi diademata antiquitus imponere solebant. Fecit autem et alteram coronam aureolam super illam. Primam ergo coronam habent, quia mundum vicerunt; secundam vero, quia vitia superaverunt. Sic ergo apostoli Ecclesiæque doctores duas merentur habere coronas; unum pro eis, quos ad fidem convertunt, de qua Apostolus ait: « Itaque, fratres mei charissimi et desideratissimi, gaudium meum et corona mea, sic stete in Domino, charissimi. (*Phil. iv, 1*). » Alteram vero pro vitiis et malignis spiritibus superatis, qua quidem Christi confessores coronantur.

« Quatuor quoque circulos aureos præparabis, et « pones eos in quatuor angulis ejusdem mensæ per « singulos pedes. Subter corona erunt circuli aurei, « ut mittantur vectes per eos, et possit mensa por- « tari. » Quid vero quatuor circuli aurei, et quid vectes significant in arcæ constructione, superius dictum est. Quatuor enim circuli, quatuor sunt virtutes principales; vectes vero, episcopi et doctores. Sunt autem isti circuli in quatuor angulis, ut omnibus ad mensam venientibus primi occurrant. Hujus etenim mensæ cibus ille indignus est, qui per hos circulos intrare non vult. Hæc est enim illa angusta porta, de qua dicitur: « Intrate per angustam portam, quæ ducit ad vitam (*Luc. xiii, 24*). » Qui ergo his circulis non tenetur; scilicet qui prudentiam, justitiam, fortitudinem et temperantiam non custodit, hujus se mensæ facit indignum. Per hos ergo circulos transeant vectes, his virtutibus catenati et connexi teneantur episcopi et doctores; nunquam ab eis recedant, nunquam prudentiæ, nunquam fortitudinis, nunquam temperantiæ obli- viscantur. His enim vectibus portatur mensa, quoniam ab episcopis spiritualis alimonix cibaria deferentibus nutritur populus. Quod autem circuli subter coronam ponantur, hoc est intelligere, quod omnes quicumque circulis adhærent, digni sunt, qui coronari debeant. Sequitur: « Ipsos quoque vectes « facies de lignis Setim, et circumdabis auro, ad « subvehendam mensam. » Beati episcopi si hoc intelligant, si se ligna Setim, ligna fortia et impu- trabilia, esse cognoscant, si auro circumdati, et

A virtutum nitore, et sapientiæ, et scientiæ luce præfulgeant.

« Parabis et acetabula, ac phialas, thribula, et « cyathos, in quibus offerenda sunt libamina, ex « auro purissimo. » Quid nos peccatores faciemus ad libamina offerenda vocati, cum de auro purissimo Deus omnia hæc fieri præcipiat? Per hoc enim minores gradus Ecclesiæ intelligimus. Omnia enim hæc vasa ministerii sunt, in quibus sacrificium offerebatur. Vult igitur Deus noster, qui ait: « Sancti estote, quoniam ego sanctus sum (*Levit. xi, 44*). » ut non solum episcopi, verum et diacones, et subdiacones, et cæteri Ecclesiæ et altaris ministri, et doctrina et vita refulgeant.

B « Et pones super mensam panes propositionis, in « conspectu meo semper. » Ego panes istos puto omnia sanctarum Scripturarum volumina. Quinque enim panes Moyses in hac mensa posuit, et quidem ineffabilis saporis et pulchritudinis. Christus autem quamvis omnes posuerit « ipse est panis vivus, qui de cælo descendit (*Joan. vi, 59*), » tamen quatuor principales obtulit, quibus nullæ deliciae comparari possunt. Posuit autem et Isaias, et Jeremias, omnesque prophetæ. Posuit et beatus Paulus panes suos, quos quales sint non est necesse laudare. Sed quis omnes enumerare valeat, qui ad hanc mensam panes detulerunt? Et adhuc quidem super hanc mensam panes ponuntur. Idem enim ait: « Et pones super mensam panes propositionis in conspectu meo semper. » Non enim sine causa additum est, « semper »; quod enim semper sit, omni tempore sit. Ego autem quia super hanc mensam panes ponere dignus non sum, precor te, Domine Jesu, ut saltem de his, qui positi sunt, ventrem mihi adimplere concedas. Hæc autem de mensa dicta sufficiant; nunc de candelabro videamus.

« Facies et candelabrum ductile de auro mun- « dissimo, hastile ejus, et calamos, scyphos. et « sphæras, ac lilia ex ipso procedentia. Sex ca- « lami egredientur de lateribus, tres ex uno latere, « et tres ex altero. Tres scyphi quasi in modum « nucis per calamos singulos, sphærarumque similiter « et liliam, et tres similiter scyphi instar nucis in « calamo altero, sphærarumque et liliam. Hoc erit « opus sex calamorum, qui producendi sunt de « hastili. In ipso autem candelabro erunt quatuor « scyphi in nucis modum, sphærarumque per singulos, « et lilia. Sphæra sub duobus calamis per tria « loca, qui simul sex fiunt, procedentes de hastili « uno. Et sphæra igitur, et calami ex ipso erunt, « universa ductilia de auro purissimo. Facies et lu- « cernas septem, et pones eas super candelabrum, « ut luceant ex adverso. » Totum candelabrum posuimus, ut prius ad litteram ejus forma dignosceretur, et qualiter factum fuerit intelligatur. **91** Hastile enim ejus usque ad summum continuum erat, in quo per quatuor loca, quatuor scyphi in modum nucis erant, quos fortasse nos modo dicere

possumus. Super quos sphaerulae, id est rotulae quaedam erant, atque super ipsas rotulas erant lilia per quatuor loca. Erantque tres calami ex uno latere hastilis et tres ex altero, qui simul sex sunt. Sub calamis autem erant sphaerulae, per tria loca tres scyphos in modum nucis habebant, et super scyphos sphaerulas, et super sphaerulas lilia. Septem autem lucernae desuper erant, una in hastili, et sex in calamis. Non enim putandum est, quod ad inanem usum pascendum, sed ad magnum sacramentum insinuandum tam artificiosum, et mirabile candelabrum Dominus per Moysen fieri jussit. Hoc enim candelabrum Christus est, qui ait : « Nemo accendit lucernam, et ponit eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo sunt (Luc. xi, 35). » Quod quidem merito fit de auro purissimo, quia Christus Dominus noster, Dei virtus et Dei sapientia, totus mundus, et purus sine ulla vitiorum contagione, peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus. Hastile autem hujus candelabri, corpus Dominicum intelligimus; calami vero de hoc hastili procedentes, et septem lucernae super eos ardentes, septem sunt gratiae Spiritus sancti, quibus Salvator noster repletus est. Unde per prophetam dicitur : « Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet, et requiescet super eum Spiritus Domini, spiritus sapientiae, et intellectus, spiritus consilii, et fortitudinis, spiritus scientiae, et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini (Isa. xi, 1). » Haec sunt ergo septem lucernae, quae super candelabrum positae lucent; ex adverso quidem, quia sicut in sequentibus dicitur, contra mensam ex alia parte candelabrum positum erat; tota enim mensa his lucernis illuminatur, omnisque locus tenebrosus est, quem istae lucernae non illustrant. Quatuor vero scyphi erant in hastili, per quos quatuor Evangelia intelligimus, quorum tota integra et perfecta scientia continetur in pectore Salvatoris; siquidem et inde emanaverunt. Bene autem Evangelia scyphis comparantur, quoniam ipsis propinantibus et fidei vinum ubique fundentibus, totus mundus ex eis repletus et inebriatus est. Posuit autem et quatuor sphaerulas super scyphos, quoniam unumquodque Evangelium, totum portat et sustinet mundum: sphaerulae enim totius mundi rotunditatem et ambitum significant. Et quamvis unus tantummodo sit mundus; tamen, quia quatuor sunt Evangelia, quibus tenetur et regitur, unicuique Evangelio totus in integrum mundus ascribitur. Et quidem non immerito, quia unumquodque Evangelium per se universo mundo sufficeret ad fidem, doctrinam, et salutem. Quamvis per quatuor sphaerulas, quatuor mundi partes, Oriens videlicet et Occidens, Septentrio et Meridies non incongrue intelligi possint, ut unicuique Evangelio una pars mundi ascribatur; et ita fiet ut singuli scyphi suas proprias sphaeras habeant. Restat autem ut de liliis dicamus: sicut enim singuli scyphi singulas sphaeras, ita et singulae sphaerae singula lilia super se ha-

Abent. Sed quid per lilia nisi virtutum flores, et bonorum operum odores, et candidatum sanctorum exercitum intelligimus? Haec autem lilia tunc primum super sphaeras apparuerunt, quando scyphi Evangelicae praedicationis mundum irrorare et infundere coeperunt. Et ego quidem superiorem sphaeram episcoporum chorus esse puto, quae sphaera, quoniam lucernis propior erat, majoribus sacramentis episcopos illustrari, et plus luminis et intelligentiae eos suscipere significabat. Secunda vero sphaera, chorus sacerdotum et aliorum graduum intelligatur, qui quidem et sub episcopis est, et non tantum ad luminis claritatem accedit. Tertia vero laicorum omnium, qui non solum episcopis, verum etiam cunctis ordinibus ecclesiasticis superpositis adhærebant, omnes Ecclesiae ordines aliquid gratiarum sancti Spiritus participare demonstrat.

Descriptis ergo omnibus, quae ad candelabri hastile pertinebant, nunc de ejus calamis videamus. Habebat enim unusquisque calamus tres scyphos, totidemque sphaerulas et lilia. Tres enim scyphi tres species sapientiae sunt: physica, id est naturalis, ethica, id est moralis, logica, id est rationalis. Ex his enim tribus sapientiae partibus, quasi ex tribus scyphis, imo quasi ex tribus fluminibus omnis sapientia decurrit; his totus mundus potatur et inebriatur. Hos ergo tres scyphos unusquisque calamus, id est unaquaque gratia Spiritus sancti habet, quoniam quaecunque Spiritus sancti gratia tetigerit, omnis scientiae plenitudine replere valet; portat enim hos scyphos, quibus omnes satiat sitiētes. Unde ipsa Veritas ait: « Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquae vivae (Joan. vii, 38). » Quod evangelista continuo exponens ait: « Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum (ibid., 39). » Tres ergo scyphi calamis adhærent, quoniam sapientia a Domino Deo est, et sine gratia Spiritus sancti haberi non potest. Ipse etiam iniquis dat sapientiam, qui « solem suum oriri facit super bonos, et malos (Matth. v, 45). » De sphaerulis autem et liliis id ipsum, quod supra, intelligatur. Ut ergo breviter intelligatur, candelabrum est corpus Christi, quatuor scyphi quatuor Evangelia. Sphaerula vero vel mundus, vel ejus potestas, quae circumvenit totum mundum; liliū autem ejus divinitas, vel virtutum odores. Septem vero lucernae, septem gratiae Spiritus sancti. Sequitur:

« Emunctoria quoque, et ubi quae emuncta sunt « extinguantur, fiant de auro mundissimo. » Nisi enim haec lucernae in quibusdam pigre 92 et tarde arderent, emunctoriis utique non indigerent. Ad hoc enim emunctoria lucernis adhibentur ut melius luceant. Est enim aliquis in Ecclesia, cui spiritus sapientiae datus est, qui si forte iam praedicatione et doctrina piger est, ejus lucerna emunctorio indiget ut clarius luceat. Emunctorium autem charitas est: qui enim hanc habent, otiosi esse non possunt, secundum illud: « Charitas Dei urget nos (II Cor.

v. 14.) » Hæc autem emundat et emungit lucernas A quando terram, id est terrenos et peccatores, a pigre et tarde ardentis, et ipsa pigritiam et tarditatem, quam ab eis tollit, in vasis ad hoc præparatis extinguit et interimit, quatenus vel sic omnis lucernæ obscuritas penitus diluatur. Ego quidem hæc vasa (si tamen vasa dici debent; non enim eis nomen impositum est,) curam et sollicitudinem esse puto, quam qui habet, pigritiam et tarditatem in se penitus exstinxit, qui quoniam semper sollicitus est, nunquam ejus lucerna obscuratur. Talis enim erat Apostolus, qui ait: « Præter ea, quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum (II Cor. xi, 28). » Iste enim sic elare ardebat, ut emunctorio non indigeret.

« Omne pondus candelabri, cum universis vasis » B « suis, habebit talentum auri mundissimi. » Septies autem decem vel decies septem, septuaginta sunt. Septem autem gratias Spiritus sancti non solum in lucernis, verum etiam in ipso pondere possidet hoc candelabrum. Unde et corpus Domini quod, operante Spiritu sancto, credimus fabricatum, ipsumque Salvatorem nostrum et Spiritum sanctum ejusdem consistemus esse ponderis et æqualitatis. Sequitur: « Suscipe, et fac secundum exemplar, quod » C « tibi in monte monstratum est: » attentum eum reddit, et ut diligenter inspiciat, admonet, quoniam magna sunt quæ hic apparent, multo majora quæ latent. His autem ita compositis, ad tabernaculum fabricandum cum ferramentis Spiritus sancti accedamus.

CAPUT XXVI.

« Tabernaculum vero ita fiet: Decem cortinas de » D « bysso retortas, et hyacintho, et purpura, coccoque his tincto variatas opere plumario facies. » Quid ista significant jam superius diximus. Per hæc enim quatuor elementa, et quatuor virtutes principales significantur. Bysus enim, quia de terra oritur, terram designat; hyacinthus vero, quia coloris aerei est, pro aere ponitur; purpura autem, quia piscium sanguine tingitur, aquam demonstrat, quoniam et pisces de aqua nascuntur. Coccus vero, quia igniti et rubei coloris est, pro igne accipitur. Quoniam igitur ex his quatuor elementis homines constant, tota harum cortinarum materies homines sunt. Si enim Ecclesiæ parietes ex hominibus constituuntur, quare et cortinæ tabernaculi ex hominibus non texuntur? Idem enim est Ecclesia et tabernaculum. Sint ergo fila in cortinis, quæ in Ecclesiæ parietibus lapides vocantur. Tot autem sunt hæc cortinæ, ex quibus hoc tabernaculum, id est sancta Ecclesia, construitur, quot sunt gentium nationes: quæ quidem ideo decem esse dicuntur, quoniam denarius numerus omnes in se continet numeros; idem ergo est decem, quod omnes. Has autem cortinas apostoli texerunt. Unde doctor gentium beatus Paulus de arte scenofactoria vivebat. Tot enim cortinas texerunt apostoli, quot gentes vel civitates ad Dominum convertuntur. Ponebant igitur apostoli byssum retortam in cortinis,

quando terram, id est terrenos et peccatores, a mundi voluptatibus ad Christi amorem et fidem retorquebant. Ponebant et hyacinthum, quando sola ecclesia contemplari et diligere hominibus suadebant. Ponebant et purpuram, quando ad baptismi gratiam eos vocabant. Ponebant ad coccum, quando ut igne spiritus flagrarent, et Deum et proximum diligerent, eos admonebant. Ideo enim coccus bis tingitur, quia charitas et ignis amoris et ad Deum et ad proximum accensus extenditur. Si enim solum Deum diligas, semel tinctus es; si solum proximum, semel tinctus es; si vero Deum et proximum diligas, et coccus es, et bis tinctus es; coccus quidem, quia igne amoris ardes; bis tinctus vero, quia duplici amore rubescis. Fiant autem hæc cortinæ opere plumario, quatenus et ipsæ volare valeant, et omnes eas intuentes volare doceant. Hic enim hæc cortinæ sunt, sed hic diutius manere non debent. Sument enim pennas, ut aquilæ, volabunt et non deficient.

« Longitudo unius cortinæ habebit viginti octo cubitos; latitudo quatuor cubitorum erit. Unius mensuræ fient universa tentoria. » Cur enim viginti octo cubitorum est cortinarum longitudo, nisi quia in viginti octo utrumque testamentum duplicatur? Bis namque decem, et bis quatuor viginti octo sunt. Duplicatur autem utrumque testamentum, quando prius secundum litteram, deinde vero spiritualiter intelligitur. Merito igitur cortinarum longitudo est viginti et octo cubitorum, quatenus unaquæque pars Ecclesiæ tantum extendatur, donec et secundum litteram, et spiritualiter utrumque testamentum intelligere valeat. Qui utrumque testamentum non suscipit, cortina esse non potest; omnes enim cortinæ unius mensuræ sunt. Omnis igitur gens, omnis secta, omnis anima, quæ utrumque testamentum non recipit, ad utrumque amplexandum se non extendit, et utrumque dupliciter intelligendum esse non credit, in Ecclesiæ cortinæ nequaquam intextetur. Latitudo autem cortinarum est quatuor cubitorum, quoniam et lex et propheta in quatuor Evangeliiis coarctantur. Verbum enim abbreviatum fecit Deus super terram. Quia igitur omnia intelligere non valet, saltem quatuor cubitis se extendant, et Evangelii breviter intelligat.

« Quinque cortinæ sibi jungentur mutuo, et alia » E « quinque simili nexu cohererunt. » Quod in duas partes cortinæ dividuntur, duos Ecclesiæ parietes significat; unum ex circumcisione, alterum ex præputio venientem. Unde et lapis angularis Christus vocatur, duos in se conjungens parietes, Judæos scilicet et gentiles. Conjunguntur autem cortinæ ad invicem, per quod sanctorum pacem, concordiam et charitatem intelligimus.

« Anselas quoque hyacinthinas in lateribus a » F « summitatibus facies cortinarum, ut possint invicem complicari. Quinquagenas ansulas cortina » G « habebit in utraque parte ita insertas, ut ansa

« contra ansam veniat, et altera alteri possit aptari. » **A** Dixit enim, ut quinque cortinæ sibi mutuo jungerentur, quomodo autem jungi debeant, insinuat. Habebat enim unaquæque cortina per longum quinquaginta ansulas ex utraque parte, quibus alteri cortinæ juxta posita conjungeretur. Erant autem hæc ansulæ hyacinthinæ, id est cœlestis et aeri coloris, per quas, virtutes intelligimus, quæ utique non terrenam, sed cœlestem habent originem; nullam enim virtutem, nisi inde venientem habemus. His ansulis junguntur cortinæ, his sibi invicem copulantur. Si ergo, o homo, quicumque es, cortina esse cupis, suscipe has ansulas ut alteri cortinæ tibi simili copuleris. Si quis hujus tabernaculi non desideret esse cortina, aut si cortinæ esse non valet, sit saltem unaqualibet ejus particula. Quidquid autem est, quia in cortina est, ansultam habeat, et si non omnes, vel unam, vel duas. Optima ansula fides est, sine qua nullæ cortinæ junguntur. Hanc enim, quia Judæus non habet, mihi non conjungitur; non est enim Judæo ansula, cui mea ansula copuletur. Similiter autem et hæreticus, quia hac ansula caret, Christiano non jungitur. « Quæ enim, ut Apostolus ait, pars fidei cum infideli, quæ societas luci ad tenebras, quæ conventio Christi ad Belial? » (*II Cor. vi, 15.*) Nam et charitas ansula est, et talis ansula, ut ex ea cortinæ copulatæ ex integro separari nequeant. Sunt autem et aliæ multæ ansulæ, et justitia, prudentia, fortitudo, temperantia, pax, patientia, humilitas, benignitas, mansuetudo, largitas, continentia, castitas, concordia. Sed quis eas omnes enumerare valeat? Hæc autem ansulæ contra se veniunt, se osculantur, se complexantur, se tenent, quando justus justum, prudens prudentem, fortis fortem, modestus modestum, patiens patientem, misericors misericordem diligit, et charitatis ulnis amplectitur. Has enim ansulas si mundi amatores habuissent, se utique non odissent, non persequerentur, non occiderent, non flagellarent; neque tantis injuriis alter alterum provocaret; unde eos, aut in Ecclesiæ cortinis non esse, aut sine ansulis esse manifestum est. Cum enim in una sanctorum congregatione plures homines ita sibi consentientes, et charitatis vinculo colligatos videas, ut non plures, sed unus homo esse putetur, nonne consideras quomodo hæc ansulæ tibi occurrant, seque vicissim teneant? Inde in Actibus apostolorum dicitur: Quia « multitudinis credentium erat cor unum, et anima una » (*Act. ii, 32.*)

« Facies et quinquaginta circulos aureos, quibus « cortinarum vela jungenda sunt, ut unum tabernaculum fiat. » Quomodo enim quinque cortinæ in una parte, et quinque aliæ in altera jungerentur dictum est. Restat ergo dicere quomodo hæc duæ partes sibi invicem jungantur ut unum ex eis tabernaculum fiat, sitque unum ovile et unus pastor. Itaque, inquit, « circulos aureos facies, quibus cortinarum vela, » id est ambæ partes, mutuo conjungantur. Superius enim ansas hyacinthinas, hic autem

« circulos aureos fieri præcipit, quoniam et Judæi vicissim inter se, et Christiani vicissim inter se virtutum vinculis teneri possunt. Circuli enim aurei utriusque Testamenti libri intelliguntur, qui quare aurei dicuntur, sæpe dictum est; his autem Judæi et Christiani junguntur, quoniam unam fidem prædicant, unum Deum constituentur, et ab uno dati sunt omnes: non enim crederem Judæis, nisi Evangelii lex conveniret; non nobis crederent Judæi, nisi legi Evangelia concordarent. Quia ergo et Novi et Veteris Testamenti omnes inter se libri concordant, ideo hæc duo vela, id est circumcisio et præputium, sibi junguntur. Dum enim libri utriusque Testamenti, quasi quidam circuli concordia quadam et convenientia sibi occurrunt, Judæos et Christianos in una fide ligant et sociant: nam ipse quoque numerus circulorum, numero convenit librorum. Sunt enim quadraginta duo libri Veteris Testamenti, Novi vero sex, quibus si Epistolæ Pauli et Epistolæ canonicæ, quæ in duobus voluminibus continentur, jungantur, omnes libri quinquaginta fiunt. Liber enim Ruth, sicut Hieronymus dicit, in libro Judicum computatur; et Esdras et Nehemias in uno volumine coarctantur. Merito igitur quinquaginta sunt circuli, siquidem et libri sunt quinquaginta. Et hæc quidem de cortinis dicta sufficiant. Nunc de sagis videamus.

« Facies et saga cilicina undecim ad operiendum « tectum tabernaculi. Longitudo sagi unius habebit « triginta cubitos, latitudo quatuor. Æqua erit « mensura sagorum omnium. » Sicut enim per cortinas viros doctos et religiosos, ita per saga cilicina **94** sæculares et peccatores intelligimus; in illis enim hyacinthus, purpura, coccus et byssus resplendent: in his autem asperi, hirsuti et pungentes pili caprarum horrent, quoniam illi virtutibus decorantur, isti vero vitiiis et peccatis deturpantur. Et plura quidem sunt saga quam cortinæ, insuper etiam et longiora, quoniam peccatores et plures sunt, quam justi, et magis divitiis, et honoribus sublimati. Unde ipsa Veritas ait: Quoniam « multi sunt vocati, pauci vero electi » (*Matth. xii, 14.*) Hæc autem tectum operiant, hæc a grandinis et pluviarum injuriis tabernaculum defendunt, quoniam si monachi **D** et sacerdotes omnes essemus, facile a Saracenis et latronibus Ecclesia conculcicaretur. Unde pro regibus et cæteris qui in sublimitate positi sunt, orare Apostolus jubet, et membra contemptibilia magis necessaria esse dicit. Quod vero cortinæ et saga in latitudine æqualia sunt, id est quatuor cubitorum, omnes justos et injustos eandem Evangeliorum fidem tenere demonstrat. Sequitur:

« E quibus quinque junges seorsum, et sex sibi « mutuo copulabis; ita ut sextum sagum in fronte « tecti duplices. Facies et quinquaginta ansas in « ora sagi alterius, ut cum altero copuletur. » Sicut enim cortinæ, ita et saga copulantur: earum igitur expositio hic quoque sufficiat. Sextum autem sagum, quod cortinis superabundat, medium duplicatur in

fronte tecti, et medium operit posteriora tabernaculi, non quod unum sagum ita dividatur, alioquin totum tabernaculum uno sago tegetur; sed quia unum sagum ideo additum est, ut cortinæ omnes sagis operiantur. Anse autem et in sagis, et in cortinis idem significant. Duæ vero sagorum partes, duo Ecclesie parietes sunt, de quibus jam diximus. Coniunguntur autem hæ duæ partes quinquaginta fibulis æneis, sicut et duæ partes cortinarum quinquaginta circulis aureis; idem enim sunt circuli aurei, quod fibulæ æneæ: significat enim, ut diximus, quinquaginta libros utriusque Testamenti. Sed in cortinis coniungendis aurei sunt, quia doctores ibi et religiosos viros coniungunt; hic autem ænei, quia indoctos et peccatores uniant, qui non tantum ad aurum et sapientiam, quæ in eis fulget, quantum ad æs, et sonantem litteram, et simplicem historiam attendunt; de quibus subditur: « Quinquaginta fibulas æneas facies, quibus iungantur ansæ, ut unum ex omnibus operimentum fiat; » sitque in his unum ovile, et unus pastor.

« Quod autem super fuerit in sagis, quæ parantur tecto, id est unum sagum, quod amplius est, ex medietate ejus operies posteriora tabernaculi; et cubitus ex una parte pendebit, et alter ex altera, qui plus est in sagorum longitudine utrumque latus tabernaculi protegens. » Quod saga et in fronte tabernaculi, et in posterioribus, et in utraque parte a cortinis sic abundant, significatio est, quod et in principio Ecclesie, et in ejus ultima consummatione, et modo quandiu in hoc mundo versantur, semper mali plures sunt quam boni; tamen quia sagum in fronte tabernaculi duplicatur, posteriora tegit, majori in principio, et sine sanctam Ecclesiam protectione indigere significat, quoniam et in principio majorem tribulationem passa est, et majorem in fine passura est. De prima namque ejus persecutione Dominus ait: « Venit hora, ut omnis, qui interficit vos, arbitretur se obsequium præstare Deo (Joan. xvi, 2). » De ultima autem sic: « Erit tunc tribulatio talis, qualis non fuit ab initio sæculi usque nunc, neque fiet (Matth. xxiii, 21). » Hæc autem de sagis dicta sint.

« Facies et operimentum aliud tecto de pellibus arietum rubricatis, et super hoc aliud operimentum de hyacinthinis pellibus. » Tria enim operimenta habuit tabernaculum, id est sancta Ecclesia: primum cilicium, secundum pelles rubras, tertium pelles hyacinthinas. Quoniam enim peccatoribus ad pœnitentiam conversis cilicium convenit, ideo cilicium pœnitentes significat. Quia vero proprio sanguine martyres rubricantur, ideo pelles rubricatæ martyres indicant. At vero hyacinthus, quia æreum colorem habet, ideo quidem pro cælo ponitur. Quoniam igitur peccatoribus ad fidem conversis statim in ipso fidei initio pœnitentia injungebatur, non immerito primum eorum operimentum cilicium erat; sed cum quidam eorum statim suscepta pœnitentia, prius etiam quam baptizari potuissent, ad

A supplicium tracti decollantur, quid aliud isti quam pelles rubricatas post cilicium induerant? At vero quia mox in rubricatis pellibus corpus involutum relinquens, cœli secreta anima penetrabat, tertium quidem operimentum pelles hyacinthinas suscipiebat. Sit igitur primum indumentum pœnitentia et cilicium, secundum martyrium, tertium cœlum. His autem breviter expositis, de tabulis videamus.

« Facies et tabulas stantes ante tabernaculum de lignis Setim, quæ singulæ denos cubitos in longitudine habeant, et in latitudine singulos ac semissem. » Per tabulas, sicut in sequentibus aperitissime ostendetur, omnes Novi et Veteris Testamenti libri significantur; quot enim sunt tabulæ tot sunt et libri. Stant autem ante tabernaculum, ut semper ab his, qui in tabernaculo sunt, videantur; quoniam sacræ legis volumina semper ante oculos habere debemus. Fiunt autem hæ tabulæ de lignis Setim, quod *spina* interpretatur, quoniam sanctorum librorum sententiæ semper pungunt et redarguunt peccatores. Habent autem denos cubitos in longitudine; quia decem præcepta legis nos docent et observare admonent. Neque enim plus longitudinis habere potuerunt, quoniam in illius decem præceptis totius legis plenitudo continetur; quæ qui observaverint nihil eis deerit ad perfectionem. Habent autem cubitum et dimidium in latitudine, quoniam unusquisque liber imperfectus est, quantum ad se, et ut ejus dimidius cubitus compleri valeat, alterius indiget supplemento; unde et se vicissim in testimonium vocant. Nam ipsa quoque Evangelia multis in locis lege et prophetis confirmantur. O quoties beatus Paulus in hujus tabulæ, quam nunc deoramus, expositione necessarius est! Tabulis ergo tabulæ jungantur, omnesque medii et imperfecti cubiti aliorum conjunctione compleantur; unde et subditur: « In lateribus tabulæ, duæ incastraturæ fiant, quibus tabula alteri tabulæ connectetur. » Quasi enim per incastraturam inter se tabulæ connectuntur, quoniam sacra volumina tam concorditer quibusdam in locis sibi conveniunt, ut idem penitus dicere videantur.

« Quarum viginti erunt in latere meridiano, qui vergit ad austrum, quibus quadraginta bases arentes fundes, ut binæ bases singulis tabulis per duos angulos subjiciantur. » Quadraginta namque et duo sunt omnes libri Veteris Testamenti; siquidem Ruth in Judicum, et Nehemias in Esdræ libris computantur. Novi vero Testamenti sunt libri sex: quatuor videlicet Evangelia, Actus apostolorum et Apocalypsis; cæteri vero non libri, sed Epistole vocantur. Omnes ergo libri utriusque Testamenti sunt quadraginta et octo; totidem autem sunt et tabulæ, quibus clauditur tabernaculum. Vide igitur quam convenienter libri per tabulas intelliguntur. Viginti ergo tabulæ ponuntur in latere meridiano; quatenus denario numero duplicato, totam legem dupliciter intelligendam esse sciamus, ut prius se-

cundum litteram, deinde vero spiritualiter totam legem exponamus. Si enim hoc solum Judæi intellexissent, hodie non Judæi, sed Christiani essent. Nos ergo et secundum litteram, et spiritualiter et legem et prophetas intelligamus, et has duas bases unicuique tabulæ subjiciamus, quibus teneatur et sustineatur. Hoc est enim, quod ait, ut binæ bases singulis tabulis per duos angulos subjiciantur; duæ enim bases, duæ intelligentiæ sunt, littera videlicet et spiritus; hæc autem singulas tabulas tenent et sustinent, quoniam sine his duabus intelligentiis sacræ legis libros nec tenere, nec portare valemus. Hæc autem bases argenteæ sunt, quoniam et mundæ, et veræ sunt. Quod enim argentum eloquii puritatem et veritatem significet, audi Psalmistam: « Eloquia Domini casta, argentum igne examinatum (*Psal.* xi, 7). » Ideo enim in angulis hæc bases positæ sunt, ut unaqualibet sublata, tabula stare non valeat; cadit igitur tabula, nisi utraque teneatur. Hoc autem illi audiant, qui vel tantam ad litteram, vel tantum spiritualiter Scripturas intelligere volunt, et dum tantum in unam basem tabulam ponunt, caveant ne et ipsi cum tabula cadant.

« In latere quoque secundo tabernaculi quod vergit ad aquilonem, viginti tabulæ erunt, quadraginta habentes bases argenteas: binæ bases singulis tabulis opponentur. » Hoc autem qui non intelligit, supradictam expositionem iterum legat.

« Ad occidentalem vero plagam tabernaculi facies sex tabulas. » Hæc tabulæ sex libri sunt Novi Testamenti. Qui bene quidem ad occidentalem plagam ponuntur, quoniam, jam sole vergente ad occasum, post omnes alios et in ultima ætate editi sunt. « Nos enim enimus, ait Apostolus, in quos fines sæculorum devenerunt (*I Cor.* x, 11). » Beati illi oculi, qui has tabulas videre, et eorum artificiosam compositionem cognoscere merentur.

« Et rursum alias duas facies, quæ in angulis erigantur post tergum tabernaculi. » Si enim hæc duæ post tergum tabernaculi eriguntur, illas utique sex in fronte tabernaculi esse oportet. Unde manifestum est quod sex tabulæ Novi Testamenti in ipso introitu tabernaculi stabant. Et merito quidem, quia nisi per has, nemo tabernaculum nisi fur et latro ingreditur. In his enim tabulis Salvator noster depictus clamat: « Qui non intrat per me in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est et latro (*Joan.* x, 1). » Itemque: « Ego sum ostium: per me si quis introierit, salvabitur (*Ibid.*, 9). » Huas vero tabulas, quæ post tergum tabernaculi eriguntur, duos libros Machabæorum esse puto: ipsi enim in toto Veteri Testamento ultimum locum tenent. Qui merito post tergum tabernaculi ponuntur, quoniam illis temporibus lex conculcata et abscondita latuit, nullique fas erat tabulas inspicere, et lectioni operam dare, omnesque Judæi, legibus propriis relictis, ad gentium ritus converti cogebantur.

« Eruntque conjunctæ a deorsum usque sursum, et una omnes compago retinebit. Duabus quoque

« tabulis, quæ in angulis ponendæ sunt, similis junctura servabitur, et erunt simul tabulæ octo: bases earum sedecim argenteæ, duabus basibus per unam tabulam supputatis. » Quid earum junctura, et compago significet, jam dictum est: significat enim concordiam et virtutem, quam omnia divina divinæ legis volumina inter se habent: omnia enim unum dicunt, omnia unam fidem prædicant, omnia unum Deum et laudant et magnificant. Et hæc quidem est eorum compago, omnia a deorsum usque sursum, ab ultimo usque ad primum. Ab Apocalypsi usque ad Genesim unam fidem et unum Deum prædicando concordant. Quod autem ait, ut duabus quoque tabulis similis junctura servetur, duobus Machabæorum libris auctoritatem tribuit, et simul cum cæteris in canonem ponit. Et quidem juste satis; siquidem in eis magis Dei virtus et potentia narratur.

« 96 Facies et vectes de lignis Setim quiaque ad continendas tabulas in uno latere tabernaculi, et quinque alios in altero, et ejusdem numeri ad occidentalem plagam, qui mitteantur per medias tabulas a summo usque ad summum, ipsasque tabulas deaurabis, et fundes in eis annulos aureos, per quos vectes contineant, quos operient lamina aureis. » Quid enim per quinque vectes nisi quinque corporis sensus intelligimus? Qui tunc quidem de lignis Setim fiunt, et laminis aureis operiuntur, quando non carnalia, sed spiritualia sentire incipiunt; hoc enim modo et impetrabiles efficiuntur, et tanquam aurum, imo plus auro refulgent. Sunt enim quinque corporis sensus, visus, auditus, gustus, odoratus et tactus, sine quibus tabulæ tabernaculi, id est divinæ legis volumina, stare non possunt. Jam enim omnia cecidissent et defecissent, nisi mentis et corporis oculis viderentur, nisi cordis et capitis auribus audirentur, nisi interiori et exteriori palato et gustu dulcia sentirentur, nisi eorum intelligentiæ odor delectaret; nisi eorum tactus corda feriendo pulsarent, et ad superni luminis amorem inflammarent. Hi ergo sunt quinque vectes, qui per annulos aureos inseruntur, quando prædicti sensus sacrarum librorum præclaris sententiis involuti divinam legem neque cadere, neque oblivioni tradi permittant. Quot enim sunt sententiæ, tot sunt et aurei circuli, tantisque circulis vectes inseruntur, quantis sententiis intellectus involvitur, qui a summo usque ad summum per omnes tabulas inseruntur. Quod autem omnes tabulæ sunt deauratæ, omnes libros divinos sapientiæ et scientiæ luce præfulgere significat. Hæc autem de tabulis dicta sunt.

« Et eriges tabernaculum juxta exemplum, quod tibi in monte monstratum est. » Vidit enim Moyses exemplum erigendi tabernaculum; qualiter tamen erigatur, non dicitur. Tunc enim tabernaculum erigetur, quando, perfectis omnibus, S. Ecclesia super cælos exaltabitur. Dicamus tamen, qualiter secundum litteram, hoc tabernaculum erectum fuisse

patamus. Erant enim quadraginta octo tabulæ, quibus tabernaculum claudebatur, super quos erant cortinæ habentes longitudine viginti octo cubitos. Tanta erat latitudo tabernaculi, quanta longitudo cortinarum. Omnes autem cortinæ decem erant. Habebat autem unaquæque in latitudine quatuor cubitos, quæ simul junctæ faciunt cubitos quadraginta; quatuor enim decem quadraginta faciunt. Aut igitur quadraginta cubitorum erat longitudo tabernaculi, aut decem cortinarum cubitis in posteriora pendebat ad triginta cubitos ejus longitudo contrabatur. Ideo enim decem cubitos cortinarum post tergum tabernaculi pependisse puto, quoniam decem cubitorum erat longitudo tabularum, super quas cortinæ tendebantur. Super cortinas autem et saga posita erant, quorum unus cubitus pendebat ex uno latere tabernaculi, et alter ex altero. Quod ideo quidem fiebat, quia saga duobus quidem cubitis longiora erant, quam cortinæ. Præterea, si tabernaculi longitudo plus triginta cubitis erat, tabulis utique claudi non poterat: erant enim tabulæ viginti ex uno latere tabernaculi, et viginti ex altero, quæ singulæ habebant in latitudine cubitum, et dimidium, qui simul juncti non faciunt nisi cubitos triginta.

« Facies et velum de hyacintho et purpura, coccoque bis tincto, et bysso retorta opere plumario, et pulchra varietate contextum, quod appendens ante quatuor columnas de lignis Setim, quæ ipsæ quidem deauratæ erunt, et habebunt capita aurea, et bases argenteas. Insetur autem velum per circulos, inter quos pones arcam testimonii, ex quo sanctuarium, et sanctuarii sanctuarium dividetur. » Hoc velum, quod positum erat inter Sancta sanctorum, testante Apostolo, cælum significat. Ait enim ipse: « Christus assistens pontifex futurorum honorum per amplius, et perfectius tabernaculum, non manu factum, id est non hujus creationis, neque per sanguinem hircorum, aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in Sancta, æterna redemptione inventa (*Hebr.* ix, 14). » Quod adhuc manifestius declarans, ait: « Non enim in manufacta Sancta Jesus introivit, exemplaria verorum: sed in ipsum cælum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis (*Ibid.*, 24). » De hyacintho. Hyacinthus est herba seu flos, hyacinthus est et lapis; flos autem et lapis est cærulei coloris, quem colorem in nubibus sole irradiatis sæpe videmus. Et hyacinthum quidem in cælo conspicimus, quoniam hyacinthinum colorem cælum ostendit. Purpuram etiam et coccum in stellarum fulgore quodammodo monstrare intuemur; byssi quoque candor aliquando in luna apparet. Quam pulchra varietate cælum sit contextum, ipsi nobis oculi manifestant. Ipsum autem velum, quod tabernaculum dividebat, non sine magno sacramento tanta varietate contextum fuerat.

A Hyacinthus enim velo intextus mundana despiciere, cælestia amare, et si non voce, colore tamen prædicabat; purpuram vero qui videbant (si tamen quod videbant, intelligebant) per eam ad amorem justitiæ accendebantur; purpura enim justitiam designat, quam solis regibus induere licebat. Unde et illis per Sapientiam dicitur: « Diligite justitiam, qui iudicatis terram (*Sap.* i, 4); » propter quam causam et Romani pontifices ea utuntur. His ergo datur purpura, quibus est jus in populo facere justitiam. Coccus vero totus sanguineus, et charitatis flammæ colore bis tinctus ad martyrium homines provocabat, tantaque fortitudine roborabat, ut **97** non solum pro Deo et fide tuenda, verum etiam alter pro altero mori non dubitaret. Byssus vero retorta, carnem affligere, et corporis candorem et castitatem diligere admonerat. Erat ergo hoc velum opere plumario factum, quatenus terrena relinquere, et ad cælestia animas volare, doceret. Hoc ergo velum, quod sic prædicat, sic admonet, sic docet, sic suadet, Evangelii prædicatio est. Unde et ante, quatuor columnas pendere dicitur, per quas quatuor evangelistas intelligimus; Matthæum videlicet, Marcum, Lucam et Joannem. Ante hos autem hoc velum pendet, quoniam ab ipsis pingitur, ab ipsis variatur, ab ipsis prædicatur, ab ipsis sustinetur et portatur. Isti sunt autem columnæ Ecclesiæ, non de alio nisi de ligno Setim, et de ligno forti et imputribili, quoniam isti sunt, de quibus dicitur: « Justi autem in perpetuum vivent (*Sap.* v, 16). » Sunt autem hæ columnæ deauratæ, quoniam evangelistarum prædicationi nulla sapientia vel scientia comparari potest. Habent autem capita aurea, in quibus desiderabilis thesaurus requiescit. Et revera capita aurea sunt, de quibus tam aurea, tam fulgida, tam clara et pretiosa verba manarunt. Unde per Psalmistam dicitur: « Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos (*Psal.* xviii, 9); » itemque: « Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis (*Psal.* cxviii, 105). Et quoniam argentum veritatem sermonis, et eloquii puritatem significat, secundum illud: « Eloquia Domini eloquia casta, argentum igne examinatum (*Psal.* xi, 7); » ideo super bases argenteas hæ columnæ stare dicuntur. Nunquam enim evangelistæ a veritate deviant, nunquam falsa loquuntur; quæcumque dicunt, vera sunt, justa sunt, sancta sunt, munda et nimis credibilia sunt. Infelices Judæi, qui his columnis contradicunt, qui bases argenteas, super quas positæ sunt, non attendunt. Insetur ergo velum per circulos, quoniam evangelica prædicatio Christi sententiis illigata tenetur. Hoc autem velum dividit tabernaculum, et Novum, et Vetus separat Testamentum: hoc autem quid cælum a terra, quid justus a peccatoribus differant (231), ostendit. Sequitur:

« Pones et propitiatorium super arcam testimonii in Sancta sanctorum, mensamque extra velum,

(231) Cod. Cassin.: Hoc autem quod cælum a terra, quod justus a peccatoribus differant.

« et contra mensam candelabrum in latere tabernaculi meridiano. » Mensa enim stabat in parte aquilonis. De his enim omnibus superius expositum est. Propitiatorium enim ponitur super arcam, quando respectus divinæ miserationis subveniendi respicit Ecclesiam. Mensa autem ponitur extra velum, quia scientia sacri eloquii nulli invidiose absconditur, sed cunctos satiat, qui ad eam cum gratiarum actione accedere desiderant. Ponitur autem contra mensam candelabrum, ut fercula imposita videantur; quoniam, nisi Christo illustrante, divina Scriptura intelligi non valet; ipse enim est « lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (Joan. 1, 9). » Et quia Deus ab austro venit, idcirco in latere meridiano candelabrum ponitur. Quia vero ab aquilone pandentur mala super omnem terram; ideo in parte aquilonis ponitur mensa. Illum enim locum maxime munire debemus, per quem hostes in nos irrupere timemus.

« Facies et tentorium in introitu tabernaculi de hyacintho, et purpura, coccoque bis tincto, et bysso retorta opere plumario. Et quinque columnas deaurabis lignorum Setim, ante quas ducetur tentorium, quarum erunt capita aurea, et bases æneæ. » Hoc enim tentorium, quod sit in introitu tabernaculi, gloriosum apostolorum chorum intelligimus, quibus cæli et Ecclesiæ claves, quibus et solvendi potestas, quibus paradisi januas aperire et claudere concessum est. Fit ergo hoc tabernaculum de hyacintho, quoniam, ut jam sæpe dictum est, hyacinthus pro cælo ponitur; apostoli vero cæli sunt, de quibus dicitur: « Cæli enarrant gloriam Dei (Psal. XVIII, 4). » Sunt autem et purpura, quoniam purpura reges designat. Reges apostoli sunt ipsi duodecim tribus Israel, inducti purpura judicabunt. De ipsis enim dicitur: « Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham (Psal. XLVI, 10). » Sunt autem et coccus bis tinctus, quoniam Deum confitendo, et proximum docendo, proprii sanguinis effusione cruentari meruerunt. Coccus enim tingitur, quando pro Deo, et proximo martyrium sumitur (232). Sunt vero et bysso retorta, utpote virtutibus candidati, et super nivem dealbati, magnaque, in prælii fortitudine roborati: bysso enim ad hoc retorquetur, ut fortior fiat. Apostolorum autem fortitudo, et virtus, quo magis a tyrannis torquebantur, tanto major esse manifestabatur. Et isti quidem, sunt illi cherubim oculati et plumati, qui totam Ecclesiam ferunt. Quinque vero columnæ, quas deaurari præcepit, quinque libri Moysi intelliguntur (233), qui tunc quidem deaurantur, quando spiritualiter intelliguntur. Per hos enim quinque libros, omnia utriusque Testamenti mandata intelligimus. Si enim per decem verba tota lex significatur; cur per quinque libros, in quibus ipsa eadem verba continentur, tota lex significari non debet? Ante has autem quinque columnas ducebatur, et tendebatur tentorium,

(232) Cod. Cassin.: *Coccus enim bis tinctus est, quando quis pro Deo et proximo martyrium sumit.*

A quoniam sancti apostoli ubicunque erant, legem et prophetas ante se semper et in mente habebant. Ante columnas quidem tentorium tendebatur, 98 quia semper ad columnas intuebatur. Sunt autem columnarum capita aurea, quia eorum vox, et prædicatio sapientiæ et scientiæ splendore refulget. Bases autem æneæ sunt, quia clarum et bene sonantem tintinum reboant; æs enim præ cunctis metallis clarior sonat. Sicut igitur per aurum sapientia, ita per æs vocis sonus intelligitur. Merito igitur columnæ aurea capita, et bases argenteas habent, quoniam evangelica prædicatio, et divinæ legis volumina et sapientia quidem fulgent, et fama atque sonitu ubicunque resonant.

CAPUT XXVII.

B « Facies et altare de lignis Setim, quod habebit quinque cubitos in longitudine, et totidem in latitudine, id est quadrum, et tres cubitos in altitudine. Cornua autem per quatuor angulos ex ipso erunt, et operies illud ære. » Finito enim tabernaculo, de altari loqui incipit, et pene idipsum per altare significat, quod per tabernaculum significavit. Mos enim est prophetarum unam eandemque rem diversis modis significare. Quod quidem in libro Apocalypsis aperte dignoscitur, ubi una eademque visio septies diversis figuris replicatur. Altare enim hoc in loco Ecclesiam designat: quod quare dicatur fieri de lignis Setim, qui superiora legit, non ignorat. Hoc autem altare quadrum est, quoniam in quatuor mundi partes sancta Ecclesia extenditur et dilatatur.

C Quas quidem Psalmista breviter enumerans, ait: « A solis ortu, et occasu, ab aquilone, et mari (Psal. CVI, 3). » Habet autem quinque cubitos per unamquamque partem; unicuique Ecclesiæ parti horum quinque librorum fides et mandata sufficiunt. Si enim spiritualiter intelliguntur, totum et Vetus, et Novum Testamentum in eis continetur; quos quidem ideo Moyses præ omnibus aliis voluminibus ponit; quoniam et omnes alios in se complectuntur, et quasi primogeniti inter omnes habentur. Merito igitur inter alios obtinent principatum, qui priores sunt ipsa natiuitate. Non tamen illos Evangelii præfero, quoniam ab uno eodemque fonte fluxerunt; atque ipso quoque numero utraque volumina convenirent, sed Deuteronomium replicatur, quia *secunda lex* interpretatur. Et *secunda* quidem lex est Novum Testamentum; siquidem prima lex Vetus Testamentum dicitur; non enim sunt Testamenta nisi duo. Ille ergo liber, qui dicitur Deuteronomii, medius est inter utrumque, siquidem illa replicat, et ista significat. Si autem ista significat, ubicunque hic liber est, qui *secunda* lex dicitur, ibi et Evangelia sunt. Aut igitur libri Moysi non sunt quatuor, aut eorum quintus *secunda* lex, id est Evangelium intellegitur. Habet autem hoc altare et tres cubitos in altitudine, quia quando Ecclesia sursum erigitur, tres ei cubitos sufficit mensurare, id est Patrem, et Filium, et

(233) Editio hoc in loco corrupta ex cod. Laurentiano emendatur.

Spiritum sanctum credere et adorare. Noli plus mensurare, quia ulterius egredi non licet; si enim ulterius progrediaris, vel si tantum non progrediaris, jam de hoc altari non eris. Sequitur: «Cornua autem per quatuor angulos, ex ipso erunt.» Quatuor enim cornua, quatuor mundi partes intelliguntur; Oriens videlicet, Occidens, Septentrio et Meridies: hæc autem quatuor cornua ex ipso sunt, quia quatuor mundi partes, non aliunde, sed de ipsa Ecclesia sunt. Operitur autem totum altare ære, quia tota Ecclesia voce clara et consona in Dei laudibus cantare et jubilaré non cessat. Ipsa est enim, cui dicitur: «Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam (Isa. LVIII, 1).» Sæpe enim jam diximus, quod æs præ cæteris metallis clarius et altius resonat; unde et pro sono vocis sanctaque prædicatione æs frequenter accipitur.

«Faciesque in usus ejus lebetes ad suscipiendos cineres, et forcipes, atque fuscinulas, et ignium receptacula.» Malus lebes ille, de quo dicitur: «Moab lebes spei meæ (Psal. CVII, 10).» Hi autem lebetes boni sunt, qui altari deserviunt, qui altare mundant, qui altaris cineres suscipiunt: per hos sacerdotes intelliguntur, qui Dei altare, quod est Ecclesia, ab omni sorditate tergentes, aliorum cineres, et peccata in se suscipiunt, et suscipiendo longe ab Ecclesia projiciunt; suscipiunt enim, ut deleant, non ut teneant, de quibus dicitur: «Peccata populi mei comedent (Ose. IV, 8).» Hi autem et forcipes tenent, quibus carbones de igne trahunt. Carbones enim de igne trahere, est eos, qui tribulationis et angustiarum igne exurantur, fraterna charitate adjuvare et consolari. Consolatio namque et auxilium forcipes sunt, quibus afflicti, de igne et angustiis liberantur. Unde Apostolus ait: «Quoniam sicut abundant passionibus Christi in nobis, ita et per Christum abundat consolatio nostra (II Cor. I, 5).» Et Psalmista: «Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam (Psal. XCIII, 19).» Id ipsum autem per fuscinulas, et per forcipes intelligimus; idem enim est cum fuscinula carnes ferventes de olla trahere, quod carbones ardentes de igne eripere. Carnes enim in olla, et carbones in igne, fideles quique intelliguntur tribulationibus constricti. Vis esse fuscinula? bonum quidem est in hac fuscinula esse; consolare morientes, succurre miseris, auxiliare egenis, aperi carceres, libera captivos. Hæc sunt enim carnes, quas nostra fuscinula trahit. Sed quid per ignium receptacula? nisi eos qui charitate ferventes hospitalitatem sequuntur, et omnes quos pro Christi nomine affligi, vel ejus amore flagrare cognoscunt, omnemque eis humanitatem exhibentes libenter recipiunt. Si enim carbones Christi, **99** fideles afflicti et charitate fervidi intelliguntur, quicumque eos recipit, ignium receptaculum est.

«Omnia vasa ex ære fabricabis, craticulamque in modum retis æneam, per cujus quatuor angu-

(234) Ex utroque codice Laurentiano et Casinensi erratis editio expurgatur.

los erunt quatuor annuli ænei, quos pones super arulam altaris, eritque craticula usque ad altaris medium.» Omnia enim vasa altaris, ex ære sunt, quatenus omnes Ecclesie filii, qui per vasa intelliguntur, clara et consona voce Deum laudent, et prædicent, et benedicent. Nisi enim vasa sanctos significarent, vas electionis Apostolus non diceretur. Quid vero craticula ænea; nisi evangelicam prædicationem designat? Cur autem ænea dicatur, sæpe jam diximus; hujus enim campanæ clarissimus sonus universum mundum replevit (234). Quæ bene in modum crucis fieri jubetur, quoniam a piscatoribus trahitur. De hac enim Dominus apostolis ait: «Mittite in dexteram navigii rete, et invenietis: miserunt ergo, et concluserunt piscium multitudinem copiosam (Joan. XXI, 6).» Quia enim evangelica prædicatione omnia genera hominum, quasi quodam rete capit, et tenet, ideo in Evangelio dicitur: «Simile est regnum cælorum sagæna missæ in mari, et ex omni genere piscium congreganti (Math. XIII, 47).» Quatuor autem annulos æneos, qui per quatuor angulos craticulæ positi erant, vel quatuor evangelistas, vel quatuor virtutes principales intelligimus; his enim craticula, id est evangelica prædicatione, non omnes qui in Ecclesia sunt, in se colligere et retinere valet; eam enim Ecclesie partem craticula tenet, quæ evangelicæ prædicationi obedire non renuit. Medium autem altaris sola pars honorum intelligitur.

«Facies, et vectes altaris de lignis setim duos, quos operies laminis æneis, et induces per circuitum.» Hoc autem quid significet, satis superius expositum est. Dictum est enim quid vectes, quid ligna setim, quid laminæ æneæ, et quid circuli designent, atque idem sæpius dicere supervacaneum esse putamus. Sequitur: «Non solidum, sed inane et vacuum intrinsecus facies illud, sicut tibi in monte monstratum est.» Quantum enim ad litteram, ideo non solidum, sed inane et vacuum hoc altare factum est, ut facilius portari potuisset. Quantum autem ad significationem, ideo vacuum et concavum, ut Dei thesauros in se recipere et continere valeat. Quid autem est quod totum tabernaculum cum tabulis et columnis de argento fit, altare autem, quod dignius et excellentius esse videtur, ex ære construitur? nisi quia divina Scriptura non secundum materiam (235), sed secundum Dei significationem charum vel vile unumquodque dijudicat. Unde et æs secundum se quidem auro vilis est, secundum vero significationem charius. Sapientia enim, si in corde occulta teneatur, aurum quidem est; si vero ad audientium aures de corde profertur, æs est. Quanto igitur sancta prædicatione est melior occulta sapientia, tanto secundum significationem æs auro melius. Unde est illud: «Sapientia abscondita, et thesaurus occultus, quæ utilitas in utrisque?» (Eccli. XX, 32.) Merito igitur ex ære

(235) Ex cod. Laurent. textus editionis hic emendatior et perfectior redditur.

Et hoc altare. quoniam solis altaris ministris principaliter convenit prædicare; et aurum quidem, et sapientiam habere omnibus licet, altare vero tangere et in Ecclesia prædicare non omnibus licet. Hæc autem de altari dicta sufficiant: nunc ad atrium tabernaculi veniamus.

« Facies et atrium tabernaculi, in cuius plaga australi contra meridiem erunt tentoria de bysso retorta: centum cubitos unum latus tenebit in longitudine, et columnæ viginti cum basibus totidem, æneæ, quæ capita cum cælaturis suis habent argentea. » Multum enim distat inter atrium et tabernaculum: tabernaculum enim ex hyacintho, et purpura, coccoque bis tincto, et bysso contextum est. Atrii vero tentoria ex sola bysso retorta composita sunt. Præterea in tabernaculo et columnæ, et tabulæ, et cætera ex auro et argento fuerunt; in altero vero pene omnia ex ære facta sunt. Quid ergo per atrium intelligimus? Aliud enim quodammodo tabernaculum, et aliud atrium significat: tabernaculum enim, ut puto, primitivam Ecclesiam principaliter designat, quæ a Christi passione usque ad tempora Constantini imperatoris, maxima ex parte de sanctis martyribus constructa est; inde vero usque ad tempora Antichristi tota Ecclesia hujus tabernaculi atrium vocatur. Unde inusitato modo multo majus est atrium tabernaculi, quam ipsum tabernaculum. Est igitur atrium tabernaculi Ecclesia confessorum, quæ a tempore præfati principis, ubique gentium dilatata est. Hujus autem tentoria sunt de bysso retorta, quoniam sufficit nobis carnem torquere et macerare, mentisque et corporis candorem et munditiam conservare. Nemo enim ecco vestitur, nemo modo sanguine cruentatur. Sufficit modo baptismate lavari, bysso vestiri, et candidis uti vestimentis, secundum illud: « Omni tempore vestimenta tua sint candida (Eccle. ix, 8). » Erant autem a parte australi tentoria, centum cubitorum in longitudine; similiter autem, et ab aquilone erant tentoria totidem cubitorum; tanta enim erat tota atrii longitudo. Sed quare centum cubitorum fuisse dicitur? Decem namque, et centum et mille perfecti numeri sunt, qui replicari quidem possunt, crescere **100** vero non possunt; si enim usque ad decem numeraveris, nisi a capite rursus incipias, quid dicas, non habes; similiter et centum, et mille similiter. Idem igitur est dicere, centum cubitorum, quod multorum cubitorum, et est finitum pro infinito. Centum enim cubitis in longitudine tenditur atrium, quoniam tanta erit ejus longitudo, quanta erit hujus vitæ dimensio; unum enim terminum et atrium, et mundus habebit. Sunt autem viginti columnæ ex una parte atrii, et viginti ex altera, quatenus et hæc et inde omnes, qui in atrio sunt, videant, et legant, et intelligant legem veterem duplicatam. Duplicatur enim lex, quando et ad litteram, et spiritualiter intelligitur. Nam quia decem sunt verba legis, sæpissime tota lex per decem significatur. Ergo quia decem, et decem viginti fa-

ciunt, legem duplicatam in viginti invenimus. Legant ergo Judæi his decem, ut semel totum decalogum intelligant, alioquin quid viginti columnæ significent, ignorabunt. Quod autem significant viginti columnæ ex una parte, hoc significant viginti ex altera parte. Credat ergo austro qui non vult credere aquiloni; imo credat utrique, quia idem dicit uterque, ut in medio duorum, vel trium testium stet omne verbum. Erant autem columnæ cum basibus æneæ, quod quid significat, sæpius jam dictum est. Habebant autem capita cum cælaturis suis argentea, quia non solum loquebantur, sed veræ et pura loquebantur; non tantum ad sonum litteræ, quantum ad spirituales intelligentiam et eloquii puritatem attendebant. In ære namque sonus, in argento vero eloquii puritas intelligitur. Nemo miretur si columnæ loquuntur, diximus enim per columnas legem significari, quæ qualiter loquitur, incipe legere, et cognoscere.

« In latitudine vero atrii, quod respicit ad occidentem erunt tentoria per quinquaginta cubitos; et columnæ decem, basesque totidem. » Metiamur usque ad quinquaginta, neque ultra progrediamur, ibi stemus, ibi moremur, si et libertatem habere, et perditam hæreditatem recuperare volumus. Quinquagesimus namque annus jubileus vocatur, in quo et servis libertas, et amissa hæreditas ex legis imperio propriis dominis restituebatur; totusque ille annus in lætitia, et in jubilo festivus ab omnibus agebatur. Merito ergo S. Ecclesia ad hunc numerum se dilatando pervenit, ibique dilatata moratur. et de libertate gaudens, et de hæreditate exsultans, et ab omni servili et malo opere vacans, diem solemnem constituit in condensis usque ad cornu altaris. Decem vero columnæ cum basibus suis decem verba legis intelliguntur. Habet ergo atrium ex omni parte legem atque mandata, ut sapientiam discat, et peccare timeat, et quid credere debeat cognoscat. Totum enim atrium, quasi quibusdam columnis, his decem legis mandatis sustinetur, quæ mandata in eo quidem, quod aliquando columnæ duplicantur, se dupliciter intelligi debere significant, nihilque aliud significant decem quam viginti, nisi quia viginti quodammodo decem exponunt; quoties enim Decalogum duplicemus, toties duplicem intellectum significamus.

« In ea quoque latitudine atrii, quæ respicit ad Orientem, quinquaginta cubiti erunt; in quibus quindecim cubitorum tentoria lateri uno deputantur, columnæque tres, et bases totidem. » Dicitur enim, quid significant cubiti quinquaginta. Restat ergo ut dicamus quid duo tentoria ista significant, quæ ex utroque latere ponuntur in introitu tabernaculi. Hæc enim duo tentoria duo populi sunt, Judæorum scilicet et gentium; ex his enim duobus impletur atrium tabernaculi. Isti sunt duo parietes, quos unus lapis angularis in Ecclesiæ ædificio conjungit. Unde Apostolus ait: « Ipse enim est pax trostra, qui fecit utraque unum (Ephes. ii, 14). » Est autem unumquodque tentorium quindecim cubitorum; tot enim sunt psalmi graduum; hic enim sa-

merus ex pari et impari constat, cujus partes sunt septem et octo; unde scriptum est: Da partem septem, nec non et octo: Septem enim hanc vitam, quæ in septem diebus volvitur, designat: octo vero, illam aliam vitam beatam et immortalem, quæ die octava cunctis resurgentibus incipiet. Ea enim die fiet omnium resurrectio, quo Christus Dominus resurrexit. Das ergo partem septem, quando hujus vite debita solvis; das partem et octo, quando alteri quoque vitæ propria debita largiris. Dum enim manducas et bibis, das partem septem; si vero jejuas et vigilas, das partem octo. Si laboras unde vivas, das partem septem; si vero de propriis justisque laboribus eleemosynas facis, das partem octavam. Merito igitur quindecim cubitorum ante atrium tabernaculi sunt tentoria, quatenus omnes illuc venientes, et septem, et octo Intuentes, in ipse cubitorum numero, et in ipsa tentoriorum quantitate intelligant, qualiter in hac vita conversari debeant. Dent partem septem, dent partem et octo, et sic per bona temporalia transeant, ut æterna non amittant. Tres autem columnæ, quæ ponuntur hinc et inde, id est sex columnæ, quæ in utroque tentorio erant, id ipsum significant, quod sex tabulas in introitu tabernaculi, cum de eo loqueremur, significare diximus; significant enim sex libros Novi Testamenti. Et merito quidem et in tabernaculo, et in atrio tabernaculi Novum Testamentum in fronte ponitur, quoniam per ipsum in Ecclesia intratur. Sicut enim omnes columnæ supradictæ Vetus Testamentum significant, ita omnes quæ hic ponuntur, sive in lateribus atrii, sive in ipso introitu, Novum Testamentum designant, de quibus adhuc subditur.

IOI « In introitu vero atrii fiet tentorium cubitorum viginti, ex hyacintho, et purpura, coccoque bis tincto, et bysso retorta opere plumario. Columnas habebit quatuor cum basibus totidem. » Ipsa materia indicat quid per hoc tentorium intelligere debeamus; nusquam enim alibi in toto atrio ponitur hyacinthus, vel purpura, vel coccus. Hoc igitur tentorium, quod in introitu atrii ponitur, et illud quod positum est in introitu tabernaculi, ideam significant; illius igitur expositio huic sufficere potest. Significatur enim apostolorum chorus, qui Ecclesiæ portas custodiunt, claves tenent, aperiunt et claudunt, ligant et solvunt, et prius ad fidem, deinde vero in regna cælorum fidelium animas inducunt. Habet autem tentorium quatuor columnas, et bases totidem, per quas quatuor Evangelia cum suis scriptoribus intelliguntur. Quid enim aliud apostoli, nisi quatuor Evangelia? (Magistri sui videlicet doctrinam prædicabant.) Nam et ipsæ eorum bases, id est ipsi Evangeliorum scriptores cum ipsis, et ex ipsis erant, et intra ipsos conversabantur. Quod autem viginti cubitorum hoc tentorium fuisse dicitur, hoc est intelligere, quod sancti apostoli totum Vetus Testamentum dupliciter, id est ad litteram, et spiritualiter exponentes quatuor Evangeliiis convenire et concordare faciebant. Non enim aliter hoc tentorium

quatuor Evangeliorum columnæ sustinent, nisi utrorumque Testamentorum significatio conveniret. Omnes columnæ atrii per circuitum vestitæ erant laminis, capitibus argenteis et basibus æneis. In laminis enim et basibus æneis, prædicationis vox et sonitus; in capitibus vero argenteis eloquii paritas et sermonis veritas ostenditur. Quod quidem in superioribus sufficienter expositum est. Per bases tamen columnarum, sanctos prædicatores intelligere possumus, qui utriusque Testamenti libros, et præcepta quasi quasdam columnas ferentes, claro prædicationis sono et eloquio mundum impleverunt. Sequitur: « In longitudine occupabit atrium cubitos centum, in latitudine quinquaginta, altitudo quinque cubitorum erit. » Et hoc quidem expositum est. Quod enim toties bases ex ære fieri præcepit; campanas Ecclesiæ fabricare videtur, campanas utique non tinnientes, sed rationabiliter loquentes, et ad Christi fidem populos invitantes. Erat autem hujus atrii altitudo quinque cubitorum, per quos quinque libri Moysis significari possunt, qui si bene intelligantur totam Ecclesiam sursum, et ad cælestia elevant.

« Cuncta vasa tabernaculi in omnes usus et ceremonias, tam clavos ejus quam atrii ex ære facties. » Omnia ex ære sunt, quatenus omnes simul alta et consona voce Deum laudent, prædicent et benedicant. Sequitur:

« Præcipe filiis Israel, ut afferant tibi oleum de arboribus olivarum purissimum, piloque contusum, ut ardeat lucerna semper in tabernaculo testimonii extra velum, quod appensum est testimonio. » Et collocabunt eam Aaron, et filii ejus, et usque

mane luceat coram Domino: perpetuus erit cultus et per successiones eorum a filiis Israel. » Oleum enim a filiis Israel offertur, quando aliquis vir gratia Spiritus sancti, et pietate, et misericordia plenus a toto populo eligitur. Suscipitur autem de arboribus olivarum, id est de doctrina et congregatione sanctorum, quatenus et pacem diligit, et SS. Patrum dulcedinem et saporem imitetur. Sit autem et vita et moribus purus, imo purissimus et, sicut ait Apostolus, irreprehensibilis. Sit quoque pilo contusus, non delicatus, non otiosus, sed in tribulationibus et injuriis per patientiam probatus. Et iste quidem ad hoc eligitur, ut ardeat lucerna semper in tabernaculo testimonii, ut nunquam tabernaculum sit sine lucerna, ut nunquam sit sine lumine, ut nunquam populus sit sine episcopo et doctore; ipse enim est lucerna, ipse sit et oleo plenus, ipse sit misericordia et pietate repletus. Debet autem ardere hæc lucerna extra velum, ut ab hominibus videatur, ut omnes illuminet et, secundum Evangelium, luceat omnibus qui in domo sunt. Sed extra quod velum? Extra illud velum, quod appensum est testimonio, quod claudit testimonium, quod celat rebus et abscondit divina mysteria. Huc autem velo illi clauduntur, qui lucere, velamine obumbrati, non possunt. Hanc autem lucernam collocant Aaron et filii ejus; hanc illi ordinant, consecrant et constituunt, qui et primi

sacerdotis, ejusque successorum vicem gerunt. A populo quidem lucerna eligitur, et pontificibus offertur; ab episcopis autem consecratur, et ordinatur, et in sede collocatur. Luceat autem usque mane coram Domino, et donec de hac misera et tenebrosa vita exeat, Dei populum prædicare et illuminare non cesset, ut hac nocte finita, oriatur ei sol justitiæ, et ingrediatur illum diem, de quo Psalmista ait: « Quia melior est dies una in atriis tuis super millia (Psal. LXXXIII, 10). » Hic autem cultus per omnes successiones perpetuus erit a filiis Israel, semperque hæc regula in lucerna tabernaculi, et in episcopo eligendo conservetur.

CAPUT XXVIII.

« Applica quoque ad te Aaron fratrem tuum cum filiis suis de medio filiorum Israel, ut sacerdotio fungantur mihi Aaron, Nadab et Abiu, Eleazar et Ithamar. Faciesque vestes sanctas Aaron fratri tuo in gloriam et decorem. Et loqueris cunctis sapientibus corde, quos replevi spiritu prudentiæ, ut faciant vestes Aaron, in quibus sanctificatus ministret mihi. » Facies, inquit, vestem sanctam virtutibus et sanctitate contextam, sapientia et sanctitate fabricatam in gloriam et decorem. Qui enim hac veste induitur, gloria et decore vestitur. Unde de Salvatore dicitur: « Dominus regnavit, decorem induit, induit Dominus fortitudinem, et præcixit se virtute (Psal. xcii, 1). » Hanc enim vestem illi viri cordati, et sapientes faciunt, quibus ipse Dominus ait: « Ego dabo vobis os et sapientiam, cui non poterunt resistere et contradicere omnes adversarii vestri (Luc. xxi, 15). » Hanc enim vestem sancti apostoli fecerunt, qui nos suis sermonibus docuerunt, qualiter vestiri et ornari debeamus (236), ut Deo ministrare digni apparere valeamus. Hos autem non humana sapientia, sed sanctus Spiritus, qui eos repleverat, docuit. In his autem Aaron sanctificatus ministret Domino, et nisi his indutus, et nisi prius sanctificatus, non ministret Domino. Vobis, o pontifices, vobis, o Ecclesiæ ministri, ista dicuntur: vos estis Aaron, vos estis sanctificati, vobis has vestes induere, et in Sancta sanctorum ingredi licet.

« Hæc autem erunt vestimenta, quæ facient: Rationale, et superhumerali, et lineam strictam ciclarim et balthæum. Facientque vestimenta sancta Aaron fratri tuo et filiis ejus, ut sacerdotio fungantur mihi. » Hæc autem singulariter in sequentibus exponemus. Notandum autem quod non solum Aaron, sed et filiis ejus sancta Dominus vestimenta facere jubet. Non enim solum pontifices, verum etiam eorum filii, minoris videlicet ordinis sacerdotes sanctis vestibus indui debent. Ministrant enim Domino et ipsi, et ad altare accedunt, sacramenta tangunt, et sacerdotio funguntur.

« Accipientque aurum, et hyacinthum, et purpuram, coccumque bis tinctum, et byssum. » Hæc

A autem vel quatuor elementa secundum Josephum, id est terram, aquam, ignem et aerem, vel quatuor principales virtutes, prudentiam scilicet, justitiam, fortitudinem et temperantiam superius significare diximus. De auro vero sæpe dictum est quod pro sapientia ponatur. Quare autem ista significant per unumquodque reddidimus rationem. Aurum namque in vestibus gestare debet episcopus, quatenus sapientia et scientia totus refulgeat. Ferat et hyacinthum, et semper cœlestia meditetur et contempletur; ferat et purpuram, ut justitiæ observator; ferat et coccum, ut nunquam charitatis obliviscatur; ferat et byssum, ut castitate sit candidus, et in omnibus temperamentum habeat et discretionem. Portat enim et aliter episcopus hyacinthum, pro aeris cœlique temperie Deum rogans; portat et purpuram pro aquarum inundatione supplicans; portat et coccum pro nimia siccitate, solisque ardoribus exorans; portat et byssum, quando terræ sterilitatem suis orationibus ad fecunditatem convertit. Sequitur:

« Facient autem et superhumerali de auro, et hyacintho ac purpura, coccoque bis tincto, et bysso retorta opere polymito. » De hoc superhumerali discipulis suis Salvator ait: « Tollite jugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum et humilis corde. Jugum enim meum suave est, et onus meum leve (Math. xi, 30). » Ubi enim, nisi super humeros, jugum et onus portatur? Superhumerali ergo nobis imponamus, quo ad onera deferenda fortes humeros habeamus. Ille enim episcopus non habet superhumerali, qui suscepta onera libenter non portat, econtra vero ille habet superhumerali, de quo dicitur: « Sicut pastor gregem suum pascet, et in brachio suo congregabit agnos, et in sinu suo levabit, et fetus ipse portabit (Isa. xl, 11). » Habeat ergo episcopus supernumerale, et nunquam suscepti oneris obliviscatur; languidas oves, et fatigatas levet, super humeros imponat, et ad pascua reducat, ut confidenter dicere possit: « Ut jumentum factus sum apud te, et ego semper tecum (Psal. lxxi, 23). » Fit autem hoc superhumerali de auro, hyacintho, purpura, coccoque bis tincto et bysso retorta, quia nisi per sapientiam, quæ in auro, nisi per cœlestem contemplationem, quæ in hyacintho, nisi per regalem et regiam potestatem, quæ in purpura, nisi per fortem Dei et proximi dilectionem, quæ in cocco bis tincto figuratur, nisi per mentis et corporis candorem et castitatem, quæ in bysso significatur, onus officii sibi impositi episcopus ferre non valet. Si autem his coloribus atque virtutibus episcopus clarescit, cum Dei adjutorio onus portare valebit; tanto enim majus onus portat episcopus, quanto plures sunt illi, de quibus redditurus est rationem. Unde Apostolus: « Obedite, inquit, præpositis vestris, et subjacete eis; ipsi enim pro vobis vigilant, quasi pro animabus vestris rationem reddituri (Ebr. xiii, 17). » Respice ergo, episcope, ad onus quod portas;

respice ad superhumeralē, vides ibi aurum, da operam et studium sapientiae; vides ibi hyacinthum, intueri caelum, et contemplare caelum; vides ibi purpuram, serva justitiam: vides ibi coccum bis tinctum, pingat te, si necesse fuerit, sanguis martyrii pro Dei et proximi dilectione; vides ibi byssum retortam, carnem doma, macera et afflige, ut et spiritui serviat, semperque candidior et mundior fiat. Fit autem superhumeralē opere polymito, multisque coloribus variato, quatenus in pulchritudine exteriori, qualis interior esse debeat, facilius episcopus intelligere valeat; omnis enim gloria ejus ab intus.

103 « Duas oras junctas habebit in utroque latere summitatim, ut in unum redeant. » Erat enim superhumeralē tam longum, ut super utrumque pontificis humerum extenderetur; latitudinem vero brevem et modicam habebat, et superior quidem et inferior ora ita sibi in utroque latere summitatim jungebantur, ut una ora secundum sui continuationem ex duabus consisteretur. Dum enim uterque limbis in utroque latere summitatim sibi occurrerent, tam artificiosae sibi jungebantur, ut unus ex duobus fieri videretur. In qua re quid aliud significari putamus? nisi ut tota vita nostra sic in bonis operibus continetur, ut et principio finis concordet, et bonum, quod coepimus, usque in finem non relinquamus: duae namque orae in unum redeant, dum prima et ultima vita nostra in boni perseverantia conveniunt. Sequitur:

« Ipsa quoque textura, et cuncta operis varietas erit ex auro, et hyacintho, et purpura, coccoque bis tincto, et bysso retorta. » Exterior enim habitus interiorem gloriam demonstrat, ipsumque superhumeralē ostendit, quales sint humeri, quos premit. In auro namque sapientiam, in hyacintho caelestem et angelicam vitam, in purpura regiam potestatem, in cocco bis tincto Dei et proximi dilectionem in bysso vero retorta corporis castitatem et macerationem significat. Haec ergo ferat episcopus, his ornatur, his clarescat, sine horum varietate ad altare Dei non accedat.

« Sumesque duos lapides onychinos, et sculpes in eis nomina filiorum Israel, sex nomina in lapide uno, et sex reliqua in altero, juxta ordinem navitatis eorum opere sculptoris, et caelatura gemmarum sculpes eos nominibus filiorum Israel inclusos auro, atque circumdatos, et pones in utroque latere superhumeralis memoriale filiorum Israel. Portabitque Aaron nomen eorum coram Domino super utrumque humerum propter recordationem. » Sume, inquit, duos lapides onychinos, qui et aspectu pulchri, et ad scripturam retinendam satis fortes sint, quorumque magnitudinis alii non inveniuntur, et sculpes in eis nomina filiorum Israel. Ad hoc enim nomina scribuntur, ne oblivioni tradantur, ut et legentes instruantur. Semper ergo antiquorum Patrum sit memor antistes, semper qualiter vixerint et Deo servierint, recordetur: imitetur

eorum vitam, sequatur doctrinam, teneat operationem. Duodecim namque filii Israel duodecim sunt filii Christi, quorum mores, doctrinam et vitam imitari, quorum nomina, et memoriam semper debent episcopi mente tenere; ideoque hic dicitur, ut Aaron portet ea ob recordationem. Quomodo portabit ea coram Domino? At quid? Ut vel eorum intercessione ad misericordiam spectetur Dominus: non sine his vadat episcopus, hos secum deferat, hos intercessores habeat, et dicat: miserere Deus, miserere populo tuo, ut qui in suis meritis non confidit, apostolorum tuorum intercessionibus liberetur. Et hi quidem lapides, in quibus sanctorum nomina continentur, auro sunt circumdati et inclusi, quoniam sancti Dei omnis sapientiae et scientiae luce clarescunt.

« Rationale quoque iudicii facies opere polymito, juxta texturam superhumeralis ex auro, hyacintho, et purpura, coccoque bis tincto, et bysso retorta. Quadrangulum erit et duplex, mensuram palmi habebit, tam in longitudine quam in latitudine. » Quid rationale significet ex nomine ipso et loco, super quem ponitur, intelligi potest. Ponitur enim super pectus pontificis ad cordis thesaurum et sapientiae secretarium custodiendum. Nisi enim hoc rationale super pectus Psalmista haberet, nequaquam diceret: « In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi (Psal. cxviii, 14). » Ubi est rationale, ibi est et ratio, et sapientia, et scientia; hoc enim rationale significat; in quo igitur pectore et corde ista non fuerint, ibi rationale poni non debet; si enim ponatur, inutile est, et quasi sigillum nihil custodiens est. Dicitur autem rationale iudicii, ut qui eo utitur rationaliter iudicet nihil temere, vel incaute, nihil inordinate iudicet. Fit autem hoc rationale opere polymito, pulchraque varietate distincto, ut multis virtutibus pectus ornatur, omnesque uno temperamento et concordia regantur. Eadem autem textura est in rationali, quam supra diximus esse in superhumerali. Fit igitur et rationale ex auro, hyacintho, purpura, coccoque bis tincto, et bysso retorta, quatenus et in corde per scientiam, et in humeris per operationem, unus atque idem virtutum splendor refulgeat. Debet enim episcopus et operari quod intelligit, et intelligere quod operatur; unde sicut in sequentibus declarabitur, rationale et superhumeralē sibi junguntur. Tunc enim una eademque textura fit utrumque, quando doctrina, et operatio concordant. Est autem rationale quadrangulum, quoniam quatuor virtutibus, quasi quatuor angulis perficitur: hinc enim prudentia, inde justitia, hinc fortitudo, inde temperantia et rationale, et pontificis pectus exornant. Has enim quatuor virtutes hyacinthus et purpura, coccus et byssus significant. Est autem et duplex propter activam vitam et contemplativam, sive propter duplicem sanctorum Scripturarum intelligentiam. Qui enim episcopus hanc dupliciter non habet, populum sibi commissum, sicut oportet, regere non valet. Habet autem et mensuram palmi tam in longitudine quam in latitudine

diue, ut et pectoris contineat quantitatem, et in Dei palma et manu claudatur, secundum illud: « Cor regis in manu Dei (Prov. xxi, 1). » Et psalmus: « In manus tuas commendo spiritum meum (Psal. xxx, 6). »

104 « Ponesque in eo quatuor ordines lapidum. « In primo versu erit lapis sardius, et topazius, et smaragdus; in secundo carbunculus, sapphirus, et jaspis; in tertio ligurius, achates, et amatistes; in quarto chrysolithus, onychinus, et berillus: « inclusi auro erunt per ordines suos, habebuntque nomina filiorum Israel. Duodecim nominibus cælabuntur singuli lapides nominibus singulorum per « duodecim tribus. » Duodecim enim sunt lapides, quoniam duodecim sunt patriarchæ, totidemque apostoli, ex quibus cætera multitudo fidei et religionis originem ducunt. Qui merito quidem lapides pretiosi dicuntur, quoniam in Ecclesiæ ædificiis et sapientia et sanctitate præ omnibus rutilant. Hi autem lapides ponuntur in rationali pontificis, ut patriarcharum et apostolorum doctrina, fide, moribus, virtutibus et exemplis, semper ejus cor et pectus illuminetur, semperque eorum nomina pontifex cernens et legens, ipsorum conversationem appetat, vitam teneat, et fidem sequatur. Ponuntur autem terni lapides per quatuor ordines, quoniam Trinitatis fides in quatuor Evangeliiis apostolorum officio divulgata est. Et quamvis singula nomina singulis lapidibus imprimantur, unusquisque tamen non singulis, sed omnibus lapidibus decoratur; unusquisque enim omnium colorem, omnium splendorem et pulchritudinem imitatur; omnes enim et martyrio rubei, et fide virides, et charitate igniti, et cælesti contemplatione clari, et pudicitia candidi, et penitentia nigri esse videntur. Nihil denique est in coloribus, nihil in moribus, nihil in splendoribus, nihil in virtute, nihil in sapientia vel in decore, quod in sanctis apostolis non inveniatur.

« Facies in rationali catenas sibi invicem coherentes ex auro purissimo, et duos annulos aureos, quos pones in utraque rationalis summitate, catenasque aureas junges annulis, qui sunt in marginibus ejus, et ipsarum catenarum extrema duobus copulabis uncinis in utroque latere superhumerali, quod rationale respicit. Facies, et duos annulos aureos, quos pones in summitatibus rationalis, et in oris, quæ e regione sunt superhumeralis, et posteriora ejus aspiciunt, nec non et alios duos annulos aureos, qui ponendi sunt in utroque latere superhumeralis deorsum, quod respicit contra faciem juncturæ inferioris, ut aptari possit cum rationali, et stringatur rationale annulis suis cum annulis superhumeralis vitta hyacinthina, ut maneat junctura fabrefacta, ut a se invicem rationale et superhumeralis nequeant separari. » Hoc totum qualiter ad litteram intelligi debeat, sic collige. Rationale duos annulos in duabus extremitatibus superius habebat, quibus duo annuli superhumeralis apppositi erant: duobus autem annulis rationalis duæ catenulæ junctæ erant. Erant præterea duo

alii annuli deorsum in utroque latere superhumerali, per quos vitta hyacinthina trahebatur, quæ duos quoque rationalis annulos continens, sic rationale et superhumeralis vicissim ad se constringebant ut a se separari non possent. Quid autem rationale et superhumeralis significet dictum est. Dicamus quid significet, quod sic alterutrum conjunguntur, ut a se separari non valeant. Tunc enim rationale et superhumeralis sibi junguntur, quando pontificis prædicatio et operatio bene simul conveniunt. Sicut enim per rationale doctrina et prædicatio, ita per superhumeralis onus et operatio designatur. Si enim episcopus bene docet, et male operatur; aut si contra bene operatur, et male docet, ejus superhumeralis et rationale non junguntur. De his enim, qui bene docent, et male agunt, ipsa per se Veritas ait: « Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisei, quæcunque dixerint vobis, servate, et facite; secundum opera eorum nolite facere; dicunt enim, et non faciunt, alligant enim onera gravia, et importabilia, et imponunt in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea movere (Matth. xxiii, 2). » Isti autem rationale habebant, sed superhumeralis non habebant; si enim superhumeralis habuissent, non solum digito aliena opera tangerent, verum etiam super humeros ea portarent. Hæreticorum quamplurimos fuisse legimus, qui bene quidem operabantur, sed male docebant. Jejunare namque, vigilare, eleemosynas dare, et similia, bonum opus est. Hæc autem Manichæorum, Arianorum et Donatistarum episcopos fecisse audivimus; sed quoniam male docebant, et errorem prædicabant, quamvis hæc et similia agendo superhumeralis facere viderentur, rationale tamen penitus non habebant; si enim rationale habuissent, irrationalia, id est falsa et erronea non prædicassent. Ille igitur et superhumeralis et rationale sibi mutuo conjuncta et ligata portat, qui et bene agit, et bene docet. Sed qui per annulos, et catenulas, vittamque hyacinthinam, quibus rationale sibi jungunt, nisi spem et charitatem, sapientiam et alias virtutes intelligamus? Qui enim has habent, a veritatis doctrina et operatione cessare non possunt: his enim quasi quibusdam retinaculis prædicatio, et operatio sibi junguntur, seque sequuntur, et concorditer sibi mutuo obsequuntur. Sequitur:

« Portabitque Aaron nomina filiorum Israel in rationali iudicii super pectus suum, quando ingreditur sanctuarium, memoriale coram Domino in æternum. » In pectore enim et corde pontificis sanctorum nomina, conversatio, vita et memoria semper esse debet, ut eorum iudicio, et doctrina, et exemplo omnia doceat et operetur. Habeat etiam totius populi nomina in corde scripta, ut omnium memor semper pro omnibus ad Deum intercedat.

105 « Pones autem in rationali iudicii doctrinam, et veritatem, quæ erat in pectore Aaron, quando ingreditur coram Domino, et gestabit iudicium filiorum Israel in pectore suo in conspectu Domini semper. » Hoc autem episcopi audiant, hoc dili-

gentissime attendant; considerent quid significet A quod supra pectus Aaron doctrina et veritas ponitur. Ille enim episcopus rationale in pectore non habet, imo neque cor neque pectus habet, in cuius corde non est doctrina et veritas. Quid enim sine doctrina docebit? Quid sine veritate iudicabit? Ideo enim rationale iudicii dicitur, ut in rationali sit doctrina, in iudicio sit veritas. Semper igitur rationale, semper pectus suum intueatur episcopus; sufficit ibi liber iste, tota lex utriusque Testamenti; scientiam in pectore habet, si tamen intelligit quod in pectore habet. Sed quomodo non intelligat pectus quod in pectore est? Quomodo cor illud non videat cujus pondere premitur? Ideo enim tam prope et super ipsum cor rationale ponitur, ut quid velit et quid significet facile intelligat. Stat rationale super cor, quasi magister super discipulum; clamat voce admirabili, si tamen sit qui audiat; admonet cordis oculos, rogat ut ad se dirigantur, inspiciant et legant, legant et intelligant quid aurum, hyacinthus, purpura, coccus et byssus, quid duodecim lapides, quid nomina in eis relata, quid doctrina et veritas significet. Hoc enim si episcopus intelligit, nihil est sui officii, quod non intelligat, quod quidem Sapiens ille significaverat, qui ait: « In veste enim poteris, quam habebat, totus erat orbis terrarum; et parentum magna in quatuor ordinibus lapidum erant sculpta (Sap. xviii, 24). » Sequitur:

« Facies et tunicam superhumeralis totam hyacinthinam, in cuius medio supra erit capitium, et ora per gyrum ejus textilis, sicut fieri solet in extremis vestium partibus, ne facile rumpatur. » Quia enim superhumeralis super hanc tunicam ponebatur, ideo superhumeralis tunica vocatur. Hac autem totus pontifex tegebatur, et ideo juxta collum capitium habebat, quo caput etiam tegeretur. Per hanc autem, sanctam et mundam episcopi conversationem intelligimus, ut sic sancta vita et optima conversatione totus operiatur, quatenus nihil nudum, vel indecens, vel non ornatum in eo appareat, unde et tota tunica hyacinthina fuisse dicitur, quia videlicet pontifex indutus non terra, sed cælum; non homo, sed Deus esse putaretur. Hyacinthus enim, ut jam sæpe diximus, quoniam acrei coloris est, cælum significat. Hac autem veste indutus erat D Apostolus, qui dicebat: « Nostra conversatio in cælis est (Philip. iii, 20). » In terra adhuc degens ista dicebat; sed quia cælicam et angelicam vitam agebat, quia hyacinthinis vestibus indutus jam se in cælo esse gaudebat; inde enim et cæli apostoli dicuntur, quoniam talibus vestibus induuntur. Habet autem hæc tunica capitium, quo totum caput operiens, visum et auditum, gustum et odoratum, quæ in eo sunt, per illicita et nociva vagari non patiantur. Habet autem et oram, et textilem per gyrum in circuitu, sicut in extremis vestium partibus fieri solet, ut non facile rumpatur; per quam perseverantia in bonis intelligitur; de qua scriptum est: Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus

erit (Matth. x, 22). » Tunc enim tunica, id est sancta conversatio interruptitur, quando ab incompto opere qualibet occasione separatur.

« Deorsum vero ad pedes ejusdem tunicae per circuitum quasi mala punice facies ex hyacintho, et purpura, coccoque bis tincto, et bysso retorta, et mistis in medio tintinnabulis, ita ut tintinnabulum sit aureum, et malum punicum, rursumque tintinnabulum aliud sit aureum, et malum punicum. » Mala namque punice clarissimis et dulcibus granis regulariter ordinatis plena sunt, per quæ sanctorum Ecclesia, et congregationes ubique per totum mundum positas, intelligere possumus, in quibus Christifideles concordia, pace et dilectione conjuncti continentur. At vero per tintinnabulum evangelica prædicatio intelligitur; unde et aurea dicuntur. Evangelica prædicatio sapientiæ luce præfulget. Mala vero punice ex hyacintho, purpura, coccoque bis tincto, et bysso retorta sunt; quoniam sanctorum cœtus ex solis hominibus et virtutibus ædificantur. Sæpe enim jam diximus, quia per hos quatuor colores, quatuor elementa, ex quibus homo constat, vel quatuor virtutes principales intelliguntur. Sunt autem inter mala punice, juxta tintinnabula, ut nulli Ecclesiæ, vel prædicator, vel prædicatio desit: tunc enim inter mala granata tintinnabula sonant, quando in conventu fidelium, et in medio ecclesiarum, prædicatorum et doctorum voces audiuntur. Sequitur:

« Et vestiatur ea Aaron in officio ministerii, ut audiatur sonitus, quando ingreditur et egreditur sanctuarium in conspectu Domini. » Necesse est ergo pontifices sine intermissione clamare; necesse est semper prædicare; et vocis tintinnabula sonare, et ad fidem, et ad baptismum, et ad poenitentiam populum vocare. Sive enim ingrediatur sanctuarium, sive egrediatur de sanctuario, hoc agere debet, quia quoad in ecclesia est, quoad circa se populum cernit (populus enim sanctuarium est) semper ædificationis verba eorum auribus insonare et instillare convenit. Hoc enim cum ubique agere bonum sit, ibi tamen præcipue fieri debet, ubi ad sacramenta sumenda Dei populus venire consuevit. Quod quidem si episcopus fecerit, non morietur, si vero non fecerit, morietur. Quid est morietur, si vero non fecerit, morietur. Quid est morietur? Non enim hoc de communi morte dici videtur; 106 omnes enim moriemur: de alia igitur morte hoc est intelligendum, a quo omnipotens Deus nos eripere et liberare dignetur. Sequitur:

« Facies et laminam de auro purissimo, in qua sculpes opere cælatoris, Sanctum Domino. Ligabisque eam vitta hyacinthina, et erit super thioram imminens fronti pontificis. » Vis cognoscere pontificem? inspicere in fronte, et lege titulum, lege Sanctum Domino. » Sic enim titulatur frons pontificis. Magna quidem reverentia digna est domus illa, quæ sic titulatur. Hic autem titulus non scribitur, nisi in auro, et in auro purissimo. Quid est aurum? Sapientia: hoc enim jam supra dictum est.

Sed quia non omnis sapientia munda est; siquidem sapientia mundi stultitia est apud Deum, ideo in auro purissimo scribitur, « Sanctum Domino. » Luceat ergo sapientia in fronte pontificis, illa sapientia, quam discipulis suis ille, qui est vera sapientia, promittit, dicens: « Ego dabo vobis os, et sapientiam, cui non poterunt resistere, et contradicere omnes adversarii vestri (Luc. xxi, 15). » Qui enim hanc laminam auream non habent, magno quidem ornamento carent. Ligatur autem hæc lamina vitta hyacinthina, per quam sanctam et cœlicam vitam, et Dei contemplationem intelligimus. Divina namque sapientia sine hac vitta hyacinthina teneri non potest, quoniam sic scriptum est: « In malevolam animam non intrabit sapientia (Sap. 1, 18). » Erat autem hæc lamina super thiam, quoniam omnibus ornamentis sapientia in pontifice superior est, et clarius lucet: hæc prima quaerenda est, hæc inspicienda. Et quamvis cætera ornamenta habeat, si tamen sapientiam non habet, non est in eo ubi scribatur « Sanctum Domino; » hoc est enim nomen pontificis, quo qui non titulatur, pontifex non est, lumen autem hæc stella fronti pontificis, ut nunquam abscondatur, ut ab omnibus videatur, ut omnes illuminet, et luceat omnibus qui in domo sunt.

« Portabitque Aaron iniquitates eorum, quæ ob-
tulit; et sacrificaverint filii Israel in cunctis
« muneribus, et donariis suis. » Si enim de Salva-
tore nostro scriptum est: « Vere peccata nostra
ipse tulit, et iniquitates nostras ipse portavit (237). »
Cum populus ad delenda peccata sacerdotibus mu-
nera offerat, quid aliud sacerdotes, nisi peccata po-
puli in muneribus portant? In muneribus ergo pec-
calorum onera populus deponit; sacerdotes vero
contra peccatis onerantur. Hoc autem onus officii
sacerdotibus sit, ut pro peccatoribus exorantes, et
suum officium digne adimplentes Dei indignationem,
et iram semper placare studeant.

« Erit semper lamina in fronte ejus: ut placatus
« sit eis Dominus. » Semper laminam auream pon-
tifex gestare debet, ut ejus aspectu, et presentia
populus illuminetur; portet laminam in fronte, por-
tet lucernam in vultu, portet semper sapientiam in
manifesto debeat et prædicet, instet semper op-
pértune et importune, ut ei placatus sit Deus.

« Stringesque tunicam bysso, et thiam byssi-
« nam facies. » Bysso namque tunica, et thiara
stringitur, quia carnis munditie et maceratione,
sanctæ vitæ conversatio, et gloria et corona capitis
retinetur. Quamvis enim tunica bonæ conversatio-
nis episcopus sit indutus, quamvis vitiis superatis,
thiara byssina sit coronatus, attamen nisi carnem
domando et castitate utrumque constrinxerit, fa-
cile et thiam et tunicam perdere poterit. Unde et
de se Apostolus ait: « Sic pugno, non quasi aerem

A verberans, sed castigo corpus meum, et in servitu-
tem redigo, ne forte cum aliis prædicaverim, ipse
reprobus efficiar (I Cor. ix, 26). » Sequitur:

« Facies et balteum opere plumario. » Dominus
enim in Evangelio dicit: « Sint lumbi vestri præ-
cincti (Luc. xii, 35). » Qui enim præcingitur, bal-
teo præcingitur. Balteus autem castitas est. Bal-
teo præcingitur, qui castitatis cingulo carnem
stringit, ne luxuriando per illicita fluxa vegetur. Fit
autem balteus opere plumario, quoniam castitas et
levem hominem reddit, et ad volandum agilem
facit.

« Porro et filiis Aaron tunicas nneas parabis, et
« balteos, ac tiaras in gloriam et honorem, ve-
« stiesque his omnibus Aaron fratrem tuum, et filios
« ejus cum eo, et cunctorum consecrabis manus,
« sanctificabisque eos, ut sacerdotio fungantur
« mihi. » Tunicæ namque lineæ, quæ multo labore,
multaque et frequenti aquarum ablutione ad candoris
nitorem perducuntur, carnis macerationem, ut jam
supra diximus, et castitatis munditiam designant.
Igitur et per tunicas, et per balteos, et per tiaras,
quæ et ipsæ byssinæ erant, pene idem significare
videtur; in quo apertissime intelligi potest, quan-
tum castitas et continentia carnis Domino placeat;
hæc est enim gloria et decor pontificis; his Ecclesie
ministri et indui, et decorari, et gloriari debent.
Manus autem eorum consecrantur, ut bono operi
insistant, ut malum et immundum neque tangant,
neque agant.

« Facies et feminalia linea, ut operiant carnem
« turpitudinis suæ a renibus usque ad feminalia, et
« utentur eis Aaron, et filii ejus, quando ingredien-
« tur tabernaculum testimonii, vel quando appro-
« pinquabunt ad altare, ut ministrent in sanctuario,
« ne iniquitatis rei moriantur. Legitimum sempiternum
« erit Aaron, et semini ejus post eum. Sed et
« hoc facies, ut mihi in sacerdotio consecrentur. »
Ecce iterum in feminalibus virtus castitatis commenda-
datur, unde et linea fieri jubentur, quoniam per
linum 107 castitas designatur. Illi enim sacerdotes
non habent feminalia, qui carnem turpitudinis suæ
non operiunt, qui carnis pudenda non restringunt,
nec refrenant, ne feminea membra aliquatenus sentiant.
Ideoque et renes, et totum femur feminalia
operiunt, quia major ibi carnis titillatio sentitur:
enim si illa pars corporis diligenter custodiatur,
non est unde carnis pudicitia corrumpatur. Semper
igitur Ecclesie ministri habeant feminalia, quoniam
non per intervalla tabernaculum ingrediuntur, sed
semper in templo Dei sunt: siquidem, et ipsi tem-
plum Dei sunt, nunquam se carnis voluptati subji-
ciant, semper lumbos præcinctos habeant, ne mo-
riantur; hoc autem sit eis legitimum non temporale,
sed sempiternum; hanc legem custodiant, nunquam
feminalium et pudicitie obliviscantur.

(237) Isa. lxxx, 4. Vulgata habet: Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit.

CAPUT XXIX.

« Tolle vitulum de armento (238), et arietes duos
 « immaculatos, panesque azymos, et crustulam
 « absque fermento, quæ conspersa sint oleo : laganam
 « quoque azyma, quæ sint oleo lita, de simila triti-
 « cea cuncta facies, et posita in canistro offeres :
 « vitulum autem, et duos arietes. » Hic autem vitu-
 lus Christus Dominus noster intelligitur, quia de
 armento sanctorum patriarcharum et prophetarum
 secundum carnem originem ducens, pro peccatis
 nostris immolatus est. Hic est enim ille vitulus sagi-
 natus, quem pro lætitia redeuntis filii benignissimus
 ille pater occidere jussit. Notum valde est quod
 dicimus. De hoc autem vitulo, et de duobus arietibus
 plenissime in sequentibus tractabitur. Per panes
 autem azymos, et crustulam absque fermento, et
 laganam azymam, incorruptam vitam et sanctam
 conversationem, et utriusque hominis integritatem
 intelligimus. Ideo enim et omnia azyma intelliguntur,
 ut non sint in fermento malitiæ, sed in azymis sin-
 ceritatis et veritatis. Sunt autem et oleo lita, gratia
 videlicet sancti Spiritus, cujus unctione omnia bona
 crescunt et perficiuntur. Sed quia de his omnibus
 plenius postmodum locuturi sumus, interim de eis
 laceamus.

« Et Aaron, et filios ejus applicabis ad ostium
 « tabernaculi testimonii. Cumque laveris patrem
 « cum filiis aqua, et baptizati mundentur ab om-
 « nibus delictis (239), indues Aaron vestimentis
 « suis, » ut exutus « veterem hominem cum acti-
 bus suis, novum induat, qui secundum Deum creatus
 est in justitia, et sanctitate veritatis (Ephes. iv,
 23). » Quæ sint autem vestimenta, quibus indui de-
 beat, subsequitur enumerans, et ait : « Id est linea,
 « et tunica, et superhumerali et rationali, quod con-
 « stringes balteo, et pones tiaram in capite ejus, et
 « laminam sanctam super tiaram, et oleum unctionis
 « fundes super caput ejus, atque hoc ritu consecrabi-
 « tur. » Vesties, inquit, eum linea castitatis, et tunica
 sanctæ conversationis, et superhumerali bonæ ope-
 rationis : cui rationale quoque doctrinæ et veritatis,
 omnisque sapientiæ indissolubiliter jungatur.
 Unde et balteo utrumque stringi jubetur. « Et pones
 tiaram, » id est coronam victoriæ in capite ejus,
 per quam cujus sit fortitudinis dignoscatur. « Et lami-
 nam sanctam super tiaram, » ut in ejus fronte lu-
 ceat fulgur sapientiæ. « Et oleum unctionis fundes
 super caput ejus, » ut gratia sancti Spiritus totus
 delibatus, et mente, et corpore sanctificatus, dignus
 ante Deum apparere valeat. Hæc autem, quia jam
 superius exposita sunt, sub brevitate transcurri-
 mus.

Filios quoque illius applicabis, et indues tunicis
 « lineis, cingesque balteo, Aaron scilicet, et libe-
 « ros ejus, et impones eis mitras, eruntque sacerdo-
 « tes mei religione perpetua. » Sæpe jam diximus,

(238) Ex eod. cod. Laurent. corrigitur editio,
 quæ incipit hoc caput verbis, quæ finis sunt præce-
 dentis capituli

A quia per linum pudicitia et carnis munditia designa-
 tur, quia nihil est in vestimentis, quod toties lavetur,
 toties in aquam niergatur et ad candorem suique
 munditiam deducatur. Unde non solum Aaron, ver-
 rum etiam filii ejus lineis tunicis indui jubentur,
 quoniam quicumque Deo ministrant, et virtute de-
 bent esse ornati, et balteo castitatis constricti.
 Idcirco in Evangelio Dominus ait : « Sint lumbi ve-
 stri præcincti (Luc. xii, 35). » Ad cujus quoque
 significationis sacramentum etiam mitras eis impo-
 nere jubet, quoniam et mitræ de lino fiunt ; idem
 igitur per tunicas lineas, et per balteos, et per
 mitras significatur. Qui enim castitatis veste indui-
 tur, merito quidem vir præcingitur, et ut victor
 coronatur. Isti igitur sunt sacerdotes Dei, perpetua
 religione conservata.

« Postquam initiaveris manus eorum, applicabis
 « et vitulum coram tabernaculo testimonii. » Ta-
 bernaculo enim facto, altari ædificato, vestimentis
 sacerdotalibus compositis, indutis sacerdotibus, hoc
 nunc ex ordine restat, ut de sacrificio loquamur.
 Dicatur ergo : Postquam initiaveris, et consecra-
 veris manus eorum, ut mundæ dignæque fiant Dei
 tangere sacrificium, applicabis et vitulum coram ta-
 bernaculo testimonii. Vitulus enim iste, ut superius
 diximus, Christus est : Moyses autem aliquando
 Christum significat ; aliquando vero pro omnium
 Judæorum populo ponitur, quoniam omnium dux,
 et princeps, omnium in se consilia gerebat. Appli-
 cavit **108** ergo Moyses, id est populus Judæorum
 vitulum coram tabernaculo testimonii, quando, datis
 triginta argenteis, Christum Judæi tenuerunt, et ad
 pontifices deduxerunt quorum judicio, quia judica-
 tus et damnatus est, ideo subditur :

« Imponentque Aaron, et filii ejus manus super
 « caput illius, et mactabis eum in conspectu Domini
 « juxta ostium tabernaculi testimonii. » Quid enim
 per Aaron et filios ejus, nisi Anna et Caiphæ, et
 sacerdotes, et levitæ, et Scribæ, et Pharisei intelli-
 guntur ? Illi autem imposuerunt manus super caput
 vituli, quia in Christum Dominum manum mittere
 non timerunt, clamantes et dicentes : « Secundum
 legem debet mori, quia Filium Dei se fecit (Joan.
 xix, 7). » Unde etiam Apostolus ait : « Christi ca-
 put Deus est (I Cor. xi, 4). » Illi ergo imponunt ma-
 nus super caput Christi, qui et Deum illum esse
 negant, et divinitatem in illo opprimere conantur.
 Mactaverunt autem eum in conspectu Domini, quo-
 niam ejus morti semper præsentialiter Dominus ad-
 fuit. Et hoc quidem juxta ostium tabernaculi testi-
 monii, quoniam et si extra portam passus est civitatis,
 in civitate tamen, et juxta templum judicatus et
 damnatus est.

« Sumptumque de sanguine vituli pones super
 « cornu altaris digito tuo. » Quid enim per altare,
 nisi crucem ? Quid vero per cornua altaris, nisi

(239) In cod. Bibl. Montis Amiatæ et in Vulgata
 desunt illa verba : *Et baptizati mundentur ab omni-
 bus delictis.*

crucis cornua intelligimus? Sanguis igitur vituli super altaris cornua positus est, quia Christi sanguis de ejus digitis manibusque profluens, crucis cornua cruentavit. Reliquum autem sanguinem fundes juxta basim ejus; basis autem hujus altaris illa crucis pars intelligitur, quæ terræ affixa erat. Funditur igitur sanguis reliquus ad basim altaris, quoniam totus ille Christi sanguis, qui de ipsius pedibus distillavit, et de ejus latere manavit, ad crucis basim fluendo pervenit. Sequitur :

« Sumes et adipem totum, qui operit intestina, et reticulum jecoris, ac duos renes, et adipem, qui est super eos, et offeres incensum super altare. » Quid enim per intestina, et adipem, et ea quæ cordi adhaerent, quæ quidem quasi invisibilia in occulto latent, nisi Christi dilectionem, quam erga nos habuit, et ejus misericordiam et pietatem intelligere debemus? Hæc enim super crucis altare Christus Dominus noster in odore suavitatis incendens offerebat, quando pro suis persecutoribus orans dicebat : « Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt (Luc. xxiii, 34). » De hoc etiam Psalmista loquitur, dicens : « Sicut adipe, et pinguedine repletur anima mea (Psal. lxxii, 6). » Itemque : « Memor sit Dominus sacrificii tui, et holocaustum tuum pingue fiat (Psal. xix, 4). » Itemque tres pueri in Daniele : « Sicut in holocausto arietum, et taurorum, et sicut in millibus agnorum pinguium, sic fiat sacrificium nostrum (Dan. iii, 40). » Quid est enim quod omnis adeps offerri jubetur, et holocaustum pingue laudatur? Caro enim macra et sine pinguedine, neque quando assatur, reddit odorem, neque quando comeditur præstat saporem. Hæc autem pinguedo non corporis sed spiritus, non carnis sed mentis intelligi debet. Animæ namque pinguedo fides est, spes et charitas, et omnium collectio virtutum. Hæc suave redolent, hæc in omni sacrificio Domino placent, et sine his nullum sacrificium est acceptabile. Hoc enim adipe pingues erant illi, de quibus dicitur : « Manducaverunt omnes pingues terræ (Psal. xxi, 30). » Offert ergo Christus adipem suum, offert et holocaustum lætum et pingue, offert et odorem et saporem suavitatis. Ipse enim est mons Dei, mons coagulatus et pinguis. Hujus enim adipis odore, et cælum repletur, et terra. Sequitur :

« Carnes vero vituli, et corium ejus, et simum combures foris extra castra, eo quod pro peccato sit. » Hoc enim Apostolus exponens, quod totum hoc de Christo intelligi debeat, manifestat, dicens : « Quorum enim animalium infertur sanguinis in Sancta pro peccato, horum corpora cremantur extra castra; ita et Jesus ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est (Hebr. xiiii, 11). » Tunc enim extra castra vituli carnes, corium et simum comburebantur, quando extra portam in

A cruce pendens, pro peccatis nostris Christus Dominus noster duram mortem patiebatur. Nemo autem cum vituli simum legerit, simum quoque Christum significare abhorreat; hoc enim simo pinguescit terra nostra; hoc simo fertilis fit et caro, et anima nostra. Id ipsum enim per simum vituli, et per Noe patriarchæ discooperata verenda significari arbitror. Fimus ergo vituli crucis ignominiam significat. In hoc enim Apostolus gloriatur, dicens : « Mili autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi (Galat. vi, 14). » Vitulus igitur noster, id est Verbum Dei, habet carnes, quibus reficimur. Unde ipse ait : « Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam (Joan. vi, 55). » Habet et corium, quod nisi de litteræ superficie extractum fuerit, ad carnes et ad spiritualem intelligentiam accedere non valeamus. Nos enim ipsi quando ista dicimus, vitulum, id est Verbum Dei, quodammodo decoriamus; quod enim corium super carnes (240), hoc ignorantia super litteram. Et hæc de vitulo dicta sufficiant.

« Unum quoque arietem sumes, super cujus caput ponet Aaron, et filii ejus manus, quem cum mactaveris, tolles de sanguine ejus, et fundes circa altare : ipsum autem arietem secabis in frusta, lotaque intestina ejus, ac pedes pones super concisas carnes, et super caput illius, et offeres totum arietem in incensum super altare. » Quamvis enim unum, idemque et per vitulum, et per arietem intelligatur, siquidem utrumque Christi passionem significat, differt tamen; quoniam vitulus illam ejus mortem designat, de qua Apostolus ait : « Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur (241) (Rom. vi, 9). » Aries autem hanc illius hostiam demonstrat, quæ nunc quotidie in ejus memoriam in sancta Ecclesia a sacerdotibus immolatur. Unde et ibi super altaris cornu sanguis ponitur : hic autem solummodo circa altare funditur. Ait ergo : « Unum quoque arietem sumes, super cujus caput ponent Aaron, et filii ejus manus. » Hoc autem in loco Aaron et filii ejus, sanctæ Ecclesiæ episcopos et sacerdotes designant : Superius enim Synagogæ significaverunt ministros. Ponunt igitur Aaron et filii ejus manus super caput arietis, quando pontifices et sacerdotes puras manus elevant ad Christi corpus conficiendum. Pro toto quidem corpore caput posuit, quoniam caput principalior pars corporis est. Quem cum mactaveris, inquit, tolles de sanguine ejus, et fundes circa altare, quatenus et ore, et corde a fidelibus suscipiatur. Hoc enim altare non convenientius, quam hominis mens, et cor intelligi potest. Funditur igitur sanguis circa altare, quoniam mentes et corda semper tangens, nunquam Christi sanguis et passio a fidelium memoria delebitur. Semper enim in ejus

(240) Bene corrigi eod. Casin. editionem, ubi pro ignorantia legitur ignominia.

(241) Vulgata habet : Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quia simul etiam vivemus cum

Christo : scientes quod Christus resurgens ex mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel : quod autem vivit, vivit Deo.

sanguine natant corda nostra, somperque ejus sanguis et passio versatur circa mentem nostram. Unde et ipse Dominus ait : « Hoc facite in meam commemorationem (Luc. xxi, 19). » Sequitur :

« Ipsum autem arietem secabis in frusta. » Arietem enim in frusta secamus, quando omnia, quæ de Salvatore scripta sunt, particulariter et per sententias dividentes exponimus, nunc de ejus ineffabili nativitate, nunc de ejus prædicatione, nunc de miraculis, quæ solo verbo operabatur, nunc de passione, nunc de resurrectione, nunc de ejus ascensione verbum facientes.

« Lotaque intestina, ac pedes pones super concissas carnes, et super caput illius, et offeres totum arietem super altare. » Quid enim per ejus pedes et intestina, nisi ejus finem et passionem intelligimus? Finis enim corporis pedes sunt; intestina vero videre, horribile est. Quod ergo significatur per finem vituli, hoc significatur per intestina et pedes arietis. Pedes ergo arietis et intestina lavamus, quando Christum Dominum non imbecillitate, sed voluntate passum esse probamus; quando sputa, flagella, spineam coronam et totam crucis ignominiam (hæc sunt enim ejus intestina) propria voluntate eum sustinuisse, ex ipsius testimonio ostendimus : « Oblatus est enim, quia ipse voluit (Isai. lii, 7). » potestatem enim habuit ponendi animam suam, et iterum sumendi eam. Unde et dicebat : « Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit, multum fructum affert (Joan. xii, 24). » Hoc enim cum dicimus, ejus pedes et intestina lavamus, et ea, quæ in eo infirma, imbecillia et despicienda apparebant, nobilia, fortia et admiranda esse monstramus. Hæc autem, id est, intestina et pedes arietis ponimus super concisas carnes et super caput illius, quoniam postquam Christum Deum esse de virgine natum, inter homines conversatum, cæcos illuminasse, leprosos mundasse, mortuos suscitasse, et cætera quæ fecit, singulariter ostendimus; tunc tandem, et his omnibus illud quoque superponere et reddere debemus, quia pro nobis passus est et propter peccata nostra mortem turpissimam et crucis ignominiam sustinuit. Hic est enim rectus ordo prædicationis, si arietem nostrum, id est Verbum Dei concidentes in frusta secantes, a capite incipientes, ipsumque caput prius ponentes dicamus : « In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum (Joan. i, 1). » Hoc est enim caput arietis. Deinde autem cætera quoque membra per ordinem exponentes, postquam eum hominem factum, de virgine natum, cum hominibus conversatum, et similia, quæ de eo scripta sunt, exposuerimus, tandem ad ejus passionem veniamus, et crucis ignominiam post omnia et super omnia addamus; et hoc quidem est pedes arietis et intestina super concisas carnes et super caput ponere. Quod quidem Joannes evangelista fecisse dignoscitur. Postquam enim dixerat : « In principio erat

A Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum; » consequitur, et particulatim Christi doctrina, et miraculis positis, tandem ejus passionem et crucis ignominiam per omnia superaddidit. Quod autem addit : « Et offeres totum arietem super altare : » tale est, ac si diceret : Non solum Christi divinitatem et humanitatem, verum etiam passionem, resurrectionem et ascensionem, et quæcunque de eo scripta sunt, semper in memoria, in corde et in mente habebis. Diximus enim, quia hoc altare mens et cor hominis intelligatur. Quoties ergo spiritum contribulato, corde contrito et humiliato Salvatoris nostri benigne memores sumus, eumque aliis prædicamus, toties super cordis altare totum arietem immolamus : oblatio enim Domini est odor suavitatis; nulla enim nostra oblatio est Deo suavior quam amor, pietas, et dilectio, qua **110** circa ejus memoriam afficimur, et in ejus dulcedine suspiramus. Hac enim dulcedine Psalmista plenus dicebat : « Sitivit anima mea ad Deum vivum : quando veniam, et apparebo ante faciem Dei? fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte (Psal. xli, 3). »

« Tolles et arietem alterum, super cujus caput Aaron, et filii ejus ponent manus. Quem cum immoleris, sumes de sanguine ejus, et pones super extremum dextræ auriculæ Aaron et filiorum ejus, et super pollices manus eorum, et pedis dextri. Fundesque sanguinem super altare per circuitum. » Hæc autem tertia oblatio illa est, de qua Psalmista loquitur dicens : « Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus (Psal. cxv, 15). » Vitulus igitur, ut diximus, Christi passionem; primum autem aries ipsius corporis et sanguinis sacramentum, quod quotidie ubique in Ecclesia immolatur; hic autem secundus aries apostolorum et martyrum passiones et tormenta significat. De hoc enim ariete scriptum est : « Afferte Domino, filii Dei, afferte Domino filios arietum (Psal. xxviii, 1). » Itemque : « Montes exultaverunt ut arietes (Psal. cxiii, 4). » De hac quoque oblatione et Apostolus dicit : « Ego enim jam delibor, et tempus resolutionis meæ instat (I Tim. iv, 6). » Itemque : « Obsecro vos per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum (Rom. xii, 1). » Ipse quoque Dominus filii Zebedæi : « Potestis, inquit, bibere calicem, quem ego bibiturus sum? » (Math. xx, 22.) Qui cum se posse responderent, ait : « Calicem quidem menu bibetis (ibid.); » id est vos quoque pro me patientes, Dei holocaustum et oblatio eritis. Super caput ergo hujus arietis Aaron et filii ejus manus posuerunt, quoniam incitamento pontificum et sacerdotum (qui per Aaron et filios ejus intelliguntur) statim post Christi passionem in apostolos manum injecerunt. Primum enim Stephanum et Jacobum interfecerunt, deum vero nimis crudeliter ubique Ecclesiam persecuti sunt. Et isti quidem super caput arietis ma-

nis posuerunt, quando primitivam Ecclesiam diversis multisque tormentis afflixerunt. Diximus enim superius, quod Aaron et filii ejus, aliquando Judæorum pontifices et sacerdotes, aliquando episcopos et sacerdotes nostros significet: illos enim significant, cum male agunt; hos autem significant, cum bonum aliquid operantur. Illos cum sanctos persequuntur; istos cum a Domino consecrantur. Unde et subditur: « Quem cum immolaveris, sumes de sanguine ejus, et pones super extremum dextræ auriculæ Aaron, et filiorum ejus. » Ecce enim Aaron et filii ejus, qui modo Judæorum pontifices et sacerdotes significabant, nunc nostros episcopos et sacerdotes significant. Qui quoniam nil sinistrum habent, ideo super eorum dextram aurem, et manum, et pedem, sanguis arietis poni jubetur. Judæi vero dextram aurem non habent, quam servo Malcho beatus Petrus absceidit. Nihil enim sinistrum habent sancti; et ideo in Evangelio Dominus ait: « Nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua (Matth. vi, 23). » Sanguis enim arietis nobis aures tangit, quando martyrum passiones nos audire delectat. Sed quia perparum audire prodest, nisi et eorum actus imitemur, ideo etiam manus sanguine tinguntur, quatenus eos et in operatione, et si necesse fuerit, in passione sequamur. Tangit autem et pedes, ut bonum exemplum, quod ex eis capimus, aliis etiam nos prædicare non pigeat secundum illud Apostoli: « Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona! » (Rom. x, 15.) Quod autem extremum a triculæ sanguis tangit, hoc est intelligere, quod aures sanctorum usque ad extremam sæculi consummationem verbo Dei nunquam claudentur. Et quoniam Judæorum quoque populus circa mundi finem ad Dei verbum audiendum aures aperiet, non immerito extremum auriculæ Aaron tetigisse dicitur: extremum enim auriculæ tangere, est ultimos et extremos ad pœnitentiam vocare. Funditur autem sanguis arietis super altare per circuitum, quoniam omnium mentes et corda in sanctorum martyrum passionibus, constantia et sanguine delectantur. Sive enim totam Ecclesiam, sive uniuscujusque mentem intelligamus; sanguis tamen martyrum super altare funditur, quoniam fidelium mentibus martyrum passiones narrantur. Sequitur:

« Cumque tuleris de sanguine, qui est super altare, et de oleo unctionis, asperges Aaron, et vestes ejus, filios, et vestimenta eorum. » Sanguis enim de altari, et oleum unctionis super Aaron, et vestes ejus aspergitur, quoniam SS. martyrum passiones et gratia Spiritus sancti, qua peruncti erant, omnibus episcopis et sacerdotibus ad prædicandum et imitandum traduntur. Imitari autem ad Aaron, prædicare autem ad vestes ejus pertinet. Dum enim martyrum sanguis in vestibus videtur, ipsæ etiam vestes quodammodo prædicant martyrum passiones. Dum vero Aaron et sanguine tingitur, et oleo ungitur, tunc quidem sacerdos et martyrium imitatur, et gratia roboratur. Ille enim sacerdos martyrum

A sanguine non tingitur, qui martyrum spernit imitari passiones; si vero eorum martyria etiam prædicare negligit, procul dubio nec in vestes eorum sanguinem suscepit. Vestis enim nostra caro est; hac enim veste induitur anima; cum ergo lingua carnis, martyria martyrum prædicamus, eorum sanguinem in vestimento quodammodo ferimus. Ille autem sanguis tollitur de altari cordis nostri, quia quod in corde habemus, hoc agimus, et docemus.

« Consecratisque et ipsis, et vestibus eorum, tolles adipem de ariete, et caudam, et arvinam, III quæ operit vitalia, ac reticulum jecoris, et duos renes, atque adipem, qui super eos est, armumque dextrum, eo quod sit aries consecrationis, tortam panis unius, crustulam conspersam oleo, laganum de canistro azymorum, quod positum est in conspectu Domini. » Consecratis, inquit, et ipsis, et vestibus eorum, quatenus eorum vitam imitentur, quorum et ipsi et eorum vestimenta sanguine asperguntur, tolles adipem de ariete, et cætera quæ sequuntur. Non enim sufficit, nos solo arietis sanguine aspergi, nisi ejus adipem, et caudam, et arvinam, et cætera quæ hic posita sunt, de ariete suscipiamus, quoniam non solum martyrum passiones, verum et eorum vitam, mores et sapientiam amplecti et imitari debemus. Tolle igitur adipem, dico non carnis, sed mentis; mentis enim adeps justitia est, prudentia, temperantia et fortitudo: hoc enim adipe incrassatur anima. Tolle et caudam, ut sunt illi, de quibus loquitur; ita ut usque in finem in bono opere perseveres. « Qui enim perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (Matth. xxiv, 13); » cauda enim pro fine ponitur, quoniam finis corporis cauda est. Tolle et arvinam, quæ operit vitalia: vitalia enim corda sunt, quoniam ibi est vita. Arvina igitur cordis sapientia et scientia intelliguntur. Macrum est illud cor, quod hac arvina non impinguatur. Tolle et reticulum jecoris, ut nihil de pinguedine relinuas. Omnis enim arietis hujus pinguedo bona est, ad jecur enim, secundum physicos, digestio pertinet, unde et patremfamilias illud vocant, quoniam ejus officio cætera nutriuntur. Macrum autem, infirmum et debile jecur digerere cibos non valet. Reticulum igitur jecoris quid erit? D nisi illa intelligentia, quæ sanctarum Scripturarum intelligentias ruminando digerimus. Cibum enim, qui non digeritur inutilis est. Scriptura enim, quæ non intelligitur, infructuosa est. Ut ergo nostrum jecur pinguescat, tollamus hujus reticulum jecoris: tolle similiter et duos renes, et adipem; qui super eos est, ut tales sint renes tui, quales et sanctorum renes fuerunt. « Sint lumbi tui præcincli (Luc. xii, 35); » ubi dominatur libido, dic Dominum cum Psalmista: « Proba, inquit, me Deus, et tenta me, ure renes meos, et cor meum (Psal. xiv, 2). Sed quia castitas carnis inutilis est, nisi et castitas mentis habeatur, adipem quoque, qui super renes est, tollere jubetur. Tunc enim castitas pinguis est, quando neque caro a fornicatione, neque anima ab hæretica pravitate, vel

vitiarum amore corrumpitur. Tolle et armum A dextrum. Audi Apostolum dicentem : « Alter alienus onera portate, et sic adimplebitis legem Christi (Galat. vi, 2) ; » ut quomodo Christum te, ita te proximum ferre non pigeat. Ille enim episcopus non habet armos, qui aliorum onera portare non vult. Est autem hic aries consecrationis, quoniam hoc ariete, et Aaron, et filii ejus consecrantur. Tolles et tortam panis unius, et crustulam conspersam oleo, et laganum de canistro azymorum, quod positum est in conspectu Domini. Per tortam enim panis unius, et crustulam, et laganum, fidem, spem et charitatem intelligimus. Sicut enim panis inter omnes cibos, ita fides omnium virtutum prima et maxima est : « Sine fide, impossibile est placere Deo (Hebr. 11, 6) ; » hæc prima datur, hæc in baptismo suscipitur, quam qui non habet, nihil habet. Est autem torta panis unius, quoniam et fides una est. Sic enim Apostolus ait : « Unus Dominus, una fides, unum baptisma (Ephes. iv, 5). » Sed quare torta? Torta enim similitudinem coronæ exprimit; per fidem autem venit ad coronam, unde cum Apostolus dixisset : « Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi (II Tim. iv, 7), » mox addidit, dicens : « De reliquo mihi reposita est corona justitiæ (ibid.). » Crustula vero spem significat : quod enim in sartagine frigimur, quod in craticula assamur, quod in diversis tribulationibus affligimur, hoc totum spes futuræ beatitudinis operatur. Unde et Apostolus ait : « Si enim quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus (Rom. viii, 25). » Quid vero laganæ latitudo, nisi charitatem designat, de qua scriptum est : « Latum mandatum tuum nimis (Psal. cxvi, 96) ; » in hoc enim mandato « universa lex pendet et prophetæ (Matth. xxiv, 40). » Hæc enim omnia et azyma sunt, et oleo lita, quoniam sincera et incorrupta sunt, et Spiritus sancti gratia perfusa. Fides enim, quæ catholica non est, et quæ sine operibus mortua est, illa quidem neque azyma est, neque oleo lita. Sunt autem omnia hæc in canistro azymorum posita et collecta, per quod librum istum, librum, inquam, Exodi intelligimus. In hoc enim libro cuncta Dominus Moysi et colligere, et scribere jussit, et ita Aaron et filii ejus tradere præcepit. Quia ergo Aaron, et filii ejus D episcopos et sacerdotes designant, cui hoc canistrum, id est liber iste, nisi episcopis et sacerdotibus traditum intelligitur? Nobis enim ad legendum, ad meditando, ad docendum et observandum, omnia ista tradita sunt. Unde et subditur :

« Ponesque omnia super manus Aaron, et filiorum ejus, et sanctificabis eos, elevans coram Domino. » Tunc enim episcopus sanctificatur, quando sacram legem, et divina volumina ad meditando, et docendo suscipit, et se non labiis tantum, sed toto corde servare promittit. Elevat autem ea coram Domino, quoniam et in vita ei, et in doctrina talem se exhibet, cujus obsequia sursum ferri, et a Deo videri, et recipi mereantur. Ille enim sursum non elevat neque

se, neque munera sua, qui vitiarum contagio deturpat, et deprimit vitam, et animam suam. Sequitur :

« Suscipiesque munera de manibus eorum, et infundes super altare in holocaustum odorem suavissimum in conspectu Domini, 112 quæ oblatio ejus est. » Nisi enim Domino ista placuissent, nequaquam Moysi, suo mediatori, et quodammodo vicario ea Dominus suscipere præcepisset : quod enim Moyses suscipit, hoc et a Deo suscipitur. Incenduntur autem super altare, ut suavem reddant odorem, et Domino placeant. Ait enim Apostolus : « Christi bonus odor sumus Deo : aliis sumus odor vitæ ad vitam, aliis odor mortis ad mortem (II Cor. ii, 15). » Cum enim ea, quæ superius dicta sunt, fidelium mentibus prædicando infundimus, tunc super cordis altare canistrum evacuamus, et ea, quæ in eo reposita fuerant, in odorem suavitatis incendimus. Hoc enim odore et Deus placatur, et ad quoscunque odor iste pervenerit, in eo delectantur. Hæc enim oblatio Domino est. Unde Psalmista : « Immola Deo sacrificium laudis (Psal. xlii, 14). » Cum enim prædictum canistrum super altare, id est super fidelium mentes effunditur, cum liber exponitur, cum sacra Scriptura prædicatur, tunc sacrificium laudis Deo immolatur. Cum ergo sacerdotes Dei tale sacrificium offerunt, cum populo prædicant, cum fidelium mentes accendunt et incendunt; tunc cum oblationibus suis sit Dominus suavissimus odor. Sequitur :

« Sumes quoque pectusculum de ariete, quo initiatus est Aaron, et sanctificabis illud elevatum coram Domino, et cedet in partem suam. Sanctificabis et pectusculum consecratum, et armum, quem de ariete separasti, quo initiatus est Aaron, et filii ejus, cedentque in partem Aaron, et filiorum ejus jure perpetuo a filiis Israel, quia primitiva sunt et initia de victimis eorum pacificis, quæ offerunt Domino. » Arius enim, quo initiatus est consecratus est Aaron, hic est de quo usque modo locuti sumus, cujus pectusculum et armum Aaron suscipit; quoniam episcopi et sacerdotes omnium consilia in pectore, et omnium pondera super humeros ferre debent. Qui enim tot animalium pectora, armosque comedunt, eos, et sapientes, et fortes, et ut ita dixerim, pectorosos et armosos esse oportet. Ideo enim vobis, episcopi et sacerdotes, pectora dantur, ne locus vobis desit, in quem Dei thesaurum reponatis. Habebis autem et armos, ut totius Ecclesiæ pondera potenter ferre valeatis. Sed videant sacerdotes, qui et armos, et pectora sanctificata comedunt, ut et armos, et pectora sancta, et jus a habeant. Sanctum enim pectus sancta eructat, et super sanctos humeros non ascendit iniquitas. Hæc autem et inter primitias computantur, et ideo sacerdotum sunt, quia omnes primitiæ sacerdotibus a populo dantur.

« Vestem autem sanctam, qua utitur Aaron, habebunt filii ejus post eum, ut ungantur in ea, et

« consecrentur manus eorum. Septem diebus utitur
 « ea, qui pontifex pro eo fuerit constitutus de filiis
 « suis, et qui ingrediatur tabernaculum testimonii,
 « ut ministret Domino in Sanctuario. » Vos enim,
 episcopi et sacerdotes, filii estis Aaron; si tamen
 Aaron imitamini, et Moysi fratres estis: illius utique
 Moysi, qui ait: « Narrabo nomen tuum fratribus
 meis (*Psal.* xxi, 23). » Vos ergo habetis vestem
 Aaron, vos gloria et decore, omniumque virtutum
 ornamento induti estis. Vos rationale et superhume-
 rale habetis, vos sancti Spiritus gratia inuncti estis;
 vestræ quoque manus ad Christi corpus, et sangui-
 nem conficiendum, omneque bonum et honestum
 agendum sunt consecratæ: vos enim septem diebus
 hac veste utimini, quoniam omnibus diebus ea uti-
 mini, et nunquam ea exspoliamini. Non enim sunt
 dies, nisi septem; quod autem septem diebus sit,
 omni tempore fit.

« Arietem autem consecrationis tolles, et coques
 « carnes ejus in loco sancto, quibus vescetur Aaron,
 « et filii ejus. » Diximus enim per hunc arietem,
 apostolorum omniumque martyrum multitudinem
 intelligi. Horum autem carnes comedunt episcopi et
 sacerdotes, eorumque filii, non sicut illi, de quibus
 dicitur: « Quia comederunt Jacob (*Psal.* lxxviii,
 7). » Apostolorum enim et martyrum nos carnes
 comedimus, quoniam ipsi sunt panis noster, ipsi
 sunt cibus noster, ipsi sunt refectio nostra; eorum
 exemplis vivimus, eorum doctrina nutrimur, eorum
 sermonibus et operationibus saturamur. Horum
 autem carnes coquimus in loco sancto, quia eorum
 scripta, doctrinam, et exempla in corde fideli me-
 ditamur, et sana intelligentia ruminamus. At vero
 hæretici non coquunt has carnes in loco sancto,
 quoniam in sterquilinio hæretici cordis cuncta male
 intelligendo depravant. Eorum igitur exempla se-
 quamur, quorum pane saturamur.

« Panes quoque qui sunt in canistro, in vestibulo
 « tabernaculi testimonii comedent, ut sit placabile
 « sacrificium, et sanctificent offerentium manus. »
 Comedimus jam carnes arietis, comedamus et panes,
 qui sunt in canistro: uterque enim cibus bonus est,
 et ad comedendum suavis: audivimus enim aposto-
 lorum et martyrum vitam et doctrinam; audiamus
 et ea, quæ in hoc canistro, id est in hoc libro con-
 tinentur: audivimus nova, audiamus et vetera. Bo-
 nus enim ille est, qui profert de thesauro suo nova
 et vetera. Hos autem panes in vestibulo tabernaculi
 et in loco sancto comedere debemus, quatenus non
 denus sanctum canibus, nec spargamus margaritas
 ante porcos. In loco sancto comedamus illos, in con-
 ventu fidelium eos expendamus, comedamus et expo-
 namus. Quare hoc? ut sit placabile sacrificium, ut
 nomen Domini non blasphemetur, utrumque mi-
 nisterium non vituperetur, et sanctificentur offeren-
 tium manus. Si enim recte offeras, non recte divides,
113 peccasti (242) (*Gen.* iv, 7): sicut enim viden-

(242) Vulgata sic habet: *Nonne si bene egeris
 aderit?*

dum est, quid offeras, et cui offeras, ita et viden-
 dum est, ubi offeras. Unde et subditur: « Alienigena
 « non vescetur ex eis, quia sanctificata sunt. »
 Majora enim Scripturarum sacramenta solis fidelibus
 tradenda sunt: quæ enim conventio fidelis cum
 infideli? Infidelibus ergo fides prædicetur; quod si
 quis convertatur, accedat, et edat: « Alienigena
 « enim non vescetur ex eis. Quod si remanserit de
 « carnibus consecratis, sive de panibus usque mane,
 « combures reliquias igni: non comedentur, quia
 « sanctificata sunt. » Hoc enim puto esse illud, quod
 superius de agno phase dictum est: « Si quid resi-
 duum fuerit, igne comburetur (*Exod.* xii, 10). »
 Non enim omnia comedi possunt, quoniam non
 omnia intelligi possibile est, multa relinquuntur
 usque mane, et prius hæc nox, hæc vita tenebris et
 ignorantia plena finietur; prius sol justitiz orietur,
 quam omnia sanctarum Scripturarum sacramenta
 intelligantur. Quæ ergo intelligi non possunt, igne
 fidei comburantur, sanctoque spiritui committantur,
 et firmo charitatis amore credantur. Non enim pro-
 pter aliud reliquias comedere interdictum fuerat,
 nisi ut ea, quæ intellectui non patent, quæ Dei sa-
 pientia occulta esse voluit, nos perscrutari et inve-
 stigare omittamus. Qualiter enim Verbum caro
 factum est, qualiter vel a Patre, vel a matre Dei
 Filius genitus est; qualiter Spiritus sanctus a Patre
 procedat et Filio, multaque alia his similia, nulli
 unquam hominum in hac vita revelata sunt.

« Omnia, quæ præcepi tibi, facies super Aaron,
 « et filiis ejus. Septem diebus consecrabis manus
 « eorum, et vitulum pro peccato offeres per singulos
 « dies ad expiandum. » Quid est enim: septem
 diebus consecrabis manus eorum? Audite, episcopi,
 audite, sacerdotes: nullus dies prætermittatur,
 omni die consecrari debent manus vestræ, non
 enim sunt dies nisi septem; qui ergo septem
 diebus consecratur, omnibus diebus consecratur.
 Omnibus autem diebus illius manus consecrantur,
 qui semper manus et opera sua custodit, ut munda
 sint, ut nihil mali operentur, et ut cunctis
 bonis operationibus insistant. Offert autem et vitu-
 lum ad expiandum per singulos dies, qui nunquam
 unigeniti Filii Dei obliviscitur passionis. Vitulus
 enim iste Christus est, cujus dum nativitatem,
 doctrinam, operationem, miracula, crucem, flagella,
 passionem, spineam coronam et cætera, quæ pro
 nobis sustinuit, in mente habemus, magnum ad
 peccata expianda sacrificium Deo offerimus. Offeritur
 etiam et vitulus iste ad expiandum per singulos
 dies, quoniam usque ad sæculi consummationem
 Christi corporis et sanguinis sacramentum sancta
 Ecclesia quotidie offerre non cessabit.

« Mundabisque altare, cum immolaveris expiatio-
 « nis hostiam et unges illud in sanctificationem. »
 Quod enim hoc altare Ecclesiam significet, superius,
 cum de eo loquebamur, ostendimus. Cum enim

recipies: sin autem male, statim in foribus peccatorum

uniuscujusque filium mens altare vocetur, multo magis altare, tota Ecclesia et intelligi, et dici debet. Hoc autem altare toties mundari oportet, quoties expiationis hostia immolatur in eo. « Qui enim » hanc hostiam « indigne manducat et bibit, judicium sibi manducat et bibit (I Cor. xi, 29). » Apostoli enim verba sunt hæc. Mundatur enim altare istud poenitentia, lacrymis, eleemosynis, et misericordiae operationibus. Ungitur autem in sanctificationem oleo pietatis, et gratia Spiritus sancti; hoc enim oleo sanctificatur Ecclesia. Sequitur.

« Septem diebus expiabis altare, et sanctificabis, et erit Sanctum sanctorum; omnis qui tetigerit illud, sanctificabitur. » Quod enim septem dies omne tempus significent, sæpe jam dictum est. Quod vero omni tempore sanctificatur et in melius proficit, sanctum est; imo Sanctum sanctorum. Sanctificatur autem omnis qui hoc altare tangit, quoniam quicumque ecclesiasticam religionem suscipit, et sanctorum exemplis corde tangitur et compungitur, ille procul dubio sanctus efficitur.

« Hoc est, quod facies in altari: Agnos anniculos et duos per singulos dies jugiter, unum agnum mane, et alterum vespere: decimam similitæ consperse oleo contuso, mensuram quartam partem bin, et vinum ad libandum ejusdem mensuræ in agno uno. » Quamvis enim duo agni unum idemque significant (siquidem illum agnum significant, qui tollit peccata mundi), aliter tamen quotidie in Ecclesia, aliter in cruce immolatus est Christus. Hic enim a fidelibus cum pietate, ibi vero a Judæis cum crudelitate immolatus est. Et quidem mane et vespere noster quoque agnus immolatus est; quoniam Christus Dominus noster mane a Judæis judicatus, damnatus, flagellatus et consputus, ligatus, alapis cæsus, multisque injuriis affectus est; vespere autem in cruce pendens spiritum emisit. Unde Psalmista inquit: « Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo, elevatio manuum mearum, sacrificium vespertinum (Psal. cxi, 2). » Nos quoque duos agnos immolemus, et mane, et vespere crucis Christi et passionis memores simus; ut per memorie compunctionisque sacramentum, quod mane immolamus, ab omnibus adversis per totum diem securi esse possimus. Illud vero, quod vespere agimus ab omni vitiorum infestatione per totam noctem reddat esse securos. Hoc est enim mane et vespere, quod die ac nocte, quod omni tempore. Offeramus autem et decimam partem similitæ; offeramus et vinum ejusdem mensuræ. O admirabile sacramentum! hoc est enim sacrificium Melchisedech, hoc est sacrificium pontificis nostri; pontificis quidem, cui dictum est: **114** « Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech (Psal. cix, 5). » Similam enim et vinum obtulit Christus; similam et vinum et nos quotidie immolamus: panis enim cor roborat, et vinum lætificat cor hominis. Conspargitur autem hæc similita, hæc medulla frumenti, hic panis vivus, qui de cælo descendit, oleo contuso, quoniam a ejusdem Spiritus

A sancti operatione panis iste mutatur in Christi carnem, cujus obumbratione et inspiratione de virgine natus est Christus. Quia vero decimam, et quartam afferri jubet, illud apertissime significare videtur, quod nullius a Deo suscipiatur oblatio, qui Novum et Vetus non recipit Testamentum. Igitur fide utriusque Testamenti, et oleo Spiritus sancti panem, et vinum offeramus; quibus et agnus quidem ideo adhibetur, quoniam in agni carnem et sanguinem ista mutantur.

« Alterum vero agnum offeres ad vespertinam, juxta ritum matutinae oblationis, et juxta ea, quæ diximus in odorem suavitatis, sacrificium est Domino oblatione perpetua in generationes vestras. » Quia enim unum, idemque uterque agnus significat, ideo uno eodemque ritu et vespere offertur, et mane. Fit autem hoc sacrificium oblatione perpetua, quoniam usque ad sæculi consummationem in sancta Ecclesia hæc oblatio non finietur. Sed ubi sit, sequitur:

« Ad ostium tabernaculi testimonii coram Domino, ubi constituam, ut loquar ad te, ibique præcipiam filiis Israel, et sanctificabitur altare in gloria mea. Sanctificabitur et tabernaculum testimonii cum altari, et Aaron cum filiis ejus, ut sacerdotio fungantur mihi, et habitabo in medio filiorum Israel, eroque eis Deus, ut sciant quia ego Dominus Deus eorum, qui eduxi eos de terra Ægypti, ut manerem inter illos ego Dominus Deus eorum. » Ad ostium namque tabernaculi fit sacrificium, quia ibi sunt sacerdotes, imo ipsi sunt ostium, cæteraque fidelium multitudo per eos ingreditur tabernaculum. C Ad ostium quippe fit sacrificium, ut statim in ipsa fidei introitu, et baptismate suscepto, Christi corporis et sanguinis in Christo regenerati participes fiant. Unde et juxta altare labium ponitur, in quo stant sacerdotes. De hoc enim in sequentibus dicetur.

CAPUT XXX.

« Facies quoque altare ad adolendum thymiamam de lignis setim, habens cubitum longitudinis id est quadrangulum, et duos cubitos in altitudine, cornua ex ipso procedent vestiesque illud auro purissimo, tam craticulam ejus, quam parietes per circuitum, et cornua. » Superius enim altare totam Ecclesiam, hoc autem Christi humanitatem significat, unde propter suavitatis odorem, qui super eo offerebatur, altare thymiamatis appellatur. Ad hoc autem soli pontifici ad immolandum accedere licebat, quoniam unius summique pontificis humanitatem significabat. Hujus enim altaris fragrantiam senserat Ecclesia, cum dicebat: « Trahe me post te, eurremus in odorem unguentorum tuorum (Cant. i, 4). » Hujus odorem et Isaac sentiens, ait: « Ecce odor filii mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Deus (Gen. xxvii, 27). Hic est ille flos campi et lilium convallium, in quo septem Spiritus sancti gratiæ requiescunt. Est autem hoc altare de lignis setim, de lignis fortibus et imputribilibus. Unde et Psalmista de eo loquens, ait: « Nec dabis sanctum tuum videre corruptionem (Psal. xv, 10). » Setim namque *spina* interpretatur; spinis autem hoc altare coro-

natum legimus. Est autem quadrangulum, utpote firmum, stabile et immobile. Hæc est autem illa firma petra, super quam fundatur Ecclesia. Elevatur autem duobus cubitis in altitudine, quia quasi duobus cubitis, Deo, et homine conficitur. Habet autem unum cubitum in latitudine, quia Deus et homo unus est Christus. Denique quia Filius in Patre, et Pater in Filio, et Spiritus sanctus ab utroque procedit, non immerito tribus cubitis hoc altare metitur. Cornua vero ex Christo procedunt, quoniam omnis ejus virtus, et fortitudo, non per accidens, non aliunde venit, sed semper naturaliter et substantialiter eam in se habet, possidet Salvator noster. Vestitur autem auro purissimo, quia non solum sapientiæ et scientiæ luce refulget; verum et ipse est, a quo est omnis sapientia, et cum quo fuit semper, et est ante ævum. Hæc est enim illa domus, quam sapientia ædificasse dicitur: « Sapientia ædificavit sibi domum, exiecit columnas septem (Prov. ix, 1). » Quia ergo tota hæc domus a sapientia ædificatur, merito totum altare auro purissimo vestitur. Quoniam autem per craticulam, quæ in modum retis facta fuerat, ejus prædicatio intelligitur, quis digne dicere valeat, quanta sapientiæ et scientiæ luce hæc craticula refulgeat? Hoc enim est illud rete, quod Dominus in dextram navigii apostolis mittere jubet. Sequitur:

« Faciesque ei coronam aureolam per gyrum, et annulos aureos sub corona per singula latera, ut mittantur in eos vectes, et altare portetur. Ipsos quoque vectes facies de lignis setim, et inaurabis eos. » Coronatur enim hoc altare, sicut Psalmista de homine Deo testatur, dicens: « Minuisti eum paulo minus ab angelis, gloria, et honore coronasti eum (Psal. vi, 8). » Itemque: « Posuisti in capite ejus coronam de lapide pretioso (Psal. xx, 4). Hæc autem corona, aureola est, quoniam sapienter acquisita est. Quid autem per quatuor annulos aureos (tot enim sunt annuli, quot et altaris anguli) nisi quatuor Evangelia intelliguntur? His enim altare et levatur, et portatur, quoniam evangelica prædicatione Christi nomen, et gloria ubique **115** terrarum delata est. Sed a quibus? a sanctis utique apostolis et evangelistis, episcopis Ecclesiæque doctoribus. Isti enim sunt illi vectes, quibus altare portatur; isti circulos aureos, id est Evangelia penetrant, eorumque sententiis involuti ab eis non separantur. De his enim scriptum est: « Qui ascendis super equos tuos, et quadrigæ tuæ salvatio (Habac. iii, 8). » Isti enim et vectes dicuntur, et equi; qui bene dicuntur esse de lignis setim, utpote fortes, incorruptibiles et æterni. Sunt autem deaurati, quia multa sapientiæ luce refulgent.

« Ponesque altare contra velum, quod ante arcam pendet testimonii coram propitiatorio, quo tegitur testimonium, ubi loquar tibi. » Contra velum namque ponitur altare, et non inter velum, quatenus et ab omnibus videatur, et thymiamatis odore, quod in eo adoletur, omnes perfundat et repleat. Hoc est enim quod Dominus ait: « Ego palam locutus sum

mundo semperque docui in synagoga, ubi omnes Judæi conveniunt (Joan. xviii, 20). » Stat autem altare coram propitiatorio, quoniam Christus Dominus noster propitiationis et misericordiæ nunquam obliviscitur, semperque ad propitiatorium respicit, semperque ad se venientibus miseretur. Ibi autem loquitur Dominus, in eo loquitur Dominus, quia ipse est Deus et Dominus. Sequitur:

« Et adolebit incensum super eo Aaron, suave fragrans mane, quando componet lucernas, incendet illud, et quando collocabit eas ad vesperum, uret thymiamata sempiternum coram Domino in generationes vestras. » Aaron namque ipse est Jesus pontifex et sacerdos noster, qui super altare carnis assumptæ omnium thymiamatum fragrans odore, cunctos per circuitum suæ famæ notitia delectabat: hoc faciebat mane et vespere. Quid est mane, et vespere? omni tempore: mane enim diei, vespere autem noctis est initium: mane autem pro die, vespere autem pro nocte ponitur; dies vero et nox omne tempus significant. Mane ergo, et vespere lucernas Aaron componebat et collocabat, quoniam Christus Dominus noster, verbi doctrina, virtutum admiratione, gratiarum diversitate fideles suos omni tempore illuminabat. talibus enim lucernis illuminantur fidelium corda.

« Non offeretis super eo thymiamata compositionis alterius, nec oblationem, nec victimam, nec libamini libamina. » Nihil enim extraneum, vel corruptum, vel vitiatum, nihil deterioris dogmatis offerretur in hoc altari; quoniam Christus Dominus noster « peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus (I Petr. ii, 22): nihil nisi justitiam, pietatem, mansuetudinem, charitatem, sapientiam, concordiam, pacem, et similia hoc altare redolet; talis hinc odor funditur, talia thymiamata fragrant. Cum enim Apostolus dicat: « Christi bonus odor sumus Deo in omni loco (II Cor. ii, 15); » qualem ipsum Christum odorem esse putamus?

« Et deprecabitur Aaron super cornua ejus semel per annum in sanguine, quod oblatum est pro peccato, et placabitur super eo in generationibus vestris, Sanctum sanctorum erit Domino. » Semel enim pontifex noster Jesus Christus super hujus altaris cornua, id est in humanitate, quam de virgine matre susceperat, pro peccatis Judæorum deprecatus est Patrem, quando dixit: « Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt (Luc. xxiii, 34). » Ipse enim sacerdos, ipse hostia, ipse altare in proprio sanguine « introivit semel in sancta, æterna redemptione inventa (Hebr. ix, 12): » hoc enim sacrificio, hujus pontificis precibus, cunctis generationibus placatus est Dominus. Quod autem sequitur: « Sanctum sanctorum erit Domino, » de altari intelligi debet: corpus enim Christi Sanctum sanctorum est, quoniam ab eo cætera sanctificantur. Hucusque de altari.

« Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: « Quando tuleris summam filiorum Israel, juxta numerum, dabunt singuli pretium pro animabus

« suis Domino, et non erit plaga in eis, cum fuerint recessiti. Hoc autem dabit omnis, qui transit ad aomen dimidium sicli, juxta mensuram templi. Siclus viginti obolos habet. Quod habetur in numero a viginti annis et supra dabit pretium (243). » Omnis, inquit, qui numeratur, id est, qui transit ad æmen, qui re et nomine ascribitur in populo Dei, ferat pretium, non sit vacuus, nec sine munere, quia relempio animæ propriæ divitiæ. Sed quid dabit? dimidium sicli. Siclus enim viginti obolos habet; dabit ergo decem obolos. Sed quare decem? Vis audire quare? Quia decem sunt verba legis; tanto enim pretio unusquisque redimit animam suam. Non occidisti, unum siclum dedisti; non es mœchatus, duos siclos dedisti; non fecisti furtum, tres siclos dedisti, et sic in cæteris. Tot enim das siclos quot præcepta custodis. Unde et secundum mensuram templi dari jubentur. In templo enim lex est. In templo Decalogus reperitur et metitur. Dant autem pretium a viginti annis et supra, quia ejus pretium non recipitur, quia decem non duplicat, quia Testamentum dupliciter non intelligit, quia secundum litteram, et spiritum utriusque Testamenti non laudat expositionem. Hinc enim Judæi, hinc et Manichæi reprobantur.

« Dives non addet ad dimidium sicli, et pauper nihil minuet; susceptamque pecuniam, quæ colata est a filiis Israel, trades in usus tabernaculi testimonii, ut sit monumentum eorum coram Domino, et propitiatur animabus illorum. » Dives enim ad medium sicli nihil addit, quoniam qui decem verba legis observat, nihil est, quod **116** ulterius agat. Pauper vero nihil minuere debet, quoniam « qui in uno offendit, factus est omnium reus (Jac. II, 10). » Omnis autem hæc pecunia tradatur in usus tabernaculi testimonii, ut quicumque legis mandata custodit, non ad favorem vulgi, sed ad animæ utilitatem hoc faciat, semperque illud in mente habeat: « Amen dico vobis, receperunt mercedem suam (Math. VI, 10). » Tales enim tabernaculo testimonii inutiles sunt; quoniam muri Jerusalem ex his non ædificantur.

« Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Facies et labium æneum cum basibus suis ad lavandum, et pones illud in tabernaculum testimonii, et altare, et et missa aqua, lavabunt in eo Aaron, et filii ejus manus suas ac pedes, quando ingressuri sunt tabernaculum testimonii, et quando accessuri ad altare, ut offerant in eo thymiana Domino, ne forte moriantur, legitimum sempiternum erit ipsi, et et semini ejus per successiones. » Quid enim per labium, nisi baptismum? Quid per basim ejus, nisi fidem intelligamus? Est autem labium æneum, quoniam sine sono, confessionisque voce non datur baptismus: « Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem (Rom. X, 10). » Unde pro parvulis, qui loqui non possunt, alii fidem pro-

mittentes intercedunt. Ponitur autem labium inter tabernaculum et altare, ut quicumque tabernaculum ingredi, vel ad altare accedere desiderat, prius aqua lavetur, et baptismi sacramento regeneretur. Et prius qui sem Aaron cum filiis suis, nunc autem sacerdotes nostri cum omnium fidelium multitudine in hoc labio lavantur: omnes enim aut sacerdotes sumus, aut filii sacerdotum. Et illi quidem manus et pedes, nos autem totum corpus lavantes, ab omni vitiorum sorde mundamus, quamvis non indigeat, nisi ut pedes lavet. Lavamus tamen et nos quotidie penitentia peccatorum, compunctionis lacrymis et pietatis, misericordiæque operationibus. Nam et hoc labium est, in quo sacerdotes ad altare accessuri, quoditæ lavari et mundari debent, ne forte moriantur. Si ergo timent mori, laventur ne moriantur; non accedant ad altare nisi loti: prope est aqua, prope sunt lacrymæ et penitentia. Sic enim David, sic et Petrus mundatus est, aliter enim ulterius baptizari non licet.

« Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Sume tibi aromata primæ myrrhæ et electæ, quingentos siclos, et cinnamoni aromatici medium, id est ducentos quinquaginta siclos, calami similiter ducentos quinquaginta siclos, casia autem quingentos siclos in pondere sanctuarii, oleum de olivetis mensuram hin. » Per has enim quatuor species aromaticas, quatuor jam sæpe dictæ virtutes principales intelliguntur; id est prudentia, justitia, fortitudo et temperantia. Ex his enim si oleum S. Spiritus eis admisceatur, fit unguentum admirabilis compositionis, quo quicumque perunctus fuerit, absque omni dubitatione sanctificatur. Hoc enim unguentum Salvatori nostro nomen dedit, ut Christus a chrismate diceretur: unde et ipse ait: « Spiritus Domini super me, eo quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me (Luc. IV, 18). » Sequitur:

« Faciesque unctionis oleum sanctum, unguentum compositum opere unguentarii, et unges ex eo tabernaculum testimonii, et arcam testamenti, mensamque cum vasis suis, candelabrum, et utensilia ejus, altare thymiamatis et holocausti, et universam supellectilem, quæ ad cultum eorum pertinet, sanctificabisque omnia, et erunt sancta sanctorum; qui tetigerit ea sanctificabitur. Aaron et filios ejus unges, sanctificabisque eos, ut sacerdotes fungantur mihi. » Ipsum, inquit, tabernaculum, et quæcumque in tabernaculo sunt, ex supra dicto unges unguento, quoniam quidquid ex eo ungitur, sanctum sanctorum efficitur. Quidquid enim per tabernaculum, et ea, quæ in tabernaculo sunt, intelligi debeat, superius dictum est.

« Caro hominis non ungetur ex eo, et juxta compositionem ejus non facies aliud, quia sanctificatum est, et sanctum erit vobis. Homo quicumque tale composuerit, et dederit ex eo alieno, exter-

(243) C. J. Casin. Omnis, inquit, qui habetur in numero, qui et re, et nomine ascribitur in parte Domini, ferat, etc.

« majnabitur de populo suo. » Caro, inquit, hominis non ungetur ex eo; non enim carnis est hoc unguentum, sed mentis: Sed quid est hominis? Aaron, et filii ejus homines non erant? Homines enim in divina Scriptura pro iniquis et peccatoribus sæpe accipiuntur, secundum illud: « Vos autem sicut homines moriemini (*Psal.* lxxxj, 7). » Et Apostolus: « Cum enim, inquit, aliud dicat: Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ, nonne homines estis? » (*I Cor.* i, 12.) Hoc ergo unguentum non peccatorum, sed sanctorum; non carnalium, sed spiritualium est: hoc solis sacerdotibus, solis sanctis et spiritualibus viris attribuitur. Unde et subditur: « Et juxta compositionem ejus non facietis aliud. » Hæretici enim, et maxime Simoniaci juxta compositionem ejus aliquid facere nituntur, quoniam ex eisdem speciebus, eisdem sacramentorum verbis, suos episcopos et sacerdotes ordinant, sacros ordines tribuunt, et cætera sacramenta Ecclesiæ pretio vendunt, hoc autem alienis, sicut et ipsi sunt, et a fide catholica extraneis. Ideoque exterminantur de populo Dei, et a sanctorum consortio separantur. Ii enim sunt, quos Salvator noster de templo ejecit. Hactenus de unguento.

« Dixitque Dominus ad Moysen: Sume tibi aromata, stacten, et onycham, galbanum boni odoris, et thus lucidissimum; æqualis ponderis erunt omnia: faciesque thymiana compositum opere unguentarii, mistum diligenter, et purum, sanctificatione dignissimum. » Quid enim per has quatuor species odoriferas, quarum naturali virtute **117** vulnera curantur, et sanantur, nisi quatuor Evangelia intelligimus? Omnia autem æqualis ponderis sunt, quoniam unius ejusdemque sunt veritatis et auctoritatis. Miscentur autem omnia simul, ut quod in uno Evangelio non habetur, in alio reperitur; atque, dum in quibusdam inter se vicissim concordant, in nullo autem discordant, suaviorem satis reddunt odorem. Onycha autem, quæ *ungula* interpretatur, non bene a nostris cognoscitur. Hæc autem quanto ordine, ratione, et secundum eam veritatem, quæ scripta sunt, populis exponuntur; tunc nimirum fit ex eis thymiana compositum opere unguentarii, mistum diligenter, et purum, et sanctificatione dignissimum. Hujus autem compositionis peritissimus unguentarius Apostolus fuit, qui sicut sapiens architectus fundamentum posuit, et inter perfectos sapientiam loquens, omnibus omnia factus est, ut omnes lucrifaceret. Hoc enim thymiamate redolens, dicebat: « Gratias autem Deo, qui dedit pignus in cordibus nostris (*I Cor.* v, 5), » et « odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco, in his, qui salvi fiunt, et in his, qui pereunt: aliis enim sumus odor vitæ in vitam; aliis odor mortis in mortem (*I Cor.* ii, 14). »

(244) Quod hic dicit commentator de Evangeliorum auctoritate comparative ad Cantica canticorum, non est intelligendum de fundamento fidei, quod æquale est in omnibus sacris libris; sed quoad res, de quibus agitur in Evangeliiis; quæ cum perspicuæ sint, generatim loquendo, mortuque regulas sæpissime

« Cumque in tenuissimum pulverem cuncta contuderis, pones ex eo coram testimonio tabernaculi, in quo apparebo tibi; sanctum sanctorum erit vobis thymiana. » Tunc enim in tenuissimum pulverem universa contundimus, quando Evangeliorum sententias subtiliter indagantes, et frequenter ruminacione frangentes, ad spiritualem intelligentiam redigimus. Sicut enim aromata, quando teruntur, suavius redolent, ita et sancta Scriptura quanto plus ruminatur et frangitur, tanto suaviorem præstat odorem. Porrimus autem ex hoc thymiamate coram testimonio tabernaculi, quando Novum Testamentum Veteris Testamenti testimonio comprobamus. Stat autem Novum Testamentum quodammodo coram Vetere, dum ad se defendendum ejus testimonium expectat: sicut enim Evangelium testimonium est Ecclesiæ, ita et lex testimonium est tabernaculi et ibi quidem, id est in testimonio, in sacris voluminibus apparet Dominus Moysi, quia sanctorum Scripturarum documentis Deum cognoscimus. Vis videre Deum, vis eum cognoscere, vis audire loquentem? Lege Evangelia, lege Exodum, lege libros Moysi, lege apostolos et prophetas: hic enim apparebit tibi Dominus, hic ejus potentiam et virtutem cognosces. Unde Psalmista: « Quærite Dominum, et confirmamini, quærite faciem ejus semper (*Psal.* civ, 4). » Est autem hoc thymiana sanctum sanctorum, quia multo magis sunt auctoritatis Evangelia, quam Cantica canticorum (244).

« Talem compositionem non facietis in usus vestros, quia sanctum est Domino. Homo quicumque fecerit simile, ut odore illius perfruatur, peribit de populis suis. » Audite hoc, hypocritæ, audite hoc avari, quia non ad laudem Dei, non ad animarum ædificationem, sed ad usus mortiferos, ut divitiis abundetis, ut marsupia impleatis, Scripturas exponitis, Evangelia prædicatis, et sanctam non sancte compositionem in proprio facitis. Vobis enim per Psalmistam a Domino dicitur: « Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitiam meam, et assumis testamentum meum per os tuum? » (*Psal.* xlix, 16.) Vos ergo peribitis, vos de populo Dei ejiciemini, qui odore sanctæ compositionis illicitè perfrui mini, vobis enim talem compositionem facere, hunc odorem spargere, hoc thymiana componere interdictum est. Et hæc de thymiamate sufficiant.

CAPUT XXXI.

« Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: « Ecce vocavi ex nomine Beseleel filiorum Huri, filii Hur, de tribu Juda, et implevi eum Spiritu Dei, sapientia, et intelligentia, et scientia in omni opere ad excogitandum quidquid fieri potest in auro, et argento, et ære, marmore, et gemmis, et diversitate lignorum, dedique ei socium Ooliab filium

præbeant; quæ vero in Canticis canticorum habentur, mysterio sint admodum plena; proinde quoad praxim, ut ita dicamus, multo utilius, et communius est id, quod suppeditant Evangelia, quam quæ in Canticis continentur.

« Achisamech de tribu Dan, et in corde omnis erudi-
 ti posui sapientiam, ut faciant cuncta, quæ præ-
 cepi tibi, tabernaculum foederis, et arcam testi-
 monii, et quæ superius dicta sunt. » Beseleel
 interpretatur *umbra Dei*, per quam apostolos intelli-
 gimus, qui sub umbra et protectione omnipotentis
 Dei omnem spem habentes, nullum tribulationum et
 adversitatum æstum timuerunt. Hos autem ex no-
 mine vocavit Dominus, quoniam ex millibus eos
 paucissimos elegit, sicut ipse ait : « Non vos me
 elegistis; sed ego elegi vos (Joan. xv, 16). » Quod
 enim nomine vocatur, non casu, sed providentia
 eligitur. Hi autem filii Huri, filii Hur. Hur enim, et
 Huri ignis, vel *lumen* interpretatur. Sunt ergo apo-
 stoli filii Christi, Christus autem Filius Dei, quoniam
 ignis de igne, lumen de lumine Christus est. Qui
 bene de tribu Juda esse dicuntur, quoniam de eis
 scriptum est : « Principes Juda duces eorum
 (Psal. lxxvii, 28). » Judas enim *confessio* interpretatur.
 In Christi autem, et pro Christi confes-
 sione apostoli mortui sunt. Huic ergo, id est Beseleel
 datur socius Ooliab, qui interpretatur *protectio mea*.
 Pater autem significat episcopos et doctores, quorum
 protectio Deus est omnium pater atque Creator. Est
 autem Ooliab filius Achisamech, qui *fratrem suum*
roborans interpretari dicitur. Ille vero, qui fratrem
 suum roborat, Christus est, qui fratri suo proprio,
 videlicet Christiano, robur, virtutem et constantiam
 semper ubique tribuit. Unde et discipulis suis ait :
 « Non vos deseram, neque derelinquam (Joan. xiv,
 18). » Itemque : « Ecce ego vobiscum sum om-
 nibus diebus usque ad consummationem sæculi
 (Math. xxviii, 20). » Et alibi : « Estote ergo pru-
 dentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ
 (Math. x, 15). » Hæc enim, et similia Dominus di-
 cuit, fratres suos roborat. Est ergo Ooliab filius
 Achisamech, id est filius Christi, qui, sicut diximus,
 fratres suos roborat. Qui merito de tribu Dan esse
 perhibetur, siquidem Dan *judicans* interpretatur;
 istis autem ad judicandum universum mundum Do-
 minus tribuit. Vos ergo episcopi, doctores, vos filii
 illius, qui fratres suos roborat, vos filii Achisamech,
 considerate, qui socii estis Beseleel, quem Dominus
 vocavit ex nomine, socii estis apostolorum, quos
 Christus ad fidem prius vocavit, quibus nomina imposuit,
 quos omnium principes elegit ex omnibus. Hæc enim
 Spiritus Dei, Spiritus sapientiæ et intellectus,
 omnisque scientiæ replevit, ut tabernaculum
 Dei, quod est Ecclesia, admirabili artificio, et inef-
 fabili magisterio componerent. Quibus vos episcopi,
 et doctores, omnesque viri eruditi, socii, adjutores,
 et cooperatores dati estis; ædificate ergo domum
 Dei, instate, laborate, orate, et dicite : « Benigne
 fac Deus in bona voluntate tua Sion, ut ædificentur
 muri Jerusalem (Psal. l, 19). » Quoniam autem de
 tabernaculo, et arca, et mensa, et candelabro, et de
 omnibus, quæ hic enumerantur, sufficienter superius
 exposuimus, ista nos prælibasse sufficiat.

« Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens :

« Loquere filiis Israel, et dices ad eos : Videte, ut
 Sabbatum meum custodiatis. » Satis enim Moyses
 jam superius de Sabbato locutus est, satisque
 nos de Sabbato exposuimus. Non enim sine
 causa Sabbati observantia toties replicatur, non
 sine causa Dominus dicit : « Videte, ut Sabbatum
 meum custodiatis. » Custodite, inquit, Sabbatum
 meum; custodite requiem meam; sic requiescite, ut
 ego; requiescite, inquam, a malo, cessate ab iniqui-
 tate : hoc enim significat requies Sabbati; male
 enim celebrat Sabbatum, qui a bonis operibus vacat.
 Nam et Christus in Sabbato operabatur, scilicet ea
 quæ in Sabbato operari licebat, quod quidem male
 Judæi intelligentes, dicebant : « Ille homo non est a
 Deo, qui Sabbatum non custodit (Joan. ix, 16). »
 Bonum ergo in Sabbato facere licet. Quoties ergo
 peccamus, Sabbatum violamus, quoadiu vero bonum
 agentes a malo cessamus, Sabbatum custodimus,
 cum Deo quiescimus, et festivum diem legitime cele-
 bramus. Non igitur uno die cum Judæo, sed omni
 tempore sabbatizandum Deo.

« Deditque Dominus Moysi, completis hujusmodi
 sermonibus in monte Sinai, duas tabulas testimonii
 lapideas scriptas digito Dei. » Quia enim duri, la-
 pidei et increduli semper Judæi fuerunt, ideo legem
 in lapidibus scriptam suscipere merverunt, ut saltem
 per duritiam lapidum, cordis sui duritiam intelligerent.

CAPUT XXXII.

« Videns autem populus, quod moram faceret
 descendendi de monte Moyses, congregatus ad-
 versus Aæron ait : Surge, fac nobis deos, qui nos
 præcedant : Moysi enim huic viro, qui nos eduxit
 de terra Ægypti, ignoramus quid acciderit. » Di-
 cis, popule stulte et insipiens ad Aaron : Fac nobis
 deos. Nunquid Aaron scit facere deos? Cur potius
 non dicis Aaron : Sis nobis deus? Si enim Aaron
 creat deos, diis melior est Aaron. Expectato paulisper
 donec veniat Moyses, et ipse te edoceat quid
 sit Deus. Venit enim Moyses, descendit Christus, et
 docuit quid sit Deus; nesciebat enim adhuc quid
 esset Deus.

« Dixitque ad eos Aaron : Tollite inanes aureas
 de uxorum, filiorumque, et filiarum vestrarum
 auribus, et afferte ad me. Fecitque populus quæ
 jusserat, deferens inanes ad Aaron; quas cum
 ille accepisset, formavit ex opere fusorio, et fecit
 ex eis vitulum conflatilem. Dixitque : Hi sunt dii
 tui, Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti. »
 Quid autem sunt inanes, nisi aurium ornamenta?
 Quid vero aurium ornamenta, nisi auditus? Aures
 enim, quæ non audiunt, nequaquam ornatae sunt.
 Fabricantes ergo vitulum perdunt Hebræi auditum,
 quoniam, si bene audirent, vitulum non prædicarent.
 Unde ipse Dominus ait : « Israel si me audieris, non
 erit in te deus recens, neque adorabis deum alienum
 (Psal. lxxx, 10). » Hoc enim Jacob significavit, qui
 ad radicem Sichem prope Terebintum inanes filio-
 rum simul cum idolis terræ suffodit. Sed quid
 dicis Israel? Isti sunt dii tui, qui te eduxerunt de

terra Ægypti? Boves tibi mare rubrum aperuerunt? A tui (Rom. vii, 8), › lex igitur dat testimonium, concuboves tibi maana dederunt? Mutasti enim gloriam in similitudinem vituli comedentis fenum. Quid est fenum? dicat propheta: « Vere fenum est populus (Isai. xl, 8). › Populum ergo comedit vitulus iste. Fuge ergo vitulum, ne devoret te.

« Quod cum vidisset Aaron, ædificavit altare coram Domino, et præconis voce clamavit, dicens: Cras solemnitas Dei est. Surge gentesque mane obtulerunt holocausta, et 119 hostias pacificas. Et sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt iudere. › Ædificavit enim Aaron altare coram Domino, sed non Domino. Cuncta enim respicit Dominus. Exaggeratio mali est. Unde Psalmista: « Tibi soli peccavi, et malum coram te feci (Psal. l, 4). › Te præsentem, teque videntem, malum facere non timui, nec erubui. Multum ergo peccavit Aaron, qui in tanto facinore consensum præbuit. Multum peccant et illi episcopi, et sacerdotes (qui tunc quidem per Aaron significabantur) si delinquenti populo favent, et eorum stultitiam non redarguunt.

« Locutus est autem Dominus ad Moysen: Vade, descende: peccavit populus tuus, quem eduxisti de terra Ægypti. Recesserunt cito de via quam ostendisti eis. › Peccavit, inquit, populus jam non meus, quoniam alium deum sibi elegit: peccavit, inquit, populus tuus, quem diligis, pro quo semper intercedis; imo nec meus, nec tuus, quoniam me sprevit, et te. Ironice igitur accipitur « populus tuus. ›

« Rursumque ait Dominus ad Moysen: Cerno quod populus iste duræ cervicis sit, dimitte me, et ut irascatur furor meus contra eos, et deleam eos, faciamque te in gentem magnam. › Duræ, inquit, superbæ et indomabilis cervicis est populus iste, neque legis et justitiæ frenis coerceri et retineri valet: dimitte ergo me, noli pro eo intercedere, cesset jam nunc deprecatio tua; ipsa enim me tenet, ipsa indignationem meam avertit, ipsa interposita me illos flagellare et delere non permittit. Notandum ergo quantum sanctorum valeant preces, quæ solæ Deum retinent, ejusque indignationem, et iram placant. Moyses autem non suam gloriam quærens, sed pro populo sollicitus deprecabatur Dominum dicens: « Cur, Domine, irascitur furor tuus contra populum tuum? quiescat ira tua, recordare Abraham, Isaac, et Jacob, ex quibus isti originem ducunt. Placatusque est Dominus, et non delevit populum suum. ›

« Et reversus est Moyses de monte, portans duas tabulas testimonii manu Dei scriptas ex utraque parte, et factas opere Dei. › Scriptura quoque Dei erat sculpta in tabulis: inde enim dicuntur tabulæ testimonii, quia quid Deus velit, quidque nolit, testantur ejusque voluntatis dant nobis testimonium. Dicit enim Apostolus: « Concupiscentiam nesciebam, › subauditur, esse peccatum (245), « nisi lex diceret, non concupisces rem proximi

(245) Mutulus hic editionis locus ex codice Laurentiano suppletur.

« Cum appropinquasset ad castra, vidit et vitulam, et choros. › Iratusque projecit de manu tabulas, et confregit eas ad radicem montis. Irascitur Moyses, et frangit tabulas; populus peccat, et tabulæ franguntur; populus peccat, et lex destruitur. Ut quid hoc? Si enim Moyses tabulas non fregisset, populo non pepercisset. Et quid proderat, quod orando Deum placaverat, si ipse eos ex legis imperio non occidisset? lex enim dicit: « Qui immolat diis, occidetur, præterquam Domino soli (Exod. xxii, 20). › Noluit ergo cum tabulis, noluit cum legis rigore ad populum delinquentem venire, sed tabulas fregit, legem evacuavit, et populo delinquenti pepercit. Quoties enim respectu pietatis episcopus peccatori alicui miseretur, et timet, ne in pejus ruat, tunc tabulas quodammodo frangit, et legis austeritatem relinquit. Et quidem sic tabulas frangere, legisque rigorem aliquando pro pietate deserere, non magnum puto esse peccatum. Unde et Moyses pro fractis tabulis nusquam a Domino reprehenditur. Sed audi quod sequitur: « Arripiensque vitulum, quem fecerant, combussit, et contrivit usque ad pulverem, quem sparsit in aqua, et dedit ex eo potum filiis Israel. › Hinc enim cui Moyses irascebatur, ostenditur; vitulo enim irascebatur, et peccatum destruere conabatur. Contrivit ergo vitulum usque ad pulverem, misitque in aquam, potum dedit filiis Israel. Sed quare misit in aquam, quare ex eo potum dedit filiis Israel? Fortasse ut fenum biberent vitulum, quia vitulus comedit fenum. Bibunt autem Judæi, quia cupidi sunt, et avari: bibunt aurum idoli, quia idololatræ et sacri-legi. Sic enim hæc mortifera potio, hæc doctrina idololatricæ eorum viscera penetravit, ut vix aliquando ab idolorum cultura avelli et separari potuerint. Hic enim vitulus, et hic potus vituli, vitulos Samariæ, et decem tribuum idololatriam significabant. Decem enim tribus pulvere vituli, id est idololatriæ doctrina Jeroboam in Samaria inebriabat, quando vix duæ tribus in Judæa legi attendere et prophetis.

« Videns autem Moyses, quod populus esset nudatus (spoliaverat enim eum Aaron propter ignominiam sordis, et inter hostes nudum constituerat) et stans in porta castrorum ait: Si quis est Domini, jungatur mihi. › Postquam enim Moyses,

« Videns autem Moyses, quod populus esset nudatus (spoliaverat enim eum Aaron propter ignominiam sordis, et inter hostes nudum constituerat) et stans in porta castrorum ait: Si quis est Domini, jungatur mihi. › Postquam enim Moyses,

sicut oportuit, redarguit Aaron de peccato suo, nolens tantum scelus penitus inultum esse, **120** præsertim, quia, sicut Apostolus ait : « Hæc omnia in figura contingebant illis; scripta sunt autem ad correctionem nostram (I Cor. x, 11), » præcepit ut unusquisque fratrem, et amicum, et proximum suum interficeret. Cecideruntque in die illo viginti et tria millia hominum. Erat enim populus Dei protectione, armisque nudatus, et propter ignominiam sordis, vituli videlicet, quem adoraverat, inter hostes nudus constitutus. Undique enim per circuitum hostes habitabant, qui si scirent populum illum sic peccasse, sic Dominum offendisse, sic sine viribus esse, sic Dei armis, omnique auxilio caruisse, facile omnes perdere potuissent. Et Aaron quidem Dei protectione, armisque eum nudaverat, quia in idolo fabricando ei consenserat. Præcipit ergo Moyses his, qui Domini erant, qui idolum non adoraverant, qui arma non perdidierant, ut gladiis accincti, fratres et proximos interficerent. Quibus mox jussa complentibus ait Moyses : « Consecrastis manus vestras hodie Domino, unusquisque in filio, et fratre suo, ut detur vobis benedictio. » Merito enim eis benedictio datur, eorumque manus, et opera Domino, et a Domino consecrantur, quia et Moysi obediunt, et Dei injurias vindicant, et in perimendis idololatriæ, zelo Dei ducti, nec filiis, nec fratribus parcunt. Hoc enim fecerunt filii Levi, qui sororis Dinæ stuprum in Genesi vindicasse leguntur. Reversusque Moyses ad Dominum ait : « Obsecro, Domine, peccavit populus iste peccatum magnum, feceruntque sibi deos aureos; aut dimitte eis hanc noxam, aut, si non feceris, dele me de libro quem scripsisti. Cui respondit Dominus : Qui peccaverit mihi, delebo eum de libro meo. » Sic enim loquitur Moyses, quasi homo, ex nimia dilectionis affectione hoc dicit : aut, inquit, parce eis, aut me simul perde cum illis. Tale quidem et Apostolus ait : « Optabam et ego anathema esse a Christo pro fratribus meis (Rom. ix, 3). » Unde et usque hodie Ezechias rex a Judæis redarguitur, quod pro se tantum, et pro omni populo oravit, dicens : « Bonus sermo Domini, fiat pax et veritas in diebus meis (IV Reg. xx, 19). » Quod autem ait : « Dele me de libro quem scripsisti; » hoc est intelligere de memoria tua. Sic enim in mente Dei, quasi in libro, sanctorum omnium nomina scripta sunt; de quo quidem, nisi ad mortem peccaverint, deleri non possunt. Hic est enim liber vite, in quo qui scribitur, in æternum et sine fine vivit. Unde et Dominus ait : « Qui peccaverit mihi, delebo eum de libro meo (Exod. xxxii, 33). » Confidenter ergo dicebat Moyses : « Dele me de libro tuo, » quia se nihil peccasse sciebat, et Deum injuste nihil facere posse non ignorabat. Sequitur :

« Tu autem vade, et duc populum istum quo locutus sum tibi, angelus meus præcedet te; ego autem in die ultionis visitabo et hoc peccatum eorum. Percussit ergo Dominus populum pro reatu vituli, quem fecit Aaron. » Quando enim pro

reatu vituli populum Dominus percussit (nisi forte illud intelligatur, quod superius legitur, viginti tria millia uno die cecidisse) nusquam hic dicitur. Dies autem ultionis aut in hac vita, aut in alia intelligi potest.

CAPUT XXXIII.

« Locutusque est Dominus ad Moysen : Vade, ascende de loco isto tu et populus tuus, quem eduxisti de terra Ægypti, in terram quam juravi Abraham, Isaac et Jacob, dicens : Semini tuo dabo eam, et mittam præcursorem tui angelum meum. Non enim ascendam tecum, quia populus duræ cervicis est, ne forte disperdam te in via. » Angelum, inquit, meum mittam ante te : mei autem præsentiam tantum, ut hactenus, ulterius non habebis. Corruptus es enim, me negando, et vitulum adorando : peccasti enim peccatum maximum. Hoc autem in persona totius populi dicitur Moysi. Quare autem eos præcedere nolit, reddit causam : « Quia populus, inquit, duræ cervicis est, » ego autem cervicatos et superbos ferre non possum : unde facile accidere potest, ut si tibi præsens fuero, disperdam te in via. Quid est autem, quod sic Veritas loquitur? quid est, quod modo non se facturum esse promittit? Conditionalia enim sunt verba Dei; dum sanctorum precibus aliquando flectitur, contra hoc quod dixerat, facere videtur. Unde quamvis modo populo, dicat : non ascendam tecum; postea tamen ascendit secum. Ascendit ergo secum, et non ascendit secum : secum quidem, quia substantia non mutatur; non secum autem, quia per poenitentiam aliter efficitur. Unde et subditur : « Audiens populus sermonem hunc pessimum, luxit, et nullus ex more indutus est cultu suo. » Alter enim erat quodammodo populus iste, qui poenitens lugebat : alter ille, qui vitulum adorabat; cum hoc igitur, et non cum illo ascendit Dominus. Verum igitur est, quod cum eo et ascendit, et non ascendit.

« Dixitque Dominus ad Moysen : Loquere filiis Israel : Populus duræ cervicis es, semel ascendam in medio tui, et delebo te; jam nunc depone ornatum tuum, ut sciam quid faciam tibi. Deposuerunt ergo filii Israel ornatum suum ad montem Oreb. » Sæpe enim Dominus vindictam sumpsit de populo illo, sæpe illum multis tribulationibus afflixit: nunc Philistæis, nunc Assyriis, nunc Chaldæis, nunc aliis nationibus, eos tradens; cito tamen eorum misertus, non eos debebat, sed in patriam reducebat. Quod ergo hic dicitur : « Semel ascenda in medio tui, et delebo te, » de utroque Salvatoris nostri adventu intelligi potest. In primo namque adventu suo eos delevit, quia virtute, regno, sacerdotio et prophetarum oraculo eos privavit; insuper et **121** Romano exercitu tradens, cunctis gentibus subjungavit. At vero in secundo, qualiter eos delectat expositione non indiget. Deposuerunt autem filii Israel ornatum suum, et poenitentiae induti sunt indumentis, quatenus Dei indignationem mitigarent. Hoc autem fecerunt ad montem Dei Oreb. Oreb cornus interpretatur, cujus color satis est poenitentibus familiaris. Quod autem ait : « Ut sciam, quid

faciam tibi, » tale est, ac si diceret : Ut scire te A
faciam voluntatem meam, et quid tibi pœnitenti
facturus sum.

« Moyses quoque tollens tabernaculum, tetendit
« extra castra procul, vocavitque nomen ejus, ta-
« bernaculum fœderis. » Si enim hoc de illo taber-
naculo intelligitur, quod Beseleel, et Ooliab fece-
runt, anticipatio est, alioquin prius Moyses tetendit
tabernaculum, quam tabernaculum factum fuisset;
quod fieri nequit. Tetendit autem extra castra, quia
longe a peccatoribus salus. Vocatur autem taberna-
culum fœderis, quia ibi Deus cum populo posuit
fœdus : ibi et lex posita est in qua totum fœdus
continebatur; ibi judicia dantur, ibi quæstiones
solvuntur, ibi cum Moysse Dominus loquitur, ibi
columna nubis ab omnibus cernitur. Sed quid co-
lumnæ nubis, nisi Verbum incarnatum? Ut enim
Dominus in nube, sic Deus in homine loquebatur et
cernebatur : videbant enim nubem, videbant huma-
nitatem, audiebant vocem, nec tamen agnoscebant
Deum; si enim agnovissent, nunquam Dominum
gloriæ crucifixissent. De hac enim nube per pro-
phetam dicitur : « Ecce ascendet super nubem le-
vem, et ingredietur Ægyptum (Isai. xix, 4); » per
quam carnem illam intelligimus, quam de virgine
Maria Christus suscepit.

« Loquebatur autem Dominus ad Moysen facie
« ad faciem, sicut loqui solet homo ad amicum
« suum. » Facie namque ad faciem, et præsens
præsenti loquebatur : interrogabatur et responde-
bat, seque vicissim audiebant et intelligebant; sic
enim loquitur homo ad amicum suum. Non enim
Moyses aliter videbat faciem Dei, qui utique invi-
sibilis est, et qui carnis oculis videri non potest.
Cum ille reverteretur in castra, minister ejus Josue:
filius Nun, puer, non decebat de tabernaculo. Nec
Josue de tabernaculo, nec Jesus de Ecclesia recedit :
« Ecce ego, inquit, vobiscum sum omnibus diebus
usque ad consummationem sæculi (Matth. xxviii,
20). » Hic est puer, hic est filius unius anni; hic est
ille parvulus, qui major est in regno cœlorum, hic est
minister Moysi, hic est qui venit ministrare, non mi-
nistrari, et ponere animam suam redemptionem pro
multis. Unde ipse Moysi, id est suis discipulis, qui nunc
per Moysen significantur, ait : « Ego autem in medio
vestrum sum, sicut qui ministrat (Luc. xxii, 27). »

« Dixit autem Moyses ad Dominum : Præcipis,
« ut educam populum istam, et non indicas mihi
« quem missurus es mecum, præsertim cum dix-
« ris : Novi te ex nomine, et invenisti gratiam co-
« ram me. » Quia enim superius dixerat : « angelus
meus præcedet te, » ipsum sibi angelum nominatim,
et expressius indicari postulat. Est enim unicuique
genti unus angelus a Deo præpositus. Unde et Mi-
chael archangelus proprie gentis Judæorum esse
perhibetur, sicut in Daniele scriptum est : « Et
nemo est adjutor meus in omnibus his, nisi Michael
archangelus princeps vester (Dan. x, 21). » Judæis

enim loquitur; sed quid est quod ait : « Præsertim
« cum dixeris, novi te ex nomine. » Non enim ma-
gnum est, aliquem cognoscere ex nomine : quis
enim est, quem Deus non cognoscat ex nomine? Si
ergo omnes cognoscit ex nomine, quare dixit Moysi :
« Novi te ex nomine. » Quid est novi te? Quid est
ex nomine? Novi enim te, aliquando significat, diligo
te. Unde et quibusdam in judicio dicturus est Do-
minus « Amen dico vobis, nescio vos (Matth. xxv,
12), » id est, non vos diligo. Sic igitur in hoc loco,
novi te, id est diligo te. Unde hoc probari potest?
ex nomine. Considera nomen tuum, quare enim
diceris Moyses? utique, quia de aqua assumptus
es (246). Sed quare, cunctis Hebræorum infantibus
in Ægyptiis aquis perennantibus, tu solus ne perires
assumptus es? Quis hoc fecit, nonne ego? Interpre-
tare ergo nomen tuum, et ex ipso nomine intelliges,
quia novi te, quia dilexi te, quia a principio invenisti
gratiam coram me.

« Si ergo inveni gratiam in conspectu tuo, ostende
« mihi faciem tuam, ut sciam te et inveniam gratiam
« ante oculos tuos. Respice populum tuum, gentem
« hanc. » Ostende, inquit, mihi faciem tuam, ut per
hoc me intelligam invenisse gratiam ante oculos
tuos : ostende, ut sciam te, ut videam, et intelligam
te. Quid est hoc? Si enim Dominus loquebatur cum
Moysse facie ad faciem, cur Dei faciem sibi Moyses
ostendi desiderat? Aliud est enim loqui facie ad fa-
ciem, aliud videre faciem. Potest enim fieri, ut
facie ad faciem cum aliquo loquaris, et eum nec
videas, nec videaris, quod quidem in nocte sæpe
contingit. Facie ergo ad faciem, et præsentialiter
Moyses cum Domino loquebatur; tamen erat aliquid,
et quidem multum aliquid, quod de Deo co-
gnoscere et videre desiderabat; ejus enim pro-
prium esse, nec videri in hac vita, nec intelligi
potest. « Dixitque Dominus : Præcedet te facies mea,
« et requiem dabo tibi. » Illum enim præcedit facies
Domini, quem facies Domini sequitur : « Quærite,
inquit Psalmista, faciem ejus semper (Psal. cii, 4). »
Si ergo semper sequitur, si semper præcedit, nun-
quam invenitur, nunquam ad plenum videtur.
Et ait Moyses : « Si non tu ipse præcedas, non edu-
« cas nos de loco isto. In quo enim scire poterimus
« ego, et populus tuus, invenisse nos gratiam in con-
« spectu 122 tuo, nisi ambulaveris nobiscum, ut
« glorificemur ab omnibus populis, qui habitant su-
« per terram? » Ac si dicat : Non per angelum, non
per ministrum, non per internuntium, sed per te ipsum
nos præcede, nobiscum auxiliare. Mirum valde quod
loquitur Moyses, ac si ubique si præsentialiter Deus
non sit, Dei præsentiam exorat. Quamvis enim præ-
sentialiter Deus ubique sit, eis tamen præsens esse
non videtur, quos orantes et clamantes non exaudit.
Rogat ergo Moyses, ut sic populum præcedat, sic
semper præsentialiter adsit, ut semper in omnibus
suis necessitatibus eis subveniat.

« Dixit autem Dominus ad Moysen : Et verbum

(246) Ex cod. Laurent. hæc quæ adduntur desumpta sunt, eademque præstat codex Casiner.

« istud, quod locutus es, faciam. Invenisti enim gratiam coram me, et te ipsum novi ex nomine. » Hoc autem superius exposuimus, et quomodo per se et præcedat eos, et non præcedat, ostendimus. « Et ait: Ostende mihi gloriam tuam. Respondit: « Ego ostendam omne bonum tibi, et in nomine Domini vocabor coram te, et miserebor cui voluero, et clemens ero in quem mihi placuerit. » Rursum ait: Non poteris videre faciem meam; non enim videbit me homo, et vivet. » Palam igitur est quid quæreret; quod si impetrasset, vivere non posset. Melius igitur Dominus Moysi, quam Moyses sibi ipsi consulebat: « Ego inquit, Dominus ostendam tibi omne bonum. » Ego tibi, et si non modo, aliquando tamen me ipsum ostendam. Scriptum est enim in Evangelio, quia quando Dominus in monte transfiguratus est, Moyses et Elias cum eo loquentes apparuerunt, et tunc quidem omne bonum Moysi Dominus ostendit: tunc et in nomine Domini vocatus est coram eo. Hoc autem habemus a principe apostolorum beato Petro: ait enim: « Domine, bonum est nos hic esse (Math. xvii, 4). » Hic, inquit, est esse bonum, ubi ostendisti Moysi te ipsum, qui es omne bonum. Quod autem sequitur: « Miserebor cui voluero, et clemens ero in quem mihi placuerit (Exod. xxxiii, 19), » tale est, ac si diceret: Tu pro populo tuo rogas, tu pro his, quorum corda et cogitationes non cognoscis, exoras; « Ego scio quos elegerim: ego miserebor cui voluero (Joan. xiii, 18), » qui nihil volo, nisi bonum.

« Et iterum: Ecce, inquit, est locus apud me, stabis supra petram. Cumque transibit gloria mea, ponam te in foramine petrae, et protegam dextera mea, donec transeam: tollamque manum meam, et videbis posteriora mea, faciem autem meam videre non poteris. » Potest enim hoc fortasse ad litteram intelligi, ut Moyses alicubi positus de Domini majestate aliquid subtilius cognoverit. Et quia ait: « Videbis posteriora mea, » incarnationis mysterium fortasse ei ostendit. Vidit autem Moyses et tunc posteriora Dei, quando Domino in monte transfigurato, Verbum videre meruit incarnatum. Quod quidem ejus posteriora dicitur, quia in posteriori tempore, et in ultima ætate actum est. Allegorice autem per Moysen apostolos intelligimus, qui et cum Domino loquebantur, et amici Dei ab ipso Domino appellati sunt. Stat autem Moyses super petram: petra autem erat Christus; quoniam in fide Christi SS. apostoli et stabiliti, et fundati sunt. Sunt autem positi non solum supra petram, verum etiam in foramine petrae, quoniam in ingressu fidei, et in introitu Ecclesie stantes, ceteros in Ecclesiam et in Christi fidem introducunt. Vocatur enim fides petra. Unde cum Domino Petrus diceret: « Tu es Christus, Filius Dei vivi (Math. xvi, 16), » mox ejus fidem Dominus confirmans ait: « Et ego dico tibi, quia tu es Petrus (Ibid., 18), » id est super hanc fidem tuam, qua me dicis Filium Dei vivi,

« ædificabo Ecclesiam meam (Ibid.). » Erat igitur Petrus, et simul cæteri apostoli cum Petro in foramine petrae, id est in porta et in ingressu fidei; si quidem fidei sententia ab eis promulgata est, super quam tota Ecclesia fundata est. Hos autem protexit Dominus dextera sua, hos munivit virtute et potentia sua, quia, sicut ipse ait, non perdidit ex eis quemquam (Joan. xvii, 12). Cumque Dominus pertransiret, et desuper montem Oliveti colos ascenderet, extollens manus suas (sic enim in Evangelio scriptum est) quia elevatis manibus ferebatur in cælum (Luc. xxiv, 50), ostendit posteriora sua: ostendit eis glorificatam humanitatem et carnem suam; hæc enim fuerunt posteriora, qui postea non est cum eis corporaliter conversatus. Ipsi ejus posteriora viderunt, quia quandiu videri potuit, illum cunctem visu secuti sunt. Unde et ab angelis eis dicitur: « Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cælum! Illic Jesus, qui a vobis assumptus est in cælum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum (Act. ii, 11). » Faciem autem ejus non viderunt, quia qualiter: « In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum (Joan. i, 2), » non est eis revelatum. Hæc est enim facies Dei.

CAPUT XXXIV.

« Ac deinceps: Præcide, ait, tibi duas tabulas lapideas instar priorum, et scribam super eas verba quæ habuerunt tabulae quas fregisti. » Quod enim tabulae franguntur, legis secundum litteram evacuatio fuit: quod vero iterum scribuntur, Novi Testamenti significatio est. Si enim spiritualiter intelligatur, sancte scribitur in utroque Testamento. « Esto paratus mane, ut ascenda statim supra montem Sinai, stabisque mecum, super verticem montis. Nullus ascendat tecum, videatur quisque per totum montem. Boves quoque et oves pascantur contra. Excidit ergo duas tabulas lapideas, quales ante fuerant, et de nocte consurgens ascendit montem Sinai, sicut præceperat Dominus, portans secum 123 duas tabulas. » Quod enim Moyses apostolos significet manifestum est. Solus igitur Moyses legem accepturus, montem ascendit, nullusque per totum montem videtur, quia a principio nascentis Ecclesie, soli apostoli a Domino vocati, cum nemo adhuc ejus fidem suscepisset, super montem Sion, super montem fidei ascenderunt, et non in tabulis lapideis, sed in fideli pectore Christi fidem susceperunt. Tamen, et hoc quod solus in monte erat Moyses, quod nemo per totum montem videbatur, quod nec boves, nec oves contra pascebantur, significatio erat, quod lex, quæ ibi dabatur, litteræ ad tempus velamine tecta. aut a nullis, aut a paucis intelligeretur.

« Cumque descendisset Dominus per nubem, stetit Moyses cum eo, invocans nomen Domini. Quo transeunte coram eo, ait: Dominator Domine Deus, misericors et clemens, patiens et multæ miserationis, ac verax, qui custodis misericordiam

« in millia : qui auferis iniquitatem, et scelera atque
 « peccata, nullusque apud te per se innocens est.
 « Qui reddis iniquitatem patrum filiis ac nepotibus
 « in tertiam, et quartam progeniem. Festinusque
 « Moyses curvatus est pronus in terram, et adorans
 « ait : Si inveni gratiam in conspectu tuo, Domine,
 « obsecro ut gradiaris nobiscum (populus enim duræ
 « cervicis est) et auferas iniquitates nostras atque
 « peccata, nosque possideas. » Nullus, inquit, apud
 te per se innocens est; quia nec unius diei infans
 sine peccato est : Unde Psalmista : « Quoniam in
 iniquitatibus conceptus sum, et in delictis peperit
 me mater mea (Psal. I, 6). » Fit ergo innocens per
 te, qui non est innocens per se, quoniam tu solus
 potes facere mundum de immundo semine concep-
 tum. Reddit autem Dominus iniquitatem patrum
 filiis, si ab iniquitate patrum filii non recedunt.
 Alioquin : « Filius non portabit iniquitatem patris
 (Ezech. xviii, 20). » Rogat autem Dominum Moyses,
 ut cum populo gradiatur, eumque possideat, qui
 quoniam duræ cervicis est, indiget possessore, et
 dominatore.

« Respondit Dominus : Ego inibo pactum, et vi-
 « dentibus eunctis signa faciam, quæ nunquam visa
 « sunt super terram, nec in ullis gentibus, ut cernat
 « populus, in cujus es medio, opus terribile quod
 « facturus sum. Observa cuncta quæ hodie mando
 « tibi. » Per pactum enim, quod se inire promittit,
 hæc mandata, sive præcepta intelligere debemus,
 quæ in sequentibus posita sunt. Legat autem alios
 fibros Moysi, qui vult cognoscere signa, et opera
 Domini terribilia.

« Ego eficiam ante faciem tuam Amorrhæum, et
 « Chananæum, et Hethæum, Pherezæum quoque et
 « Hevæum, et Jebusæum. Cave ne unquam cum
 « habitatoribus terræ illius jungas amicitias, quæ
 « tibi sunt in ruinam, sed aras eorum destrue, con-
 « fringe statuas, lucosque succide. Nolite adorare
 « deum alienum. Dominus zelotes nomen ejus, Deus
 « est æmulator. » Dominus enim zelotes, et æmula-
 tor vocatur diabolus, qui et invidus est, et Dei po-
 pulum persequi non cessat; diligit enim, ut perdat;
 æmulatur, ut occidat. Unde et quibusdam Apostolus
 ait : « Æmulantur vos non bene, sed decipere vos
 volunt, ut glorientur in carne vestra (Galat. iv, 17). »
 Hæc autem quæ sequuntur, quia superius exposita
 sunt, expositione non indigent.

« Cumque descenderet Moyses de monte Sinai te-
 « nebat duas tabulas lapideas testimonii, et ignora-
 « bat quod cornuta esset facies sua ex consortio
 « sermonis Domini. Videntes autem Aaron, et filii
 « Israel cornutam Moysi faciem, timuerunt prope
 « accedere. Vocatique ab eo, reversi sunt tam
 « Aaron quam principes Synagogæ, et postquam
 « locutus est, venerunt ad eum etiam omnes filii
 « Israel, quibus præcepit cuncta, quæ audierat a
 « Domino in monte Sinai. » Erat, inquit, Moyses
 cornutus, et ignorabat; fulgebatur ejus facies, et ne-

(247) Vulgata habet; *velamen positum est super cor eorum.*

sciebat. Unde tibi hæc cornua, Moyses? Unde hic
 tantus splendor, quem populus ferre non valet, nisi
 ex consortio sermonis Dei? Splendor enim iste lit-
 teræ est, sola litteræ intelligentia fulget adhuc in
 facie tua. Si ergo litteræ intelligentia tantum rutilat,
 quid faciet intelligentia spiritus? Hoc est enim, quod
 Apostolus ait : « Quod si ministratio mortis litteris
 deformata in lapidibus fuit in gloria, ita ut filii Israel
 non possent intendere in faciem Moysi, propter glo-
 riam vultus, quæ evacuatur; quomodo non magis
 ministratio spiritus erit in gloria? (II Cor. iii, 7.) »
 Nam nec clarificatum est, quod claruit in hac parte
 propter excellentem gloriam : tanta est enim gloria
 Novi Testamenti! tantus est illorum splendor, qui
 Scripturas spiritualiter intelligunt (qui enim docti
 fuerint, fulgebunt sicut splendor firmamenti) ut quod
 in Veteri Testamento est clarificatum, penitus non
 clarificatum appareat! Quid est enim, quod Judæi
 clare intelligunt? « Cæcitas enim ex parte contigit
 in Israel (Rom. xi, 15). » Vocat enim Moyses popu-
 lum, et ad se accedere timentes cognoscunt vocem,
 quoniam sola littera sonat in voce; faciem timent,
 quia ubi sunt oculi, ibi est splendor, ibi est spiritua-
 lis intellectus, ad instar solis radiis rutilans. Rever-
 tuntur ergo ad Moysen; revertuntur ad litteram
 quæ occidit; revertuntur ad sonum vocis, quia ru-
 tilantem faciem et spiritualem intelligentiam timen-
 tes, prius accedere volebant. Unde et subditur :

« Impletisque sermonibus, posuit velamen super
 « faciem suam. » Ideo enim super faciem velamen
 ponebat, quia ejus faciem videre timebant. Hoc est
 enim, quod Apostolus ait : « Usque hodie enim dum
 legitur 124 Moyses, positum est velamen ante
 oculos Judæorum (247) (II Cor. iii, 15). » Dum enim
 Moyses, id est lex Moysi legitur ante Judæorum
 oculos litteræ velamen positum est, solumque vela-
 men intuentes, et solam litteram attendentes, illud,
 quod sub velamine est, videre non possunt : infirmos
 enim oculos habent, et splendorem videre metuunt.
 Nos autem revelata facie gloriam Domini contem-
 plantes, non tantum velamen, quantum illud, quod
 sub velamine est, semper inspicere desideramus.

CAPUT XXXV.

« Igitur, congregata omni turba filiorum Israel,
 « dixit ad eos : Hæc sunt quæ jussit fieri Dominus :
 « sex diebus facietis opus, septimus dies erit vobis
 « sanctus. Sabbatum est requies Domini; qui fecerit
 « in eo opus, occidetur; non succendetis ignem in
 « omnibus habitationibus vestris per diem Sabbati. »
 Multa enim jam superius de Sabbato diximus, sem-
 perque idem dicere superfluum est; novam vero in
 eodem semper quærere expositionem, superstitionis
 esse videtur. Nemo autem in Sabbato ignem succen-
 dat, nemo lites et discordias seminet, unde in iram
 et furorem populus fidelis accendatur. Ego autem
 omnipotenti Deo gratias ago, qui me per hanc sil-
 vam obscuram satis et densam, recto, ut opinor,
 itinere, hucusque perduxit : quæ enim sequuntur

usque ad finem libri, superius omnia et narrata, et A gloria, virtus et imperium, et nunc et semper, et in exposita sunt. Deo autem omnipotenti sit honor et omnia sæcula sæculorum. Amen.

Hic claudit sanctus Bruno Commentarium suum in Exodum, et omittit quinque reliqua capita.

INCIPIT EXPOSITIO IN LEVITICUM.

ADMONITIO.

Cum expositio in sequentem librum Levitici, quam edidit D. Maurus Marchesius pluribus in locis valde mendosa sit, multoque inferior latinitate, et doctrina commentario, quem ex cod. Casinensi optimæ notæ nobis communicavit reverendissimus D. Thomas Capomatius, modernus abbas Montis Casini, eo collectionem nostram adornare duximus; quare ex integro sex priora capita ab illo desumpsimus, ac reliqua partim supplevimus, partim emendavimus.

PRÆFATIO

125 Post Geneseos et Exodi expositionem, secundum ordinem quo scripti sunt, duce Jesu, ad Leviticum transeamus. Ad cuius operis explanationem Deum Patrem omnipotentem, et Filium ejus Jesum Christum, una cum Spiritu sancto invoco, suppliciterque deproco ut eodem Spiritu, quo Moysi mentem ad scribendum replevit, meam quoque ad hunc librum exponendum replere dignetur. Hoc autem volumine Moyses, imo Spiritus sanctus per Moysen de sacrificiis plenissime disputat, quibus nique, si spiritualiter intelligantur, procul dubio et peccata tolluntur, et Deus placatur, et peccatoribus venia datur. Quamvis enim omnia Judæorum sacrificia Christi quodammodo passionem et mortem denuntiant, quædam tamen illud maximum et singulare sacrificium, quod in ara crucis Jesus ipse, hostia et sacerdos, Deo Patri obtulit, proprie spiritualiterque significant; quædam vero hoc, quod in ejus memoriam quotidie in Ecclesia sit a sacerdotibus; quædam vero SS. martyrum passiones, alia vero ipsam carnis nostræ macerationem, alia nihilominus cordis et spiritus contritionem designant. Eorum enim animalium holocausta, quorum sanguis infertur in Sancta per pontificem, quorum carnes non comeduntur, sed cremantur extra castra, proprie Christi passionem, testante Apostolo, denuntiant. Ait enim: « Quorum enim animalium infertur sanguis in Sancta per pontificem, horum corpora cremantur extra castra (*Hebr. xiv, 11*). » Hoc autem exponens mox subdidit, dicens: « Ita et Jesus ut sanctificaret populum, extra portam passus est (*ibid., 12*). » De his autem, quoniam Deo propitio, multa in sequentibus dicturi sumus, plura ad præsens dicere, non videtur esse necesse. Nunc ergo ad ipsius libri verba veniamus.

CAPUT PRIMUM.

« Vocavit autem Moysen, et locutus est ei Dominus de tabernaculo testimonii, dicens: Loquere

B « filiis Israel, et dices ad eos: homo quicumque obtulerit ex vobis hostiam Domino de pecoribus, id est de bobus et ovibus offerens victimas, si holocaustum fuerit ejus oblatio, ac de armento, masculum immaculatum offeret ad ostium tabernaculi testimonii ad placandum sibi Dominum. » Homo iste, qui ad placandum sibi Dominum victimas offert, Christianorum populus mihi videtur, qui non solum super (248) altare visibile, verum etiam in mentis altari invisibili, vitulum de armento patriarcharum, in Christi commemorationem, quotidie immolare non cessat. Vitulum ergo masculum et immaculatum sumptum de armento Moysi offerri præcipitur, quia Judæorum populus Christum Dominum nostrum, qui peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus (*1 Petr. ii, 22*), de patriarcharum et prophetarum grege, scilicet carne venientem, prototius mundi delictis Domino immolavit. Unum ergo eundemque vitulum, et Moyses, et Judæorum populus, et Ecclesia immolat: Moyses quidem significando, Judæi peccando, Ecclesia commemorando. Sed, quia non omnis oblatio est holocaustum, ideo ait: « Si holocaustum fuerit ejus oblatio. » Quando enim oblatio tota incendebatur, holocaustum dicebatur. Ducitur autem vitulus ad ostium tabernaculi testimonii, quoniam et Christus Dominus noster a Judæis **126** captus, deinde ad pontificem ductus est, qui ante ostium, et in ipsius templi atrii habitabat. Sed, quoniam nos quoque hunc vitulum immolamus, quomodo etiam a nobis ad ostium tabernaculi testimonii ducatur, dicendum esse videtur. Nos enim Dei tabernaculum esse Apostolus significans, ait: « Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos (*1 Cor. iii, 17*). » Si ergo templum et tabernaculum Dei sumus, quod erit ostium hujus tabernaculi? Ego quidem ostium hujus tabernaculi fidem intelligo, per quam velut per ostium, nostræ pectoris tabernaculum Christus ingreditur. Unde ipse Dominus ait: « Ego sto ad ostium et pulso, si

(248) Alter cod. Casin. *Ecclesia*.

quis aperuerit mihi januam, intrabo ad illum, et aenabo cum ipso, et ipse mecum (*Apoc. iii, 20*). » Offerimus ergo vitulum ad ostium tabernaculi, quando Christi passionem mente legimus, et fide credimus. Sic enim ipse Dominus ait : « Hoc facite in meam commemorationem (*I Cor. xi, 24*). » Unde adhuc subditur :

Ponetque manus super caput hostiæ, et accepta- bilis erit, atque in expiationem ejus proficiens. » Hoc autem de Judæis intelligere difficile est, quibus mors Christi non proficiens, sed efficiens fuit. Nos autem (249) ducamus vitulum nostrum ad ostium tabernaculi, imo credendo, manducando atque bibendo introducamus eum in ipsum pectoris nostri tabernaculum. Ponamus manus super caput ejus, tangamus eum manibus fidei, tangendo credamus, credendo dicamus : « Dominus meus, et Deus meus (*Joan. xx, 28*). » Sic enim fides tangit; sic et Apostolus Thomas tetigisse legitur. Tangere enim credere est. Ejus namque caput beatus Joannes tangens dicebat : « In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum (*Joan. i, 1*). » Crede Christum Deum esse, et tangis caput ejus : « Christi enim caput, ait Apostolus, Deus est (*I Cor. xi, 4*). » Credis hominem esse, et tangis pedes ejus. Si ergo sic tetigeris, si omnium creaturarum caput atque principium Christum esse credideris, acceptabilis erit hostia tua, in expiationem tibi proficiet et oratio tua. Prius itaque tange caput vituli; deinde immola, ne dum quasi vitulum Christum immolaveris, eum Deum et hominem esse obliviscaris. Vides puerum Jesum, vides vitulum unius anni, noli respicere ætatem, noli dicere cum Judæo : Quadraginta annos nondum habes. Tange caput vituli, crede Divinitatem. Dic cum evangelista : « In principio erat Verbum. » Divinitas enim ipsius vituli caput est Christi. Quia ergo quid sit tabernaculum, quid ostium tabernaculi, quid vitulus, quid sit etiam manus ponere super caput vituli, dictum est; restat nunc ut veniant sacerdotes et fundant sanguinem ejus, ipsumque exorient, membra concidant, in altari componant, ignem supponant, et totum perficiant holocaustum in commodum, et utilitatem offerentium. Hæc omnia ad solum sacerdotem pertinebant. Hoc est enim, quod ait : « Et offerent filii Aaron sacerdotes sanguinem ejus, fundentque per altaris circuitum, quod est ante ostium tabernaculi, detractaque pelle hostiæ, artus in frusta concident, et subjicient in altari ignem, strue lignorum ante composita, et membra, quæ cæsa sunt desuper ordinantes, caput videlicet, et cuncta quæ adhærent jecori, intestinis, et pedibus lotis aqua; adolebit ea sacerdos super altare in holocaustum et suavem odorem. »

Qui sunt enim isti filii Aaron, quibus hæc specialia munera deputantur? Credere namque, vitulum tangere, ad tabernaculi hostiam ducere; super utrum-

que postem de ejus sanguine ponere, Christi carnem comedere, ejus sanguinem bibere, cunctis fidelibus datum est. At vero pellem hostiæ detrahere, artus in frusta concidere, et cætera quæ sequuntur episcopis et sacerdotibus specialiter concessum est. Sunt ergo episcopi et sacerdotes, filii Aaron, illius videlicet Aaron, qui rectissime *mons fortis* interpretatur. « Mons coagulatus, mons pinguis, mons, in quo beneplacitum est Deo inhabitare (*Psal. lxxvii, 46*). » Hujus autem Aaron, vos, o episcopi et sacerdotes, filii estis : accedite ergo, et immolate; effundite sanguinem vituli per circuitum altaris. Quid aliud namque facitis, quotiescunque sanguinem vestro ministerio confectum nobis ad bibendum tributis? nisi ad instar filiorum Aaron circa altare cordis nostri sanguinem funditis. Pellem vero hostiæ detrahitis, quando, litteræ velamine semoto, ea, quæ in occulto manebant, spiritualiter exponitis. Artus autem in frusta conciditis, quando totius hostiæ sacramenta particulatim, et per sententias explicatis. Ignem vero in altari subjicitis, quia hæc omnia exponendo, ad amorem Dei corda nostra succenditis. Tali enim igne illorum corda succensa erant, qui ipsum Dominum per se exponentem audientes dixerunt : « Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur nobis in via, et aperiret Scripturas? » (*Luc. xxiv, 32*.) Ut autem hic ignis ardeat, prius struem lignorum super altare componere necesse est; hæc autem ligna, fidem, spem, patientiam, humilitatem, cæteramque virtutum congeriem intelligimus : nisi hæc ligna prius in cordis altari composita fuerint, ignis charitatis, et amor Dei ardere non potest (250). Postquam autem igne charitatis altare, id est audientium corda incaluerint, tunc sacerdotes membra, quæ cæsa sunt, desuper ordinent, caput videlicet, et cuncta, quæ adhærent jecori. Illis enim divina sacramenta revelanda sunt, 127 quorum corda audiendi, et agendi desiderio jam videntur accensa. Prius enim vituli caput super altare ordinare debent episcopi, quia suis in sermonibus Christum hominem, et Deum, caput omnium creaturarum et principium esse, ante omnia auditores eloceant. Quin etiam ejus passionem, resurrectionem et ascensionem per ordinem narrantes, in Christianorum mentibus, tanquam in altari componant. Hunc prædicandi ordinem beatus Joannes secutus, a capite incipiens, de divinitate prius egit. « In principio, inquit, erat Verbum, et Verbum erat apud Deum (*Joan. i, 1*). » Postea ad humanitatem, ejusque opera, tanquam ad pedes devenit. Hæc sunt autem membra vituli, sic concidantur, sic ordinentur, sic exponantur, sic super cordis et mentis altare ponantur. Sed quid pro his, quæ jecori adhærent, adipe videlicet et pinguedine, nisi illam nimiam misericordiam et pietatem Salvatoris nostri intelligamus, qua pro suis etiam inimicis orans, dicebat : « Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt? (*Luc.*

(249) Alter cod. Casin. : ducamus et offeramus.

(250) Item cod. Casin. habet Et : Dei amor ibi ardens non potest.

xxiii, 34.) » Hic enim adeps, hæc pinguedo vulnera nostra curavit, et sanavit, de qua Psalmista : « Memor sit Dominus omnis sacrificii tui, et holocaustum tuum pingue fiat (*Psal.* xix, 4). » Hæc autem nobis annuntiantur quatenus ad amorem Dei magis accendamus, et ad Christi pietatem, et misericordiam implorandam amplius incitemur. Quid autem est id, quod sequitur in contextu : pedibus et intestinis lotis aqua ? Nunquid nos pedes Christi, et ejus intestina lavare debemus, qui jam nunc in cælo est ? Cui nihil unquam sordidum, nihil immundum adhæsit, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus ; et qui omnis munditiæ auctor et consummator existit. Vera certe, et infallibilia sunt hæc omnia. Judæi tamen hæc non credunt, sed quasi peccatorem, quasi blasphemum eum judicaverunt et judicant. Unde nobis oportet eum lavare, et quodammodo mundare ; id est sanctum, innocentem et justum prædicare. Sed quomodo hæc omnia recte comprobare poterimus, Judæisque veritatem istam persuadere valebimus ? Ipse nos docet : « Quis ex vobis, inquit, arguet me de peccato ? Venit enim princeps mundi hujus, et in me non habet quidquam (*Joan.* viii, 46). » Hæc autem et similia dum sic ordinant et componunt sancti prædicatores, dum intelligunt et credunt boni auditores, fit Deo holocaustum in odorem, et suavitatem. Sequitur :

« Quod si de peccatoribus oblatio est, de ovis, sive de capris holocaustum, anniculum, et absque macula offerent, immolabitque ad latus altaris, quod respicit ad aquilonem coram Domino ; sanguinem vero illius fundent super altare filii Aaron per circuitum, » et cætera, ut superius. Id ipsum enim per vitulum, et per agnum, et per hædum intelligimus. Christus enim et vitulus est, quia major hostia, et agnus, quia mitis, et innocens, et mansuetus : et hædus propter similitudinem carnis peccati. Est autem anniculum et absque macula, castus, pudicus et sine peccato. Quod autem altare contra aquilonem respicit, corda nostra contra diaboli insidias semper attentam debere esse significat. « Ab aquilone enim pendunt mala super omnes habitatores terræ (*Jerem.* i, 14). » Deus autem ab austro veniet, diabolus autem ad aquilonem sedem suam posuit (251). Cætera vero, quæ sequuntur, ideo non exposuimus, quoniam modo superius in vituli holocausto exposita sunt.

« Sin autem de avibus holocausti oblatio fuerit Domino de turturibus, et pullis columbæ, offeret ea sacerdos ad altare, et retorto ad collum capite, et rupto vulneris loco decurrere faciat sanguinem super crepidinem altaris. » Merito enim post Christi sacramenta, qualiter etiam nos ipsos immolare et offerre Domino debeamus, ostendit hic locus. Per turturem enim et columbam, animæ et carnis castitatem, et patientiam intelligimus. Turtur enim castissimum animal est, et vivo, et mortuo socio indissolubilem fidem servans ; columba vero

A felle et amaritudine caret. Unde non immerito turtur castitatem, columba vero patientiam significat. Offerit igitur sacerdos ad altare cordis nostri turturem, et columbam ; quando castitatem, et patientiam nos et habere, et observare admonet. Turturem enim sacerdos magnus Jesus offerebat, cum diceret : « Sint lumbi vestri præcincti (*Luc.* xii, 35) ; » columbam autem cum de patientia loqueretur, dicens : « In patientia vestra possidebitis animas vestras (*Luc.* xxi, 19). » Habemus ergo turturem, habemus columbam, imo nos ipsi jam turtures et columbæ facti sumus, sic tamen si et castitatem, et patientiam teneamus. Quod autem ad collum caput retorquetur, eum, qui castus et patientia factus est, verecundum etiam et humilem debere esse significat ; talium non est erecta cervix, sed capite humiliter inclinato incidere. Deinde autem rupto vulneris loco decurrere facit sanguinem super crepidinem altaris, quia sanctus homo, et Deo devotus, non celat peccatum suum, sed foras mittit, et tunc circa altare sanguinem decurrere facit, quando peccatorum suorum memoriam a proprio corde non separat ; sed quasi turtur, et columba pro ipsis peccatis gemere, et flere non cessat. Sic enim Psalmista circa sui cordis altare decurrere sanguinem faciebat, cum diceret : « Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, et delictum meum contra me est semper (*Psal.* l, 4). » Quod autem sanguis peccatum significet, tam usitatum est, ut exemplis non indigeat. Sequitur :

C « 128 Vesciculam vero gutturis, et plumas projiciet prope altare ad orientalem plagam in loco, in quo cineres effundi solent. » Quid enim per vesciculam gutturis, nisi ventris ingluviem significatur ? Quid per plumas, nisi mortui levitas innuitur, elatio et mentis instabilitas ? Hæc autem homini projicere, et a se repellere bonum est. Sed ubi projicere ? Prope altare : altare enim cor est, sicut jam sæpe dictum est ; quod autem a corde separatur, oblivioni quidem datur. Merito igitur non in altari, sed prope altare ista projiciuntur, ut eorum homo immemor ad ea ulterius non revertatur. Unde etiam ad orientalem plagam projici jubentur, ut præteritorum cum Apostolo obliviscentes, ad ea, quæ ante sunt, nos extendamus. Semper enim ab ortu ad occasum tendimus. Quæcunque igitur ad occasum nobiscum non ducimus, ea ad orientalem projicientes plagam, post dorsum relinquimus. Occasus autem finis est vitæ. Effundantur hæc in loco, in quo cineres effundi solent, id est ubi superflua projiciuntur, quia superflua et inutilia sunt.

D « Confringetque ascellas ejus, et non secabit, neque ferro dividet eas. » Ascellas enim turturis, et columbæ confringere jubet, ne castitas et patientia a nobis avolando separari queat. Attende diligenter quod dicitur. Turtur et columba factus es, noli volare, noli vagari et instabilis esse, frange

(251) Sequentia habentur in alio cod. Casin.

ascellas, quia nocivæ sunt, sed noli secare, quia naturales sunt. Quamvis enim non volas, volandi tamen naturam non amittis; quamvis non peccas, peccandi tamen potentiam habes. Sed propter Deum volare, id est peccare desistis juxta illud Ecclesiastici: « Qui potuit transgredi, et non est transgressus, facere malum, et non fecit (Eccl. xxxi, 40). » Sequitur:

« Et adolebit super altare lignis, igne supposito: « holocaustum est, et oblatio suavissimi odoris « Domino. » Ignis enim iste quo omnia cremanda sunt, fervor charitatis est. Hic est ille ignis, de quo Dominus ait: « Ignem veni mittere in terram (Luc. xii, 49). » At vero bonus animus, sincerus affectus, sanus intellectus, spiritus contribulatus, ligna sunt, quæ hoc igne succenduntur. Sed ubi? Super cordis utique altare. Illud enim cor, in quo hæc ligna composita fuerint, et hoc igne succensus exarserit, holocaustum est, et oblatio suavissimi odoris Domino. Et maxime quidem, si sacerdos turturem, et columbam, et cætera, quæ superius dicta sunt, castitatem et patientiam, docendo, prædicando et admonendo desuper ordinaverit. Tale enim altare semper ardet, sed tunc præcipue cum sacerdotis voce et spiritu inflammatur. Unde per prophetam Dominus dicit: « Ego, inquit, creavi fabrum, et sufflantem in igne prunas (Isai. lvi, 16). » Sequitur iterum de eo sacrificio, quod in memoriam Christi passionis sancta Ecclesia ubique sacrificat, ideoque et de similia sit, et memoriale appellatur.

CAPUT II.

« Anima, cum obtulerit oblationem sacrificii Domino, et similia ejus erit oblatio, fundetque super eam oleum, et ponet thus, et deferet ad filios « Aaron sacerdotis, quorum unus tollet pugillum « plenum similiae et olei, ac totum thus, et ponet « memoriale super altare in odorem suavissimum « Domino. »

In hoc capite de eo sacrificio figurative agitur, quod in memoriam Christi passionis sancta Ecclesia ubique sanctificat; ideoque de similia sit oblatio præsens. Hæc autem similia de illo frumento facta est, de quo Salvator ait: « Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet (Joan. xii, 24). » Fuit autem similia hæc Judæorum nobis contrita, de quibus ait Psalmista: « Molas leonum confringet Dominus (Psal. lvi, 7). » Hanc autem anima offert, id est aliquis homo bonus et spiritualis, et qui magis animæ quam corporis sequitur voluntates, quoniam corde contrito, et spiritu contribulato Christi passionis recordatur. Fundit autem oleum desuper, Christi pietatem, et misericordiam admirans, qui, dum quasi frumentum ab impiis moleretur, dum a Judæis crucifigeretur, oleum tamen pietatis et mansuetudinis effundens a misericordia non cessabat. Cum enim servi Malchi aurem sanabat, cum Patrem, ut Judæis ignosceret, orabat, nonne tunc misericordiæ oleo Christus

abundabat? Jungit autem ad similia thus, dum secum recogitat, quare de Filii sui passione Pater tantum fuerit delectatus. De quo thure Psalmista ait: « Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo (Psal. cxl, 2). » Hæc autem dum anima supradicta secum considerat, et per se rationem invenire non valet, defert simul omnia, similia scilicet, oleum, et thus ad filios Aaron sacerdotis; unde et subditur: « Quorum unus tollet pugillum « plenum similiae, et oleum, ac totum thus; id est ad prælatos, ad episcopos suos, et ad Ecclesie doctores, ut ab illis de eorum intelligentia instruantur; unde subditur in contextu: « Quorum unus « tollet pugillum plenum similiae, et ponet memoriale « super altare in odorem suavissimum Domino. » Audite hoc, o episcopi, et videte quod nulla hic episcoporum exceptio fiat. Venit aliquis cum oblatione sua, interrogare vult episcopum de dubitatione sua: ille igitur episcopus, qui ejus interrogationi satisfacere nequiverit, et qui ejus oblationem ad immolandum, id est ad exponendum non susceperit, ille, inquam, non erit ille unus, de quibus hic dicitur: « Quorum unus est. » Quod autem non totam similia, sed pugillum plenum similiae accipit: hoc datur intelligi, **129** quia non omnia, sed ea tantum episcopus exponere debet, quæ ad animarum salutem pertinent, et quæ auditores intelligere et capere possunt. Hæc igitur omnia pontifex accipiens, ponit memoriale, id est ad memorandum et intelligendum, super cor illius. Nam, si hæc omnia, quæ ad animarum salutem pertinent, super cordis altare non apponuntur, et memoriale, non erit hujusmodi holocaustum. Nisi enim super cordis altare hoc sacrificium poneretur, oblivioni tradi posset, et memoriale non esset. Fit autem talis oblatio in odorem suavissimum Domino. Sequitur:

« Quod autem reliquum fuerit de sacrificio, erit « Aaron, et filiorum ejus, Sanctum sanctorum de « oblationibus Domini. » Quod autem horum quidquid superest, in sacerdotis partem relinqui præcipitur, clare ostendit, quod mysteria illa, quæ auditores capere, et intelligere non valent, in sacerdotum pectore atque sacrario reponi, et celari debent, secundum illud: « In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi (Psal. xviii, 14). » Sanctissimæ enim sunt istæ reliquiæ de oblationibus Domini. Quæ autem de similia dicta sunt, de panibus quoque, et laganis, et crustula intelligantur; si quidem ista et de frumento, et de similia fiunt. Quorum ergo est una materia, una sit et significatio: significant enim carnes agni, illius utique agni, qui tollit peccata mundi. Sive enim in elibano coquantur, sive in sartagine frignantur, sive etiam in craticula assentur, semper tamen Christi significant passionem: crux enim Christi, et elibano, et sartago, et craticula fuit. Omnes igitur sustinent passiones, qui crucis patiuntur afflictionem, quod ipse Dominus significans ait: « Qui vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me

(*Math. v, 15*); » omnes passiones in sola cruce intelligens. Quod autem omnibus additur oleum, nec in ipsa sua passione Christum a misericordia cessasse significat. Semper Christus oleum fundit, quo et miseretur, et sauat. Manibus autem sacerdotum ista traduntur, quæ ab eis exponenda exiguntur. Minutatim vero crustula dividitur, quando diligenter, et per sententias particulatim totum Christi sacramentum exponitur. Ponitur autem memoriale super altare, quando in audientium corda idem mysterium immittitur. Omnia autem hæc azyma, et sine fermento sunt, quia Agnus noster immaculatus, innocens et sine peccato est; et quia nihil corruptum, aut maculatum Dominus suscipit. Sequitur:

« Omnis oblatio, quæ offertur Domino, absque fermento fiet, nec quidquam fermenti, ac mellis adolebitur in sacrificio Domini. » Fermentum a sacrificio removetur, quia corruptum est, et totam massam corrumpit, ut ait Apostolus. Mel vero, quia dulce est; non enim cum dulcedine mellis, sed cum amaritudine lactucarum agrestium agni carnes comedi jubentur.

« Quidquid obtuleris sacrificii sale condies, nec auferes sal fœderis Dei tui de sacrificio tuo. In omni oblatione tua offeres sal. » Sal pro sapientia ponitur. Unde et Dominus discipulis ait: « Vos estis sal terræ (*Math. v, 13*). » Ut enim sale cibus, ita sapientia sacrificium conditur. Qui enim Domino sacrificat, et quod agit, non intelligit, quasi sine sale sacrificium facit. Interior autem sacerdos, intellectus, est, qui in altari cordis sacrificando Dominum placat. Hic autem sal, qui in sacrificio adhibendus est, ideo sal fœderis dicitur, quoniam et Deus hoc fieri iussit, et id populus sapius se observaturum promisit. Hæc de sacrificio similæ dixisse sufficiat; nunc autem ad primitiarum oblationem mystice explicandam transeamus.

« Si autem obtuleris munus primarum frugum tuarum Domino de spicis adhuc virentibus, torrebis igni, et confringes in morem farris, et sic offeres primitias tuas Domino, fundens supra cleum, et thus imponens, quia oblatio Domini est, de qua adolebit sacerdos in memoriam muneris, partem farris fracti, et olei, ac totum thus » Locus iste de catechumenis videtur intelligendus, quos ad Ecclesiam venientes interrogare oportet de proposito, constantia et fide. Sic enim ait Propheta: « Nisi credideritis, non permanebitis (*Isai. vii, 9*). » Et isti quidem primitias frugum suarum, id est prima fidei rudimenta, non quidem de frumento et solido cibo, sed de spicis adhuc virentibus Domino offerunt, quando ea, quæ a sacerdotibus illis dicuntur, etsi non intelligant, credere tamen se promittunt. Quid autem sit spicas igne torrere, novasque fruges in morem farris frangere, attendamus; nihil enim aliud significare existimo, nisi quod isti jam charitatis ardore fidei sacramenta credunt, et nondum penitus discutiunt; qui enim ea diligenter discutit, non in morem utique farris, sed in similæ

tenuitatem conterit. Fundunt autem oleum desuper simul cum fide, misericordiam et benignitatem spondentes. Thus autem imponunt, quando diabolo abrenuntiantes, virtutibus et bonis operibus adhærere promittunt. Hæc enim, quia Domino redolent, thuris similitudinem habent. Postquam autem hanc suæ fidei oblationem Domino catechumeni obtulerint, restat ut sacerdos eos doceat, et majora intelligere faciat. Accipiat ergo partem farris fracti, et olei, ac totum thus, et sacrificare incipiat; id est, in eorum instructione incipiat laborare. Ubi advertendum est, quod tantum partem farris fracti sacerdotem accipere jubet lex, ut non omnes partes simul clare demonstret. Quod si sacerdos non omnia Christianæ fidei sacramenta eos edocere valeat, sufficit quod aliquam eorum partem exponat; omnia enim nostræ fidei arcana explicare **130** aut impossibile est, aut certe difficile esse videtur. Ideo autem olei, et thuris nihil minui jubet lex, quia in misericordiæ exercitio, et ad dandum bonum exemplum totaliter instrui possunt. Quod autem catechumenos instruere, et illis sacra dogmata explicare, notitiamque Scripturarum tradere, hic sacrificare nominetur, mirum non est, cum hoc agere, Deus tanquam sacrificium sibi charum accipiat; unde per Psalmistam ait: « Sacrificium laudis honorificabit me (*Psal. xlii, 25*). » Et Apostolus: « Per ipsum offeramus hostiam laudis semper Deo, id est vitulos labiorum consentientium nomini ejus. (*Hebr. xiii, 15*). »

CAPUT III.

« Quod si hostia pacificorum fuerit ejus oblatio, et de bobus voluerit offerre, marem, sive feminam immaculata offeret coram Domino, ponetque manus super caput victimæ suæ, quæ immolabitur in introitu tabernaculi. » Hic obiter notandum est, quod in primo sacrificio sub specie vituli, et agni fuit Christus immaculatus; deinde vero in turture et columba fuimus nos ipsi in sacrificium oblato; postea vero in similia et panibus figurative immolatus est Christus; modo denique nos ipsi immolari jubemur, ut scilicet intelligamus, necessarium esse multoties pati pro Christo, qui pro nobis multoties passus est. Bene autem præsens hæc hostia pacificorum dicitur, quia illa mediante cum Deo purificamur, iterumque conjungimus. Si quis ergo de bobus pacificorum hostiam offerre voluerit in ordine sacerdotali, vel regulari, sive masculus, sive femina sit, se ab omni vitio immaculatum custodiat, ut digne offeratur. Quid enim per bovem nisi sacerdotalis, vel regularis ordo intelligitur, secundum illud Apostoli: « Non alligabis os bovi trituranti? » (*I Cor. ix, 7*). In quo certe ordine tam sancti viri quam etiam devotæ virgines intelligitur. Ipsæ enim Deo dicatæ in ejus agro utique laborant. Audite ergo hoc, qui ad sacros ordines acceditis. Audite qui vos ipsos ad serviendum Deo offertis. Si enim immaculati estis, secure accedite; sin autem, accedere non præsumatis. Ponite manus

super caput victimæ vestræ, id est reprimite superbiam carnis vestræ. Videte Apostolum manum super hostiam suam apponentem; dicit enim: « Castigo corpus meum, et in servitatem redigo (I Cor. ix, 27). » Immolate eam in introitu tabernaculi, ut scilicet videant vos, qui in tabernaculo sunt, et videntes opera vestra bona, glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est (Matth. v, 16). » Videant cæteri jejunia vestra; videant quomodo immolando maceratis et affligitis carnem vestram, quatenus exemplum accipiant de sancta conversatione vestra. Accedite, juvenes devoti, accedite, virgines castæ, ad sanctum Dei tabernaculum; ibi enim vos expectant filii Aaron, ibi vos expectant prælati et sacerdotes in suum collegium vos recipere cupientes, vos purificare, vos consecrare, vos offerre volentes.

« Fundentque filii Aaron sacerdotis sanguinem super altare per circuitum, et offerent de hostia paciflorum in oblationem Domini, » etc. Sanguinem peccata significare manifestum est, secundum illud Ezechielis: « Si non annuntiaveris ei iniquitatem suam, sanguinem ejus de manu tua requiram (Ezech. iii, 18). » Altare vero mens, et cor designat. Fundunt igitur sacerdotes sanguinem ejus, qui ad sacerdotalem, vel regularem ordinem accedere, et inter boves computari exoptant, per circuitum altaris, quando eos admonent ut peccatorum suorum memores sint, et habeant ea in circuitu cordis sui, ut possint dicere semper: « Peccatum meum contra me est semper (Psal. L, 5). » Deinde hostiæ adipem, omnemque pinguedinem jubet Dominus offerre et adolere; quia scilicet pinguedine caro superbit, et in luxuria, et omnem turpitudinem ruit; unde alibi dicitur: « Pinguis factus est dilectus, et recalcitravit (Dent. xxiii, 15); » Ideoque Apostolus in commensationibus, et ebrietatibus nos prohibet inveniri. Idemque alibi ait: « Carnis curam ne feceritis in desideriis. Et nolite inebriari vino, in quo est luxuria (Ephes. v, 18). » Hæc igitur est causa, cur maxime necessarium est, ut corporis nostri pinguedo minuatur, incendatur et destruat. Dum enim jejuniis caro atteritur, pinguescit anima, sedes ejus conspicitur, sitque sacrificium Deo acceptabile. Accendatur ergo spiritus, ut et caro vitiorum ignibus frigescat. Ad oblationem autem istam accendendam ligna colligamus; id est exempla justorum sectemur; perpendendo qualiter vixerint, qualiter jejuniis et vigiliis omnem corporis pinguedinem attenuaverint. Hæc autem ligna, si in cordis nostri altari accensa fuerint, omnem nocivam pinguedinem adolere facient. Sequitur:

« Si agnum obtulerint coram Domino, ponent manum super caput victimæ suæ, quæ immolabitur in vestibulo tabernaculi testimonii. Fundentque filii Aaron sanguinem ejus per altaris circuitum, et offerent adipem, et caudam totam cum renibus, et cætera, ut supra. » Ritus autem in immolatione agni idem significat, quod superius adnotavimus, et solum in hostiæ differentia aliquod

A discrimen reperitur; nam per bovem, doctorem et sacerdotem; per agnum, hominem mansuetum et simplicem; per capram vero peccatorem intelligimus. Sive igitur bovem, sive agnum, sive capram aliquis offerat, ponat manum suam super caput victimæ suæ, coarctat superbiam suam, eam castiget et innolet. Hoc autem juxta tabernaculum tantum, id est juxta Ecclesiæ statuta et leges. Qui enim ab Ecclesia discedet, nullum ei sacrificium, **131** nulla abstinentia, nulla carnis maceratio prodest: ideoque, omnis hostia ad tabernaculum duci jubetur. Ergo filii Aaron nos occidunt, nostrum sanguinem fundunt; namque solum sacerdotes Ecclesiæ a peccatis nos abluunt, et pro nobis hostias offerunt. Filius enim Aaron, et sacerdos Ecclesiæ ille fuit, qui ait: « Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram (Coloss. iii, 5); » itemque: « Mortui estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo (ibid.). » Sed quare peccata nostra super altare fundunt, nisi ut igne consumantur, semperque in memoria habeantur? quomodo autem adipem, renes omnemque pinguedinem sacerdotes offerant, superius dictum est. Cur denique caudam Dominus jubet offerri, idem ipse in Evangelio docet, dicens: « Qui perseveravit usque in finem, hic salvus erit (Matth. xxiv, 13). »

« Omnis adeps Domini erit jure perpetuo, et in generationibus, et cunctis habitaculis vestris. Nec adipem, nec sanguinem omnino comedetis. » Cum enim sit adeps bonus, et adeps malus, quomodo omnis adeps Domini erit? Bonus enim adeps quo anima pinguescit, et vires suscipit, de quo Psalmista: « Sicut adipe et pinguedine repletur anima mea (Psal. Lxii, 6); » malus adeps quo anima incrassata superbit, de quo idem Psalmista: « Prodiit ex adipe iniquitas eorum (Psal. Lxxii, 2). » Omnis igitur adeps est Domino offerendus; bonus animæ adeps, ut sancto desiderio inflammetur; corporis vero malus, ut pœnitentia destruat; sicque tunc in cordis sartagine adeps animæ Deo offeratur, cum peccatorum conscientia superna dilectione incendatur. Tunc vero adeps corporis Deo mactatur, cum caro pœnitentiæ rigore deprimitur, atque ita sit ut omnis adeps Domini sit. Adeps deinde cremari, et sanguis effundi jubetur, ne uterque comedatur. Ad rationem tamen advertite. Non comedatur sanguis, quia in ipso peccati causa intelligitur. Super altare autem offeratur adeps, id est omnis nociva pinguedo in corde contrito concremetur, et destruat. Hoc est enim, quod ait: Adipes, quibus pectus advolvitur, et pinnula jecoris offerentur super altare. Sed quid pinnula jecoris? Jecoris namque, id est hepatis pinnula sanguinis coagulati, et mortui similitudinem habere videntur. Sanguis igitur et forma sanguinis super altare ponantur, ut non solum peccatum, sed peccati species omnino destruat.

CAPUT IV.

« Locutus est Dominus ad Moysen dicens: Loquere filiis Israel. Anima quæ peccaverit per ignorantiam

« de hostia, et de universis mandatis Domini, quæ præcepit, ut non flerent, quidpiam fecerit : si sacerdos, qui est unctus, peccaverit, delinquere faciens populum, offeret pro peccato suo vitulum immaculatum Domino, et adducet illum ad ostium tabernaculi testimonii coram Domino, ponetque manum super caput ejus, et immolabit eum Domino. Hauriet quoque de sanguine vituli, inferens illum in tabernaculum testimonii (252). » Sicut cum distinctione loquitur lex, sic et nos cum distinctione loqui debemus; ita ut prius de sacerdote per ignorantiam peccante, et de ejus expiatione agamus, et postea de populo, quem sacerdotis ignorantia in errorem induxit, sermocinemur. Anima igitur ista, sive sacerdos, qui per ignorantiam peccavit, populum in errore inducens, Caiphæ vel quempiam aliorum Judæorum sacerdotum significat: nam contextus verba Caiphæ maxime adaptantur. Non solum enim iste peccavit, sed peccare fecit, et populum in seditionem illum et in Christi interfectionem inducens, et dicens: « Expedi vobis, ut unus moriatur homo pro populo, ne tota gens pereat (Joan. xi, 50). » Unde Joannes mox addit: « Ab illo ergo die cogitaverunt interficere eum (ibid.); » sicque apparet, quod iste sit sacerdos, qui et peccavit, et populum delinquere fecit. In eo autem, quod evangelista subdit. « Hoc autem a semetipso non dixit (ibid.); » clare datur intelligi quod per ignorantiam peccavit. Pro peccato autem sacerdotis, per ignorantiam delinquentis offertur vitulus, cujus sanguis per pontificem inferitur in tabernaculum, de quo ait Apostolus: « Quorum enim animalium inferitur sanguis pro peccato in sancta per pontificem, horum corpora cremantur extra castra; propter quod et Jesus, ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est (Hebr. xiii, 11). » Juxta hanc igitur Apostoli interpretationem, totam hujus oblationis seriem de Christo in ara crucis immolando intelligere debemus, et ipsius apostoli verbis materiam suscipientes; quod ipse reliquit, vel breviter dixit, latius exponamus.

Anima ista, quæ per ignorantiam peccavit, Caiphæ intelligitur. Primo igitur inquirendum est quomodo Caiphæ intelligatur, ubi dicitur, quod offerat pro peccato suo vitulum immaculatum Domino. Hæc enim verba videntur illi aptari non posse: non enim pro peccato suo, sed ad peccatum eorum, ipsius persuasione Christus occisus est; neque Caiphæ tunc immaculatum vitulum, sed hominem dignum morte putabat occidi. Sed, cum Christus Dominus pro Adæ peccato solvendo mortuus sit, adæquate peccatum ad Caiphæ, et ad omnes homines pertinet. Constat quod pro peccato Caiphæ immolatus sit Christus, sicque Christi mortem Caiphæ peccatum abstulit, et Caiphæ peccatum intulit (253); abstulit originale, intulit **132** actuale. Immolat ergo Christum Caiphæ

(252) Alia lectio habet: in tabernaculum sanctuarii.

(253) Alius cod. Casinen. habet. Constat, quia

A pro peccato suo originali; sed imple hoc agens, incurrit in actuale. Adducit autem illum ad ostium tabernaculi testimonii; quia, secundum ejus consilium, ad iudicium mortis adductus est Christus. Ponit manum super caput ejus dum divinitatem Christi, in quo Deus caput est, impugnare, et celare contendit. Ille utique eum immolat, affigens cruci, dum persuasione et consilio eum occidendum tradit. Per hoc autem, quod sanguis ad tabernaculum inferitur, arbitror intelligi quod, mortuo Christo, ejus sanguis effusus ipsam etiam cælum penetravit, ibique vultui Dei Patris pro nobis asiterit, secundum quod Paulus ait: « Non enim in manu facta sancta Jesus introivit exemplaria verorum, sed in ipsum cælum, ut apparet nunc vultui Dei pro nobis (Hebr. ix, 12). » Introivit ergo, non ut vitulorum, aut hircorum sanguinem spargat, sed ut per proprium sanguinem veniam nobis de peccatis obtineat.

Cumque intinxerit digitum in sanguine, asperget eum septies coram Domino contra faciem sanctuarii. Quod autem sacerdos, intincto sanguine digito, septies sanguinem contra sanctuarium fundat, illud proprie docet, quod usque ad finem mundi in peccatorum ablutione Christi sanguis spargatur: quod enim septies sit, omni omnino tempore sit, cum septem tantum diebus totus temporis decursus terminetur; convenienter ergo septies Christi sanguis spargitur, quia usque ad sæculi consummationem a sacerdotibus immolatur. Hoc autem contra velum sanctuarii, id est coram æterni Patris presentia et majestate.

Ponetque de eodem sanguine super cornua altaris thymiamatis gratissimi Domino, quod est in tabernaculo testimonii, omnem autem reliquum sanguinem fundet in basim altaris holocausti in introitu tabernaculi. Duo hæc certe altaria duos populos repræsentant; non enim solum populus gentiles, qui tunc credere incipiebat, Christi sanguine redemptus est, sed priorem etiam populum, id est Judaicum, ab hostili servitute liberavit, ut utriusque populi animæ redemptæ testificentur, cum sic gratias solvendo decantant: « Redemisti nos Deus in sanguine tuo ex omni tribu, populo et natione (Apoc. v, 9). » Duo igitur altaria sanguinis hostiæ tangit, quia duos populos sanguis Christi redemit.

Adipem jecoris cum renunculis, sicut auferitur de vitulo hostiæ pacificorum, adolebit super altare holocausti, etc. Quid hæc vituli pinguedine, nisi Christi misericordia innuitur? Quid altari holocausti, nisi cor hominis adumbratur? Tunc igitur vitulus adeps super altare ponitur, quando cor hominis Dei misericordia et pietate imbuitur, et ad ipsius Christi exemplum, in proximos efficitur misericors, secundum quod Petrus ait: « Christus passus est pro nobis, vobis reliquens exemplum, ut sequamini

etiam pro peccato Caiphæ immolatus est Christus. Offert igitur Caiphæ Christum pro peccato suo, sed quia imple hoc egit, etc.

vestigia ejus (*II Petr. II, 21*); unde, sicut in illius visceribus pietas, et misericordia in homines abundavit, ita corda nostra isto adipe misericordiae delibata in proximos necesse est abundare.

« Pellem vero, et omnes carnes cum capite, et pedibus, et intestinis, et fimo, et reliquo corpore efferet extra castra, incendetque super lignorum struem, etc., quæ in loco effusorum cinerum cremabuntur. » Sola hic certe Apostoli verba pro explicatione sufficiant, cum de animalibus agit, quæ extra castra cremantur; et « Jesus, inquit, ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Exeamus igitur ad eum extra castra improprium ejus portantes (*Hebr. XIII, 12*). » Apposite Paulus hic loquitur: strues enim lignorum, et Christi improprium crux fuit, in qua corpus ejus crematum fuit. Totus igitur vitulus extra castra crematur, quia totum Christi corpus extra portam patitur. Hucusque de sacerdote per ignorantiam peccante dixisse sufficiat. Ad populum autem ignorantia seductum, et ad ejus expiationis modum transeamus.

« Quod si omnis turba Israel ignoraverit, et imperitiam fecerit quod contra Domini mandatum est, et postea intellexerit peccatum suum, offeret vitulum pro peccato, adducetque eum ad ostium tabernaculi testimonii. Et ponent seniores populi manum super caput ejus coram Domino. » In quo populus, et turba peccaverit, superius dictum est: nam eundem vitulum, eadem intentione, atque sacerdos mactavit, unde quidquid illic de sacerdotis victima dicitur, hic de populi victima intelligitur. Quod autem populus, sicut sacerdos, per ignorantiam peccaverit, Petrus testatur, dicens: « Et nunc scio, fratres, quod per ignorantiam fecistis, sicut et patres vestri (*Act. III, 17*). » Item Paulus ait: « Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent (*I Cor. II, 8*). » Quod item Christi testimonio probari potest, qui pro eis Patrem orando, ait: « Pater, ignosce illis, non enim sciunt quid faciunt (*Luc. XXIII, 34*). » (254) In eo autem quod seniores populi super caput vituli manum quoque imponunt, clare monstratur, quod ipsi simul cum sacerdotibus Christi divinitatem voluerunt abscondere; unde in ejus occisione una cum sacerdotibus numerantur, Scriptura dicente: « Principes sacerdotum, et seniores populi consilium fecerunt, ut Jesum dolo tenerent, et occiderent (*Matth. XXVI, 4*). » Circa vero in quod **133** dicitur, quod orante sacerdote pro eis, et aspergente vituli sanguinem contra velum templi coram Domino, eorum delictum mundatur; advertendum est non de illo sacerdote esse intelligendum, de quo supra dictum est, qui per ignorantiam peccaverit, sed de illo, de quo Psalmista ait: « Propterea unxit te Deus tuus oleo læti-

254) « Etiam in ipso infideli populo et sunt, et fuerunt multi, præ quibus, ut a suo errore convertantur et salventur, Dominus misericorditer oravit, et quod oravit, efficaciter obtinuit, et perfecit. » S.

tie præ consortibus tuis (*Psal. XLIV, 8*). » Hic enim intinatio digito cum sanguine proprio intulit illum in ipsius cœli tabernaculum, quia ut Apostolus ait: « Per proprium sanguinem introivit semel in sancta, æterna redemptione inventa (*Hebr. IX, 12*). »

« Si autem peccaverit princeps, et fecerit unum e pluribus per ignorantiam, quod Domini lege prohibetur, et postea intellexerit peccatum suum, offeret hostiam Domino, hircum de capris immaculatum. » Postquam de Judæorum pontifice, et de eorum populo egimus, de Ecclesiæ principibus, id est episcopis, et de eorum subditis exponemus aliqua. Quod enim isti etiam ex ignorantia aliquando delinquant, in semetipso Paulus testificatur, dum se prius blasphemum dixit. Sed, quia per ignorantiam fecit, se misericordiam consecutum ostendit. Quia et de Petro Ecclesiæ principe per ignorantiam peccasse, non incongrue affirmatur; nescire enim is dicitur, qui rem, quam facere debet, totaliter obliviscitur. Atqui si Petrus verbi magistri sui, cum negavit, non esset oblitus, frustra scriptura esset quod postea recordatus est; ait enim evangelista: « Et recordatus est Petrus verbi Jesu quod dixerat (*Luc. XXII, 61*), » etc. Quot insuper Ecclesiæ principes, qui non solum ignoranter, sed etiam scienter delinquant? Ili autem, si se peccasse intelligunt, hostiam Domino offerre tenentur. Tunc autem id intelligere dicuntur, quando a peccatis, quæ ante commiserant, per penitentiam refrenantur. Offerunt autem hi hostiam Domino, id est hostiam, sive hircum pro peccato immaculatum hoc est unusquisque seipsum jam emendatum offerat Domino. De capris quidem, quia de stirpe Adam, de stirpe peccatrice, de stirpe, quæ in omni sobole sua dicit: « In iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea (*Psal. I, 6*). » Offerit ergo se unusquisque hircum Domino, dum peccare desinit, et digne incipit pœnitere (255). Qui igitur hircus propter peccatum nominatur, ipse jam per penitentiam immaculatus exhibetur.

« Ponetque manum suam super caput ejus. Cumque mactaverit eum in loco, ubi mactari solet holocaustum coram Domino, quia pro peccato est, tinget sacerdos digitum in sanguine hostiæ pro peccato, tangens cornua altaris holocausti, et reliquum fundens ad basim ejus. » Manus autem impositio, et sanguinis linitio super cornua altaris quid demonstrant, jam superius dictum est. Puta itaque, quod offerre hircum mactando, idem significet, ac seipsum affligere pœnitendo: qui enim in corde affligitur, bene se coram Deo mactare dicitur: « homo » si quidem, ut ait Scriptura, « videt in facie, Deus autem intuetur cor (*I Reg. XVI, 7*). » Vocat hic Dominus sacerdotem, quem superius principem dixerat, ut de quo principe loquatur, ostend-

Remig. Lugdun. de tribus epist. lib. XIX.

(255) Lectio alterius cod. Casinensis. Offerit vero se ipsum Domino, qui peccare desinit, et digne incipit pœnitere.

dat (256). Quod autem sanguinem fundit, et cum sanguine altare intingit, illud datur intelligi, quod et peccatum expellit et peccati memoriam in corde reponit, secundum id quod legimus : « Et peccatum meum contra me est semper (*Psal.* L, 3). » De pinguedinis autem crematione jam superius explicavimus.

« Rogabitque pro eo sacerdos, et dimittetur ei. » Rogat sacerdos pro principe, rogat sacerdos pro seipso. Contrarium certe videtur, quod idem sit sacerdos et princeps, cum princeps regimen faciat cum rigore, sacerdos vero cum clementia exerceat misericordiam. Unde unus quodammodo violenter præsit, alius vero misericorditer interpellat; et tamen in uno principe, eodemque sacerdote recte conveniunt, quandoquidem de eo, in quo foris per rigorem excessit, intus per dolorem ingemiscit. Tunc pro principe orat sacerdos; cum pro his, in quibus foris præcipiendo deliquit, intus sacrificando ingemiscit.

« Quod si peccaverit anima per ignorantiam de populo terræ, ut faciat quidquam ex iis, quæ lege Domini prohibentur, atque delinquat, et ignoraverit peccatum suum, offerat capram immaculatam, ponatque manum super caput hostiæ, » etc. Hæc anima de populo terræ, quæ per ignorantiam peccat, unumquemque subditorum representat, unde jam clare ostenditur quam rectus ordo in mandatis tradendis observetur. Nam cum de veteri Ecclesia, id est de Judæorum populo egit, prius de pontifice, et postea de populo tractavit; quando vero de novæ Ecclesiæ ministris agitur, idem rectus ordo dicendi observatur. Postquam enim de principe, seu episcopo sanctificando agitur, ad subditorum expiationem convenienter transitur. Hæc igitur anima de populo terræ, sive subditis quisque frequenter per ignorantiam peccat; quia facile bonum ab homine despicitur, et pro bono malum eligitur. Capram vero iste pro peccato suo offerre jubetur, quod tunc fit, quando propriam carnem per rigidam poenitentiam macerat, cui ideo fortassis poenitendi modus clare ostenditur; determinatum autem ejus tempus non indicatur, ut tandiu poenitere intelligat, quandiu sanguinem a corde **134** non separat. Qui autem, quam grave sit per ignorantiam delinquere, scire desiderat, canones supra positos attente consideret, et ex poena, quam sibi in illis inflictam invenerit, culpæ gravitatem statim percipiet. Cai enim manus super hostiam tenere, id est carnis superbiam poenitentia reprimere, et circa cordis altare sanguinem fundere, id est cor suum continua peccatorum memoria informare, omnemque pinguedinem cremare præcipitur, non mediocris quidem poenitentia injungitur.

CAPUT V.

« Si peccaverit anima, et audierit vocem jurantis,

(256) Idem cod. Casin. supracit. *Quem enim superius principem dixerat, nunc sacerdotem appellat, ut de quo principe loquatur, apertius intelligatur.*

A « testi-que fuerit, quod aut ipse vidit, aut conscius est : nisi indicaverit, portabit iniquitatem suam. » Contra hoc legis mandatum Judæos peccasse, notum est, qui jurantis vocem toties audiendo occurrerunt. Quam enim hic jurantis vocem intelligimus? nisi illam, quam ipsi et nos de Christo Domino sæpius audivimus : « Juravit Dominus, et non poenitebit eum : tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech (*Psal.* cix, 5). » Hanc vocem sæpius auditam ab eis, non solum non propalarunt, sed occultare curaverunt. Quia ergo Christi regnum et sacerdotium non prædicarunt, ipsi iniquitatem portabunt. Nec autem solum hoc in Judæos putemus dictum, sed et dixisse de omnibus verbis Domini, hoc præceptum necesse est, intelligatur. Nam omne quod ipse dixit juramentum esse conspicitur; siquidem firmum semper et stabile reperitur, secundum quod ipse dixit : « Cælum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt (*Matth.* xxiv, 35). » Quicumque igitur Dei voluntatem scit vel audit, et non facit, vapulabit multis. Nemo enim melius judicat et prædicat quod scit aut audit, quam qui illud exercet quod Dominus affirmando mandavit. Melius enim aliquid agendo suadetur, quam prædicando judicatur. « Si non dimiseritis, dicit Dominus, peccata hominibus adversum vos, nec Pater vester cælestis dimittet vobis peccata vestra (*Matth.* vi, 15). » Hoc certe juramentum est quod illi soli bene intelligere prædicant, qui in se peccantibus peccata condonant.

C « Anima, quæ tetigerit aliquid immundum, sive quod occisum a bestia est, aut per se mortuum, vel quodlibet aliud reptile, et oblita fuerit immunditiæ suæ, rea est, et deliquit. » A tribus immunditiam provenire docet hic locus; a bestia scilicet occisi, aut per se mortui, et a reptilium contactu. Ex quo certe exemplo animæ nostræ munditiæ necesse est ut sumamus documentum. Per illum igitur, qui a bestiis occiditur, quisquis ab hæreticis deceptus est, jure optimo intelligitur. Unde fideles ab hæreticis liberari Psalmista exposcit, cum ait : « Ne tradas bestiis animas confitentes tibi (*Psal.* lxxix, 19). » Ille vero per seipsum necatur, qui in aliquam hæresim vel grande peccatum propria voluntate præcipitatur. Per reptile vero, quod toto pectore terra prosternitur, et ad superna nunquam erigitur, ille procul dubio significatur, qui toto animi conatu terrena desiderat, neque cælestia aliquando considerat. Toties igitur anima in mortis periculum injicitur, quoties hæreticorum consortio copulatur; toties in immunditiam incurrit, quoties se cum iatis peccatoribus conjungit; nam qui tangit picem inquinabitur ab illa. Hic tales homines tangere, nihil aliud innuit, quam ut eis credere, cum eis communicare eorumque facta imitari significet.

« Et si tetigerit quidpiam de immunditia hominis,

« juxta omnem impuritatem qua pollui solet, obli-
 « taque cognoverit postea, subjacebit delicto. » Post-
 quam de hæreticorum consortio actum est, de eorum
 dogmatibus sermo inseritur. Homo enim per im-
 munditiam pollutus illum certe significat qui jam
 est hæreticus constitutus. Hujus igitur doctrina
 immunditia est et pollutio, quæ tunc quasi semen
 male infunditur, quando ex ejus communicatione
 alius hæreticus constituitur.

« Anima, quæ juraverit et protulerit labiis suis,
 « ut vel male quid faceret vel bene, et id ipsum
 « juramento et sermone firmaverit, oblitaque intel-
 « legerit delictum suum, agat pœnitentiam pro pecca-
 « to suo, et offerat de gregibus agnam sive capram,
 « orabitque pro ea sacerdos et pro peccato ejus. »
 Quid hoc loco significat jurare, quod male faciet,
 nisi quod quis carnem suam pœnitentia affligere et
 jejuniis macerare Deo promittat? Quis autem bene
 facere jurat, nisi qui Dei mandata observare se
 obligat, juxta illud Psalmistæ : « Juravi et statui
 custodire judicia justitiæ tuæ (Psal. cxviii, 106). »
 Unde ille juramenti quod fecit oblivisci dicitur, qui
 id quod Deo promisit non operatur. Iste igitur, qui
 non exercendo quod vovit, se ostendit oblitum,
 agendo pœnitentiam se præbeat recordatum. Quam
 autem pœnitentiam faciet, litera textus insinuat,
 cum ait : « Offerat agnam, » etc. Nam agnam immaculatam
 Domino offert, qui se ab omni peccatorum
 malitia illæsum custodit. Ut igitur anima se agnam
 simplicem reddat, ab omni peccaminosa occasione
 prorsus se absteineat, non modicam faciet pœnitentiam.

« Sin autem non potuerit offerre pecus, offerat
 « duas turtures, vel duos pullos columbarum Do-
 « mino, unum pro peccato, et alterum in holo-
 « caustum, dabitque eas sacerdoti, qui primum
 « offerens pro peccato retorquetur caput ejus,
 « etc. » Ecce ex legis tenore pauperibus pro-
 videtur, et spiritualis intelligentia non mu-
 tatur. **135** Ideo enim secundum litteram, pro
 aqua, vel capra, turtur, et columba apponitur, ut in
 pauperibus immolationis decretum omnimode ob-
 servetur. Ita tamen secundum spirituales intelli-
 gentiam eadem commutatio agitur, ut idem per
 turturem et columbam, atque per agnam et capram
 intelligatur. Quid enim per turturem continuo ge-
 mentem, nisi caro afflicta intelligatur? Quid enim
 per simplicem columbam, nisi agnæ innocentia
 designatur? Pro capra igitur turturem, et pro agna
 columbam offert, qui pœnitentia carnem affligit,
 et spiritum ab omni dolo immaculatum custodit.
 Unde jam patet quod in hac commutatione paupe-
 rum inopiæ subvenitur, et ritus sacrificii non muta-
 tur. Ideo autem hæ aves, per quas caro et spiritus
 designantur, sacerdoti tradi jubentur, ut inde pœni-
 tens addiscat, quod se totum arbitrio sacerdotis
 committat. Tunc autem sacerdos turturem pro pec-
 cato offert, quando carnis afflictionem ante Dei con-
 spectum orando proponit.

« Retorquebit caput ejus ad pennulas ; ita ut collo
 « hæreat, et non penitus abruinpatur. Et asperget
 « de sanguine ejus parietem altaris. » Tunc sacer-
 dos caput avis ad pennulas retorquet, quando pœ-
 nitentem demisso capite incedere, de peccatis eru-
 bescere, et nequaquam superbire suadet. In eo
 vero, quod caput vi a collo non abstrahi, sed ibi
 inhærere præcipitur; illud, ut puto, significatur
 quod animi scilicet submissio, quam unusquisque
 deinceps habere debet, potius voluntaria quam
 violenta videatur. Hujus denique primæ avis san-
 guine tunc altare induitur, cum pœnitentis cor
 peccatorum memoria tribulatur. « Alteram vero
 « adolebit in holocaustum. » Tunc alteram avem sa-
 cerdos in holocaustum adolet, cum suis verbis et
 monitis pœnitentis animum in Dei amorem totum
 incendit.

« Quod si non quiverit manus ejus duos offerre
 « turtures, aut duos pullos columbarum, offeret
 « pro peccato suo similitæ partem ephi decimam,
 « nec mittet in eam oleum, nec thuris aliquid im-
 « ponet, quia pro peccato est, tradetque eam sacer-
 « doti, qui plenum ex ea pugillum hauriens, cre-
 « mabit super altare in monumentum ejus, qui ob-
 « tulerit, rogans pro illo, et expians; reliquam vero
 « partem ipse habebit in munere. » Ecce iterum
 pauperum inopiæ impensius intenditur, et ritus sa-
 crificii non mutatur. Idem enim per similitam, quod
 per capram et turturem significatur. Illud autem,
 quod similitæ ephi pars decima offerri præcipitur ad
 locum Evangelii spectare videtur, in quo unius ex
 decem drachmis deperditæ inventione mulier illa
 lætatur, per quam mater Ecclesia intelligitur. Tunc
 enim unam ex decem drachmis Ecclesia perdit,
 quando aliquis ex fidelibus peccatum committit,
 tunc autem se invenisse lætatur, quando qui pecca-
 vit coram sacerdote contrito corde præsentatur.
 Qui igitur per peccatum vas perditum, secundum
 Psalmistam, ex drachma efficitur, in drachmam in-
 ventam per cordis contritionem ex vase deperditio
 instauratur. « Non mittet in eam oleum, neque
 « thuris aliquid imponet, quia pro peccato est, » etc.
 Ille sine oleo similitam pro peccato offert, qui carnem
 suam, quam pœnitentia macerat, ab omni prorsus
 oblectamento alienat. Thus item non imponit, qui
 eam ab omni suavitate sejungit; ita potius videatur
 ex verberibus putrida, quam unguentis optimis deli-
 buta; sine oleo namque, sine thure similitam pro
 peccato obtulit, qui de propria pœnitentia dixit:
 « Putruerunt et corruptæ sunt cicatrices meæ a
 facie insipientiæ meæ (Psal. xxxvii, 6). » — Tradet-
 que eam sacerdoti, » etc. Tunc pœnitens sacerdoti
 similitam tradit, cum se totum ejus ditioni committit,
 cujus similitæ partem tunc super altare sacerdos in-
 cendit, quando pœnitentis afflictionem Deo suis
 precibus offert. Tunc autem sibi partem reservat,
 quando pro eo maceratur et affligitur jejuniis. Bene
 autem sacerdos pro munere maximo habere debet,
 quod propria pœnitentia peccatorem sublevet, ne

tanquam Phariseus illud de se audiat, quod onera gravia aliis super humeros imponat; ipse vero illa digito non moveat; cum enim peccata populi comedere dicitur, ad illorum solutionis partem saltem constringitur.

« Anima, si prævaricans cæremonias per errorem, in his, quæ sunt Domino sanctificata, peccaverit, offerat pro delicto suo arietem immaculatum de gregibus, qui emi potest duobus siclis, juxta pondus sanctuarii: ipsumque quod intulit damni, restituet, et quintam partem ponet supra, tradens sacerdoti, qui rogabit pro eo, offerens arietem, et dimittetur ei. » De sacrilegis hominibus locus iste agere videtur, cujus crimen pro capitali ab omnibus reputatur; quibus si restitutio pro pœna imponitur, et pars quinta insuper persolvi jubetur, non tamen ut decet, puniri videntur. Inter sacrilegos autem ille gravius peccat, qui divina mysteria irreverenter evacuat; unde capitale hoc crimen fugere Apostolus admonet, cum sic nos exhortando persuadet: « Hortamur vos, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis (II Cor. vi, 1). » Hinc illa anima, in iis, quæ Domino sunt consecrata, peccare videtur, per quam fides integræ sacramentis non adhibetur; dum enim, secundum quod potest, gratiam non acquirit ab illis, maximum certe sacrilegium committit. Hic autem arietem immaculatum offerre præcipitur, ut non qualemcunque, sed qui duobus siclis comparetur. Per arietem sane intelligitur ille ipse, qui ante sacrilegus dicitur, qui, ubi primum per pœnitentiam ab errore recedit, immaculati arietis personam statim assumit. Emitur autem siclis duobus; dum duorum testamentorum præceptis informatus **136** efficitur. Si enim adhuc utrique Testamento, et eorum verbis plenam fidem non adhibet, immaculati arietis formam non accipit. Ille quidem duobus tantum siclis sanctuarii ponderis emitur, qui a duorum Testamentorum verbis instruitur, et ab errore suo penitus vindicatur. Tunc autem quod intulit damni bene persolvit, cum pro commissis peccatis pœnitentiam subit. Quintam denique partem insuper addit, cum nullo ex quinque sensibus peccat.

CAPUT VI.

« Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Præcipe Aaron, et filiis ejus. Hæc est lex holocausti: cremabitur in altari tota nocte usque mane; ignis ex eodem altari erit. Vestietur tunica sacerdos et feminalibus lineis: tolletque cineres, quos vorax ignis excussit, et ponens juxta altare, spoliabitur prioribus vestimentis, indutusque aliis efferet eos extra castra, et in loco mundissimo usque ad favillam consumi faciet. Ignis autem in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos, subjiciens ligna mane per singulos dies, et imposito holocausto desuper adolebit adipem pacificorum. » Ut quæ de holocausti ritu hic proponuntur, ab unoquoque nostrum spiritualiter intelligantur, illud Apostoli necesse est recorderemur, dicentis:

« Templum Dei sanctum est, quod estis vos (I Cor. iii, 17). » Si igitur nos ipsi templum Dei sumus, intra nosmetipsos ad holocaustum inflammandum idoneum altare et sacerdotem quaeramus. Altare ergo cor humanum esse, et intellectum sacerdotem non incongrue intelligimus; unde ille intellectus tanquam sacerdos tunica hyacinthina induitur, qui totum quod intelligit, desursum accepisse fatetur, secundum illud: « Omnis sapientia a Deo est (Eccli. i, 1). » Qui si sincerus et castus reperitur, tunc feminalibus lineis indui perhibetur, in quibus castitatis observantia inuitur et legis custodia designatur. Altare continuo existit, amoris et charitatis ignem in eo semper accendit, quo igne divinas Scripturas investigando et in illis divina mandata cognoscendo, gratiarum et confessionis gratissimum illi holocaustum inflammat, per quod illum valde mitigat et delectatur. Hoc autem holocaustum ideo tota nocte inflammari præcipitur, ut per totum vitæ tempus id faciendum esse intelligatur. Ignis autem iste ex eodem altari esse ideo dicitur, ut amor iste, quo cor nostrum incenditur, in corde generari et ab eo procedere intelligatur.

« Tolletque sacerdos cineres, quos vorax ignis excussit, et ponet juxta altare, » etc. Audis quod vorax ignis holocaustum incendit et in cineres totum convertit. Amor discendi Dei mirabilia et veritatem investigandi, profunda Scripturarum mysteria quodammodo vincit et ad intelligentiæ facilitatem perducit. Hoc est enim holocaustum incendere, quod sanctarum Scripturarum mysteria penetrare. Hoc igitur cineres tollit sacerdos et juxta altare ponit, quando quidquid intellectus investigando discernere et intelligere valet, hoc totum cordi et memoriæ tradit. Postea vero spoliatus prioribus vestimentis, aliisque indutus, effert cineres extra castra et in loco mundissimo usque ad favillam consumi facit. Diligenter attende quod dicitur: Vult sacerdotem egredi extra castra; vult cineres holocausti foras efferi: sed ad quid, nisi ut eos iterum possit incendere? Aliis igitur vestimentis induitur, cum ad hoc agendum præparatur. Sed quæ sunt hæc vestimenta, sine quibus intellectualis sacerdos cineres foras non potest ferre? Ego quidem has vestes litteras, sermones et voces esse puto, quibus nisi induatur, nec foras egredi, nec quidquam intelligere posse videtur. Quis enim unquam intelligeret, quid intellectus intus ageret, nisi ipse voce indutus, extra per linguam et colloquutionem se duceret? Sic ergo sacerdos indutus fert cineres extra castra, cineres, inquam, quia si adhuc intactam et nondum meditatam Scripturam foras efferret, fortassis quid diceret non haberet. Iterum autem delatos cineres foras incendit, dum mysteria Dei, quæ intus penetravit, verbis exponit, hoc autem in loco mundissimo, id est in justorum hominum congregatione. Scriptum est enim: « Nolite sanctum dare canibus, neque spargere margaritas ante porcos (Matth. vii, 6). » Usque ad favillam

autem sacerdos iste holocausti cineres consumit, quando usque ad plenam intelligentiam sanctarum Scripturarum difficultates explanat. Ignis vero iste, qui nunquam deficit in altari, sed perpetuo ardere convenit, intermissæ dilectionis in corde fidelium ardorem imponit: si enim hic ignis ab intellectu abfuerit, omne prorsus sacerdotis officium inutile erit. In hoc ergo sacerdos diligenter studeat ut amoris ignem continuo nutriat, et per singulos dies ligna subjiciat; recordetur scilicet Dei misericordiæ, recordetur quid fecerit et quid diligentibus se præbere promiserit. His enim et similibus lignis de sanctarum Scripturarum silva collectis ignis iste succenditur, et in Dei dilectionem maxime inflammatur. Super hunc igitur ignem, o sacerdos, pone holocaustum, ut immoles Deo sacrificium laudis; hic est enim adeps pacificorum, cujus pinguedine Deum demulces. Iste est ignis perpetuus, qui nunquam deficiet in altare, quia aquæ multæ non possunt extinguere charitatem (*Cant. viii, 7*).

« Hæc est lex sacrificii, et libamentorum, quæ offerent filii Aaron coram Domino, et coram altari. Tollet sacerdos pugillum similæ, 137 quæ conspersa est oleo, et totum thus, quod super simile positum est, adolebit illud in altari, in monumentum odoris suavissimi Domino. Reliquam partem similæ comedet Aaron cum filiis suis, absque fermento, et comedet eam in loco sanctotabernaculi. » Inter sacrificium et libamen nulla querenda est distinctio, cum una utrique eademque sit significatio. Nam, cum antiquitus sacrificia fierent ex simila, statim libamina erant Deo gratissima. Per filios autem Aaron, quibus hæc de libaminibus injunguntur, bene Ecclesiæ episcopi et sacerdotes designantur, qui ideo coram Domino libamina hæc offerre dicuntur, quia in Dei presentia semper existunt, et interna ejus illustratione illuminantur. Quid autem sit per similem, per thus et per oleum significatum, jam capite superiore manet expositum. Ideo autem non totam similem, sed plenum pugillum sacerdos immolare jubetur, ut divinorum secretorum ea tantummodo populo prædicando revelet, quæ ejus intelligentiæ sufficere posse cognoscet; reliquam vero Aaron, et filii ejus comedere præcipiuntur; id est illi soli, qui in sacris voluminibus semper studendo exercitantur. Absque fermento autem illam comedere, quid aliud est, nisi mysteria hæc sine pravitate errore et percipere et docere. Hoc autem non ubicunque, sed in loco sanctuarii tabernaculi comedere jubentur, id est in loco secreto, ubi ab incapacibus non audiantur; quod quidem tunc sacerdotes faciunt, quando inter se solos de legis doctrina et præceptis disputant. Ipsi enim sunt sanctuaria et Dei tabernacula, in quibus hæc omnia bene manent occulta; et quia etiam pars hujus similæ ad fidei sacramentum pertinere videtur, ideo tota sine fermento et corruptione comedi præcipitur, ne forte cum quis incaute comedit, in locum aliquem incidat, quem si anima prave intelligat, erroris periculo se

exponat; unde bene subditur in contextu: « Mares tantum stirpis Aaron comedent illud: » nam mares hic sapientiores et fortiores intelliguntur, a quibus Dei mandata melius percipiuntur, et religiosius observantur, istis enim tantum discutere et scire licet, quæ reliquis audire non permittitur. Deinde sequitur: « Omnis qui tetigerit illa, sanctificabitur. » Firmiter namque tangit, qui quæ fideliter credit, opere exercet; credere enim tantum videre est; agere vero quod creditur, tangere est. Sequitur:

« Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Hæc est oblatio Aaron et filiorum ejus, quam offerre debent Domino in die unctionis suæ. Decimam partem ephi offerent similæ in sacrificio sempiterno, medium ejus mane, et medium vespere, quæ in sartagine oleo conspersa friget. » Si enim per Aaron et filios ejus, episcopos et sacerdotes intelligimus, utique ad episcopos et sacerdotes hæc oblatio pertinere videtur. Hanc autem offerre debent in die unctionis suæ, id est omni tempore vitæ suæ; unde et in sacrificio sempiterno offerri præcipitur. Non enim in sempiternum offertur, quod uno tantum die offertur, nisi ipse unus dies sempiternus intelligatur. Non igitur uno, sed omni die episcopus et sacerdos iungi et sanctificari, et seipso melior fieri debet. Offerunt similæ decimam partem ephi. Quid enim per similem, nisi sacerdotis carnem intelligimus? Quæ dum compunctionis mola teritur, et affligitur, suo bono exemplo, quasi quodam cibo cæteros nutrit. Qui autem partem decimam offert, seipsum penitus offert, quia omnis homo decima est. Unde et drachma decima in Evangelio appellatur. De Levi quoque Apostolus ait: « Qui decimas accipit, decimatus est (*Hebr. vii, 9*). » Merito igitur filii Aaron decimæ vocantur. Sed quia mane et vespere diem et noctem significant, medium suæ oblationis mane et medium vespere sacerdos offerre debet; at die ac nocte et omni tempore ab hac immolatione non desistat. De qua adhuc subditur: « Quæ in sartagine oleo conspersa frigitur. » Qualiter autem in cordis sartagine hæc oblatio supernæ unctionis oleo conspersa frigitur, illi soli intelligunt, qui eam offerre consueverunt. Postquam autem hæc fritura igne spiritus ferventius incallescere incipit, jam quasi extra se, et quodam modo altius homo elevatus, suæ ditionis non esse videtur. Offert autem eam calidam in odorem suavissimum Domino sacerdos, qui patri jure successerit. Et tota oblatio cremabitur in altari; omne enim sacrificium sacerdotum igne consumatur, nec quisquam comedit ex eo, et hoc quidem melius sentiendo, quam exponendo intelligimus. Non enim potest calida non esse, quæ igne spiritus undique circumdata, tota crematur, tota frigitur et tota oleo peruncta igne consumitur. Quod autem ait: « Nec quisquam comedit ex eo, » ad hoc valere puto, ut non ob sui ostentationem, quod hypocritæ faciunt, sed in secreto et in cordis secretario tam sanctam oblationem sacerdos Domino

offerat. Hanc ergo offerre debet, cum et tempore et loco mens ejus supernæ vacat contemplationi. Sequitur :

« Ista est lex hostiæ pro peccato. In loco ubi offertur holocaustum immolabitur coram Domino. Sanctum sanctorum est. Sacerdos qui offert, comedet eum in loco sancto, in atrio tabernaculi. Quidquid tetigerit carnes ejus, sanctificabitur. Si de sanguine illius vestis fuerit aspersa, lavabitur in loco sancto : vas autem fictile in quo cocta est, confringetur : quod si æneum fuerit, defricabitur et lavabitur aqua. Omnis enim masculus de genere sacerdotali vescetur carnibus ejus, quia Sanctum sanctorum est. » **138** Hanc enim hostiam, qua peccata solvuntur, quam soli sacerdoti et masculis de genere ejus comedere licet, illam esse intelligo, quæ quotidie in sancta Ecclesia a sacerdotibus immolatur. Masculus enim iste non sexu, sed fide, sapientia, fortitudine et constantia indicatur, qui non serpenti facile credat, ut hæreticis succumbat. « Qui tetigerit carnes ejus sanctificabitur ; » hoc est enim, ut ipse Dominus ait : « Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam (Joan. vi, 55). — « Si de sanguine illius fuerit conspersa, lavabitur aqua. » Ut quid enim vestis aqua lavatur, quæ tactu sanguinis sanctificata est ? nisi quia sola Christi sanguinis aspersione mundantur qui in S. Ecclesia aqua baptismatis regenerantur. Ideoque de Salvatoris nostri latere sanguis simul cum aqua manavit. Vas autem fictile, in quo cocta est frangitur : æneum autem fricatur et lavatur aqua : nos enim vasa sumus, in quibus Christi caro coquitur, si tamen ipsius passionis memores sumus. Unde ipse ait : « Hoc facite in meam commemorationem (I Cor. xi, 24). » Quod Apostolus exposuit, dicens : « Quotiescunque enim manducabitis panem hunc, et calicem hibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat (ibid., 26). » Nos ergo frangi, nos fricari, nos lavari debemus : unum enim idemque hæc tria significant. Qui enim poenitentia et compunctione affligitur et maceratur, ille utique et frangitur, et fricatur, et lavatur. Idem autem ipsi secundum aliud et aliud, et fictilia vasa sumus et ænea ; fictilia quidem, quia de terra ; unde Apostolus : « Habemus thesaurum istum in vasibus fictilibus (II Cor. iv, 7) ; » ænea vero, quia in Dei laudibus clare personamus ; nihil enim ære clarius sonat. Et de hac quidem hostia, quæ in Christi commemorationem mirabiliter fit, comedere licet ; de illa vero quam ipse Jesus in ara crucis obtulit, nulli secundum se comedere licet. Quod septuaginta discipuli male intelligentes cum Christus carnem suam eis offerret ad manducandum scandalizati abiire retrorsum ; corporaliter enim carnem Christi, quam videbant, non in sacramento, sed in frustra concisam se comedere debere arbitrabantur ; de qua et subditur : « Hostia enim quæ cæditur pro peccato, cujus sanguis infertur in tabernaculum testimonii ad expiandum, in san-

ctuario non comedetur, sed comburetur igni : igni utique passionis. Hoc autem Apostoli testimonio sufficienter superius expositum est. Sequitur :

CAPUT VII.

« Hæc quoque est lex hostiæ pro delicto, Sancti sanctorum est : idcirco ubi maclabitur holocaustum, maclabitur et victima pro delicto : sanguis ejus per gyrum altaris fundetur. Offerent ex ea caudam et adipem, qui operit vitalia, duos renunculos et pinguedinem, quæ juxta illa est, reticulumque jecoris cum renunculis, et adolebit ea sacerdos super altare : incensum est Domino pro delicto. Omnis masculus de sacerdotali genere in loco sancto vescetur his carnibus, quia Sanctum sanctorum est. Sicut pro peccato offertur hostia, ita et pro delicto, utriusque hostiæ lex una erit. » Quamvis enim peccatum atque delictum sæpe indifferenter pro eodem ponantur, differt tamen peccatum a delicto. Facere enim contra mandatum peccatum est ; non facere vero quod mandatum præcepit, delictum. Qui enim occidit, contra mandatum facit, quo dicitur : « Non occides (Exod. xx, 13). » Qui vero patrem, et matrem non honorat, mandatum negligit, et derelinquit, quo jubetur : « Honora patrem et matrem (ibid., 12). » Unde delictum quasi derelictum dici videtur, ab eo quod mandatum derelinquatur. Et quia utriusque hostiæ est lex una, utriusque hostiæ sit expositio una. Cujus videlicet hostiæ sanguis funditur per gyrum altaris, ut semper corda nostra in Christi sanguine natent et nunquam passionis ejus obliviscamur. Unde etiam et crudam ejus offerre jubemur ; ultima enim corporis pars cauda est, quam ipse quoque Salvator offerens, ait : « Consummatum est : » et statim, inquit evangelista, « inclinato capite emisit spiritum (Joan. xix, 30). » Hujus ergo finis, hujus extrematis, hujus caudæ semper memores simus, in qua Christus pro nobis spiritum emisit : offeramus adipem, pinguedinem et renes ejus ; dicamus, prædicemus et laudemus pietatem, misericordiam, castitatem et continentiam ejus. Hoc est enim sacrificium laudis. « Et sacrificium laudis, inquit, honorificabit me (Psal. cxlix, 23). » Breviter ista transcurramus, quoniam facile per supradicta intelligi possunt. Sequitur :

« Sacerdos, qui offert victimam holocausti, habebit pellem ejus, et omne sacrificium similia, quod coquitur in cibano, et quidquid in craticula, vel in sartagine præparatur, ejus erit sacerdotis a quo offertur, sive oleo conspersa sit, sive arida fuerit, cunctis filiis Aaron æqua mensura per singulos dividetur. » Hoc audiant importuni et insatiabiles sacerdotes, qui expensas ecclesiasticas cum cæteris partiri refugiunt. Sed quia per victimam Christi Dei verbum et Dei sapientiam intelligimus, quid per pellem, nisi litteram, qua spiritualis intelligentia tegitur, significamus ? Sicut enim quondam verbum et sapientia Dei latebat in carne, sic et modo nisi subtracta pelle, et litteræ velamine, non

apparet. Sacerdos ergo, qui offert victimam, habebit pellem ejus. Quod si de Caipha, qui Christum morti tradidit, intelligatur, perspicuum est; nam et ipse sicut et cæteri Judæi, nihil nisi pellem et litteram in divina Scriptura considerabat. Nobis quoque pellis ista valde necessaria est, **139** quoniam nisi pelle cognita, carnes difficiliter comeduntur. In promptu ergo et in potestate pellem, litteram et historiam semper habemus. Sequitur :

« Hæc est lex hostiæ pacificorum, quæ offertur Domino; si pro gratiarum actione fuerit oblatio, offerent panes absque fermento conspersos oleo, et lagana azyma uncta oleo, coctamque similam, et collyridas olei admistione conspersas. » Quia enim omnibus hostiis pacificatur Deus, pene omnes hostiæ pacificorum dici possunt. Si autem pro gratiarum actione sunt oblationes (257), ut pro tantis ab eo susceptis beneficiis Domino gratias agere velimus, offeramus panes et lagana similamque coctam atque collyridas; omnia autem azyma et sine fermento, omnia insuper oleo peruncta. Nos enim ipsi hæc omnia sumus. De nobis enim Apostolus dicit : « Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi (I Cor. v, 7). » Si ergo azymi sumus, si incorrupti et sinceri sumus, offeramus Deo nos ipsos, ut Dei imago reddatur Deo; tali enim cibo delectatur Deus, sicut esca diaboli sunt peccatores, ita et sancti sunt cibus Dei, omnes oleo peruncti, omnes Spiritus sancti gratia delibuti, omnes Dei misericordia perfusi. Sequitur :

« Panes quoque fermentatos, cum hostia gratiarum, quæ immolatur pro pacificis, ex quibus unus pro primitiis offeretur Domino, et erit sacerdotis, qui fundet hostiæ sanguinem : cujus carnes eadem comedentur die, nec remanebit ex eis quidquam usque mane. » Qui sunt isti panes fermentati, qui cum hostia gratiarum offeruntur? mirum si non sunt duo illi latrones, qui simul cum Domino sunt crucifixi : « Ex quibus unus pro primitiis offeretur Domino : » pro primitiis quidem, quia in Christi passione ipse prius credidit; unde et a Domino audire meruit : « Hodie mecum eris in paradiso (Luc. xiiii, 43). » Hoc est enim quod ait : « Et erit sacerdotis, qui fundet hostiæ sanguinem. » Illius enim sacerdotis est iste panis, qui non alium, nisi proprium pro nobis sanguinem fudit, cujus carnes comedentur eadem die. Qua die? Ea utique qua hostia offeretur. Omni ergo die comedentur, siquidem omni die hostia offertur. Quid est ergo quod sequitur : « Nec remanebit ex eis quidquam usque mane? » Quid est hoc mane? hujus utique noctis, hujus vite finis, et illius diei initium quo sol justitiæ orietur : tunc non erit tempus has carnes comedendi; tunc non erit tempus ad fidem convertendi. Credere enim comedere est. Vis has carnes comedere? crede et manducasti. Sequitur.

(257) Cod. Casin. fuerit oblatio.

(258) Cod. bibl. Mont. Amiat. peribit de populo ejus, ita et infra.

« Si voto vel sponte quisquam obtulerit hostiam, eadem similiter edetur die. Sed et si quid in crastinum remanserit, vesci licitum est : quidquid autem tertius invenerit dies, ignis absumet. Si quis de carnibus victimæ pacificorum die tertia comederit, irrita fiet oblatio, nec proderit offerenti; quin potius quæcunque anima tali se edulio contaminaverit, prævaricationis rea erit. » Hæc etenim hostia, sicut et superior Christum significat : Christus enim et voto, et sponte seipsum obtulit : voto quidem, quia sic disposuerat, sic ordinaverat, sic ipse de se ante tempora prædestinaverat; sponte vero, quia omnipotens est. Sed qui sunt hi duo dies, in quibus has carnes edere licet? Et qui est dies tertius in quo comedere non licet? Ego quidem duos dies, duo Testamenta intelligo, in quibus nimirum hæc carnes comeduntur, quia eorum revelatione, illuminatione atque doctrina creduntur et intelliguntur. Primus enim dies liber iste est, qui nos modo ista docet, quo docente Moyses et Aaron, et multi alii Christi carnem comederunt. Secundus vero dies Evangelium est, in quo multo manifestius Christus immolatur et creditur, manducatur et bibitur. Veniamus nunc ad tertium diem; sed non comedamus in eo, ut non credamus ei, quia tenebrosus est; sine sole et lumine est, cæcus totus et erroneus est. Per hunc enim pravam hæreticorum doctrinam intelligimus, in qua multæ de Christo sonant blasphemie. Si quis ergo secundum hanc doctrinam Christum immolaverit, seciderit et comederit, nihil ei proderit : quin potius quæcunque anima tali se edulio contaminaverit; et his credendo, erraverit, prævaricationis rea erit. Talis enim dies Berengarius quidem exstitit, qui de corpore et sanguine Christi philosophicæ disputando ad impossibilia nos ducebat. Nos tamen, quod ratione non comprehendimus, igne spiritus et charitatis absumimus, et non tantum argumentis, quam sanctorum fidei et auctoritatibus credimus. Unde et hic dicitur : « Quidquid autem tertius invenerit dies, ignis absumet. » In quibus enim hæreticis ratione et argumentis resistere non possumus, fide, et auctoritate, et charitatis igne resistimus. Sequitur :

« Caro, quæ aliquid tetigerit immundum non comedetur, sed comburetur igni : qui fuerit mundus vescetur ex ea. » Qui enim hæreticis crediderit, non in Ecclesiæ corpus trajicietur; sed igni æterno comburetur. Quid enim sit immundum tangere, jam superius expositum est :

« Anima polluta, quæ ederet de carnibus hostiæ pacificorum, quæ oblata est Domino, peribit de populo suis (258). Et quæ tetigerit immunditiam hominis, vel jumenti, sive omnis rei, quæ polluere potest, et comederit de hujusmodi carnibus interibit de **140** populo suis. » Hoc enim breviter Apostolus exposuit, dicens : « Qui enim manducat, et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit,

et non dijudicans corpus Domini (I Cor. xi, 29). » A
Breviter exposuimus, quia vigilantibus loquimur, et
solis masculis de genere Aaron tradere disposui-
mus.

« Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens :
« Loquere filiis Israel : Adipem bovis, et ovis, et ca-
« præ non comedetis. Adipem cadaveris morticini,
« et ejus animalis quod a bestia captum est, habe-
« bitis in usus varios. Si quis adipem, qui offerri
« debet in incensum Domini, comederit, peribit de
« populo suo. Sanguinem quoque omnis animalis
« non sumetis (259) in cibum, tam de avibus, quam
« de pecoribus. Omnis enim anima, quæ ederit
« sanguinem, peribit de populis suis. » Hæc autem
quamvis superius sufficienter exposita sint, pauca
tamen de his dicamus. Hic enim non de adipe carnis,
sed de adipe animæ dicere videtur. Animæ autem
adeps atque pinguedo, sapientia, fides, charitas,
cæteræque virtutes sunt; pinguis enim est illa ani-
ma, quæ his abundat, sicut econtrario macra est,
quæ ista non habet. Sanguis enim pro anima ponit-
ur, quoniam sedes animæ sanguis est. Unde in hoc
eodem libro in sequentibus dicitur : Anima omnis
carnis in sanguine (260) est. Interdicit igitur Domi-
nus adipem, et sanguinem comedere, secundum
illam significationem, qua dicitur : « Quia comederunt
Jacob (Psal. lxxviii, 7). » Sic enim
comedere, quid aliud est, nisi persequi, perdere et
occidere? Magnum ergo peccatum est adipem et
sanguinem comedere. Adipem autem morticini, et a
bestia capti animalis in varios usus habere licet;
quia hæreticorum et philosophorum scientia sæpe
nobis in multis utilis est. Sæpe enim nobis Aristo-
telis, Priscianis et Origenis scientia necessaria est.
Sequitur :

« Qui offert victimam pacificorum Domino, offerat
« simul et sacrificium, id est libamenta ejus. Tenebit
« manibus adipem hostiæ et pectusculum. Cumque
« ambo oblata Domino consecraverit, tradat sacer-
« doti qui adolebit adipem super altare. Pectuscu-
« lum autem erit Aaron et filiorum ejus. » Pacifi-
corum enim omnis victima, quia Deum nobis paci-
ficamus; libamenta vero omne azymum intelligimus.
Non ergo sine libamentis pacificorum victima offe-
ratur, quia non proderit hostia, quæ oblata non fue-
rit in azymis sinceritatis et veritatis. Sed quid est
quod adipem atque pectusculum, quod homo Deo
consecravit et devovit, sacerdoti Dominus tradere
jubet? Vult enim Dominus ut pectora nostra sacer-
dotibus demus atque aperiamus, quatenus eorum
consiliis, et doctrina repleantur. Demus eis adipem
nostrum, confiteamur eis peccata nostra; dicamus
eis quid male pinguis lascivendo fecerit caro nostra.
Ipsorum est adolere adipem, ipsorum est incendere
et delere peccata.

« Armus quoque dexter de pacificorum hostiis
« cedit in primitias sacerdoti. Qui obtulerit adipem,
(259) Idem col. M. A. non sumatis.
(260) Juxta veterem opinionem sanguis sedes

et sanguinem filiorum Aaron, ipse habebit et
« armum dextrum in portione sua. Pectusculum
« enim elationis et armum separationis tuli a filiis
« Israel de hostiis eorum pacificis, et dedi Aaron
« ac filiis ejus lege perpetua ab omni populo Is-
« rael. » Ideo enim armus dexter sacerdotibus
datur, quoniam fortes esse debent ad aliorum
ferenda peccata. Datur eis et pectusculum, quo-
niam qui aliorum pectora replent, sine pectore
esse non debent. Quasi igitur ad pectus suum, quasi
ad sapientiæ secretarium, totus ad eos populus cur-
rat, et inde sitiens bibat. Hoc enim rationale, quo-
que et superhumerales significant. Pectusculum enim
elationis et armum separationis sic dicit, quasi pe-
ctusculum elatum, et armum separatum. Quod autem
sequitur : « Hæc est unctio Aaron et filiorum
« ejus in cæremoniis Domini die, qua obtulit eos
« Moyses, » etc. Titulus est eorum, quæ sequuntur.

CAPUT VIII.

« Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens :
« Tolle Aaron cum filiis suis, vestes eorum, et un-
« ctionis oleum, vitulum pro peccato, duos arietes,
« canistrum cum azymis, et congregabis omnem
« cœtum ad ostium tabernaculi. Fecit Moyses, ut
« Dominus imperavit. Congregataque omni turba
« ante fores, ait : Iste est sermo, quem jussit Do-
« minus fieri. Statimque obtulit Aaron et duos filios
« ejus. Cumque lavisset eos, vestivit pontificem su-
« bucula linea, accingens eum balteo, et induens
« tunica hyacinthina, et desuper humerale imposuit,
« quod astringens cingulo aptavit rationali, in quo
« erat doctrina et veritas : cidari quoque textit ca-
« put, et super eam contra frontem posuit laminam
« auream consecratam in sanctificationem, sicut
« præceperat ei Dominus. Tulit et unctionis oleum
« quo linivit tabernaculum cum omni suppellectili
« sua. » Quid enim Aaron cum filiis, quid vitu-
lus, et duo arietes, quid unctionis oleum, et ves-
tes, et cætera, quæ hic enumerantur, significet,
diligenter satis, et ample in Exodo exposuimus. De
vitulo, et duobus arietibus breviter hic aliquid dica-
mus. « Obtulit, inquit, vitulum pro peccato; cumque
« posuissent Aaron, et filii ejus manus suas, immo-
« lavit eum hauriens sanguinem, et tincto digito te-
« tigit cornua altaris per gyrum. Quo expiato, 141
« et sanctificato, fudit reliquum sanguinem ad fun-
« damenta ejus. Adipem autem, qui erat super vita-
« lia, et reticulum jecoris, duosque renunculos cum
« arvinulis suis, adolebit super altare, vitulum cum
« pelle, carnibus, et fimo cremans extra castra,
« sicut præceperat Dominus. » Vitulus enim iste,
qui pro peccato offertur, Christus Dominus noster
est, pronostriis iniquitatibus immolatus, super caput
ejus Aaron et filii ejus manus posuerunt, quia ponti-
fices et sacerdotes scribæ et Pharisei in eum manus
mittere, et Deum negare non timuerunt. Cujus san-
animæ dicebatur : modo de sede animæ varie dispu-
tatur. Plures conveniunt, quod sit in cerebro.

giniis pars altaris cornua tangit, pars ad fundamentum ejus funditur, quoniam et Christi sanguinis pars crucis cornua cruentavit, pars ad ima decurrendo defluxit. Adeps vero omnisque ejus pinguedo adoletur super altare, quatenus illud propheticum adimpleatur: « Memor sit Dominus omnis sacrificii, et holocaustum suum pingue fiat (*Psal. xix, 4*). » O pingue sacrificium, cujus odore mundus repletur, et omnis ægritudo sanatur! Vitulus autem cum pelle, et carnibus et fimo crematur extra castra, quia Jesus, ut Apostolus ait: « Ut sanctificaret per suum sanguinem populum extra castra passus est (*Hebr. xiii, 12*). » Hæc de vitulo. Nunc de ariete videamus:

« Obtulit et arietem in holocaustum, super cujus caput cum imposuissent Aaron et filii ejus manus, immolavit eum, et fudit sanguinem ejus super altaris circuitum, ipsumque arietem in frusta concidens, caput ejus et artus, et adipem adlevit igni, lotis prius intestinis, et pedibus, totumque simul arietem incendit super altare, eo quod esset holocaustum suavissimi odoris Domino, sicut præceperat ei. » Hoc autem est illud holocaustum, quod quotidie in sancta Ecclesia fit. Offert enim Moyses, id est Christus, arietem in holocaustum, quoniam et si sacerdotum ministerio fiat, ipse tamen carnem et sanguinem suum immolat et sacrificat. Non enim sacerdotis, sed ipsius vox est, quæ dicit: « Hoc est corpus meum, et: Hic est calix Novi Testamenti in meo sanguine, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum (*Luc. xxii, 19, 20*). » Hæc enim voce totum sacrificium immolatur, et sanctificatur. Unde et subditur: « Super caput ejus cum imposuisset Aaron et filii ejus manus, immolavit eum. » Aaron et filii ejus manus imponunt, et Moyses immolat, quoniam et si pontifices, et sacerdotes super Christi corpus et sanguinem manus expansas et elevatas habeant, unus tamen est pontifex Jesus, qui sanctificat et benedicit, cujus virtute ineffabili in sui corporis sanguisque substantiam, panis et vinum convertitur. Fudit autem sanguinem ejus per altaris circuitum, quoniam et Christus suum sanguinem nobis obtulit ad bibendum: altare enim Ecclesia est, quæ Christi sanguine tota aspergitur et inebriatur. Arietem autem ipsum in frusta concidens, artus ejus, adipem et pedes, lotis prius intestinis, Christus Dominus adolebat, et super altare incendebat, quando incipiens a Moysse et cæteris prophetis interpretabatur duobus discipulis suis Scripturas, quæ de ipso erant, unde ipsi quoque sui cordis altare, holocausto supraposito, ardere sentientes, dicebant: « Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, et aperiret nobis Scripturas? » (*Luc. xxiv, 32*.) Incipiens enim a Moysse, fortasse hæc eadem sacrificia eis exponebat, in quibus mors et passio ejus tam manifeste significabantur. Intestina vero lavare, est ea quæ turpia et inhonesta putabantur, datis rationibus, necessaria et honesta ostendere. Quod ipse

A quidem faciebat, cum diceret: « O stulti et tardi corde ad credendum in omnibus, quæ locuti sunt prophætæ: nonne sic oportuit Christum pati? » (*Luc. xxiv, 25*.) Turpe enim, et inhonestum, et valde horribile videbatur eis, Dei Filium pati et mori potuisse. Sequitur autem tertium sacrificium, in quo instrumur, qualiter episcopi et sacerdotes consecrari debeant.

« Obtulit, inquit, et arietem secundum in consecratione sacerdotum; posuerunt super caput illius Aaron et filii ejus manus suas. Quem cum immolasset Moyses, sumens de sanguine tetigit extremum auriculæ dexteræ Aaron, et pollicem manus ejus similiter et pedis, obtulit et filios Aaron. Cumque de sanguine arietis immolati tetigisset extremum auriculæ singulorum dexteræ, et pollicem manus, et pedis dexteri reliquum super altare per circuitum fudit. » Moyses enim hoc in loco, qui sacerdotes consecrat, aliquem pontificem significare potest, cujus ministerio episcopi et sacerdotes consecrantur. Hic autem in principio consecrationis offert arietem, si eos qui consecrandi sunt, de fide Christi plenissime instruat. Unde et iidem ipsi super caput arietis manus ponunt, quia omnia, de quibus Interrogantur, se credere quodammodo jurant et confitentur. Tangit autem pontifex de arietis sanguine aures, manus et pedes dexteros singulorum, ut Christi sanguine eorum auditus operatio et prædicatio mundetur et sanctificetur, ut habeant aures audiendi, et sanctificatas ad bene agendum et Christi corpus conficiendum, ut sint eorum pedes speciosi ad evangelizandum pacem, et ad evangelizandum bona. Tanguntur autem in extremitatibus, quoniam non qui cepit, sed qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (*Matth. x, 22*). » Reliquum autem sanguinem fundit super altare cordis eorum per circuitum, ut semper Christi passionis memores tollant crucem suam, et sequantur eum. Sequitur:

« Adipem vero, et caudam omnemque pinguedinem, quæ operit intestina, reticulumque jecoris, et duos renes cum adipibus suis, et armo dextro separavit. Tollens autem de canistro azymorum, quod erat coram Domino, panes absque fermento, et collyridam conspersam oleo, lagana quoque posuit super adipem, et armum dexterum, tradens simul omnia Aaron et filiis ejus. » Quid enim per canistrum, in quo sunt panes azymi, nisi hunc librum, et cætera sacramentorum Scripturarum volumina intelligimus? in quibus utique singulæ sententiæ, et panes, et collyridæ de lagana sunt, quibus nutriuntur; quæ quoniam misericordiam prædicant, et nihil erroris in se habent, merito et oleo conspersæ, et azymæ esse dicuntur. Hæc autem super adipem et armum dextrum ponuntur, quoniam quid adipem et armum dexter significent sanctarum Scripturarum sententiis exponitur et intelligitur. Quod autem hæc omnia simul composita Moyses sacerdotibus tradidit, hoc significat; quia

postquam sacerdotes consecrati sunt, de manu pontificis librum accipere debent, ut verbi Dei exponendi, et prædicandi habeant potestatem (261).

Qui postquam levaverunt ea coram Domino, rursum suscepta de manibus eorum, adolevit super altare holocausti, eo quod consecrationis esset oblatio in odorem suavitatis sacrificii Domino (262). Tunc illi qui consecrantur, elevant jam dicta coram Domino, quando et ore, et corde custodire promittunt. Inde vero Moyses Domini vicarius de eorum manibus iterum omnia suscipit, et in odorem suavitatis super altare incendit, significans hoc totum, quod factum est, Domino placere, et ipsi suaviter redolere. Sequitur:

Tulit et pectusculum, elevans illud coram Domino de ariete consecrationis in partem suam, sicut præceperat ei Dominus; assumensque unguentum, et sanguinem, qui erat super altare, aspersit super Aaron et vestimenta ejus; et super filios illius, et vestes eorum. Ideo enim Moyses sibi pectusculum vindicat, quoniam valentes animo, et sapientes pontifices esse debent. Magnum enim pectus eum habere oportet, qui hæc tanta servare debet et reponere sacramenta. Sed quare Moyses coram Domino pectusculum elevat; nisi ut corda et pectora nostra semper sint elevata ad cœlestia contemplanda? Aspergitur unguentum, et sanguis super sacerdotes et vestes eorum, ut interius et exterius mundentur et sanctificentur; ut quales sunt interius, exterius appareant, ut provideant bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus, unguentum enim est gratia Spiritus sancti. De sanguine vero Joannes Apostolus ait: « Qui dilexit nos, et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo (Apoc. 1, 5). » Sequitur:

Cumque sanctificasset eos in vestitu suo præcepit eis, dicens: Coquite carnes ante fores tabernaculi, et ibi comedite eas: panes quoque consecrationis edite, qui positi sunt in canistro, sicut præcepit mihi Dominus, dicens: Aaron et filii ejus comedent eos; quidquid autem reliquum fuerit de carne et panibus ignis absumet. Ante fores enim tabernaculi carnes sacerdotes coquunt et comedunt, quia in conventu, in poenitentia et in auditu fidelium divinas Scripturas legentes et exponentes, cæteros eas coquere et comedere, et intelligere docent. Id ipsum autem et de panibus intelligitur, de quibus modo superius diximus. Quod autem

(261) Quondam per solam manus impositionem fiebat sacerdotum ordinatio; posteriori tempore addita fuit unctio chrismatum, et serius tactus libri Evangeliorum; quem Eugenius IV statuit in decreto pro Armenis.

(262) Ex cod. Casin. suppletur editio.

(263) Hic locus, ubi S. Bruno ait: « Sacerdotes exire de Ecclesia dum peccant, non eodem modo intelligendus est, ac cum de hæreticis postea loquitur; neque ignotum esse Brunoni poterat, peccatores etiam esse membra Ecclesiæ, cum sæpe in superioribus dixerit Christianos peccatores mundandos &c. a sacerdotibus, et poenitentiam ab iis sumendam

reliquum est, ignis assumit, ignis utique Spiritus sancti, ignis fidei et charitatis, qui nos hoc sæpe credere facit, quod intelligere non valeamus.

De ostio quoque tabernaculi non exibitis septem diebus, usque ad diem, quo complebitur tempus consecrationis vestræ. Septem enim diebus finitur consecratio, sicut et impræsentiarum factum est, ut ritus sacrificii completeretur. Die ac nocte manebitis in tabernaculo, observantes custodias Domini, ne moriamini. Quibus enim per septem dies jubetur non exire de tabernaculo (siquidem non sunt dies, nisi septem) nunquam de tabernaculo exire debent. Hoc enim tabernaculum Ecclesia est, de qua, nisi peccando, nunquam exeunt sacerdotes; de hac autem omnes hæretici peccando, et superbiendo exierunt (263). Septem autem diebus finitur consecratio, quia, quando in hac vita vivimus, semper consecrari, et sanctificari, et in melius proficere debemus. Maneamus ergo die ac nocte, id est omni tempore in tabernaculo, observemus, custodiamus quod ipse præcepit, ne moriamur. Non enim moriuntur, sed potius de morte ad vitam transeunt, quicumque hoc tabernaculum bene custodiunt.

143 CAPUT IX.

Dixit Dominus ad Aaron: Accede ad altare, et immola pro peccato tuo, offer holocaustum, et deprecare pro te, et pro populo. Cumque mactaveris hostiam populi, ora pro eo, sicut præcepit Dominus. Statimque Aaron accedens ad altare immolavit vitulum pro peccato suo: cuius sanguinem obtulerunt ei filii sui, in quo tingens digitum tetigit cornua altaris, et fudit residuum ad basim ejus. Hæc enim omnia superius dicta et exposita sunt. Voluit tamen Moyses post sacerdotum consecrationem de eis dicere. Aaron autem hoc in loco Judæorum pontifices significare videtur, qui pro peccato suo, suo quidem, quia originali, Christum Dominum nostrum crucifixerunt. Sed ne populus quoque eis subjectus de Christi morte innocens putaretur, ideo subdidit: « Cujus sanguinem obtulerunt ei filii sui: » Christi quoque sanguinem pontificibus populus offerebat, quando eum accusabat, et reum mortis esse dicebat, et crucifige, crucifige, clamabat. Quoniam autem sacerdotum machinatione Christi sanguis fusus est, ideo digitum in sanguine sacerdos tingisse narratur. Quid autem cornua altaris et basis ejus, quid adeptus omnisque

de peccatis. Ergo dum ait sacerdotes peccando exire de Ecclesia, intelligit tantummodo eosdem exire de tabernaculo, ut eodem in loco dicit; nimirum eos amittere eam sanctitatem, quæ sacerdoti in tabernaculo operanti necessaria est. Hæc satis abunde confirmantur ex his quæ in seq. 12 cap. docet idem commentator de triplici peccatorum separatione; et in cap. 18 comment. in Numer., et tandem in exposit. v. 29 psal. xvii. « In corpore, inquit, ecclesiastico et honi et mali, et justi et peccatores, et perfecti et imperfecti, et sapientes et insipientes continentur. »

pinguedo, quid pellis et carnes, quæ cremantur extra castra, significant, satis superius expositum est. Sequitur:

« Immolavit, et holocausti victimam, obtulerunt- que ei filii sui sanguinem ejus, quem fudit per altaris circuitum. Ipsam enim hostiam in frusta concisam cum capite, et membris singulis obtulerunt, quæ omnia super altare cremavit igni, lotis prius aqua intestinalis et pedibus. » Hæc autem victima holocausti eadem est, quæ superior; sacerdos tamen non idem et hanc, et illam offerre videtur; ille enim cum crudelitate; hic vero cum pietate immolat. Differt enim Aaron a seipso; aliquando enim Judæorum pontifices, aliquando vero quemlibet Ecclesiæ ministrum significat. Significat autem ipsum quoque Jesum, sacerdotum omnium maximum. Volo autem, exempli gratia, hanc holocausti victimam ego immolare: offerant ergo mihi filii mei hujus victimæ sanguinem; offerant etiam ipsam hostiam in frusta concisam, simul cum capite, et singulis membris. Sed quomodo offerent? Vis audire quomodo? Veniant ad me, interrogent quid sanguis iste significet: hoc est enim sanguinem offerre. Interrogent etiam quid significet hostia, quid frusta, quid caput et cætera membra? Quæ omnia si ego singulariter eis exposuero, tunc super eorum cordis altare hostiam immolo, atque in amorem Christi, fide et dilectione eos accendo. Hæc quoque jam superius exposita sunt. Sequitur:

« Et pro peccato populi offerens mactavit hircum, expiatoque altari fecit holocaustum, addens in sacrificio libamenta, quæ pariter offeruntur, et adolens ea super altare absque cæremoniis matutini holocausti. » Hircum enim pro peccato populi offerre, est ipsum populum docere et admonere ut carnem luxuriantem et peccatricem poenitentia coerceat et affligat, neque per illicita vagari permittat; altare vero expiatur, si a pravis cogitationibus cor mundetur, quod quidem nisi mundatum fuerit, holocaustum in eo acceptabile fieri non potest. Unde Psalmista ait: « Cor mundum crea in me, Deus (Psal. 1, 12). » Libamenta vero, quæ pariter offeruntur, panes et cætera azyma intelliguntur. Quibus ergo poenitentia medicamentum damus, ut vivant in asymis sinceritatis et veritatis admonere debemus. Hæc autem omnia custodire jubemur, præter cæremonias matutini holocausti, quæ per se quidem inviolabiliter conservari debent; matutini autem holocausti cæremonias dicit eas, quas in principio fidei nostræ Domino promisimus; quando diabolo, et omnibus pompis, et operibus ejus abreventiavimus. Vera ergo poenitentia est cum has matutini holocausti cæremonias observamus, et pro præteritis peccatis carnem affligimus, et maceramus, si tamen postea in azymis sinceritatis et veritatis vivamus. Sequitur:

« Immolavit et bovem atque arietem, hostias pacificas populi. Obtuleruntque ei filii sui sanguinem, quem fudit super altare in circuitum. Adipem

autem bovis, et arietis, caudam, renunculosque cum adipibus suis, et reticulum jecoris posuerunt supra pectora eorum. » Per bovem enim et arietem, vel Christum Dominum nostrum, vel sanctos apostolos intelligere possumus; hos autem immolamus, quando eorum tormenta et passionibus prædicamus: horum autem sanguinem offerunt nobis filii nostri, quando de eorum passionibus nos interrogant; quem nos quidem super altare cordis eorum fundimus in circuitum, omnia eis exponentes, et ut pro Christo, secundum eorum exempla, mortem non timeant, incitantes. Et quia doctorum pectora quanto magis quæstionibus premuntur, tanto plerumque divina mysteria pandunt, ideo super pectora bovis et arietis, adipem, caudam, renunculos omnemque pinguedinem posuerunt. Quodam enim modo mihi super pectus bovis caudam, et adipem ponit ille, qui me de cauda bovis et adipe interrogat; donec enim ei satisfaciam, pectus et cor meum non parvo pondere premitur et fatigatur. Quid autem ista significant, jam superius dictum est. Sequitur:

« Et armos dexteris separavit Aaron, elevans coram Domino, sicut præceperat Moyses. » Separat quidem, quia sui sunt. Illi enim armus est necessarius, qui totum pondus et totius populi peccata ferre debet. Elevat autem coram Domino, ut non sua quærat, sed quæ Jesu Christi, ut cum Apostolo dicat: « Vivo ego, jam non ego, vivit vero in me Christus (Galat. 11, 20). » Quod enim sic ait, membra sua jam non sua sunt, sed ejus, cui serviunt. Sequitur autem: « Quod, completis holocaustis, Moyses et Aaron benedixerint populo, apparuitque gloria Domini omni multitudini: et ecce ignis egressus est a Domino, devoravit holocaustum et adipem, qui erant super altare; quod cum vidissent turbæ, laudaverunt Dominum, ruentes in facies suas. » Hunc autem ignem fortasse gloriam Domini appellat.

CAPUT X.

« Arreptisque Nadab et Abi filii Aaron thuribus posuerunt ignem, et incensum desuper, offerentes coram Domino ignem alienum, quod eis præceptum non erat. Egressusque ignis a Domino devoravit eos, et mortui sunt coram Domino. » Hoc est enim, quod Apostolus ait: « Si quis aliter evangelizaverit vobis, præter quod audistis et accepistis, anathema sit (Galat. 1, 9). » Ignem enim et incensum alienum coram Domino offerunt, qui ea, quæ contra fidem sunt, et in Dei lege non continentur Ecclesiæ prædicant. Talem enim ignem taleque incensum Arius obtulit, ideoque mortuus est et æternis incendiis damnatus.

« Locutus est autem Moyses ad Aaron, et Eleazarum, et Ithamar filios ejus; capita vestra nolite nudare, et vestimenta vestra nolite scindere, ne forte moriamini. » Hoc autem signum doloris est atque tristitiæ. De iniquorum vero damnatione lætandum potius est quam dolendum. Unde scriptum

est : « Laetabitur justus, cum viderit vindictam impiorum (Psal. lxxii, 41). »

« Dixit quoque Dominus ad Aaron, vinum, et omne quod inebriare poterit, non bibetis tu, et filii tui, quando intrabitis in tabernaculum testimonii, ne moriamini, quia praeceptum est sempiternum in generationes vestras. Et ut habeatis scientiam discernendi inter sanctum et profanum, inter pollutum et mundum, doceatisque filios Israel omnia legitima mea, quae locutus est Dominus ad eos per manum Moysi. » Hæc etiam ad litteram intellecta mentem ædificant. Magnum enim peccatum est ebrietas; præter hoc enim quod sensum evertit, etiam luxuriam provocat. Unde Apostolus : « Nolite inebriari vino, in quo est luxuria (Hebr. v, 18). » Hæc autem ebrietas corporis est; sed multo pejor est ebrietas mentis. Mens enim nostra ira, indignatione, odio, superbia, inpletur et inebriatur, quibus utique inebriata facile decipitur, et inter sanctum et profanum, inter pollutum et mundum discernere nequit. Nos ergo, quia semper in Dei tabernaculo sumus, omnem ebrietatem ~~topore~~ oportet, ne moriamur.

« Locutusque est Moyses ad Aaron, et filios ejus, qui residui erant. Tollite sacrificium, quod remansit de oblatione Domini, et comedite illud absque fermento juxta altare, quia Sanctum sanctorum est. Comedatis autem in loco sancto : quod datum est tibi, et filiis tuis de oblationibus Domini, sicut praeceptum est mihi. Pectusculum quoque, quod oblatum est, et armum, qui separatus est, edetis in loco mundissimo tu, et filii tui, et filiae tuæ tecum. Tibi enim, et liberis tuis reposita sunt de hostiis salutaribus filiorum Israel. » Sacrificium, quod remansit de oblatione Domini, omnis sanctorum Scripturarum series intelligitur. Et hoc quidem sacrificium laudis evocatur. Remansit autem nobis hoc sacrificium de oblatione Domini, quoniam, etsi Christum ejusque discipulos iniqui interfecerint, eorum tamen memoriam, et tanta in eorum laudibus scripta volumina delere non potuerunt (264). Hoc autem sacrificium comedunt sacerdotes absque fermento, id est absque ulla hæretica pravitate, omnique corruptione juxta altare, id est in S. Ecclesia, in conventu fidelium, in concilio justorum et congregatione. Ibi enim secreta Dei revelantur; ibi Novi et Veteris Testamenti mysteria exponuntur. Quoniam scriptum est : « Nolite sanctum dare canibus, neque mittere margaritas ante porcos (Matth. vii, 6). » Comedunt et pectusculum, et armum, quatenus sapientes fiant, et alterius onera portent. In pectore enim est cor, mens et sapientia; super armos autem onera portamus. De hoc autem sacrificio Aaron, et filii ejus, et filiius comedere licet, quoniam Deum laudare, sapientiæ operam dare et aliorum onera portare nullus fidelium prohibetur. Hinc autem sequitur, quod Moyses cum quæreret

A hircum, qui oblatas fuerat, exustum reperit, et inde irascitur contra sacerdotes, quia eum non comederant; per hoc enim nescio quid aliud significare voluerit, nisi quia poenitentes pro suis peccatis se diutius affigentes, non despectui et negligentiae habere, sed humiliter et cum lætitia recipere et Ecclesie corpori reconciliari debemus. Quid est enim hircum comedere, nisi peccatores Ecclesie reconciliari? Sic enim Petrus Apostolus eos comedeat, cui dicitur : « Macta, et manduca (Act. x, 15). » Hircus autem exurit, si medicina modum excedat, et peccatorem desperare faciat. Non ergo exuratur, sed **145** temperate hircus iste coquatur. Huc usque de sacrificiis.

CAPUT XI.

B « Locutusque est Dominus ad Moysen, et Aaron, « dicens : Dicite filiis Israel : Hæc sunt animalia, « quæ comedere debetis de cunctis animantibus « terræ. Omne, quod habet divisam ungulam, et « ruminat quidem, et habet ungulam, sed non dividit « eam, sicut camelus et cætera, non comedetis « illud, et inter immunda reputabitis : similiter clo- « t ~~regillus~~ et lepus immundus est, quoniam, etsi « ruminet, ungulam tamen non dividit. Sic et sus, « qui ungulam dividit et ruminat. » Dicendum ergo nobis est quid sit ungulam dividere, quid ruminare, quid comedere. Ungula enim est divina Scriptura, qua pedes animæ mununtur ad ambulandum : hæc autem ungula in litteram et spiritum, sive etiam in Novum et Vetus Testamentum dividitur. Ruminare quid est, nisi sanctam Scripturam diligenter investigare et cordis sensu minutissime frangere, et ad spiritualem intelligentiam diutissimevolvendo perducere? Judæi ergo neque ungulam dividunt, neque ruminant, quoniam neque utrumque Testamentum recipiunt, neque quod suscipiant ruminando spiritualiter intelligunt; litteram enim solam et integram deglutientes, nihil aliud quam litteram sapiunt. Manichæi autem, etsi ruminando quædam spiritualiter intelligant, ungulam tamen non dividunt, quia Vetus Testamentum non suscipiunt. Ebionitæ vero e contra utrumque suscipiunt; sed simul cum baptismo circumcisionem, omnesque legis ceremonias observare volentes, ruminare aut nolunt, aut nesciunt. Omnes ergo isti immundi sunt, ideoque eos comedere, et ecclesiastico corpori eos infundere, et promiscere prohibemur. Et quamvis beato Petro dictum sit : « Macta, et manduca (Act. xi, 7), » hos tamen manducare non debet; qui enim sanctificari cupit, ab immunditia qualibet animæ præcavere debet. Sic enim ibi scriptum est : « Quod Deus sanctificavit, tu ne commune dixeris (Act. x, 15). »

C « Hæc sunt, quæ gignuntur in aquis, et vesci « licitum est. Omne quod habet pennulas et squa- « mas, tam in mari quam in fluminibus et stagnis, « comedetis; cætera vero vobis polluta erunt. » Soli enim illi pisces super aquam saltus dare perhibentururum momenta perquireret, flammisque daret.

(264) Julianus Apostata hoc inter alia egit contra Christianam religionem, ut omnia divinarum Scri-

tur, qui pennulas et squamas habent, per quos illos intelligimus, qui semper superiora appetunt, et cœlestia desiderant (265), et quamvis multis adversitatum procellis feriantur, cum Apostolo tamen dicunt: « Nostra conversatio in cœlis est (*Philip. III, 20*). » Cæteri vero, qui sub undis latent, semperque inferiora et profunda petunt, nullisque desideriiis in superna, et cœlestia eriguntur, non immerito immundi dicuntur, et ab Ecclesiæ corpore separantur. « Nulla pars est fideli cum infideli, nulla societas luci ad tenebras (*II Cor. VI, 15*). »

« Hæc sunt quæ de avibus comedere non debetis, et vitanda sunt vobis; aquilam, et gryphem, et haliaetum, et milvum, ac vulturem juxta genus suum, et omne corvini generis in similitudinem suam, struthionem, et noctuam, et larum, et accipitrem juxta genus suum: bubonem, et mergulam, et ibin, et cycnum, et onocrotalum, et porphyryonem, herodionem, et charadion juxta genus suum, upupam quoque, et vespertilionem. » Hæc enim pene omnia de præda et rapina vivunt, aliisque animalibus importune insidiantur, in quibus fures, latrones, sacrilegi omnesque raptores ab Ecclesiæ corpore repelluntur. Corvinum autem genus ideo abjicitur, quia ab insita et naturali nigredine nunquam lavatur; significat autem peccatores in malitia perseverantes, et pœnitere nescientes. Sed quid per struthionem, qui alas quidem habet, volare tamen non potest, nisi hypocritas intelligimus? Qui quamvis boni similitudinem ferant, bonum tamen facere recusant. Quid vero per noctuam, quæ lucem fugit, noctem diligit, nisi eos qui regem tenebrarum sequuntur, et Christum solem justitiæ fugiunt? « Omnis enim qui male agit odit lucem (*Joan. III, 10*); hæc tamen, sicut bubo, de præda et rapina vivit. Upupa vero turpissimum animal in stercore nidificat, per quam meretrices et adulteros intelligimus. Quæ autem de noctua dicta sunt, de vespertione quoque intelligantur.

« Omne de volucribus, quod graditur super quatuor pedes, abominabile erit vobis: quidquid autem ambulat quidem super quatuor pedes, et habet longiora retro crura super quæ salit super terram comedere debetis, ut est bruchus in genere suo, et attacus, atque ophiomachus, ac locusta, et singula juxta genus suum. Quidquid autem ex volucribus quatuor tantum habet pedes, execrabile erit vobis. » Quid enim per volucres nisi sapientes? Quid vero per quatuor pedes, nisi quatuor elementa, ex quibus secundum corpus homo conficitur, et sine quibus moveri non potest? Illi ergo quatuor pedibus gradiuntur, qui soli corpori obediunt, quod ex quatuor, ut diximus, constat elementis. Tales enim Epicurei fuerunt, imo et sunt qui corporis voluptatem summum bonum prædicant. His autem si duo crura retro longiora addantur,

(265) Alter cod. Casin. *cœlestiaque intuentur.*

(266) Ex cod. Casin. *Per eos autem, qui ferebant animalium cadavera, illos puto significari, qui, quam-*

A quibus super terram saliant, et ab inferioribus ad superiora se erigant et exaltent, jam non ulterius inter immunda animalia computabuntur. 146 Duo enim crura, duo sunt Testamenta, cunctis utique cruribus longiora; siquidem eorum fide atque doctrina super ipsos cœlos et usque ad thronum Dei spiritus hominis elevatur. Quidquid ergo ex volucribus quatuor pedes habet, et corporali necessitate ad terram descendens super eos graditur, si iterum his cruribus saliens, et se ad superiora elevans volare cœperit, non erit abominabile atque immundum. Quoties enim corpori servimus, toties super terram quatuor pedibus inus. Quatuor enim nos ferunt elementa, quibus non ad voluptatem, sed ad necessitatem obedire debemus. Semper igitur salientes, semperque fugientes, nec in uno loco moremur, nec cibo transitorio occupemur. Hoc enim et locustæ faciunt: hoc et admonet Apostolus, dicens: « Et carnis curam ne feceritis in desideriiis (*Rom. XIII, 14*). » Sequitur:

« Et quicumque morticina eorum tetigerit, pollutur, et erit immundus usque ad vesperam. Et si necesse fuerit, ut portet quispiam horum mortuum, lavabit vestimenta sua, et immundus erit usque ad solis occasum. » Quid enim horum morticina, nisi eorum mortua opera, mortaliaque peccata significant? De quibus Apostolus: « Non iterum, inquit, faciamus fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis (*Hebr. VI, 1*). » Eorum ergo morticina tangit quicumque eorum opera mortua imitatur et agit; pollutur et erit immundus usque ad vesperam. Quid est enim usque ad vesperam? Vesperam enim hoc loco magis peccati, quam diei finem significare videtur. Habet enim peccatum ortum suum atque occasum, habet peccatum mane et vesperam. Bæatus ille, cujus peccatum jam pervenit usque ad vesperam; beatus ille, cujus peccatum pervenit ad finem et ad occasum; hic enim, quia peccare cessat, quia totum peccatum in eo perit, et occidit, jam mundus est. Per hos autem, qui immundorum animalium morticina ferebant, illos significari puto, qui quamvis ad pœnitentiam accedentes, se de præteritis peccatis vehementer accusent, eorum tamen onera, etiam inviti ferunt (266), quoniam pravam consuetudinem, et ipsius peccati titillationem nondum penitus abjicere et exstirpare possunt. Hos autem oportet lavare vestimenta sua, quoniam jejunii et vigiliis, elemosynis, lacrymis et orationibus convenit mundare carnem et opera sua. Sic tamen immundi erunt usque ad solis occasum, id est donec ista illa titillatio, omnisque fervor prave concupiscentiæ, et totum peccandi desiderium in eis occidat et moriatur. Idem autem per solis occasum et vesperam significatur. Sequitur:

« Quod autem ambulat super manus, ex cunctis animalibus, quæ incedunt quadrupedia, immu-

vis de peccatis suis pœniteant, eorum tamen pondus adhuc portant, dum prave consuetudinis titillationes non abjectas inviti coguntur sustinere.

« dam erit. Qui tetigerit morticina eorum, polluetur
 « usque ad vesperum. » De urso enim hæc, et simia,
 et similibus, quantum ad litteram dicere videtur;
 hæc enim et quadrupedia sunt, et super manus
 ambulant. Moyses autem de quadrupedibus loquitur.
 Quæ enim animalia super manus ambulant, manus
 et oculos, et totam faciem ad terram deprimunt.
 Significant autem illos homines, qui bona superna
 atque æterna despicientes omni studio et operatione,
 omni mentis intuitu et tota cordis intentione sola
 terrena et transitoria diligunt. Quibus Apostolus
 loquitur, dicens: « Si consurrexistis cum Christo,
 quæ sursum sunt querite, non quæ super terram.
 (Coloss. iii, 1). » Quos et immundos esse signifi-
 cans, ait: « Si quis frater nominatur, et est fornicator,
 aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus,
 aut ebriosus, cum ejusmodi nec cibum sumere.
 (1 Cor. v, 1). » Quid sit autem eorum morticina tan-
 gere, et cadavera portare, modo superius diximus.
 Sequitur:

« Et super quod ceciderit quidquam de morticinis
 « eorum, polluetur, tam vas ligneum et vestimen-
 « tum, quam pelles et cilicia, et in quocunque sit
 « opus, tingentur aqua, et polluta erunt usque ad
 « vesperum; et sic postea mundabuntur. Vas autem
 « fictile, et in quo horum quidquam intro ceciderit,
 « polluetur, et idcirco frangendum est. » Non solum
 enim homines, qui immundorum animalium mortici-
 na tangunt, verum etiam vasa, vestimenta et
 similia super quæ illa cadunt, polluuntur, quoniam
 non solum sponte, sed et ignoranter peccamus. Quid
 est enim morticinum manu tangere, nisi scienter et
 sponte peccare? Quid est vero super aliquod mortici-
 num cadere, nisi vel nescienter, vel non sponte
 peccare? Et homines ut rationales morticina tan-
 gunt; super vasa vero et vestimenta, quasi super
 irrationabilia cadunt. Per illos igitur, doctores et
 sapientes, per hæc autem indoctos et insipientes
 intelligere possumus. Ut enim homo a vestimento,
 ita sapiens distat ab insipiente. Sed quia stultitia et
 ignorantia neminem excusat, isti quoque lavent
 vestimenta sua, et polluti erunt usque ad vesperum.
 Quid est usque ad vesperum? id est usque ad finem
 et consummationem peccati. Vas autem fictile, vel
 penitentia frangitur et salvatur, vel virga ferrea
 frangitur et damnatur. Sequitur:

« Omnis cibus, quem comedetis, si fusa fuerit
 « super eum aqua, immundus erit, et quidquid de
 « morticinis istiusmodi ceciderit super illud, immun-
 « dum erit, sive clibani, 147 sive chytropedes
 « destruentur, et immundi erunt. Fontes vero, et
 « cisternæ, et omnis aquarum congregatio munda
 « erit. Qui morticinum eorum tetigerit, polluetur. »
 Per cibum enim, et omne liquens, fontes, cisternas
 et aquarum congregationes, nihil melius quam san-
 ctarum Scripturarum volumina intelligimus. Hæc
 enim et cibus et potus nobis sunt. Super hæc au-
 tem, si pollutorum vasorum aqua ceciderit, et im-
 mundorum hominum depravatione hæc corrupta

A fuerint, qui non tantum homines, quantum equi et
 muli, in quibus non est intellectus, dici debent,
 polluuntur, et immunda erunt. Quid enim per hæc
 vasa, quorum aqua nostris cibus et potibus super-
 fusa eos corrumpit et polluit, nisi hæreticos, Judæos
 et paganos intelligimus? quorum nefanda supersti-
 tio si fidei nostræ et doctrinæ evangelicæ admiscea-
 tur, immundam et pollutam facit. Hoc est enim
 quod dicit: « Omnis cibus, quem comedetis, et
 « omne liquens, quod bibitur, si fusa fuerit super
 « eum aqua de universo vase immundo, immundum
 « erit. » Per clibanos vero et chytropedes, in quibus
 et super quos panis et alii cibi coquantur, Ecclesiæ
 doctores intelligi possunt, in quorum pectore cibi
 spirituales decocti, intelligibiles et comestibiles
 sunt. Et hi quidem merito destruuntur, et a suis
 dignitatibus abjiciuntur, si in se immundum aliquid
 et pollutum cadere permiserint. Sequitur:

« Si ceciderit super sementem, non polluet eam.
 « Sin autem quispiam sementem aqua perfuderit,
 « et postea morticinis tacta fuerit, illico polluetur. »
 Illos enim hoc in loco sementem dicere videtur, qui,
 quamvis ad fidem vocati, nondum tamen baptizati,
 neque in Ecclesiæ agro seminati sunt. Super quos si
 pollutum ceciderit non polluetur, nisi quod mundum
 erat; non enim stercore stercore polluatur. Sin autem
 quispiam sementem aqua perfuderit, per immundum
 illico polluetur; quoniam postquam homo baptizatus
 est (siquidem ab omni pollutione mundatus est) si
 immundum tetigerit, pollui potest.

C « Si mortuum fuerit animal, quod licet vobis come-
 « dere, qui cadaver ejus tetigerit, immundus erit
 « usque ad vesperam, et qui comederit ex eo quid-
 « quam, sive portaverit, lavabit vestimenta sua, et
 « immundus erit usque ad vesperam. » Moritur au-
 tem animal mundum, quando Christianus aliquis pro
 suis facinoribus excommunicatur, vel propter hære-
 sim ab Ecclesia separatur. Qui ergo cum eo partici-
 paverit, vel ejus mortalem, sive mortuam doctrinam
 susceperit, tandiu immundus erit, donec suscepta
 penitentia satisfecerit. Hoc est enim usque ad ve-
 sperum. Vesper enim finis est peccati.

D « Omne quod reptat super terram, abominabile
 « erit vobis, nec assumetur in cibum. Quidquid su-
 « per pectus quadrupes graditur, et multos habet
 « pedes, sive super humum trahitur, non comedetis,
 « quia abominabile est. » Quid enim reptilia signi-
 ficent, jam superius dictum est. Reptilia enim plus
 cæteris animantibus toto corpore terræ adhærent,
 per quæ cupidos et avaros, omnibusque luxuriæ et
 carnis voluptatibus deditos non incongrue intelligi-
 mus. Hi autem tantis pedibus gradiuntur, quantis
 vitiis super terram trahuntur. Et quoniam omnia
 sua consilia dissipant, et nihil nisi transitoria et ter-
 rena cogitant, super pectus gradientes, terram corde
 et pectore premunt. Præcipit autem Apostolus, cum
 ejusmodi nec cibum sumere. Unde eos immundos
 esse nemo dubitare debet. Hæc autem de mundis et
 immundis animalibus dicta sufficiant.

CAPUT XII.

« Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens :
 « Loquere filiis Israel, et dices ad eos : Mulier, si
 « suscepto semine, peperit masculum, immunda
 « erit septem diebus juxta dies separationis men-
 « struæ, et die octava circumcidetur infantulus :
 « ipsa vero triginta tribus diebus manebit in san-
 « guine purificationis suæ, omne sanctum non tan-
 « get, nec ingredietur sanctuarium, donec impleau-
 « tur dies purgationis ejus. » Hæc juxta litteram
 Judæi observabant; quid tamen littera significet non
 intelligunt. Quid enim mulier pariens peccat, ut
 immunda dici debeat? Ut enim quidam Ecclesiæ do-
 ctiores scripserunt, si statim mulier post partum ad
 agendum Deo gratias Ecclesiam ingrederetur, non
 peccaret. Quod autem non simpliciter dixerit : Mu-
 lier si pepererit masculum, sed satis vigilanter addidit,
 si suscepto semine, masculum pepererit, non est du-
 bium, hoc ad distinctionem B. Mariæ virginis dici-
 tum esse, quæ sine viri semine peperit Salvato-
 rem (267). Spiritualiter autem mulier ista Synagoga
 esse videtur, quæ divinæ legis semine suscepto, to-
 ties masculum pariebat, quoties bonum aliquid age-
 bat : masculus enim filius bonum opus est. Et quam-
 vis masculum peperisset, et boni operis filios mul-
 tos genuisset, tamen ad similitudinem menstruæ
 mulieris, septem diebus immunda erat. Septem enim
 isti dies omne illud temporis spatium significant, quod
 fuit a Moyse usque ad Christi incarnationem; illa
 enim hebdomada finita, natus est agnus, qui tollit
 peccata mundi, de quo scriptum est : « Qui dilexit
 nos, et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo
 (Apc. 1, 5). » Verumtamen quamvis septimana fi-
 nita sit, 148 et quamvis Christus sit natus, nondum
 tamen Synagoga penitus mundata est, quia Christi
 sanguis nondum fusus est. Maneat ergo adhuc 33
 diebus in sanguine purificationis suæ; expectet diem,
 imo annum tricesimum tertium : ipso enim anno
 immolatus est Christus, sine cujus sanguine mundus
 mundari et lavari non potuit (268). Quod autem dies
 pro anno ponatur, in Ezechiele invenies, ubi dicitur
 diem pro anno, « diem, inquam, pro anno, fili ho-
 minis, dedi tibi (Ezech. iv, 6). » Septem autem dies
 et omne tempus significant, et partem aliquam tem-
 poris definitam. Cur autem omne tempus significant,
 sæpe jam diximus. Quia vero et menses, et anni
 partes sunt, pro aliqua temporis parte sæpe ponun-
 tur. Quare autem infantulus circumcidatur valde no-
 tum est. Sed quare octavo die dicendum est. Octava
 enim dies ipsa est, quæ et prima. In hac enim mun-
 dus cœpit, Christus resurrexit; in hac et universalis

A resurrectio fiet, tunc autem non solum circumcisi,
 sed omnibus peccatis abstersi, mundi et immaculati,
 æternum nomen sancti suscipient et hæreditatem.

« Siu autem feminam pepererit, immunda erit dua-
 « bus hebdomadibus, juxta ritum fluxus menstrui,
 « et sexaginta et sex diebus manebit in sanguine pu-
 « rificationis suæ. » Toties enim Synagoga feminam
 parit, quoties iniquitatem operatur. Pro hac autem
 filia duabus hebdomadibus est immunda Synagoga :
 una videlicet ante Christi incarnationem, altera vero
 post ejus prædicationem, mortem et resurrectionem,
 donec in sua permanserit incredulitate. Per has enim
 duas hebdomadas totum et hoc et illud tempus si-
 gnificatur. Nisi ergo immundam (269) filiam parere
 desistat, et ad Christi fidem se totam convertat, non
 minus immunda reputabitur, quam si mulier esset
 menstruata. De menstrua vero in sequentibus locu-
 turi sumus. Dantur autem eis 66 dies ad purificatio-
 nem, per quos omnes dies usque ad sæculi consum-
 mationem intelligere possumus : hic enim nume-
 rus ex senariis constat; senarius autem numerus
 boni operis perfectionem in sacro eloquio sæpe desi-
 gnat, quoniam sex diebus Dominus opus suum ope-
 ratum : « Vidit cuncta, quæ fecerat, et erant valde
 bona (Gen. 1, 31). » Omnibus ergo his diebus Sy-
 nagoga purificari potest; quoniam in his omnibus
 bonum opus facere licet. Et ne forte dicat : Non li-
 cet Sabbato curare, nullum in his diebus Sabbatum
 ponitur, non enim in sex diebus Sabbatum continet-
 ur. Hic autem totus numerus ex senariis solis con-
 fititur.

« Cumque expleti fuerint dies purgationis ejus,
 « pro filio et filia deferat agnum anniculum in ho-
 « locaustum, et pullum columbæ, sive turturem pro
 « peccato ad ostium tabernaculi testimonii, et tra-
 « dat sacerdoti, qui offeret illa coram Domino, et
 « rogabit pro ea, et sic mundabitur a profluvio san-
 « guinis sui. » Defert enim Synagoga, vel aliquis fi-
 lius Synagogæ agnum anniculum in holocaustum, si
 intelligens se peccasse, Christi passionem prædicat,
 vel veneratur non jam agnum occidendo, sed come-
 dendo; non damnando, sed adorando; non perse-
 quendo, sed credendo. Defert autem et pullum col-
 umbæ, sive turturem pro peccato. Ubi? ad ostium
 tabernaculi. Ad quid? Ut tradat sacerdoti. Quare
 hoc? Qui offeret illa coram Domino, et rogabit pro
 ea, et sic mundabitur a profluvio sanguinis sui. Quid
 enim per pullum columbæ, nisi animæ et corporis
 patientiam et innocentiam? Quid vero per turturem,
 nisi utriusque hominis castitatem? Hæc autem ille
 pro peccato offert, qui de peccatis penitentiam

(267) Non sine maxima significatione et prophetice
 hac in lege de mulieribus post partus suos purifi-
 candis dictum est; si ex suscepto viri semine pe-
 perissent; quod sine eo sola B. Maria virgo Christum
 Salvatorem paritura erat.

(268) Sententiâ Brunonis de anno emortuali
 Christi Domini, scilicet quod anno 33 ætatis suæ
 mortem cruci affixum subierit a doctissimo Jo.

Laurent. Berti tom. I Hist. eccl., Breviar., cap.
 15, p. 67 vocatur antiquior, communior et verior;
 cui conformantur etiam August. Calmet, Muratorius,
 Gordonus et alii. Passus est enim Christus an-
 ær. Vulg. 29, Olympiadis 202 an. 4, correct.
 Jul. Cæsar. 74, P. J. 47 42, cousa. Rubellio Geminio
 et C. Fusio Geminio.

(269) Cod. Casin., iniquam.

agens, innocenter et caste se vivere promittit : hoc autem fiat per consilium sacerdotum (270), qui semper ad ostium tabernaculi stantes, pietatis et fidei janua cæteris aperiunt, suisque orationibus sancta vota et bona desideria Deo præsentant. Quod autem ait : « Et sic mundabitur a profluvio sanguinis sui, » non quia peperit, sed quia peccavit, mundatione mulierem indigere significat (271).

« Quod si non poterit offerre agnum, offerat duos turtures, vel duos pullos columbæ, alterum in holocaustum, et alterum pro peccato. » In hoc autem et pauperibus cavetur, et significatio non mutatur. Christus enim et turtur est, imo turturis, id est Ecclesiæ caput, et pullus columbæ, quia Ecclesiæ filius : Ecclesiæ namque filia virgo Maria est, cujus ipse Christus est filius. Offert ergo homo duos turtures, vel duos pullos columbæ, Christum scilicet et seipsum : Christum in holocaustum, et seipsum pro peccato ; illius passionem meditando, et seipsum macerando, et affligendo. Si quis autem et in agno, et in avibus solum hominem intelligere velit, manifesta et non laboriosa est allegoria.

CAPUT XIII.

« Locutus est Dominus ad Moysen, et Aaron, dicens : Homo in cujus cute et carne ortus fuerit diversus color, sive pustula, aut quasi lucens quidpiam, id est plaga lepræ, adducetur ad Aaron sacerdotem, vel ad unum quemlibet filiorum 149 ejus, qui viderit lepram in cute, et pilos in album mutatos colorem, ipsamque speciem lepræ humiliorum cute et carne reliqua, plaga lepræ est, et ad arbitrium ejus separabitur. » Sicut lepræ corporalis quædam habentur signa, ita et lepræ spiritualis manifesta sunt indicia. Moyses autem per lepram corporis nobis lepram animæ invisibilem ostendere voluit, utriusque lepræ manifesta ponens argumenta. Homo igitur, qui in anima sua plagam lepræ esse cognoverit, ducat eam ad Aaron et ad filios ejus ; ducat eam ad episcopos et sacerdotes : melius enim est ut ipse se ducat, quam ut ab aliis ducatur ; melius est ut ipse se accuset, quam ut ab aliis accusetur. Sed sive a se, sive ab alio prius ad sacerdotem anima ducatur, prius ab eo judicetur quam aliorum judicio condemnatur. Solis enim episcopis et sacerdotibus secundum animam condemnandi atque solvendi potestas a Domino data est. Peccat ergo, qui leprosum aliquem et peccatorem a communione sua separandum putat, priusquam ab episcopis et sacerdotibus judicetur. Ducatur ergo leprosus ad sacerdotem. Sic enim Dominus ait : « Ostendite vobis sacerdotibus (Luc. xvii, 14). » Consideret enim sacerdos, diligenter perquirat si lepra est. Habet enim lepra sua signa, neque celari potest, facileque cognoscitur. Quis enim adulterum, homicidam, perjurum, sacrilegum, furem et raptorem dubitet esse leprosum ? Talem ergo cum sacerdos invenerit, nec timore, nec amore nutet iudicium ; dicat

eum esse leprosum, et secundum ejus arbitrium separetur ; secundum ejus quidem, non secundum alterius : ipsius est eum judicare, ipsius est separare, Quomodo separare ? Multis enim modis fit ista separatio : alii enim a corpore et sanguine Christi ; alii ab Ecclesiæ introitu ; alii a communione fidelium separantur. Separantur etiam a quibusdam cibis et potibus, aliisque carnis voluptatibus, ut jam nunc licite non utantur his rebus, quibus prius licite utebantur. Sequitur :

« Sin autem lucens candor fuerit in cute, nec humilior carne reliqua, et pili coloris pristini ; recludat eum sacerdos septem diebus, et considerabit die septimo, et si quidem lepra non creverit, nec transierit in cute priores terminos, rursus includet eum septem diebus aliis : et die septimo contemplabitur. Si obscurior fuerit lepra, et non creverit in cute, mundabit eum ; quia scabies est, lavabitque homo vestimenta sua ; et mundus erit. » Hæc enim de illo intelligi debent, de quo mala fama qualibet occasione divulgatur. Quasi enim lucens candor in cute apparet, cum ad alicujus ruborem et verecundiam turpis ejus fama ab aliis declaratur. Quod si verum non est, et probari non potest, macula, quæ putatur, non est humilior carne, quoniam nihilominus sanus est homo in his, quibus accusatur. Si enim humilior macula esset, et quasi fossam quamdam in carne fecisset, manifestum lepræ signum et indubitabile dedisset. Pili quoque coloris pristini sunt ; quia quantum ad se, suæ pulchritudinis speciem anima non amisit, quamvis aliorum detractionibus decoloretur. Hunc ergo recludat sacerdos septem diebus, et consideret die septimo. Per septem enim dies quodlibet temporis spatium intelligitur, in quo ei qui accusatur, ad se purificandum induciæ dantur, cujus causa, quia adhuc pendet et nondum definita est, quasi reclusus et non penitus suæ libertatis esse videtur. Septimus autem dies ille intelligitur, in quo, finitis induciis, tota causa debet terminari et innocens declarari qui accusatus est, si nullus tunc appareat accusator, et manifestis aliquibus indicibus accusatio probari non poterit. Hoc est enim, quod dicit : « Siquidem lepra ultra non creverit, nec transierit priores terminos : » crescere enim lepra, et priores terminos transire appareret, si id, quod prius dicebatur, verum fuisse postea probaretur. Si, inquam, ita fuerit, rursus includet eum aliis septem diebus, datis videlicet induciis, sicut et prius. Hoc autem ideo fieri puto, ne vel causa indiscussa remaneat ; vel accusatores ad terminum præfinitum occurrere non potuissent se fingant. Si vero neque accusatores adfuerint, et contemplante sacerdote obscurior lepra videbitur, et in cute non creverit, id est si fama, quæ prius clare divulgabatur, accusatoribus et iudicibus deficientibus, conquieverit, mundabit eum, quia scabies est. Quid est, mundabit eum, nisi mundum esse iudicabit eum ? Non

(270) Co. l. Casin., consilio sacerdotum.

(271) Idem cod. Non quia peperit mulier, sed quia peccavit, emundari sic debere iudicat.

enim lepra, sed scabies, non crimen sed criminis similitudo fuit. Lavel autem homo vestimenta sua, vel juramento vel alio modo se mundificet, ut qualis est, talis etiam esse credatur. Hoc autem Dei sacerdotibus sæpe contingere videmus. Unde non immerito sancti Patres sacerdotum accusationes difficiles esse voluerunt. Sequitur: Quod si postquam a sacerdote visus est, et redditus est munditiæ, iterum lepra creverit, adducetur ad eum et immunditiæ condemnabitur. Quod quidem tale est ac si diceret: Si post iudicium sacerdotis se non custodierit, certisque indicibus perpetrati criminis lepra apparuerit, iterum ad sacerdotem adducetur, et tunc immunditiæ condemnatus, ipsum quoque nomen, quod prius mundus esse videbatur, amittat.

« Plaga lepræ si fuerit in homine, adducetur ad sacerdotem, et videbit eum. Cumque color albus in cute fuerit, et capillorum mutaverit aspectum, ipsa quoque caro viva in tumore apparuerit, lepra vetustissima iudicabitur, atque inolita cuti; contaminabit itaque eum sacerdos, et non recludet, quia perspicuæ immunditiæ est. » Hoc autem de illius criminis lepra intelligitur, 150 quæ usum et consuetudine mala, tam manifesta est ut celari nullatenus possit. Illic autem accusetur, et adducatur ad sacerdotem. Accusatione enim adducitur; unde accusatores, quasi qui alios adducant et ferant, delatores appellantur. Et videbit, et considerabit eum sacerdos, cumque in colore, in capillis et in ipsa carne viva certissima signa conspexerit, non recludet eum, nec ulla ei inducias dabit; sed contaminabit eum, id est contaminatum iudicabit, quia perspicua immunditia est, nec eget ulla probatione: viva enim caro in leproso indicat, quia scienter et sponte peccavit. Coloris vero et capillorum immutatio vetustissimam lepram ostendit. « Sin autem effloruerit discurrens lepra in cute, et operuerit omnem carnem a capite usque ad pedes quidquid sub aspectu oculorum cadit, considerabit eum sacerdos, et teneri lepra mundissima iudicabit, eo quod omnis in candorem versa sit, et idcirco homo mundus erit. » Ecce iterum alia species lepræ, per quam insaniam et phrenesim intelligimus. Sæpe enim et insanos, et phreneticos in scelera ruere videmus, et dum se aliquid boni, perdita ratione, facere arbitrantur, homicidia quoque et multa alia committunt. Hac ergo ægritudinis lepra, cum totum hominem in integrum sacerdos teneri viderit, nihilque scientiæ et rationis in eo conspexerit, mundissima lepra eum teneri iudicabit, et idcirco homo mundus erit. Quomodo enim a peccato mundus non erit, qui quod facit non intelligit? Non enim talibus de peccatis suis, imo non suis, pœnitentia datur, quia ubi non est voluntas peccandi, non debet esse pœna peccati. Ideoque quamvis Judæi rationem et intellectum non amiserint, tamen quasi de insanis et phreneticis Dominus de eis loquitur, dicens: « Pater, ignosce illis, non enim sciunt quid faciunt (Luc. xxiii, 34). » Et illi quidem nesciebant, quia nescire volebant; his au-

tem non voluntas, sed ægritudo scientiam abstulit. Unde et subditur: « Quando vero caro vivens in eo apparuerit, tunc sacerdotis iudicio polluetur, et inter immundos reputabitur. Caro enim viva si lepra respersa fuerit, immunda est. » Non enim vivens, sed mortuus reputari debet, qui viventis hominis ratione et scientia caret, cui si viva caro, et sensus irrationabilis redditus fuerit, et postea in aliquod crimen inciderit, iudicio sacerdotis, ut pollutus et immundus condemnatur. Caro enim viva, id est homo sui sensus et rationis expers, si malum aliquod commisit, ei imputari non debet; non enim voluntarie agit, neque consentiens peccato iudicandus est.

« Quod si rursus versa fuerit in alborem, et totum hominem operuerit, considerabit eum sacerdos, et mundum esse decernet. » Si enim pristina ægritudine, et solita insaniam iterum occupetur, leprosus quidem est; sed quia non discernit, etsi peccet, mundus tamen et sine peccato est.

« Caro, et cutis in qua ulcus natum est, et sanatum, et in loco ulceris cicatrix apparuerit alba, sive rufa, adducetur homo ad sacerdotem, qui cum viderit locum lepræ humilior carne relicta qua, et pilos versos in candorem contaminabit eum, plaga enim lepræ orta est in ulcere. » Hoc autem de illis peccatoribus intelligitur, qui, peracta pœnitentia, et peccati vulnere sanato, iterum ad peccatum, quasi canis ad vomitum relabuntur. Quid enim ulcus sanatum, nisi peccatum pœnitentia deletum: in cutis cicatrice tunc signa lepræ manifesta apparent, quando ipsa sanctificatio reversione peccati aboletur. Hic ergo homo ad sacerdotem adductus, quoniam et lepra manifesta est, et ipse nullo modo se defendere valet, nihil aliud restat, nisi ut damnetur, quia reus est. Non autem est necesse singulariter ubique cuncta exponere, quoniam per ea, quæ superius dicta sunt, facile intelligi possunt. Sequitur: « Quod si pilus coloris est pristini, et cicatrix subobscura, et vicina caro non est humilior, recludet eum septem diebus, et si quidem creverit, adjudicabit eum lepræ; sin autem steterit in loco suo, ulceris est cicatrix, et homo mundus erit. » Per hæc autem intelligimus, quod si contra accusatum hominem nulla adhuc certa et manifesta peccati signa apparent, et post datas inducias, accusatoribus non apparentibus, mala fama obscurior fit, et quodammodo conquiescens, non jam sicut prius clare resonat, neque crescit, homo mundus et innocens iudicetur.

« Caro et cutis, quam ignis exusserit, et sanata albam sive rufam habuerit cicatricem, considerabit eam sacerdos, et ecce versa est in alborem, et locus ejus reliqua cute est humilior, contaminabit eum, quia plaga lepræ in cicatrice orta est. » Hæc quoque sicut et superiora de illo intelliguntur, qui peracta pœnitentia revertitur ad peccata; quamvis enim omnia peccata quodam concupiscentiæ igne hominem incendiant, propriam tamen libidinis est

urere per concupiscentiam. Si ergo libidinis ignis A carnem et cutem exusserit, id est corpus et animam sibi consentientem vulneraverit, et postea per poenitentiam homine sanato, iterum homo ad peccatum rediens eadem perpetraverit, considerabit eum sacerdos, in quo si lepræ certissima signa conspexerit, id est si caro in alborem versa sit, et locus lepræ reliqua carne humilior (hæc enim signa certissima sunt), condemnabit eum, quia iterum post poenitentiam lepra secuta est.

« Quod si pilorum color non fuerit mutatus, nec humilior plaga carne reliqua, et ipsa species lepræ fuerit subobscura, recludet eum septem diebus, et die septimo contemplabitur : si creverit in cute lepra, contaminabit **151** eum ; si autem in loco suo candor steterit non satis clarus, plaga combustionis est, et idcirco mundabitur, quia cicutrix est combusturæ. » Qui enim superiora diligenter audiuit, hæc quoque facile intelligere potest : nam et hic, sicut et ibi, plene eadem septem dierum induciæ dantur. Septenarius numerus nihil diminutionis habet. Septem igitur dierum induciæ, plenas et integras inducias accusatis dari debere significant, post quas si species lepræ in loco suo steterit, et induciis deficientibus, mala turpisque fama conquieverit, mundus et innocens homo iudicetur ; quoniam non lepra, sed species lepræ ; non combustio, sed combustionis similitudo et plaga fuit. Quantum enim inter esse et dicere, tantum inter lepram et speciem lepræ, et combustionem et plagam combustionis interesse videtur.

« Vir, sive mulier, in cuius capite, vel barba germinaverit lepra, videbit eos sacerdos, et siquidem humilior fuerit locus carne reliqua, et capillus flavus, solitoque subtilior, contaminabit eos, quia lepra capitis et barbæ est. » Videtur autem hæc species ad fidem pertinere. Quid enim per caput, nisi mentem ? Quid vero per barbam, nisi faciem ? Locus enim barbæ facies est. Nisi enim barba pro facie accipiatur, stare non potest : siquidem mulieres barbam non habent. Lepra igitur in capite, error est in mente ; lepra vero in facie peccatum est in manifesto, non enim absconditur quod in facie est. Quicumque ergo de ipso Deo, et de fide Christiana male credit et intelligit, lepram in mente et in capite habet ; qui vero id aliis manifestat, quod ipse male credit, ille in capite habens lepram, in facie etiam portat. Hos autem cum sacerdos viderit, et signa lepræ in eis certa et manifesta intellexerit, condemnabit eos, quia rei sunt. Si vero manifesta signa non apparuerint, recludet eum, ut superius. Deinde si post inducias concessas nihil certi intellexerit, radetur homo, et iterum includetur. Raditur enim, et mundatur homo absque loco maculæ, cum in cæteris absolutus, in eo solummodo, de quo accusatus fuerat, tenetur. Sin autem post secundas inducias, et fama conquieverit, et probatores non adfuerint, et nulla indicia apparuerint, mundabit eum sacerdos, id est mundum esse

judicabit, lotisque vestibus, mundus erit, vel jumento vel alio quolibet modo se purificando. Sin autem post emendationem, hæresim suam homo aperte prædicare et defendere cœperit, nulla ulterius signa querenda sunt, quia reus et immundus habeatur.

« Vir, sive mulier, in cuius cute candor apparuerit, intuebitur eos sacerdos : si deprehenderit subobscurum alborem lucere in cute, sciat non esse lepram, sed maculam candidi coloris, et hominem mundum. » Unum tantummodo signum posuit, quod non solum in leprosis, verum etiam in sanis reperitur, per quod turpem famam intelligimus, quæ si sola obscura fuerit, ei temere credi non debet : siquidem et viros justos, et innocentes sæpius injuste infamatos audivimus.

« Vir, de cuius capite capilli fluunt, et calvus ac mundus erit, et si a fronte ceciderint pili, recalcavaster et mundus est. » Hic quoque sicut et superius mundus iudicatur, quoniam uno solo signo, et ipso ambiguo, nemo damnatur. Capithorum enim fluxus, non tantum leprosis, sed et sanis sæpe contingit.

« Sin autem in calvitio, vel in recalvatione albus vel rubus color fuerit exortus, et hoc sacerdos viderit, condemnabit eum haud dubiæ lepræ, quæ orta est in calvitio. » Duo enim signa hic ponuntur, quorum alterum est ambiguum, id est calvitium ; alterum manifestum, id est color in calvitio. Merito igitur iste damnatur, utpote qui manifesto iudicio condemnatur. Hæc autem et aliter exponi possunt, ad præsens tamen ista sufficiunt. Sequitur :

« Quicumque ergo maculatus fuerit lepra, et separatus ad arbitrium sacerdotis, habebit vestimenta disuta, et caput nudum, os veste contactum, contactum, et sordidum se clamabit omni tempore, quia leprosus est, et immundus, solus habitabit extra castra. » Hæc enim leprosis poenitentia datur, ut postquam ad sacerdotis arbitrium separati fuerint (aliter enim non separantur) habeant vestimenta disuta, quod quidem doloris et tristitiæ indicium est. Unde et Jacob, et multos alios vestimenta scilicet legimus. Habeant etiam et caput nudum, quatenus sui cordis secreta manifestent. Caput enim pro mente et corde sæpe accipitur. Unde Psalmista : « Sperate in eo, omnis congregatio populi, et effundite coram illo corda vestra (Psalm. lxi, 9). » Itemque : « Dixi : Confitebor adversum me injustitias meas Domino (Psalm. xxxi, 5). » Hæc enim verba nudi capitis sunt. Habeant autem et os contactum veste : « Non est speciosa laus in ore peccatoris (Eccli. xiii, 9). » Sileant igitur, neque prædicent, quia peccatori dixit Deus : Quare tu enarras justitias meas ? » (Psalm. xlii, 16). Cui enim hoc dicitur, ut contegat, jubetur. Clament autem se contaminatos, et sordidos omni tempore ; quanto magis enim se peccator accusat, et sua crimina Domino confitetur, tanto citius a misericordiosissimo Domino veniam meretur. « Si enim, ut Apostolus ait, nosmetipsos iudicarem, non utique iudicaremur (I Cor. vi, 31). » Habitent autem extra castra, duram et

agrestem vitam ducant, jocum et lætitiā fugiant, A solitariam et inusitatam conversationem suscipiant. Sequitur :

« Vestis lanea, sive linea, quæ lepram habuerit
 « in stamine, atque sub tegmine, aut certe pellis,
 « vel quidquid ex pelle confectum est, si alba, aut
 « rufa macula fuerit infecta, lepra reputabitur,
 « ostendeturque **152** sacerdoti, qui consideratum
 « recludet septem diebus, et die septimo rursus
 « aspiciens, si crevisse deprehenderit, lepra perse-
 « verans est, pollutum judicabit vestimentum, et
 « omne in quo fuerit inventum, et ideo combu-
 « retur flammis. » Vestem (272) hanc recte dicimus
 esse carnem, qua omnis anima induitur. De hac enim veste Apostolus ait : « Exuite veterem hominem (Eph. iv, 24). » Et Ecclesia in Canticis cantorum : « Exspoliavi me tunica mea, quomodo induar illa? » (Cant. v, 5). Et propheta : « Vestimentum, inquit, mistum sanguine erit in combustionem, et cibus ignis (Isa. ix, 5). » Est autem in conjugatis lanea, in virginibus autem et continentibus linea, in cæteris omnibus pellicea est. Lana enim de carne oritur, et carni adhæret; linum vero extra carnem, et a carne alienum est; pellis autem caro mortua est. Et quidem de conjugato dicitur : quia « adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una (Ephes. v, 31); » virgines vero quasi longe a carne, carnis non sequuntur voluptates. Cæteri vero quasi mortua caro, ipsam suam corruptionem sentiunt, nec intelligunt. Hujus autem vestimenti lepra, quamvis multiplex sit, maxima et principalis fornicatio intelligitur, de qua Apostolus : « Omne, inquit, peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus est, qui autem fornicatur, in corpus suum peccat (I Cor. vi, 18). » Tantum enim omnibus corporeis vitiis hoc vitium majus est, ut ei cætera comparata quasi non esse videantur. Hæc ergo lepra, quia non solum fornicatores et adulteros, sed virgines, et continentes, et conjugatos sæpe corrumpit, in lanea, et linea, et pellicea veste invenitur. Hujus autem signa sunt, macula alba, vel rufa; sæpe enim fornicatores pallore et rubore deprehenduntur, quoniam et timore et amoris igne inficiuntur. Talem ergo vestem, et sic pollutam cum sacerdos viderit, recludet eum septem diebus, septem videlicet annis ei in pœnitentiæ emundatione supputatis. Non enim sine causa SS. Patres hunc annorum numerum pœnitentibus constituerunt. Nam et de Cain ipse Dominus ait : « Omnis, qui occiderit Cain, septuplum punietur (Gen. iv, 15). » His autem peractis, si dignus fuerit, absolvatur homo, lavetur et reconcilietur. Ut quid enim peracta pœnitentia absolvitur homo, et reconciliatur, nisi quia sacerdotis absolutione lavatur atque mundatur. Si vero post septem dies, de quibus et nunc superius locuti sumus, lepram sacerdos crevisse deprehenderit, pollutum judicabit vestimentum, quia lepra perseverans est, et ideo flammis comburetur. Hoc audiant pœnitentes, in quibus

(272) Ita ex alio cod. Casin.

A peccata non delentur, si quotidie crescant, quia in peccatis perseverantes, semper peccata peccatis adjiciunt; audiant quod dicitur, et ideo vestimentum comburetur flammis, et reeordentur illud Evangelii : « Ite, maledicti, in ignem æternum (Math. xxv, 41), » et illud prophetæ : « Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non comburetur (Isa. lxvi, 24). »

« Quod si eam viderit non crevisse, præcipiat, et
 « lavabunt id in quo lepra est, recludetque illud
 « septem diebus aliis. Et cum viderit faciem quidem
 « pristinam non reversam, nec tamen crevisse
 « lepram, immundum judicabit, et igne comburet,
 « eo quod infusa sit in superficie vestimenti, vel per
 « totum lepra. » Si, inquit, post acceptam pœnitentiam, peccatum, quod deleri debuerat, crevit, nihil aliud nisi condemnatio restat. Si vero non crevit quidem, nec tamen deletum est (quoniam, etsi a peccato cessavit, non tamen pœnitentiam egit), lavetur lepra, injungatur iterum eadem pœnitentia, recludatur aliis septem diebus, ut quod in primis septem deliquit, saltem in his septem diebus sequentibus emendet. Si vero etiam post hos septem dies sacerdos viderit faciem pristinam quidem non reversam, nec tamen crevisse lepram, immundum judicabit, utpote canonum contemptorem, qui, quamvis a peccato cessaverit, digne tamen pœnitentia satisfacere vel neglexit, vel non curavit. Qui enim peccatum delere contemnit, aut peccatorem se esse non intelligit, aut nullam pro peccato pœnam se timere ostendit. Non enim sufficit homini abstinere a malo, nisi et bonum operetur. Unde scriptum est : « Declina a malo, et fac bonum (Psal. xxxvi, 27). » Qui ergo cessat a peccato, agat et pœnitentiam pro peccato : aliter enim, etsi macula non crescat, prima tamen species vestimento non revertitur. Talem autem vestem sacerdos igne comburit, quia peccatorem pœnitentiam agere nolentem æterno igne dignum esse decernit. Sed quid est quod ait quod infusa sit in superficie vestimenti, vel per totum lepra, cum superius dixerit, lepram non crevisse? Non crevit quidem, quia ad peccatum homo non rediit; tamen per totam vestimenti superficiem infusa est, quia in eo quod non est deletum, totum adhuc operit vestimentum.

D « Sin' autem obscurior fuerit locus lepræ, post-
 « quam vestis est lota, abrumpet eum, et a solido
 « dividet. Quod si ultra apparuerit in his locis, quæ
 « prius maculata erant, lepra volatilis et vaga,
 « debet igne comburi; si cessaverit, lavabit ea,
 « quæ pura sunt, secundo, et munda erunt. » Locus enim lepræ obscurior est; postquam vestis est lota, si post acceptam pœnitentiam, quid egerit, et qualiter vixerit, peccator confiteri dissimulat. Abrumpatur igitur locus, et a solido dividatur, manifeste appareat, si quid est quod interius latet : rumpatur ergo, si constitetur. Quod si ultra in his locis lepra apparuerit, et homo inconvertibilis, nec a peccato cessaverit, neque pœnitentiam egerit, debet

153 redargui et damnari, debet ut igne et supplicio dignus judicari. Si vero cessaverit, lavabit ea quæ pura sunt secundo, et munda erunt. Quare enim secundo lavantur quæ pura sunt, nisi quia, quamvis pœnitentia sit homo mundus, attamen nisi a sacerdote sit reconciliatus et absolutus, adhuc a sacramentis abinet ut immundus: quamvis enim mundus sit, mundus tamen non videtur, nisi cum cæteris fidelibus ecclesiasticis communicet sacramentis. Primo ergo lavatur pœnitentia; secundo vero reconciliatio et absolute. Huc usque de lepra; nunc de ejusdem emundatione videamus.

CAPUT XIV.

« Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: « Hic est ritus leprosi, quando mundandus est. Adducatur ad sacerdotem: qui egressus e castris cum invenerit lepram esse mundatam, præcipiet ei, qui purificatur, ut offerat pro se duos passeris vivos, quibus vesci licitum est, et lignum cedrinum, vermiculumque, et hyssopum; et unum de passeribus immolari jubebit in vase fictili super aquas viventes: alium autem vivum cum ligno cedrino, et cocco, et hyssopo tinget in sanguine passeris immolati, quo asperget illum, qui mundandus est septies, ut jure purgetur, et dimittet passerem vivum, ut in agrum avolet. » Egreditur enim sacerdos e castris ad leprosum reconciliandum, quoniam usque hodie episcopos nostros ad peccatores reconciliandos ecclesiæ januas egredi videmus. Nunc recipitur autem leprosus, nec mundatur, quia nec peccator reconciliari debet, qui pœnitentiam non egerit pro peccato; est enim pœnitentia commissa flere, flenda non committere. Flevit enim Petrus, et mundatus est, flevit et David, et mundatus est. Lugebat Paulus Corinthios, qui peccaverunt, et non egerunt pœnitentiam. Sic et pro Saul lugebat Samuel. Brevis est et facilis ista satisfactio. « Declina a malo, et fac bonum (Psal. xxxvi, 27). » Incipe flere, sed ex corde; dic flendo: « Pater, peccavi in cælum, et coram te; jam non sum dignus vocari filius tuus. fac me sicut unum de mercenariis tuis (Luc. xv, 8). » Hæc est vera reconciliatio; sic mundatur leprosus, sic peccator veniam meretur. Audis quid Dominus dicat: « Cito proferte stolam primam, et induite illum (ibid.) »; cito, inquit, nulla sit mora: « Peccator enim quacunque hora conversus fuerit et ingemuerit, vita vivet, et non morietur (Ezech. xxxiii, 11). » Offerat autem pro se ille qui purificatur duos passeris, non qualescunque, sed vivos, et quibus vesci licitum est. Quid enim duos passeris, nisi corpus et animam? de quibus Propheta: « Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium (Psal. cxliii, 7). » Merito ergo duos passeris offert, ut non ex parte, sed totum seipsum Domino reddat, non jam mortuum, non peccatis obnoxium, et quia prius immundus erat, ejus passeribus vesci non licebat, nunc vero quia mundus est, tales passeris offert, quibus vesci et Ecclesiæ corpori induci licitum est. Sed quare li-

A gnam cedrinum, vermiculumque et hyssopum cum passeribus offert? Lignum enim cedrinum imputribilis et odoriferæ naturæ est: vermiculus autem igneus et rubeus est: hyssopus autem naturaliter in petra nascitur. Offerat ergo lignum cedrinum, qui reconciliatur, ut incorruptam amodè vitam et odoriferam agat: offerat et vermiculum, ut sancti Spiritus et charitatis igne succendatur: offerat et hyssopum, ut firmis radicibus illi petræ inhæreat, de qua Apostolus dicit: « Petra autem erat Christus (I Cor. x, 4). » Inmolatur autem unus de passeribus in vase fictili, per quem corpus intelligimus, quod quia de terra factum est, non immerito in vase fictili immolari jubetur. Vas enim terreum, et fictile posuit, ut manifeste intelligamus, quia in hoc passere corpus significatur. Hoc autem super aquas viventes dicitur, littera enim occidit; spiritus autem vivificat. Ita et nos corpus nostrum affligere debemus, ut efficiamur carne mortificati, sed spiritu vivificati. Alium autem vivum cum ligno cedrino, et cocco, et hyssopo tinget in sanguine passeris immolati: vivus enim passer anima est, quæ sicut immortalis mori non potest. Hæc autem tingitur in sanguine passeris immolati, ut eorum peccatorum, quæ corpus commisit, nunquam anima obliviscatur; sanguis enim pro peccato ponitur. Sed quia peccatorum commemoratio aliquando prodest, aliquando nocet (prodest siquidem si ad hoc fiat, ut peccata deleantur: nocet vero, si in eis animus delectatus iterum ad ea redire desideret), ideo sine ligno cedrino, et cocco, et hyssopo anima in sanguine non tingitur, unde, dum intingitur, incorrupta maneat, in amore ardeat, et petræ inhæreat. Quo sanguine ille qui mundatus est septies aspergitur, quod enim septies sit, semper sit; septies ergo suo sanguine homo aspergitur, ut suorum peccatorum semper sit memor. Quod autem ait: « Et dimittet passerem vivum, ut in agrum avolet: » hoc est intelligere, ut nunquam anima ulterius in carcere claudatur, nec a carne vincatur, nec a sola voluntate cobibeatur: ipsa sit domina, ipsa sit libera; avolet in agrum, scrutetur Scripturas; ibi enim sunt flores, ibi sunt odores, dicat cum Isaac: « Ecce odor filii mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus (Gen. xxvii, 27). » Sequitur:

D « Cumque laverit homo vestimenta sua, radet omnes pilos corporis, et lavabitur aqua, purificatusque ingredietur castra; ita duntaxat, ut maneat extra tabernaculum **154** septem diebus, et die septimo radat omnes capillos capitis, barbamque et supercilia, ac totius corporis pilos. » Ecce enim homo qui reconciliatur vestimenta lavat, ut nemo eum ulterius abhorreat, et cunctis se cernentibus non jam leprosus, sed mundus appareat. Radit et omnes corporis sui pilos, ut non jam in eo superfluum et inutile inveniat. Lavatur autem et aqua confessionis boni voti, et sacerdotalis benedictionis, totusque purificatus ingredietur castra, reconciliatur Ecclesiæ, ut gaudium et exsultatio, invocat sancta mater nostra amicas et vicinas, dicens: « Congratu-

lamini mihi, quia inveni drachinam, quam perdidit
ram (*Luc. xv, 9*). » Ecce in castra ingressus est ;
manet tamen extra tabernaculum suum septem die-
bus, ut vivat scilicet extra omne desiderium hujus
saeculi, usque ad vitae suae finem, donec in septima
die, quae ultima est, raso iterum capite, et pilis om-
nibus corporis sui, totus purificatus inveniat.

« Et lotis rursus vestibus, et corpore, die octavo
« assumet duos agnos immaculatos, et ovem annicu-
« lam, absque macula, et tres decimas similae in
« sacrificium, quae conspersa sit oleo, et seorsum
« olei sextarium. » Prima enim finita, secunda ite-
rum hebdomada incipit, siquidem octava dies alterius
septimanæ principium est. In hac igitur, sicut et in
prima, homo lavatur aliudque offert hic sacrificium,
quo purificatur. In hoc autem sacrificio, jam non
passeres, sed agnus immolatur, qui tollit peccata
mundi. Primus enim agnus Christus est, secundus
apostolorum chorus, uterque utique immolatus.
Ovis vero annicula, et immaculata Ecclesia est, non
habens maculam, neque rugam, quae quoniam in tri-
bus partibus tota consistit, in Asia videlicet, Africa
et Europa, tres similae decimae ei junguntur. De his
enim in Evangelio dicitur : « Simile est regnum cœ-
lorum fermento, quod abscondit mulier in farinae
satis tribus (*Luc. xiii, 21*). » Hæc autem simila
oleo conspergitur, quia S. Spiritus gratia Ecclesia
inungitur. Olei vero sextarius, qui superadditur cum
primo agno in sequentibus offerri jubetur. Tres autem,
quantum ad litteram decimae fiunt, si de triginta
sextariis tres sextarios tollas. Sequitur :

« Cumque sacerdos purificans hominem statuerit
« eum, et hæc omnia coram Domino in ostio taber-
« naculi testimonii, tollet agnum et offeret eum pro
« delicto oleique sextarium, et oblati ante Domi-
« num omnibus, immolabit agnum, ubi immolari
« solet hostia pro peccato et holocaustum in loco
« sancto. » Notandum autem quia superius sacrifi-
cium non solum sacerdos, verum etiam homo qui
mundandus est, offert. Hic autem non homo qui
mundandus est, sed solus sacerdos offert sacrificium.
Neque enim conveniens erat ut hoc sacrificium homo
qui mundabatur offerret. Statuit autem sacerdos
hominem qui purificatur ante ostium tabernaculi,
quatenus et audire et videre facile possit ea quae in
tabernaculo fiunt. Deinde vero offert agnum olei-
que sextarium, laudans, prædicans, commemorans
et exponens Christi passionem : qualiter justus pro
impiis, dominus pro servis, ne morentur illi, mor-
tuis est ille ; quanto oleo affluebat, quanta pietate
et misericordia inundabat, cum pro suis etiam cru-
cifixoribus orabat, dicens : « Pater, ignosce illis,
non enim sciunt quid faciunt (*Luc. xxiii, 34*). » Hoc
est enim sacrificium laudis, quo peccata delentur,
quo ille qui mundatur ad amorem Dei accenditur,
et ad pietatem et misericordiam provocatur.

(275) Ex cod. Casin. editio emendatur. Sed neque
sancta Ecclesia, Dei misericordia desperanda est,
peccati. (*Aug. Enchirid. cap. 22*).

A « Assumensque sacerdos de sanguine hostiæ, quæ
« immolata est pro delicto, ponet super extremum
« auriculæ dextræ illius qui mundatur, et super pol-
« lices manus dextræ et pedis. » In aure enim audi-
tus, in manu et pede operatio intelligitur. Tangit
ergo aurem sanguis Christi, ut munda sit, semper-
que aperta ad audiendum verbum Dei, secun-
tum illud : « Qui habet aures audiendi, audiat (*Luc. viii, 8*). »
Et quia sicut Apostolus ait : « Non auditores
legis justificati sunt apud Deum, sed factores legis
justificabuntur (*Rom. ii, 13*). » Tangit quoque ma-
num et pedem, ut et bene operetur, et currat in via
mandatorum Dei. Quoniam autem sinistra et ad-
versa pars nescire debet quid faciat dextera, in sola
dextera parte tangitur, quasi qui sinistram non ha-
beat. Tangitur autem in extremitatibus, ut usque in
finem perseveret.

« Et de olei sextario mittet in manum suam si-
« nistram, tingetque digitum dextrum in eo, et
« asperget septies contra Dominum. Quod autem
« reliquum est olei, in læva manu fundet super
« extremum dextræ auriculæ ejus, qui mundatur,
« et super pollices manus, et pedis dextri, et super
« sanguinem, qui fusus est pro delicto, et super
« caput ejus, rogabitque pro eo coram Domino. »
Sacerdos enim utraque manu operatur, quia per
arma justitiæ a dextris et a sinistris, nec adversis
frangitur, nec prosperis elevatur. Portat oleum in
sinistra, spargit cum dextera : hoc autem septies, et
contra Dominum. Septies enim sacerdos contra Do-
minum oleum spargit, quia semper et omni tempore
pro peccatoribus interpellat. Quid enim oleum, nisi
sanctorum sunt orationes? Hoc enim oleo superni
judicis indignatio mollitur, et mitigatur. Et in sini-
stra quidem oleum portat, qui, quandiu in hac vita
est, nunquam a misericordia cessat. Qui bene contra
Dominum manu dextera spargit, quia quasi potenti
et valida manu omnem suam operationem ad Deum
dirigit. Reliquum autem super aurem dexteram, et ma-
num et pedem ejus qui mundatur, effundit, ut audiat et
intelligat quid significet : « Misericordiam volo, et non

C **155** sacrificium (*Osee vi, 7*) : » Et illud : « Estote
misericordes, sicut et Pater vester misericors est
(*Luc. vi, 36*). » Hoc auris audiat, in hoc et manus et
pes delectetur, ut pietatem et misericordiam operetur.

D In his autem duobus membris pene omnis operatio
nostra consistit. Fundit autem sacerdos oleum et
super sanguinem hostiæ, et super caput illius qui
mundatur : super sanguinem quidem, quoniam
totus ille sanguis pietate et misericordia pinguis,
pro sola pietate et misericordia fusus est : super
caput vero, ut mens hominis hoc unguento pingue-
cat, secundum illud : « Tu vero cum jejunas, unge
caput tuum (*Matth. vi, 17*). » Cui contrarium est :
« Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum
(*Psal. cxi, 5*). » (273) Sic igitur homo inunctus sciat

de ipsis criminibus, quamlibet magnis remittendis in
agentibus penitentiam secundum modum cuiusque

et intelligat quia misericordiae oleo est salvatus, A misericordia liberatus, misericordia reconciliatus; ideoque dicat: « Misericordias Domini in aeternum cantabo. (Psal. LXXXVIII, 2). » Dicamus et nos: « Quis sapiens, et custodiet hæc, et intelliget misericordias Domini? » (Psal. CVI, 45).

« Et faciet sacrificium pro peccato. Tunc immo- cabit holocaustum, et ponet illud in altari cum c libamentis suis, et homo rite mundabitur. » In hoc enim holocausto agnus, et ovis, et tres decimæ similes immolantur, quoniam SS. apostolorum, et totius Ecclesiae fides, spes, charitas et misericordia, patientia et humilitas, pietas, sapientia et sancta conversatio laudatur, prædicatur, et narratur, et in laudis et jubilationis sacrificio immolatur: his enim homo imbuatur et docetur, ut sciat quid agat, quid credat, quid sequatur, quid fugiat et quomodo ulterius in conventu fidelium conversari debeat. Qui si bene intellexerit, et fideliter egerit, mundus erit.

« Quod si pauper est, et non potest manus ejus c invenire quæ dicta sunt, sumet agnum pro delicto c ad oblationem, et roget pro eo sacerdos, deci- c mamque similes conspersæ oleo in sacrificium, et c olei sextarium, duosque turtures, sive duos pullos c columbæ, quorum sit unus pro peccato, et alter c in holocaustum, offeretque ea die octavo purifica- c tionis suæ sacerdoti. » Quantum autem ad signifi- c cationem, non minus pauper, quam dives offerre videntur: offert quidem, non etiam immolat, im- molare sacerdotis est. Hic autem est ille agnus, de quo superius diximus, qui tollit peccata mundi. Hæc decima pars similes in tres decimas supra dividi- tur: hic olei sextarius qui, cum agno immolatur, Dei misericordia est: duæ vero turtures, vel duo pulli columbæ, duo passeris sunt, de quibus superius diximus. Quia enim hæc et cætera, quæ de hoc sacrificio sequuntur, modo supra exposuimus, bre- viter hæc dixisse sufficiat.

Sequitur autem de domo leprosa, de qua ille, cujus est, nuntiat sacerdoti quod quasi plaga lepræ videatur in domo sua; at ille præcipiat ut omnia foras efferantur, et claudatur domus septem diebus; si vero die septimo lepram crevisse viderit, tunc lapides, in quibus lepra est, eruat, aliosque pro eis ponat; domum autem intrinsecus radat, et extra urbem in locum immundum pulverem projiciat. Quod si etiam post hæc, sacerdos ingressus reversam lepram esse cognoverit, lepra perseverans est, et domus immunda, quam statim destruent, et lapides, et ligna et pulverem universum projicient extra castra in locum immundum. Hæc autem bre- viter exponamus, quoniam per ea quæ dicta sunt facile intelligi possunt. Si igitur, o homo, quicun- que es, videris quasi plagam lepræ in domo tua, si cognoveris doctrinam hæreticæ pravitatis in po- testate, et in familia, et in grege tuo, nuntia hoc sacerdoti, nuntia hoc sanctorum cœtui et congrega- tioni; nihil enim temere judicandum est; omnia

ratione et ordine fiant. Præcipit ergo sacerdos, et ordo sanctorum, ut omnia efferantur foras, totusque populus se ab eis separet, quorum scientia, et do- ctrina videtur esse leprosa: claudatur domus septem diebus, oppilentur eorum ora qui male loqui vi- dentur, interdicitur eis ne hanc doctrinam in po- pulo seminent, donec diligentissime discussa, utrum sana, an leprosa sit, a sacerdotibus judicetur. Quod si forte die septimo, die ad hoc negotium defini- endum constituto, lepram et hæresim crevisse vide- rint, crescit enim, quando apertissime manifesta- tur, eruant lapides, in quibus lepra est, damnent sententias, in quibus hæresis est, ponant alios lapi- des pro eis, id est catholicæ fidei doctrinam, et sen- tentias eos doceant, omni hæretica pravitate eva- cuata; radant domum intrinsecus, omnemque erro- rem ab eorum cordibus et mentibus evellant, totum pulverem, totamque illius lepræ caliginem et im- munditiam extra urbem, et extra Ecclesiae terminos projiciant. Si vero post hæc omnia, quod absit! lepra revertatur, et eos qui modo mundati fuerant iterum hæretica pravitate sacerdos viderit esse contaminatos, lepra perseverans est, et domus im- munda. Unde Apostolus ait: « Hæreticum hominem post secundam correctionem devota, sciens quia sub- versus est hujusmodi (Tit. III, 10). » Destruatur igitur talis domus, et lapides, et ligna, et pulvis universus extra oppidum projiciatur; damnentur, excommu- nicentur, anathematizentur hæretici, et cum doctrina et hæresibus suis extra catholicam Ecclesiam expel- lantur. Hoc autem in locum immundum fiat; omnis C 156 enim locus immundus est, qui extra Eccle- siam est.

« Qui intraverit domum, quando clausa est, im- c mundus erit usque ad vesperum; et qui dormierit c in ea, et comederit quidpiam, lavabit vestimenta c sua. » Tanto enim tempore domus clausa est, quanto hæreticus ab Ecclesia separatus, et excom- municatus est. Intrare autem in eam, quid est, nisi participare et communicare illi? Hoc autem qui fe- cerit, immundus erit usque ad vesperum, vesperum autem non diei, sed peccati, cum enim per pœnitentiam finitur, tunc ad vesperum peccatum, et ad finem pervenit. Sed quid est dormire in ea, nisi in ejus doctrina quodammodo quiescere et delectari? D Nam et ille in ea dormit, qui in ea decipitur, et sensum amittit. Unde non immerito tales insensati dicuntur, quibus Apostolus ait: « Surge, qui dormis, et exsurge a mortuis, et illuminabit te Christus (Eph. V, 14). » In ea vero comedit quicunque ejus insania repletur et saturatur. Lavet ergo vestimenta sua, agat pœnitentiam, audiat quod scriptum est: « Omni tempore sint vestimenta tua candida (Ecl. IX, 8). »

« Quod si introiens sacerdos viderit lepram non c crevisse in domo, postquam demolita est, purifi- c cabit eam, reddita sanitate, et purificatione ejus, c sumet duos passeris, lignumque cedrinum, et c vermiculum, atque hyssopum, et immolato uno

« passere in vase fictili super aquas viventes, » etc. Hoc autem totum in prima leprosi mundatione et scriptum et expositum est.

CAPUT XV.

« Locutus est Dominus ad Moysen et Aaron, « dicens : Loquimini filiis Israel, et dicite eis : Vir « qui patitur fluxum seminis, immundus erit, et « tunc iudicabitur huic vitio subjacere, cum per « momenta singula adhæserit carni ejus, atque « creverit fœdus humor. Omne stratum, in quo dor- « mierit, immundum erit, et ubicunque sederit. » Hoc quoque sub eadem intelligentia, quæ habetur de domo leprosa. Nam vir iste hæreticus est, cujus turpis doctrina, per eum in multorum auribus seminata, quasi immundum semen, tendit ad generandum plurimos in eadem hæresi. Cum ergo semen illud iniquæ prædicationis per singula momenta carni ejus, ori ejus adhæserit ; dum non cessat hæreticam doctrinam suam divulgare, iudicabitur huic vitio subjacere. Tunc quidquid tetigerit, immundum erit ; quisquis enim fuerit ab eo seductus, immundus erit. Quicunque igitur ei crediderit, eumque fuerit imitatus, lavet vestimenta sua ; pœnitentiam agat ; sicque per confessionem et pœnitentiam solus immundus erit usque ad vesperum ; quia non post tempus longum, sed breve post spatium, tanquam unius diei, de mane scilicet usque ad vesperum, remittetur ei peccatum hujusmodi a populo. Sedere autem super lectum, stratum, et sagma ejus, est hæresim ipsam acceptare, laudare et servare.

« Si autem sanatus fuerit qui hujusmodi sustinet passionem, numerabit septem dies post emundationem sui, et lotis vestibus, et toto corpore in aquis viventibus, erit mundus. Die autem octavo sumet duos turtures, aut duos pullos columbæ et veniet in conspectum Domini ad ostium tabernaculi testimonii, dabitque eis sacerdoti qui faciet unum pro peccato, et alterum in holocaustum. » Si sanatus fuerit qui hujusmodi sustinet passionem, numerabit septem dies post emundationem. Septem dies ponuntur pro toto pœnitentiæ tempore, in quo debet pœnitens peccata sua lavare in aquis viventibus ; in operibus scilicet spiritualibus, elemosynis, jejuniis, orationibus, lacrymis, quæ viva opera vitam obtinere valeat, et salutem. Die vero octava, id est post expletam pœnitentiam dierum septem, sumet duos turtures, vel duos pullos columbæ ; rogabitque pro eo sacerdos, et mundabitur. Duobus enim modis mundatus prius, scilicet pœnitentiâ contritionis, et satisfactionis, quasi pullis duobus oblati, postmodum absolvitur. Debet autem duos illos turtures, vel pullos columbæ manibus tenere, ad offerendum Domino postquam Deo reconciliatus est et mundatus, debet ei perpetuo adhærere, et in bene vivendo perseverare, prout jam dictum est supra.

« Mulier quæ, redeunte mense, patitur fluxum sanguinis, septem diebus separabitur. Omnis qui tetigerit eam immundus erit usque ad vesperum, et in quo dormierit, vel sederit diebus separationis

« suæ, polluetur. » Hoc enim de una anima, et de tota Ecclesia malignantium intelligi potest. Fluxum namque sanguinis patitur qui in peccatis perseverat. Quæ enim anima redeunte mense hoc patitur (siquidem menses semper redeunt), peccatum reiterare non timet. Semper ergo sanguinem fluit, qui semper peccatum operatur. Sanguinem enim peccatum significare manifestum est. Septem autem diebus separatur, quia nisi pœniteat, et peccare desistat, Ecclesiæ nunquam reconciliari debet. Hanc autem qui tetigerit (tangere autem imitari est) immundus erit. Sufficit autem una expositio et in viro qui patitur fluxum seminis, et in muliere quæ patitur fluxum sanguinis ; utrumque enim pene idem significat, atque de eodem intelligi potest, unde una oblatio et purificatio est utriusque.

157 CAPUT XVI.

« Locutus est Dominus ad Moysen : Loquere ad Aaron fratrem tuum ; ne omni tempore ingrediatur sanctuarium, quod est intra velum coram propitiatorio, quo tegitur arca, ut non moriatur : quia in nube apparebo super oraculum. Nisi hoc ante fecerit, vitulum offeret pro peccato, et arietem in holocaustum. Tunica lineæ vestiatur, femoralibus lineis verenda calabit. Accingetur zona lineæ, cidarim lineam imponet capiti. Hæc vestimenta sunt sancta, quibus cunctis, cum lotus fuerit, induetur. » In nube enim Dominus et caligine prius apparebat, quia postea carnis velamine tectus apparere debebat : nubes enim illa Christi carnem significabat. Apparet autem et nunc Dominus in nube super oraculum, quoniam in sacramento sub aliena specie cernitur super altare. Ad hoc autem oraculum, ad hoc altare, et sacramentum accedere, neque semper, neque omnibus licet ; prius enim offerre necesse est vitulum pro peccato, et arietem in holocaustum, id est prius credere necesse est Christum Dominum pro peccatis nostris immolatum, et totum in ara crucis corporaliter passum. Hoc enim quia Judæi, et infideles non credunt, ad hoc propitiatorium non accedunt : credunt enim passum, sed non pro peccato in holocaustum. Nos autem, quamvis ista credamus, non tamen adhuc sufficit, nisi et sequentia superaddamus. Vestiamur ergo lineis vestimentis, ut toti candidi, et super nivem dealbati, interioris et exterioris hominis munditiam, et castitatem, per omnia custodiamus. Hæc enim vestimenta sancta sunt, ideoque omnia de lino sunt, de quibus in Exodo sufficienter diximus. Cidarim autem lineam imponit capiti, qui avertit oculos suos ne videant vanitatem ; quinque enim corporis sensus in capite vigent, qui si hanc cidarim super se habuerint, casti et immaculati erunt. His ergo vestibus non solum sacerdos, verum etiam totus populus vestiatur, si ad Christi corporis et sanguinis sacramentum accedere velit. Castitatem non solum virgines, sed continentibus quoque, et conjugati habere possunt. Sequitur :

« Suscipietque ab universa multitudine filiorum

« Israel duos hircos pro peccato, et unum arietem
 « in holocaustum. Cumque obtulerit vitulum, et
 « oraverit pro se et domo sua, duos hircos stare
 « faciet coram Domino in ostio tabernaculi testimo-
 « nii, mittensque super utrumque sortem, unam
 « Domino, et alteram capro emissario; cujus sors
 « exierit Domino, offeret illum pro peccato; cujus
 « autem in caprum emissarium, statuet eum vivum
 « coram Domino, ut fundat preces pro eo, et emittat
 « illum in solitudinem. » De Christo tam hircus,
 quam aries est significatio. Hircus enim ponitur de
 similitudine carnis peccati; aries autem, qui ovi-
 num est genus, dicitur de eo, qui tanquam ovis ad
 victimam ductus est. Primus ergo hircus de Christo
 est mysterium; alter autem est Antichristus; ille
 enim sorte exiit in holocaustum Domino pro peccato: B
 secundus hircus post multas preces, imo maledi-
 ctiones, mittitur in solitudinem. Judæi enim per orbem
 dispersi, videntur hunc hircum secum deferre, quia
 ipse, secundum eos, est Messias, quem expecta-
 bant; et adhuc expectantes eum, per diversas
 regiones, in quibus divisi sunt, secum trahunt hir-
 cum illum.

« His rite celebratis, offeret vitulum, et rogans
 « pro se et pro domo sua, immolabit illum, assum-
 « ptoque thuribulo quod de prunis altaris impleverit,
 « et hauriens manu compositum thymiana in in-
 « census, ultra velum intrabit in sancta: ut, positus
 « super ignem aromatibus, nebula eorum, et vapor
 « speriat oraculum, quod est super testimonium, et
 « non moriatur. Tollens quoque de sanguine vituli, C
 « et asperget digito septies coram Domino contra
 « propitiatorium ad orientem. » Postquam, inquit,
 sacerdos prædictis vestibus indutus fuerit; post-
 quam duos hircos sorte diviserit (sic enim se habet
 ordo) offerat vitulum, et rogans pro se, quia et pec-
 cator ipse est, et pro domo sua, id est pro populo
 sibi subjecto, immolabit eum. Superius enim offer-
 tur, id est ad tabernaculum ducitur: hic autem non
 tantum offertur, sed et immolatur; hoc autem non
 sine thymiamate, et bono odore; qui enim Christi
 conficit sacramentum, qui ad ejus carnem, et san-
 guinem sumendum accedit, morum honestate, et
 virtutum suavitate redolere debet. Sacerdos ergo,
 assumpto thuribulo, thuribulum enim pectus est, D
 impleat illud de prunis altaris, ut sancti Spiritus et
 charitatis igne succendatur; deinde vero aromati-
 bus super ignem positus, transeat velum, ingrediatur
 sancta, totusque super ipsum coelum mente, et
 spiritu elevatus, virtutum vapore, et sanctarum
 precum odore et sibi, et populo Deum repropitiatur.
 Unde et subditur: « Tollensque de sanguine vituli,
 et asperget septies coram Domino propitiatorium
 ad orientem. » Septies enim vituli sanguis contra
 propitiatorium spargitur, quia usque ad sæculi
 consummationem cunctis diebus Christi sanguis pro
 nobis ad Patrem interpellat. Sequitur:

« Cumque mactaverit hircum pro peccato populi,
 « inferet sanguinem intra velum; sicut præceptum

« est de sanguine vituli. » Quia enim et hircus, et
 vitulus idem significant, idcirco uno, eodemque ritu
 immolantur. Sequitur:

« Nullus hominum sit in tabernaculo, quando
 « pontifex ingreditur sanctuarium, ut roget pro se,
 « et pro domo sua, et universo 158 cœlu Israel, do-
 « nec egrediatur. » Hoc autem ideo jubere videtur, ut in
 illa sancta contemplatione silentium ab omnibus fiat,
 ac si solus pontifex adesset; quatenus sine strepitu,
 et tumultu omnique inquietudine, mundas preces ad
 Deum fundere valeat.

« Cum autem exierit ad altare, quod coram Do-
 « mino est, oret pro se, et pro domo sua, et sup-
 « ptum sanguinem vituli, atque hirci fundat super
 « cornua ejus per girum, aspergensque digito
 « septies, expiet illud, et sanctificet ab immunditiis
 « filiorum Israel. » Hoc enim altare Ecclesia est per
 cujus quatuor cornua quatuor mundi partes intelli-
 guntur. Hoc autem altare septies sanguine spargi-
 tur, quia usque ad sæculi consummationem tota
 Ecclesia Christi sanguine expiatur, et sanctificatur.
 Sive ergo intus, sive extra pontifex fuerit, sive acti-
 vam, et contemplativam vitam agat, semper et pro
 se, et pro populo orare debet.

« Postquam emundaverit sanctuarium, et taber-
 « naculum, et altare, tunc offerat hircum viventem,
 « et posita utraque manu super caput ejus, confitea-
 « tur omnes iniquitates filiorum Israel, et universa
 « delicta, et peccata eorum, quæ imprecans capiti
 « ejus, emittit illum per hominem paratum in deser-
 « tum. » Mundatis enim omnibus, et expleto sacri-
 ficio, utramque manum super caput viventis hirci
 pontifex ponit, ut omnium iniquitatum reum simul
 cum capiti suo diabolo, quibuscumque viribus potest,
 eum damnat, et maledicit. Non solum enim nostri,
 verum etiam et Judæorum pontifices in sacris volu-
 minibus, quamvis non intelligentes, Antichristum
 quotidie damnant: de ipso enim in psalmis legentes, sed
 non intelligentes assidue dicunt (*Psal. 1x et seqq.*):
 « Cujus os maledictione plenum est, et amaritudine,
 et dolo, sub lingua ejus labor, et dolor; sedet in in-
 « sidiis cum divitibus in occultis, ut interficiat inno-
 « centem. » Et paulo post: « Contere brachium peccato-
 « ris, et maligni; » de quo et Apostolus ait: « Quia
 « nisi venerit discossio primum, et revelatus fuerit
 « homo peccati filius perditionis, qui adversatur, et
 « extollitur super omne quod dicitur Deus, aut
 « colitur; ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se
 « tanquam sit Deus (*II Thess. 11, 3*). » Homo ad hoc ser-
 vitium paratus, per quem Antichristus in desertum
 mittitur, Judæorum populus est, qui pro suis iniqui-
 tatibus ubique gentium dispersus, eum colit, et præ-
 dicat, sequitur et veneratur.

« Cumque portaverit omnes iniquitates eorum in
 « terram solitariam, et dimissus fuerit in deserto,
 « revertetur Aaron in tabernaculum testimonii, e
 « depositis vestibus quibus prius indutus erat, cum
 « intraret sanctuarium, relictisque ibi, lavabit car-
 « nem suam in loco sancto, indueturque vestimenta

« suis. » Portat enim Antichristus omnes iniquitates filiorum Israel in infernum, in desertum, in terram solitariam, quia propter eos, quos decepit, æternis incendiis mancipabitur, dignam iniquitatis suæ pœnam sustinebit; ibi dimittetur et deseretur; cruciabitur et flagellabitur. Deinde Aaron revertetur in tabernaculum testimonii, quia cognita veritate Judæorum pontifices ad fidem et Ecclesiam convertentur; ibique depositis atque relictis primis vestibus et significativis, lavabunt carnem suam aqua baptismatis, et induentur suis vestimentis, ut litteræ velamine exspoliati et veritate, quæ Christus est, adornati, non in vetustate litteræ, sed in novitate spiritus in sancta Ecclesia converentur. Similiter autem de illo, « qui dimiserit caprum emissarium, « lavabit vestimenta sua et corpus aqua, et sic egredietur in castra. » Diximus enim superius quod homo ille Judæorum populus est: unde manifestum est quia non solum pontifices et legisperiti, verum etiam totus Judaicus populus juxta mundi hujus consummationem Antichristum relinquet, et ad fidem conversus aqua baptismatis regeneratus Ecclesiæ castris sociabitur. Unde Apostolus ait: « Cum plenitudo gentium introierit, tunc Israel salvus fiet (Rom. xi, 25).

« Vitulum autem et hircum, qui pro peccato fuerant immolati, et quorum sanguis illatus est in sanctuarium, ut expiatio completeretur, asportabunt foras extra castra, et comburent igni tam pelles quam carnes eorum et simum (274). » Semper enim ubicunque hæc fuerint, sola expositio Apostoli sufficere debet, qui ait: « Quorum enim animalium infertur sanguis in sancta per pontificem, horum corpora cremantur extra castra: ita et Jesus, ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est (Hebr. xiii, 11). » Quibus Apostoli verbis apertissime demonstratur, quoniam per vitulum, et hircum Christi passionem intelligere debemus. Et quicumque combusserit ea, lavabit vestimenta sua, et carnem aqua, et sic ingredietur in castra. Magna enim Dei misericordia in hac sententia prædicatur, quia ipsis quoque, qui eum occiderunt, si ex aqua, et Spiritu sancto regenerati fuerint, venia et indulgentia Ecclesiæque introitus reprobantur.

« Mense septimo, decima die mensis, affligetis animas vestras, nullumque facietis opus, sive indigena, sive advena, qui peregrinatur inter vos. In hac die expiatio erit vestri atque mundatio: ab omnibus iniquitatibus vestris coram Domino mundamini. Sabbatum enim requietionis est, et affligetis animas vestras religionæ perpetua. » Quid est enim septimo mense, et decima die mensis, nisi ultima die omnium mensium? Septimus enim in diebus, et decimus in numero ultimus est. Sicut enim omnes dies in septem, ita omnes numeri in decem continentur. Quod igitur Judæi in

(274) Id. Cod. Casin. *Ubicunque hæc nominantur, sola Apostoli expositione declarantur, qui ait.*

(275) Cod. Casin.: *et majestate Patris.*

A 159 in hac die se affligebant, nullumque opus faciebant, et quod se expiantes ab omnibus suis iniquitatibus mundabantur, illius ultimi diei significatio erat, in quo qui modo se affligit, non affligetur, in quo omnis mundana operatio cessabit, in quo ab omni corruptione et iniquitatibus sanati, expiati, et innovati æternam suscipient beatitudinem. Sabbatum enim requietionis erit, de quo Apostolus ait: « Relinquitur sabbatismus populo Dei (Hebr. iv, 9). » Non enim hoc juxta litteram fieri potest, ut decima dies septimi mensis in Sabbato semper occurrat.

« Expiabit autem sacerdos, qui unctus fuerit, et cujus initiata est manus, et sacerdotio fungatur pro patre suo, indueturque stola linea et vestibus sanctis, et expiabit sanctuarium Testamenti atque altare; sacerdotes quoque et universum populum: eritque vobis hoc legitimum sempiternum, ut oratis pro filiis Israel, et pro cunctis peccatis eorum semel in anno. » Semel enim hoc in anno in figura fiebat, quia semel in veritate fieri debebat. Semel enim Sacerdos magnus Jesus (qui unctus est oleo lætitiæ præ participibus suis, qui patri suo Melchisedech in sacerdotio successit, sicut scriptum est: « Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech [Psal. cix, 5]), omnia expiabit et sanctificabit; tunc videlicet, quando faciet cælum novum et terram novam; quando illa creatura, quæ vanitati subjecta est non volens, liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei (Rom. vii, 21). » Tunc induetur stola linea et vestibus sanctis, quia apparebit in gloria et majestate (275). Talibus enim vestibus in monte transfiguratus tribus discipulis quondam apparuit.

CAPUT XVII.

Hinc autem præcipit Dominus ut nullum sacrificium offeratur, nisi ad ostium tabernaculi testimonii: volens omnem occasionem populo auferre ne idolis immolaret. Hoc est enim quod ait: « Et nequaquam ultra immolabunt hostias suas dæmonibus, cum quibus fornicati sunt. » Quamvis et per hoc significari possit quod nusquam veri sacrificii locus sit extra Ecclesiam. Sanguinem quoque omnium animalium comedere interdicat, eo quod anima in sanguine sit, ad cujus piaculum super altare sanguis offerri debet. Quod autem ait: « Anima carnis in sanguine est; » tale est ac si diceret: Vita carnis in sanguine est, ut anima pro vita intelligatur: non enim caro sine sanguine vivere potest. Quid est igitur sanguinem comedere, nisi carni vitam auferre? Hoc homicidæ audiant, et sanguinem comedere et bibere timeant, quoniam « virum sanguinum et dolosum abominabitur Dominus (Psal. v, 7). » Sequitur:

« Homo quicumque de filiis Israel et de advenis qui peregrinantur apud vos, si venatione atque aucupio foras, vel avem capiunt, quibus vesci licitum est, fundat sanguinem ejus, et operiat illum terra. » Qui enim intelligit quid sint dæ-

greges ovium, et quid sit unum ovile, et unus pastor, intelligit et qui sint filii Israel, et qui sint advenæ, qui peregrinantur apud eos. Illi autem venatione, vel æscupio feram, vel avem capiunt, quando hæreticos, vel philosophos evangelica prædicatione ad fidem convertunt. Quoniam quidem sanguinem fundunt, et terram operiunt, quoniam eorum peccata aqua baptismatis abluunt, ut quasi mortua, et sepulta ulterius non appareant. Unde Psalmista ait : « Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata (Psal. xxxi). »

« Anima, quæ comederit morticinum, vel captum a bestia, lavabit vestes suas, et semetipsum aqua, et contaminatus erit usque ad vesperum; quod si non laverit, portabit iniquitatem suam. » Morticinum enim est, quicumque eam vitam non habet, quæ in Evangelio loquitur, dicens : « Ego sum via, veritas, et vita (Joan. xiv, 6). » Captum vero a bestia est, qui ab hæreticis seductus est. Hos autem comedere, est eos suscipere, eis communicare, et eos imitari; quod qui fecerit, lavet se interius, et exterius aqua, agat poenitentiam, et immundus erit usque ad vesperum. Quid sit autem usque ad vesperum, sæpe jam diximus.

CAPUT XVIII.

Sequitur autem de turpitudine et incestu. Quæ quoniam tota Ecclesia secundum litteram intelligit et observat, aliam in eis querere expositionem, aut inutile, aut superfluum esse videtur. De quibus quidem reddere rationem valde difficile est, nisi fortasse tales conjunctiones ideo Deus fieri interdixit, ut dilectionis vinculum etiam in extraneos extenderetur. Non enim necesse habet aliquis propinquis suis alio vinculo, ut plus eos diligat, colligari, quam mater ex sola sanguinis propinquitate multum eos diligere debet. Coniungatur igitur aliis, quos nondum diligit, ut quadam affinitate eos diligere, et amare incipiat (276). Sive ergo propter hoc, sive propter aliud, si tales Deus 160 conjunctiones fieri prohibuit, timendæ valde et fugiendæ sunt, quia ipse prohibuit. Unde et hic dicit : « Custodite leges atque judicia, quæ faciens homo, vivet in eis : Ego Dominus. » Quod tale est ac si diceret : Homo, qui ea non fecerit, morietur. Quæcunque præterimus, ideo præterimus, quia aut superius exposita, aut intellectu facilia sunt, sicut modo hic de hostia pacificorum, de qua in superioribus satis dictum est. Sequitur :

CAPUT XIX.

« Cum messueris segetes terræ tuæ, non tondebis usque ad solum superficiem terræ, nec remanentes spicas colliges, neque in via tua racemos et grana decidentia congregabis, sed pauperibus et peregrinis decarpenda dimittes. » Hæc autem

A verba, quamvis ad litteram intellecta, pietatis et misericordiæ plena sint, aliud tamen significare possunt. Ubi enim peregrini et pauperes non sunt, diligentissime messem colligere, et usque ad solum tondere, nullum videtur esse peccatum; pauperes enim istos, non substantia pauperes sed scientia esse putamus. Peregrinos vero, qui noviter ad fidem conversi sunt. Terra autem est Ecclesia, cujus quidem segetes sunt sanctarum volumina Scripturarum. Has autem segetes usque ad solum tondet, qui sacras Scripturas profundissime exponit. Remanentes vero spicas, et grana decidentia colligit, qui iterum atque iterum reiterando ea, quæ minus caute præterisse videbatur, diligentius perscrutatur, et investigat : hoc autem inter sapientes et intelligentia divites fieri debet. Inter pauperes vero et indotos, solam litteram et superficiem metere et exponere sufficit, quos quidem non messe et solito cibo onerare debemus, sed ad fidei instructionem pauca verba, quasi paucas spicas debemus relinquere; de quibus Apostolus : « Lac, inquit, vobis potum dedi, non escam (I Cor. iii, 2). » De sapientibus vero sic ait : « Sapientiam loquimur inter perfectos (I Cor. ii, 6). » Alibi ergo usque ad solum, alibi vero in sola superficie messes istæ tondendæ sunt.

« Non maledices surdo, nec coram cæco pones offendiculum. » Surdi enim et cæci non solum Judæi et gentiles, sed quicumque veritatem audire et intelligere nolunt; hos autem non maledicere, sed humiliter admonendo ad fidem vocare debemus. Coram quibus offendiculum ponere, est aliquid in eorum præsentia agere, unde rationabiliter scandalizari possunt. Hoc autem qui non intelligit, legat Epistolam Apostoli ad Romanos, ubi ait : « Non ergo amplius invicem iudicemus; sed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratribus (Rom. xiv, 13). »

« Jumenta tua non facies coire cum alterius generis animantibus. Agrum non seres diverso semine. « Veste, quæ ex duobus texta est, non indueris. » Hæc enim pene idem significare videntur. Jumenta enim sua cum alterius generis animantibus coire facit, qui stultos quosque et imperitos, quos regere debet, ab hæreticis corrumpi qualibet occasione permittit. Dei vero agrum diverso semine serit, qui in Ecclesia prædicando catholicæ fidei errorem admiscet. Veste autem ex duobus texta induitur, qui ex parte catholica et ex parte hæretica fide vestitur. Quod enim Apostolus ait : « Induite vos Dominum Jesum Christum (Galat. iii, 27); » quid est, nisi induite fidem Domini nostri Jesu Christi? Vestis ergo fides est.

« Homo si dormierit cum muliere coitu seminis, quæ sit ancilla etiam nubilis, et tamen pretio non

(276) Aliæ rationes hujus divinæ legis vetantis matrimonia inter conjunctos sanguine et affines afferri possunt, quarum potissima eruitur ex ipsi mandati verbis sæpe repetentis non revelandam turpitudinem fratris, patris sui, sororis, matris, patrui, etc., quibus præcipitur servandus debitus honor erga parentes, et

proxime ab illis descendentes, ut qui sunt in tertio, et quarto gradu consanguinitatis; altera ratio reddi poterit : ne scilicet, si propinquorum, qui eadem sæpe in domo vivunt, simul concedatur conjugii permissio, detur ante initum matrimonium non casti auctoritas occasio.

« redempta, nec libertate donata, vapulabunt ambo, A et non morientur, quia non fuit libera. » Quia enim, sicut scriptum est : « Omnis qui facit peccatum servus est peccati (*Joan. viii, 34*) ; » quæcunque anima in crimine est, ancilla est : etsi etiam nubilis, et Ecclesiæ filia, et aqua baptismatis sit regenerata. Nisi ergo pœnitentiæ pretio redimatur, et a peccato liberetur, ut jam non sit ancilla, sed libera, cum ea dormiendum non est ; quia talis conjunctio illicita est. « Quæ enim societas luci ad tenebras, quæ participatio Christi ad Beliam? (*I. Cor. vi, 15.*) » Sæpe tamen contingit talis conjunctio ; nam et viri religiosi sceleratis hominibus communicant, dum videntur eis adhærere et blandiri. Sed quid « vapulabunt ambo, et non morientur? » Vapulent igitur pœnitentia voluntaria, ut non moriantur ; nisi B enim sic vapulaverint, morientur. Non solum enim qui peccat vapulare debet ; sed is quoque qui particeps fit peccati ejus per communicationem cum eo, quemadmodum contingit per participationem quæ habetur cum excommunicatis. Hoc autem audiant illi, qui excommunicatis communicant. « Pro delicto « testimonii arietem, orabique pro eo sacerdos, et « dimittetur ei peccatum. » Arietem enim offert, qui stultam simplicitatem mactat et immolat ; nisi enim stultus fuisset, nequaquam cum anima cubasset, quam sciebat ancillam esse iniquitatis. Sequitur :

« Quando ingressi fueritis terram, et plantaveritis « in ea ligna pomifera, et auferetis præputia eorum : « poma quæ germinant immunda erunt vobis, nec « edetis ex eis usque quarto anno : omnis fructus « eorum sanctificabitur laudabiliter Domino : quin- C « to autem anno comedetis fructus, congregantes « poma 161 quæ proferunt. » Talia enim ligna Apostolus plantaverat, qui ait : « Ego plantavi, Apollo rigavit, Deus autem incrementum dedit (*I. Cor. iii, 6*). » Quorum quidem præputia aufererat, cum diceret : « Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis : qui enim diligit proximum, legem implevit. Non adulterabis, non occides, non mœchaberis, non falsum testimonium dices, non concupisces rem proximi tui (*Rom. xiii, 8*), » et similia : hæc enim præputia tollenda sunt. Quæ enim prius sublata fuerint omnia, poma quæ germinaverint, immunda erunt ; ideoque non comedentur usque in quartum annum. Quatuor enim anni, quatuor Evangelia sunt, quorum aqua, atque doctrina quæcunque ligna irrorata non fuerint, immunda erunt, neque eorum poma comedi, neque eorum fides et verba suscipi debent. Quarto autem anno transacto, id est quatuor Evangeliorum doctrina plenissime suscepta, omnis prædictarum arborum fructus sanctificabitur laudabiliter Domino ; et ideo quinto anno fructus comedere, et poma colligere licet ; quia quatuor annis expletis, et ligna et poma sanctificata sunt.

« Non comedetis carnem cum sanguine. » Carnem enim comedere cum sanguine est sine pœnitentia

et sanctificatione peccatorem Ecclesiæ reconciliare. « Non augurabimini, nec observabitis somnia. » Non enim auguriis et divinationibus, sed divinæ legis præceptis, et prophetarum, et apostolorum verbis credere fidelium Ecclesia debet. Somnia autem multos errare fecerunt, ideoque somniores et falsa fingentes non facile audiendi sunt. « Neque « in rotundum tondebitis comam, nec radetis barbam. » Si enim, ut sæpe diximus, mens caput est animæ, quæ erunt hujus capitis comæ, nisi cogitationes? harum autem aliz bonæ, aliz malæ. Non igitur in rotundam comam tondeamus, ne forte simul cum malis bonas quoque cogitationes succidamus ; sed solis malis radicitus succisis, bonæ extendantur, et crescant. De malis enim cogitationibus, ut succidamus, Psalmista loquitur, dicens : « Beatus qui tenebit et allidet parvulos suos ad petram (*Psal. cxxxvi, 9*) ; » de bonis vero, ut crescere permittantur, sic ait : « Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi, et reliquæ cogitationum diem festum agent tibi (*Psal. lxxv, 11*). » Barbam vero radere non debemus, ut viri potius quam feminæ videamur, magisque virorum fortitudinem, quam mulierum molliem imitemur. Unde et sanctas mulieres, quæ plerumque animi fortitudine viros superant, rectissime barbatas dicere solemus. Quod enim nostri ordinis homines barbæ radunt, alia significatio est : qui et hæc et similia magis spiritualiter, quam ad litteram intelligere, magisque viri fortes esse, quam videri volunt. Crescat ergo nobis barba interior, radatur exterior ; illa enim sine impedimento crescit : hæc autem, nisi radatur, multa general incommoda, et nonnisi a valde otiosis, et vanis hominibus cum pulchritudine nutritur. Multa prætermittimus quæ facilia esse videntur.

CAPUT XX.

Hinc autem præcipit ut occidatur quicumque de semine suo dederit idolo Moloch. Moloch enim *rex noster* interpretatur, in quo omnia idolorum portenta significari possunt, quorum regimine infelices homines se tutos esse arbitrabantur. Unum autem idolum posuit, ut quod in uno præcipitur, in omnibus observetur. Quod quidem si non fecisset, nequaquam Psalmista dixisset : « Et immolaverunt filios suos, et filias dæmonii (*Psal. cv, 37*). »

« Anima, quæ declinaverit ad magos et haricos ; « et fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam « contra eam, et interficiam illam de medio populi « sui. » Fornicatur enim anima quæ Deo per fidem conjuncta est, si, ad dæmoniorum ministros se convertens, vanis eorum credat superstitionibus. Quomodo enim non fornicatur, cujus fides tota corrumpitur? His autem et cæteris peccatis, pro quibus homo occidi jubetur, nisi digna pœnitentia deleta fuerint, secundum majorem intelligentiam animi perimitur. Unde quicumque ex his aliquid commiserit, eum ad sacros ordines accedere canones interdicunt.

CAPUT XXI.

« Dixitque Dominus ad Moysen : Loquere ad sacerdotes filios Aaron, et dices ad eos : Ne contemnetur sacerdos in mortibus civium suorum, nisi tantum in consanguineis et propinquis, id est super patre, et filio, fratre quoque, et sorore virgine, quæ non est nupta, sed nec in principe populi sui contaminabitur. » Non est enim omnium civium una mors, sed multæ sunt mortes, in quibus sacerdos se contaminare non debet. Animam enim avaritia occidit; alium superbia necat; alium luxuria perimit; atque alium discordia interficit. Tales ergo mortes sacerdos fugiat. Est etiam alia mors, quam sacerdos utique Judæorum evitare non poterat; illa videlicet quia pater ejus et mater, filius et filia, totaque cognatio moritur. Hoc est enim originale peccatum, quo ante Christi incarnationem nemo unquam mundari potuit. Præter hanc solum mortem, qua necessario contaminantur omnes, in nulla alia morte, et majori peccato Dei sacerdos contaminatur. Quamvis enim sine crimine, non tamen sine peccato nupta vivere potest. Quia vero soror quæ viro nupta est, præter peccatum originale, aliud quoque per carnis voluptatem contraxisse **162** videtur, hac quoque morte et peccato sacerdotem contaminari vetat, et hoc est quod dicit : « fratre quoque et sorore virgine. » Accedit ergo sacerdos ad propinquorum mortem, quia sub eadem morte et ipse est. Quod autem ait : « Sed nec in principe populi sui contaminabitur; » ego de illo principe hoc intelligo, de quo ipse Dominus ait : Venit enim princeps hujus mundi, et in me non habet quidquam (*Joan. xiv, 31*); » cujus quidem mors superbia est, desperatio et mala voluntas. Sequitur :

« Nec radent caput, nec barbam, neque in carnibus suis facient incisuras; sancti erunt Deo suo, et non polluent nomen ejus : incensum enim Domini, et panes Dei offerunt, et ideo sancti erunt. Scortum, et vile postribulum non ducet uxorem, nec eam quæ repudiata est a marito, quia consecratur Deo suo, et panes propositionis offert; sit ergo sanctus, quia et ego sanctus sum, qui sanctifico vos. » Caput enim et barbam radere, et in carnibus incisuram facere, doloris et tristitiæ indicium erat. Sed et idolorum sacerdotes hoc ritu diis suis olim immolare solebant. Unde Jeremias : « Sacerdotes eorum sedent, habentes tunicas scissas, et capita, et barbas rasas, quorum capita nudata sunt (*Baruch. vi, 30*). » De carnis vero incisione in libris Regum invenies. Quid autem per scortum, et vile postribulum, et eam quæ repudiata est a marito, nisi eam animam intelligimus, quæ ab hæreticis corrupta, et dæmonibus vitata, et a Deo repudiata est? Haec autem sacerdos se jungere non debet, qui filii; qui ex ea generantur, non legitimi, sed spurii sunt. Unde ipse Dominus ait : « A fructibus eorum

(276*) Ex eod. Cod. editio emendatur.

(277) Ex eod. Cod. expurgatur erratis editio.

A cognoscetis eos (*Matth. vii, 16*). » Talium igitur consortia fugiant sacerdotes, qui consecrati sunt, et pollui non debent. Panes quoque propositionis offerunt, quos canibus dare ipse Dominus prohibet.

« Sacerdotis filia, si deprehensa fuerit in stupro, et violaverit nomen patris sui, flammis exuretur (276*). » Omnis anima vere est filia sacerdotis, cujus sacerdotium manet in æternum, secundum ordinem Melchisedech, in cujus nomine et regenerati, et baptizati sumus. Hæc ergo filia in stupro, seu in fidei violatione, deprehensa, est anima ab hæreticis seducta, quæ Christi fidem patris sui negavit, sicque nomen ejus violavit, de quo scriptum est : « Non accipies nomen Dei tui in vanum (*Exod. xx, 7*), » ideoque flammis exuretur, flammis utique æterni ignis.

B « Pontifex, id est sacerdos maximus inter fratres suos, super cujus caput fustum est unctionis oleum, et cujus manus in sacerdotium consecratæ sunt, et vestitusque est sanctis vestibus, caput suum non discooperiet, vestimenta non scindet, et ad omnem mortuum non ingreditur omnino; super patre et matre non contaminabitur. Nec egrediatur de sanctis, ne polluat sanctuarium Domini : quia oleum sanctæ unctionis Dei sui super eum est; » Ego Dominus. » Cæteri enim sacerdotes a propinquorum suorum morte non prohibebantur : summo vero pontifici ad nullum omnino mortuum accedere licebat. Quare hoc? Quia Jesus sacerdotum omnium maximus (277), solus sine peccato natus, solus impeccabilis in mundo conversatus est : ipse enim patris, et matris mortem per se non sensit, patris videlicet David, cujus sæpissime filius appellatur; matris vero Synagogæ, de qua secundum carnem natus est. Horum, inquam, mortem, et peccatum ipse non sensit. Et ipse quidem maximus est inter fratres suos, de quibus ipse ait : « Nuntiabo nomen tuum fratribus meis (*Psal. xxi, 23*). » Ipse quoque se oleo lætitiæ unctum significat, dicens : « Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me (*Luc. iv, 18*). » Est autem indutus sanctis vestibus, decore videlicet et fortitudine; unde Psalmista ait : « Dominus regnavit, decorem induit, induit Dominus fortitudinem, D et præcinxit se (*Psal. xcii, 1*). » Cujus quidem caput discooperitum non est, quia ejus divinitas ab hominibus visa non est; ut enim ait Apostolus : « Christi caput Deus (*I Cor. xi, 3*), » vestimenta quoque ejus non sunt scissa, quia ejus fides non est divisa. Nam et secundum litteram de ejus veste milites dixisse leguntur : « Non scindas illam (278), sed sortiamur de illa, cujus sit. » Infelix Caiphas, qui vestimenta sua scidit (*Matth. xxvi*); hujus præcepti immemor erat. Sequitur :

« Virginem ducet uxorem; viduam, et repudiatam, et sordidam, et meretricem non accipiet, sed puellam de populo suo, ne commisceat stirpem

(278) Cod. Casin. : Sed mittamus sortem cujus sit.

« generis sui, vulgo gentis suæ; quia ego Dominus A
 « qui sanctifico eum. » Hæc est enim illa virgo, de
 qua Apostolus ait: « Despondi enim vos uni viro,
 virginem castam exhibere Christo (II Cor. xi, 2). »
 Itemque: « Ut exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam,
 non habentem maculam, neque rugam, vel aliquid
 huiusmodi (Ephes. v, 27). » Vidua vero repudiata,
 sordida, et meretrix Synagoga est, quæ tanto, tali-
 que sponso derelicto, toties post deos gentium for-
 nicata est. Ducit igitur puellam de populo suo, de
 populo sibi obediente (omnis enim populus ejus est),
 ne forte commisceat stirpem, et genus suum meret-
 ricibus, hoc est infidelibus.

« Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: Lo-
 « quere ad Aaron. Homo per familias de semine suo,
 « qui habuerit maculam, non offeret panes Deo suo, nec
 « accedet ad misericordiam ejus. » Docet nos Dominus
 quales ad altaris ministerium sacerdotes eligi debeant:
 sint, inquit, sine macula: nisi enim per maculam cri-
 men intelligamus, impossibile quodammodo jubere
 videtur, **163** siquidem nemo est sine peccato. « Si cæ-
 « cus fuerit, si claudus, si parvo, vel grandi, vel torto
 « naso, si fracto pede, sive manu, si gibbus, si lip-
 « pus, si albuginem habens in oculo, si jugem sca-
 « biem, si impetiginem in corpore, si herniosus. »
 Cærens enim est, qui (279) sacras Scripturas prave
 intelligit, quales sunt Judæi et hæretici. Claudus
 vero, qui in via mandatorum Dei non recto gradu
 incedit, de quibus dicitur: « Et claudicaverunt a se-
 mitis tuis (Psal. xvii, 46). » Ideoque Apostolus ait:
 « Sicut in die honeste ambulemus (Rom. xiii, 13). »
 Nasus quidem odores discernit; quod si parvus
 fuerit, non sentit ad plenum, si vero grandis modum
 excedit. Parvum enim nasum habebant, quibus
 Apostolus ait: « Nolite pueri effici sensibus, sed
 malitia parvuli estote (I Cor. xiv, 20); » grandem
 vero quibus ait: « Non plus sapere quam oportet
 sapere, sed sapere ad sobrietatem (Rom. xii, 3). »
 Tortus vero nasus et bonum malum, et malum bo-
 num dijudicat odorem esse: tortus autem turpior,
 et pejor est. Pedem vero et manum fractam habet,
 qui sola inertia languens bonum aliquid neque dicit,
 neque agit; jacet ergo et corpori serviens, nihil nisi
 otium et delicias diligit; jure a sacerdotio remove-
 tur. Gibbus vero, cæli nescius, terram solam in-
 tuetur, per quem possumus avarum et cupidum
 intelligere, cujus omnis spes et desiderium circa
 terrena et transitoria versatur. Oculus autem lippus,
 et si videat, deformis tamen exterius est; et vere-
 cundiam habet de seipso, quales videmus in Ecclesia,
 qui ingenii quidem acumen habent, sed turpis vitæ
 ægritudine tabescunt. Econtra vero oculus, qui al-
 buginem habet, ipse se nihil videre, certo judicio
 manifestat, per quem illi intelliguntur, qui peccare
 non erubescunt, quorum opera quicumque videt,
 cæcos eos esse non dubitat. Qui autem jugem habet
 scabiem, semper inquietus est; laborat et fatigatur,
 crescit scabies et non sanatur. Tales autem sunt

(279) Id. cod. Casin.: *Qui pravas interpretationes applicat sanctis Scripturis*

sæcularium dignitatum amatores, qui quanto plus
 huic vitio insistant, tanto amplius inardescunt, la-
 borant, festinant, fatigantur; nihil eis satis est,
 quod propter jugem habentes scabiem hac nunquam
 sanantur. Unde ipse Dominus ait: « Quam difficile
 est divitem intrare in regna cælorum (Matt. xix,
 24). » Sed quid per impetiginem, quæ latenter, et
 quasi insensibiliter cresceas, subito circumstantia
 loca invadit et occupat, unde etiam et nomen accep-
 pit, nisi luxuriam intelligimus, quæ, si saltem per
 cogitationem corde insederit, semper crescens totum
 hominem corrumpit. Quid vero per herniosos, nisi
 hypocritas et inanis gloriæ amatores, qui steriles
 sunt in florum procreatione. Hi enim opera sua
 faciunt, ut videantur ab hominibus, æstimari ce-
 piunt boni, nec volunt esse tales; sed seipsos fecu-
 dissimos jactant. Quod autem sequitur: « Vescetur
 « tamen panibus, qui offeruntur in sanctuario, » sic
 est intelligendum, ut quamvis ille qui maculas habet,
 episcopus esse non possit, de panibus tamen, et cibis
 spiritualibus ei comedere permittitur. Multi Christi
 carnem et sanguinem accipiunt, qui sacerdotes fieri
 non possunt. Nemo enim qui maculam habuit, id est
 qui crimen commisit, etiam post peractam pœnitentiam
 sacerdos fieri debet, quanquam post pœnitentiam
 sacramentis Ecclesiæ licite vescatur. Unde et
 subditur:

CAPUT XXII.

« Omnis homo qui accesserit de stirpe vestra ad
 « ea quæ consecrata sunt, et quæ obtulerunt filii
 « Israel Domino, in quo est immunditia, peribit co-
 « ram Domino. » In quo est immunditia, dixit, non
 in quo fuit. Si enim pœnitentia mundatus est, con-
 ficere quidem sacramenta ei non licet, ad sacramenta
 tamen accedere licet. Hoc autem adhuc manifestius
 exponit, dicens: « Homo de semine Aaron, qui
 « fuerit leprosus, aut patiens fluxum sanguinis, non
 « vescetur de his quæ sanctificata sunt mihi, donec
 « sanetur. » Nota quod dicitur: « Donec sanetur. »
 Hoc autem dicit non de qualibet immunditia, sed de
 crimine, iam commisso, a quo sanetur per pœnitentiam.
 « Omnis alienigena non comedet de sancti-
 « ficatis, inquilinus sacerdotis et mercenarius non
 « vescetur ex eis. Quem autem sacerdos emerit, et
 « qui vernaculus domus ejus fuerit, hi comedent ex
 « eis. » Quia alienigena Ecclesiæ filius non est:
 inquilinus vero ac mercenarius non amore, sed pro
 lucro temporali Domino serviunt, merito a sancti-
 ficatis repelluntur. « Qui enim indigne manducat et
 bibit, judicium sibi manducat et bibit (I Cor. xi,
 29). » Illi autem, quos sacerdos emit, de quibus
 Apostolus ait: « Empti estis pretio magno (I Cor. vi,
 20), » et qui ejus domum fideliter custodiant, acce-
 dant et comedant.

« Si filia sacerdotis cuilibet de populo nupta fue-
 « rit, de his quæ sanctificata sunt, et de primitiis
 « non vescetur. Sive autem vidua, vel repudiata, et
 « absque liberis, reversa fuerit ad domum patris

« sui, sicut pœlla consueverat, aletur cibus patris A 1). » Non enim cœcum offerunt, qui mentis oculos volunt habere lumine fidei illuminatos; nec fractum offerunt, qui volunt interioris hominis ossa firma et solida esse, ne in via Dei currentes deficiant. Ossa enim animæ virtutes sunt. At vero neque ea offeramus, quæ vel cicatricem, vel papulas, vel scabiem, aut impetiginem habent. Sed offeramus nos mundos et sinceros absque ulla peccati macula, quemadmodum supra jubetur. Nihil fermentatum offerri Domino; per quod omnis animæ merumque corruptio prohibetur. Cicatricem vero pro vulnere posuit, secundum illud: « Putruerunt et corruptæ sunt cicatrices meæ (Psal. xxxvii, 6). » Alioquin si vulnere jam sanato, cicatricem habent, non placet Domino; est pœnitentia, nondum perfecta. Sequitur:

« Qui comederit de sanctificatis per ignorantiam, D addet quintam partem cum eo quod comedit, et dabit sacerdoti in sanctuario. » Hoc idem est cum superiori. Si prævaricans cæremoniis per errorem in his quæ Domino sunt sanctificata, peccaverit, ipsum quod intulerit damnum restituet, et quintam partem ponet supra tradens sacerdoti. Quod hic autem dicit per ignorantiam, ibi dicitur per errorem. Comedere autem hoc loco, disperdere et dissipare significat, secundum illud: « Quia comederunt Jacob, et locum ejus desolaverunt (Psal. lxxviii, 7). » Ipse etiam Apostolus: « Si vos mordetis, et comedetis, videte ne ad invicem consumamini (Galat. v, 15). » Per ignorantiam sive per errorem sanctificata comedit; quicumque divinæ legis oblitus sacrilegium facit, et bona Ecclesiæ dispergit et dissipat; hoc autem qui fecerit, damnum restituat, et quintam partem C superaddat. Quid est quintam partem superaddere, nisi seipsum sacerdotis iudicio et Ecclesiæ satisfaciendo humiliare? Quinta enim pars vocatur homo, quia quinque sunt corporis sensus, sine quibus nec peccare nec pœnitere potest. Sive etiam quia in quatuor partes bona Ecclesiæ dividuntur; quicunque in decimis, et primitiis, aliisque Domino sanctificatis peccaverit, in integrum restituat (cujus, ut diximus, quatuor partes sunt) et quintam superaddat, id est seipsum sacerdoti tradat, cujus iudicio per omnia sit obedire paratus: nihil enim majus se ipso habet, quod pro damni restitutione sacerdoti tradere possit, sicque fit ut quinque partes reddat, qui in quatuor peccavit.

Sequitur autem de eo, ut quicumque holocaustum, vel pacificorum victimam Domino offert, sive sponte, sive pro voto offerat, masculinum offerat, et immaculatam, omnisque macula non sit in eo. Si cœcum fuerit, si fractum, si cicatricem habens, si papulas, aut scabiem, aut impetiginem, non offerat Domino. Docet enim nos Dominus in Evangelio quæ ei offerre debeamus, ubi de tributis loquens, visa Cæsaris imagine, ait: « Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ sunt Dei Deo (Luc. xx, 25). » Si ergo Dei imago sumus: si nos ipsos Deo offerre debemus, lavemus maculas peccatorum, quia immundum et maculatum Deus non recipit. « Beati ergo immaculati in via, qui ambulant in lege Domini (Psal. cxviii,

1). » Non enim cœcum offerunt, qui mentis oculos volunt habere lumine fidei illuminatos; nec fractum offerunt, qui volunt interioris hominis ossa firma et solida esse, ne in via Dei currentes deficiant. Ossa enim animæ virtutes sunt. At vero neque ea offeramus, quæ vel cicatricem, vel papulas, vel scabiem, aut impetiginem habent. Sed offeramus nos mundos et sinceros absque ulla peccati macula, quemadmodum supra jubetur. Nihil fermentatum offerri Domino; per quod omnis animæ merumque corruptio prohibetur. Cicatricem vero pro vulnere posuit, secundum illud: « Putruerunt et corruptæ sunt cicatrices meæ (Psal. xxxvii, 6). » Alioquin si vulnere jam sanato, cicatricem habent, non placet Domino; est pœnitentia, nondum perfecta. Sequitur:

« Bovem et ovem, aure et cauda amputatis, voluntarie offerre potes, votum autem ex his solvi non potest. » Non enim quasi ex debito exigitur, quod voluntarie datur. Unde Apostolus: « Unusquisque prout destinavit in corde suo, non quasi ex tristitia aut ex necessitate (II Cor. viii, 7). » Vota autem etiam nolentes, solvere debemus: « Vovete et reddite Domino Deo vestro (Psal. lxxv, 12). » Animalia ergo, quæ diminuta sunt, voluntarie offerri possunt, quoniam ea quæ voluntarie facimus, quamvis perfecte ac plene non faciamus, a Deo tamen suscipiuntur. Votum autem ex eis solvi non potest, quia quæcumque vovemus, in integrum et sine ulla diminutione solvere debemus. Melius est ergo non votum quam de voto aliquid auferre, et quasi aliquid amputare.

« De manu alienigenæ non offeretis panem Deo vestro, et quidquid aliud dare voluerit; quia corrupta et maculata sunt omnia, non suscipietis ea. » Est autem alienigena, qui de Ecclesia non est, et quorum munera impiorum odit Deus, talium oblationes non sunt recipiendæ.

« Bos, ovis et capra cum genitæ fuerint, septem diebus erunt sub ubere matris, die autem octavo, et deinceps offerri poterunt Domino. » Cujuscunque enim conditionis homo sit, si septem diebus sub ubere matris Ecclesiæ fuerit, et ab ejus fide et doctrina non recesserit, octavo die et deinceps Domino offerri poterit, non enim sunt dies nisi septem. Qui ergo septem diebus sub ubere est, quandiu vivit, ab ubere non recedit. Talis ergo vel octavo die, id est statim post hanc vitam, Domino offerri, et in sanctorum concilium recipi potest, vel deinceps si forte purgatorio indigerit. Non enim omnes qui salvantur, mox ut obierint, in beatitudinem recipiuntur. Quod autem ait: « Non immolabuntur una die matres cum fetibus suis; » tale est ac si diceret: « Quamvis Ecclesiæ filii quotidie immolentur et transeant, mater tamen vivit et durat, et filios parere non cessat. Sequitur:

« Si immolaveritis hostiam pro gratiarum actione Domino, ut possit esse placabilis, eodem die comedetis eam; non remanebit quidquam in mane

« alterius diei. » Quamvis Apostolus dicat : « Gratias ago Deo semper pro vobis (*Philip.* 1, 3); » hostia tamen pro gratiarum actione immolatur, tota una die comeditur, quod una dies totum hoc spatium temporis **165** intelligitur. In hac ergo die gratias agere, Deo servire, nos ipsos immolare, calicem salutaris accipere debemus, quia post hanc vitam non est pœnitentiæ locus. Ille enim pro gratiarum actione hostiam immolat, qui Dei beneficiorum memor cum Psalmista dicit : « Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo (*Psal.* cxv, 3). » Sequitur :

CAPUT XXIII.

« Hæ sunt feriæ Domini, quas vocabitis sanctas. « Sex diebus facietis opus : dies septimus, quia Sabbathi requies est, vocabitur sanctus, omne opus « non facietis in eo. Sabbathum Domini est in cunctis « habitationibus vestris. » De Sabbatho in Exodo sufficienter diximus, quod quidem tunc bene celebramus, quando a malo declinamus et in bono perseveramus. Sunt autem et aliæ festivitates quas Judæi habebant celeberrimas, quæ, quamvis non semper in Sabbatho fierent, Sabbathum tamen vocabantur. Unde in Evangelio dicitur : « Factum est in Sabbatho secundo, primo (*Luc.* vi, 1), » id est in secundo principali Sabbatho. Primum enim principale Sabbathum in Martio erat, secundum vero quando spicarum manipulos offerebant; tertium autem in mense septimo colebatur. Erant autem tria prima, id est principalia, Sabbathata, in quibus omne masculinum apparebat coram Domino. Et de primo quidem, in quo pascha celebratur, et in azymis agnus comeditur, satis in Exodo dictum est. Dicamus ergo nunc de Sabbatho nostro primo, id est de secunda principali festivitatem.

« Cum ingressi, inquit, fueritis terram, quam ego « dabo vobis, et messueritis segetem, feretis manipulos spicarum primitias messis vestræ ad sacerdotem, qui elevabit fasciculum coram Domino, ut « acceptabilis sit pro vobis altero die Sabbathi, et « sanctificabit illum. Atque eodem die, quo manipulus consecratur, cædetur agnus immaculatus « anniculus in holocaustum Domino; et libamenta « offerentur cum eo : duæ decimæ similæ conspersæ oleo in incensum Domini odoremque suavissimum, libatio quoque vini quarta pars hin. » Dominus enim in Evangelio loquitur, dicens : « Messis quidem multa, operarii autem pauci, rogare ergo dominum messis, ut mittat operarios in messem suam (*Math.* ix, 37). » Messes ergo, populi; operarii vero, apostoli intelliguntur. Hos autem misit Dominus metere ubi ipsi non seminarunt. Dicatur ergo : Cum messueritis segetem, et in Dei arca, quæ est Ecclesia, fidelium manipulos congregaveritis, feretis primitias messis vestræ ad sacerdotem. Primitiæ enim illi fuerunt, qui in primitiva Ecclesia crediderunt : hos autem ipsi apostoli per se sacerdoti obtulerant, id est Domino reddiderant qui elevavit

fasciculum coram Domino; sic enim ipse ait : « Cum exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum (*Joan.* xii, 32). » Nemo enim elevatur, nisi ab ipso et per ipsum. Bene autem fasciculum posuit, quia « Multi sunt vocati, pauci vero electi (*Math.* xxii, 14). » Hoc autem fiebat altero die Sabbathi, qui nunc ab ipso Domino dies Dominicus appellatur; ut jam tunc ipsi Sabbatho quodammodo dies ista videretur auferre principatum. Atque ipso eodem die cædebat agnus in holocaustum, quoniam uno eodemque tempore et populus salvatur, et Christus immolatur. Unde et adiuc subditur : « Et libamenta offerentur cum eo, duæ scilicet decimæ similæ conspersæ oleo; » per quas duos populos intelligimus, Judæos et gentiles, qui nimirum oleo conspersi sunt, quoniam Dei misericordiam, et Spiritus sancti gratias suscipere meruerunt. Et ne tantum sacrificium uno die finiretur, liba quoque et vinum quotidiis offerebantur, quæ significabant panem et vinum, quæ quotidie sacerdotis ministerio in Christi carnem et sanguinem commutantur.

« Panem, et polentem, et pultes non comedetis ex « segete, usque ad diem qua offeretis ex eo Deo « vestro. » Nisi enim infidelis prius convertatur, ut Domino offeratur, neminem in Ecclesiæ corpus trahere possumus. Hoc enim significat comedere in hoc loco, quod beato Petro dictum est : « Occide et manduca (*Act.* x, 11). » Sunt ergo etiam segetes immundæ, neque comedi debent, nisi prius Domino offerantur et baptisma laventur.

« Numerabitis ergo ab altero die Sabbathi, in quo « obtulistis manipulos, septem hebdomadas plenas, « usque ad alteram diem expletionis hebdomadæ « septimæ, id est quinquaginta dies, et sic offeretis « sacrificium novum Domino ex omnibus habitaculis vestris, panes primitiarum duos de duabus « decimis similæ fermentatæ, quos coquetis in primitias Domini, offeretisque cum panibus septem « agnos immaculatos anniculos, et vitulum de armento unum, et arietes duos, et erunt holocaustum cum libamentis suis in odorem suavissimum « Domino. » Omnes enim istæ festivitates pene idem significare videntur. Unde quamvis non uno modo dicatur, unum tamen sacrificium omnibus offertur : sive agnus, sive vitulus, sive hircus pro peccato imoletur; Christi tamen passionem significat. Similiter autem et segetes, et panes primitiarum, et duo arietes, homines sunt qui Deo offeruntur. Nos enim est prophetarum sæpins non eisdem verbis idem repetere : omnes enim Judæorum festivitatem hanc nostram solemnitatem significabant, de qua dicitur : « Constituite diem solemnem in condensis usque ad cornu altaris (*Psal.* cxxvii, 7). » Nos enim non ter in anno, sed toto anno festivitatem agimus, si a servili et iniquo opere cessamus, et in bono opere perseveramus. Septem autem **166** hebdomadæ hanc nostram festivitatem præcedunt, quia « nos sumus, in quos fines sæculorum devenerunt (*I Cor.* x, 11). » A Christi namque passione qua-

quagesimus dies, et annus Jubilæus in Ecclesia agitur, siquidem et a servitute liberati sumus, et cælestis patriæ hæreditas restituta est. In hac ergo tanta solemnitate offeramus sacrificium novum Domino ex omnibus habitaculis nostris, vetera enim transierunt. Sed quid offeremus? Panes primitiarum duos; in his enim duobus panibus Ecclesia tota consistit. Duo enim panes duo populi sunt, Judæorum scilicet et gentium. Hos autem ex omnibus, quos creaverat, in primitias et decimas sibi Dominus elegit. Qui bene de simila fermentata esse dicuntur, quia sicut mali, ita et boni de massa peccati originem ducunt. Offeruntur autem cum his panibus septem agni immaculati, per quos nihil melius quam septem gratias sancti Spiritus intelligere possumus, sine quibus Deo nemo offertur. Quæ merito agni et immaculati dicuntur, quoniam innocentes et immaculatos homines faciunt. Offeramus autem et vitulum, ut Christi passionis semper memores simus. Offeramus et duos arietes, et ad honorem Dei, et totius Ecclesiæ ædificationem laudemus duos apostolorum principes; delectatur enim Dominus tali sacrificio, et suas, suorumque laudes et triumphos eum audire delectat. Sequitur:

« Facietis et agnum et hircum pro peccato, duosque agnos anniculos hostiam pacificorum, cumque elevaverit ea sacerdos cum panibus primitiarum coram Domino, cedent in usus ejus. » Hic sacrificium quidem duplicatur; sed significatio non mutatur: quod enim per vitulum, hoc etiam per agnum et hircum intelligitur, et quod per duos arietes, hoc per duos agnos significatur.

« Mense septimo, prima die mensis erit vobis Sabbatum memoriale clangentibus tubis, et vocabitur sanctum. Omne opus servile non facietis in eo, et offeretis in eo holocaustum Domino. » Primam enim hujus mensis diem, Sabbatum dicit, non quod semper Sabbatum esset, sed quia ut Sabbatum eam observabant, in qua et tubis clangebant, et holocaustum offerebant, nullumque opus servile in ea faciebant, quoniam hanc nostram festivitatem significabant, in qua a malo cessamus; et voce, et corde Deum laudamus, semperque laudis et jubilationis offerimus holocaustum.

« Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: Decimo die mensis hujus septimi, dies expiationum erit celeberrimus, et vocabitur sanctus, affligetisque animas vestras in eo, et offeretis holocaustum Domino. Omnis anima, quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populo suo; et quæ operis quidpiam fecerit, delebo eam de populo suo, Sabbatum enim requietionis est, et affligetis animas vestras die nono mensis, etc. Similiter autem a quintodecimo die mensis hujus septimi erunt feriæ tabernaculorum septem diebus Domino. » Diximus enim per hunc mensem hanc ultimam ætatem significari, quæ sic est ultima in ætatibus, sicut dies septimus ultimus in hebdomada. Merito ergo mense iste totus festus agitur, in quo festivum Ecclesiæ tempus

A significatur. Totus quidem, quia in principio locus, in medio et in fine; decimus namque pro fine ponitur, quoniam decimus in omni numero finis et terminus est, dies vero decimus quintus in mensis medio est. Quia ergo prima et decima, et quinta decima hujus mensis celebris est, a privilegio majorum partium totum mensem festivum esse demonstrat. Non solum enim diem septimum, verum ut septimum mensem, et septimum annum Sabbatum vocat, quoniam in his omnibus requies et solemnitas agebatur. Hæc est autem illa solemnitas, in qua semel in anno pontifex ingrediebatur in Sancta sanctorum, quæ quoniam hoc tempus acceptabile, et hos dies salutis significabat, nunc expiare, nunc animas affligere, nunc holocaustum immolare debemus: peribit enim qui modo non affligitur, peribit qui modo pœnitentia non expiatur, et qui laudis sacrificia non immolat. Nunc enim est Sabbatum requietionis, in quo ab omni iniquitate requiescere et cessare debemus. Hoc igitur Sabbatum a vespere usque ad vesperum celebramus, et usque in finem, usque in ultimum diem ab omni malo in quiete perseveremus. A vespere usque ad vesperum intelligendum est a primo Christi adventu usque ad secundum Christi adventum. Christi namque nativitas sextæ ætatis finis et vesperum, et septimæ mane, et principium fuit. Hæc autem ætas simul cum hoc mundo vesperum et finem habebit. Hucusque de die decimo, nunc de quintodecimo videamus:

C « A quintodecimo die mensis hujus septimi erunt feriæ tabernaculorum septem diebus Domino. Dies primus vocabitur celeberrimus atque sanctissimus; omne opus servile non facietis in eo, et septem diebus offeretis holocausta Domino. Dies quoque octavus erit celeberrimus atque sanctissimus, et offeretis holocaustum Domino; est enim cœtus atque collectæ, omne opus servile non facietis in eo. » Quæ dicta sunt, et hæc eadem verba ad idem pertinent. Prima namque die mensis hujus tubis clangebant, quia in principio hujus ætatis major vox prædicatorum ubique terrarum insonuit. De hac enim die scriptum est: « Canite in initio mensis tuba in insigni die solemnitatis vestræ (Psalm. x, 4). » Decima vero die, illa magna festivitas agebatur, in qua solus pontifex non sine sanguine ad expiandum populum ingrediebatur Sancta sanctorum: at vero quintodecima die ejusdem mensis **167** erat festivitas tabernaculorum, in qua filii Israel habitabant in tabernaculis septem diebus. Hæc autem omnia quid aliud significabant, nisi quia nos in hoc septimo mense, in hac ultima ætate, oris et cordis tuba Deum laudare, corpus et animam a peccatis omnibus expiare, et in Ecclesiæ tabernaculis septem diebus, id est quanto tempore vivimus, quiete habitare, et Deo servire debeamus? Hæc sunt illa tabernacula, de quibus Psalmista dicit: « Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum; concupiscit et deficit anima mea in atria Do-

mini (*Psal. LXXXIII, 2*). » Hujus autem solemnitatis primus dies, et octavus celeberrimi sunt, in quibus ut in aliis ab opere servili cessare debemus, et sacrificium laudis, vitulos labiorum offerre Deo. Unde Apostolus ait: « Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, id est vitulos labiorum confitentium nomini ejus (*Hebr. XIII, 13*). » Sunt autem celeberrimi dies, quia in principio fidei apostoli et martyres claruerunt, et in ultimis diebus Judæi pariter et gentiles, cognita veritate, ad fidem convertentur. Unde octavus dies, cœtus, et collectionis dies vocatur, quoniam maximus cœtus sanctorum tunc in Ecclesiam colligetur. Sequitur:

« Sumetisque vobis die primo fructus arboris putcherrimæ, spatulasque palmarum, et ramos ligni densarum frondium, et salices de torrente, et lætissimi coram Domino Deo vestro, et celebrabitis solemnitatem septem diebus per annum. » Arbor pulcherrima est illa, de qua scriptum est: « Et erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo (*Psal. 1, 3*). » Et revera pulcherrima arbor Christus Dominus noster, cujus fructus dulcissimos, et suavissimos primo die, et statim in ipso nascentis Ecclesiæ principio sancti apostoli collegerunt. De quibus Psalinista: « Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel, et favum ori meo (*Psal. cxviii, 103*). » Per spatulas autem palmarum, et ramos ligni densarum frondium, et salices de torrente, ex quibus fiebant umbracula adversus solis ardores, recte intelligimus sanctorum exempla atque adhortationes, et consolatoria verba. Unde ait Apostolus: « Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam, et consolationem scripturarum spem habeamus (*Rom. xv, 4*). » Hæc autem de festivitibus breviter dicta sunt.

CAPUT XXIV.

Sequitur autem de oleo purissimo, quod in lucernis super candelabrum Aaron ponebat a vespere usque ad mane coram Domino. De hoc enim satis in Exodo diximus. Candelabrum enim Christus est, cujus lucernæ cum oleo, septem gratiæ Spiritus sancti intelliguntur, quibus totius Ecclesiæ tabernaculum illuminatur. Sequitur:

« Accipies quoque similam, et coques ex ea duodecim panes, qui singuli habebunt duas decimas, et quorum senos altrinsecus super mensam purissimam statues coram Domino, et pones super eos thus lucidissimum, ut sit panis in monumentum oblationis Domini. Per singula sabbata mutabuntur coram Domino suscepti a filiis Israel fœdere sempiterno, erunt Aaron, et filiorum ejus, ut comedant eos in loco sancto. » Hæc enim similia sacræ legis scriptura et scientia est, de qua duodecim panes, id est duodecim apostolorum prædicationes, et sermones cocti, et compositi sunt. Quos illi duodecim cophini bene significant, qui de quinque panum fragmentis in Evangelio implentur. Habent enim

(280) Ex eod. cod. Casin. emendatur, et suppletur editio.

A singuli duas decimas, quæ totum legis decalogum dupliciter, id est secundam litteram et secundam scientiam spiritualem, exponunt. Si enim ad litteram tantum decem verba legis intelligerentur, ex una decima panes suos apostoli composuissent. Sunt autem hi panes positi super mensam purissimam, quia super utriusque Testamenti doctrinam, quæ per mensam significatur, quasi quædam expositiones, superadditi sunt, super quos et thus lucidissimum non immerito ponitur, quia doctrina apostolica, et gustu suavis, et odore delectabilis est. Unde Apostolus: « Christi bonus odor sumus Deo in omni loco, in his qui salvi sunt, et in his qui pereunt; aliis enim sumus odor vitæ ad vitam, aliis odor mortis ad mortem (*II Cor. II, 15*). » Mutantur autem per singula sabbata, quoniam omni festivitate, et quælibetque populus convenit in unum, semper apostolorum doctrina exponi et recitari et quodammodo innovari debet. Hos autem comedit Aaron, et filii ejus in loco sancto, quia episcopi et sacerdotes hæc semper meditari, et in conventu fidelium exponere debent. Sequitur:

« Ecce autem filius mulieris Israelitidis, quem pepererat de viro Ægyptio inter filios Israel, jurgatus est in castris cum viro Israelita. Cumque blasphemasset nomen Domini, et maledixisset ei, adductus est ad Moysen, miseruntque eum in carcerem, donec nossent quid juberet Dominus. Deinde vero jubente Domino, omnes qui audierunt posuerunt manus super caput ejus, et lapidavit eum omnis populus. » Ego hunc virum, qui de fidei matre et infidei patre natus, contra Israelitam et catholicum jurgatur, hæreticorum aliquem intelligo, cujus mater Ecclesia, cujus pater diabolus est; in Ecclesia enim natus, a diabolo seductus, ejus filius factus est, cujus opera operatur. Sic enim ipse Dominus ait: « Vos ex patre diabolo estis (*Joan. VIII, 44*). » Hic autem jurgatur in castris contra Israelitam, quoniam hæreticus contra catholicam disputans in Ecclesia Deum blasphemare, et maledicere non timet. Ideoque mittitur in carcerem, **168** separatur a communione fidelium, conveniunt episcopi, fit concilium, adsunt accusatores, ponunt manus super caput ejus, convincunt eum, lapidatur ab omni populo, maledicunt, et damnatur, et a toto concilio dignus morte judicatur, omnes in eum lapides projiciunt, quicumque damnationis sententiam super eum confirmant.

CAPUT XXV.

(280) Sequitur autem de septimo anno, qui similiter ut septimus dies, et septimus mensis totus celeberrimus habebatur, agrum non serebant, vineam non putabant, sed omnia quæ sua sponte terra ferebat communia erant. Non quasi propria colligebantur a quoquam, sed quasi communis benedictio in cibum solummodo suscipiebant ab omnibus. Id ipsum autem per septimum annum intelligimus, quod per septimum diem et septimum mensem significari

diimus. Significat autem septimus annus hanc septimam ætatem atque ultimam in qua Ecclesia in Dei laudibus sabbatizat, in qua a servili et iniquo opere quiescens, mundana et transitoria despiciens, de crasino non cogitans, uno et communi utitur cibo sine labore præparato. Hoc autem etiam de futura vita intelligitur, pro cuius quiete promissa nobis in hac laboriosa vita, quasi in sex annis fatigamur. « Quæ enim seminaverit homo, ut Apostolus ait, hæc et metet (*Gaiat.* vi, 7). » Sequitur :

« Numerabis quoque tibi septem hebdomadas annorum, id est septem septies, quæ simul faciunt annos quadraginta novem. Et clanges buccina mense septimo, die decima mensis, propitiationis tempore in universa terra vestra. » Quæ autem de septimo anno, et septimo mense, et septimo die dicta sunt, de anno qui quagesimo intelligenda sunt. Clangebunt autem buccina in septimo mense decima die mensis, quæ videlicet mense annus quadagesimus nonus finiebatur, et collectis omnibus terræ fructibus, annus quinquagesimus, qui et Jubilæus, incipiebat. Buccinæ vero sonus Jubilæi denuntiatio erat. Hoc autem anno terra quiescebat, festum et lætitia ab omnibus agebatur, servitus solvebatur, libertas dabatur, omnisque homo ad pristinam suam possessionem revertebatur. Hic autem annus tunc spiritually complet, quando Christus Dominus noster de diaboli servitute, suo sanguine mundum redemit, et primam nobis possessionem restituit, paradisi januas fidelibus suis aperuit, cujus beatitudo post septimam annorum hebdomadam expectatur, quando scilicet annus Jubilæi et laudis, annus quietis et beatitudinis incipit sanctis.

« Si attenuatus frater tuus vendiderit tibi possessionem suam, et voluerit propinquus ejus, potest redimere quod ille venderat. Sin autem non habuerit proximum, et ipse pretium ad redimendam potuerit invenire, computabuntur fructus ex eo tempore, quo vendidit, et quod reliquum est, reddet emptori, sicque recipiet possessionem suam. Quod si non invenerit manus ejus, ut reddat pretium, habebit emptor quod emerat usque ad annum Jubilæum; in ipso enim omnis venditio redibit ad Dominum, et possessorem pristinum. » Quanta ratione et honestate, quanta misericordia et pietate hæc verba plena sunt. Non enim possessio, sed tempus frugum, non terra, sed fructus terræ venditur. Sic enim neque emptor pretium, neque venditor amittit possessionem, utrique cavetur; hujus abundantia illius inopiam supplet, et e contra illius inopia hujus abundantiam abundare amplius facit: nemo in tali venditione decipitur, in qua et terminus est, et conditio. Jubilæus enim terminus est, conditio vero, quia etiam ipse usufructus omni tempore redimi potest. Hic ergo neque usura crescit, neque avarus fenerator aliena diripit, quoniam et tempus computatur et fructus. In his autem, in quibus misericor-

dia et pietas Dei manifeste commendatur, allegoriam aliam querere superfluum est.

« Qui vendiderit domum intra urbis muros, habebit licentiam redimendi, donec unus impleatur annus. Si non redemerit, et anni circulus fuerit evolutus, emptor possidebit eam, et posteri ejus in perpetuum, et redimi non poterit, etiam in Jubilæo. Sin autem in villa fuerit, domus quæ muros non habet, agrorum jure vendetur. Si autem redempta non fuerit, in Jubilæo restituetur ad Dominum. » Civitatem muratam, possumus intelligere Ecclesiam, villam autem quæ muros non habet, eam dicimus esse quæ extra Ecclesiam est. De Ecclesiæ namque muro scriptum est: « Urbs fortitudinis nostræ Sion Salvator, ponetur in ea murus et ætemurale (*Isa.* xxvi, 1). » In hac autem civitate domum suam vendit, quicumque in Ecclesia positus crimen committit. Unde in persona quorundam Apostolus ait: « Lex enim spiritualis est, ego autem carnalis sum venundatus sub peccato (*Rom.* vii, 14). » Unus autem annus tota hæc præsens vita intelligitur. Qui ergo domum suam, carnem suam, et seipsum diabolo peccando vendidit, nisi priusquam hujus vitæ annus ei terminetur, eam poenitentia redimat, nec in ipso quidem Jubilæo eam redimere poterit. Jubilæum autem hoc loco ultimum diem vocat, quando sancti liberati a servitute corruptionis in primam possessionem, et in gloriam filiorum Dei transferentur. **169** At vero qui in villa, et extra ecclesiam peccant, quoniam Dei protectionis muro non defenduntur, et si prius domum, et carnem suam quæ diabolo multis modis vendita est, redimere non possunt, in Jubilæo tamen eam recipiant. Jubilæum autem infideles non habent. Quocumque autem die de servitute aliquis liberatur, Jubilæus est illi. Habet ergo homo Jubilæum quocumque die baptizatur. Hoc ergo Jubilæo domus illa, quæ in villa et extra ecclesiam vendita est, ad dominum suum revertitur, quia tunc homo de diaboli servitute liberatur. Sed iste quidem Jubilæus, nisi semel haberi non potest: alii vero Jubilæi toties habentur, quoties per poenitentiam, reddita libertate, peccata solvuntur. Quod autem ait: « Quia ædes Levitarum, quæ in urbibus sunt, semper possunt redimi, suburbana vero eorum nunquam debeant vendi, » ad litteram tantum intelligere sufficit; ædificia enim ecclesiastica pro ipsius Ecclesiæ utilitate, ad pensionem quidem locari possunt, penitus autem alienari non possunt. Et hoc quidem, quia in urbibus sunt, et non facile celantur, vel oblivioni traduntur; suburbana vero, quia ab hominum conspectu longe sunt, ad tempus etiam, et conditionaliter sine periculo vendi non possunt. Habent ergo sempiternam possessionem, et nullatenus alienari debent.

Illi vero, qui seipsum alicui vendiderunt, per seipsum, vel ab aliis redimi possunt (281). Non enim ut servi, sed quasi coloni habentur, aut mercenarii,

(281) Idem cod. Casin. corrigi edit.

in quo satis misericorditer provisum est a Deo, dum qui venditus fuit, ad pretii tantum restitutionem tenetur, et qui emerat, accepto pretio, in nullo damnificatur. Utinam hæc a Christianis observarentur, dum pauperibus divites subvenirent absque fenore importuno, et pauperes divitibus servitium præstarent absque rerum suarum jactura! Sæpe enim vidimus parva pecunia mutuata totam subito pauperum substantiam devorari.

CAPUT XXVI.

Hinc autem sequitur sermo valde prolixus, in quo multa beneficia pollicetur Dominus filiis Israel, si ei obediennes fuerint et ejus mandata custodierint. Econtra vero, si inobediennes fuerint, comminator eis multa mala. Hæc autem omnia juxta litteram eis accidisse intelligere poterit quicumque eorum historias diligenter legerit: « Scripta sunt autem, ut Apostolus ait, ad correctionem nostram, in quos fines sæculorum devenerunt » (1 Cor. x, 11). In his autem, quia satis per se facilia sunt, diutius immorari non est necesse. De his qui semetipsos voverunt Deo, ut in sequenti capite.

CAPUT XXVII.

« Homo qui votum fecerit et sponderit Deo animam suam sub æstimatione dabit pretium. Si masculus fuerit, a vigesimo anno usque ad sexagesimum annum, dabit quinquaginta siclos argenti, ad mensuram sanctuarii: si mulier triginta. A quinto autem anno usque ad vigesimum, masculus dabit viginti siclos, femina decem, » etc. Dicit quidem Dominus: « Vovete, et reddite Deo vestro » (Psal. lxxv, 12), attamen hic vota reddendi permittit. Ego quidem non de omni voto hoc intelligo, præsertim cum dicatur de anima ipsa. Qui ergo peccat in voto, redimat votum, et det pretium sub æstimatione. Sub æstimatione quidem, quia et sexus, et ætas, et facultas in solvendo pretio considerari debet; aliter enim viri, aliter feminae, aliter infantes et pueri, aliter adolescentes et juvenes, et aliter senes et pauperes, aliter divites et sapientes, et aliter insipientes judicandi sunt. Et quamvis in pretio sit majus et minus, attamen in satisfactione æqualitas est. Non enim minus satisfacit qui quinque siclos solvit quam ille qui solvit quinquaginta. Inde etiam mulierem, quæ duo minuta in gazophylacium posuit, plus omnibus posuisse Dominus ipse testatur (Luc. xxi, 4), non enim habuit amplius quid poneret. Sic ergo in dandis pœnitentiis ætas, fortitudo, scientia, facultas, conditio, voluntas, et similia consideranda sunt. Multi enim sunt qui neque vinum bibunt, neque carnes edunt, qui non tantum satisfaciunt quantum illi qui his in sobrietate pro corporis qualitate et necessitate utuntur. Sic enim Apostolus eos laudat qui comedunt omnia, sicut et illos qui comedunt olera, et sicut illos qui judicant omnem diem, et illos qui judicant diem ante diem (Rom. xiv, 21). Ille ergo qui masculus est, et fortis a vigesimo anno usque ad sexagesimum (in his enim viget ætas) dabit quinquaginta siclos, id est majori

A et perfectiori pœnitentia satisfaciat. Hoc autem ad mensuram sanctuarii, id est secundum judicium sacerdotum. Mulier autem, quæ mollior est, et cui de virili fortitudine, et scientia aliquid deest, dabit triginta. Qui numerus quamvis in quantitate differat a superiori, in redemptione tamen animæ inferior non est. Sic enim triginta siclis redimitur anima, sicut et quinquaginta. Trigesimo namque anno aquas sanctificans baptizatus est Christus; die vero quinquagesimo in Spiritu sancto, et igne apostoli baptizantur. Unde ipse Dominus ait: « Vos autem baptizabimini in Spiritu sancto, non post multos hos dies » (Act. 1, 5). Tantus ergo siclis redimitur anima, quæ ita vel ita mundata solvitur a peccatis. Sufficit enim animæ, **170** si tanto pretio redimatur, quanto ipse B Salvator venditus est. Similiter autem et viginti siclis perfectissime redimitur et votum et anima, quoniam qui legis Decalogum intelligentia et observantia duplicat, nihil est quod ultra satisfacere valeat. Quindecim quoque siclorum redemptionem Salomon perfectam esse significans, ait: « Da partem septem, nec non et octo » (Eccle. xi, 2), his enim partibus constat iste numerus, per quas præsens vita et futura significantur. Utrique autem vitæ dat partem, qui sic per istam transit ut alteram non agnoscit. Cur autem utramque vitam unum significet, notissimum est. Veniamus nunc per ordinem ad decem siclos, per quos, quia decem verba legis intelliguntur, nullo alio pretio melius quam hoc anima redimitur. Perfecte etiam ille animam suam redimit qui pro ejus redemptione quinque siclos persolvit, id est qui quinque sui corporis sensus ad serviendum Domino tradit. Restat nunc ut de tribus siclis dicamus, et perfectam in eis quoque redemptionem esse ostendamus. Duo enim sicli anima et corpus, tertius autem omnis nostra possessio intelligitur. Qui enim seipsum et omnia Domino reddit, perfecte satisfacit, de quo Dominus ait: « Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes, et da pauperibus » (Matth. xix, 12). Constat ergo quoniam animæ redemptio, quamvis in quantitate differat, in solutionis tamen perfectione non differt.

« Si pauper fuerit, et æstimationem reddere non valebit, stabit coram sacerdote, et quantum ille æstimaverit, et viderit eum posse reddere, tantum C dabit. » Hæc enim paupertas non temporalium divitiarum, sed scientiæ et virtutum esse videtur, quæ secundum providi sacerdotis arbitrium judicari debet. Hoc est enim quod Dominus ait: « Quia servus nesciens voluntatem domini sui, et non faciens digna, plagis vapulabit paucis » (Luc. xii, 48). Inde phreneticis et insanis peccata quæ committunt non imputantur.

« Animal autem quod immolari potest Deo, si quis voverit, sanctum erit, et mutari non poterit (id est nec melius malo, nec pejus bono). Quod si mutaverit et ipsum quod mutatum est, et illud pro quo mutatum est, consecratum est Domino. » Nullum enim animal nisi mundum immolatur Do-

mino (282). Sed quid est animal mundum, nisi opus bonum omnique malitia mundum? Hoc autem qui voverit, reddere oportebit, et mutare non poterit. Vovere enim, et jurare proxima sibi, et valde similia sunt. Si quis autem pro voto aliquid aliud reddiderit, pro quo a voto se solvi arbitretur, errat; sed illud quod pro voti redemptione fit, Domini est, id est a Domino recipietur, et ipsum insuper votum compleri oportebit. Sancta ergo vota reddenda, iniqua vero redimenda sunt. Unde et subditur:

« Animal immundum, quod immolari Domino non potest, si quis voverit, adducetur ante sacerdotem, qui iudicans utrum bonum, vel malum sit, statuet pretium, quod si dare valuerit, addet præter æstimationem quintam partem. » Quid enim animal immundum, nisi opus malum? quod quia Dominus non recipit, ei immolari nequit. Hoc autem sicut vovere, ita et facere malum est. Verumtamen si quis tale aliquid voverit, veniat ad sacerdotem, eique votum suum manifestet, qui si cognoverit malum esse, statuet pretium, quo redimatur; melius est enim ut redimatur quam ut agatur. Hoc autem pretium pœnitentiæ satisfactio est; quod pretium si dare voluerit ille qui offert, addet super æstimationem quintam partem, agens pœnitentiam, quæ in quinque corporis sensibus consistit. Tale enim votum illi fecerunt qui se non prius manducare et bibere voverunt quam Apostolum interficerent.

« Homo si voverit domum suam, et sanctificaverit Domino, considerabit eam sacerdos, utrum bona, an mala sit, et juxta pretium quod ab eo fuerit constitutum, venundabitur; sin autem ille qui voverat voluerit redimere illam, dabit quintam partem æstimationis supra, et habebit domum. » Hoc enim quamvis ad litteram sit dictum, spiritualiter tamen aliquid significare potest. Sæpe enim in divino eloquio et domus, et templum, et tabernaculum vocatur. Unde manifestum est quia nemo fidelium est, qui domum suam Deo non voverit et sanctificaverit, siquidem seipsum per fidem et baptismum Domino tradidit. Considerat autem sacerdos hanc domum, utrum bona, an mala sit, constituitque pretium quo venundatur (283); quia aliter bona, et aliter venditur mala. Bona enim domus virtutum pretio venditur Deo. De mala vero dicitur id quod Apostolus ait: « Ego, inquit, carnalis sum, venundatus sub peccato (Rom. vii, 14). » Altera ergo mundatur, ut splendeat, altera vero vastatur, ut ruat, quam si ille, qui voverat redimere voluerit, dabit quintam partem æstimationis supra, et habebit domum. Qui igitur peccando perdidit domum, non nisi pœnitendo et satisfaciendo, eam iterum habere potest; talis enim domus peccando perditur; qui enim bene vovet, id reddat quod vovit. Non enim indiget hoc votum redemptione; indigeret autem,

(282) Ex cod. Casin. suppletur editio.

A si redditum non esset, vel si redditum violatum esset.

« Quod si agrum possessionis suæ voverit, et consecraverit Domino juxta mensuram sementis, æstimabitur pretium. Si triginta modis hordei seritur terra, quinquaginta sicli vendetur argenti. Si statim ab anno incipientis jubilæi voverit agrum, quantum valere potest, tantum æstimabitur. Sin autem post aliquantum temporis supputabit sacerdos pecuniam, juxta annorum, qui reliqui sunt, numerum, usque ad jubilæum, et detrahent ex pretio. Quod si voluerit agrum ille qui voverit, addet quintam partem æstimatæ pecuniæ, et possidebit eum. » Hæc autem, et cætera, quæ subsequuntur de agrorum possessione, ad litteram intelligantur, quæ quidem ut scriberentur, multis de causis necessarium fuit. In eo enim quod pretium, error, lites et preces tolluntur, sacerdotum avaritia refrenatur. Hæc enim omnia inter ementes et vendentes accidere solent; quæ quidem ideo hic esse non possunt, quia pretium, et tempus, et venditionis modus determinatur; ita ut neque charius emi possit, neque vilius vendi. Denique quintam partem super æstimationem addere præcipit, quatenus ille, qui possessionem suam Domino vovit, non magnum desiderium redimendi habeat, dum sibi ad redimendum chariorem esse cognoscit. Poterat enim homo a principio, et priusquam Domino consecraretur, eam quam voverat possessionem redimere, quæ ideo ei charius quam aliis vendebatur, quoniam alii non possessionem ipsam, sed usumfructus solummodo emebant; ipse vero ipsam possessionem jure hæreditario redimebat. Semel enim Domino aliquid consecratum, nec vendi, nec redimi, ulterius poterat: aliæ possessiones in jubilæo ad proprios dominos revertebantur. Poterat ergo quilibet suam possessionem Domino dare, aliis vero vendere, et penitus alienare non poterat. Valde ergo hæc scribere necessarium fuit ut cum de aliis possessionibus supra dixerat, de domini quoque possessionibus non taceret, ne forte inter has et illas nullam putaret esse distantiam. Sequitur:

« Sin autem voluerit redimere, sed alteri cuilibet fuerit venundatus, ultra eum qui voverat, redimere non poterit, qui cum quoque jubilæi venerit dies, sanctificatus erit Domino, et possessio consecrata ad jus pertinebit sacerdotum. » Hoc est enim quod modo diximus, quia ille qui vendiderat statim a principio agrum suum redimere posset. Si vero alteri cuilibet prius venderetur (vendebatur autem non possessione, sed usu) jam alter ille, qui voverat, eum redimere non poterat; sed veniente jubilæo, quasi Deo consecratus ad jus sacerdotum pertinebat.

« Si ager emptus est, et non de possessione majorum sanctificatus fuerit Domino; supputabit sacerdos juxta annorum numerum, usque ad jubl-

(283) Id. cod. Casin. supplet et corrigit editionem.

« læum, pretium, et dabit ille qui voverat eum Domino. In jubilæo autem revertetur ad dominum qui venderat eum, et habuerat in sortem possessionis suæ. » Quia enim jure hæreditario alterius agrum nemo emere poterat, si quis agrum, cujus usum exuerat, et quem de possessione antiquorum parentum suorum non possidebat, Domino vovisset, non ideo quidem Domino erat, sed veniente jubilæo ad priorem dominum qui eum vendiderat, et cujus hæreditas fuerat, revertebatur; ille vero,

A qui eum emerat, et Domino voverat, ad jubilæam scilicet eum redimendi licentiam habebat. Expositis autem omnibus quæ in hoc profundissimo volumine expositione indigere videbantur, Domino nostro Jesu Christo gratias agamus, quem quicumque sequitur non ambulat in tenebris, sed veri luminis splendore illustratur; cui cum Patre coæterno, et Spiritu sancto est honor et gloria, regnum et imperium, virtus et potestas, et nunc, et semper, et per infinita sæcula sæculorum. Amen.

Explicit liber Levitici.

INCIPIT EXPOSITIO IN NUMEROS.

172 CAPUT PRIMUM.

« Locutus est Dominus ad Moysen in deserto Sinai, in tabernaculo foederis, primo die mensis secundi, anno altero egressionis eorum ex Ægypto, dicens: Tollite summam universæ congregationis filiorum Israel per cognationes et domos suas, et nomina singulorum qui sexus est masculini, a vigesimo anno et supra, omnium virorum fortium ex Israel, et numerabitis eos per turmas suas, tu et Aaron. Eruntque vobis principes tribuum ac domorum in cognationibus suis illi quorum nomina hæc sunt. » Quicumque enim in Evangelio Dominum nostrum Jesum Christum dicentem audivit: « Vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt (*Matth. x, 30*), » intelligere debet quid significet quod Dei populus numeratur. Novit enim Dominus et nomina et numerum electorum suorum, et revera beati, qui in Dei exercitu numerati, et quorum nomina scripta sunt in libro vitæ. De his enim perire aliquem impossibile est, ideoque soli masculi et viri fortes a vigesimo anno et supra non immerito hoc in loco numerantur; tales enim pugnare, et in hostem cedere decet, quos et sexus, et ætas, et fortitudo commendat. Sed quare a vigesimo anno et supra, nisi quia bis decem viginti sunt? decem enim sunt verba legis, in quibus omnis scientiæ plenitudo continetur, quæ quicumque duplicaverit, et secundum litteram et spiritualiter ea intelligat, secure contra Judæos et hæreticos et disputare et pugnare valebit. Qui vero hoc numero aliquid minus habent, in tali certamine facile superantur. Viginti quoque annos habere, est divini legis scientiam dupliciter intelligere: qui vero ea quæ intelligit operatur, etiam supra viginti aliquid habere videtur. Sed quid per Moysen et Aaron, qui et pugnatore numerant, et duodecim super eos principes eligant, nisi Christus Dominus noster significatur? Ipse enim et legislator est sicut Moyses, et sacerdos sicut Aaron. Ipse quoque duodecim suæ militiæ prin-

B cipes elegit quos et apostolos nominavit, quibus in Evangelio loquitur dicens: « Non vos me elegistis, sed ego elegi vos (*Joan. xv, 16*). » De hoc autem capitulo ista sufficiant.

« Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: « Tribum Levi noli numerare, neque pones summam eorum cum filiis Israel; sed constitue eos super tabernaculum testimonii, et cuncta vasa ejus, et quidquid ad cæremonias pertinet, ipsi portabunt et tabernaculum et omnia utensilia ejus, et erunt in ministerio, et per gyrum tabernaculi mutabentur. » Numeratur quidem tribus Levi, sicut postea declarabitur; ejus tamen numeri summa cum cæteris non ponitur, majoribus enim hæc tribus vacat mysteriis. Multam enim differentiam habet a reliquo populo clericorum ordo, qui per hanc tribum significatur. Ipse enim constitutus est super tabernaculum testimonii, ipse super totam Ecclesiam obtinet principatum, ipse ejus vasa et cæremonias, ipsum quoque tabernaculum, et cuncta ejus utensilia portat, quoniam totam Ecclesiam, ejusque sacramenta regit, ordinat et disponit. Unde non immerito, quoniam isti totius tabernaculi sunt ministri et custodes, circa ipsum tabernaculum proxima sua tentoria figunt. Post eos autem cætera multitudo, unusquisque secundum ordinem sibi dispositum castrametatur. Nemo vero præter illos ad tabernaculum deponendum, vel erigendum, aut aliquo modo disponendum, accedere audebat, quoniam quicumque exterorum accesserat, occidebatur. Hoc autem si nostri reges et principes intelligerent, ecclesiastica sibi officia non usurperant.

CAPUT II.

Ipse quoque castrorum ordo, tam bene dispositus, magnum aliquid significare videtur. In medio enim tabernaculum figebatur, cui proximi per gyrum Levitæ castrametabantur, deinde vero ad orientalem plagam Judas figebat tentoria, in cujus exercitu Issachar et Zabulon adnumerati, per turmas suas

semper primi egrediebantur; ad meridiem autem A ponebant castra filii Ruben, in quibus Simeon et Gad connumerati sunt; ad occidentalem vero plagam erant castra filiorum Ephraim, et simul cum eis Manasses et Benjamin. At vero ad aquilonem castrametati sunt Dan, atque juxta Aser et Nephthaim, et isti quidem semper novissimi proficiscebantur. Merito igitur de Ecclesia dicitur: « Pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata (*Cant.* vi, 9). » Nihil in ea inordinate, indecenter, temere, et incomposite fieri debet, unusquisque in suo ordine maneat, priori inferior non se præferat.

173 CAPUT III.

« Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : « Applica tribum Levi, et fac stare in conspectu B « Aaron sacerdotis, ut ministrent ei, et excubent; « et observent quidquid ad cultum pertinet multitu- « dinis coram tabernaculo testimonii, et custodiant « vasa tabernaculi, servientes in ministerio ejus. « Dabisque dono Levitas Aaron et filiis ejus, qui- « bus traditi sunt a filiis Israel : Aaron autem et filios « ejus constitues super cultum sacerdotii. Externus « qui ad ministrandum accesserit morietur. » Intel- « ligite hæc, Levitæ, aperite oculos, videte, non vos « superbia inflet, acitote quia ministri estis episcoporum « et sacerdotum, et non solum ministri, sed dono « dati ad serviendum, ab obediendum, eorumque mo- « nitis et jussionibus obsequendam. Si enim vos aliter « feceritis, moriemini, sicut et externus, qui ad mi- « nistrandum accesserit, morietur.

« Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : « Ego tuli Levitas a filiis Israel pro omni primoge- « nito, qui aperit vulvam in Israel, eruntque Le- « vite mei. Meum est enim omne primogenitum, « ex quo percussi primogenitos in terra Ægypti, « sanctificavi mihi quidquid primum nascitur in « Israel; ab homine usque ad pecus mei sunt : ego « Dominus. » In primogenitis enim Ægyptiorum, « quos Dominus percussit, primum et originale pec- « catum in cunctis fidelibus se suo sanguine, et aqua « baptismatis delere significavit. Pro his autem omnia « primogenita filiorum Israel sibi vindicavit, quia, « destructo originali peccato, fidem (quæ Christianæ « religionis prima et maxima est, et ex qua anima « quæ mortua erat vivificatur) se diligere, sibi que « placere ostendit : sicut enim illo peccato moriuntur « omnes, ita hac virtute vivificantur omnes, secun- « dum illud : « Justus ex fide vivit (*Gal.* iii, 11). »

Sed quia non omnes, qui fidem habent, Ecclesiæ sacramentis digni, et idonei sunt, ideo sola Levitica tribus ad serviendum in tabernaculo pro primogenitis a Deo eligitur, ut sicut hæc tribus una erat in genere, ita omnis clericorum ordo, unus idemque sit in religione. Hoc enim Apostolus significans, episcopos, et presbyteros et diaconos sine crimine esse jubet.

Ilinc autem præcipit Dominus Moysi ut numeret omnes masculos de tribu Levi, ab uno mense et su-

pra, numeret et omnes primogenitos masculini ge- neris similiter ab uno mense et supra de cæteris tribubus filiorum Israel. Sed quia plures fuerunt primogeniti totius Israel, quam soli masculi tribus Levi, omnes eos qui super fuerunt ex tunc et postea pretio quinque siclorum post unum mensem redimi præcepit. Siclus viginti obolos habet. Quid est autem, quod soli masculi numerantur, nisi quia illi in Dei militia computantur, qui neque femineæ sint fragilitatis, neque, sicut Eva, facile decipiuntur? Numerantur ab uno mense et supra, qua in re totam hanc militiam ex solis fidelibus constare significatur. Post unum etenim mensem omnes primogeniti ad templum ferebantur, et Domino a parentibus offerebantur; quia ergo ante unum mensem Deo non dantur, merito ante unum mensem in Dei exercitu non computantur. Numerantur ergo per unum mensem, id est postquam Ecclesiæ conjuncti; et Deo redditi sunt, et jam per fidem ei adhærent. Unde etiam post unum mensem redimuntur, quia ante unum mensem nullius pretii sunt, si quidem neque ad templum allati, nec in templo Deo oblati, nec Ecclesiæ sociati sunt. Redimuntur autem primogeniti quinque siclis argenti, per quos isti quinque libri Moysi significantur. Qui bene argentei esse dicuntur, quoniam puri sunt et veraces, nullaque falsitate corrupti, secundum illud : « Eloquentia Domini, eloquia casta, argentum igitur examinatum (*Psal.* xi, 7). » Hi autem sicli ad mensuram sanctuarii a sacerdotibus suscipiuntur, si dupliciter, id est ad C litteram et spiritualiter, intelligantur. Inde enim et viginti obolos habere dicuntur, quoniam in hoc numero legis verba duplicantur; decem enim sunt quæ, si dupliciter intelligantur, omnem divinæ legis in se continent plenitudinem; si vero duplicata non fuerint, tales sicli non erunt ad mensuram sanctuarii. Qui autem redimuntur, non se continuo a servitio tabernaculi liberos esse putent, liberi quidem ab altaris officio, non tamen liberi sunt a servitio; in eo enim quod quinque siclos dederunt, horum quinque librorum fidem, scientiam et doctrinam se recipere, tenere et observare promiserunt. Redimamus ergo primogenita nostra, redimamus fidem nostram, indiget enim redemptione, quia sine operibus mortua est; demus pro ea quinque siclos, reddamus Domino hos quinque libros; reddamus, inquam, non solum legendo, verum etiam et credendo et agendo, quoque doctrinam et fidem tenendo.

CAPUT IV.

Sequitur autem de eo quod præceperat Dominus Moysi, ut numeraret filios Levi, eos scilicet qui erant a triginta annis et supra, usque ad annum quinquagesimum, et constitueret unicuique cujus servitii in templo esse deberet. Præcepit ergo ut filii Caath portarent arcam testimonii, et mensam propositionis in qua semper panes erant, et simul cum ea thuribula, mortariola, cyathos, et crateres ferrent et candelabrum cum lucernis, forcipibus, emunctoriis, et cunctis vasis olei, quæ ad concia-

nandas **174** lucernas necessaria sunt, similiter autem et altare aureum, nec non et aliud altare cum omnibus vasis suis; et ista quidem sunt onera filiorum Caath. Filii vero Gerson portabant omnes cortinas tabernaculi et atrii tabernaculi, et tectum, et tentorium et funiculos. At vero filii Merari tabulas, et vectes, et columnas et bases ferebant. Hæc autem omnia fiebant juxta præceptum, et dispositionem Aaron et filiorum ejus; ipsi enim tabernaculum erigebant, ipsi, quando castra movenda erant, tabernaculum et sancta sanctorum ingredientes, ipsumque tabernaculum deponentes, arcam, et mensam, et candelabrum, cæteraque onera filiorum Caath pallio hyacinthino involventes, eos sic involuta portare jubebant. Quia in re manifestum est quoniam ad episcopos contemplationi vacare, et majora Ecclesiæ sacramenta tractare et agere pertinet; ita Levitæ cæteri que ordines minores in exterioribus officiis fideliter laborare, desudare debent, ut nemo inutilis, nemo otiosus inveniatur, sed majorum jussionem, et dispositionem confestim minorum obedientia consequatur. Quid autem arca Testamenti, quid mensa et candelabrum, quid cortinæ et tabulæ, quid columnæ cæteraque significant, diligentissime in Exodo exposuimus. Quod autem hæc omnia pallio hyacinthino exterius involuta feruntur, hoc significare puto quod omnis fidelis anima, sive in prosperis, sive in adversis, sanctam, coelicam et angelicam vitam et agere et ostendere debeat. Tali enim pallio involutus erat ille qui, in terris adhuc positus, dicebat: « Nostra autem conversatio in cælis est (*Philip. III, 20*); » hyacinthus enim cæli colorem imitatur. Sed quare isti a trigesimo usque ad quinquagesimum annum numerantur, nisi quia Ecclesiæ ministros ætate et sapientia fortes et prudentes esse oportet? Maxime enim hisce annis viget ætas, utpote juvenus, quæ aliarum ætatum præcipua est; viginti enim anni sunt a trigesimo ad quinquagesimum, quo numero quid significetur, satis jam diximus. Et trigesimo quidem anno Salvator noster baptizatus est, doctrina et opere suæ maternæ potentiam ostendere cœpit.

CAPUT V.

« Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: « Præcipe filiis Israel, ut ejiciant de castris omnem leprosum, et qui semine sinit, pollutusque est super mortuo, tam masculos quam feminas ejicite de castris, ne contaminent ea, cum habitaverint vobiscum. » Leprosa est enim omnis anima infidelis, et criminosa, præcipue autem Simoniaca et hæretica pravitate infecta. Semine autem fluere, est errorem in populo seminare. Pollutus vero super mortuo dicitur qui mortui hominis cadaver tetigit, per quem nemo melius quam corporis et animæ homicida intelligi potest. Tales enim de Ecclesia ejiciantur, ne sua cohabitatione eam polluant: « Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea (*Eccli. XIII, 1*); » et: « Corruptunt bonos mores colloquia prava (*I Cor. XV, 33*). »

« Vir, sive mulier, cum transgressi fuerint mandatum Domini, atque deliquerint, constebuntur peccatum suum, et reddent ipsum caput, quintamque partem desuper ei in quem peccaverint. Sin autem non fuerit qui recipiat, dabitur Domino, et erit sacerdotis, excepto ariete qui offertur pro expiatione, ut sit placabilis hostia. » Hoc autem capitulo manifeste ostenditur, quoniam illi qui aliena rapiunt, nisi ea in integrum restituant, et de injuria satisfaciant, quod eorum confessio sit inutilis et pœnitentia infructuosa. Quintus enim in sensibus tactus est, per quem furta et rapinæ fiunt. Hanc ergo quintam partem raptores reddunt, quando se non ulterius fraudulenter aliena tangere promittunt. Bene autem, si non fuerit qui recipiat hæc, Domino dantur, quoniam ipsius sunt omnia, et ei cuncta jure debentur; ipse enim pœnitentis affectum recipit, ipse nulli pœnitenti, et satisfacere volenti indulgentiæ januam claudit. Sunt autem hæc sacerdotis, quia ad ipsum pertinet, et pœnitentes suscipere et suis intercessionibus peccata delere. Quid per arietem qui offertur pro expiatione, significatur, nisi quia omnis qui sic peccat, post satisfactionem innocenter vivere debet, ut jam non lupus sit rapiens, sed aries, nulli nocendo? aliter nec hostia placabilis, nec pœnitentia erit fructuosa.

« Si spiritus zelotypiæ concitaverit virum contra uxorem suam, quæ polluta est, vel falsa suspicione appetitur, adducet eam ad sacerdotem et offeret oblationem pro illa, decimam partem sati farinæ hordeaceæ. Non fundet super eam oleum, nec imponet thus, quia sacrificium zelotypiæ est, et oblatio investigans adulterium. » Vir enim iste zelotypus Christus Jesus intelligi potest, cujus uxor non solum Ecclesia, verum etiam unaquæque anima intelligitur. Dicitur enim zelotypus, id est suspiciosus, non secundum se, qui omnia novit, sed secundum nos qui ejus membra sumus; taliter enim se esurire, et sitire, et nudum, et infirmum esse dicit, non utique, quod ejus omnipotens natura horum aliquid patiat. Sic ergo in nobis zelotypus est, sicut esuriens, et sitiens, nudus, et infirmus. Spiritu ergo zelotypiæ ipse Jesus incitatur in nobis, quando nos pro ejus amore contra aliquem incitamus, quem in fide catholica suspiciosum habemus. Talem enim ducere debemus ad sacerdotem, id est ad concilium episcoporum et sacerdotum, et offerre oblationem pro illo; quam oblationem? decimam partem sati farinæ hordeaceæ. Decem enim sunt verba legis, quorum quidem decimam partem, hanc farinam **175** esse puto; satum ergo farinæ, totum librum legis, unumquodque vero mandatorum, decimam partem sati intelligimus. Ut, v. g., « non moechaberis (*Exod. XX, 14*); » hoc ergo mandatum hic offertur, hoc in concilio recitatur, hoc adversum mulierem adducitur, quæ de adulterio accusatur. Unde et bene talis farina hordeacea dicitur, quia mestis faucibus cordis ab utraque parte suscipitur. Quis est enim qui de hæresibus libenter vel tractet,

vel tractare audiat? Super hanc autem farinam neque oleum funditur, neque thus imponitur, quoniam tali accusationi nemo misericordiam, nemo suavitate assensum præbere debet; debet autem omnibus horribilis et fetida apparere. Hoc autem audiant illi qui adulando hæreticos unguunt, et qui eorum verbis quasi suavi aliquo odore delectantur.

« Deferet ergo eam sacerdos, et statuet eoram Domino, assumetque aquam sanctam in vase fictili, et pauxillum terræ de pavimento tabernaculi mittet in eam (284). » Quid enim per aquam sanctam, nisi sanctarum Scripturarum exempla? Quid vero per vas fictile, nisi humanum corpus intelligimus? Unde Apostolus tali aqua plenus dicebat: « Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus (II Cor. iv, 7). » Pauxillum vero terræ, corpus Christi est, qui de pavimento tabernaculi, id est de carne virginis suscipitur, in qua quasi in tabernaculo ad tempus habitavit. Offert ergo sacerdos, id est aliquis religiosus et sapiens, et statuit eoram Domino supradictam farinam, id est zelotypiæ oblationem; sive accusationem, quoniam omnia de quibus mulier accusatur in consilio manifestat. Deinde vero assumit aquam sanctam in vase fictili, quoniam omnia fidei catholicæ documenta colligit in sacrario pectoris sui. Quibus pauxillum terræ de pavimento tabernaculi admiscet, per quam de Virgine Christi incarnationem intelligimus. His autem ita compositis, recitat sacerdos et mulieris accusationem, et post hoc symbolum catholicæ fidei; et hoc est quod ait:

« Cumque steterit mulier coram Domino, discooperiat sacerdos caput ejus, et ponat super manus illius sacrificium recordationis et oblationem zelotypiæ. » Stat enim mulier coram Domino, quoniam ille qui accusatur consistit in præsentia sacerdotum. Caput vero illi discooperitur, quando quid in mente habeat, et quam fidem teneat sacerdotis interrogationibus manifestatur. Tunc vero sacrificium recordationis, id est fides catholica et oblatio zelotypiæ, id est accusatio criminis ponuntur super manus ejus, id est palam et manifeste ei recitantur; deinde vero sequitur excommunicatio, ut si aliter credit, vel pro aliis alia fingit, eis quæ sequuntur maledictionibus subjiciatur. Et hoc est quod sequitur:

« Ipse autem tenebit aquas amarissimas, in quibus cum execratione maledicta congressit, adjurabitque eam, et dicet quæ sequuntur. » Ipse, inquit, id est sacerdos (qui et mulieris accusationem, et fidei symbolum in concilio recitavit), tenebit aquas amarissimas, per quas libellum examinationis intelligimus, qui totus maledictionibus, et anathemate exaratus est. Dabitque has aquas bibere mulieri, quoniam totam hanc maledictionem, ea audiente et intelligente, leget; qua recitata, respondebit mulier,

A id est anima, quæ de fide accusatur: Amen, amen, id est fiat quod dicitis, si ego aliam quam vos tenetis fidem teneo. Prius tamen sacerdos tollit pugillum de eo quod offertur, et incendit super altare. Quod enim hoc sacrificium fidei symbolum significet, jam superius diximus. De quo quidem pugillo tollimus, quando partem aliquam, et illam præcipue de qua anima accusabatur, a toto separamus. Hanc autem super cordis accusati hominis altare incendimus, postquam hanc fidei partem ei et tenere, et credere, et diligere rationibus suademus. Deinde vero tollat sacerdos de manu ejus sacrificium zelotypiæ, et elevari illud coram Domino, imponetque super altare. Sacrificium enim zelotypiæ, decimam partem sati farine diximus superius, quando decimum quidem legis mandatum exposuimus, illud scilicet quod dicitur: « Non mœchaberis (Exod. xx, 14). » Decimum autem, non secundum ordinem, sed secundum numerum dicimus. Hoc autem tollit sacerdos de manu ejus, quando eam non mœchatam fuisse ostendit. Elevat autem coram Domino, et ponit super altare, et hoc omnes qui præsto sunt auribus audire, et corde intelligere et credere facit. Quod autem post aquarum bibitionem, mulieris ventre, si rea fuerit, tumescit, femurque putrescit, hoc significare puto, quod postquam hæreticus excommunicatus et damnatus est, omnis ejus doctrina, et prædicatio gignendi et pariendi vires amittit, omnibusque inutilis, ventosa et fetida esse videtur. Sicut enim ventre et femore mulieres, ita doctrina et prædicatione adulteros suos hæretici gignunt et pariunt.

CAPUT VI.

« Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: « Loquere ad filios Israel, et dices ad eos: Vir sive mulier cum fecerint votum, ut sanctificentur, et se voluerint Domino consecrare, a vino et ab omni quod inebriare potest, abstinere; acetum ex vino, et ex qualibet alia potione, et quidquid de uva exprimitur, non bibent, uvas recentes, et siccas non comedent cunctis diebus, quibus ex voto Domino 176 consecrantur, quidquid ex vinea esse potest, ab uva passa usque ad acinum non comedent. » Hoc enim votum, priusquam sanctificentur et baptizentur, omnes Christiani faciunt, quoniam ad fidem venientes, diabolo et omnibus operibus ejus omnibusque pompis ejus abrenuntiant. Quid est enim aliud vinum, et omne quod inebriare potest, non bibere, nisi a vitiis et peccatis abstinere, quibus anima inebriata sensum et rationem, omnemque virtutem et fortitudinem amittit? Unde bene non solum vinum, verum etiam et uvas, quidquid ex vinea, usque ad acinum esse potest, abjicere præcepit, ut non solum agendo, verum etiam neque cogitando peccemus.

« Omni tempore consecrationis suæ novacula non transibit super caput ejus, usque ad completum.

(284) Vulgata habet: offert igitur eam sacerdos, etc.

diem quo Domino consecratur. Sanctus erit cre-
 « scente cæsarie capitis ejus. » Caput etenim animæ
 mentem dicimus, cujus quidem capilli sanetæ cogi-
 tationes intelliguntur. Hic autem Nazaræus semper
 ornatus, et nunquam privatus esse debet. Qui enim
 semper bene cogitat, non facile peccat; malæ enim
 cogitationes sunt causa peccandi, secundum illud :
 « Ex corde enim exeunt cogitationes malæ, adulte-
 ria, furta, homicidia (*Matth. xiii, 19*). » Crescant
 ergo mentis capilli, crescant bonæ cogitationes,
 quibus Nazaræus semper ornatur et tuetur. Se-
 quitur :

« Omni tempore consecrationis suæ super mor-
 « tuum non ingredietur, nec super patris quidem, et
 « matris, sororisque funere contaminabitur. » Su-
 per mortuum enim ingredi, est mortale et criminale
 peccatum committere. Patris autem et matris, fra-
 tris et sororis funere contaminatur quicumque mala
 parentum exempla imitatur. Hac autem figura, om-
 nia membra, quæ nos scandalizant, a corpore nostro
 separare jubemur. Hinc autem et Dominus patris
 funere cuidam se contaminare volenti ait : « Dimitte
 mortuos sepelire mortuos suos, tu autem vade, et
 prædica regnum Dei (*Matth. viii, 22*). » Mortem
 ergo fugiamus, et vitam sequamur : « Ego, inquit
 Dominus, sum via, veritas, et vita (*Joan. xiv, 6*). »
 Sequitur :

« Si autem mortuus fuerit subito quispiam co-
 « ram eo, polluetur caput consecrationis ejus, ra-
 « detque caput suum in die purgationis suæ; in die
 « septimo radet illud. » Tunc enim subito quispiam
 morietur coram eo, quando suggerente diabolo pec-
 catum aliquod agit, quo anima moriatur, quæ coram
 eo et in eo est. Et tunc quidem caput consecrationis
 ejus polluitur, quando ejus mens, ejusque sancta
 conversatio abominabilis et sordida efficitur. Quod
 radet illico, ut in ipsa capillorum tonsione insinuet,
 quo dolore et qua pœnitentiâ interius constringatur.
 Neque enim decet ut exteriori capillatione pulcher
 appareat, qui mentem interius peccando decalvavit;
 neque erubescat pœnitere, qui non erubuit peccare.
 In hoc enim, qui caput radit, crimen se egisse
 ostendit, quoniam aliter Nazaræo caput radere non
 licebat. Quid ergo aliud est caput radere quam per
 pœnitentiâ peccatum ostendere? Ne autem raditur
 illico, et in eadem die, qui statim pœnitentiâ ductus
 non tardat converti ad Dominum, neque differt de
 die in diem. Raditur autem rursus et die septima,
 ut quemadmodum cœpit, sic usque in finem in pœ-
 nitentiâ perseveret. « Qui enim perseveraverit usque
 in finem, hic salvus erit (*Matth. xxiv, 13*). » Unde
 et David : « Et peccatum meum contra me est sem-
 per (*Psal. l, 4*). » Septima enim dies ultima est.
 Prima ergo die, et septima raditur qui, ex quo pec-
 cat, pœnitere non cessat. Semper ergo rasus, sem-
 per pœnitens et dolens appareat, qui crimen com-
 mittit, neque se Nazaræum et justum fingat qui pec-
 cando justitiam amisit.

« In octavo autem die offeret duos turtures et

« duos pullos columbæ sacerdoti in introitu taber-
 « naculi testimonii; facietque sacerdos unum pro
 « peccato et alterum in holocaustum, et deprecabi-
 « tur pro eo, quia peccavit super mortuos; sancti-
 « ficabitque caput ejus in die illo, et consecrabit Do-
 « mino dies separationis illius, offerens agnum an-
 « niculum pro peccato; ita tamen, ut dies priores
 « irriti fiant, quoniam polluta est sanctificatio
 « ejus. » Quamvis enim dies judicii octava dica-
 tur (unde et quidem psalmi pro octava intitulantur)
 tamen omnis dies octava esse potest, quia hujus
 vitæ hebdomada finita, anima a corpore separatur.

Hac autem die ille Nazaræus (qui, quamvis peccave-
 rit, digna tamen pœnitentiâ peccata sua delevit)
 offert Jesu sacerdoti magno duos turtures, vel duos
 pullos columbæ, id est corporis et animæ castitatem
 et innocentiam. Hoc autem in introitu tabernaculi
 testimonii, id est in ingressu regni cœlestis. Faciet
 quoque sacerdos alterum pro peccato, et alterum in
 holocaustum, quoniam per hæc et peccata ei dimittet,
 et Deo Patri reconciliabit, et deprecabitur pro
 eo. Semper enim, ut Apostolus ait, pro nobis apud
 Patrem interpellat (*Rom. viii, 34*). Et tunc quidem
 reconciliabit eum, et sanctificabit et consecrabit
 Domino, offerens agnum anniculum, quia enim post
 peccatum humiliter pœnitens, quasi agnus innocen-
 ter vixit, agni innocentiâ a peccato solvi promeruit,
 vivat ergo ut agnus, vivat ut humilis, et innocens,
 qui suam pœnitentiâ vult sibi esse fructuosam.
 Quod autem ait : « Ita tamen dies priores irriti
 fiant, » illud esse videtur, quod per Ezechielem
 Dominus ait : « Si autem averterit se justus a ju-
 stitia sua, et fecerit iniquitatem, omnes justitiæ
 ejus quas fecerat, non recordabuntur (*Ezech. xviii, 24*). »
 Si ergo peccaverit justus et pœnitentiâ
 egerit, salvabitur quidem, non quia justus fuit,
 sed quia pœnitentiâ egit, unde et priores justitiæ
 dies non immerito periisse videntur. Ea vero quæ
 177 sequuntur de illo Nazareo intelligantur, qui
 omni tempore vitæ suæ sine crimine vixit, et usque
 in finem in bonis operibus perseveravit. Talis enim
 Apostolus existit, qui ait : « Nihil mihi conscius
 sum (*I Cor. iv, 4*). » Tales et episcopos, et sacer-
 dotes eligi præcipit. Sequitur :

« Ista est lex consecrationis, cum dies quos ex
 « voto decreverat complebuntur, adducit eum ad
 « ostium tabernaculi fœderis, et offert oblationem
 « ejus Domino, agnum anniculum immaculatum in
 « holocaustum et ovem anniculam immaculatam
 « pro peccato, et arietem immaculatum, hostiam
 « pacificam. » Nostrorum autem Nazaræorum vota
 non ad tempus sunt, sed simul cum vita comple-
 tur. Cum enim sancti ex hac vita transcunt, tunc et
 cœlestis palatii januas ingrediuntur, tunc sacerdos
 magnus Jesus Christus offert oblationes eorum Do-
 mino, quoniam sanctam vitam et bonam illorum
 conversationem commendat, eos Patri reconciliat.
 Per agnum autem, et ovem, et arietem, in quibus
 totum genus ovium continetur, perfectam innocen-

tiam, humilitatem et simplicitatem intelligimus. Merito igitur cœm his offertur qui in his vixit, et ab his virtutibus non recessit. Quoniam autem tali sacrificio delectatur et pacificatur Deus, et peccata dimittit, ideo recte holocaustum, et pro peccato, et hostia pacifica dicitur. Canistrum ergo panum azymorum, qui conspersi sunt oleo, et lagana absque fermento, uncta oleo, ac libamina singulorum offerret sacerdos coram Domino, et faciet tam pro peccato, quam in holocaustum. Arietem vero immolabit hostiam pacificam, offerens simul canistrum azymorum, ac libamina, quæ ex more debentur. In his enim omnibus quæ azyma sunt et sine fermento, sancta, et sincera et incorrupta vita Nazaræi designatur, qui vixit non in fermento malitiæ et nequitie (I Cor. v, 8), sed in azymis sinceritatis et veritatis, cujus omnia opera, quia nunquam misericordia et pietate caruerunt, merito hæc non solum azyma, sed et oleo uncta referuntur. Hæc ergo offert Christus sacerdos magnus pro Nazaræo, quia in talibus illum commendans, Dominum ei per omnia placibilem reddit. Ipse enim dixit : « Qui me confessus fuerit coram hominibus, constebor et ego eum coram Patre meo (Matth. x, 32). » Sive ergo arietem, sive azymam aliquis pro nobis offerat, innocentis et sinceræ vitæ nostræ commendatio intelligatur. Sequitur :

« Tunc radetur Nazaræus ante ostium tabernaculi cœderis casarie consecrationis suæ, tolletque capillos ejus sacerdos, et ponet super ignem, qui est superpositus sacrificio pacificorum, et azymum coctum arietis, tortamque absque fermento, uvam de canistro, et lagana azymorum unum, et tradet in manibus Nazaræi, priusquam rasum fuerit caput ejus, susceptaque rursus ab eo, elevabit coram Domino, et sacrificata sacerdoti erunt, sicut ut pectusculum, quod separari jussum est. » Quomodo voto completo Nazaræus raditur, non doloris vel penitentis, ut supra, indicium et ostentatio est, sed ut ejus capilli in pacificorum sacrificio ponantur, quatenus non solum operibus, verum et cogitationibus Deum placet. Diximus enim per capillos bonas cogitationes significari, quæ nimirum totius sacrificii sunt condimentum, quoniam ad cor respicit Deus. Quod vero sacerdos tollit armum arietis, et tortam et lagana, et tradit in manibus Nazaræi; susceptaque rursus ab eo elevat coram Domino, hoc significare videtur quia quidquid boni habemus, a Christo accepimus, per quem et nos ipsos, et bona nostra Deo tandem reddituri sumus. Unde Apostolus ait : « Quid enim habes, quod non accepisti? Quod si accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? » (I Cor. iv, 7.) Armum habes, quo aliena opera feras, tortam azymam et lagana habes, fidem videlicet et scientiam incorruptam, quæ te pascunt et nutriunt. Noli quasi de tuo gloriari, quoniam aliunde ea suscepisti, ideoque quasi non tua, ea sacerdoti te reddere oportet, cujus et sunt, sicut et pectusculum, quod separari jussum est. De Christi namque

A pectore evangelica prædicatio, fides nostra omnisque nostra bona operatio procedit. Omnia ergo illius sunt. Et quanquam omnibus bene agere licet, evangelizare tamen non omnibus licet, ideo de pectusculo dicitur, quod separari jussum est. Quid est autem quod sequitur : Post hæc Nazaræus potest bibere vinum? Si quidem per vinum vitia et peccata superius significavimus; aliud ergo est hoc vinum, illud videlicet quo anima inebriata omnium ærumnarum omniumque quas hic passa est tribulationum obliviscitur. De quo Psalmista : « Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, et torrente voluptatis tuæ potabis eos (Psal. xxxv, 9). » Hæc autem de Nazaræo dicta sint.

CAPUT VII.

B Sequitur autem de duodecim principibus qui sex plaustra et duodecim boves Domino obtulerunt, quibus tabernaculum et cuncta ejus onera portarentur. Quæ quidem valde necessaria erant, et Levitæ ejus tabernaculi onera cunctamque suppellectilem difficile ferre poterant. In his allegoriam quærere non videtur necessarium. Ibi allegoria necessario quærenda est, ubi littera aliquid jubet, vel quod inutile sit, vel quod omnino careat ratione.

« Dixitque Dominus ad Moysen : Singuli duces per singulos dies offerant munera in dedicationem altaris. Primo die obtulit oblationem suam Nahason filius Aminadab de tribu Juda, feceruntque in ea acetabulum 178 argenteum pondi centum viginti siclorum; phiala argentea habens septuaginta siclos, juxta pondus sanctuarii, utrumque plenum similia conspersa oleo in sacrificium; mortariolum ex decem siclis aureis, plenum incenso : bovem de armento, et arietem in holocaustum, hircumque pro peccato, et in sacrificium pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc est oblatio Nahason filii Aminadab. » Unusquisque fidelis tabernaculum dici potest, secundum quod Apostolus ait : « Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos (I Cor. iii, 17), » et altare, quod in eo fit sacrificium Deo acceptabile. Hoc autem altare tunc dedicatur, quando homo ad fidem convertitur, et per baptismum Domino consecratur. Ad cujus dedicationem Ecclesiæ duces, episcopi videlicet et sacerdotes, munera offerunt, quoniam legis præcepta, fidei documenta, sanctorum exempla, et vivendi regulam eum instruunt qui noviter conversus in Christi militia incipit. Quid enim per acetabulum, et mortariolum, quæ ex solis denis numeris conficiuntur, nisi hunc librum legis intelligimus, qui ex decem præceptis constituitur? Computa singulorum numerum, et denarium numerum ubique invenies. Quæ quidem bene similia oleo conspersa et incensa esse dicuntur, quoniam liber iste, et ea doctrina quæ oleo sancti Spiritus, et misericordiæ et pietatis unctio abundat, et odore suavissimæ intelligentiæ plenus est. Et quoniam totus sapientiæ et scientiæ luce præfulget, non immerito aurea et argentea

prædicta vasa esse dicuntur. Sicli vero ad mensuram sanctuarii computantur, quoniam omnia legis præcepta veritatis iustitiæque libra sunt ponderata. Offerunt præterea prædicti duces in hujus altaris dedicationem bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum, quoniam Christi passionem, labores et innocentiam Domini noviter converso annuntiant. Hic enim bos de armento patriarcharum et prophetarum assumptus agrum Ecclesiæ coluit, et verbi semine seminavit. Hic aries ad victimam ductus non aperuit os suum. Hic est agnus, qui tollit peccata mundi. Hujus ergo exempla laborando, patiando, et innocenter vivendo sequimur. Nulli autem absurdum videatur, quod etiam hircus dicitur pro peccato, quia propter peccata nostra inter iniquos deputatus est. Obtulerunt autem, et boves duos in sacrificio pacificorum, arietes quinque, hircos quinque, quinque agnos anniculos, quatenus novus miles in his et laborare, et sui corporis sensus regere discat: duos enim boves habemus, animam scilicet et corpus, quibus et jugum Christi, quod suave est, ferimus, et in agro ejus desudamus; quæ duo si in nobis consenserint, quidquid petierimus, ut ait evangelista, impetrabimus. Habemus autem et quinque sensus, per quos Deum nobis pacificamus; si tamen innocentes, et mundi fuerint. Omnia enim animalia munda sunt. Hircos tamen immolare, est carnis maceratione libidinosum sensum occidere et superare. Similia autem dona, et sacrificia cæteri quoque duces obtulerunt. Omnibus ergo hæc una expositio sufficiat.

CAPUT VIII.

Sequitur autem de candelabro, quod ab australi parte poni precipitur, ut luceat super mensam, quæ ab aquilone posita erat. Hoc enim candelabrum Christus est, de quo in Exodo sufficienter diximus. Quod bene austro ponitur, quoniam « Deus de austro venit, et sanctus de monte Pharan (*Habac. iii, 3*). » De mensa quoque in eodem libro tractavimus, per quam utriusque Testamenti doctrina significatur; quæ quidem, nisi hujus candelabri lumine, nec intelligitur, nec illuminatur. Est autem posita ab aquilone, ubi septem diabolos esse Scriptura commemorat. Prius ergo ad hanc mensam accedat, ejusque dapibus reficiatur, quicumque diabolo pugnaturus occurrit.

Hinc autem præcepit Dominus Moysi, ut tollat levitas de medio filiorum Israel, et purificet eos, atque aspergat aqua lustrationis, radantque omnes pilos corporis sui, deinde tollant duos boves, et congregata omni multitudine filiorum Israel, ponent filii Israel manus suas super levitas, et offeret eos Aaron coram Domino, ut servant in ministerio ejus. Levitæ quoque ponent manus super capita boum, ex quibus Moyses unum offert pro peccato, et alterum in holocaustum, et orat pro eis; sicque purificati levitæ postea tabernaculum ingrediuntur. Quod autem tunc levitæ purificabantur, et aqua sanctificata aspergebantur, et totius carnis pilos radabant, hoc

A significabat quod nostri quoque levitæ, omnisque clericorum ordo ab omni vitiorum sorde purificari, ab omni crimine lavari, et ab omni superflua, et prava cogitatione mundari debent. Ponunt quoque filii Israel manus suas super eos, ut levitæ intelligant quanto oneri quantoque labori subjiciantur: pro omnibus enim eos laborare oportet qui manus omnium ferunt, et quod omnium manus in tabernaculo agere debuerant, hoc illi soli faciant qui omnium manus in se susceperunt. Et Aaron quidem offert eos Deo, quoniam episcoporum est reliquos ordines et consecrare et Deo offerre. Sed quid per duos boves, super quos levitæ manus suas ponunt, nisi corpus, et animam intelligimus? qui enim corpus et animam suam sapienter domant, et ab omni prava concupiscentia **179** compescunt, illi nimirum his boves super capita manus suas tenent. Horum enim sapiens domitor Apostolus erat, qui ait: « Castigo corpus meum, et in servitutem redigo (*I Cor. ix, 27*). » Si autem sic domiti fuerint, tunc Moyses, id est Salvator noster alterum offert pro peccato, et alterum in holocaustum, quatenus eorum sacrificio et peccata solvantur, et Dei gratia suscipiatur. Breviter autem in hoc libro de sacrificiis dicere disposuimus, quoniam in Levitico plenissime disputavimus. Neque difficulta hæc illis fore putamus, qui per illum librum transeuntes ad istum perveniunt. Ingrediuntur autem levitæ, post hanc purificationem in tabernaculum, quoniam qui sic purificantur, et Ecclesiam, et cæli tabernaculo digni sunt. Tandem in fine hujus capitis præcepit Dominus, ut levitæ a vigesimo anno usque ad quinquagesimum in tabernaculo serviant; deinde vero custodes vasorum fiant. Quinquagesimo enim anno, id est jubileo, omnis servus redditur libertati, in qua et levitæ incipiunt quiescere a labore: necesse enim fuit ut juventute laborarent, et carnem domarent, quatenus carnis voluptates facilius superarent. Hac autem ætate, quoniam jam et vires deficiunt, et calor minuitur, quiescere jubentur: custodiunt tamen tabernaculum, et ea quæ in illo sunt; quia sæpe contingit, ut virtutes, quæ per laborem acquiruntur, per otium perdantur. Nostri corporis tabernaculum, et si quæ virtutes in eo sunt, nos custodire oportet, quoniam in qualibet ætate peccare possumus, nobisque diabolus, callidus latro, semper insidiatur.

CAPUT IX.

Præcepit autem Dominus filiis Israel ut faciant Phase in tempore suo, id est quarta decima die mensis primi. Qui autem immundi sunt super animam hominis, aut in via procul, quoniam suo tempore hoc agere nequeunt, faciant illud quarta decima die secundi mensis ad vesperam cum azymis, et lactucis agrestibus. Quid est enim, quod Phase, id est agni immolatio, non sit nisi quarta decima die? Nisi quia ad Christi carnem, et sanguinem nemo accedere debet, qui lumine decem dierum Veteris Testamenti, et quatuor Novi nondum est illustratus. Decem enim sunt verba legis: Evangelia vero quatuor, quorum

temine quorumque fide mundus illuminatur. Ad Phase ergo faciendum dignus non est qui hoc luminæ et his diebus illuminatus non est. Id ipsum autem est pollui super anima hominis, quod est pollui super mortuo, quod quidem superius jam dictum et expositum est. Procul autem in via sunt, qui propter peccata, in quibus perseverant, longe ab Ecclesiæ religione et a Deo facti sunt, de quibus Psalmista ait: « Longe a peccatoribus salus (*Psal.* cxviii, 133). » Hi autem Phase cum cæteris facere non possunt, quoniam « qui hoc indigne manducat et bibit, iudicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus Domini (*I Cor.* xi, 29). » Munden- tur ergo prius, et ad Deum, et ad Ecclesiam rever- tantur, et sic comedant. Et hæc quidem transeurrimus, quoniam in Exodo plenissime dicta sunt (284*). De hoc autem sacrificio peregrino et advenæ comede- re licet, per quos gentiles ad fidem conversos in- telligimus. Sequitur autem de nube qua seroper tabernaculum tegebatur. Quæ et in nocte quidem illuminabat, et in die a solis calore defendebat. Per hæc autem sancti Spiritus gratiæ figurantur, qui- bus nostræ ignorantiae tenebræ illuminantur, et a vitiorum æstu, et a luxuriæ ardore defendimur. Nos enim sumus tabernaculum Dei, de quibus ipse ait: « habitabo in illis, et ambulabo in eis (*II Cor.* vi, 17). » Sed quid est quod ad hujus nubis impo- nium, tabernaculum et figitur et movetur? nisi quia cum bene agimus, non nostræ potestatis sumus, sed Spiritus, qui in nobis est: ipso enim regimur, ipso docemur, ipso recto itinere ad patriam diri- gimur.

CAPUT X.

« Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, ad quarum vo- cem castra moveantur, populus congregetur, exer- citus ad prælium præparetur, et in Kalendis aliisque festivitatis, super holocaustis cum eis decantentur. » Per duas tubas, duo Testamenta in- telligere possumus, quæ quare argentiæ dicantur manifestum est: argentum enim eloquii puritatem designat. Sunt autem et ductiles, quia super incude cordis nostri sancti Spiritus malleo quotidie fabri- cantur; ductile enim sine malleo et incude fieri non potest. Cum enim Testamentorum præcepta disci- mus, doctorum linguas, quasi malleum corda nostra ferientes, sentimus. His autem tubis apostoli et doctores de cunctis mundi partibus populos ad Ec- clesiam convocaverunt; his nos ad bella parare; his contra hostes dimicare; his nos, et vitia, et ma- lignos spiritus superare docent. Harum quoque so- litu discimus qualiter vivamus, qualiter in via

(284*) Nihil corruptius hoc editionis loco, quam codicis Laurentiani lumine supplemus, et emenda- mus; cui codex Casinensis con. ordal.

(285) Cum paulo supra S. Bruno dixerit, Moysen cum Obab homine vano, et superio laudibus, et blanditiis usum fuisse, ut ad indulgendum sibi fle- ret; hic ubi ait potentes homines et superbos

A mandatorum Dei curramus, qualiter quoque Deo laudis et jubilationis hostias immolare debeamus: sic enim eorum sonus secundum audientium capa- citatem distinguitur, ut unusquisque quid agere de- beat facile in eis cognoscere valeat. 180 Hic au- tem Moyses hortatur Obab filium Raguelis cognatum suum, ut secum proficiscatur, cui ille ait: « Non vadam, sed revertar ad terram, in qua natus sum. » Et ille: « Noli, inquit, nos relinquere: tu enim nosti in quibus locis per desertum castra ponere de- beamus, et eris ductor noster. » Quid est enim, quod Moyses gentilem hominem ductorem exercitus ponere vult, cujus ipse Dominus ductor erat? Scie- bat, quod homo vanus et superbus, nisi quibusdam laudibus et blanditiis, suæ salutis consiliis non acquiesceret. Unde et nobis regula datur, potentes homines et superbos, etiam adulationibus, ad justitiam et veritatem convertere, non esse pecca- tum (285).

« Profectique sunt de monte Domini viam trium dierum, arcaque fœderis Domini præcedebat eos, per tres dies providens castrorum locum. Nubes quoque super eos erat, dum incederent. » Quid enim trium dierum via, nisi fides Trinitatis? Primo siquidem die vonitur ad Patrem, secundo ad Filium, tertio ad Spiritum sanctum: tanta est via, nec infra stare, nec ultra præcedere licet; alioquin præce- dens arca relinquitur, et fides Ecclesiæ non tenetur. Qui vero sic ambulant semper nube, et gratia Spi- ritus sancti obumbrantur.

CAPUT XI.

« Interea ortum est murmur populi, quasi dolen- tium, pro labore, contra Dominum. Quod cum audiret, iratus est, et accensus ignis Domini in eos devoravit extremam castrorum partem. Cum- que clamasset populus ad Moysen, oravit Moyses ad Dominum, et absorptus est ignis. » De hoc enim Apostolus ait: « Neque murmuraveritis, sicut quidam illorum murmuraverunt, et perierunt ab exterminatore (*I Cor.* x, 10). » Hæc autem omnia in figura contingebant illis, scripta sunt autem ad nostram correctionem. Corrigamur ergo ne et nos similiter pereamus. Ignis enim iste ignem æternum significat, qui impie murmurantes et Deo detra- hentes exuret, præter eos duntaxat qui pœnitentia ducti ad Christum, qui per Moysen significatur, con- fugientes, ejus auxilio tueri merebuntur.

Sequitur autem de eo quod populus carni- um desiderio flevit, cupiens esse in Ægypto, quoniam in mentem ei venerunt cucumeres, porri- que, cæpe et allia. Unde et Dominus iratus est valde, sed et Moysi res intoleranda visa est. Dedit ergo eis Do-

adulationibus ad justitiam convertere, non esse peccatum; intelligendus est pro blandimentis, ad- ulationes usurpasse. Differunt enim hujusmodi vo- cabula inter se. Adulatio solet juxta veteres scri- ptores sermonem blandientem cum mendacio con- junctum significare: blandimentum econtra sine veritatis præjudicio fieri potest.

minus carnes, mandans illis multitudinem coturnicium in mensam, qui volabant in circuitu castrorum, altitudine duorum cubitorum super terram. Quid est hoc, popule stulte et insipiens, pane caelesti abundas, et cæpas et allia concupiscis? Manna respuis, et carnes affectas? Manifesta est igitur hæc allegoria. Usque hodie namque Judæorum populus litteram sequitur quæ occidit, non spiritum qui vivificat, carnalem in lege, non spiritualem intelligentiam quærit. Venit Christus, venit panis vivus, qui de cælo descendit; dedit manna, dedit cibum, qui non perit, sed qui permanet in æternum, habentem omne delectamentum et omnem saporem suavitatis. Dedit evangelicam prædicationem; aperuit sensum discipulis suis ut Scripturas intelligerent. Hoc est igitur manna, quo interior homo noster et reficitur, et pinguescit. Qui legis præcepta non nisi ad litteram intelligi volunt, quid aliud, quam cucumeres, et pepones, porrosque, et cæpas, et allia comedunt? In his autem etiam hæreticorum, philosophorum, et poetarum scriptoræ significantur. Unde non solum Judæos, sed promiscuum quoque vulgus, qui cum eis de Ægypto ascenderat, eodem desiderio, hæc historia flevisse commemorat. Nos ergo non coturnices juxta terram volantes queramus, neque carnalem sequamur intellectum, qui altius a terra non separatur; sed post illam aquilam volare discamus, quæ ait: « In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum (Joan. 1, 1). » Et merito quidem tunc Dominus iratus est valde; merito quoque Moysi res intoleranda visa est. Quis enim tolerare potest, quod manna respuitur, et cæpe, et allia eliguntur? Quis facile ferat, quod populus tanto labore de tam dura servitute creptus, pro comedendis aliis in Ægyptum redire desiderat? Sed videamus quid sequitur: « Adhuc carnes, inquit, erant in dentibus eorum, nec defecerat hujuscemodi cibus: et ecce furor Domini concitatur in populum, percussitque eum plaga magna nimis. » Apparet ergo eos per omnia esse infelices, quorum prava desideria Deus exaudit: fortasse hos non occidisset nisi ejus carnes male quæsitæ dedisset. Rogemus ergo Dominum, ne nos exaudiat, cum male aliquid postulamus. « Hæc enim omnia, ait Apostolus, in figura contingebant illis (I Cor. x, 11). »

Nunc autem præcipit Dominus Moysi, tantis malis increduli populi affecto ut eligat septuaginta duos viros de senioribus Israel, qui simul cum eo unus populi ferant, et non ipse solus gravetur. Quod cum factum esset, « descendit Dominus per nubem, et auferens de spiritu, qui erat in Moysi, dedit illis. Cumque requievisset in eis spiritus, prophetaverunt, nec ultra cessaverunt. » Manifestissime namque isti septuaginta duo viri septuaginta

(286) Pluribus rationibus probat S. Thom. hominem, dum vivit, naturali intellectus lumine Dei essentiam videre non posse. Prima, quia aliqua similitudo ex parte intuitionis potentie esse debet,

et duos Christi discipulos designant, quos non, de alio, sed de illo Spiritu, qui in Christo erat (quem tunc Moyses significabat) Deus implevit, quo repleti Christi magnalia prædicaverunt, nec ulterius a prædicatione cessarunt.

CAPUT XII.

Locutaque est Maria et Aaron contra Moysen propter uxorem ejus Æthiopiissam, dicentes: Dominum non solum Moysi, sed sibi quoque esse locutum. Unde et Dominus iratus est valde, erat enim Moyses vir mitissimus super omnes homines. Dixitque Dominus ad Aaron et Mariam: « Quare non timuistis detrahere servo meo Moysi, qui in omni domo mea fidelissimus est? cui ego ore ad os loquor, et palam, et non per ænigmata, et figuras Deum videt; cæteris autem prophetis per somnium et visionem apparebo. Iratusque contra eos abiit; nebes quoque recessit, quæ erat super tabernaculum. » Et ecce in Maria apparuit candens lepra, quasi nix. Oravitque pro ea Moyses, dicens: Domine Deus, obsecro, sana eam. Cui Dominus: Si pater ejus exspuisset in faciem illius, nonne debuerat saltem septem dierum rubore suffundi? Separaretur septem diebus extra castra, et postea revertatur. » Significationem videamus: Moyses enim Christum, uxor ejus Æthiopiissa Ecclesiam de peccatoribus collectam, Maria plebem Judaicam, Aaron vero Judæorum pontifices et sacerdotes designat. Saepe enim Judæorum plebs atque pontifices contra Christum locuti sunt, dicentes, sibi quoque in scripturis prophetarum Deum esse locutum, quibus magis credendum esset quam Christo: qui quasi uxorem Æthiopiissam diligens et complectens, cum publicanis et peccatoribus manducabat. Unde et eis Dominus, quasi Moysi credentibus, in Moysi credere fingentibus dicebat: « Si crederetis Moysi, crederetis utique et mihi; de me enim ipse scripsit (Joan. v, 46). » Quod autem super omnes homines Christus mitissimus fuit, ex eo intelligi potest, quia sicut agnus ad victimam ductus non aperuit os suum, et pro suis quoque crucifixoribus oravit. Et fidelissimus quidem in domo Dei, quæ est Ecclesia, existit, quia se pro ea morti tradere non dubitavit. In hoc autem quod dicit, quia palam et non per ænigmata; et figuras Deum videt, manifestissime docet quod non de Moysi, sed de Christo in figura Moysi loquebatur. Moysi enim Dominum videre cupienti, Dominus ipse in Exodo loquitur, dicens: « Non videbit me homo, et vivet (Exod. xxxiii, 20). » Et Joannes apostolus: « Deum nemo vidit unquam (Joan. 1, 18). » Noster quoque Moyses sic ait: « Nemo vidit Patrem, nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare (Matth. xi, 27). » Constat ergo primum Moysen, non nisi per ænigmata, et figuras Deum vidisse (286). Quod autem sequitur: quod qua scilicet intellectus sit efficax ad videndum Deum; caret autem hac homo viator. Secunda, quia cum homo, in statu de quo loquimur, non intelligat, aut aliquid percipiat nisi per species et inagines crea-

Domini contra eos iratus abiit et nubes recessit a tabernaculo, quid aliud significare putamus, nisi quia Judæos Salvatori nostro detrahentes, eique credere nolentes, simul cum ipso Pater, et Spiritus sanctus dereliquit? Et tunc quidem in Maria apparuit candens lepra quasi nix, quia impia Judæorum plebs, ex tunc sue infelicitatis maculis est polluta, pro qua, sicut pro Maria Moyses Christus oravit, dicens: « Pater, ignosce illis; non enim sciunt quid faciunt (Luc. xxiii, 34). » Manet tamen adhuc Synagoga extra castra, quoniam nondum septem dies completi sunt, ut redeat ad Ecclesiam: « Cum enim plenitudo gentium introierit tunc Israel salvus fiet (Rom. xi, 25). » Tunc ergo septem dies isti complebantur, quoniam non sunt dies nisi septem. Patrem autem in faciem spuere, est aliquem Ecclesiæ prælatum contemnere, qui aliquem subjectorum suorum pro suis facinoribus palam, et manifeste redarguit, et excommunicavit. Qui quidem septem dierum rubore perfunditur, si usque ad perfectam penitentiam, vel etiam quandiu vivit, pro suis peccatis erubescit.

CAPUT XIII.

Hinc autem narratur quod Moyses ex præcepto Domini miserit duodecim viros ex principibus Israel de deserto Pharan, ubi tunc populus morabatur, ad considerandam terram promissionis; erat autem tempus, quando præcoquæ uvæ vesci possunt. Pergentes igitur exploraverunt terram, absideruntque palmitem cum uva sua, quem portaverunt in vecto duo viri, reversique sunt post quadraginta dies, portant quosque de malis 182 granatis et de ficis. Ostendentes autem fructus terræ dixerunt filiis Israel: « Venimus ad terram, quæ revera fuit lacte et melle, ut ex his fructibus cognosci potest. Sed cultores fortissimos habet, et urbes grandes et muratas, unde nequaquam ad hunc populum [valemus ascendere, quia fortior nobis est. Caleph vero et Josue dicebant: Ascendamus, et possideamus terram. Flevit ergo turba tota illa nocte, volens sibi ducem constituere et reverti in Ægyptum. »

CAPUT XIV.

« Cumque Caleph et Josue, scissis vestibus præ dolore, eos confortarent, ipsique eos jam lapidibus obruere vellent, apparuit gloria Domini super tectum fœderis, cunctis videntibus. » Ego quidem hos duodecim principes, duodecim apostolos intelligerem, nisi quia timuerunt, et ad terram promissionis populum ascendere dissuaserunt, eisque ruinæ mortisque causa fuerunt. Alia ergo interpre-

tas; hoc est quæ naturam immaterialem, et simplex esse, quod est Deus, repræsentare nequeunt et ad ejus substantiæ visionem minime conducunt. Tertia, quia divina essentia cum sit aliquid incircumscriptum in se continens supereminenter quidquid potest significari aut intelligi ab intellectu creato, caret hic medio proportionato Dei videndi. Aliter tamen res erit hominis beatitudine cœlesti fructus, ubi a in-

tatio quaerenda est. Sed intelligamus modo per istos omnes Ecclesiæ principes, id est episcopos, ut per Caleph et Josue, solos bonos; per cæteros autem, omnes alios significemus. Denarius enim numerus, quoniam omnes in se numeros continet, aliquando plures, aliquando omnes significat. Et hic quidem decem remanent, duobus tantum de duodecim subtractis. Per hos ergo decem malos principes, omnes malos Ecclesiæ principes intelligamus: omnes enim boni et mali terram viventium laudant, omnes ejus gloriam et benedictionem extollunt, ejusque felicitatis fructus ante audientium aures et oculos prædicando ponunt; sed quoniam male vivunt, et male de se exemplo pravæ actionis ab ea repellunt. De his enim Dominus ait: « Quoniam habentes clavem scientiæ, ipsi intrare nolunt, et eos qui volunt intrare, non permittunt (Luc. xi, 52). » Malis ergo pereuntibus, soli boni principes terram viventium ingrediuntur.

« Et dixit Dominus ad Moysen: Usquequo detrahet mihi populus iste? Quousque non credet mihi? Voluitque eos interficere; sed oravit pro eis Moyses, dicens: Deus patiens, et multæ misericordiæ, auferens iniquitatem, et scelera, nullumque innoxium derelinquens, qui visitas peccata patrum in filiis, in tertiam et quartam generationem; dimitte, obsecro, peccatum populi hujus. » Dixitque Dominus: Dimisis juxta verbum tuum. « Vivo ego, et implebitur gloria Domini universa terra. Attamen omnes qui viderunt majestatem meam, et signa quæ feci, et tentaverunt me jam per decem vices, nec obedierunt voci meæ, non intrabunt terram promissionis. » Quia enim patiens est Dominus, diu peccatores exspectans, non statim punit; quia misericors est, eorum iniquitates et scelera aufert qui per penitentiam convertuntur. Nullum tamen innoxium derelinquit, quia non justificabitur in conspectu ejus omnis homo. Visitat autem peccata patrum in filiis in tertiam et quartam generationem, in illis, dumtaxat qui patres suos iniquitate et scelera imitantur; alioquin filius non portabit iniquitatem patris. Dimisit autem Dominus propter Moysen servum suum populi peccatum, sed non dimisit pœnam peccati: omnes enim propter peccatum hoc per annos quadraginta in deserto mortui sunt, quicumque a viginti annis, et supra numerati fuerant. Et in hoc quidem verum esse probatur quod dicitur: « Quia non vindicat Dominus his in idipsum. » Quod autem ait, « qui tentaverunt me jam per decem vices, » finitum pro infinito posuit, hincque est per decem vices quod est per multas vices, quoniam hic numerus omnes in se numeros continet.

mine divinæ gloriæ confortatus intellectus Deum videbit, sicuti est, secundum illud Psal. xxxv: *In lumine tuo videbimus lumen*. Ita S. doctor p. 1, q. 12, art. 2 et seq. Quod spectat ad Moysen, de quo S. Bruno, dici poterit, quod secundum providentiam ordinariam Dei essentiam non viderit, non autem per extraordinarium divini luminis munus, quod Deus et impertiri potuit.

CAPUT XV.

† Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens :
 † Loquere ad filios Israel, et dices ad eos : Cum
 † ingressi fueritis in terram habitationis vestræ,
 † quam ego dabo vobis, et feceritis oblationem Do-
 † mino in holocaustum, aut victimam pacificam (287),
 † vota solventes, vel sponte offerentes munera, aut
 † in solemnitatibus vestris adolentes odorem sua-
 † vitatis Domino, de bobus sive de ovibus : offeret,
 † quicumque immolaverit victimam, sacrificium simi-
 † larum, decimam partem ephi, conspersæ oleo,
 † quod mensuram habebit quartam partem hin, et
 † vinum ad liba fundenda ejusdem mensuræ dabit
 † in holocaustum, sive in victimam per singulos
 † agnos, et per arietes crit sacrificium similarum dua-
 † rum decimarum, quæ conspersa sit oleo tertiæ
 † partis hin : et vinum ad libamentum tertiæ partis
 † ejusdem mensuræ offeret in odorem suavitatis
 † Domino. Quando vero de bobus feceris holocau-
 † stum, aut hostiam, impleas votum, vel pacificas
 † hostias Domino dabis per singulos boves, simila
 † tres decimas conspersæ oleo, quod habet modium
 † mensuræ hin et vinum ad liba fundenda ejusdem
 † mensuræ, in oblationem suavissimi odoris Do-
 † mino. Sic facies per singulos boves, et arietes, et
 † agnos, et hædos. Tam indigenæ quam pere-
 † grini eodem ritu offerent sacrificia : unum præ-
 † ceptum, atque iudicium erit tam vobis quam
 † advenis terræ. Significationem videamus. Quare
 enim filiis Israel modo dicitur, ut priusquam ad
 terram promissionis venerint, in omni holocausto
 similia, et oleum, et vinum offerant, nisi
183 quia in deserto hæc non habebant? præcipitur
 ergo eis ut priusquam his abundaverint, quicumque
 immolaverit agnum, offerat et sacrificium similia
 decimam partem ephi, et olei et vini quartam par-
 tem hin. Qui vero immolaverit arietem, offerat cum eo
 duas decimas similia, decimam partem hin. At vero
 qui bovem Domino obtulerit, offeret simul cum eo
 duas decimas similia, et vini et olei totum hin. Hoc
 autem holocaustum, et hæc sacrificia non queramus
 extra nos. Omnia hæc si volumus, in nobis invenire
 possumus. Nos sumus agni, et arietes et boves, nos
 et similia et declinæ sumus, nos et oleo et vino
 sumus perfusi. Omnia ergo hæc offerimus, si tantum
 nos ipsos Domino offeramus. Si vis esse aries et
 agnus, sis innocens, patiens et mansuetus; si vis
 esse bos, subjicere et humiliare sub jugo Christi, et
 labora firmiter et confidenter in agro Ecclesiæ; si
 vis esse similia, sis totus candidus et sine fermento,
 et quanto plus contereris et affigeris, tanto candi-
 dior et pulcher fies. Decima vero dicitur homo, quia

(287) In Vulgata deest *pacificam*.

(288) Jam supra in exposit. cap. xiv Levit. vidimus eandem mundi partitionem factam a S. Brunone, quia America quarta pars orbis terraquei non detecta fuit nisi sub finem sæculi xv, et dominio regum Hispaniarum adjecta. Hujusmodi autem principes maxime catholici per viros apostolicos, populos illos

A ipse est drachma decima, ipse est et ovis centesima.
 Hæc autem decima similia, id est homo, azyana
 sincerus, et incorruptus oleo Spiritus sancti, et viuo
 evangelicæ prædicationis, totus et intus et extra per-
 fusus est. Hoc enim oleo sanati, et hoc vino inc-
 briati sumus. Quamvis autem plures decimæ hic
 enumerentur, omnes tamen idem significant. Nihil
 enim plus duæ decimæ hic significant quam una,
 nihil plus tres quam duæ; una enim totam fidelium
 multitudinem designat; duæ vero Judæorum popu-
 lum, et gentiliun; tres vero totidem mundi partes,
 Asiam videlicet, Africam et Europam (288).

Hic autem præcipit Dominus filiis Israel ut sicut
 de areis, ita etiam de cibis et pulmentis Domino
 primitias offerant, per quod misericordiam in pau-
 peres, et eleemosynarum largitatem facile intellexe-
 rim. Sequitur autem ut, si per ignorantiam omnis
 multitudo peccaverit, offerat vitulum de armento,
 holocaustum in odorem suavissimum Domino, et sa-
 crificium ejus ac libamina, ut cæremonia postulant,
 hircumque pro peccato, rogabitque pro eis sacerdos,
 et dimittetur eis. Hoc autem peccatum illud esse
 puto, quo filii Israel Christum occiderunt, quod
 quidem per ignorantiam factum esse, ipse quoque
 ostendit, dicens : « Non enim sciunt quid faciunt
 (Luc. xxiii, 34). » Et Petrus apostolus : « Et nunc,
 fratres, scimus, quia per ignorantiam fecistis, sicut
 et principes vestri (Act. iii, 17). » Agant ergo
 poenitentiam, et offerant vitulum, eundem ipsum,
 quem occiderunt, lavando, et prædicando, credendo,
 bibendo et manducando : ut tali sacrificio delectatus
 Dominus dicat : « Sacrificium laudis honorificabit
 me (Psal. xlix, 25). » Quid vero per sacrificium, et
 liba, et cæremonias intelligi debeat, modo superius
 diximus, cum de similia, et oleo, et vino loquere-
 mur.

Hircum autem pro peccato offerre, est carnem
 peccatricem poenitentia igne comburere, ut a pec-
 cato solvatur. Sacerdos autem animus est qui, in
 ara cordis geminatus et compunctionis hostiam
 offerens, et pro se, et pro aliis exaudiri meretur;
 animi enim præcipue culpa fit, quod per ignorantiam
 peccamus; ejusdem ergo interventu fiat ut exaudia-
 mur. Quod si anima una nesciens peccavit, offeret
 D capram anniculam pro peccato suo, et deprecabitur
 pro ea sacerdos (289), ut supra. Hoc autem ad
 unumquemlibet pertinet, qui nescienter errat, et
 aliter quam se veritas habeat intelligit et credit.
 Hic ergo, cognito peccato suo, offerat capram quæ,
 quoniam ejusdem generis est, id ipsum significat
 quod modo diximus hircum significare. Anima vero,
 quæ per superbiam aliquid commiserit, sive civis

adhuc barbaros, et idololatrias ad fidem Christianam
 conversos S. Romanæ Ecclesiæ addixerunt. Quare
 modo dicitur mundus dividi in Asiam, Africam, Eu-
 ropam et Americam.

(289) Ex cod. Laurentiano errata editionis corri-
 guntur.

ille sit, sive peregrinus, quoniam adversus Dominum A rebellis fuit, peribit de populo suo. Hoc autem perspicue de hæretico intelligitur, unde et merito rebellis vocatur. Magna enim superbia est, ut tota Ecclesia reclamante et fidei catholicæ dogmata ostendente, aliquis contra, rebellare, suamque sententiam contentiose defendere velit. Talis ergo peribit, cujuscunque gentis sit, cujuscunque ordinis, cujuscunque conditionis et religionis.

Sequitur autem de homine, quem filii Israel extra castra ducentes (quoniam in Sabbato ligna collegerat) lapidibus obruerunt. Per hoc autem datur intelligi quod illi qui pactum Dei violant et Ecclesiæ Dei instituta cum cæteris fidelibus custodire et observare recusant, ab Ecclesia pelli, et ab omnibus damnari et excommunicari debeant: tot enim lapidibus obruitur, quot assentientibus excommunicatio confirmatur.

« Dixit quoque Dominus ad Moysen: Loquere « filiis Israel, et dices ad eos, ut faciant sibi fimbrias « per angulos palliorum, ponentes in eis vittas « hyacinthinas, quas cum viderint, recordabuntur « omnium mandatorum Domini, nec sequantur « cogitationes suas, et oculos per res varias fornicantes, sed magis memores præceptorum Domini « faciant ea. » Hoc autem capitulum non multa expositione indiget; si quidem ipse qui scripsit, exposuit. Ad hoc autem 184 vittas hyacinthinas in fimbriis ponere jussit, ut signum quoddam eis esset quo cælestium mandatorum memores, vana et inutilia non cogitarent, hyacinthus enim cæli colorem habet. Sint ergo vittæ hyacinthinæ, sanctæ, cælibesque cogitationes, quæ fimbriis, id est sententiis mandatorum Dei innexæ, ab omni fornicatione oculos nostros tueantur. De fornicatione oculorum Dominus ait: « Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam inœchatus est in corde suo (Matth. v, 28). »

CAPUT XVI.

Sequitur autem de seditione, quam Core, Dathan et Abiron fecerunt contra Moysen et Aaron, volentes sibi sacerdotium vindicare, consentientibus eis ducentis quinquaginta viris de majoribus Synagogæ, et hos quidem se terra aperiens deglutivit, cæteros autem thuribula tenentes, et incensum offerentes ignis consumpsit. Deinde præcepit Dominus ut Eleazar, filius Aaron, tolleret thuribula quæ in igne jacebant, eaque in laminas produceret, et altari eas affigeret, ut videntes eas filii Israel, semper bujus facti memores essent et ad sacerdotium solis filiis Aaron constitutum, accedere non præsumerent. Quoties enim Dominum filios Israel pro suis iniquitatibus punisse legimus, semper illud Apostoli meminisse debemus: « Hæc omnia in figura contingebant illis; scripta sunt autem ad correctionem nostram (I Cor. x, 11). » Timeat ergo omnis homo contra episcopos, Ecclesiæque principes seditionem facere, et ea, quæ ad se non pertinent, injuste sibi timeat vindicare: qui enim hoc agit, Deo blasphemat.

Unde hic dicitur: « Si descenderint in infernum « ventes, scietis quia blasphemaverunt Domino. » Quare autem thuribula in laminas producta altari affigantur, ipse qui scripsit, exposuit. « Quod enim « sunt litteræ legentibus, hoc sunt hæ laminæ legem « nescientibus. » Illas ergo circa cordis altare affixas habet, qui earum non obliviscitur. Utinam nostri reges et principes, utinam Simoniaci, Ecclesiæque invasores has in cordis altari affixas habuissent, et mortis Chore, Dathan et Abiron non obliviscerentur! Qui vero hæc thuribula in mortibus persecutorum sanctificata esse dicit, sanctam Ecclesiam ex cohabitatione Simoniacorum, et invasorum, pollui, eorumque separatione significari significat.

CAPUT XVII.

Hic autem præcepit Dominus Moysi ut tollat singulas virgas per singulas tribus, et unusquisque superscribat nomen. Aaron autem scribat nomen suum in virga Levi, ponatque eas in tabernaculum fœderis. Cujus autem virga germinaverit, ipsius sit sacerdotium. Rogemus et nos Dominum nostrum Jesum Christum ut virgas et regimen nostrum germinare faciat, ne sicci et sine fructu in domo ejus inveniamur. Non est enim pontifex, cujus virga non germinat. Hoc autem miraculum contra eos objici potest, qui virginem parere potuisse negant: non enim mirabilius est virginem parere, quam virgam siccam ab una nocte flores, et fructus germinare.

CAPUT XVIII.

Dixitque Dominus ad Aaron: Tu et filii tui, et domus patris tui tecum portabitis iniquitatem sanctuarii, et tu, et filii tui simul sustinebitis peccata sacerdotii vestri. Sed et fratres tuos de tribu Levi, et sceptrum patris tui sume tecum, præstoque sint, et ministrent tibi; ad vasa tamen sanctuaril, et ad altare non accedant. Hæc ad sacerdotes pertinent, et quæcunque intra velum sunt. Non enim episcopi et sacerdotes, verum etiam cæteri ordinis clericorum iniquitatem sanctuarii totiusque Ecclesiæ peccata sustinent et portant. Magnum utique onus et grave ad ferendum; multumque necessarium esset ut propriis iniquitatibus carerent, qui aliorum portant iniquitates, cæterosque a peccatorum pondere sublevare præcipiuntur. Valde enim nos semper sollicitos esse oportet, qui et proprias et aliorum iniquitates flere jobemur. Interdicitur autem levitæ ad vasa sanctuarii, et ad altare accedere, ne forte ea, quæ episcoporum sunt, temere usurpare præsumant.

Locutusque est Dominus ad Aaron: Ovis oblatio, et sacrificium, et quidquid pro peccato atque delicto redditur mihi, et sedit in Sancta sanctorum tuum erit, et filiorum tuorum, in sanctuario comedes illud. Mares tantum comedent ex eo, quia consecratum est tibi. Sicut enim omnes decimæ ievitarum erant, ita omnes primitiæ, omnesque oblationes, et omnia sacrificia erant sacerdotum: in quo sicut et in cæteris omnia majora sacramenta ad ipsos pertinere significatur. Comede-

baunt autem illud in sanctuario, quia occultiora divina mysteria in conventu fidelium exponere debemus, in quo non sint nisi nares, qui et fide, et intellectu sint fortiores. Hoc enim soli ordini sacerdotali consecratum et dedicatum est. « Primitias autem, quas venerint, et obtulerint filii Israel, tibi dedi et filiis, et filiabus tuis iure perpetuo; qui mundus est in domo tua vescetur ex eis. » Primitiæ namque, non tantum prima, sed et meliora quoque intelligi possunt. Unde in Exodo auri, et argenti, et gemmarum primitiæ leguntur. Omnes ergo primitiæ sacerdotum sunt, **185** eorumque filiorum et filiarum, quoniam quæcunque fidelia sunt, quæcunque sancta, quæcunque religiosa, quæcunque in virtutibus moribusque præcipua, sacerdotum sunt, et illorum qui ab eis per aquam baptismatis generantur et regenerantur. Sive masculi sint, sive feminae, id est sive perfecti, sive minus perfecti, omnes unam fidem unamque doctrinam participant. Ab hac autem participatione soli hæretici separantur, quia immundi sunt, quamvis et ipsi sacerdotum filii sint. Præcipit autem Dominus ut omnia primogenita, et omne animal (290) immundum redimatur, munda vero non redimantur. Quorum sanguinem fundet sacerdos super altare, et adipem adolebit, carnes vero illius erunt, sicut pectusculum consecratum et armus. Quid enim per primogenita nisi fidem et animam intelligimus, quæ nimirum prima, præcipua, et chariora sunt? Hæc autem sacerdotum esse dicuntur quoniam eorum ministerio et fides et animæ Deo offeruntur. Aliiter enim nemo baptizatur, nisi prius fidem et animam suam sacerdotibus offerat. Animal autem immundum redimitur, quia fides et anima violata penitentiae pretio restauratur (291). Munda vero non redimuntur, sed offeruntur, quia non indiget redemptione quod liberum est, nullique obnoxium servituti. Sanguis autem illorum super altare funditur, quoniam illorum vita et anima Deo redditur. Delectatur autem Deus in illorum adipe, per quem animæ virtus et fortitudo significatur. Carnes vero eorum sunt sacerdotum, sicut et pectusculum consecratum et armus, quia sic pertinet ad sacerdotes sanctorum vitas prædicare, sicut et consilia dare, et onera portare. De hominis autem primogenitis jam superius diximus, quæ quidem post unum mensem, quinque siclis redimuntur; quatenus postquam baptizantur, et Deo offeruntur, quinque sui corporis sensus sic sacerdotibus tradant, ut jam non voluptatibus, sed Deo serviant. Præcipitur autem levitis ut ipsi quoque primitias offerant, decimam videlicet partem decimarum, quæ eis a populo offerebantur. Unde manifestum est non semper primum aliquid primitias significare. Decimas autem ideo damus, quoniam ipsi decimæ sumus: nos enim sumus drachma decima, nos sumus et ovis centesima; quod enim centesimum est, decimum est: nos sumus et decimus ordo, quoniam

(290) Cod. Casin: « Ut omnia primogenita sint sacerdotum; hominis vero primogenita, et omne ani-

A novem sunt ordines angelorum. Quoniam igitur decimas damus, nosmetipsos quasi decimas in decimis Domini commendamus. Hæc autem breviter transcurramus, quoniam de his superius locuti sumus.

CAPUT XIX.

« Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron, « dicens: Ista est religio victimæ quam constituit Dominus: præcipe filiis Israel ut adducant ad te vaccam rufam ætatis integræ, in qua non sit macula, nec portaverit jugum, tradetisque eam Eleazaro sacerdoti, qui eductam extra castra, immolabit in conspectu omnium; et tingens digitum in sanguine ejus asperget contra fores tabernaculi septem vicibus, comburetque eam cunctis videntibus; tam pelle et carnibus ejus, quam sanguine, et fimo flammæ traditis. » Quid enim per hanc vaccam, nisi Christi carnem intelligimus? Quæ bene quidem rufa dicitur, utpote proprio sanguine cruciata. Est autem et ætatis integræ, quia in juventute passus est Dominus. Nulla autem macula in ea est; quia sicut de Salvatore nostro scriptum est: « Peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus. (I Petr. II, 22). » Unde et hæc jugum non portasse dicitur, in quo vitiorum servitus designatur. Et quoniam Dominus noster sacerdotibus, eorumque principibus a populo traditus est; ideo et hæc Eleazaro tradi jubetur. Quod extra castra ducitur, et in conspectu omnium immolatur, totaque simul cum pelle, carnibus, et sanguine, et fimo flammis traditur, Apostolus exposuit, dicens: « Quorum enim animalium inferitur, sanguis in sancta per pontificem, horum corpora cremantur extra castra: ita et Jesus, ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est (Hebr. XIII, 11). » Sed quid illud significasse putabimus, quod sacerdos tingens digitum in sanguine ejus contra fores tabernaculi septies aspergebat? nisi forte hoc, quod Judæi clamantes dixerunt: « Sanguis ejus super nos, et super filios nostros (Math. XXV, 27). » Bene autem septies fiebat, quia parentes et filii, et nepotes, et quicumque ex eis fuerint, usque ad sæculi consummationem, hac maledictione tenentur obnoxii. Quia enim non sunt dies, nisi septem, quod septies sit, cunctis diebus fieri intelligitur. Lignum quoque cedrinum, et hyssopum, coccum bis tinctum sacerdos mittet in flammam, quæ vaccam vorat, et tunc lotis vestibus, et corpore suo ingrediatur in castra, commaculatusque erit usque ad vesperam. Lignum autem cedrinum, quod impatibile est, redolentisque naturæ, sanctos significat: hyssopus quoque, qui in petra naturaliter nascitur, eos designat, quorum Christus est fundamentum. Similiter autem et coccus bis tinctus eos demonstrat, qui Dei et proximi dilectione inflammantur. Merito ergo hæc simul cum vacca in flamma **186** ponuntur, eamque legendo, et mem-

mal, » etc.

(291) Ex cod. Laurent. editio hic emendatur.

morando, magno igne interius succenduntur. Toties A enim lignum cedrinum, et hyssopus, et coccus cum vacca exurit, quoties illi, qui per hæc significan- tur, Christi passionis memores, doloris, tristitiæque igne torquentur. Hoc autem de apostolis, cæterisque satis convenienter intelligi potest, qui ejus passioni interfuerunt. Per sacerdotem autem, qui vaccam immolat, et per hominem, qui eam comburit, non solum Caiphas, et ille impius populus, qui tunc temporis erat, verum et totus populus Judæorum omnesque eorum sacerdotes, qui eis et in genere, et in malitia succederent, rectissime significantur. Et isti quidem immundi erunt usque ad vesperam, per quam hujus mundi finem intelligimus; tunc enim lavabunt vestimenta sua, tunc aqua baptismatis interius et exterius purificabunt faciem suam; B tunc castra ingredientur, et per fidem ad Ecclesiam convertentur, secundum illud: « Convertentur ad vesperam (Psal. LVIII, 15); » — « In diebus illis salvabitur Juda (Jerem. xxiii, 18); » — « Cum plenitudo gentium introierit, tunc Israel salvus fiet (Rom. xi, 25). »

« Colliget autem vir mundus cineres vaccæ, et effundet eos extra castra in loco purissimo, ut sint C multitudini filiorum Israel in custodiam, et in aquam aspersionis, quia pro peccato vacca combusta est. Cumque laverit, qui vaccæ portaverit cineres, vestimenta sua, immundus erit usque ad vesperam. » Quid enim per cineres vaccæ, nisi Christi reliquiæ designantur? Quæ sint autem ejus reliquiæ, dicit evangelista: « Postquam, inquit, manducavit, sumens reliquias, dedit eis, et dixit: Hæc sunt verba, quæ locutus sum apud vos manens (292) (Luc. xxiv, 43). » Has ergo reliquias, id est verba Christi, et prædicationem evangelicam, quæ ipse cælos ascendens discipulis dereliquit, collegit vir mundus, cætus videlicet apostolicus. Notandum autem, quia neque sacerdos, neque ille, qui vaccam comburit, sed solus ille, qui cineres colligit vir mundus dicitur. Ducunt ergo apostoli cineres vaccæ, id est apostolicam prædicationem extra castra Judæorum, et effundunt eos in loco purissimo, id est in Ecclesia gentium, nolentes jam dare saucium canibus, et mittere margaritas ante porcos. Et magis quidem Christi verba sunt nobis in custodiam, et in aquam aspersionis, et emundationis, D quam illi cineres essent filiis Israel. Sed quare vir iste, qui mundus eligitur, postquam cineres, qui et ipsi mundi sunt, portat, et aqua abluit, immundus dicitur? Nisi fortasse, quia quantum ad aliorum comparationem mundus est; quantum autem ad perfectionem, quandiu vivit, mundus non est? Quis enim gloriabitur mundum se habere cor? Astra enim non sunt munda in conspectu Dei. Qui enim mundus est, adhuc indiget, ut pedes lavet (Joan. xii, 10). Hoc enim Dominus dicit.

« Qui tetigerit cadaver hominis, et propter hoc septem diebus fuerit immundus, aspergetur ex

(292) Vulgata habet: *Et cum manducasset coram eis, sumens reliquias dedit eis. Et dixit ad eos: Hæc*

« hac aqua die tertio, et septimo, et sic mundabitur; si die tertio aspersus non fuerit, septimo non poterit emundari. » Quicumque ex Adam nascitur, cadaver hominis tetigit, quia priusquam cadaver, et mortis legibus subditus esset, neminem generasse legitur. Propter hoc igitur, quantum ad se, omnis homo septem diebus est immundus, quia nisi aqua baptismatis regeneretur, nunquam est mundus. Unde hic dicitur, ut hujusmodi homo aspergatur hac aqua die tertio, quatenus sub trina immersione baptizatus illuminari a Domino mereatur. Aspergatur autem et septimo die, ut per manuum impositionem septem gratis Spiritus sancti confirmetur. Quare autem die septimo emundari non potest, qui in die tertio hac aqua aspersus non fuerit, nisi quia nemo ab episcopo confirmatur qui prius in Trinitate non sit baptizatus?

« Omnis, qui tetigerit humanæ animæ morticinum, et aspersus hac commitione non fuerit, polluet tabernaculum Domini, et peribit ex Israel, quia aqua expiationis non est aspersus, immundus erit, et manebit spurcitia ejus super eum. » Quid enim per animæ morticinum, nisi hæreticos intelligimus? qui non secundum corpus, sed secundum animam inorui sunt. Horum autem morticinum tangere, est eorum impietatibus acquiescere. Qui autem hoc egerit, nisi prædicta aqua, id est evangelica doctrina aspersus et mundatus fuerit, polluet tabernaculum Domini, cæteros videlicet in errorem inducens, et ipse peribit, et immundus erit, et spurcitia ejus manebit super eum, sicut ipsa Veritas ait; « Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur (Marc. xvi, 16). » Sequitur:

« Ista est lex hominis qui moritur in tabernaculo. Omnes, qui ingrediuntur tentorium illius, et universa vasa, quæ ibi sunt, polluta erunt septem diebus. Vas, quod non habuerit operculum, et ligaturam desuper, immundum erit. » Tabernaculum enim Ecclesia est, in qua nemo moritur, nisi Christianus; moritur autem, si a fide catholica separetur. In hujus autem tentorio quicumque fuerint, ejusque fidei, et collegio se sociaverint, immundi erunt. Unde et merito illa vasa D hoc in loco immunda esse dicuntur, quia non operculum habent, nec ligaturam; quoniam illi omnes immundi sunt, cujus aures ad hujus mortui fidem et doctrinam clausæ non sint. Quid autem per septem dies significetur, sæpe jam diximus.

187 « Si quis in agro tetigerit cadaver occisi hominis, aut per se mortui, sive os illius, vel se pulcrum, immundus erit septem diebus. » Sicut enim per tabernaculum Ecclesia, ita et per agrum ea quæ extra Ecclesiam sunt significantur. Septem ergo, id est omnibus diebus sunt immundi, qui extra Ecclesiam sunt, sive quia cadaver primi hominis, quem diabolus occidit, nascendo tetigerunt, sunt verba, quæ locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum.

sive quia ipsi in multis peccatoribus adhærendo, A se ipsos peremerunt. Os autem mortui tangere, est de doctrina hæretici hominis unamquamlibet partem suscipere. Sepulcrum verò mortui tangit, qui totum ejus librum fetore et putredine plenum veneratur et suscipit. Qualiter autem et isti mundari debeant, audiamus.

« Tollent de cineribus combustionis, atque peccati, et mittent aquas vivas super eos in vas, in cinibus cum homo mundus tinxerit hyssopum, asperget ex eo omne tentorium, et cunctam suppellectilem, et homines hujusmodi contagione pollutos, atque hoc modo mundus lustrabit mundum tertio, et septimo die : expiatusque die septimo lavabit et se, et vestimenta, et immundus erit usque ad vesperum. » Hoc enim, quod Apostolus ait : « Qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit (II Cor. v, 21), » eum ex hoc loco sumpsisse arbitramur. Sicut enim hic cineres peccati intelliguntur cineres vacæ combustæ pro peccato ; ita et ibi peccatum intelligitur hostia pro peccato. Et in eo quidem vivas aquas super cineres ponebant, hanc doctrinam vivificatricem per illos cineres quodammodo innuebant. Hæc autem aqua ab homine mundo cum hyssopo spargitur, quoniam quicumque hanc doctrinam prædicant, et mundus esse debet, et super illam petram radicans, et fundatus, de qua dicitur : « Petra autem erat Christus (I Cor. x, 4). » In petra naturaliter nascitur hyssopus. Sic ergo homo mundus purificat hominem immundum, et quæcumque illius sunt, fidem videlicet, intellectum, scientiam, et doctrinam, ejusque animæ tentorium, id est corpus. Quid autem per diem tertium et septimum intelligendum sit, jam superius diximus. Quare etiam qui sic expiatus iterum lavetur, et sit immundus usque ad vesperam, jam dictum est : eadem autem sæpe repetere non est opus.

CAPUT XX.

Sequitur autem de eo quod populus veniens in desertum Sin, deficiente aqua, versus est in seditionem contra Moysen et Aaron. Qui, ex præcepto Domini, congregata omni multitudinæ ante petram, dixerunt : « Num de petra hac vobis aquam poterimus ejicere ? Percussitque virga bis silicem, et egressæ sunt aquæ largissimæ. Dixitque Dominus ad Moysen et Aaron : quia non credidistis mihi, ut sanctificaretis me coram filiis Israel, non introducetis hos populos in terram quam dedi eis. » Quantum enim fides possit, quantumque incredulitas noceat, hoc in loco apertissime monstratur. Hoc autem in Exodo exposuimus. Quamvis enim hoc et illud miraculum non idem sit, utriusque tamen expositio eadem est ; magisque ad eundem locum illa expositio, quam ad illum pertinere videtur. Valde autem nobis timendum est, ne et nos increduli simus ; dum hos tantos viros propter unius rei incredulitatem in tantum discrimen venisse videmus. Hoc tamen et illis ad utilitatem, et vobis accidit ad

exemplum. Utilis est enim illa mors, quæ hominem a labore solvit, et in gaudium, et in quietem inducit. Ascendit igitur Aaron supra montem Hor, ibique, jubente Domino, mortuus est. Hor enim lumen interpretatur ; merito ergo in monte luminis moritur, qui tenebras fugiens ad gloriæ claritatem festinat.

CAPUT XXI.

Audivit autem Chananæus venisse Israel, pugnavitque contra eum, et vicit, duxitque prædam ex eo. At Israel voto se Domino obligans, ait : si dederis populum istum in manu mea, delebo urbes ejus. Tradidit ei Dominus Chananæum, quem ille interfecit, subversis urbibus ejus. Chananæus iste diabolus est, qui contra nos in primo homine pugnavit, et vicit, et non parvam a nobis prædam tulit, dum ipsa nos immortalitate privavit. Contra hunc autem voto obligati sumus, quicumque ad fidem venientes, eique abrenuntiantes, adversus eum arma suscepimus. Toties ergo eum interficimus, ejusque urbes subvertimus, quoties ad fidem incredulos, et ad penitentiam peccatores convertimus.

Hinc autem narratur quod populus jam itinere et labore fatigatus murmuravit contra Moysen. Unde et Dominus misit in eos ignitos serpentes, qui eos occidebant. Oravitque Moyses pro eis. Cui præcepit Dominus ut serpentem æneum faceret, quem percussis aspicientes sanarentur. De hoc enim serpente Dominus ait : « Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam (Joan. iii, 14). » Aspice ergo serpentem, id est crede in Christum. Igniti autem serpentes maligni spiritus intelliguntur, qui cunctis viventibus nequiores, igne et furore credulitatis omnia superant, et isti quidem eorum animas perdunt, et contra eos maxime possunt, qui contra Christum murmurare eique male vivendo detrudere non cessant. Qui ergo ab his serpentibus percussis fuerint, currant non ad serpentem, sed ad similitudinem serpentis, currant ad eum, qui iniquitatem non fecit, et tamen inter iniquos deputatus est : « Qui in similitudinem carnis peccati apparuit, ut de peccato damnaret peccatum in carne (Rom. viii, 3) : » qui nunc exaltatus est in lignum salutis, ut illum deiceret qui prius in lignum concupiscentiæ ascenderat.

Venit deinde populus contra Arnon, in fines Amorrhæi ; « siquidem Arnon terminus est dividens Moabitæ, et Amorrhæos. Unde dicitur in libro bellorum Domini. Sicut fecit in mari Rubro, sic faciet in torrentibus Arnon. Scopuli torrentium inclinati sunt, ut requiescerent in Ar et recumberent in finibus Moabitarum. » Hoc, inquit, scriptum erat in libro bellorum Domini, quem nos quidem non habemus, quoniam filii Israel, sicut in mari Rubro, Domino pro eis dimicante, victores exstiterunt, sic et vincerent in torrentibus Arnon. Amorrhæos autem, quia duri erant et fortes, metaphorice scopulos vocat. His tamen victis et humiliatis, in eorum finibus

requieverunt filii Israel, id est infra ipsos fines Amorrhæorum et Moabitarum. Præceperat enim Dominus filiis Israel, ne tangerent filios Moab et Amor, qui fuerant filii Loth. Similiter autem nec filios Esaan, qui habitabant in Seir et Edom.

« Ex eo autem loco apparuit puteus, super quo locutus est Dominus ad Moysen: Congrega populum, et dabo ei aquam. Tunc cecinit Israel carmen istud: Ascendat puteus; canite ei. Puteus quem foderunt principes, et paraverunt duces multitudinis in datore legis, et in baculis suis. » Iste puteus Novum Testamentum est, quem Ecclesiæ principes, apostoli videlicet et doctores in datione legis paraverunt (293), foderunt et exposuerunt. Quod autem ait, in bacillis suis; hoc audiant, qui baculos habent, et vel baculos abjiciant, vel puteos fodiant. In eo enim, quod isti principes cum baculis suis puteum fodiebant, eos, qui baculos habent, id est Ecclesiæ regimina, sanctarum Scripturarum profunda scrutari, et cunctis sitientibus vivam aquam propinare jubebant. Quod autem superius significari diximus per Chanaanæos, quos delevit Israel, id ipsum significatur per Sehon regem Amorrhæorum, et Og regem Basan. Illa ergo expositio hic quoque sufficiat.

CAPUT XXII.

Sequitur autem de Balaam, qui cupiditate ductus ivit ad Balac filium Sefhor, ut malediceret filiis Israel. Cum enim Dominus et prius ne illuc iret, interdiceret, cernens eum nimirum eundi cupidum, postea abire permisit, tamen ne populo malediceret, interdixit. Infelices ergo, qui in malis desideris a Domino exaudiuntur; et quoniam avari facile cupiditate decipiuntur, et miraculo asinæ loquentis, et angeli voce, id ipsum quod prius jubentis admonetur. Ivit ergo Balaam, et quia maledicere ausus non fuit, aliam viam invenit, ne promissa pecunia privaretur. Hoc autem diximus, ut quantum sit avaritiæ malum, intelligatur. Verba autem Balac, et sacrificia Balaam alius exponat; ego enim in eis laborare non curo. Sola ergo exponamus, quæ prophetiæ spiritu Balaam dixisse videtur.

CAPUT XXIII.

« De summis silicibus videbo eum, de collibus considerabo illum. Populus solus habitabit, et inter gentes non reputabitur. Quis dinumerare possit pulverem Jacob, et nosse numerum stirpis Israel? Moriatur anima mea morte justorum, et sicut fiant novissima mea horum similia. » In illo enim populo Balaam non suo, sed spiritu Dei, jam totam Ecclesiam videbat; unde et se justis morte mori, et ei similis fieri optabat: « Beati enim mor-

(293) Cod. Casin. In doctore legis, id est, sicut Christus eos docuit, qui doctor est legis. Paraverunt, etc.

(294) Assumere parabolam, est spiritu exstimulante sententias fundere. Et quidem vox Hebraica *Mashal* valebat maxime in genere sententioso. Balaamum hunc Spiritu superiore actum, protulisse suas benedictiones, aut maledicta, vel ex eo intelli-

tui, qui in Domino moriantur (Apoc. xiv, 13). » Quid autem per summos silices et colles, nisi utriusque testamenti altos, difficiles et figuratos sermones intelligamus? Ad hos ergo accedat, hos videat et legat, quicumque Dei populi vitam, conversationem, gloriam, felicitatem, cæteraque videre et considerare desiderat. In hoc enim speculo Ecclesiæ pulchritudo videtur. Et iste quidem populus solus habitabit. Ubi? Utique in terra viventium. Non reputabitur inter gentes, sine baptismate morientes; qui quoniam innumerabilis est, pulvis vocatur.

« Iterum Balaam assumpta parabola (294) ait: « Sta, Balac, et ausculta; audi, filii Sefhor. Non est Deus quasi homo, ut mentiarur, nec ut Filius hominis, ut mutetur. Dixit ergo, et non faciet? » Locutus est, et non implebit? Ad benedicendum adductus sum, benedictionem prohibere non valeo. « Non est idolum in Jacob, nec videtur simulacrum in Israel. Dominus Deus ejus cum eo est, et clangor victoriæ regis in illo. Deus eduxit eum de Ægypto; cujus fortitudo similis est rhinocerotis. « Non est augurium in Jacob, nec divinatio in Israel. Temporibus suis dicetur, Jacob, et Israeli quid operatus sit Deus. Ecce populus, ut læna consurget, et quasi leo erigetur. Non accubabit donec devoret prædani, et occisorum sanguinem bibat. » Quare, o insipiens 189 Balaam, toties Deum tentas, quem tu ipse nec mentiri, nec mutari, ut Deum posse, testaris? Sufficere tibi debuerat, quod semel dixit, cujus voluntas nec sacrificii, nec locorum mutatione mutatur; unde manifestum est, quia non sponte Dei populo benedixit, sed quia benedictionem prohibere non vales. Doles, quia non est idolum in Jacob; ideoque nefando tuo consilio factam est ut postea sacrificarent Beelphegor. Dominus adduxit eum de Ægypto, cujus fortitudo similis est rhinocerotis, quoniam singulari omnipotentia omnia superat, sicut et hoc animal uno cornu quidquid invadit, prosternit. Et quamvis modo non sit idolum in Jacob, suo tamen tempore dicetur de illo, quod aureos, argenteos, ligneosque deos operatus sit. Lege prophetas, et hoc de Israel dixisse invenies. Leoni autem hic populus comparatur, et prædam devorasse, sanguinemque bibisse refertur, quod qui non intelligit, et hos, et regum, et Machabæorum libros legat, in quibus quam multum sanguinis fuderit, inveniet.

CAPUT XXIV.

« Iterum autem Balaam assumpta parabola ait: « Dixit Balaam filius Beor: Dixit homo, cujus obturatus est oculus (295); dixit auditor sermonum Dei, qui visionem Omnipotentis intuitus est, qui

gitor, quod ad maledicendum Israelitis missus, iis benedicebat; neque enim nisi quo Spiritus urgeret, conari poterat. Mazoc. in Spicil. ad num., c. 23.

(295) In Vulgata legitur *obturatus est oculus*, sicut in editione S. Brunonis; sed in Bihlia Venet. edita 1542, ab Isidoro Clario habetur hic, et infra *aperius est oculus*.

« cadit, et sic aperientur oculi ejus : quam pulchra
 « tabernacula tua Jacob, et tentoria tua Israel, sicut
 « valles nemorosæ, ut horti juxta fluvios irrigui,
 « ut tabernacula, quæ fixit Dominus, quasi cedri
 « prope aquas. Fluet aqua de situla ejus, et semen
 « illius erit in aquas multas. Tolleitur propter Agag
 « rex ejus, et auferetur regnum illius. Deus eduxit
 « illum de Ægypto, cujus fortitudo similis est rhi-
 « noceroti. Devorabunt gentes hostes illius, ossaque
 « eorum confringent, et perforabunt sagittis. Ac-
 « cubans dormivit ut leo, et quasi leæna, quam su-
 « scitare nullus audebit. Qui benedixerit tibi, erit
 « ipse benedictus; qui maledixerit tibi, in maledi-
 « ctione reputabitur. » Ecce enim Balaam se ipsum
 obturatum, et excæcatum dicit, cujus oculi non
 aperiantur, nec in ejus ruina et damnatione. Nemo
 enim est, cujus oculi ad veritatem cognoscendam
 vel post mortem non aperiantur. Tabernacula au-
 tem, hominum collectiones, singulares Ecclesias di-
 cit, quæ quoniam virtutibus, et sapientia, et sancti-
 tate abundant, valli umbrosæ, et horto irriguo, et
 cedris comparatur. De situla autem illius fluit aqua,
 de cujus pectore semper manat indeficiens sapientia.
 Semen autem illius erit in aquas multas, per quas
 ex illo populo in multas gentes fieri designat; extol-
 letur propter Agag rex ejus. Primus enim hujus po-
 puli rex fuit Saul qui, sicut legitur in libris Regum,
 pugnavit contra Agag regem Amalec, pro quo in
 superbia elatus, quasi ad gloriam sui triumphi eum
 reservavit, et Deo inobediens fuit, qui ab homine
 usque ad pecus totum Amalec delere præcepit, unde
 et regnum amisit, ut de ejus stirpe rex ulterius
 non nasceretur. Longa est historia, quam, qui le-
 gerit, clarius hæc intelliget.

« Sumpta iterum parabola ait : Dixit Balaam filius
 « Beor : Dixit homo, cujus obturatus est oculus,
 « qui cadens apertos habet oculos : videbo eum,
 « sed non modo, intuebor illum, sed non prope.
 « Orietur stella ex Jacob, et consurget virga de
 « Israel, et percuetur duces Moab, vastabitque
 « omnes filios Seth, et erit Idumæa possessio ejus,
 « hæreditas Seir cedet inimicis suis : Israel vero
 « fortiter aget. De Jacob erit, qui dominetur, et
 « perdat reliquias civitatis. » Balaam enim, quia
 scienter peccat, ideo de se rectissime dicit : Quod
 cadens apertos oculos habeat, sicut econtra ille
 clausis oculis cadit, qui nesciens et ignoranter pec-
 cat. Quod autem ait : « Videbo eum sed non modo,
 « intuebor illum, sed non prope, » de ultimo judicio
 intelligi potest, quando et boni, et mali omnes asta-
 binus ante tribunal Christi, de quo statim subinfer-
 rens ait : « Orietur stella ex Jacob, » quia totus mun-
 dus illuminabitur; « et consurget virga de Israel, »
 quia stultorum imperitia corrigetur. Hoc autem
 de Christo totum intelligatur, qui de Israel secun-
 dum carnem originem ducens, cunctis mundi natio-
 nibus dominatur. Et ipse quidem perdet reliquias

(296) Mazochius habet *Cettim* eod. loc. cit., ubi docet qua in regione fuerint populi isti Cetei, qui
 in Italiam commigrarunt ante Mosaica tempora, etc.

A civitatis, nempe Jerusalem, cujus reliquæ sunt
 omnes iniqui, solis bonis in ejus ædificia intro-
 ctis. Potest autem et juxta litteram intelligi de Da-
 vid hoc, quod dicitur : « Orietur stella ex Jacob, et
 « consurget virga de Israel, » etc. Ipse enim in illo
 populo cunctis regibus, et fortitudine, et sanctitate
 clarior fuit. Ipse percussit Moab, et mensus est cum
 funiculo, coæquans terræ. Quære hoc in libris Re-
 gum. « Ipse quoque vastavit filios Heth, » per quos
 Chanaanæos, et cæteros, qui prius in terra promi-
 sionis habitaverant, intelligere debemus. De quo
 et Rebecca in Genesi loquitur, dicens : « Tædet me
 vitæ propter filias Heth, et si acceperit Jacob uxorem
 de stirpe hujus terræ, nolo vivere (Gen. xxvii,
 46). » — « Facta est autem Idumæa possessio ejus, »
 sicut scriptum est : « Et posuit in Idumæa custo-
 des, statuitque præsidium, et facta est universa
 Idumæa David serviens (II Reg. viii, 14). » Est au-
 tem et Seir in Idumæa.

« Cumque vidisset Amelec, assumpta parabola,
 « ait : Principium gentium Amelec, cujus extrema
 « perdentur. » Et hos enim, sicut et illos superavit
 David. « Vidit quoque 190 Cinæum, assumpta pa-
 « rabola, ait : Robustum quidem est habitaculum
 « tuum, sedet si in petra posueris nidum tuum,
 « et fueris electus de stirpe Cin, quando poteris
 « permanere? Assur enim capiet te. » Quid enim
 hic aliud quæramus, cum hos ab Assyriis captos
 esse sciamus? « Assumpta parabola iterum locutus
 « est. Heu quis victurus est, quando ista faciet
 « Deus? Venient in trirēibus de Italia, superabunt
 « Assyrios, vastabuntque Hebræos, et ad extremum
 « etiam ipsi peribunt. » Et hoc quidem completum
 esse videmus. Scimus enim Romanos trans mare
 navibus advectos, et has, et multas alias gentes
 suo imperio subjugasse, quos quidem jam periisse
 dicerem, si non adhuc deterius perituros esse pu-
 tarem.

CAPUT XXV.

« Morabatur autem eo tempore Israel in Se-
 « tim (296). Et fornicatus est populus cum filiabus
 « Moab, quæ vocaverunt eos ad sacrificia sua. At
 « illi comederunt, et adoraverunt deos earum. Ini-
 « tiatusque est Beelphegor et iratus Dominus ait
 « ad Moysen : Tolle cunctos principes populi, et
 « suspende eos contra solem in patibulis, ut a-
 « vertatur furor meus ab Israel. Dixitque Moyses
 « ad judices Israel : Occidat unusquisque proximos
 « suos, qui initiati sunt Beelphegor. » Aliud enim
 Dominus jubet, aliudque Moyses facere videtur.
 Præcepit enim Dominus Moysi, ut cunctos populi
 principes contra solem suspendat in patibulis. Et
 fortasse id ipsum significat, et quod Dominus jubet,
 et quod Moyses agit. Magnum enim patibulum, et
 pœnam prope intolerabilem mihi ille sustinere vi-
 detur, qui fratrem et filium palam scienterque in-
 terficii. Quid enim est aliud contra solem, nisi

palam et manifeste? Non enim tanto dolor afficerentur, si hoc in nocte, vel nescienter agerent. Si quis autem hoc aliter intelligat, non contendo. Occisa est autem ibi hominum multitudo, viginti tria millia. Et tunc quidem « stetit Phinees, et placavit, et cessavit quassatio (*Psal. cv, 50*), » interficiens fornicatores, scilicet Zarin filium Salu, et Corbi filiam Sur. Interficiamus et nos fornicationis spiritum, et in nobis caste vivendo, et in aliis bene monendo, quatenus iram Dei placare valeamus. Hoc enim, si sacerdotes egerint, reputabitur eis ad justitiam usque in sempiternum.

CAPUT XXVI.

Post hæc autem Moyses, jubente Domino, posuit manus super caput Josue coram Eleazaro sacerdote et omni multitudine. Et replicans omnia, quæ mandaverat Dominus, dedit ei partem gloriæ suæ, constituit eum pro se ducem populi. Hoc enim et Christus Dominus fecisse legitur, qui priusquam cælos ascenderet, vicarios sibi, totiusque Ecclesiæ duces apostolos constituit. Quibus et partem gloriæ suæ tribuens, signa et virtutes in suo nomine facere præcepit (*Marc. xvi, 17*); qui quasi manus Christi super capita habentes, ab omni potestatis incursu, omnisque adversitatis impetu securi exstiterunt.

CAPUT XXVII.

Expositio hujus capituli in quo Josue assumitur, et caput populi constituitur, deest in editione, nec in codicibus mss. reperitur.

CAPUT XXVIII.

« Dixitque Dominus ad Moysen : Hæc sunt sacrificia, quæ offerre debetis; agnos anniculos immaculatos duos quotidie in holocaustum sempiternum; unum offeretis mane, et alterum ad vespeream : decimam partem ephi similæ, quæ conspersa sit oleo purissimo, et habeat quartam partem hii, et libabitis quartam partem vini per singulos agnos in sanctuario, alterumque agnum similiter offeretis ad vespeream. » Quid enim per duos agnos, nisi duo testamenta intelligimus? in quibus omne sacrificium laudis, et jubilationis plenissime continetur. Hos autem mane et vespere, imò septies in die offert Ecclesia, secundum illud : « Septies in die laudem dixi tibi (*Psal. cxviii, 164*). » Quamvis per mane et vespeream, quæ sunt diei extremitates, totus dies rectissime intelligi possit. His autem dnobus agnis additur decima similæ, et vini, et olei, quarta quoniam illud decem verbis, hoc autem quatuor Evangelii continetur. Idem ergo per agnos significatur, quod per decimam, et per quartam intelligitur : hæc enim testamenta, et agni sunt, quia nulli nocent, omnesque innocentes vivere doceant; et similia qua anima nutritur, et oleum quo sanatur, et vinum quo inebriatur. Merito ergo tale sacrificium, mane et vespere, id est tota die fieri jubetur, quatenus sine intermissione Deus laudetur, populus ad agni innocentiam provocetur, anima cælesti pane **191** satiatur, mens oleo Spiritu sancti inuncta sauctetur, et calice Evangelii potata inebriatur. Et quo-

iam non est pretiosa laus in ore peccatoris, tale sacrificium in sanctuario, id est in conventu fidelium fieri præcipitur. Sequitur :

« Die autem Sabbati offeretis duos agnos anniculos, immaculatos, et duas decimas similæ oleo conspersæ in sacrificio, » et cætera, ut supra. Et hoc sacrificium idem est, quod superius. Duas decimas offerre, est legem intelligere. Quæ oleo quidem aspergitur, si misericordia temperetur; temperatur autem, si spiritualiter intelligatur : littera enim occidit.

« In Kalendis autem, id est in mensium exordiis, offeretis holocaustum Domino : vitulos de armento duos, arietem unum, agnos anniculos septem immaculatos, et tres decimas similæ, oleo conspersæ, per singulos vitulos, et duas decimas similæ oleo conspersæ per singulos arietes : et decimam decimæ similæ, etc.... Hircus quoque offeretur Domino pro peccato in holocaustum sempiternum cum libamentis suis. » De hoc enim sacrificio, et de his vitulis Apostolus ait : « Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, id est vitulos labiorum confitentium nomini ejus (*Hebr. xv, 15*). » Hæc igitur hostia laudis, et duo vituli labiorum, duo testamenta intelligantur, sine quibus ad laudem proferendam labia movere nescimus. Offeramus autem et arietem unum, prædicemus Christi passionem, qui sicut ovis ad victimam ductus non aperuit os suum.

Hic autem arieti jungimus septem agnos, id est septem S. Spiritus gratias; in eo esse, semperque manere debemus. Sæpe autem jam diximus quid per decimam intelligatur; siquidem ipse est drachma decima, ipse est ovis centesima, unde etiam non solum decima, sed et decima decimæ dici potest : si enim centum ovibus decimam dare volueris, decem dabis : decies enim decem centum sunt; hujus autem decimæ ovis centesima decima est : est ergo homo decima decimæ. Quod autem similia dicatur homo, audi Apostolum : « Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi (*I Cor. v, 7*). » Consersio enim pro farina ponitur. Denique cui nisi farinæ additur fermentum? Quid nisi panis dicitur azymus? Sed unde panis, nonne de similia? Similia ergo homo. Hæc autem similia oleo spargitur, quia Dei misericordia, et S. Spiritus gratia homo perunctus et sanatur, et renovatur. De hac ergo similia, id est de hominibus demus tres decimas per singulos vitulos; duas per arietem, et decimam decimæ per unumquemque agnum. Unum ergo idemque significent omnes. Hoc est enim omnis homo, quod duo populi, quod tres mundi partes. Quia ergo per duo testamenta convertuntur omnes, et per Christi passionem redimuntur omnes, merito tres decimæ sequuntur vitulum, duæ arietem, et decima decimæ agnum. Sed quare hæc omnia vino perfunduntur, nisi ut spiritualis intelligentiæ sapore dulcescant, insipida enim, et irrationalia hæc esse videntur : ut ergo saporem

habeant, hoc spiritualis expositionis odore perfundantur. Sed quoniam ipsa quoque expositio secundum mensuram fieri debet, plus vini ponitur in vitulis, plus in ariete, quam in singulis agnis. Cur autem in hirco Christus immoletur, hæc est maxima et principalis causa, quia ut impius damnatus est, et quasi sceleratus cum latronibus crucifixus est. Quem nos ergo veneramus in agno, hunc Judæi abominantur in hirco. Similiter autem et in Pascha, et in Pentecoste, et prima, et decima die mensis septimi sacrificare jubet. Hæc igitur una sit omnium expositio.

CAPUT XXIX.

« Quintadecima vero die mensis septimi, quæ vobis erit sanota atque venerabilis, omne opus servile non facietis in ea, sed celebrabitis solennitatem Domini septem diebus, offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino : vitulos de armento tredecim, arietes duos, agnos anniculos quatuordecim immaculatos, et in libamentis eorum similæ oleo conspersæ; tres decimas per vitulos singulos, qui sunt simul vituli tredecim, et duas decimas arieti uno, id est, simul arietibus duobus, et decimam decimæ agnis singulis, qui sunt simul agni quatuordecim, et hircum pro peccato. » Qui per septimum mensem, ejusque primam, et decimam, et quintam diem significet, et quare opus servile in eo non fiat, cur etiam septem diebus hæc sollemnitas celebraretur in Levitico exponimus. Nunc ergo de sacrificiis videamus, quæ in hac sollemnitate sine differentia, uno eodemque modo, per septem dies fiebat; præter hoc tantum, quod de vitulis per singulos dies unus minuebatur. Prima enim die offerebantur tredecim, secunda duodecim, tertia undecim, et sic de reliquis, usque ad septimam, in qua non nisi septem offerebantur. Sed quid per vitulos, nisi apostolos? Qui nisi tredecim essent, aut Paulus, aut Matthias inter eos locum non haberet. His autem vitulis tota Ecclesia et arca, et seminata est. Duo vero arietes, et agni quatuordecim id ipsum significant. Significant enim duo Testamenta, quæ in quatuor Evangelis, et in decem verbis continentur. Sunt ergo et duo, et quatuordecim, quoniam ex quatuor et decem fiunt. Similiter autem et tres decimæ, et duæ decimæ, et decima decimæ id ipsum significant. In his enim omnis homo significatur; de quo duæ quidem, et tres decimæ sunt, quoniam in duos populos, et in tres mundi partes homo dividitur. Merito ergo hæc decimæ vitulis, **192** et arietibus, et agnis junguntur, quatenus omnis homo cujuscunque gentis sit, et in quacunque mundi parte habitet, sanctorum apostolorum, duorumque Testamentorum fidem et doctrinam sequatur et teneat. Offerebant itaque pontifices apostolos in vitulis, testamenta in arietibus, et agnis, totamque Ecclesiam, ubique diffusam

(297) Cum adeo perspicuum sit divinum præceptum de obligatione voti Deo facti, detestanda est quorundam adulantium scriptorum impudentia, qui

in decimis offerebant. Et de his quidem modo superius diximus. Quod autem unus vitulus de numero per singulos dies subtrahatur, fortasse apostolorum obitum designat; quorum numerus, dum alter post alterum de hoc mundo exiret, quotidie quodammodo minuebantur. Arietes autem, et agni, et decimæ neque crescunt, neque minuuntur, quoniam semper et Testamenta duo sunt, et Evangelia quatuor, et verba legis decem, et Ecclesia una, ex Asia, Africa et Europa, ex Judæis et gentibus constituta.

« Die octavo, qui est celeberrima, omne opus servile non facietis in eo, offeretis holocaustum in eo in odorem suavissimum Domino : vitulum unum, et arietem unum, et agnos anniculos immaculatos septem, sacrificiaque ejus, et libamina singulorum per vitulum, et arietem, et agnos rite celebrabitis, et hircum pro peccato. » Dies enim octavus idem est, ac primus, etiam Dominicus appellatur, et ab omni Christiano celeberrime colitur et veneratur. Hac die mundus cœpit; hæc die Christus a mortuis resurrexit, hac etiam die ultima resurrectio fiet. Unde et quidam psalmi pro octava titulatur. Hac ergo die omnis Ecclesia, instantius quam in cæteris, offert Domino holocaustum et hostiam laudis; Christum videlicet laudando et prædicando; hoc enim per vitulum, et arietem, et septem agnos significatur. Quæ sequuntur, cum persæpe recitata sint, præterimus.

CAPUT XXX.

« Narravit Moyses filiis Israel omnia, quæ ei Dominus imperaverat. Et locutus est ad principes tribuum filiorum Israel. Iste est sermo, quem præcepit Dominus : Si quis vestrum votum Domino voverit, aut se construxerit juramento, non faciet irritum verbum suum, sed omne, quod promisit, adimplebit. » Omnia enim vota juramento, quæ bona sunt, et contra justitiam non sunt, reddi debent. Ideoque Ecclesiæ principes, quibus ista dicuntur, quidquid voverint aut juraverint, reddere oportet, quoniam tam cauti debent esse et in vovendo, et in jurando, ut nihil contra justitiam jurent vel voveant. Unde et subditur : Quod puella, quæ est in domo patris, vel uxor alicujus, si aliquid voverit aut juraverit, et hoc pater vel maritus audiens non contradixerit, rea erit, et quidquid promiserit eam reddere oportebit; si vero audiens contradixerit, non tenebitur juramento. Isti enim patres et mariti, Ecclesiæ principes esse videntur, quorum singulæ et uxores, et liliæ sunt. Uxores quidem, quia de eorum semine pariunt; liliæ vero, quia eorum ministerio regenerantur. Horum ergo esse vota discernere, et juramenta judicare. Nemo ergo agere præsumat, quæcunque Ecclesiæ doctores interdiciunt, etiam si ea noverit aliquis (297). Injusta enim vota irrita esse debent.

hisee nostris diebus docere non sunt veriti, sæculares principes vota etiam sollemnia religionis solvere posse; ac proinde, dictu horrendum, sacris virgi-

Quæ autem vota, vel juramenta isti vel consensu approbant, vel dictis confirmant, ea reddere necessarium est. Quare hoc? Quia quidquid dicunt, justum est. Sic ergo sit ut justa vota, et sancta promissa omnis homo persolvere debeat; quia nemo est qui ea persolvere et reddere interdicit; injusta vero omnia irrita fiant. Verumtamen qui scienter contra justitiam jurat, quamvis hoc eo juramento quod a sanctis interdicitur, non teneatur, non tamen putare debet se confestim liberum esse a peccato: non jurare debuerat, quod peccatum esse sciebat. Pœniteat ergo, non quia juramentum non agit, sed quia scienter contra justitiam juravit. « Vidua et repudiata quidquid voverint, reddent. » Quid enim si male voverint? mala enim vota reddi non debent; dicatur ergo, quidquid bene voverint. Quia enim suæ libertatis sunt, et nullius potestate premuntur, libere possunt vovere, quod volunt. Per has tamen eas animas intelligere possumus, quæ a mundi hujus complexibus et voluptatibus separatae a stultis hominibus repudiantur, et respectui habentur. Tales autem, quia sapientes sunt, et bona tantum agere desiderant, quidquid vovere voluerint, earum iudicio relinquatur. Si vero uxor vel voto vel juramento se obligaverit, ut jejunio vel abstinentia alia alligat animam suam, nisi maritus hoc audiens confestim interdixerit, reddere oportebit. Hoc autem nihil significare videtur, nisi quia præpositorum iudicio subjectorum vita temperari debeant: quibus si bonum aliquid voverint assensum præbuerint, eos jam ulterius sine periculo revocare non possunt.

CAPUT XXXI.

Sequitur autem de Madianitis, contra quos filii Israel ex præcepto Domini pugnantes, eos vicerunt, omnesque interfecerunt, inter quos et Balaam et quinque principes illorum occisi sunt, **193** nullusque ex eis remansit, præter virgines tantum, quas filii Israel reservantes, manserunt cum eis extra castra septem diebus, secundum hoc, quod eis jussit Moyses. Per has enim, sicut et per alias gentes, Dei populo adversantes, dæmonum exercitum, et vitiorum multitudinem intelligere debemus. Sed quid per quinque principes, nisi quinque nostri corporis sensus intelligamus? Cum his enim prædicti hostes contra nos veniunt: cum his nobis bella civilia movent, nostrisque armis nos impugnant, et nos contra nos pugnare compellunt. Si ergo hos primum vicerimus, et secundum priorem statum interfecerimus, subito in nobis omnium vitiatorum corruptio multitudo. Per virgines autem, quas filii Israel sibi reservant, eas animas intelligimus, quæ diaboli corruptionem fugientes ad Christi fidem, et Ecclesiæ societatem se transferunt, et pro sua pulchritudine Dei populo placent. Cum quibus nimirum manent septem diebus extra castra, quia et illi, qui a gentilitate ad Deum convertuntur, et illi per quos convertuntur, nibus ad incestuosas et sacrilegas nuptias ianuam aperuisse.

A omni tempore manent extra Synagogam; unde neque hic dicitur, quod ut prius, post septem dies ad castra revertantur: septem enim dies omne tempus significant.

« Qui occiderit hominem, vel occisum tetigerit, lustrabitur die tertio, et septimo. Et de omni præda, sive vestimentum fuerit, sive vas, et aliquid in utensilia præparatum de caprarum pellibus, et pilis, et ligno, expiabitur. » Judæi enim homicidæ sunt. Etiam tetigit occisum quicumque de Adam natus est, cui dictum fuerat: Quocumque die de hoc ligno comederis, morte morieris. Isti ergo, ut salvari possint, tertio, et septimo die expediuntur, sicut et cætera quæ de omni præda venerunt, et diabolo rapta sunt; sive vas fuerit, sive vestimentum, sive quidlibet aliud de caprarum pellibus, vel pilis, vel ligno, in aliqua utensilia præparatum, per quod non solum homines, verum etiam eorum fidem, scientiam, vitam, mores, omnemque conversationem, et cunctam interioris hominis supellectilem intelligere possumus. Omnia enim cum ipso homine purificantur.

« Aurum, et argentum, et æs, et ferrum, et stannum, et plumbum, et omne quod potest transire per flammam, igne purgabitur. Quidquid autem ignem non potest sustinere, aqua expiabitur et sanctificabitur, et lavabitur vestimenta vestra die septimo, et purificati postea castra intrabitis. » Per aurum enim, et argentum, et cætera, quæ ignem sustinere possunt, eos intelligimus, quibus Deus fortitudinem tribuit, ut igne passionis, et martyrii expientur, quamvis aqua baptismatis sanctificati non sint. Et isti quidem die septimo, id est in hac ultima ætate, lavantes in sacro fonte vestimenta, carnem suam, non solum Ecclesiæ, verum etiam et cælestia castra purificati ingrediuntur.

CAPUT XXXII.

Omittitur in quo, juxta Vulgatam, filii Israel ad pugnam apti promittunt Moysi, relictis mulieribus, parvulis, et armentis, contra hostes ad terram promissionis obtinendam proficisci.

CAPUT XXXIII.

Ilic autem Moyses describit quadraginta mansiones, quas populus fecit donec veniret ad terram promissionis. De quibus, si secundum hominum interpretationem, et secundum res in eis gestas, si quis tractare vellet, in longum sermonem eas extendere posset (298). Nos autem de numero pauca dicamus. Quadragenarius enim numerus ex quatuor constat, et decem (quater enim decem, vel decies quatuor quadraginta faciunt) decem autem et quatuor, ut jam sæpe diximus, Vetus et Novum Testamentum designant, quoniam illud in decem verbis, et hoc in quatuor concluditur Evangeliiis. Sicut ergo illi per quadraginta mansiones ad terram promissionis transierunt, ita et nos per decem legis mandata, et quatuor Evangelia transcutes, duce Jesu, in ter-

(298) S. Maximus Taurin. de his agit hom. 41. De Quadrag. V, p. 122. edit. Rom. 1784.

ram viventium intraturi sumus. Beati autem illi qui in his mansionibus morantur et habitant. Beati qui in sacris voluminibus utriusque Testamenti delectantur; semper manna abundant, nunquam pane cœlesti carent, nunquam eis deficit panis vivus qui de cœlo descendit. Illi cibo spirituali nutriuntur, illi aqua de petra reficiuntur; illos sancti Spiritus gratiæ in die obumbrant, in nocte illuminant; illi revera dicere possunt: « Dominus regit me, et nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocavit (Psal. xlii, 1). » Beati ergo sunt, si non murmuraverint, si Deum non tentaverint, si in fide non hæsitaverint, si carnes non quæsierint, id est si legem carnaliter non intellexerint, et cæpas, et allia non concupierint. Verumtamen quia Ramesses interpretatur *tinea*, quotiescunque pœnitentia, vel alio quolibet modo vitiorum tineas a nobis excutimus, de Ramesse nos exire intelligamus, et tunc quidem vitii superatis, diisque Ægyptiorum contritis, Phase confidenter facere possumus. Quoniam autem Sochet *tabernacula* interpretatur, quando in concilio justorum et congregatione religiose vivimus, in Sochet nos esse sciamus. Quia vero Ethan dicitur *consummatus*; quando aliquid bonum perficimus, in Ethan nos **194** esse gaudeamus. At vero quia Athairot interpretatur *corona*, quoties de aliquo vitio triumphamus, toties in Athairot castrametamur. Ante Magdalum tentoria signus, quando *turres etmunitiones* diaboli expugnamus, sic enim interpretatur Magdalum. Sumus autem in Mara, si peccatorum recordatione, vel sæculi adversitatibus amaricamur, quoniam Mara *amarum* interpretatur. Quia vero Elim dicitur aries, tunc in Elim habitamus quando apostolorum innocentiam et simplicitatem imitamur. Unde et merito in Elim duodecim fontes et septuaginta palmæ esse dicuntur, per quæ duodecim apostoli, et septuaginta duo Christi discipuli figurantur. Quando vero populum ad baptismum et ad fidem invitamus, super mare Rubrum tentoria signus; siquidem et illi et in nube, et in mari sunt baptizati. Sed veniamus in desertum Sini, accedamus ad servitutem Dei, et præparemus animas nostras ad tentationem. Sin enim *tentatio* interpretatur. Per hoc enim postea transire poterimus in Detheca, quod interpretatur *remissio*: illis enim remittantur peccata, qui diabolicas superant tentationes. Quoties aliquid fermentamus, et manus, et opera ad corruptionem laxamus, toties in Alis, et in Raphidim nos esse doleamus. Alis enim *fermentare*, Raphidim vero *manus lazare* dicitur. Unde et merito ibi aqua populo defuisse legitur: facile enim populus corrumpitur, et peccat, si ei evangelicæ doctrinæ aqua defuerit. Et tunc quidem quodammodo in Sinai legem recipimus, quando nos in sacris voluminibus exercemus. Quando vero illicita concupiscimus, tunc ad Aseroth, *angustiarum domum* festinamus, sic interpretatur. Hoc ergo modo cognita historia, et nomen interpretatione, facile singulorum significationes prudens lector inveniet. Quæ nos quidem per

A singula diceremus, nisi quia facilia sunt, et brevitati operam damus.

CAPUT XXXIV

In quo termini, et dimensiones terræ promissionis describuntur, omittitur.

CAPUT XXXV.

« Dixitque Dominus ad Moysen: Præcipe filiis Israel, ut dent levitis de possessionibus suis, urbes ad habitandum, et suburbana earum per circuitum, ut ipsi in oppidis maneat; et suburbana sint pecoribus, et jumentis, quæ a muris civitatum forinsecus per circuitum mille passuum tenduntur contra Orientem, et contra Meridiem similiter erunt duo. » Per hoc enim apertissime datur intelligi, quod clericorum ordo sublimiorem locum in Ecclesia tenere debeat, aliisque omnibus quasi propriis jumentis et pecoribus imperitare; unde et pastores non immerito vocantur. Quod vero suburbana mille passuum spatio tenduntur, omnem mundi ambitum eorum regimini, et ditiori subditum esse ostendit; idem enim significat mille, quod omnes, quoniam hic numerus perfectus est, omnesque in se numeros continet, qui in se quidem replicari possunt, crescere vero non possunt. Notandum autem, quod duo millia cubiti in mille passibus concluduntur; unde et constat, quod duo cubiti unum passum faciunt.

« Dixitque Dominus ad Moysen: Quando transieritis Jordanem, intrantes terram Chanaan, disperdite cunctos habitatores illius, et eorum simulacra confringite, mundantes terram. » Qui ergo per baptismum ad Ecclesiam venimus, terram, id est carnem nostram ab omni vitiorum sorde mundemus, unumque et verum Deum colamus, et adremus.

« Ait autem Dominus ad Moysen: Loquere filiis Israel, et dices ad eos: Quando transgressi fueritis Jordanem in terra Chanaan, decernite quæ urbes esse debeant in præsidia fugitivorum, qui nolentes sanguinem fuderit: in quibus eum proterficeret, donec siet in conspectu multitudinis, et causa illius iudicetur. De ipsis autem urbibus, quæ ad fugitivorum subsidia separantur, tres erunt trans Jordanem, et tres in terra Chanaan, tam filiis Israel quam advenis atque peregrinis, ut confugiat ad eas, qui nolens sanguinem fuderit. Si quis autem vel ferro, vel lapide, vel ligno, vel manu per odium, aut insidias hominem occiderit, cognatus occisi, statim, ut invenerit, jugulabit. Si vero fortuito, et absque odio, et inimicitia hoc egerit, priusquam sic esse probatum fuerit, innocens liberabitur, et non occidetur, sed ad civitatem, ad quam confugerat, reducetur, manebitque ibi, donec sacerdos magnus, qui oleo sancto unctus est, moriatur. » Tres enim civitates trans Jordanem, et tres in terra Chanaan, idem significant; per quas, fides, spes, charitas intelligi possunt: nunquam enim poterit esse securus, qui domum suam in his civitatibus non fundaverit. Ad

has autem quicumque fugerit, non occidetur. Si enim secundum litteram absolute intelligamus, ut illi qui sponte, sive quod majus est per odium, vel per insidias hominem occidunt, in his civitatibus fugiendi subsidium non habeant (quod nefas est dicere) pœnitentiæ januas claudimus. Aliter ergo intelligendum est. Plerumque enim per homicidas corporis, animarum homicidas intelligimus. Animarum vero homicidæ, maxime Judæi et hæretici intelliguntur, qui falsa persuasionem animas a Christi fide separantes, interficiunt. Horum autem illos volentes et per odium, et per insidias peccare intelligamus, qui sic peccant, ut nunquam se peccasse pœniteat, et malum, quod velle cœperunt, nunquam voluisse desistant. Nemo enim sic est volens, sicut ille, cujus voluntas non mutatur. Alios autem, et si peccaverunt volentes; attamen quia jam sunt nolentes et pœnitentes, dicamus eos sanguinem fudisse nolentes. Ille ergo fudit sanguinem volens, qui voluntate in fundendo sanguinem est perseverans. Si quis ergo fuderit sanguinem volens, id est qui a voluntate fundendi sanguinem non recesserit, moriatur. Qui vero fuderit sanguinem nolens, id est jam pœnitens, et non fudisse volens, fugiat ad has civitates, et salvabitur. Si enim fidem Ecclesiæ receperit, si spem Ecclesiæ habuerit, si charitatem Ecclesiæ tenuerit, non mo-

rietur. Quod si extra has civitates eum invenerit propinquus occisi, confestim eum jugulabit. Quis sit iste propinquus, lege in Evangelio de Samaritano, et invenies Christum esse, qui eos quidem, quos extra has civitates invenerit, occidet, et æternæ morti damnabit. Quod autem iste homicida non revertitur ad propria, donec sacerdos magnus moriatur, hoc Moyses significasse videtur, quia ante Christi passionem nemo post peractam pœnitentiam ad cœlestem patriam revertebatur. Judæi quoque et hæretici quicumque Jesum sacerdotem magnum nondum venisse, vel mortuum esse, vel resurrexisse credunt, in patriam reverti non possunt, sic enim nondum istis Christus mortuus est; sicut Mariæ nondum ad Patrem ascenderat, cum ait: « Noli me tangere: nondum enim ascendi ad Patrem meum (Joan. xx, 17). » Nobis autem Christus jam mortuus est: nos jam ejus morte et sanguine redempti sumus. Nobis ergo ad propria redire, et de hujus mundi exilio in civitatem sanctam Jerusalem ipse nos introire concedat, cui cum Patre, et Spiritu sancto gloria, et honor in sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT XXXVI.

Hoc postremum libri Numerorum caput, in quo filiis Israel præcipitur, ut quilibet de tribu sua sibi sumat uxorem, et ad aliam non transeat, ne confundantur tribus, omittitur a sancto Brunone.

Explicit liber Numerorum.

INCIPIT

EXPOSITIO IN DEUTERONOMIUM.

PRÆFATIO.

196 Quia in aliis libris Moysi, quos Dominus dedit, locuti sumus; restat nunc quoque in hoc ultimo libro, quo l ipse donaverit, dicamus. Dicitur autem liber iste, Deuteronomium, quod *secunda lex* interpretatur; quoniam et Novum significat Testamentum, et ea, quæ in aliis dicta sunt, in isto quodammodo innovantur et replicantur. Nos autem, quæ in superioribus libris exposita sunt, præmittentes, cætera, non omnia tamen, sed difficiliora quæque cum Dei adjutorio exponere aggrediamur. Ab hoc capitulo loquendi exordium sumamus.

CAPUT XIII.

« Si audieris in una urbium tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi ad habitandum, dicentes aliquos: Egressi sunt filii Belial de medio tui, et averterint habitatores urbis terræ tuæ, atque dixerint: Eamus, et serviamus diis alienis; quære sollicite, et diligenter rei veritate perspecta; si inveneris, certum esse, quod dicitur, et abominacionem hanc opere perpetrata, statim percutes habitatores urbis illius in ore gladii, et delebis

eam. Omnia quoque, quæ in illa sunt, congregabis in medio platearum ejus, et cum ipsa civitate succendes, ita ut universa consumas Domino Deo tuo, ut sit tumulus sempiternus; non ædificabitur amplius, et non adhærebit de illo anathemate quidquam in manu tua. » Si audieris, inquit, ubicunque fueris, ab aliquo nuntiante tibi filios Belial, id est hæreticos, qui jugo fidei non tenentur (Belial enim *absque jugo* interpretatur), si, inquit, audieris eos de medio tui exiisse, fidemque Ecclesiæ reliquisse, aliosque secum a justitia avertisse, et deos alienos, id est malignos spiritus securos esse, quære rem diligenter, quam cum veram esse cognoveris, gladio spiritus, quod est verbum Dei, omnem nefandam illam congregationem percutes et delebis: insuper et omnia, quæ illius sunt, simul cum ipsa in medio ejus succendes, id est æternis suppliciis condemnabis. Simul enim cum hæreticis, omnis eorum perversa scientia et doctrina (quæ per eorum scientiam intelligitur) abominari et damnari debet, quatenus sic destruat ut ulterius in memoria non habeatur. Hoc est enim, quod ait: « Non ædificabitur

« amplius, et non adhærebit de illo anathemate in A
 « manu tua, » per quod intelligere debes, ut nihil
 de illa hæresi adhæreat menti et fidei tuæ. Sequitur :

CAPUT XIV.

« Filii estote Domini Dei vestri. Non vos infidelis,
 « nec facietis calvitium super mortuo, quoniam po-
 « pulus sanctus est Domino Deo tuo, et te elegit, ut
 « sis ei in populum peculiarem de cunctis gentibus,
 « quæ sunt super terram. » Imitetur Deum, qui ejus
 esse vult. Decet enim ut parentum imaginem in se
 filii repræsentent. Se autem incidere, et calvitium
 super mortuo facere magni doloris indicium est. De
 mortuo vero non dolere, sed gaudere debet Chris-
 tianus. Qui enim bene moritur, ad Deum tendit.
 Doles ergo, o mulier, quod vir tuus ad Deum tendit :
 doles, o homo, quod frater, vel filius tuus ad Deum
 vadit, non bene doles. Videamus etiam quid Apo-
 stolus dicat : « Mortui estis, et vita vestra abscon-
 dita est cum Christo in Deo (*Coloss. iii, 3*). » Isti
 enim adhuc viventes huic mundo mortui erant. Et
 sæpe quidem videmus super his, qui mortui sunt,
 vel etiam qui sic mori desiderant, fratres, et pro-
 pinquos dolere, et isti ergo non bene super mortuo
 dolent. Ille quoque non bene dolet, qui super iniquo
 mortuo dolet; de mali namque perditione non do-
 lendum, sed gaudendum est : dolendum potius erat
 de vita ipsius, quæ justitiæ et bonitati contraria erat.
 De talibus tamen quandiu vivunt et dolere, et flere
 debent sancti, si forte eorum orationibus conver-
 tantur. Sic enim et Samuel flebat Saulem. Post
 mortem vero pro eis flere infructuosum est. Denique
 cum Dominus dicat : « Ego quoque in interitu vestro
 ridebo (*Prov. i, 26*), » quis de illo dolere audeat, de
 quo Dominus ridet et gaudet? De nullo igitur mor-
 tuo dolendum est, nisi de illo, qui fidei moritur, et
 a Deo separatur. Sequitur autem de animalibus
 mundis et immundis, de quibus in Levitico sufficien-
 ter diximus.

197 « Omne quod mundum est, comedite, quid-
 « quid autem morticinum est, ne vescamini ex eo.
 « Peregrino, qui inter portas tuas est, da, ut co-
 « medat, aut vende ei, quia tu populus sanctus Do-
 « mini Dei tui es. » Hoc autem juxta litteram illi
 observantes salvabuntur, et sic per illam unbram
 Dei populus erant, sicut et nos modo per veritatem. D
 Nos enim secundum apostolicam doctrinam, nihil
 immundum et commune judicamus (*I Cor. x, 15*).
 Quidquid in macello venit, comedimus, interrogan-
 tes propter conscientiam. Sciens etiam, quia non
 est personarum acceptator Deus (*Act. x, 34*). Nemi-
 nem ad fidem venientem ab Ecclesiæ corpore separa-
 ramus. Omnem cibum Ecclesia suscipit, id est om-
 nem hominem suo corpori inducit. Nos ergo sumus
 peregrini, nos immunda a Judæis emimus, et come-
 dimus. Judæi enim fuerunt apostoli, qui nos ista do-
 cuerunt, ut nihil commune, et immundum esse cre-
 damus; modo fidem ipsi nobis vendiderunt, hanc
 animæ pretio emimus, pro hac Christi servi facti
 sumus. Et quidem sicut nos modo nisi omnia come-

damus, perimus; sic et illi tunc si comedissent,
 periissent. Omnia enim comedit, qui omnia come-
 enda fatetur.

« Non coques hædum in lacte matris suæ. » Illis
 hoc dicitur, qui Christum adhuc lactantem, et pue-
 rum occidere voluerunt. Et hoc quidem in Exodo
 exposuimus.

« Anno tertio separabis aliam decimam ex omni-
 « bus, quæ nascuntur tibi eo tempore, et repones
 « inter januas tuas, venietque levites, qui aham non
 « habet partem nec possessionem tecum; et pere-
 « grinus, et pupillus, et vidua, quia intra tuas por-
 « tas sunt, et comedent, et saturabuntur, ut bene-
 « dicat tibi Dominus Deus tuus in cunctis operibus
 « manuum tuarum quæ feceris. » Multa enim Moyses
 B in superioribus libris de decimis locutus est; nunc
 autem aliam decimam introducit, quæ valde dignior
 cæteris esse videtur. Per hanc enim spiritualem legis
 intelligentiam significari puto; decem enim sunt
 verba legis, quæ prius quidem Judæi ad litteram in-
 telligentes, observantes, unam decimam dabant.
 Veniente autem tertio anno, id est tertio sæculorum
 tempore, jam alia decima datur, quo eadem decem
 verba spiritualiter intelliguntur. Tria enim sunt
 tempora : Primum ante legem; secundum sub lege,
 tertium sub gratia. Hoc autem tertium, quod nunc
 agitur a Christi nativitate cœpit. Hoc ergo tertio
 anno, sive tertio tempore, Ecclesiæ doctores cordis
 sui cellario condiderunt. Bene autem dicitur ex om-
 nibus, quæ nascuntur eo tempore, quia et si prius
 C littera nata fuisset, litteræ tamen intelligentia spi-
 ritualis hoc tempore nata est. De hac autem decima
 vivunt levitæ, de hac decima vivit clericorum ordo,
 de hac comedunt et saturantur quicumque cibis spi-
 ritualibus delectantur. Hanc peregrini, id est gentiles
 ad fidem venientes; hanc pupilli et viduæ, nequissi-
 mum patrem et maritum diabolum deserentes, sus-
 ciipiunt. Sint ergo duæ decimæ, duæ mandatorum
 intelligentiæ.

CAPUT XV.

« Septimo anno facies remissionem, quæ hoc or-
 « dine celebrabitur. Cui debetur aliquid ab amico,
 « vel proximo, aut fratre suo, repetere non poterit;
 « quia annus remissionis est Domini. A peregrino,
 « et advena exiges : civem, et propinquum repetendi
 « non habes potestatem, et omnino indigens, et
 « mendicus non erit inter vos. » Septimus enim
 dies, et septimus annus, sicut jam in aliis libris
 exposuimus, hæc ultima ætas intelligitur, de qua
 Apostolus ait : « Nos sumus, in quos fines sæculo-
 rum devenerunt (*I Cor. x, 11*). » In hac ultima au-
 tem ætate remissionem facere debemus, sicut Domi-
 nus ait : « Dimittite, et dimittetur vobis (*Luc. vi,
 37*). » Itemque : « Nisi remiseritis hominibus pec-
 cata eorum, nec Pater vester cælestis dimittet vobis
 peccata vestra (*Matth. xviii, 35*). » Hæc sunt ergo
 debita, quæ a proximo, vel ab Ecclesiæ civibus non
 repetere, sed dimittere debemus. Quod autem ab
 advæna, et peregrino hæc repetere concedit, dam-

natis, et infidelibus hanc remissionem non valere significat, sive etiam dimittas, sive non dimittas, ille tamen nihilominus periturus est. Quid enim Judæis in infidelitate persistentibus profuit, quod Dominus ait : « Pater, ignosce illis, non enim sciunt, quid faciant (Luc. xxiii, 34). » Debitum ergo ab his exigitur, siquidem non dimittitur. In eo vero, quod ait : « Et omnino indigens, et mendicus non erit inter vos, » ad eleemosynarum largitatem nos provocare videtur. Sequitur :

« Fenerabis gentibus multis, et ipse a nullo accipies mutuum : dominaberis nationibus plurimis, et tui nemo dominabitur. » De divitiis spiritualibus Ecclesia non feneravit : nulla enim gens est, cui ipsa fidem suam non prædicaverit, et cum omnes gentes fidem ejus suscepissent, ipsa nullius gentis fidem suscepit, et ipsa quidem tandem dominabitur omnibus, cui præter Deum nemo dominabitur.

« Cum tibi venditus fuerit frater tuus Hebræus, aut Hebræa, et sex annis servierit tibi, in septimo anno dimittas eum liberum ; et quem libertate donaveris, nequaquam vacuum abire patieris, sed dabis viaticum de gregibus, et de area, et de torculari, quibus Dominus Deus benedixerit tibi. Sin autem dixerit ; Nolo egredi, eo quod diligat te, et domum tuam, et bene sibi apud te sentiat esse, assumes fibulam, et perforabis aurem ejus in janua domus tuæ, et serviat tibi usque in æternum. Ancillæ quoque similiter facies. Non avertas ab eis oculos tuos, quando dimiserit eos liberos, **198** quoniam juxta mercedem mercenarii per sex annos servivit tibi. » Quoniam enim Hebræus *transiens* interpretatur, omnis homo Hebræus intelligi potest, qui ab infidelitate ad Ecclesiam transit. Hos autem doctores Ecclesiæ pretio Domino emunt. Idem vero per sex annos, quod per sex dies significatur ; non enim sunt dies nisi sex, in quibus servile opus fieri liceat. Qui igitur sex annis servit, a servitute non recedit. Sed sciendum est, quia servorum Dei alii sponte serviunt, et gratiam habent servitutem, alii vero non sponte, et onerosam serviunt servitutem. Et multos quidem tales in Ecclesia videmus, qui nihil boni servitii sua sponte faciunt ; serviunt tamen aut verecundia, aut timore. Hos autem in septimo anno, id est vitæ termino completo, liberos abire Ecclesia permittit, qui nulla ulterius servitute serviunt, sed melius eis fuerat adhuc servisse, quam tali libertate liberos abisse. Et vide quam bonus Dominus, qui nec etiam ipsos malos servos et ingratos vacuos abire permittit, sed dat eis viaticum de gregibus, et de area, et torculari. Intelligit enim hoc sacramentum, intelligit et hoc nomen, nec ignorat quid viaticum significet. Unde et ultima hora poenitentibus hoc viaticum recipere persuadet, qui per totam vitam usque ad sedem judicis securi perforantur. Hoc enim viaticum Christi corpus et sanguis est, quod prius quidem de gregibus accipiebatur, nunc autem de area et de torculari suscipitur. Quis enim hoc non intel-

A ligat, quis nesciat, quid agnus significet, qui in Pascha immolabatur : « etenim Pascha nostrum immolatus est Christus (I Cor. v, 7). » De area namque suscipitur panis, et vinum de torculari, quæ ineffabiliter in Christi carnem et sanguinem convertuntur. Sequitur autem de bono servo, quæ libentissime serviens, nunquam a Domini sui vult recedere servitute. Quare hoc ? Quia eum diligit, et donum ejus, quæ est Ecclesia, semperque sibi apud eum bene esse sentit. Hunc ergo ducit Dominus ad januam domus suæ, et perforat aurem ejus ut ei serviat in perpetuum. Qui enim ad januam ducitur, ab omnibus, qui in domo sunt, videtur ; merito ergo bonus servus ducitur ad januam, ut quam fidelis et obediens sit omnibus innotescat, cæterique bonum exemplum de eo capiant, et qui nondum aures perforatas habent, sibi ad ejus exemplum perforari faciant. Tales enim aures Domino querebat, cum diceret : « Qui habet aures audiendi, audiat (Marc. iv, 23). » Iste ergo, quia per sex annos, id est toto tempore vitæ suæ, quasi mercenarius serviens, sui laboris mercedem semper expectavit, bene remuneratus ad supernæ patriæ rediit libertatem : servit ergo, non ut servus, sed ut mercenarius ; quoniam servo pro labore non dantur mercedes. Sequitur autem de primogenitis, quæ si masculini generis et sine macula fuerint, cuncta Deo sacrificare jubentur. Et de his quidem in superioribus libris satis locuti sumus. Quod autem hic dicitur, ut primogenita, quæ maculam habent, non immolentur Domino, sed comedantur ab his qui mundi sunt, et ab his qui mundi non sunt, hoc significat quod criminosi ad ordinem quidem sacerdotalem subvehi non possunt, ab Ecclesiæ tamen corpore et communione separari non debent. Sed hoc solum in eis observandum est ut Judæorum sanguis non comedatur, sed quasi aqua super terram fundatur. Qua in re manifeste ostenditur, quoniam et si iniquis communicamus, iniquorum tamen peccatis non acquiescere, sed ea vehementer abjicere et abominari debemus.

CAPUT XVI.

Quod autem sequitur de tribus festivitibus, quas Judæi celeberrimas habebant, ideo hic non exponimus, quia in aliis libris, et maxime in Levitico sufficienter exposuimus.

« Non plantabis lucum, et omnem arborem juxta altare Domini Dei, nec facies tibi, atque constituas statuam, quæ odit Dominus Deus tuus. » His enim verbis omnis idolorum cultura, omnisque infidelium superstitio interdicitur.

CAPUT XVII.

Hoc autem capitulo præcipit ut omne ambiguum, omnesque majores causæ sacerdotum judicio finiatur : cujus sententiæ quicumque superbiens obedire noluerit, moriatur. Quia in re sacerdotum scientia et justitia, populique erga eos obedientia, qualis et quanta esse debeat breviter insinuat.

« Cum ingressus fueris terram, quam Dominus

« Deus tuus dabit tibi, voluerisque tibi regem con-
 « stituere; de gente tua, et de fratribus tuis eum
 « constitues: qui cum fuerit constitutus, non multi-
 « plicet sibi equos, nec reducat populum in Ægyptum;
 « præsertim cum Dominus vobis præceperit, ut per
 « eandem viam non revertamini; nec habeat ux-
 « res plurimas, quæ ejus animum alliciant: neque
 « habeat in mensa pondera auri, et argenti. Post-
 « quam sederit in solio regni, scribat sibi Deute-
 « ronmium legis hujus, accipiens exemplar a
 « sacerdotibus, et legat illud cunctis diebus, faciens
 « ea, quæ in eo scripta sunt; neque declinet ad
 « dexteram, vel ad sinistram, ut longo tempore
 « regnet ipse, et filii ejus (299). » Utinam hoc
 199 capitulum reges nostri intelligant, intelle-
 ctumque custodiant, neque tantis malis Ecclesiam
 Dei afficiant. Hoc autem non solum de sæcularibus,
 verum etiam de spiritualibus Ecclesiæ regibus in-
 telligi potest. Verum enim de gente nostra, de gente
 utique Christiana et religiosa, et de nostris fratri-
 bus, id est de melioribus Ecclesiæ filiis eligere, et
 constituere debemus. Qui ergo rex constitutus fue-
 rit, non multiplicet sibi equos, quorum superbo
 apparatu in bellum ruat, humilemque populum pro-
 sternat. Per hoc enim intelligere possumus, ut su-
 perborum famulatu atque consiliis non elevetur. Hoc
 autem rex David intelligens, ait: « Hi in curribus,
 et in equis, nos autem in nomine Dei nostri magni-
 ficabimur (Psal. xix, 8). » Nec reducat populum in
 Ægyptum, sermone videlicet et exemplo eum ad
 peccata convertens. Per eandem autem viam rever-
 titur, qui ad peccatum, quod pœnitendo reliquerat,
 iterum redit. Nec habeat uxores plurimas, quæ ejus
 animum illiciant. Hoc autem Salomon surda aure
 præteriens, non solum plurimas, sed alienigenas
 duxit uxores, a quibus miserabiliter illectus, idola
 adorasse legitur. Spiritualiter autem multæ uxores
 multæ religionum sectæ intelligi possunt. In mensa
 vero pondera auri et argenti prohibentur, quoniam
 his facillime in contemptum Dei, et in superbiam
 elevatur. Hunc autem librum, qui inter nova et
 vetera medius discurret, scribere sibi, et observare
 præcipitur, ut secundum Evægelium de thesauro
 suo nova, et vetera proferre possit. Cujus fidei
 exemplar a sacerdotibus suscipitur, si secundum
 eorum doctrinam custoditur. Ille vero nec ad dexte-
 ram, nec ad sinistram declinat, qui a veritate, et a
 recto itinere non recedit.

CAPUT XVIII.

« Non habebunt sacerdotes et levitæ, et omnes,
 « qui de eadem tribu sunt, partem et hæreditatem
 « cum reliquo Israel, quia sacrificia Domini, et obla-
 « tiones ejus comedent, et nihil aliud accipient de
 « possessione fratrum suorum; Dominus enim ipse
 « est hæreditas eorum, sicut locutus est illi. » Hac
 sententia mundum relinquere, et soli Deo adhærere
 jubemur, et qui Deum in partem suscepimus, nul-

lam aliam partem quæramus, ne forte dum aliam
 partem quærimus, hanc, quæ omnino melior est,
 amittamus. Magna enim est hæreditas, si illum hæ-
 reditamus, qui omnia possidet. Hoc autem illi custo-
 diunt, qui solis necessariis contenti, omnia commu-
 nia habent. Sequitur:

« Hoc erit iudicium sacerdotum a populo, et ab
 « his, qui offerunt victimas, sive bovem, sive ovem
 « immolaverint, dabunt sacerdoti armum ac ventri-
 « culum, primitias frumenti, vini, et olei, et lana-
 « rum partem ex ovium tonsione. Ipsum enim elegit
 « Dominus Deus tuus de cunctis fratribus tuis, ut
 « stet et ministret nomini Domini, ipse et filius ejus
 « in sempiternum. » Armum enim omnium victima-
 rum sacerdotes suscipiant, ut per hoc omnium o-
 nera se portare intelligant, secundum quod ad Aaron
 Dominus ait: « Tu, et filii tui, et domus patris tui
 « portabitis iniquitatem sanctuarii. » Eum ergo, qui
 multis oneribus premitur, multos armos habere oportet.
 Sed quare ventriculo sacerdotes suscipiunt,
 nisi ut sanctarum Scripturarum cibum coquant et
 digerant, atque ex eo cuncta ecclesiastici corporis
 membra pascant et nutriant? In ventriculo enim, id
 est stomacho omnis cibus digeritur, quo omnia
 corporis membra nutriuntur. Suscipiunt præterea
 sacerdotes vini, et olei, et lanarum primitias, ut
 habentes victum et amictum, his contenti sint. Sed
 quales eos esse putamus, quibus omnes primitiæ
 dantur? Sed quare dantur? Vis audire quare? Quia
 primi sunt, quia majores sunt; quia in omnibus
 obtinent principatum, et omnia eis debent esse sub-
 jecta. Isti ergo primi sedeant, primi ambulent, istos
 reliqua turba sequatur. Qui enim eos sequitur, non
 ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ.

« Dixitque Dominus ad Moysen: Prophetam susci-
 « tabo eis de medio fratrum tuorum similem tui, et
 « ponam verba mea in ore ejus, loqueturque ad eos
 « omnia, quæ præcepero illi. Qui autem verba ejus,
 « quæ in nomine meo loquetur, audire noluerit, ego
 « ultor existam. » Multos enim prophetas huic po-
 pulo Deus dedit, qui quamvis Dei mandata, et viam
 vitæ eis nuntiarent, et Moysi in sermone et mira-
 culis similes essent; non solum eis non crediderunt;
 verum etiam sicut Dominus ait, alios lapidaverunt,
 alios occiderunt, alios contumeliis affecerunt. Potest
 autem hoc specialiter de isto propheta intelligi, qui
 de se ipso loquitur, dicens: « Non est propheta
 sine honore, nisi in patria sua, et in domo sua
 (Marc. vi, 8), » etc., quem Deus Pater non solum
 suscitavit, sed a mortuis resuscitavit. Hic autem
 et similis est Moysi, qui propheta, et major tamen,
 et Dominus Moysi, qui et Patris sui verba loqui
 significans, aiebat: « Mea doctrina non est mea, sed
 ejus qui misit me, Patris (Joan. vii, 16). »

CAPUT XIX.

Sequitur autem de tribus civitatibus fugitivorum,
 quas inter se æquali spatio dividi præcipit, ut ha-

(299) Partim sensu, partim verbis ex Vulgata hic locus concinnatus est.

beat e vicino, qui propter homicidium fugerit, quo A
evadere possit.

« Hæc erit lex homicidæ fugientis, cujus vita
« servanda est. Qui percusserit proximum suum
« nesciens, et qui heri et nudius **200** tertius nul-
« lum contra eum habuisse odium comprobatur;
« sed abiisse cum eo simpliciter in silvam ad ligna
« cædenda, et incisione lignorum securis fugerit de
« manu, ferrumque lapsum de manubrio anicum ejus
« percusserit, et occiderit, hic ad unam supradicta-
« ram urbium confugiet, et vivet, ne forsitan prox-
« imus ejus, cujus effusus est sanguis, dolore stimulatus
« persequatur, et apprehendat eum, si longior fuerit
« via, et percutiat animam ejus, qui non est reus mor-
« tis: Quia nullum contra eum odium prius habuisse
« monstratur (299'). » Tres enim istæ civitates, ut B

in libro Numeri exposuimus, fides, spes, charitas in-
telliguntur; quæ quidem æquali spatio inter se divi-
duantur, quia his, qui salvandi sunt, æqualiter, simul-
que occurrunt. Per silvam autem, in qua ligna cædun-
tur, hæc, et alia Scripturæ divinæ legis intelligi possunt.
In hac autem silva simpliciter ligna cædimus, quan-
do fideli intentione singulas sententias disposuimus.
Fit autem aliquando, ut dum de his loquimur,
aliquid minus idoneum ad intelligendum, ferro de
manubrio delapso, percutiamus et occidamus. Tunc
enim securis manum fugit, et ferrum de manubrio
labitur, quando gladius spiritus, quod est verbum
Dei, incaute profertur. Tales ergo in hac silva fra-
tribus circumstantibus ligna incidere debent, qui et
cælendi periti sint, et ferrum verbum Dei retinere C
valeant, ne fortasse aliquid contra fidem proferant,
vel quod pro sui obscuritate scandalum faciat. Ipsi
quoque, qui hæc ligna cælendi peritiam habent, non
omnia coram omnibus cædere debent; quædam enim
sunt, quæ non nisi in conventu sapientum exponi
debent. Qui ergo hoc modo fratrem percussit, si in
aliqua prædictarum civitatum refugium habuerit,
non occiditur; refugium enim habet in civitate fidei,
si propria conscientia defendatur, se contra fidem
nescienter esse locutum, et quod dixit, non ideo
dixerit, ut aliquem pro odio a fide catholica aver-
tisset (hoc enim Judæi et hæretici faciunt) ideoque
quanto tempore in hoc odio permanent ad has civi-
tates nullum refugium habent. Similiter autem D
de spe, et charitate intelligatur. Proximus autem
hominis occisi Christus est, qui per Samaritanum in
Evangelio significatur. Et ipse quidem eos homicidas
interficii, quos longe a prædictis civitatibus reperit.
De hoc capitulo locuti sumus in fine libri superioris.

« Non assumes, et transferes terminos proximi
« tui, quos fixerunt priores in possessione sua. »
Nescio quam possessionem melius hic queamus in-
telligere, quam fidem nostram et doctrinam evan-
gelicam. Hujus autem terminos qui transferre cona-
tur, et aliter quam a sanctis Patribus constituti sunt,
movere nititur, æternæ damnationis reus efficitur.

(299') Cod. bibl. Montis Amiatae: Quia nullum habuisse odium contra eum comprobatur, et in succi-
sione lignorum.

CAPUT XX.

Hinc autem Moyses hortatur populum, ut si
quando contra adversarios suos ad bellum exierint,
et eorum exercitum majorem viderint, non timeat,
quia Deus secum est: et jam prælio appropinquante
sacerdotes populum commoveant et confortent;
duces quoque per singulas turmas, exercitu audiente
proclament: « Quis est homo, qui ædificavit domum
« novam, et non dedicavit eam, vadat, et revertatur
« in domum suam, ne forte moriatur in bello, et alius
« homo ejus fungatur officio. Quis est homo, qui de-
« sponsavit uxorem, et non accepit eam, vadat, et
« revertatur in domum suam, ne forte moriatur in
« bello, et alius homo accipiat eam. His dictis,
« addent reliqua, et loquentur ad populum: Quis
« est homo formidolosus, et corde pavido? rever-
« tatur in domum suam, ne pavere faciat corda
« fratrum suorum; sicut ipse timore perterritus est.
« Cumque siluerint duces exercitus, et finem lo-
« quendi fecerint, unusquisque suos cunctos ad bel-
« landum præparabit. » Hæc enim Ecclesiæ princi-
pio et fini conveniunt; hæc ad tyrannorum tem-
pora rectissime referuntur, in quibus exiguus Chri-
stianorum populus contra innumerum persequentium
exercitum dimicabat et dimicabit. Docet ergo
Moyses, qualiter Ecclesiæ duces milites suos eo tem-
pore instruere debeant. Fortes quoque hortatur ne
timeant et, ut confidenter in hostem ruant, non in
suis sed in Dei virtute confidant, qui in eis reman-
ent, pugnat et vincit. Ipse enim non solum viros,
sed virgines et mulieres tanta fortitudinis corroboravit,
ut impios imperatores vincerent, et Romanorum
inexpugnabilem exercitum superarent. Sed
quid per hominem, qui et novam domum ædificavit,
et nondum eam dedicavit, nisi Christianum aliquem
intelligimus, qui quamvis in baptismo veterem ho-
minem exuerit, et jam in novum factus, Deum in
domo sua, id est in seipso, qui templum Dei ab Apo-
toto vocatur, habitatorem suscepit, nondum tamen
ad illam perfectionem pervenit, ut sicut se, alium
diligat, et mundum penitus contemnat? Qui enim
ad hoc pervenit, totum se ab integro Domino dedi-
cavit. Qui vero hoc non habet, nondum idoneus
est, ut tyrannorum gladios contra se provocans,
ad martyrium tendat. Revertatur ergo in domum
suam, maneat in se, teneat fidem in occulto, et
sit vel bonus confessor, qui martyr esse non me-
ruit; melius est enim ei, ut sic maneat, quam
in bello moriatur; moriatur, inquam, non corpore,
201 sed anima; si enim corpore moreretur,
martyr esset. Qui ergo præ timore Deum negat,
ille secundum animam in bello moritur. Idipsum
autem et de illo intelligatur, qui uxorem desponsa-
vit, et nondum eam accepit. Uxorem quidem de-
sponsavit qui fide Christianam religionem promisit,
eum hac enim uxore proles honorum operum gene-
ratur. Hanc autem et si desponsaverit, nondum

tamen accepit, quia ad fidei et religionis perfectionem nondum pervenit. Hujus autem perfectionis est mundum contemnere, et Deum et proximum toto corde diligere. Revertatur ergo in domum suam et hic et ille ne forte in bello moriatur, et alius homo, et illius domum, et hujus uxorem accipiat, id est tollat. Hac enim significatione Apostolus ait: « Sustinetis enim, si quis vos in servitute redigit, et si quis accipit (*II Cor. xi, 20*); » id est si quis vobis vestra bona tollit. Hominem autem ipsum diabolum vocari, ipse nos Dominus docuit dicens: « Inimicus homo hoc fecit (*Matth. xiii, 28*). » Hic igitur homo Deum negantibus et domum, et uxorem tollit.

« Si quando accesseris ad expugnandum civitatem, offeres ei primum pacem. Si acceperit, et aperuerit tibi portas, cunctus populus, qui in ea est, salvabitur, et serviet tibi sub tributo. Sin autem eum sœdus inire noluerit, et cœperint contra te bellum, oppugnabis eam. Cumque tradiderit Dominus Deus tuus illam in manu tua, percuties omne, quod in ea masculini generis est, in ore gladii, absque mulieribus, et infantibus, jumentis, et cœteris, quæ in ea civitate sunt. Omnem prædam exercitui divides, et comedes de spoliis hostium tuorum, quæ Dominus Deus tuus dederit tibi. » Hoc autem non solum de una civitate, vel tota gente, sed de uno quolibet intelligi potest. Civitas enim omnis homo est, habitatque in ea non parva civium multitudo, virtutum quidem, si bonus est, vitiorum vero, si malus. Ad hanc autem expugnandam accedimus, quando primi infidelem hominem ad Christi fidem convertere tentamus. Et primum quidem ei offerimus pacem, Christum videlicet Dei filium prædicantes. « Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unum (*Ephes. ii, 14*). » Quam si acceperit, et portas ad audiendum et credendum aperuit, cunctus populus, qui in ea est, salvabitur. Bonus enim est populus ille, qui Evangelio portas aperit, et Christum ad se venientem suscipit. Unde benedicitur, « ut cunctus populus salvetur, » non qui in ea fuerat, sed qui in ea est. Audito enim verbo fidei, statim omnis erronea multitudo recessit, et sola tibi cum populo suo fides remansit. Hæc autem civitas servit Ecclesiæ sub tributo, quia fidelis homo semper tributa bonorum operum persolvit. Utinam et nos secundum hunc modum omni tempore tributarii simus. Per eos autem, qui sœdus accipere nolunt, et contra prædicatores pugnare incipiunt, illos intelligimus, qui non facile convertuntur, sed vana philosophia, et dialecticis syllogismis contra fidem, et Evangelium disputant. A talibus tamen sancti prædicatores non statim recedant; sed quasi inimicissimam civitatem, eos oppugnantes, nunc Scripturarum exemplis, nunc miraculorum signis, nunc aliis rationibus eos aggrediantur, donec victi succumbant, et ab infidelitate ad fidem convertantur qui cum veritati acquieverint, confestim Christi bellatores, omnes eorum masculos, omnes eorum syllogismos, omnia eorum argumenta, omnia fal-

larum Scripturarum exempla, quibus prius se defendebant, et in quibus confidebant, in eis perimerent, et destruerent, ut quidam eorum etiam suos codices exurerent, et se errasse confiterentur. Feminas autem, et pueros, et iumenta reservabant, id est eas sententias, et rationes, quæ, aut sicut feminæ bonum aliquid parerent, aut sicut pueri nihil nocerent, aut sicut iumenta aliquid prodessent. Multas enim scientias habent gentiles, quas nemo prohibet habere Christianos. Prædam autem exercitus distribuere, et hostium spolia dividere, quid aliud est, nisi eos, qui noviter diabolo erepti sunt viris catholicis tradere, qui eos plenissime Christianam doceant religionem, et corpori ecclesiastico per omnia introducant? Sequitur: « Sic facies cunctis civitatibus, quæ a te procul valde sunt; » et non sunt de his urbibus, quas in possessione accepturus es. De his autem civibus, qui dabantur tibi, nullum omnino permittas vivere. Per hos enim, quos filii Israel vivere non permittunt, vitiorum exercitum, et Judæorum, et hæreticorum, et omnium in infidelitate permanentium intelligimus. Hæc enim omnia æternæ morti destinata sunt.

« Quando obsederis civitatem multo tempore, et munitionibus circumdederis, ut expugnes eam, non succides arbores de quibus vesci potest, nec securibus per circuitum debes vastare regionem, quoniam lignum est, et non homo, nec potest bellantium contra te augere numerum. Si quæ autem ligna non sunt pomifera, sed agrestia, et in cæteros apta usus, succide, et exstrue machinas, donec capias civitatem, quæ contra te dimicat. » Id ipsum per hanc civitatem et per illam, de qua modo superius diximus, intelligi potest. Quod enim in illa cives boni, hoc est in ista arbores fructifera; et quod in illa cives mali, hoc est in ista ligna agrestia, ex quibus machinas fieri præcipit; hoc datur intelligi, quia pagani et hæretici plerumque a nobis suis scriptis superantur.

202 CAPUT XXI.

« Quando inventum fuerit in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, hominis cadaver occisi, et ignoratur cædis reus, egrediantur majores natu, et iudices tui, et metientur loco cadaveris singularum per circuitum apatia civitatum, et quam viciniorum cæteris esse perspexerint, seniores civitatis ejus tollent vitulam de armento, quæ non traxit jugum, nec terram scidit vomere, et ducent eam ad vallem asperam, atque saxosam, quæ nunquam arata est, nec sementem recepit; et cœdent in ea cervices vitulæ; accedentque sacerdotes illi Levi, quos elegit Dominus Deus tuus, ut ministrent ei: et venientes majores natu civitatis illius ad interfectum, lavabuntque manus super vitulam, quæ in valle percussa est, et dicent: Manus nostræ non effuderunt hunc sanguinem, nec oculi viderunt; propitius esto populo tuo Israel, quem redemisti, Domine, et non reputes sanguinem innocentem in medio populi tui Israel.

« Et auferetur ab eis reatus sanguinis; tu autem alienus eris ab innocentis cruore, qui susus est, cum feceris, quod præcepit Dominus. » Valde hic locus difficilis est ad exponendum. Incipiamus tamen, et sequamur eum, qui ait: « Aperi os tuum, et ego adimplebo illud (*Psal. lxxx, 11*). » Per cadaver ergo hominis occisi, Christi corpus intelligamus, cujus utique cædis reus, secundum quemdam modum iguoratur: quod enim cum Judæi occiderint, non iguoratur; causa tamen, qua eum occiderint, ignoratur. Hoc enim Pilatus ipse testatur, dicens: « Nullam causam inuenio in homine isto (*Joan. xviii, 38*). » Et Petrus apostolus: « Nullam, inquit, causam mortis inuenientes in eo, petierunt a Pilato ut interficerent eum (*Act. xiii, 28*). » Usitata enim locutio est, ut cum de aliquo, qui pro suo reatu occisus est, interrogamus qui eum occiderit? respondeamus peccatum suum. Hoc ergo modo ignoratur, quis Christum occiderit, quoniam nullum peccatum in eo fuit, pro quo occidi debuisset. Quid ergo super hoc fieri debet? « Egreantur, inquit, majores natu, et iudices populi, et mittantur a loco cadaveris singularum per circuitum spatia civitatum, et quam viciniorem esse perspexerint, inde seniores civitatis illius egredientes faciant, quod sequitur. » Per majores enim natu et iudices populi, apostoli intelliguntur: ipsi enim in Ecclesia primi fuerunt, ipsi a Deo iudices constituti, duodecim tribus Israel iudicabunt. Civitas vero proxima cadaveri est Jerusalem, cujus seniores quidem sunt patriarchæ et prophetæ, mortem hominis innocentis cunctis gentibus nuntiare jubentur. Et apostoli quidem plano facilique sermone Christi mortem annuntiant. Prophetæ vero suo more per ænigmata et figuras. Hoc autem sequentia manifestabunt. Mensi sunt enim apostoli a loco cadaveris, id est a civitate Jerusalem omnes hujus mundi civitates, quia in omnem terram exivit sonus eorum, ubique Christi mortem prædicantes, ubique eum sine causa crucifixum esse dicentes. Hoc autem, ut firmius crederetur, non fuit sufficiens solos apostolos hoc dixisse, sed ejusdem civitatis seniores ad ipsum testificandum egrediuntur: et isti quidem mentiri non possunt, quia seniores sunt, tum quia ibi proximi fuerunt. Nulla enim nunc pars mundi est, in qua prophetarum libri non inveniuntur; nusquam invenitur locus, in quo Christi passionem prophetæ in scripturis suis non prædicaverunt. Prædicant autem per allegorias, quemadmodum hic in figura vitulæ obscure satis de Christo loquuntur. Etenim non tantum loquuntur verbis, sed etiam factis; tollunt siquidem vitulam de armento, id est Christum Dominum nostrum de grege patriarcharum, quæ non traxit jugum, nec terram scidit vomere, quia Salvator noster omni libertate præditus, nulli vitiorum fuit obnoxius servituti, magisque nos de cælestibus, quam de terra cibum quærere docuit. Ait enim: « Operamini cibum, non qui perit, sed qui permanet in æternum (*Joan. vi, 27*). » Et ducunt illam ad

vallem asperam, atque saxosam id est ad gentilem populum, qui vitiorum asperitate, et incredulitatis duritia horruerat: quæ vallis nunquam arata est, nec sementem recipit, quæ ante id temporis, neque Ecclesiæ cultores, neque verbi Dei semen gentilitas cognoverat. « Et cædent in ea cervices vitulæ. » Quid est hoc? In Judæa occisus est Christus, et in gentibus vitula jugulatur. Quid est ergo, quod Apostolus ait: « Christus semel mortuus est (*I Petr. iii, 18*). » Semel enim mortuus est, et jam non moritur; toties tamen mori dicitur, quoties ejus mors in Ecclesia nuntiatur et memoratur. Sic enim dicere solemus: Cras erit Nativitas Domini, cras erit Pascha, cras erit Ascensio Domini; cum cras tamen nisi sola commemoratione non fiant. Sic igitur et prophetæ toties vitulam inter nos occidunt, quoties per eorum scripta Christi passionis memores sumus. Adducunt etiam ad hujus vitulæ occisionem sacerdotes filios Levi, ut per hoc manifeste intelligamus, sacerdotum hoc factum fuisse consilio, ut Christus crucifigeretur. Sed ne aliquis dicat: Vos seniores, vos prophetæ, vos Christum occidistis, quia, sicut hic dicitur, vos vitulam jugulastis, et vestra prophetia existit causa, ut Christus occideretur. Propter hoc ergo veniunt majores natu ad interfectum, levantque manus per vitulam, et dicunt: « Manus nostræ non effunderunt hunc sanguinem, nec oculi viderunt. » Quid enim non viderunt? peccatum utique vel causam pro qua occideretur (quod enim non est, videri non potest). Ignoratur ergo cædis reus, siquidem ab ipsis prophetis non cognoscitur. « Et veniunt, inquit, ad interfectum; » cum enim de Christi passione prophetæ loquantur, tunc ad interfectum veniunt; cum vero de nativitate ad natum, cum de reurrectione ad resurgentem, et sic de aliis. Sed quid est quod ad interfectum venientes super vitulam manus imponunt, nisi quia idem sunt, et vitula et interfectus? Manus autem opera significant, quoniam manibus opera fiunt, et est causa pro effectu. Manus ergo supra vitulam ponunt qui omnia sua opera omnemque scripturam manuum suarum Christo Domino convenire demonstrant. Tunc deinde orant pro populo, sed pro omni populo: orant enim pro eis, quos suo sanguine Christus redemit. Lego prophetas, et hoc eos pluribus in locis orare invenies. Quos enim redemit Christus, nisi eos, qui per fidem ad ejus gratiam revertuntur? Quod autem sequitur: « Tu autem alienus eris ab innocentis cruore, qui susus est, cum feceris quod præcepit Dominus, » Judæis quidem specialiter dicitur. Unde post Christi passionem quidam penitentia ducti ad apostolos venientes dixerunt: « Quid facimus, viri fratres; » quibus beatus Petrus ait: « penitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum (*Act. ii, 38*). » Hoc est ergo quod Dominus præcipit, quod qui fecerit, innocens erit a sanguine Christi. « Si egressus fueris ad pugnam contra inimicos tuos, et tradiderit eos Dominus Deus tuus in manu tua, captivosque duxeris, et videris in numero

« captivorum mulierem pulchram, et adamaveris eam, voverisque habere uxorem; introduces in domum tuam, quæ radet cesariem, et circumcidet ungues, et deponet vestem, in qua capta est, sedensque in domo tua, flebit patrem et matrem suam uno mense, et postea intrabis ad eam, dormiesque cum illa, et erit uxor tua. » Hoc autem ad litteram non est intelligendum. Per hanc enim mulierem quidam expositores philosophorum doctrinam intellexerunt; ego vero animum hominis esse puto, qui secundum suam naturam cunctis mulieribus pulchrior est. Qui autem contra inimicos ad pugnam exeunt, doctores Ecclesiæ sunt; hostes vero, quicumque nostræ religionis non sunt. Contra hos autem pugnare, est eorum eis errorem ostendere, et ad Christi fidem eos invitare. Et revera quidem se Apostolus Ephesi ad bestias pugnasse dicit. Vincuntur autem isti, et captivi ducuntur, quando derelicto errore ad fidem convertuntur. Tunc ergo Christi milites quicumque ibi animam pulchram conspiciunt, eam amant, et uxorem ducere concupiscunt (pulchra enim est omnis anima, quæ Christi fidem pollicetur). Hanc autem ducunt in domum suam, id est in Ecclesiam sibi commissam, quæ cesariem quidem radit, et ungues circumcidit, quia quod inutile, et superfluum habet, spernit, et abjicit. Quid enim tam superfluum est homini, ut vitia et peccata? Quibus nisi caruerit, salvari non poterit. Deponit insuper vestem, in qua capta est, veterem scilicet hominem exuens cum actibus suis. Quod autem ait: « Sedensque in domo sua flebit patrem, et matrem suam uno mense; » hoc est intelligere, quia priusquam ad Ecclesiam venerit, priusquam baptismi sacramenta suscipiat, flebit, et pœnitentiam aget, eo quod parentum suorum sit malitiam imitata. Pater enim ejus diabolus fuit, secundum quod quibusdam Dominus ait: « Vos ex patre diabolo estis (Joan. viii, 44); » mater vero ejus gentilitas. Uno vero mense flere, est secundum tempus ab episcopo dispositum pœnitentiam agere; quia mensis mensura dierumque numerus dicitur. Idem quoque est flere uno mense, quod est una dierum mensura et dispositione. Postea vero ingreditur ad eam, jam baptizatam, et dormit cum illa, et fit uxor ejus, quia jam familiariter ei adhæret, Ecclesiæque sacramenta pandit, et verbi Dei semine imprægnans, bona opera, quasi filios, parere facit. Sequitur:

« Si habuerit homo uxores duas, unam dilectam, et alteram odiosam, genueritque ex eis liberos, et fuerit filius odiosæ primogenitus, volueritque substantiam inter filios suos dividere, non poterit filium dilectæ facere primogenitum, et præferre filio odiosæ, sed filiam odiosæ agnoscet primogenitum, dabitque ei de his, quæ habuerit cuncta duplicia; iste est enim principium liberorum ejus, et huic debentur primogenita. » Per hunc hominem episcoporum aliquem intelligere possumus, qui quamvis Ecclesiam regat, tamen quia in duas partes Ecclesia dividitur, in bonos scilicet et malos, duas

uxores habere videtur. Ambæ istæ uxores de episcopogenerant, quia utriusque filios ipse per baptismatis aquam regeneravit. Quasi enim de episcopo generare, est secundum ejus doctrinam filium baptizare. Sed quis episcoporum eam uxorem, id est eam partem suæ plebis non diligat, quæ Deo fideliter servit, et a christiana religione non recedit? Quis vero eam odiosam non habeat, quæ luxuriæ et voluptatibus, perjuriis et homicidiis, furtis et adulteriis, aliisque iniquitatibus dedita est? Verumtamen, sicut scriptum est, « Filius non portabit iniquitatem patris (Ezech. xviii, 20); » si bonus filius ex matre tamen scelerata nascatur, non propter hoc perdet primogenita sua: similiter autem econtra, si ex optima matre filius iniquus oriatur, non ideo primogenitus erit. Solus ergo ille primogenitus, et sacerdotalis dignitatis dignus judicetur, qui bonus est, cujuscunque sit filius, sive homicidæ, sive adulteri, sive pro alio crimine infamis. Dicitur enim: « Quia filius non portabit iniquitatem patris. » Quod autem servorum filii ad sacros ordines non admittuntur, ideo fit, quia non est Ecclesiæ Dei, aliena violenter rapere: si enim eorum Domini concesserint, nemo eos propter servitutem a sacris ordinibus repellit. Servitus enim non est peccatum; ipsi quoque mox ut ordinantur liberi fiunt. Quod enim Ecclesiæ est, in nullius bonis est. Suscipiat autem duplicia; quia secundum Apostolum, « duplici honore presbyteri digni habentur (I Tim. v, 17). »

« Si genuerit homo filium contumacem, et protervum, qui non audiat patris, aut matris imperium, et coercitus obedire contempserit, apprehendent eum, et ducent ad seniores civitatis, et ad portas judicii, dicentque ad eos: Filius noster iste protervus, et contumax est, monita nostra audire contemnit, commensationibus vacat, et luxuriæ atque conviviis, lapidibus eum obruet populus civitatis, et morietur, et auferetis malum de medio vestri, universus Israel audiens pertimescat. » In hoc capitulo nihil significari puto, nisi quia sacerdotes, et episcopi, qui omnium aliorum spirituales patres et matres sunt, eos filios, qui eorum monitis et evangelicis institutis non obediunt, sed potius errores sequentes, omni luxuriæ, omni iniquitati se subjiciunt, excommunicare et æternæ mortis damnare debeant. Ille excommunicatur, qui a toto populo, ut jam sæpe diximus, lapidibus obruitur. Hoc autem non sine ordine fiat: ducatur prius ad seniores, et ad portam judicii, inducatur ad concilium, et quid sanctorum Patrum decreta de eo jubeant audiatur.

« Quando peccaverit homo, quod morte plectendum est, et adjudicatus morti appensus fuerit in patibulo, non permanebit cadaver ejus in ligno, et nequaquam contaminabis terram tuam, quam Dominus Deus tuus dederit tibi in possessionem. » Constat ergo secundum hæc verba, quia non omnino homo maledictus est, qui pendet in ligno, sed ille

solus, qui peccatis suis iuste iudicatus, et damnatus, et suspensus est; hic maledictus erat, etiamsi in ligno non suspenderetur. Cur ergo et ceteri pro suis iniquitatibus iuste damnati, quacunq; pœna interficiantur, non similiter a Deo maledicti dicuntur? Ideo fortasse, quia primus homo tunc in ligno pependit, quando pomum vetitum ex arbore rapuit, pro quo ipse, et humanum genus morti est ad iudicatum. In hoc ergo ligno quicumque pendet et adhuc originali peccato tenetur, maledictus est. Ideoque præcipit ut huius maledicti cadaver in ligno non permaneat, sed eadem die, qua suæ mortis peccatum intellexerunt, in aqua baptismatis sepeliatur. Sed querendum nobis est quare Apostolus hanc sententiam ad Christum referens, ait: « Christus nos relemittit de maledicto legis; factus pro nobis maledictum, quia scriptum est: Maledictus omnis, qui pendet in ligno (*Galat. 1, 13*); » sed maledictus a Deo est, qui pendet in ligno, præmisso tamen, si peccaverit, quod morte plectendum est. Christus autem nihil peccavit, nihil ergo hoc ad eum. Sed quare, o beata Paule, dixisti: « Maledictus omnis, qui pendet in ligno (*ibid.*), » et non dixisti maledictus a Deo est omnis, qui pendet in ligno; cur non addidisti a Deo? imo, cur subripuisti, quod in lege sciebas? Ideo utique, quia a maledicto populo maledictus est Christus: a Deo tamen non maledictus, sed super omnia benedictus est. Unde et Psalmista in ejus persona dicit: « Maledicent illi, et tu benedices (*Psal. cxviii, 18*). »

CAPUT XXII.

« Non videbis bovem fratris tui, aut ovem errantem, et præteribis, sed reduces fratri tuo, etiamsi non est propinquus tuus, nec nosti eum; duces in domum tuam, et erunt apud te, quandiu quærat ea frater tuus, et recipiat. Similiter autem de asino, et de vestimento, et de omni re fratris tui, quæ perierat, si inveneris ea, non negligas quasi aliena. » Hoc autem specialiter episcopis et presbyteris dicere videtur; ut non solum ovium suarum, verum etiam et aliorum, si eas errare conspexerint, curam habeant. Sæpe enim videmus sub specie peregrinationis non tantum laicos, sed monachos et presbyteros vagabundos errare, quorum episcopos, alios cognoscimus, et alios ignoramus. Hos autem, si possumus, prædicatione et admonitione ad fratres nostros reducere debemus; aut si non possumus, quandiu apud nos sunt, quasi nostrorum debemus curam agere, ne nostra negligentia pereant.

« Si videris asinum fratris tui, aut bovem cecidisse in via, non despicias, sed sublevabis eum cum eo. » Sumus enim in via mandatorum Dei, in qua Psalmista nequaquam fatigatus dicebat: « Viam mandatorum tuorum cucurri (*Psal. cxviii, 32*). » Frater noster Christus est, qui nos secum dicere præcipit: « Pater noster, qui es in cœlis (*Math. vi, 8*). » Fratres enim sunt, qui unius patris filii sunt. Huius asinus est stultus aliquis, piger, luxuriosus; huius bos est, quicumque in ejus agro laborare

consuevit. Tales ergo, si in hac via cecidisse videmus (multis enim modis cadunt peccatores), secundum quod possumus eos sublevare debemus: bonum enim habemus adiutorem qui etiam sine nobis asinum suum et bovem sublevare non est invalidus; adjuvemus ergo, ut nos adjuvemur.

« Non induitur veste mulier virili, nec vir utetur veste feminea; abominabilis enim apud Deum est qui facit hæc. » Non ut hæc littera sonare videtur, vestis mutatio, sed virtutis æmulatio abominabilem facit. Hypocrita enim se fingens, cum sit viribus, et voluptatibus femina, veste induitur virili; **205** similiter autem et vir sanctus, si eam molliorem, quæ interior non est, exterius ostendit, femineo utitur vestimento. His autem Apostolus consentiens ait: « Providemus bona, id est tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus (*II Cor. viii, 31*). »

« Si ambulans per viam in arbore, vel in terra nidum avis inveneris, et matrem pulli vel ovis desuper incubantem, non tenebis eam cum filiis suis, sed abire patieris, captos tenens filios, ut bene sit tibi, et longo vivas tempore. » Si enim propter hoc bene mihi esse, et longo tempore vivere scirem, nidos avium qualicumque labore per sivas investigarem. Sed errant Judæi, si per misericordiam, quam habent in avibus, sibi bene esse et longo tempore vivere sperant. Sit ergo hæc avis apostolus Paulus. Nam et ipse Dominus, se avem esse significans ad Jerusalem loquitur, dicens: « Quoties volui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos, et noluisti (*Math. xxiii, 37*). » Hæc autem avis et in arbore, et in terra edificavit, quia in aliis civitatibus, et in locis humilibus populum ad fidem collegit. Hæc et avis, et pullis desuper incubat, charitate, fide et prædicatione baptizatos et non baptizatos fovens et nutriens (adhuc enim quasi ova sunt, qui nondum baptizati sunt). Quicumque ergo per viam ambulans, ad patriam et ad Deum tendis, tene pullos huius avis, discere ab eis quod ipsi a matre didicerunt. Non teneas ipsam avem, permittite eam volare ut aliis in locis nidificet, et aliis civitatibus prædicet. Hoc enim apostoli faciendū, et in civitatibus, quæ fidem susceperant, episcopis ordinatis, mox ad alias convolabant.

« Cum edificaveris domum novam, facies murum tecti per circuitum, ne effundatur sanguis in domo tua, et sis reus, labente aliquo et in præceps ruente. » Novam enim domum ædificat, qui veterem hominem exuere, novum imitari, et in novitate vitæ ambulare, Ecclesiam sibi commissam admonet et docet. Ille murum per circuitum facit, quando fidem, spem et charitatem, patientiam et humilitatem totis viribus tenere et custodire suadet. Nisi enim hoc fecerit, et hoc in muro fabricando studiosus fuerit, ipse sanguinis effusi reus erit, alio in præceps ruente et Dei Ecclesiam suo sanguine maculante. Hoc est enim, quod per Ezechielem Dominus ait: « Nisi annuntiaveris iniquitatem suam, ipse quidem morietur,

sanguinem autem ejus de manu tua requiram (*Ezech. A* 11, 18). » De tecto quidem cadere, est de fidei sublimitate et animi puritate in criminalia quædam peccata corrumpere. Semper ergo episcopos verbo Dei insistere et murum sanctæ prædicationis opponere jam cadentibus, et peccato appropinquantibus oportet.

« Ne seres vineam tuam altero semine, ne et sementis, quam sevisti, et quæ nascuntur ex vinea, pariter sanctificentur. » — « Vineam enim Dei Sabaoth, ait propheta, domus Israel est (*Isai. v, 7*), » cujus semen est evangelica prædicationis; non ergo seminetur altero semine. Quod enim alterum est, bonum non est. Quomodo ergo simul cum his, quæ ex vinea nascuntur, sanctificari potest? Hæresis enim catholicæ doctrinæ fraudulentè interposita, B quomodo pariter sanctificatur, et non sanctificatur: eis enim, qui eam non intelligunt, non sanctificatur; eis vero, qui eam intelligunt, sanctificatur, quoniam quasi sancta ab eis recipitur. Unde valde sanctis prædicatoribus cavendum est, qualiter hæreticorum et philosophorum exempla suis sermonibus interponant.

« Non arabis in bove simul, et asino. » In bove enim simul et in asino arare, est mundum et immundum, sapientem et stultum, justum et peccatorem in prædicatione pares facere, et simul mittere ad evangelizandum: non enim minus destruit alter, quam alter ædificet.

« Non indueris vestimento, quod est lana linoque contextum est. » Animæ namque vestimentum caro est, quæ si casta fuerit lino textitur, lana vero, si luxuriosa. Linum enim propter candorem et castitatem, lana vero, quia de carne oritur luxuriam significat, quæ de carnis petulantia nascitur. Qui ergo lino vestiri non potest, lana induatur; id est, qui non potest se continere, cui vult, nubat, tantum in Domino (*I Cor. 7, 9*): hoc enim Apostolus ait. Nemo autem lana simul induatur, et lino, ne vel fornicator castitatem simulet, vel castitatem simulans, fornicetur.

« Funiculos in simbris facies per quatuor angulos pallii tui, quo operieris. » Hoc in libro Numeri exposuimus.

Sequitur autem de viro, qui diffamat uxorem suam. Dicit se non invenisse eam virginem: unde eam dimittere volens, a parentibus puella ducitur ad seniores urbis, et ad portam judicii, ibique eum accusant, quod filiam suam dimittere velit, simulque signa virginitatis illius ostendentes, coram senioribus vestimentum expandunt, quod apprehendentes, verberant eum, insuper et centum siclis argenti eum condemnant, quos ille dat patri puellæ, quia diffamavit virginem Israel, neque eam ulterius dimittere poterit. Quod si verum est, quod ei objecit, ejiciatur puella extra domum, et lapidibus obruatur. Hæc puella religio Christiana mihi esse videtur. Hanc autem uxorem ducit, quicumque casto ei amore conjungitur. Cujus pater episcopus, cujus mater Ecclesia

est. Hæc autem jam a pluribus diffamata est, qui primum ejus castitatem cognoscentes, vehementissimè eam dilexerunt. Hoc autem fit, quando aliquis in fide dubitans, contra veritatem et religionem, 206 quam susceperat, loquitur. Talis ergo a parentibus puellæ ad seniores urbis et ad concilium universale ducatur, ubi non unus, sed plures seniores et episcopi inveniantur, ibique condemnetur, qui fidem in qua baptizatus est, et quam ab initio suscepit, injustè diffamavit, et dixerit esse violatam. Simulque parentes puellæ, id est illi, qui eam fidem et religionem ipsum docuerant, signa virginitatis et incorruptionis ostendentes, vestimentum expandant, et librum aperiunt, in quo manifesta documenta Christianæ fidei continentur. Quæ postquam Ecclesiæ seniores cognoverint, nihilque in puella ejusque parentibus reprehensibile invenerint, verberent illum, diris linguæ verberibus eum redarguentes. Insuper et centum siclis argenti eum condemnent, per quos omnia utriusque Testamenti mandata intelligimus; centenarius autem numerus perfectus est, ideoque omnia significat, quia omnes in se numeros continet. Argentei autem isti sicli dicuntur, propter eloquii puritatem; quos bene patri puellæ homo iste dare præcipitur, quatenus eum, vel juramento, vel quolibet alio modo certissimum faciat, se deinde fideliter tenere et credere quæcumque utriusque Testamenti mandata præcipiunt. Quod postquam fecerit, jam ulterius uxorem suam dimittere non poterit. Quod si verum est, quod ei objecit, ejiciatur puella extra domum patris, et lapidibus obruatur; hoc est autem ac si diceret: Si illa fides, atque religio corrupta et violata inventa fuerit, ejiciatur de pectore episcopi, qui eam genuit et ab omnibus lapidibus obruta excommunicata intereat.

« Si dormierit vir cum uxore alterius, uterque morietur, id est adulter, et adultera, et auferes malum de medio Israel. » Mors autem carnis, animæ mortem significat, quam illi quidem patiuntur, qui tale nefas committunt.

« Si puellam virginem desponsaverit vir, et invenerit eam aliquis in civitate, et concubuerit cum illa, educentur uterque ad portam civitatis illius, et lapidibus obruentur; puella, quia non clamavit, cum esset in civitate; vir, quia humiliavit uxorem proximi sui; et auferes malum de medio tui. » Quid enim per puellam virginem, nisi in fide catholica baptizatam? Quid vero per virum, qui eam desponsavit, nisi Christum intelligimus; unde et Apostolus ait: « Despondi enim vos uni viro, virginem castam exhibere Christo (*I Cor. xi, 2*). » Hæc autem puella in civitate corrumpitur, quando ab aliquo in Ecclesia hæretica pravitate seducitur. Uterque ducitur ad portam civitatis, id est ante præsentiam episcoporum, per quos quasi per portam cætera multitudo ingreditur, ibique lapidibus obruuntur, id est damnantur, et excommunicantur. Sæpe enim jam diximus, quid lapides isti significant. Puella quidem merito excommunicatur, quia cum

esset in civitate, clamare debuit, et ea, quæ sibi ab hæretico dicebantur, viris catholicis debuit propagare: hæreticus vero, quia humiliavit et violavit uxorem proximi sui, doctrinam nempe catholicam, quam ipse integram profiteri debuerat, et ipse quidem proximus Christi dicitur, quia et si malus, Ecclesiæ tamen filius est.

« Si autem in agro reperit vir puellam quæ desponsata est, et apprehendens concubuerit cum illa, ipse morietur solus, puella nihil patietur, nec est rea mortis; quoniam sicut latro surgit contra fratrem suum, et occidit animam ejus, ita et puella perpressa est; sola erat in agro, clamavit, et nullus adfuit qui liberaret eam. » Si enim per civitatem Ecclesia intelligitur, quicumque in Ecclesia non est, in agro est. Puella ergo desponsata, et per fidem Deo conjuncta, si forte ignoranter ad hæreticorum turbam venerit, ibique de fide aliquem male disputantem audierit, et id ipsum interrogans, et utrum catholicum et verum sit intelligere volens, cum nemo ibi nisi hæreticus sit, quamvis multum clamet, nullus tamen adest qui ei veritatem respondeat. Hoc igitur cum ad episcoporum judicium venerit, talis anima innocens judicabitur, quæ non sua sponte, sed nescienter, furtim et per latrocinium violata est: hæreticus autem contumax moriatur, id est æterna morte condemnatur.

« Si invenerit vir puellam virginem quæ non habet sponsum, et apprehendens concubuerit cum ea, et res ad judicium venerit, dabit, qui dormivit cum ea patri puellæ centum siclos argenti, et habebit eam uxorem; quia humiliavit illam, non poterit dimittere eam cunctis diebus vitæ suæ. » Videtur enim mihi, quod per hanc puellam, grammatica, dialectica, rhetorica, et cæteræ artes liberales significentur, quæ quidem, quantum ad se, virgines sunt incorruptæ. Dicitur autem hæc puella non habere sponsum, quia quamvis pluribus conjuncta sit, tamen sic uniuscujusque propria sit, ut quæ in uno est, in altero esse non possit. Unde dicitur grammatica Aristarchi, eo quod illius propria fuerit. Sic ergo et tu cum aliquam artem discere incipis, quamvis de altera generetur, eam tamen, quæ animo tuo conjungitur tua est, et alterius non est. Hoc autem facile intelligunt, qui dialecticam sponsam sibi suscipere meruerunt. Hæ enim puellæ Augustino, Hieronymo, Ambrosio, Cypriano, cæterisque doctoribus conjunctæ multos eis filios, multa scilicet librorum volumina pepererunt. Verumtamen illi, qui eis conjunguntur, patri illarum centum siclos argenti dare jubentur. Quis est enim pater illarum, nisi ille, de quo dicitur: « Omnis sapientia a Domino Deo est, et **207** cum eo fuit semper, et est ante ævum (Eccl. 1, 1). » Huic autem centum siclos dare, est omnia, quæ in his, et in aliis Scripturis istarum magisterio, compositis continentur, fideliter, et sine errore exponere et intelligere: aliter enim sicli non erunt argentei, nisi ab omni corruptione fuerint alieni. Qualiter autem centum omnia significent, modo su-

perius diximus. Si ergo hæc res ad judicium venerit, hoc est ad episcopos, qui ut sapientes, et bene periti Ecclesiæ filii, semper sapientiæ et lectioni operam dantes, cuncta fideliter intelligant et exponant, tanque nobilium puellarum conjugia non abjiciant.

« Non accipiet homo uxorem patris sui, nec revelabit operimentum ejus. » De hoc enim Apostolus Corinthios redarguens, ait: « Auditur inter vos talis fornicatio, qualis nec inter gentes; ita ut uxorem patris sui quis habeat (1 Cor. v, 1). » Præterea quia unaquæque fidelis anima uxor est Dei, qui omnium pater est, qui aliquam animam in peccatum et errorem inducit patris uxorem corrumpere intelligi potest.

CAPUT XXIII.

« Non intrabit eunuchus attritis, vel amputatis testiculis, et abscisso veretro Ecclesiam Dei. » Per hoc enim significatur, quod in cœlestem patriam nullus intrabit, qui bonorum operum sterilis, spiritualis generationis et fecunditatis instrumenta non habuit.

« Non ingredietur manser, hoc est de scorto natus in Ecclesiam Domini, usque in decimam generationem. » Quid est enim usque ad decimam generationem, nisi ad ultimam generationem? Decima enim generatio ultima est, quia et decimus numerus ultimus est. Qui ergo de scorto, id est de hæreticorum adulterio natus est, nunquam sanctorum Ecclesiæ sociabitur. « Ammonites, et Moabites etiam post decimam generationem non intrabunt in Ecclesiam Domini in æternum, quia noluerunt vobis occurrere cum pane, et aqua in via, quando egressi estis de Ægypto. » Quid per hos intelligere debemus, nisi vitia et malignos spiritus, qui nos fame et siti spiritualis cibi et potus necare cupientes, quibuscunque modis possunt, adversum nos bella concitant, omnique calliditate et fraudulentia nos decipere conantur? Cum his ergo nunquam pacem habeamus, nunquam eis bona quaeramus, sed semper eos delere, et a nobis repellere satagamus. « Non abominaberis Idumæum, quia frater est, nec Ægyptium, quia advena fuisti in terra ejus. Qui nati fuerint ex ejus tertia generatione intrabunt in Ecclesiam Domini. » Idumæi de genere Esau sunt, et terreni interpretantur. At vero Ægyptii tenebræ dicuntur, per quos gentilis populus significatur; primum quidem terrenus et peccator, totusque niger et tenebrosus. Ex his autem, qui tertia et generatione nascuntur, id est tertia mersione in baptismo regenerati intrant in Ecclesiam Dei. Potest autem per tertiam generationem hoc ultimum tempus intelligi; siquidem in tria tempora hæc sæcula dividuntur; id est ante legem sub lege, et sub gratia. Hac igitur ultima ætate, quæ tertia est, nulli Ecclesia clauditur; Idumæis et Ægyptiis, terrenis et peccatoribus, cunctisque gentibus aperitur. « Quando egressus fueris adversus hostes tuos in pugnam, custodies te ab omni re mala. » Hostes nostri

maligni spiritus sunt, a quibus facile superamur, A nisi nos a vitiiis custodiamur.

« Si fuerit inter vos homo, qui nocturno pollutus
« sit somnio, egredietur extra castra, et non rever-
« tetur, priusquam ad vesperam lavetur aqua; et
« post solis occasum regredietur in castra. » Judæi
nocturno somnio polluuntur, quia in tenebris legis
præcepta somniantes, et quasi per somnium expo-
nentes, semper sordidiores fiunt, ideoque extra ca-
stra egressi et a Deo separati, non prius ad Eccle-
siæ castra revertentur, quam ad vesperam et solis
occursum, id est ad sæculi consummationem venien-
tes aqua baptismatis laventur et mudentur. « Con-
vertentur ad vesperam (Psal. LVIII, 15), » ut ait Psal-
mista.

« Habebis locum extra castra, ad quem egrediaris
« ad requisita naturæ, gerens paxillum in balteo.
« Cumque sederis, fodies per circuitum, et egesta
« humo operies, quo relevatus es (Dominus enim Deus
« tuus ambulat in medio castrorum, ut eruat te, et
« tradat tibi inimicos tuos); et sint castra tua san-
« cta. » Stercora et egestionis vitia sunt, et pec-
cata. Hæc autem in castris fidelium fieri non licet.
Quidquid igitur sordidum, quidquid fetidum, quid-
quid nefarium et vitiosum est a fidelium domibus
et a sanctorum castris procul pellatur. Dominus
enim ambulans, et habitans talium fetorem abhor-
rens commorari illie dedignabitur. Cætera vero,
quæ hic dicuntur, magis ad narrationem, quam ad
significationem pertinere videntur.

« Non trades servum domino suo, qui ad te con-
« fugerit, habitabitque tecum in loco, qui ei placue-
« rit, et in una urbium tuarum requiescet, ne con-
« tristes eum. » — « Omnis qui facit peccatum,
servus est peccati (Joan. VIII, 34). » Hujus autem
Dominus diabolus est. Si igitur talis servus pœni-
tentia ductus ad nos confugerit, non abiciamus eum,
neque a nostra communione repellamus; sed habet
nobiscum, et in sanctorum cœtu conversetur; nemo
eum contristet, nemo eum de peccatis turpiter
deprehendat. Hoc enim agere quid aliud est, nisi
eum iterum diabolo tradere, et in desperationem
adducere?

« Non erit meretrix de filiabus Israel, neque
« scortator de filiis Israel. » Hoc juxta 208 litte-
ram in corpore, et secundum spiritualem intelligen-
tiam in anima, omnes Christiani diligentissime
observare debent. De animæ namque fornicatione
adversum Israel dicitur: fornicatus est Israel per
deos gentium. « Non offeres mercedem postribull,
« nec pretium canis in domum Domini Dei tui;
« quidquid illud est, quod voverint, quia abomina-
« tio est utrumque apud Dominum Deum tuum. »
His verbis sacerdotes Dei ea munera suscipere
interdicuntur, quæ injuste, et cum peccato acqui-

(300) Quiddam supra solutam auri quantitatem
exigitur, nec ex soluto debitum exstinguitur, usura
est. Idem habet S. Max. hom. 105, p. 349.

(301) Non enim ad dimissionem (quæ tolerabatur,

tuntur; unde scriptum est: « Victimæ impiorum
abominabiles Deo (Prov. XXI, 27); » itemque:
« Qui offert sacrificium de rapina, quasi qui immo-
lat filium in conspectu patris (Eccli. XXXIV, 24). »

« Non feneraberis fratri tuo ad usuram pecuniam,
« nec fruges, nec quamlibet aliam rem, sed alieno.
« Fratri autem tuo absque usura id, quod indiget,
« commodabis, ut benedicat tibi Dominus Deus
« tuus. » Hæc verba pietate et dilectione plena sunt,
quibus admonemur, ut sine usura iis subveniamus,
quos ut idem genus nostrum, et ejusdem religionis
diligere debemus. Unde non minus in Novo, quam
in Veteri Testamento feneratoris damnantur. Non
vacat tamen a mysterio, quod alieno populo, Judæis
fenerare ad usuram licet. Nos enim ad usuram et
legem, et prophetas ab eis accepimus: in usura
enim non solum id quod datur, sed etiam id quod
non datum est, per se litur (300). Unde manife-
stum est, nos ad usuram legem et prophetas susce-
pisse, qui in eorum solutione præter litteram, spiri-
tualem quoque intelligentiam solvimus. Sacra enim
Scriptura et pecunia nobis est, et aurum, et argen-
tum, et cibus, et potus, et frumentum, et vinum, et
oleum, et similia.

« Ingressus vineam proximi tui, comede uvas,
« quantum tibi placuerit, foras autem ne efferas
« tecum. » Mirum, nisi per hoc intelligere volueris,
quod in Evangelio Dominus ait: « Nolite sanctum
dare canibus, neque mittatis margaritas ante por-
cos (Math. VII, 6); » ut quæ hic dicuntur uvæ,
ibi vocentur margaritæ. Vineam igitur proximi no-
stri, vineam Christi Domini nostri, hæc est quam
modo vindemiamus, cujusque uvas exponendo co-
medimus. Manifestum ergo est, majora sacramenta
foras offerenda, et omnibus exponenda non esse.
« Si intraveris in segetem amici tui, franges spicas,
« et manu tua conteres, falce autem non metes id-
« eum. » Per segetem, et per vineam sacra Scri-
ptura significatur. Ingressus igitur in hanc segetem
amici mei, ingressus in hunc librum Domini mei,
spicas frango, et cum labore sententias evello, quas
manu animæ, hoc est intelligentia conterens, gra-
num ab aristas, et spiritum a littera secerno; falce
autem non meto, quia nec facile, nec cito multa
exponendo transcurro. Judæi enim falce metunt,
qui totum subito librum legentem, et colligentes,
nihil intelligunt. Utinam et ipsi pauca legentes in-
telligere curent

CAPUT XXIV.

« Si acceperit homo uxorem, et habuerit eam, et
« non invenerit gratiam ante oculos ejus propter
« aliquam fœditatem, scribet libellum repudii, et
« dabit in manu illius, et dimittet eam de domo
« sua (301). Cumque egressa alterum maritum
« duxerit, et ille quoque oderit, et dederit libellum

et non præcipiebatur) sed ad libellum vis legis fe-
rebatur. Id Pharisæi non animadvertentes mandata
sibi repudia somniantur. Vid. Matth., c. XIX, et Ma-
zoc. Spicil. in Deuter. cap. XXIV.

« repudii, et dimiserit eam de domo sua, vel certe
 « mortuus fuerit, non poterit prior maritus recipere
 « eam, quia polluta est, et abominabilis facta est,
 « coram Domino. » Quid per hanc mulierem, quæ
 propter suam fœditatem a viro suo dimittitur, nisi
 aliquam hæreticorum sectam intelligamus? Cui si
 aliquis homo male conjunctus ejus fœditatem et erro-
 rem divina inspiratione intellexerit, dimittet eam
 de domo sua, id est de secreto pectoris sui, et scri-
 bet libellum repudii, et dabit in manu ejus, quia
 non sufficit solis et simplicibus verbis, verum etiam
 scripto et juramento, tam nefando conjugio sepa-
 rari. Hoc enim ordine tale divortium in Ecclesia
 fieri videmus. Hæc autem si alterum maritum duxe-
 rit (multos enim maritos habet unaquæque hæresis),
 et ille similiter propter eandem rem oderit, et dimi-
 serit eam, vel certe mortuus fuerit, prior maritus
 eam recipere non poterit, tum quia polluta est,
 et abominabilis est, tum quia firmissima libelli sepa-
 ratione ab ea divisus est. Hæc nobis ad significa-
 tionem, Judæis vero ad cordis duritiam dicta sunt:
 sic enim in Evangelio Dominus ait: « Propter du-
 ritiam cordis illorum permisit eis dare libellum re-
 pudii, et dimittere uxores suas; ab initio non fuit
 sic (Matth. xix, 8). » Non quod bonum, quantum ad
 litteram hoc esset, sed quia dura corda aliter mol-
 liri non poterant. Unde et alibi dicitur: « Quia
 dedit illis præcepta non bona (Ezech. xx, 25). »

« Cum acceperit homo nuper uxorem, non
 « procedet ad bellum, nec ei quidquam necessitatis
 « injungetur publicæ. » Hoc de illis intelligimus,
 qui noviter ad fidem venientes, Christianæ reli-
 gioni junguntur, ut honorum operum filios
 ex ea, et cum ea generent, et ipsi quidem tan-
 dia vacare, et ab ecclesiasticis dispositionibus
 alieni esse debent, donec in hac religione per-
 fecti, **209** et domum suam bene disposuisse inve-
 niantur; postea vero ad bellum procedere et contra
 hæreticos, et tyrannos poterunt. « Non accipies loco
 « pignoris inferiorem, et superiorem molam, quia
 « animam suam apposuit tibi. » Has duas molas,
 Novum et Vetus Testamentum significare puto, et
 inferior quidem Vetus, superior vero Novum de-
 signat (302). Ipsa enim Scriptura volvitur; ipsa
 exponitur, ipsa in farinam cuncta convertit, ipsa
 nos pascit, ipsa nobis præparat unde vivamus. Nos
 igitur loco pignoris hanc, vel illam ab Ecclesia non
 suscipiamus. Fidem dedimus, nihil carius habuimus;
 non itaque pignus, sed proprium sit, quidquid ab ea
 acceperimus. Quod enim pro pignore datur, hoc
 nequit semper haberi neque, ut volumus, uti possu-
 mus. Non ergo loco pignoris, sed quasi proprias has
 molas suscipiamus. Neque enim sine eis vivere va-
 lemus. Quid enim nobis proprium erit, si vita ipsa
 pignus fuerit? Unde et merito hic dicitur: « Quia
 « animam suam apposuit tibi; » quod tale est ac si
 diceret: Nihil tibi melius, nihil pretiosius dare po-
 tuit; in his ejus vita, ejus doctrina, ejus fides, ejus-
 (302) Ita etiam S. Maximus hom. I de Adventu Domini.

que anima consistit. Tene ergo quod habes, pro-
 prium tibi sit quod accepisti, quia nihil tibi melius
 in hac vita dari potuit. « Si deprehensus fuerit ho-
 « mo sollicitans fratrem suum de filiis Israel, et
 « vendito eo, accipiet pretium, interficietur, et au-
 « feres malum de medio tui. » Hoc et si ad litteram
 de plagiariis intelligatur, de malis etiam judicibus
 intelligi potest, qui avaritia obcæcati, pretio justi-
 tiam pervertunt, et innocentes homines damnant,
 et vendunt. In morte vero corporis pœna animæ
 significatur.

« Observa diligenter, ne incurras in plagam le-
 « præ; sed facies quæcunque docuerint te sacer-
 « dotes Levitici generis juxta id quod præcepi eis,
 « et imple sollicitie. Memento, quæso, quæ fecerit
 « Dominus Deus vester Mariæ in via, cum egrede-
 « remini de Ægypto. » Non de corporis, sed animæ
 lepra ista dicuntur. Animæ namque lepra peccatum
 est; illa anima leprosa, quæ peccati maculis est
 vulnerata. Hanc lepram incurrit, qui Dei sacer-
 dotibus credere nolunt. Hac et Maria percussa est,
 quia contra Moysen locuta est. Hac et Judæi por-
 cutiuntur, quoniam de Christo male loquuntur.

Cætera vero, quæ hic sequuntur, quoniam ho-
 nestate, misericordia et pietate plena sunt, ad litte-
 ram sufficit intelligere, neque aliam significationem
 videntur exquirere. « Memento quod et tu servieris
 « in Ægypto, et eruerit te Dominus Deus tuus. Il-
 « circo præcipio tibi, ut facias hanc rem. Quando
 « messueris segetem in agro tuo, et oblitus mani-
 « pulum reliqueris, ne revertaris, ut tollas eum; sed
 « advenam, et pupillum, et viduam auferre patieris,
 « ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere
 « manuum tuarum. » Ac si dicat: Ne despicias ad-
 venas et peregrinos, quia et tu advena fuisti in terra
 Ægypti. Sufficiebat autem Judæis omnia hæc ad
 litteram observasse, quamvis essent alterius rei si-
 gnificativa. Hæc enim quoniam hic narrantur, quam-
 vis tunc temporis eis ad justitiam contingebant,
 modo tamen eis mortem ministrant. Unde Apo-
 stolus ait: « Littera occidit, spiritus autem vivificat
 (II Cor. iii, 6). » Quid enim per hunc agrum, quem
 Judæi metunt, in quo et obliviosi manipulos relin-
 quunt, nisi hunc librum legis intelligimus? Hunc
 quoidem metunt, et colligunt, multoque plura post se
 per oblivionem relinquunt, quam apertis oculis ante
 se congregant, atque intelligentiam spiritualem ad-
 venis, pupillis et viduis relinquunt. Si enim consi-
 deremus quanta in paucis verbis sint sacramenta,
 valde obliviosos, stultos et metendi nescios hos mes-
 sores invenerimus, qui quæque meliora relinquen-
 tes, paleis se onerant, et vacuis aristas. Quantum
 autem ad spiritualem intelligentiam, non præci-
 piendo eis dicitur ad tollendos manipulos non re-
 vertiantur, sed prophetizando, quia sic futurum esse
 sciebat. Sic enim dicitur: « Excæca cor populi hu-
 jus, et aures ejus aggravata (Isa. vi, 10). » Illi enim
 ad tollendos manipulos revertuntur, qui sacras Scri-

pturas legentes, iterum, atque iterum eadem repetunt, quia, ut quidam ait: Verba decies repetita placebunt. Unde etiam animalia, quæ non ruminant, immunda esse dicuntur. Quid est enim ruminare, nisi eundem cibum sapius volvere? Advena autem, pupillus, et vidua Ecclesia gentium est, quæ de longe et ex omnibus mundi partibus ad Christum et ad fidem venit. Hæc est enim regina Austri, quæ venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis (*Luc. xi, 31*). De qua vidua et Psalmista loquitur: « Viduam ejus benedicens benedicam, pauperes ejus saturabo panibus (*Psal. cxxxii, 15*). »

« Si fruges collegeris olivarum, quidquid remanserit in arboribus, non reverteris ut colligas: sed relinques advenæ, pupillo ac viduæ. Si vindemiaveris vineam tuam, non colliges remanentes racemos, sed cedent in usus advenæ pupilli et viduæ. » Idipsum per olivam, et vineam intelligitur, quod modo per agrum significari diximus. Divina enim Scriptura et frumentum nobis, et oleum ministrat et vinum. In quibusdam enim locis quasi panis difficile editur: in quibusdam, ut vinum facile sorbetur; ubique autem quasi medicamentum et oleum animæ medetur.

210 CAPUT XXV.

« Si fuerit causa inter aliquos, et interpellaverint iudices, quem justum esse perspexerint, illi justitiæ palmam dabunt: quem impium, condemnabunt impietatis. Si autem eum, qui peccaverit, dignum viderint plagis, prosternent, et coram se facient verberari. Pro mensura peccati erit et plagarum modus (*303*). » In hoc iudicio justitia comprobatur, si illis, qui justitiam habent, justitiæ palmam tribuant, injustos autem dissimili retributione afficiant. Merito autem in quadragenario plagarum numero correctionis modus constituitur, quoniam illa disciplina perfecta et integra est, quæ utriusque Testamenti auctoritate nunitur. Quia enim quadragenarius numerus ex quater decies constat, utrumque significat Testamentum: quatuor enim decem, vel decies quatuor, quadraginta sunt. Cur autem in decem Vetus, et in quatuor Novum Testamentum significetur, manifestum est. Hanc autem disciplinam se Apostolus sustinuisse significat, dicens: « A Judæis quinquies quadragenas una minus accepi (*II Cor. xi, 24*). » Una ei adimebatur, ne fede laceratus abiret. Et rectius eis videbatur, ut unam subtraherent, ne numerum a lege constitutum excederent. « Non ligabis os bovi trituranti in area fruges tuas (*304*). » De hoc Apostolus dicit: « Nunquid de bobus cura est Deo? (*I Cor. ix, 9*). » Significans hoc ad litteram non debere intelligi. Isti enim boves apostoli sunt, et doctores, qui in area Ecclesiæ sanctarum Scripturarum frumenta terentes, triticum a paleis, et spiritualem intelligentiam

A separant a litteris. His autem os ligari non debet, quia dignus est operarius mercede sua. Unde idem Apostolus ait: « Si nos vobis spiritualia seminavimus, non magnum est, si carnalia vestra metamus (*II Cor. ix, 11*). » Decet enim ut carnali cibo eum reficias, qui te spiritualibus deliciis pavit.

« Quando habitaverint fratres simul, et unus ex eis mortuus fuerit absque liberis, uxor defuncti non nubet alteri, sed accipiet eam frater ejus, et suscitabit semen fratris sui, et primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit, ut non deleatur nomen ejus ex Israel. » Isti sunt illi fratres, de quibus dicitur: « Ecce quam bonum, et quam jucundum habitare fratres in unum (*Psal. cxxxii, 1*). » Isti enim, et si non corpore, mente tamen et spiritu, omnes simul habitant. Ex his autem unusquisque libet absque liberis moritur, quando aliquis episcopus ex hac vita transiens, nullum ex suis subjectis in Ecclesia sua talem relinquit, qui ejus cathedra dignus habeatur. Quæritur ergo ex alla ecclesia, cui uxor defuncti jungatur. Et ipse quidem defuncti frater erit, non natura, sed officio. Et ut ejusdem bonitatis sit, et humanitatis, ejusdem fidei, et charitatis, et quasi frater fratri consimilis. Iste autem suscitabit semen fratris sui, ut quos in peccatis mortuos, vel malo somno gravatos invenerit, ad bonum opus evigilare faciat; et primogenitum nomine illius appellabit. Primogenitum quidem, non quod primus genitus sit, sed qui merito sanctitatis inter omnes ejus genitos primus, et maximus habeatur. Et iste quidem vocabitur episcopus; hoc est enim nomen defuncti, ut non deleatur nomen ejus ex Israel, ut nunquam Ecclesia episcopo careat, et nunquam hoc nomen in ea deficiat. Si autem noluerit accipere uxorem fratris sui, quæ ei lege debetur, perget mulier ad portam civitatis, et interpellabit majores natu, dicetque: « Non vult frater viri mei suscitare semen fratris sui in Israel, nec me in conjugem accipere, statimque accersiri eum facient, et interrogabunt. Si responderit: Nolo eam uxorem accipere, accedet ad eum coram senio ibus, et tollet calceamentum de pede ejus, spuetque in faciem illius, et dicit: Sic fiet homini, qui non ædificat domum fratris sui. Et vocabitur nomen illius in Israel domus discalceati. » Quare ante portam civitatis iudicium quæritur, nisi quia ibi iudices sedent? Dominus de se ipso loquitur, dicens: « Ego sum ostium. » Per me si quis introierit, salvabitur (*Joan. x, 9*). » Et ante hanc portam sedent episcopi, ut ejus lumine illustrati, nusquam deviant a veritate recedentes. Ad hos omnes causas deferri, eorumque iudicio definiri opus est. His ergo præsentibus accedit ad fratrem viri sui, et quia eam in conjugium accipere noluit, tollet calceamentum de pede ejus. Quid est calceamentum de pede tollere,

(303) Cod. S. Crucis Minor. in Laurent. addit: Ita tamen ut quadragenarius numerus non excedat, ne fede laceratus ante oculos tuos abeat frater tuus.

(304) Mazochius ex Æliano lib. xiv var. Hist.

refert antiquos consuevisse bovino stercore bobus ora inungere, ne quid ex frugibus delibarent. Spicil. ad cap. xxv Deuter.

nisi evangelizandi licentiam auferre? Unde ait Apostolus: « Calceati pedes in preparatione Evangelii pacis (Ephes. vi, 18). » Sicut insuper in faciem ejus, quia palam et manifeste eum contemptibilem, et tanti honoris indignum esse ostendit. Hoc autem de illis rectissime intelligi potest, qui majores ambientes, minoribus Ecclesiis præfici contemnunt; quos non animarum salutem, sed honoris gloriam querere non est dubium. Justum autem esset, ut semper excalceati, et expulsi potius, quam talis conjugii digni judicarentur. Hoc est enim, quod ait: « Et vocabitur nomen ejus in Israel domus discalceati. » Quis enim calceare cum auleat, quis calceati officium illi tribuat, qui ipsa nominis appellatione se excalceatum esse demonstrat?

« Si habuerint inter se jurgium duo viri, et unus contra alterum rixari cœperit, volensque **211** uxor alterius eruere virum suum de manu fortioris, miseritque manum, et apprehenderit verenda ejus, abscondens manum illius, nec sceteris super eam ulla misericordia. » Viri isti, qui inter se rixantur, episcopi sunt, qui pro rebus ecclesiasticis sæpissime inter se contendunt. Horum autem ille fortior est, cujus causa pro sua justitia majores vires habere videtur. Uxor vero alterius non solum tota ejus Ecclesia, verum etiam aliquis de plebe illius intelligi potest. Illic autem volens eruere episcopum suum de manu fortioris, mittit manum, et apprehendit verenda ejus, si illum, cui rationibus resistere non valet, conviciis lacessit, et aliquid ei, unde erubescere debeat, in faciem apponit. Super hoc autem nulla misericordia habenda est, sed manus illa procacissima statim est abscondenda, et lingua illa in frenis fortiter colibenda. Quod autem et lingua manum habeat, Scriptura testatur: « Mors, et vita in manu linguæ (Prov. xix, 21). » (305) Hæc autem mihi nuper accidisse memini; qui dum pro Ecclesia Sipontina cum Beneventano episcopo litigarem, mox archidiaconus ejus per verenda me arripere conatus, injuste me diffamare cœpit; æd ejus linguæ superba manus confestim abscissa est; et opacilio reprehensus veniam satisfaciens petiit, et impetravit.

« Non habebis in sacco diversa pondera, majus, et minus, nec erit in domo tua modius major, et minor. Pondus habebis justum et verum, et modius æqualis, et verus erit tibi, ut multo tempore vivas super terram, quam Dominus Deus tuus dedit tibi. Abominabitur enim Dominus eum, qui facit hæc, et adversatur omnem injustitiam. » Si hujus sæculi negotiatores hæc secundum litteram intelligerent et custodirent, non tantum lucrarentur in eis decipiendo, quantum lucrarentur custodiendo. Nos autem non habeamus diversa pondera in sacco pectoris nostri, sed sint æqua omnia et justa. Nihil sine ordine, nihil sine libra et vera mensura faciamus. Et quia: « Non est personarum acceptio

(305) Memorat S. Bruno licentiam quam pro tuenda Sipontina Ecclesia movit contra episcopum Beneventanum, ut dictum est in ejus Vita.

A apud Deum (Rom. ii, 11), et nos quoque in iudicio personam non accipiamus.

Sequitur autem de eo quod Moyses præcepit filiis Israel, ut postquam in terra promissionis quiete habitarent, delerent totum Amalec de sub cælo; quoniam occurrit eis in via, et extremos agminis ejus interfecit, quando exercitus erat fame et labore confectus. Quid enim per Amalec, qui *populus brutus*, sive *populus lingens* interpretatur, nisi hæreticos intelligimus? Qui et quasi bruta animalia Deum non timent et eos, quos possunt, lingendo et adulando decipiunt. Et isti quidem populo Dei ad supernam patriam festinanti in via occurrunt: isti ejus iter impedire nituntur: isti, quia primos et fortiores non valent, extremos quosque et imperfectiores decipiunt et occidunt. Sed notandum nobis est quod tunc maxime hæreticorum persuasio vires habet, quando populus fame et labore consumitur. Fame utique audiendi verbi Dei: qui enim hoc cibo sunt refecti, hæreticorum non timent insidias. Illi quoque facile ab eis vincuntur, quos in via mandatorum Dei jam labore fatigatos currere cœdet. Hunc ergo populum delevit Ecclesia, et post tyrannorum bella, cum jam videretur esse quæta, superavit.

CAPUT XXVII.

Præcepit autem Moyses, ut postquam populus transierit Jordanem, erigat ingentes lapides, quos postquam calce levigaverint, scribant in eis lucide et aperte omnia verba legis hujus, ut possit intrare terram lacte et melle manantem. Faciat quoque altare super montem Nabal de lapidibus, quos fetrum non tetigit, et de saxis informibus et in politis, et offerat super eo holocaustum Domino Deo suo. De his lapidibus scriptum est: « Lapidibus sancti elevantur super terram (Zach. ix, 16). » Hos ergo lapides illi erigunt, qui jam per Jordanem transierunt. Jordanem enim Josue, Jordanem aperuit Jesus. Ipse nos docuit, quid Jordanis aqua significet, quoniam ibi baptizatus discipulis suis præcepit, dicens: « Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti (Math. xxvii, 9). » Illi ergo sunt, qui erigunt ingentes lapides: isti sunt, qui ubique terrarum ædificant Ecclesias: isti totius mundi reges, et principes ad fidem convertunt. Isti quidem hos lapides levigantes; isti eos et charitatis glutino solidantes, scribunt in eis dilucide et aperte, non autem in nube et caligine, omnia verba quæ in hoc libro novæ legis continentur. Hæc enim, ut Apostolus ait, « Non atramento, sed spiritu Dei in cordibus nostris scripta sunt (II Cor. iii, 3). » Scripta sunt quoque verba in corde Judæorum, sed neque lucide, neque aperte, ideoque de eis dicitur: « Cæcitas ex parte contigit in Israel (Rom. xi, 15). » Quod autem ait, « ut possit intrare in terram lacte et melle manantem, » ex hoc significare videtur, quod nemo terram viventium intrabit, qui prius per baptismum non transierit, et novæ legis fidem

Sipontina Ecclesia movit contra episcopum Beneventanum

atque doctrinam non susceperit. Sed quid per altare significatur, quod de lapidibus impolitis et saxis informibus supra montem Nabal construitur? Ecclesia utique, in qua omnia sacrificia Christianæ religionis quotidie fiunt. **212** Fit autem hoc altare super montem Nabal, quoniam sancta Ecclesia in gentili populo maxima ex parte constituta est. Nabal enim *velus vorago* interpretatur. Vetus autem vorago in hoc populo erat, quoniam ibi, ab antiquis temporibus, major inferni perditionisque porta patebat. Constituitur autem hoc altare ex lapidibus et saxis informibus, quæ ferrum non tetigit, quoniam et sancta Ecclesia præter justos ex impiis etiam, et peccatoribus, et insensatis, constituta est. Qui autem lapides colebant, et duri, increduli, infructuosique Dei formam, et pulchritudinem, ad cuius imaginem facti fuerant, non habebant, non immerito ideo lapides vocantur. Hos autem ferrum non tetigit, quoniam nondum sanctæ prædicationis ferramentis dolati, et formati erant. Nondum enim ad eos dolandos venerat ille, qui ait: « Ut sapiens architectus fundamentum posui (*I Cor. III, 10*). » Super hoc autem altare holocaustum Domino offertur, et victima pacifica immolatur, quia multis modis ei in sancta Ecclesia sacrificatur. Non est autem necessarium nos hic aliud de sacrificiis dicere, de quibus in superioribus libris multa locuti sumus. Quod autem ait: « Come-
deaque ibi, et epulaberis coram Domino Deo tuo, » non de carnali, sed de spiritali cibo intelligi debet. Hic enim cibus in Ecclesia sumitur, hic cibus coram Deo comeditur: « Non enim in solo pane vivit homo, sed de omni verbo, quod procedit de ore Dei (*Matth. IV, 4*). » Verbum ergo Dei cibus, hoc autem cibo nutritur, et pinguescit anima. Quæ vero sequuntur, ideo non exponimus, quia facilia sunt, et maxima ex parte secundum litteram intelliguntur. His igitur prætermisissis ad canticum accedamus.

CAPUT XXXII.

« Audite, cæli, quæ loquor, audiat terra verba oris mei. » Quantum ad litteram, cæli et terra audire non possunt, quia insensibiles sunt, et aures, quæ audiant, non habent. Allegoriee autem per cælos justis, per terram peccatores designantur. Magna ergo dicturus est, qui bonos et malos, et angelos atque homines, justos et peccatores ad audiendum invitat. Et merito quidem cæli dicuntur, quorum conversatio in cælis est (*Philipp. III, 20*). Merito etiam terra vocantur, quia de terra facti, sola terrena et transitoria diligunt. (306) « Concresecat pluvie instar doctrina mea: fluat ut ros eloquium meum. » Pluvia enim et rore secundatur terra, quibus parturiens germinat, et germinans conservatur. Talem igitur doctrinam suam fieri optat, qua campus animæ madafactus in bonorum operum fructus prorumpat. « Quasi imber super terram, et quasi stillæ super gramina, quia nomen Domini invocabo. » Talis, inquit, sit doctrina mea, et sic mentes, quas irrigat, vivificat, nutriat et fecundet, sicut imber, et plu-

viarum stillæ super herbam, et gramina, crescere ea faciat. Hoc autem ideo, « quia nomen Domini invocabo; » cuius invocatione sanctificantur et gubernantur omnia. « Date magnificentiam Deo nostro, » Dei perfecta sunt opera, et omnes viæ ejus judicæ. » Date, inquit, o cæli et terra, magnificentiam Deo nostro, id est, magnificate. Dominum enim magnificare, est Dei magnificentiam prædicare. Neque aliter magnificatur, qui neque crescere, neque minui potest. « Dei perfecta sunt opera. » Nihil imperfectum fecit Deus; multa tamen imperfecta videmus, quæ Dei opera esse non dubitamus. De prima igitur creatione hoc intelligatur, in qua nihil fuit diminutum: nihil aliqua parte vitiatum. Magnificemus ergo illum, qui omnium primordia perfecta creavit. « Et omnes viæ ejus judicæ. » Via ejus est fides. Hæc enim venit ad eum, sed hæc judicat infidelem. Hæc ergo judicium est. Similiter autem et patientia judicantur impatientes, justitia injusti, et impietate impii, sic et in aliis. Omnes ergo viæ ejus judicæ. « Deus fidelis, et absque ulla iniquitate, justus et rectus. » Unde manifestum est, quia viæ ejus non solum judicæ sunt, verum etiam justa judicæ. Lætentur ergo boni, timeant et mali. Sed quæ timeant? Quia « peccaverunt ei. » Boni vero lætentur, quia « filii ejus » sunt, « et in sordibus non » sunt. Si enim adhuc in sordibus essent, ejus filii non essent. Nunc autem ad posteriora mentem dirigens, et Judæos idola colentes, et contra Christum insurgentes, in spiritu contemplatus, exclamat, dicens: « Generatio prava, atque perversa, hæc nec reddis Domino, popule stulte, et insipiens? » Hoc, inquit, de te ipso promeruit, quia hæc tanta bona, quæ in sequentibus enumerantur, tibi largitus est? « Nunquid non ipse, est pater tuus, qui possedit te, et fecit, et creavit te? » Ipse, inquit, quem tu derelinquis, quem in diis alienis provocas, et ad iracundiam concitas, ipse, non alius, est pater tuus, qui te ab initio possedit, et fecit, et creavit. Hoc autem nescis, fac quod sequitur, et verum hoc esse probabis. « Memento dierum antiquorum, cogita generationes singulas: interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi majores tuos, et dicent tibi. » Quid dicent tibi? Hoc vide licet: Iste, quem tu insipiens relinquis et despicias, pater tuus est, et possessor, et creator. Hoc enim majores tui testantur. Hoc Isaias, Jeremias, et cæteri prophetæ confitentur. Et ipse quidem, cum omnium Dominus esset, cum omnes gentes in potestate habuisset, te solum tamen in partem elegit; **213** te solum suæ hæreditatis funiculum esse voluit. Hoc est enim quod dicit: « Quando dividebat Altissimus gentes, quando separabat filios Adam, constituit numerum populorum juxta numerum filiorum Israel. Pars autem Domini populus ejus; Jacob funiculus hæreditatis ejus. » Vide igitur, quantum eum diligere, et quam fidelis esse debeas, qui ex omnibus mundi nationibus te solum in hæreditatem suscepit. Hæc autem divisio gentium, et hæc sepa-

(306) Cod. S. Cruc. in Laurent. Concresecat ut pluvia doctrina mea, etc.

ratio aliorum Adam, illa esse videtur, quæ in turris ædificatione facta est, sive potius, quæ in ejus dispositione erat antæ sæcula. Tunc enim constituit Dominus terminos populorum, juxta numerum filiorum Israel. Quoniam tot mundi partes fore constituit, quot et filios Israel præscivit. Duodecim enim sunt mundi partes, totidem venti inde spirantes. Cum enim quatuor sint venti principales, unusquisque autem duos collimitaneos habeat, unum videlicet a dextris, et alterum a sinistris, duodecim esse non dubiam est. Si autem per filios Israel apostolos significemus, hoc sic erit intelligendum, quia quod ipsi in prædicatione mundum in duodecim partes diviserunt, sic esse futurum prius a Domino constitutum fuerat. Alia vero translatio sic habet: « Constituit terminos gentium, secundum numerum angelorum Dei; » ut tot ex electis cælos ascendere intelligamus, quot malis in ruentibus ibi remanserunt. « Invenit eum in terra deserta, in loco horro-
ris, et vastæ solitudinis. » Quid est enim « invenit eum, » nisi cognovit, atque probavit? Tunc aliquem ex toto invenimus, quando eum, qualis sit, manifeste cognoscimus. Et quia in adversis homo cognoscitur, merito eum in deserto invenisse Dominus dicitur. Quamvis enim Dominus huic populo plurima bona præstiterit, multoties tamen, sicut superius legitur, eum tentavit, et ad iracundiam provocavit. Ipse autem econtra semper ei misererebitur. Unde subditur: « Circumduxit eum, et docuit, et custodivit quasi pupillam oculi sui. » Hoc est, quod superius dicitur. Sufficit vobis circumire montem istum. « Et circumimus, » inquit Moyses, « montem Seir longo tempore. » Per quadraginta namque annos circumduxit eos Dominus per desertum, donec illi omnes introirent, qui prius a viginti annis, et supra numerati fuerunt. Semper autem docuit, qualiter se habere debuissent, et quasi pupillam oculi eos custodivit. Qua in re, innoxia perfectaque custodia significatur. Usitata namque locutio est, ut eos, quos multum diligimus, quasi oculos nostros diligere dicamus. « Sicut aquila provocans ad volandum pullos suos, et super eos volitans, expandit alas suas, et assumpsit eum, et portavit in humeris suis. » Sic, inquit, Dominus semper filios Israel custodivit, et docuit ad justitiam, et ad bonum opus provocavit, ac super eos in columna nubis et ignis volitavit, sicut aquila super pullos suos facere consuevit. Metaphorice loquitur, ut per hoc ei attentissima cura in illum populum fuisse demonstraretur. « Dominus solus dux ejus fuit, et non erat cum eo deus alienus. » Stulte igitur loquebantur filii Israel, quando vitulum aureum adorantes dicebant: Isti sunt dii tui, Israel, qui eduxerunt te de terra Ægypti. « Constituit eum super excelsam terram, ut comederet fructus agrorum. » Jam nunc de futuris, quasi de præteritis loquitur. Vocat autem terram promissionis terram excelsam, sive quia montuosa est: sive quia aliis terris fecunditate excellentior et nobilior est; sive etiam quia terram viventium si-

gnificat. Ibi autem potius comedeat fructus agrorum; quibus fructibus et corpus et anima replebatur. Agri enim sunt isti libri, quorum fructum nunc comedendo comedimus. Hunc autem qui bene comedit super excelsam terram constitutus est. « Ut sugeret mel de petra, oleumque de saxo durissimo. » Hoc videtur exponere Psalmista, ubi ait: « Dedit eis regiones gentium, et labores populorum possederunt. Ut custodiant justificationes ejus, et legem ejus exquirant (Psalm. civ, 44, 45). » Hoc est enim: « Constituit eum super excelsam terram; » quod est, « dedit eis regiones gentium. » Et hoc est: « comedere fructus agrorum, » et « sugere mel de petra, oleumque de saxo durissimo, » quod est, « custodire justificationes ejus, et legem ejus exquirere. »
 B Qui enim sacras Scripturas bene vult meditari, ab omni perturbatione oportet eum esse quietum. Ideoque filii Israel super excelsam terram constituti, ut, neminem timentes, quiete viverent et populorum labores possiderent, quatenus, omni cura semota, Dei justificationes et legem ejus exquirant. Quid enim aliud per petram, et saxum durissimum, nisi hanc legem intelligamus, quæ in tabulis lapideis scripta fuerit? De hac tamen petra, et de hoc saxo durissimo exsugimus, cujus dulcedine anima satiatur. Divina namque Scriptura et cibus nobis est, et medicamentum. « Butyrum de armento, et lac de ovibus, cum adipem agrorum, et arietum filiorum Basan. Et hircos cum melutia tritici, et sanguinem uvæ biberent meracissimum. » hæc secundum litteram vera sunt. Percusserunt filii Israel Og regem Basan, et non solum armenta ejus, oves, et agnos, et arietes, verum etiam omnem terram ejus possederunt. Possimus autem spiritualiter per armenta, et oves, et agnos, et arietes omnem patriarcharum et prophetarum multitudinem intelligere; qui, quoniam de spiritualibus parentibus nati sunt, non immerito filii Basan dicantur. Basan enim *pinguedo* interpretatur. Dicuntur autem armenta propter multitudinem, oves propter simplicitatem, propter innocentiam agni et propter ducatum arietes. De his autem et butyrum, et lac, et adipem sumimus, quoniam eorum verbis et exemplis relicimur. Talis enim cibus dulcis est, et suavis. Sed quid per hircos, qui in omni sacrificio pro peccatis immolantur, nisi Christus intelligitur, pro peccatis nostris immolatus, sicut Apostolus ait: « De peccato damnavit peccatum in carne (Rom. viii, 5). » Judæi ergo immolando, quodammodo Christum manducabant in hircis, quem nos modo comedimus in modula tritici. Bene igitur utrumque posuit, ut et nostrum, et illorum sacrificium demonstraret. Quod vero per sanguinem uvæ meracissimum, Christi sanguis significetur, ex eo maxime intelligi potest, quod eum non vinum, sed sanguinem vocat. Jam tunc ergo ille populus Christi carnem, et sanguinem in figura comedeat; quem nos modo in veritate comedimus. Ita unde ille populus circa se tantam Dei largitatem, et benignitatem sentiens, melior, et

Deo fidelior suo esse debuerat, inde in superbiam elatus, iniquior factus est; unde et subditur. « In-
 « crassatus est dilectus, et recalcitravit, incrassa-
 « tus, impinguatus, dilatatus. » O mala pinguedo,
 quæ contra Deum recalcitrare facit. « Prodiit quasi
 ex adipe iniquitas eorum (*Psal. LXXI, 7*). » Ipsa enim
 verborum inculcatio nimiam illorum, et superabun-
 dantem iniquitatem ostendit. « Dereliquit Deum
 « factorem suum, et recessit a Deo salutari suo.
 « Provocaverunt eum in diis alienis, et in abominabi-
 « lionibus ad iracundiam concitaverunt. » Hoc autem
 exponit. « Immolaverunt dæmoniis, et non Deo; diis
 « quos ignorabant. Novi recentisque venerunt, quos
 « non coluerant patres eorum. » Plana sunt hæc,
 quæ quidem illum populum idololatriæ deditum
 fuisse significant, qui et unum Deum factorem suum
 dereliquit, et novos deos coluit, quos ejus parentes
 non coluerunt. « Deum, qui te genuit, dereliquisti,
 « et oblitus es Domini creatoris tui (*Isa. LI, 15*). » Hoc
 vidit Dominus, et ad iracundiam provocatus, concita-
 tus est, quia provocaverunt eum filii sui et filia.
 Huic autem simile in psalmis dicitur: « Si inimicus
 meus maledixisset mihi, sustinuissem utique
 (*Psal. XIV, 13*). » Quanto enim nobis aliquis fami-
 liarior est, tanto magis si in aliquo offendat, dole-
 mus. Et ait: « Abscondam faciem meam ab eis, et
 « considerabo novissima eorum. » Quod servis suis
 Dominus faciem suam abscondit atque ab eis videri
 non patitur, iræ et indignationis indicium est.
 Ideoque David Dominum rogat, dicens: « Ostende
 nos faciem tuam, et salvi erimus (*Psal. LXXIX, 4*). »
 Considerat autem novissima eorum, quia quanto
 tempore in malis persistunt, et quando ad bonum
 convertuntur, quæ pœna eos in futurum exspectet,
 intelligit.

« Generatio enim perversa est, et infideles filii.
 « Ipsi me provocaverunt in eo, qui non erat Deus,
 « et irritaverunt in vanitatibus suis. Et ego provo-
 « cabo eos, in eo qui non est populus, et in gente
 « stulta irritabo eos. » Hoc autem tale est ac si
 diceret: Ipsi me provocaverunt, irritaverunt, et
 spreverunt. Et ego illos provocabo, et irritabo, et
 spernam. Ipsi adoraverunt pro Deo illum, qui non
 est Deus, et provocabo eos, recipiamque pro ipsis
 eum, qui non est populus, ut vel sic dolore tabescat,
 dum locum suum alios tenere, et bona sua alios pos-
 sidere conspexerint. Sed quomodo populus gentium
 non est populus? Quare autem si non est populus, a
 prophetis populus dicitur? Apostolus dicit: « Quæ
 stulta sunt mundi elegit Deus, ut perdat sapientes, et
 infirma elegit Deus, ut confundat fortia, et ea quæ
 non sunt, ut ea quæ sunt, destrueret (*I Cor. I, 27*). »
 Sicut enim ea intelligimus, quæ non sunt, ita eum
 intelligamus, qui non erat populus. Ea enim apud
 homines quasi non esse dicuntur, quæ tam parva,
 et humilia sunt, ut quodammodo non esse videantur.
 Unde etiam usitata locutione illud, quod parvi pen-
 dimus, nihil esse dicere solemus. « Ignis succensus
 (307) *Cod. S. Crucis Minor. in Laurent. Deditos esse.*

« est in furore meo, et ardebit usque ad inferni
 « novissima. Devorabitque terram cum germine suo,
 « et montium fundamenta comburet. » In hoc igne
 omnia pœnarum genera significari possunt, quibus,
 vel in hoc sæculo, vel in futuro peccatores crucian-
 tur; quoniam illis iratus est Dominus. Ardet autem
 hic ignis usque ad inferni novissima, quoniam, ut
 Scriptura testatur, inextinguibilis est. Devorat au-
 tem terram cum germine suo; sive hic juxta litte-
 ram, civitates et homines, sive etiam in inferno
 peccatores eorumque filios et sequaces. Montium
 autem fundamenta divitiæ sunt, et honores, in qui-
 bus potentes hujus sæculi confidunt, quibusque ele-
 vati superbiunt, et has quidem ultimus ignis, simul
 cum suis possessoribus comburet. « Congregabo su-
 B « per eos mala, et sagittas meas complebo in eis. »
 Nam et in hæc vita super Judæos multa mala, mul-
 tasque tribulationes congregavit Dominus: et in
 futuro quanta super omnes iniquos congregaturus
 erit, quid attinet dicere? Sagittæ autem complentur
 in eis, quia nulla restat omnium sagittarum, nulla
 restat omnium pœnarum, quæ non sæviant super
 eos. « Consumantur fame. » Sive hic ab hostibus
 obsessi, sive etiam ut dives ille, qui guttam aquæ a
 Lazaro petebat, et has devorabant eos aves morsu
 amarissimo (*Luc. XVI, 23*). » Hoc secundum litteram
 completam est; quoniam multoties eorum morticina,
 et aves, et bestię, et serpentes devoraverunt; secun-
 dum illud: « Posuerunt morticina servorum tuorum
 escas volatilibus cæli, et carnes sanctorum tuorum
 bestiis terræ (*Psal. LXXVIII, 2*). » Allegoricæ autem aves,
 serpentes, bestię, maligni spiritus intelliguntur, qui
 præ 215 nimia immanitate iniquorum pœnis saturari
 non possunt. « Dentes bestiarum immitam in eos,
 « cum furore trahentium super terram, atque ser-
 « pentium. Foris vastabit eos gladius, et intus pa-
 « vor, juvenem simul, ac virginem, lactantem cum
 « homine senæ. » Qui hoc non intelligit, legat Re-
 gum, Josue, et Machabæorum libros. Si quis autem
 de Judæis, qui modo sunt, intelligere velit, sciat
 omnes a majori, usque ad minorem morti et per-
 ditioni designatos esse (307). « Et dixi: Ubinam
 « sunt? cessare faciam ex hominibus memoriam
 « eorum. » Ac si dicat: Qui modo læti, et exsul-
 D « tantes omnes Judææ civitates repleverant, ubi nunc
 sunt, utique in captivitate, et ubique terrarum dis-
 persi. Hoc modo superius dixerat: « Et considerabo
 « novissima eorum. » Dicendo, « ubinam sunt »:
 eorum memoriam considerat. Cessavit autem ex
 hominibus memoria eorum; quoniam qui prius
 inter homines nominatissimi fuerant, jam nunc
 nulla memoria, et nulla bona fama digni habentur.

« Sed propter iram inimicorum distuli, ne forte
 « superbirent hostes eorum. Et dicerent: manus
 « nostra excelsa, et non Dominus fecit hæc omnia. »
 Prius hoc illis accidisset; sed distulit Deus, ut
 eorum inimici intelligerent, quod insuperabiles

essent, si a Deo non recessissent: at per hoc, quando eorum inimici eos superarent, non in sua fortitudine hoc fieri intelligerent; sed Dei indignatione, qui ab eis iratus recesserat. Hucusque Dominus: nunc autem loquitur Moyses. « Gens absque consilio est, et sine prudentia. Utinam saperent, et intelligerent, et novissima providerent. » Non enim periissent, si in legis, et prophetarum consilium sapienter credidissent. Denique si novissima providissent, et quæ et quanta pro suis iniquitatibus passuri erant præcivissent et intellexissent, ea forsitan non egissent. « Quomodo persequeretur unus mille, et duo fugarent decem millia? Nonne ideo, quia Deus suos vendidit eos, et Dominus conclusit illos? » Cognosce, inquit, popule stulte, et insipiens, quia non tua, sed Dei fortitudine, quanto tempore in eo fuisti, infinitam hominum multitudinem cum paucis superasti. Hoc autem ideo flebat, quia Judæorum Deus omnes eorum inimicos in servos eis vendebat. Qui enim Deo fideliter serviunt, quodammodo ejus beneficia sub servitio emunt. Si autem Deus suos, Deus gentium dicatur, hoc erit intelligendum, quod maligni spiritus suos fideles decipiant, et vendant, in magnum sibi pretium computantes, si eos in æternum cruciandi potestatem a Deo suscipiant. « Non enim est Deus noster, et ut dii eorum, et inimici nostri sunt iudices. » Hoc, inquit, inimici nostri testantur, quia Deus noster major omnibus est. Hucusque Moyses: nunc autem Dominus, quod cœpit exsequitur. « De vinea Sodomorum vinea eorum, et de suburbanis Gomorrhæ. Uva eorum uva fellis, et botri amarissimi. Fel draconum vinum eorum, et venenum aspidum insanabile. » Merito, inquit, cessare faciam ex hominibus memoriam eorum, sicut cessavit memoria Sodomorum, ex quibus isti iniqua imitatione originem ducunt. Vineam enim, id est Judæorum gens et propago, Sodomorum et Gomorrhæorum vineam, et gentem malis moribus et iniqua conversatione incitabatur, quasi alterius vineæ naturam vinea sequitur, et ab ea pastinata. Hujus autem uvæ et botri fellei et amarissimi sunt: hujus vinum fel draconum et venenum aspidum est; quoniam omnis Judæorum doctrina amara, mortifera, et insanabilis est. Nonne hæc condita sunt apud te, et signata in thesauris meis? Non sum, inquit, oblitus, firmiter in thesauris memoriæ teneo ea quæ gens ista contra me semper operata est. « Mea est ultio. Et ego retribuam eis in tempore, » huic ultioni prædestinato, « ut labatur pes eorum, » ne vel stare, vel fugere, vel resistere valeant. Hoc autem cito; « juxta est dies perditionis, et adesce festinant tempora. » Iterum autem Moyses loquitur: « Judicabit Dominus populum suum, et in servis suis miserebitur. » Ac si dicat: Vere prope est dies perditionis, sed non timeant boni, quia Dominus justus iudex judicabit populum suum, et judicando miserabitur servorum suorum. Quid est ju-

dicabit, nisi a malis separabit? Hac enim significatione, dicitur: « Judica me, Deus, et discerne causam meam. » — « Videbit, quod infirmata sit manus. » Quid est videbit? Nunquid et modo non videt? Videbit igitur, id est videri faciet, quod manus et virtus illorum infirmata sit, qui prius alios potenter affligebant; et sicut duo ex illis antè fugabant decem millia, ita modo decem millia fugabuntur a duobus. « Et clausi quoque defecerunt, residuique consumpti sunt. » Quia capta civitate, aut trucidati, aut venditi sunt. Et tunc tandem se peccasse, et frustra deos coluisse, et dæmonia adorasse, et de eorum victimis in vanum se comedisse discent: Hoc est enim, quod ait: « Ubi sunt dii eorum in quibus fiduciam habebant? De quorum victimis comedebant adipem, et bibebant vinum libaminum. » Hoc autem illi dixerunt; illos autem Dominus irridens, ait: « Surgant modo, si possunt, dii vestri, et et opulentur vobis, et in hac tanta necessitate vos protegant: » qui quia non possunt, videte, cognoscite, et nunc tandem intelligite, « quod solus ego sum Deus, et non est alius Deus præter me. Ego occidam, et ego vivere faciam. » Ipso enim vivente, non moriuntur omnes, ipso vocante resurgunt omnes. « Percutiam et ego sanabo. » Responsio est: **216** et non est qui de manu mea possit eruere. Levabo ad cælum manum meam, et et dicam: Vivo ego in æternum. » Quando Salvator noster elevatis manibus sublatus est in cælum, ostendit se vivere in æternum. Nemo enim ibi moritur, quo ipse vivens ascendit. « Si acuro ubi fulgur gladium meum, » per quem æternam damnationem intelligimus, et arripuerint iudicium manus meæ, » faciam quod sequitur: « reddam ultionem hostibus meis, et his qui oderunt me, retribuam. » Hoc autem erit in iudicio, quando reddet unicuique secundum opera sua. « Inebriabo sagittas meas sanguine, et gladius meus devorabit carnes. » In hoc omnium tormentorum genere non solum venire, sed etiam semper manere super iniquos designat. « De cruore occisorum inebriabitur, » subauditur gladius meus. Inebriabitur quoque « de captivitate nati inimicorum capitis. » Omnium iniquorum caput diabolus est; qui tunc nudus erit, quoniam omnis ejus fraus, et iniquitas omnibus revelabitur. Hujus autem captivitatis isti sunt, quicumque ab eo capti et decepti sunt. De his ergo inebriabitur gladius Dei. « Laudate, gentes, » populum ejus. » Sed dicet aliquis: Quomodo tu illum populum laudare præcipis, quem Dominus despectui habens, occidi permisit? Ad quod ipse: « Quia sanguinem, » inquit, « servorum suorum ulciscetur, et vindictam retribuet in hostes eorum, et et propitius erit terræ populi sui. » Quod quidem non faceret, si eos despectui habuisset. Terram autem carnem dicit, quæ post resurrectionem glorificata, (308) æternæ beatitudini sociabitur.

(308) Cod. S. Crucis Minor. in Laurent. *Æterna beatitudine perfuerit.*

CAPUT XXXIII.

« Hæc est benedictio, qua benedixit Moyses homo
 « Dei filiis Israel ante mortem suam. Et ait : Domi-
 « nus de Sina venit, et de Seir ortus est nobis,
 « apparuit de monte Pharan, et cum eo sanctorum
 « millia. In dextera ejus ignea lex. » Hæc ad litteram
 non procedunt. Recordemur ergo illius capituli, ubi
 dicitur : « Si ambulans per viam, nidum in arbore,
 vel in terra inveneris, et avem pullis vel ovis desu-
 per incumbentem, dimitte avem, captos tenens
 filios, ut bonum sit tibi, et longo vivas tempore
 (Deut. xxii, 6). » Et nos ergo dimittamus avem
 istam, et filios teneamus. Hæc avis littera est, quæ
 sub alarum velamine pullos et ova, id est spiri-
 tualem sensum claudit; quæ quidem per loca diffi-
 cilia in arbore, per planiora vero in terra nidificat.
 Per hujus igitur voluminis viam ambulantes, hujus
 avi quidem in arbore, id est in loco difficili, et alto
 invenimus. Dimittamus ergo avem, imo hinc eam
 evolare cogamus, ut pullos ejus, id est spirituales
 intelligentiam teneamus. Quod si fecerimus, bene
 nobis erit, et longo vivemus tempore. Times mori?
 dimitte litteram, quæ occidit. Vis vivere? tene lit-
 teræ filios, id est spirituales intellectum. Spiritus
 enim vivificat. Expulsa igitur littera, videamus quid
 per istos tres montes, id est Sina, Seir, et Pharan
 significetur. Ego enim per hos, legem, et prophetas,
 et Evangelia significari puto, ut per Sina, ubi lex
 data est, significetur hi quinque libri Moysis; per
 Seir vero, qui *hispidus* interpretatur, intelliguntur
 prophetæ, ad exponendum difficiles, Evangelia au-
 tem significentur per Pharan, qui *frugifer* dicitur,
 quoniam nullum semen, sicut semen Evangelii fru-
 ctificavit. Venit ergo Dominus de Sina, quia ejus
 adventus primum in lege invenitur. Oritur in Seir,
 quia ejus nativitas a prophetis manifestatur. Appa-
 ret in monte Pharan, quia in Evangelii's audetur, et
 per miracula manifestatur. Venit ergo non solus,
 sed cum eo sanctorum millia. « In dextera ejus
 « ignea lex, » qua et peccata uruntur, et mentes
 illuminantur. « Dilexit populos, » secundum illud :
 « Qui dilexit, et lavit nos a peccatis nostris in san-
 guine suo. Omnes sancti in manu illius sunt (Apoc.
 i, 5). » Quare in manu? Quia ipse eos regit, ipse
 eos tenet, et vagari non permittit. « Et qui appro-
 « pinquant pedibus ejus, accipient de doctrina il-
 « lius, » Hoc bene Maria soror Lazari intellexit. Et
 etiam per peles ejus apostoli intelliguntur, qui ejus
 doctrinam ubique seminaverunt. « Legem præcepit
 « nobis Moyses; » non utique : Iam, nisi eam, quam
 accepit de doctrina ejus, quoniam et ipse appropin-
 quavit. Sic autem de se, quasi de alio loquitur :
 « Hæreditatem multitudinis Jacob. » Hæc enim
 omni hæreditate melior eis fuerat, si tamen eam
 intellexissent, quam nulli hostes ejus extorquere
 potuerunt. « Erit apud rectissimum rex, congrega-
 « tis principibus populi cum tribubus Israel. » Ac si
 dicat : Hic Dominus, et rex veniens de Sina, in
 terris quidem cum hominibus conversabitur, sed a

A Patre non separabitur. Erit semper rectissimum
 apud rectissimum, de quo alibi dicitur : « Et Ver-
 bum erat apud Deum (Joan. i). » Principes autem
 populi cum tribubus Israel congregati erant, quan-
 do simul cum discipulis suis in Judæa prædicabat.

« Vivat Ruben, et non moriatur, et sit parvus in
 « numero. » Quid per Ruben, qui primogenitus
 fuerat, nisi eos intelligimus, qui primi in illo populo
 vitam secuti, Christo crediderunt? Isti vivent in æter-
 num, et non sicut cæteri morientur. Sed parvi sunt
 numero, quamvis magni sint virtutibus, et sanctitate,
 semper enim : « Multi sunt vocati, pauci vero electi
 (Matth. xx, 14). » — « Hæc est Judæa benedictio. Audi,
 « Domine, vocem Judæ, et ad populum suum in-
 « troduc 217 eum. Manus ejus pugnabunt pro eo,
 B « et auditor illius contra adversarios ejus erit. » Per
 Judam Christum intelligamus, qui secundum carnem
 de stirpe illius natus est. Cujus vocem semper Do-
 minus exaudivit, secundum quod ipse ait : « Ego autem
 sciebam quod semper me audis (Joan. xi, 42). »
 Introduxit autem eum Dominus ad populum suum,
 quia prius in hunc mundum, ut nos vocaret, deinde
 in infernum, ut nos liberaret, postea vero in cœ-
 lum, ut exaltaret nos, introivit. Pugnabit autem
 Dominus pro eo, cujus manibus et fortitudini nemo
 resistere valet. Et ipse auditor illius fuit contra
 adversarios ejus, per quos et Judæi, et maligni spi-
 ritus intelliguntur.

« Levi quoque ait : Perfectio tua, et doctrina tua
 C « a viro sancto tuo, quem probasti in tentationem,
 « et judicasti ad aquas contradictionis. » Perfectio
 tua, inquit, o Deus, et doctrina tua detur, et con-
 firmetur vero sancto tuo, id est huic ordini sacerdo-
 tali, ne forte iterum tentatus succumbat, sed per-
 fectus et sapiens in omnibus perseveret. Hoc autem
 dicit propter se et Aaron, qui minus perfecti ad
 aquas contradictionis inventi sunt, quando filii
 Israel murmurantes tentaverunt Deum. Nota, quod
 in principio locutionis se ipsum accusat. « Sapiens
 enim in principio accusator est sui (Prov. xviii 17). »
 « Qui dixit patri suo, et matri suæ, nescio vos, et
 « fratribus suis, ignoro illos, et nescierunt filios
 « suos. Ili custodierunt eloquium tuum, et pactum
 « tuum servaverunt. Judicia tua, o Jacob, et legem
 D « tuam, o Israel, ponent thymiana in furore tuo, et
 « holocaustum super altare tuum. » Hoc est, quod
 in Exodo legitur : quia præcepit Moyses filiis, et
 transeuntes nemini pepercit. Horum igitur exem-
 plo, Domini sacerdotes gladium spiritus, quod est
 verbum Dei, evaginantes, nulli delinquenti parcere
 discant, Dei amorem omni amori anteponant. Et
 isti quidem eloquium et pactum Dei, et judicium et
 legem Israel custodierunt, eos occidentes, qui vitæ-
 lum aureum adoraverunt. Sic enim in hac lege Dei
 et nostra judicatum est, ut quicumque alium Deum
 adoraverit, vel ei immolaverit, moriatur. Ponunt
 autem thymiana in furore Dei, quia suis orationibus
 iram Dei placant, tanquam suavissimo thymiana-
 tum odore. Hoc et Aaron fecisse legitur, qui accepit

auribus, flammæ se opposuit, quæ jam extrema astrorum devoraverat. Ponunt quoque holocaustum super altare, sacrificium laudis et oblationis in Ecclesia prædicantes. « Benedic fortitudini ejus (309) et opera manuum illius suscipe. Percute dorsa inimicorum ejus, et qui oderunt eum, non consurgant. » O si hæc intelligerent illi, qui Dei sacerdotibus tantum adversantur! Quia quantum sacerdotes benedicuntur, tantum eorum inimici maledicuntur.

« Et Benjamin ait : Amantissimus Domini habitabit confidenter in eo, quasi in thalamo tota die morabitur, et inter humeros illius requiescet. » Quis est iste amantissimus Domini? Beatus utique Paulus de tribu Benjamin originem ducens. Sed quem hunc esse putemus, qui amantissimus Domini vocatur? Videamus modo qualiter Deum amat, cujus dicitur amantissimus. Ipse dicit : « Si quis non amat Dominum Jesum Christum, anathema sit (I Cor. xvi, 22). » Vis etiam videre quam confidenter in hoc idem habitat? « Certus sum, inquit, quia neque mors, neque vita, neque principatus, neque potestates, neque aliqua creatura poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu (Rom. viii, 38). » Et in eo quidem quasi in suavissimo thalamo requiescit Christus, de quo ipse ait : « An experimentum ejus quæritis, qui in me loquitur Christus (I Cor. xiii, 3). » — « Et inter humeros ejus requiescit. » Talem equum, talem sessorem.

« Joseph quoque ait. De benedictione Domini terra ejus, de pomis cœli, et rore, atque abyso subjacente. De pomis fructuum solis ac lunæ, de vertice antiquorum montium, de pomis collium æternorum, et de frugibus terræ, et plenitudine ejus benedictio illius. Qui apparuit in rubo venit super caput Joseph, et super verticem Nazarethi (310). » Quid per Joseph, qui *accrescens* interpretatur, nisi populum Christianum intelligimus qui parvo tempore crescens, et multiplicans, mundum replevit? Hujus autem terra benedictione Domini perfunditur, quia statim a principio, ejus caro, quæ de terra sumpta, primi hominis maledictione tenebatur, in baptismo benedicuntur, et sanctificantur. Deinde vero populus iste secundatur, et satiatur de pomis cœli et rore, id est apostolorum verbis et doctrina, atque de abyso subjacente, id est de alta et profunda sanctarum Scripturarum intelligentia, et de pomis fructuum solis et lunæ, per quos dulcissimos Christi et Ecclesiæ sermones intelligimus, quibus interior homo noster reficitur. Et « de vertice antiquorum montium, » id est de sublimi et spiritali intelligentia prophetarum. Et « de pomis collium æternorum, » per quæ significantur dulcissima verba apostolorum. « Et de frugibus terræ, et de plenitudine ejus. » Quæ si de terra viventium intelligantur, magnæ et immensæ divitiæ ei promittuntur. « Omne enim datum optimum, et omne donum per-

fectum desursum est (Jac. i, 17). » Sed quis est ille, qui in rubo apparuit? cujus benedictio super caput, et verticem hujus venire imprecatur. Si enim rubus ille virginem Mariam significabit, profecto Christus est, qui in rubo apparuit. Bene autem populus iste Nazareus dicitur, utpote Domino 218 ab infantia consecratus inter fratres suos. « Quasi primogeniti tauri pulchritudo ejus, cornua rhinocerotis cornua illius. In ipsis ventilabit gentes usque ad terminos terræ. Hæc sunt multitudines Ephraim, et hæc millia Manasse. » Omnes enim secundum creationem fratros sumus, quoniam ex eisdem parentibus nati sumus. Christianus tamen populus inter omnes fratres suos pulcherrimus est, quia ipse solus aqua baptismatis regeneratus, et super nivem dealbatus est. Qui bene tauro primogenito comparatur utpote major et fortior, cæterisque omnibus ad laborandum aptior. Sunt enim cornua illius insuperabilia, quasi cornua rhinocerotis, quoniam nihil eis resistere potest. Non autem sine causa pluraliter cornua posuit, cum non nisi unum cornu habeat rhinoceros, unde et Latine unicornis dicitur. Duo namque cornua duo sunt Testamenta, quæ populus iste dupliciter intelligens, omnium gentium errores superat et vanitates. In ipsis enim ventilat gentes, in ipsis concludit philosophos, in ipsis vincit Judæos, in ipsis prædicat, et convertit omnes mundi terminos. Dividitur autem populus iste in Ephraim et Manasse, per quos et Judæos, et gentiles significare possumus, quorum alter *fructificans*, alter *oblivio* interpretatur. Quæ utraque satis convenienter conveniunt sanctis, qui et bona fructificant, et injuriarum suarum omnium obliviscuntur.

« Et Zabulon ait : Lætare Zabulon in exitu tuo, et Issachar in tabernaculis tuis. Populos ad montem vocabunt. Ibi immolabant victimas justitiæ. Qui inundationem maris, quasi lac surgent, et thesauros absconditos arenarum. » Quid per Zabulon, qui *habitaculum* interpretatur *fortitudinis*, et per Issachar, qui *asinus fortis* alibi vocatur, nisi sancti Ecclesiæ doctores significantur? Isti enim, quasi turres, inexpugnabile sunt habitaculum. Isti, quasi fortes asini, aliorum onera ferunt. Lætatur igitur Zabulon in exitu suo, quia sentiens se Dei fortitudine munitum, securus ad pugnam exit contra hostes, ex quibus magnis spoliis onustus redit. Lætatur et Issachar in tabernaculis suis, nullo præ lætitiæ pondere gravatus, cum tot quotidie animas offerat Deo. Vocant autem populum ad montem, dicentes cum propheta : « Venite, ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob (Isai. ii, 3). » Hæc enim faciunt, quando ad fidem, et ad Ecclesiam gentes invitant. Et ibi quidem immolant victimas justitiæ, id est sacrificium laudis et oblationis. Surgunt autem inundationes maris, quasi lac, sive quia mundi injurias et adversitates pro Deo libenter ferunt, sive quia legis hujus doctrinam, quæ aliis

(309) Alia lectio habet : *Benedic primitiis ejus.*

(310) Cod. Bibl. Cist. olim Montis Amiat. addit. *super verticem Nazarethi inter fratres suos.*

amarum et impotabile esse videtur, spirituali intelligentia, quasi lac bibere gaudent. De qua subditur: « Et thesaurus absconditus arenarum. » Sicut aurum in arena, ita et spiritualis intelligentia in littera invenitur.

« Et ad Gad ait: Benedicens in latitudine Gad. Quasi leo requievit, cepitque brachium, et verticem. Et vidit principatum tuum, quod in parte sua doctor est, et repositus, qui fuit cum principibus populi, et fecit justitias Domini, iudicium suum cum Israel. » Hunc et Jacob benedicens ait: « Gad accinctus præliabitur ante eum. » Quid per Gad nisi apostolos intelligimus? Qui gladio accincti spiritus, prima acie bella gesserunt. Isti autem in latitudine benedicuntur, sive quia in mundi latitudinem prædicare mittuntur. « In omnem terram exivit sonus eorum (Psal. xviii, 5). » Et isti quidem quamvis a pluribus inimicis undique invadantur, securi tamen ut leo requiescent, de quo scriptum est: « Leo fortissimus bestiarum ad nullius pavebit occursum (Prov. xxx, 30). » Ceperunt autem brachium et verticem, omnem videlicet mundi fortitudinem et sublimitatem sibi subjugantes. Ipsi enim Romam, quæ mundi caput est, superaverunt, ipsi ejus brachia, id est imperatores et principes ad fidem converterunt. In istorum autem parte et principatu doctor est repositus, quia in eorum cordibus lex, et Christus, id est legis et Evangeliorum reposita est doctrina. Doctorem igitur habent in corde, sicut Dominus ait: « Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus sanctus, qui loquitur in vobis. » Et iste quidem doctor cum principibus populi fuit, quia ipsa quoque præsentia corporis ad tempus cum apostolis conversatus est, et justitiam ac iudicia in Judæa operatus est.

« Dan quoque ait: Dan catulus Leonis fluit largiter de Basan. » De hujus namque stirpe fuit Samsō; de hac erit et Antichristus. Uterque catulus leonis, quia uterque fortis, alter debellando malos, alter persequendo bonos. Unde et largiter fluere dicuntur, quia cum magna fortitudine in bella ruunt. Basan autem, qui pinguedo interpretatur, terram Juda significat, quæ omni terra pinguior et fertilior esse perhibetur. Ex hac autem uterque eorum procedit.

« Et Nephtali dixit. Nephtali abundantia perfruetur, et plenus erit benedictionibus Domini mane, et meridien possidebit. » Interpretatur Nephtali latitudo, per quem eos intelligimus, qui charitatis amore dilatati, nemini manus claudunt, sed in faciendis elemosynis semper eas apertas habent. Merito igitur abundantia perfruuntur, quia bona sua aliis libenter largiuntur. Talibus autem in iudicio dicitur Dominus: « Venite, benedicti Patris mei; quia esurivi, et dedistis mihi manducare, sitiivi, et dedistis mihi bibere, etc. (Math. xxv, 35). » Isti autem mane, et meridiem possidebunt, quia nunquam ad occasum mortis declinabunt. Mane, et meridiem possidere est lucem æternam hæreditare.

A 219 « Aser quoque ait: Benedictus in filiis Aser. Sit placens fratribus suis, et tinget in oleo pedem suum. Ferrum, et æs calceamentum ejus. Sicut dies juventutis tuæ, ita et senectus tua. Non est Deus alius, ut Deus rectissimi, ascensor cœli, auxiliator tuus. » Quid per Aser, qui beatus interpretatur, nisi Christianorum populus figuratur, qui solus æterna beatitudine perfruetur? Hic autem in filiis benedicatur, quoniam infideles, et si filii sint, quia boni a Deo calceati sunt, benedictione tamen paterna digni non sunt. Placet autem fratribus suis, per quos angelos intelligimus. Tingit in oleo pedem suum, quia per viam graditur misericordiæ. Et ferro, et ære calceatur, quia potestatem a Deo accipit calcandi super serpentes, et scorpiones. Talis potestas calceamentum ferreum et æneum est. Quod autem ejus juvenus et senectus similis dicitur, ejus gloria et beatitudo immutabilis demonstratur. « Non est Deus alius, ut Deus rectissimi. » Admiratio est in laudem Creatoris, qui ex tam iniquis parentibus, et ex adeo fragili materia, ad tantam rectitudinem populum istum, secundum suam voluntatem convertit. Hujus auxiliator ascensor cœli est, Christus videlicet Dominus noster, qui ascendit super omnes cœlos. Ipse enim ait: « Non vos deseram, neque derelinquam (Joan. xiv, 18). » Itemque: « Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi (Math. xxviii, 20). » — « Magnificentia ejus discurrunt nubes, habitaculum ejus sursum, et subter brachia sempiterna. Ejiciet a facie tua inimicum, et dicit: Conterere. » Hoc secundum litteram mirabile est quod nubes pluviis oneratas discurrere, aquas ferre, easque ordinate nunc effundere, et nunc tenere videmus. Nostræ quoque nubes, apostoli videlicet et doctores, aquis spiritualibus et doctrina Evangelii pleni, ejus virtute et magnitudine discurrunt, et nostræ mentis agrum inebriant, variisque virtutum fructibus fertilem faciunt. Est autem ejus habitaculum sursum, quoniam in cœlo sedes ejus. Subter autem sunt et brachia sempiterna; quoniam ejus virtus et fortitudo suos fideles hic defendere et tenere nos constat. Ideoque ejiciet a facie nostra inimicum, diabolus videlicet, de quo dicitur: « Inimicus vester diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem devoret (Petr. iii, 8). » — « Cui dicit: Conterere. » Dicere autem Dei, facere est. Ipse enim dixit, et facta sunt (Psal. cxiv, 5). » Hoc est, quod Apostolus ait: « Dominus conterat Satanam sub pedibus vestris velociter (Rom. xvi, 20). »

« Habitat Israel confidenter et solus. Oculos Jacob in terra frumenti, et vini, cœlique caligantibus rore. » Hoc et propheta dicit: « Salvabitur Juda, et Israel habitabit confidenter (Jer. xxxiii, 16). » Interpretatur enim Israel vir videns Dominum. Hic autem est populus fidelis, qui et nunc mentis intuitu eum videt, et postea facie ad faciem videbit. Sed quomodo confidenter habitat Israel cum Domino? satis ex hoc patet, quia semper in Dei protectione confidit; ideoque ait: « Dominus mihi adju-

cor, non timebo quid faciat mihi homo (*Psal. cxvii, A*
ð). » Erit solus oculus Jacob in terra frumenti, et
 vini. Idem est Jacob qui Israel: dictum est alibi
 quid Israel significet. Jacob hoc in loco carnalem
 populum Judæorum designat. Docet ergo Moyses,
 quod alios populos cœli, et spiritualia intueri vi-
 det; Judæos autem sola transitoria appetere cernit,
 nihilque aliud desiderare nisi frumentum et vinum,
 in quibus omnia carnalia et corpus foventia intelli-
 guntur. Hoc autem vitium, quamvis in multis aliis
 inveniatur, solis tamen Judæis tribuitur, quoniam
 plus cæteris dominatur in eis. « Cœlique caliga-
 bunt rore. » Et hoc ipsum ad eorum iniquitatis et
 avaritiæ cumulum dici videtur, qui quamvis cœlum
 rore caligare videant, sola tamen terrena aspiciunt.
 Ipse Dominus ait: « Nisi ego venissem, et locutus
 B eis fuisset, peccatum non haberent. Nunc autem
 excusationem non habent de peccatis suis (*Joan.*
xv, 22). » Cœlos rore caligare, et nubibus operiri vi-
 derunt, cum apostolos prædicare, et spiritualis do-
 ctrinæ pluvias effundere senserunt. Verumtamen ad
 terram oculos deprimentes, sursum eos erigere non
 curarunt. Nulla ergo eis excusatio restat.

« Beatus es tu Israel, quis similis tui, popule, qui
 « salvaris in Domino? Scutum auxilii tui, et gla-
 « dius gloriæ tuæ. Negabunt te inimici tui, et tu
 « eorum colla calcabis. » Miser, inquit, Jacob, cujus
 oculus solam terram respicit. Tu vero Israel beatus,
 qui secundum tui nominis interpretationem oculos
 erigens Deum contemplaris. Quis similis tui, o po-
 pule Christianorum, quem Israel significat, qui sal-
 varis in Domino? in eo utique, qui ait: « Vos voca-
 tis me magister, et Domine. Et bene dicitis; sum
 etenim (*Joan. xiii, 13*). » Sicut autem hujus populi
 similem dominum non habet, ita et populus ipse
 similem dominum non habebit. « Scutum auxilii tui,
 « et gladius gloriæ tuæ Christus est. » Ipse, inquit, te
 protegit; ipse te defendit; ipse pro te pugnat; ipse
 tuos prosternit inimicos; ipse et scutum tibi, et
 gladius est, cujus fortitudine gloriaris, omnes super-
 ans inimicos. Nunc autem ad ipsum convertitur,
 eique sic loquitur, dicens: « Negabunt te, o Christe,
 « inimici tui, et tu eorum colla calcabis. » Quam-
 vis enim sis fortis et potens, quamvis sis Dominus
 virtutum et rex gloriæ, te tamen Judæi negare non
 timebunt dicentes: « Nolumus hunc regnare super
 nos (*Luc. xix, 14*). » Et: « Non habemus regem,
 nisi Cæsarem. » Et: « Non hunc, sed Barabbam
 (*Joan. xix, 15*). » Sed tu, o Christe, eorum colla
 calcabis, et eorum superbiam humiliabis.

220 CAPUT XXXIV.

« Ascendit ergo Moyses de campestribus Moab
 « super montem Nebo in verticem Phasga, contra
 « Jericho, et ostendit ei omnem terram promissio-
 « nis, dicens: Hæc est terra, pro qua juravi Abra-

ham, Isaac et Jacob, dicens: Semini tuo dabo
 « eam. Vidisti eam oculis tuis, et non trans bis ad
 « illam, Mortuusque est ibi Moyses servus Dei in
 « terra Moab, jubente Domino, et sepelivit eum Do-
 « minus in valle terræ Moab contra Phogor. Et non
 « cognovit homo sepulcrum ejus usque in præsen-
 « tem diem. » Quid est quod Moyses servus Dei,
 qui in omni domo sua fidelissimus fuit, qui facie
 ad faciem cum Deo loquebatur, et quem Dominus
 noverat ex nomine, propter unum peccatum, ter-
 ram promissionis intrare non permittitur? Moyses
 legislator, cui in nebula et caligine lex data est, hoc
 in loco eos significat, qui tantum secundum litter-
 ram legem intelligunt. Caligine enim obvoluti id ip-
 sum, quod legunt, videre non possunt. « Usque ho-
 die namque, dicit Apostolus, dum legitur Moyses, ve-
 lamen positum est ante faciem illorum (*311*) (*II Cor.*
iii, 15). » Unde et merito ibi Moyses tantummodo
 incredulus invenitur, ubi incredulum populum signi-
 ficavit. Venit enim ad petram, et dubitavit, quoniam
 ipse non ibi erat, sed populus incredulus, qui tunc
 in eo significabatur. Hæc autem significatio iuit causa
 ut dubitaret. Quid hæc petra, nisi legem signifi-
 cat, in petro scriptam, in lapidibus datam, duro et
 incredulo populo attributam? Venit et tunc Moyses
 ad petram: venit usque hodie incredulus populus ad
 legem. Putat esse siccam, putat esse sine aqua,
 quia non videt ibi intelligentiam spirituales. Per-
 cutit eam semel, non egreditur aqua. Semel percu-
 tit, quia solam litteram pronuntiat et intelligit. Per-
 cute iterum, o Judæe, et habebis aquam. Intellige
 C spiritualiter, ne siti moriaris; nam et Moyses in
 prima percussione nihil habuit. Quare hoc? Quia
 adhuc incredulus erat, et hanc unam increduli po-
 puli percussorem significabat. Reddit fides. Percutit
 iterum et egrediuntur aquæ largissimæ. Crede et tu,
 et habebis aquas. Et non tantum hoc, sed quod me-
 lius est, non terram promissionis, quæ toties capti-
 vatur, verum terram viventium intrabis, quæ in
 omni securitate lætatur. Hoc enim accidit Moysi,
 qui illius terræ habitationem pro nihilo ducens, ad
 gloriam melioris terræ translatus est. Monitio ergo
 est non indignatio, quod ei a Domino dicitur: « Vi-
 « disti eam oculis tuis, et non transibis ad illam, »
 D quia ad meliorem transiturus es. Per hoc autem
 significabitur, quod quicumque ad litteram hanc le-
 gem intelligunt, vident quidem ibi cœlestis patriæ
 delicias, et gloriam, et jucunditatem, ad eam tamen
 transire non poterunt. Voluit autem Dominus se-
 pulcrum Moysi esse occultum, ne ad litteræ vetusta-
 tem, revertamur, quæ per Moysen significatur: sed
 spiritum vivificantem sequamur, ut in æternum vi-
 vamus. Quod nobis præstare dignetur ipse, qui cum
 Patre, et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per
 omnia sæcula sæculorum. Amen.

(311) Vulgata habet. Usque in hodiernum diem; cum legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum.